АКТЫ

ИЗДАВАЕМЫЕ

ВИЛЕНСКОЮ АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ КОММИССIЕЮ.

Томъ V.

АКТЫ БРЕСТСКАГО И ГОРОДНЕНСКАГО ГРОДСКИХЪ СУДОВЪ,

съ присовокупленiемъ

ПРИВИЛЕГIЙ НА ЗЕМЛЕВЛАДѢНIЕ ВЪ БРЕСТСКОЙ И КОБРИНСКОЙ ЭКОНОМIЯХЪ.

ВИЛЬНА.

Въ типографiи Губернскаго Правленiя

1871.

ЛИЧНЫЙ СОСТАВЪ КОММИССІИ.

Предсѣдатель: *Яковъ Өедоровичъ Головацкій.*

Члены:
- *Никита Ивановичъ Горбачевскій.*
- *Семенъ Вуколовичъ Шолковичъ и*
- *Иванъ Яковлевичъ Спрогисъ.*

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Въ настоящемъ V томѣ всѣхъ актовъ напечатано 218. Изъ нихъ 45 отнесено къ отдѣлу актовъ юридическихъ; 110 къ исторіи и быту евреевъ въ предѣлахъ Брестскаго воеводства Городненскаго повѣта и 63 къ водворенію польскаго землевладѣнія въ западномъ краѣ, по преимуществу во времена короля Августа III-го. Мы укажемъ здѣсь въ общихъ чертахъ на сущность заключающагося въ нихъ историческаго матерьяла

I.

Акты юридическіе.

Документы этого рода состоятъ по преимуществу изъ *жалобъ* и *посвидѣтельствованій возныхъ*, *процессовъ* и *мировыхъ сдѣлокъ*, *коммиссарскихъ опредѣленій* по поводу спорныхъ границъ и повинностей и *судебныхъ опредѣленій*. Эти послѣднія большею частію принадлежатъ къ разряду опредѣленій, такъ называемыхъ *ремиссійныхъ*, т. е. неимѣющихъ окончательныхъ приговоровъ. Таково между прочимъ и большинство актовъ этого рода, находящихся въ актовыхъ книгахъ и ненапечатанныхъ. Обстоятельство это ясно указываетъ, что жалобы дворянъ Брестскаго воеводства, выраженныя въ инструкціяхъ на отсутствіе въ рѣчи-посполитой святой справедливости, вполнѣ основательны. И дѣйствительно всѣ почти крупнѣйшіе процессы не имѣютъ окончательныхъ рѣшеній въ судѣ гродскомъ; исключеніе въ этомъ случаѣ, и то весьма рѣдкое, составляютъ процессы римско-католическаго духовенства и въ особенности іезуитовъ, жалобы которыхъ и иски достигали желанныхъ результатовъ. Такимъ образомъ въ юридическомъ отношеніи эти документы не представляютъ особаго интереса, такъ какъ на основаніи ихъ нельзя уяснить себѣ ни формальной стороны тогдашняго судопроизводства въ его оконченномъ видѣ, ни приложенія законодательства къ дѣйствительной жизни; важны они только въ историческомъ отношеніи и бытовомъ, какъ указанія на извѣстныя проявленія нравственнаго и умственнаго развитія тогдашняго общества. Съ этой стороны они могутъ показать, что еще въ XVII столѣтіи существовало въ рѣчи-посполитой *сожженіе на кострѣ;* что разнузданное и свободолюбивое шляхетство обагряло кровью церковныя ограды, становилось во главѣ шайки разбойниковъ и воровъ, и производило неслыханныя насилія и изувѣрства, возбуждавшія от-

вращеніе даже въ душѣ самихъ шляхтичей; что иностранные купцы подвергались грабительству на таможняхъ, а свои — на дорогахъ; что у крестьянъ отнималась земля и въ этоже время взыскивались слѣдуемыя съ нихъ подати; что нѣкоторыя преступленія возникали изъ существа самихъ же узаконеній, допускавшихъ въ одномъ и томъ же мѣстѣ, по одному и тому-же предмету, два совершено разногласныхъ между собою права, а другія — по *наущенію душнаго непріятеля* ..... Чтобы слова наши не показались бездоказательными, мы укажемъ здѣсь на тѣ группы документовъ, изъ которыхъ можно почерпнуть эти свѣденія.

Подъ № 433 находится свидѣтельство Пудковскаго о томъ, что какой-то Богдюкъ, воръ, подъ пытками и огнемъ показалъ было сначала, что покраденныя имъ церковныя вещи находятся у купца Файбиша; но когда пытка и огонь были усилены, то онъ назвалъ совершенно другихъ лицъ. Подъ № 449 находится другое показаніе Хведьки Авдучика о сдѣланныхъ имъ святотатствахъ, которое онъ произносилъ, стоя на пылающемъ кострѣ. Показаніе это слѣдующее: въ присутствіи Рожанецкихъ мѣщанъ, Кодненскаго вознаго, Володавскихъ мѣщанъ и шляхты, Хведько Авдучикъ показалъ:

«Въ деревнѣ Лушковѣ я подкопался подъ церковь, укралъ бѣлый крестъ, отдалъ его и изъ тюрьмы ушелъ; въ городѣ Городлѣ такъ-же подкопался подъ церковь, укралъ два креста и спряталъ ихъ подъ заборомъ, но послѣ отдалъ ихъ, а изъ тюрьмы ушелъ; въ м. Рожанцѣ влѣзъ черезъ окно въ церковь, укралъ серебряный дискосъ, изображеніе агнца (agnuska), цѣпочку, мотокъ бисера и звѣздицу. Съ этими вещами я пришелъ въ Славатичи и показалъ ихъ жидамъ; купить ихъ они не купили, но цѣпочку *украли своимъ способомъ*. Вещи эти я принесъ къ дядькѣ Сидору; онъ взялъ ихъ и сказалъ: «ступай еще на поживу, а это я продамъ.» Въ этомъ же мѣстечкѣ Рожанкѣ я укралъ въ коморѣ лазуровое платье и продалъ его Славатицкому жиду за 1 злотый. Въ деревнѣ Страдожѣ изъ дома Нахима укралъ тулупъ и отдалъ его Курилику.»

Будучи подверженъ пыткамъ отъ Володавскихъ мѣщанъ, не укралъ ли чего либо и изъ ихъ церкви, такъ какъ и изъ нея была покража,— сознался:

«Отецъ мой, по имени Авдучикъ, Куриликъ и дядька Сидоръ выкрали много серебра и продали его много въ Торчинѣ.»

Будучи спрошенъ опять: отчего онъ не показалъ этого прежде? отвѣчалъ:

«Мой дядько Сидоръ просилъ, чтобы я не указывалъ на него, а равно и дядина— великая чаровница.»

Наконецъ въ послѣдній моментъ своей жизни, на томъ мѣстѣ, гдѣ былъ сожженъ на кострѣ, показалъ: что его отецъ, дядько Сидоръ и Иванъ Куриликъ обокрали Яблоченскій и Володавскій костелы и подѣлились этимъ серебромъ.»

Впрочемъ нельзя здѣсь не замѣтить, что такія суровыя наказанія за святотатство существовали только для разныхъ Авдучиковъ и Куриликовъ; жиды же и шляхтичи,

(¹) Т. е. злаго духа.

попадавшіеся въ такихъ преступленіяхъ, судились весьма снисходительно. Для примѣра мы укажемъ здѣсь на два документа. Подъ №463 находится судебное опредѣленіе по дѣлу объ окраденіи Кіевецкой церкви цыганами въ сообществѣ съ шляхтичами и жидами; цыганы собственно крали, жиды покупали краденныя вещи, а шляхтичи (Славатицкій поссесоръ и экономъ) укрывали у себя цыганъ за плату по 2 червонца въ мѣсяцъ. Искъ началъ священникъ Кіевецкой церкви Зелинскій. Судъ постановилъ: предать цыганъ безчестію и взыскать съ нихъ (кочующихъ?) 1,500 злотыхъ, изъ коихъ 500 отдать священнику (убытки церковные и священника 7,000 злотыхъ?), а 1,000 поссесору, эконому и жидамъ въ вознагражденіе за судебныя издержки. Что же касается привлеченія къ отвѣтственности шляхтичей и жидовъ, то судъ не обратилъ на это никакаго вниманія, не смотря на то, что священникъ обѣщалъ представить неоспоримыя улики и вещественныя доказательства и ихъ соучастія въ этомъ преступленіи. Подъ № 445 находится протестація Криштофа Предславскаго, Виленскаго прелата, учиненная противъ всѣхъ вообще жидовъ в. кн. Литовскаго по поводу совершеныхъ разными жидами и въ разныхъ мѣстахъ разбоевъ, грабежей и святотатствъ, и неимѣвшая никакихъ послѣдствій, не смотря на всю многосложность и важность указанныхъ въ ней преступленій. Содержаніе этой протестаціи слѣдующее:

«Всѣ жиды в. кн. Литовскаго, писалъ Виленскій прелатъ, по добровольному соглашенію между собою, производятъ разбои, грабежи и обкрадываютъ церкви; такъ напр. жидъ Сапсай изъ Мыши, жидъ Шлёма изъ Волпъ занимаются святотатствомъ и грабежами; а жидъ Исаія Новогородскій вмѣстѣ со своими товарищами, приказавши рѣзчику вырѣзать себѣ печать в. кн. Литовскаго, припечатывалъ разнымъ купцамъ квитанціи на ярмаркахъ и тѣмъ причинилъ скарбу убытка на 2,000 зл. Точно также жидъ Шлёма изъ Волпъ обокралъ въ 1669 году жида Файбиша—арендатора Виленскаго прелата, въ золотѣ, серебрѣ и другихъ вещахъ до 3,000 зл. и покраденныя вещи свезъ въ Рось; въ это же время у него находилось и много покраденныхъ церковныхъ вещей. Случилось между тѣмъ пріѣхать въ это-же время въ Рось и разнымъ Брестскимъ жидамъ въ качествѣ сборщиковъ какой-то жидовской подати. Замѣтивши у Шлёмы много разныхъ драгоцѣнностей,—золота, серебра, жемчугу и вещей арендатора Файбиша, они увезли ихъ вмѣстѣ со Шлёмой, его самого безъ всякаго суда убили на границѣ земли Роснянскаго плебана, а вещи увезли въ Бресть; часть ихъ они отдали Файбишу, а другую оставили у себя. Но этого еще недостаточно. Старшіе Брестскіе жиды, по сношенію съ жидами м. Высокаго, подъ предводительствомъ Исаіи, жида изъ м. Высокаго же, устроили вмѣстѣ со шляхтой *драгонію* и, сдѣлавши *гвалтовный наѣздъ* на Жировицы — имѣніе Виленскаго прелата, опять ограбили жида Файбиша на 4,000 злотыхъ, а его самого обвинили въ похищеніи какой-то булавы у доктора Гайки и требовали надъ нимъ смертной казни. Хотя мѣстный судъ и оправдалъ Файбиша за неимѣніемъ уликъ, но жиды задержали его въ тюрьмѣ и до тѣхъ поръ не хотѣли освободить, пока онъ не далъ росписки въ неимѣніи претензій. Вслѣдствіе всего выше-

сказаннаго, Виленскій прелатъ послалъ повѣтоваго вознаго на *сеймикъ старшихъ жидовъ* въ Сельцѣ съ тѣмъ, чтобы онъ привлекъ къ отвѣту всѣхъ вообще жидовъ в. кн. Литовскаго; протестацію же и оповѣщеніе вознаго прислалъ въ гродскія книги въ намѣреніи вести съ жидами процессъ; но процесса этого въ актовыхъ книгахъ не имѣеття.

Подъ №№ 453, 455, 457, 458, 459, 462 и 464 слѣдуетъ цѣлый рядъ актовъ о шляхетскихъ наѣздахъ, самаго разнообразнаго свойства. Мы остановимся только на нѣкоторыхъ изъ нихъ, болѣе выдающихся по своимъ характеристическимъ чертамъ.

Подъ № 457 изложенъ процессъ Ольшевскаго съ Кицинскимъ, состоящій собственно только изъ изложенія подробностей самаго преступленія. Обстоятельства этого дѣла были слѣдующія.

Еще въ Іюнѣ 1721 года панъ Гречина, бывши въ м. Войнѣ, въ праздникъ Божьяго тѣла, хвастался, что онъ вмѣстѣ съ другими своими сотоварищами имѣетъ ординансъ отъ пана Кицинскаго—державцы Воинскаго ключа, на учиненіе вооруженнаго наѣзда на деревню Копино, при чемъ вмѣняется ему въ обязанность однихъ шляхтичей убивать, а другихъ зарывать въ землю живьемъ вверхъ ногами.

Въ этомъ же году помянутый Гречина съ своей компаніей, не довольствуясь прежнимъ своимъ наѣздомъ и насиліями, сдѣланными надъ Копиномъ, учинилъ на нее наѣздъ новый съ ружьями, взятыми у Саксонцевъ, косами и другимъ запрещеннымъ оружіемъ. При этомъ наѣздники покосили шляхетскіе луга и совершили ,,посполитый сосѣдскій гвалтъ“.

Видя такую обиду, Копинскіе шляхтичи выбрали изъ среды себя депутатовъ и поручили имъ спросить у наѣздниковъ о причинахъ ихъ насилій. Наѣздники, указавши на разрѣшеніе своихъ принципаловъ, бросились на депутатовъ, стащили ихъ съ коней и безоружныхъ стали бить и терзать до полусмерти; потомъ связали ихъ постронками, положили въ телѣгу и привязали къ ней, продолжая надъ ними неистовствовать,—таскать за волосы, обрѣзывать чубы вмѣстѣ съ кожей и бросать ихъ собакамъ; наконецъ свезли ихъ въ Войню и бросили въ тюрьму, приказавши стражѣ не пускать къ нимъ никого изъ родственниковъ. Если же къ нимъ приходили ихъ жены и родные, то и ихъ точно также заключали въ тюрьму, или же подвергали истязаніямъ, таскали за волосы, волоча по землѣ, какъ это между прочимъ случилось съ женой Короневскаго, которая, возвратившись домой, преждевременно разрѣшилась отъ бремени и осталась въ самомъ опасномъ положеніи.

Увлеченные какою-то непонятною злостію ко всѣмъ вообще Копианскимъ шляхтичамъ, Гречина и его компанія стали нападать на нихъ во время посѣщенія ими костеловъ: однихъ избивали, другихъ бросали въ тюрьму, предназначенную для преступниковъ, раздѣвая ихъ до-нага. Наконецъ они задумали отравить своихъ плѣнниковъ, или же сжечь гдѣ нибудь за мѣстечкомъ, для чего и розыскивали сподручныхъ людей. Вмѣшательство въ это дѣло ксендзовъ, съ цѣлію облегченія участи несчастныхъ, кончилось поруганіемъ ихъ

самихъ. Въ заключеніе этой драмы наѣздники взяли росписки со своихъ заключенныхъ въ неимѣніи къ нимъ претензій и выпустили на свободу.

Когда дѣло это было внесено въ судъ, то приговоръ послѣдовалъ такой: «не дѣлая никакихъ разбирательствъ по этому дѣлу по причинѣ близкаго окончанія судебныхъ засѣданій и накопленія другихъ дѣлъ, отложить его до слѣдующихъ засѣданій.» На этомъ оно и кончилось, такъ какъ въ актовыхъ книгахъ Брестскаго суда продолженія его не встрѣчается.

Въ такомъ же точно духѣ составлено опредѣленіе и по дѣлу Кіевскаго митрополита Кишки о наѣздѣ Блоцкихъ на Тришинскую корчму № 458. Обстоятельства этого дѣла были слѣдующія:

Однажды мать Блоцкихъ заночевала проѣздомъ въ Тришинской корчмѣ. Ночью слуги ея залѣзли въ гумно арендатора Сапсая и выкрали ячмень. Сапсай на другой день заявилъ объ этомъ Блоцкой и просилъ уплаты убытковъ; но Блоцкая не только не заплатила ему, но еще погрозила.

Спустя нѣсколько времени, на корчму наѣхалъ сынъ ея, шляхтичъ Блоцкій, и произвелъ разбой и грабежъ; но Сапсай верхомъ уѣхалъ въ Тришинскій дворъ искать убѣжища и защиты. Блоцкій между тѣмъ, избивши всѣхъ встрѣчныхъ и поперечныхъ, поѣхалъ домой. Невдалекѣ отъ корчмы встрѣтилъ онъ другаго жида Гиршу и сталъ бить его плашмя саблей такъ сильно, что Гирша закричалъ, какъ бы разставаясь съ жизнію. Сапсай между тѣмъ возвращался дамой. Услышавъ этотъ крикъ, онъ прибѣжалъ на помощь. Мольбами и слезами ему удалось усмирить безпричинный гнѣвъ шляхтича и спасти жизнь своего соплеменника Гирши. Этотъ послѣдній, высвободившись изъ рукъ шляхтича, успѣлъ въ свою очередь подъ благовиднымъ предлогомъ завладѣть и его конемъ и саблей и представилъ ихъ въ гродскій судъ. Но улики эти, при содѣйствіи пана Родкевича—Тришинскаго державцы и Брестскаго скарбника—Тура, были выкрадены. Вслѣдствіе этого шляхтичъ Блоцкій, чтобы чувствительнѣе отомстить Сапсаю, съ толпою вооруженныхъ всадниковъ учинилъ новый наѣздъ на его корчму. Наѣздъ этотъ совершился ночью. Не нападая прямо, Блоцкій подослалъ къ Сапсаю своего человѣка—шпіона, который среди ночи, когда спало все семейство Сапсая, порастворялъ всѣ двери и ворота и далъ знать своимъ. Они пріѣхали. Тогда Блоцкій, стащивши соннаго Сапсая съ кровати, сталъ бить и терзать всячески, потомъ вынулъ изъ кармана ножъ и сталъ обрѣзывать ему пейсы, бороду, отрѣзалъ даже кусокъ носа, такъ что пришлось потомъ сшивать его; не довольствуясь и этимъ, онъ взялся было уже за ухо съ намѣреніемъ отрѣзать оное какъ каторжнику, но другой шляхтичъ Поплавскій остановилъ его, сказавши: *«это уже дѣло палачей, а не шляхтичей.»* Потомъ они уѣхали. Сапсай позвалъ къ себѣ цирульника, который и потребовалъ у него за свои труды, особенно за починку носа, болѣе 100 зл. Дѣло это также пошло въ ремиссъ, несмотря на высокое общественное положеніе Кіевскаго митрополита, вступившагося за своего арендатора (¹).

(¹) См. Т. V, стр. 107.

Такимъ же точно образомъ кончились дѣла о наѣздахъ, находящіяся подъ №№ 453, 455 и 464.

Исключеніе въ этомъ случаѣ представляютъ только четыре документа, подъ №№ 434, 435, 459 и 462; изъ нихъ въ первомъ, второмъ и четвертомъ дѣла рѣшены въ пользу Брестскихъ жидовъ, а въ третьемъ—въ пользу ксендзовъ іезуитовъ.

Въ документахъ, относящихся къ жидамъ, осуждены два шляхетскихъ наѣзда на Брестскихъ жидовъ. Первый былъ совершенъ Костюшками на жидовскую синагогу, во-время сеймовыхъ засѣданій, при чемъ одинъ жидъ былъ убитъ, а другой изувѣченъ; второй—тоже во время сеймовыхъ засѣданій, участковымъ маршалкомъ Заборовскимъ на жидовскую же синагогу и жидовскіе дома, при чемъ пограблено было много вещей и денегъ и роспито 60 гарнцевъ пива и 8 гарнцевъ водки. Первое дѣло было рѣшено судомъ такъ: за раны и увѣчья одного жида взыскать 40 копъ грошей; за убійство другаго—200 копъ грошей и казнить на горло. А такъ какъ обвиненныхъ на лице не имѣется, то подвергнуть ихъ баниціи и, взыскавши штрафъ, отдать на поруки лицамъ осѣлымъ, согласно съ просьбой жидовъ. Банацію отослать на утвержденіе короля.» Второе—гораздо снисходительнѣе: «возвратить жидамъ обратно заграбленныя у нихъ деньги и вещи; участковаго маршалка посадить на двѣ недѣли въ тюрьму, а Яцкевича, за неявкою въ судъ, подвергнуть штрафу, установленному закономъ.»

Въ четвертомъ документѣ (№ 459) разрѣшается дѣло Брестскихъ іезуитовъ, по поводу жалобы ихъ на двухъ шляхтичей Коровицкаго и Ганецкаго, напавшихъ на іезуитскаго слугу Мочульскаго и изломившихъ на немъ саблю въ самомъ монастырѣ. Обвиненные были приговорены къ слѣдующему наказанію: «За нашествіе на коллегіумъ—къ уплатѣ 60 копъ лит. грошей; за избитіе Мачульскаго—80 копъ лит. гр.; за оскорбленіе костельнаго права и неуваженіе къ монастырской клявзурѣ—23 литов. рубля, и къ тюремному заключенію на 12 недѣль; за убытки и судебныя издержки къ уплатѣ 100 злотыхъ и наконецъ къ баниціи и безчестію.»

Подъ №№ 460 и 463 находятся документы, доказывающіе покровительство шляхтичей разнымъ ворамъ, даже за извѣстную плату (2 червонца въ недѣлю).

Подъ №№ 456 и 461 находятся документы, свидѣтельствующіе о тѣхъ жестокостяхъ, которымъ подвергались крестьяне отъ помѣщиковъ. Въ первомъ изъ нихъ излагается жалоба эконома Брестской и Кобринской экономіи Кицинскаго на Брестскаго крайчаго Босяцкаго въ томъ, что этотъ послѣдній обѣщаніемъ разныхъ льготъ переманилъ было къ себѣ три семейства крестьянъ изъ Быстрицы въ Прилуки; но когда крестьяне увидѣли обманъ Босяцкаго и заявили ему о своемъ намѣреніи возвратиться назадъ въ Быстрицу, то онъ позвалъ ихъ къ себѣ во дворъ и жестокимъ образомъ наказалъ *размоченными постромками;* потомъ отнялъ у нихъ три пары воловъ и объявилъ, что будетъ ловить и бить ихъ гдѣ ни попало. Тѣмъ не менѣе крестьяне возвратились назадъ въ Быстрицу. Вѣрный своему слову, Босяцкій и привелъ въ исполненіе свою угрозу въ сообществѣ со своими же крестьянами, при чемъ произносилъ еще угро-

зы на здоровье и эконома Кицинскаго; крестьянамъ пришлось бы плохо, еслибы они не замѣтили приближающейся къ нимъ грозы и не разбѣжались во всѣ стороны, даже вплавь чрезъ воду съ опасностію жизни а одному изъ нихъ Грицу Микитику; все-таки сильно досталось въ самой Быстрицѣ. Дѣло это пошло въ ремиссъ потому, что Босяцкій сильно заболѣлъ въ дорогѣ и не могъ явиться въ судъ (болѣзнь въ дорогѣ, судя по тому, какъ она часто выставляется въ актахъ помѣхой явки въ судъ, была, кажется, однимъ изъ обыкновенныхъ предлоговъ къ уклоненію отъ суда и къ прекращенію самаго дѣла). Въ другомъ документѣ (№ 461) находится жалоба крестьянъ села Бородичъ княгинѣ Сапѣжиной—арендаторкѣ Каменецкого староства на судью Крупинского о томъ, что онъ завладѣлъ ихъ сѣнокосами на 45 возовъ, 10-ю тонями и полемъ, на которомъ можно засѣвать хлѣба до 30 шанковъ, и что въ это же время съ нихъ требуютъ положенныхъ повинностей и податей въ королевскій скарбъ.

Подъ №№ 442, 443 и 444 находятся мировыя сдѣлки разныхъ спорящихъ лицъ, которыми они заканчиваютъ свои тяжебныя дѣла. Въ послѣдней изъ нихъ голова шляхтича оцѣнена въ 1670 году въ 500 злотыхъ.

Подъ №№ 438, 440, 447, 448, 450 и 513 находятся документы, заключающіе въ себѣ очень интересный процессъ Брестскаго капитула съ Брестскими же жидами по поводу Козьмо-Демьянскаго плаца. Къ этому же процессу можно отнести еще документы, какъ напечатанные уже въ III и IV тт. актовъ, подъ №№ 3, 8, 35, 93 и 247 такъ и вновь найденные, во время печатанія V тома, въ книгахъ *Брестской магдебургіи* и *Поточныхъ*. Важность и интересъ этого дѣла, разъясняющаго характеръ борьбы русскихъ началъ съ жидовско-польскими заставляютъ насъ обратить на него вниманіе читателя.

Извѣстія о существованіи Козьмо-Демьянскаго плаца впервые встрѣчаются подъ 1589 г., по поводу продажи земли мѣщаниномъ Загорскимъ жиду Пейсаху Шоломовичу за 18 копъ грошей. Обозначая границы проданной земли, Загорскій указываетъ, что она лежитъ на улицѣ Песоцкой, «*тыломъ прилеглое къ плацу церковному светого Кузьмы и Демьяна.*» Затѣмъ до 1669 года документовъ объ этомъ плацѣ не встрѣчается.

Въ 1669 году, во время каптуровыхъ сеймиковъ въ г. Брестѣ, священникъ Троицкой церкви Лазаровичъ и Спаской церкви Григорій Воинецъ, во главѣ Брестскаго капитула, и въ сообществѣ многочисленной толпы изъ людей вѣры греческой—*схизматицкой*, устроили церковную *процессію* и поставили на Козьмо-Демьянскомъ плацѣ крестъ. *Процессія* эта сопровождалась и нѣкоторыми безпорядками и нападеніями на жидовскіе дома. Обстоятельство это дало поводъ каптуровому сеймику вмѣшаться въ дѣло и произвести разныя дознанія, результатомъ которыхъ было посланіе сеймика къ митрополиту Колендѣ о снятіи этого креста, для устраненія безпорядковъ. Митрополитъ послалъ въ Брестъ своего коммиссара Купяльскаго съ предписаніемъ Брестскому капитулу снять вышеозначенный крестъ и поставить его въ монастырѣ базиліанъ; но капитулъ не захотѣлъ исполнить этого приказанія. Тогда митрополитъ обратился съ

просьбой къ Брестскимъ гродскимъ властямъ оказать свое содѣйствіе тому же коммиссару по той причинѣ, и что хотя «я, писалъ митрополитъ, и послалъ свое пастырское распоряженіе (Брестскому капитулу); но такъ какъ до сихъ поръ не вижу никакого послушанія, то и прошу вашего содѣйствія, чтобы вы, для сохраненія общественнаго спокойствія, помогли моему коммиссару Купяльскому снять съ неприличнаго мѣста крестъ и поставить его въ моемъ Брестскомъ базиліанскомъ монастырѣ». ([1]) Съ этого то времени и начинается процессъ, а вмѣстѣ съ нимъ и явка разныхъ документовъ, свидѣтельствующихъ о правахъ обѣихъ тяжущихся сторонъ на вышеупомянутую землю.

Священниками Лазаровичемъ и Воинцемъ были предъявлены слѣдующіе документы:

1) *Духовное завѣщаніе священника Брестской церкви во имя свв. мучениковъ Сергія и Вакха* своимъ дѣтямъ и женѣ, въ которомъ онъ требуетъ: *похоронить его въ Козьмо-Демьянской церкви* и стараться о возвращеніи церкви свв. Сергія и Вакха, которую выстроилъ было нѣкто Иваницкій и его Фалалевича въ священники «*затягъ, а теперь, не ведле закону нашого греческого и правилъ св. отецъ, мене отогналъ отъ ней, а противникомъ креста святого запродалъ*» ([2]). Завѣщаніе это составлено было въ 1485 году.

2) *Письмо Владимірскаго епископа Потея къ Брестскому протопопу* о постройкѣ новой церкви на мѣстѣ бывшей когда то свв. мучениковъ Козьмы и Даміана. Въ письмѣ этомъ (1656 г.) говорится: «такъ какъ во время сожженія предмѣстій г. Брестя, сгорѣло и три церкви, то я предписываю Брестскому протопопу и другимъ священникамъ, которыхъ церкви сгорѣли, учинить по этому дѣлу протестаціи наравнѣ съ обывателями, потерявшими свои дома. А для большей безопасности, призвавши на помощь Бога, нужно стараться о построеніи церкви *на той землѣ, гдѣ съ давнихъ временъ стояла церковь свв. Козьмы и Даміана.* А такъ какъ теперь на этой землѣ стоятъ жидовскіе дома, то слѣдуетъ увѣдомить жидовъ, чтобы они очистили ее отъ своихъ построекъ, съ прихожанами же войти въ соглашеніе о заготовленіи строительнаго матерьяла, чтобы къ слѣдующей осени можно было уже построить церковь.» ([3])

3) Тогоже епископа Потея полномочіе, выданное Брестскому капитулу въ 1661 г. для вчинанія иска съ жидами о *возвращеніи Козьмо-Демьянскаго плаца* ([4]).

4) Письмо *Козьмо-Демьянскаго священника* Моисея Исаковича Владимірскому епископу отъ 1574 года, ([5]) и

5) Свидѣтельство нѣсколькихъ человѣкъ изъ шляхты, слышавшихъ отъ Менделя

([1]) См. Т. IV, стр. 761.
([2]) См. Т. III, стр. 4.
([3]) Т. III, стр. 55.
([4]) Т. V, стр. 63.
([5]) Т. III, стр. 9.

жида лѣтъ сорокъ тому назадъ, что когда-то существовала церковь свв. Козьмы и Даміана.

Въ свою очередь и жиды предъявили слѣдующіе документы:

1) Генеральную квитанцію Владимірскаго епископа Макафея Буковецкаго въ томъ, что *жиды всегда исправно уплачивали чиншъ* съ Козьмо-Демьянскаго плаца какъ ему, такъ и его предшественникамъ.

2) Протоколъ коммиссіи, присылавшейся въ Брестъ епископомъ Яномъ Михаиломъ Потеемъ въ 1658 г. *для разслѣдованія о томъ, на основаніи какихъ правъ жиды владѣютъ Козьмо-Демьянскимъ плацомъ?* при чемъ жидами были предъявлены листы на право владѣнія землей, дарованные имъ Кіевскимъ митрополитомъ Ипатіемъ Потеемъ и Владимірско-Брестскимъ епископомъ Мороховскимъ.

3) Разные *процессы* отъ 1661 г. *объ исчезновеніи разныхъ правъ и привилегій*, относящихся къ этому дѣлу, во время казацкихъ нападеній; въ числѣ этихъ документовъ были между прочимъ, какъ утверждали жиды, и *свидительства лицъ достойныхъ вѣры о томъ, что Козьмо-Демьянской церкви никогда не было*, что Козьмо-Демьянскій плацъ былъ завѣщанъ каѳедральной церкви какимъ-то бездѣтнымъ кузнецомъ Кузьмой.

4) Посвидѣтельствованіе нѣкоторыхъ мѣщанъ о томъ, что *они не помнятъ, съ какихъ именно поръ поселились жиды на Козьмо-Демьянскомъ плацѣ?*

5) Письмо Владимірскаго епископа Яна Михаила Потея отъ 1661 года, которымъ онъ *оставляетъ за жидами Козьмо-Демьянскій плацъ* съ платою чинша (26 зл.) каѳедральной церкви, и подтвержденіе этого же письма какъ Владимірскимъ епископомъ Глинскимъ въ 1668 году, такъ и митрополитомъ Колендою въ 1670 году.

6) Посвидѣтельствованіе *15 человѣкъ шляхты*, обывателей Брестскаго воеводства, что на этомъ плацѣ никогда не существовало церкви.

Процессъ начатъ былъ въ 1669 г. обѣими сторонами вмѣстѣ въ Краковѣ; но такъ какъ жиды не могли представить въ то время своего дознанія по болѣзни Брестскаго школьника Левка Ицковича, то дѣло отложено было до другаго срока.

Когда насталъ этотъ срокъ, въ декабрѣ 1669 г., то на судъ въ Супрасль явились одни только жиды. Здѣсь Левко Ицковичъ заявилъ, что Лазаровичъ и Воинецъ не явились на судъ *изъ пренебреженія къ митрополичьему суду*, что они не перестаютъ произносить жидамъ угрозъ и дѣлать обидъ и насилій; что дознаніе, представленное ими, произведено пристрастно, такъ какъ свидѣтелями противъ нихъ жидовъ выставлены тѣ лица, противъ которыхъ они ведутъ процессъ; что Лазаровичъ *посмѣвается надъ митрополичьими приговорами и ставитъ ихъ ни во-что*; что церемонія, устроенная Лазаровичемъ, направлена была къ возбужденію безпокойствъ въ городѣ, о чемъ свидѣтельствуютъ распоряженія самого митрополита и листы каптуроваго сеймика. При этомъ Левко Ицковичъ указалъ на протоколы коммиссіи 1658 года и привилегіи Владимірскихъ епископовъ, на основаніи которыхъ жиды владѣютъ Козьмо-Демянскимъ плацомъ, и требовалъ какъ возмѣщенія убытковъ, понесенныхъ жидами во время без-

порядковъ, и уничтоженія пристрастнаго дознанія, такъ и удаленія изъ г. Брестя Лазаровича въ видахъ будущаго спокойствія. Митрополичій судъ, подтвердивши жидамъ права на владѣніе этимъ плацомъ, произнесъ приговоръ, вполнѣ согласный съ заявленіями Левка Ицковича. Подъ № 440 находится и повѣстка Владимірскаго епископа отъ 1670 г. объ исполненіи этого приговора надъ Лазаровичемъ. Но дѣло на этомъ не кончилось.

Въ слѣдующемъ 1671 году оно опять возобновилось въ Новогородкѣ и перенесено было въ Брестъ, гдѣ по поводу его составлено было тѣмъ же коммиссарскимъ митрополичьимъ судомъ три декрета, произнесшихъ надъ нимъ окончательный приговоръ.

Въ первомъ декретѣ (№ 450), по поводу жалобъ жидовъ на водруженіе креста на Козьмо-Демьянскомъ плацѣ и разоренія и убытки, будто причиненные имъ священниками Лазаровичемъ и Воинцемъ, Брестскій капитулъ вмѣстѣ съ Лазаровичетъ же и Воинцемъ показалъ, что крестъ дѣйствительно былъ поставленъ ими, но безпорядковъ и грабительствъ они не производили никакихъ; вѣрность своего показанія они обѣщали подтвердить клятвой. Такъ какъ жиды не могли представить на это показаніе никакихъ серьезныхъ опроверженій, то судъ и формулировалъ свой приговоръ въ духѣ примиренія: подвергнуть священниковъ Лазаровича, Воинца и еще троихъ членовъ Брестскаго капитула присягѣ и на этомъ дѣло покончить, обязавши на будущее время обѣ тяжущіяся стороны всякіе обоюдные споры и недоразумѣнія разрѣшать въ подлежащихъ судахъ. Четыре священника согласились на учиненіе присяги и были освобождены отъ суда; Лазаро вичъ же присягать не захотѣлъ и на самый приговоръ подалъ апелляцію. Декретъ этотъ состоялся 7 Іюля 1671 года въ Брестѣ.

Тогоже 7 Іюля состоялся и другой декретъ по поводу изслѣдованія границъ и разсмотрѣнія представленныхъ тяжущимися сторонами документовъ.

Границы Козьмо-Демьянскаго плаца, показанныя жидами, были слѣдующія: «Козьмо-Демьянскій плацъ двумя ковцами соприкасается съ Русской улицей и другими двумя — съ Надбужной дорогой; вопперегъ его идутъ еще двѣ улицы, застроенныя жидовскими домами, но такъ, что все это имѣетъ свой видъ и свои границы, и на этихъ улицахъ стоятъ дома въ одну и другую сторону окнами; другихъ же границъ этотъ грунтъ не имѣетъ и священникъ Лазаровичъ указать не можетъ. Есть еще другая улица Надбужная, на которой стоятъ жидовскіе дома, но та земля замковая.»

Напротивъ того, священникъ Лазаровичъ, вмѣстѣ съ капитуломъ показали, «что не только показанная жидами земля до переулка входитъ въ составъ Козьмо-Демьянскаго плаца, на что онъ соприкасается съ домомъ Курча; что улица Надбужная прежде не заходила такъ далеко, и тѣ дома, что стоятъ по указанію жидовъ будто на замковой землѣ, въ дѣйствительности стоятъ на Козьмо-Демьянскомъ плацѣ, но только они отрѣзаны отъ остальныхъ давностію времени и насиліемъ (potęga) разныхъ домовладѣльцевъ жидовъ. На этомъ-то большомъ плацѣ и стояла когда-то церковь свв. Козьмы и Даміана. Послѣ пожара, бывшаго предъ Хотимской войной и страшно опустошившаго

г. Бресть, этотъ плацъ былъ заселенъ жидами; Лазаровичъ брался представить свидѣтелей, хотя и безъ письменныхъ документовъ, еще и того обстоятельства, что на этомъ плацѣ когда-то было выкопано множество человѣческихъ костей, хотя и безъ гробовъ.»

Въ свою очередь жиды стали просить коммиссаровъ пойти на мѣсто, указываемое Лазаровичемъ, возлѣ дома Курча и удостовѣриться, былъ ли тамъ когда либо переулокъ, и могъ ли быть? Коммиссары, проходя по этому мѣсту, не замѣтили, чтобы дома выходили въ этотъ переулокъ окнами, а люди (жиды), сидѣвшие въ этихъ домахъ, подтвердили, что улицы здѣсь никогда не бывало и что мѣсто это служитъ для жильцовъ заднимъ дворомъ; въ томъ же мѣстѣ, гдѣ по указанію Лазаровича когда-то стоялъ крестъ, стояли ворота одного жидовскаго двора. При этомъ жиды замѣтили, что за мѣсто, занимаемое ими, начиная отъ дома жида рѣзника Абрама до дома Курча, они не платятъ чинша каѳедральной церкви, а живутъ на немъ за привилегіями королей и рѣчи-посполитой. Мѣсто это, какъ и указываемый Лазаровичемъ переулокъ, были чрезвычайно грязны и вонючи, такъ что коммиссары, осмотрѣвши его, убѣдились, что церкви здѣсь никогда не могло быть.

Затѣмъ приступлено было къ разсмотрѣнію документовъ. Они приведены уже нами выше. При чтеніи ихъ адвокатъ жидовъ брался доказать, что *духовное завѣщаніе священника церкви св. мучениковъ Сергія и Вакха* есть документъ подложный, и требовалъ уничтоженія, какъ завѣщанія этого, такъ и составленнаго Лазаровичемъ и разъ уже кассированнаго митрополитомъ въ Супрасли дознанія. Не смотря на это, обѣ стороны обѣщали подтвердить вѣрность своихъ показаній и документовъ присягой. Коммиссары, выслушавши ихъ, согласились съ показаніями жидовъ и постановили подвергнуть только жидовъ присягѣ,— на томъ: «*что границы Козьмо-Демьянскаго плаца, показанныя ими, вѣрны; что дома, стоящіе возлѣ дома Курча, никогда не принадлежали къ Козьмо-Демьяновскому плацу; что переулка, показываемаго Лазаровичемъ, никогда не существовало, а равно и церкви, а существовалъ только плацъ, завѣщанный каѳедральной церкви кузнецомъ Кузьмой.*» Брестскому же капитулу вмѣнено вѣчное молчаніе подъ зарукой 1,000 талеровъ, въ случаѣ, если бы онъ капитулъ, или Владимірскіе епископы вздумали еще безпокоить жидовъ относительно правъ ихъ на владѣніе Козьмо-Демьянскимъ плацомъ.

По прочтеніи этого декрета, священникъ Лазаровичъ отъ лица всего капитула заявилъ, что такой приговоръ онъ считаетъ пристрастнымъ, такъ какъ къ присягѣ первыми допущены не онъ съ капитуломъ, а жиды, и просилъ у коммиссаровъ разрѣшенія послать на это постановленіе апелляцію въ Римъ къ святому папежу; но коммиссары на это не согласились, «такъ какъ чрезъ допущеніе такой апелляціи, замѣтили они, нарушались бы права, дарованныя жидамъ королями и утвержденныя сеймовыми конституціями.» Присяга совершена была 5-ю жидами 9-го Іюля и постановленіе это получило полную силу; но процессъ еще не былъ оконченъ.

По жалобѣ Брестскихъ жидовъ на священника Лазаровича, что онъ игнорируетъ

коммиссарскій декретъ и не перестаетъ угрожать жидамъ отнятіемъ у нихъ Козьмо-Демьянскаго плаца, 8-го Іюля того же года коммиссары назначили новое засѣданіе своего суда и призвали къ отвѣту священника Лазаровича. По открытіи засѣданія выступилъ адвокатъ со стороны жидовъ, Янъ Менчакъ, и сталъ доказывать, что *завѣщаніе священника церкви св. Сергія и Вакха,* представленное Лазаровичемъ въ предыдущее засѣданіе, съ цѣлію доказать, *что жидовская синагога стоитъ на мѣстѣ церкви св. Сергія* и *Вакха,* подложно и что есть даже лица, которыя принимали участіе въ его составленіи. Доказательства эти слѣдующія: «1) документъ этотъ написанъ на бумагѣ старой и подклеенной, оторванной въ видѣ полулиста отъ какой-то старой рукописи, и исписанъ свѣжими чернилами; 2) строчки наклеены такъ криво, что даже трудно предположить, чтобы писалъ ихъ кто-либо на цѣломъ листѣ; 3) печати нѣтъ и слѣда, а вмѣсто нея четыре знака выжженныхъ желѣзомъ; 5) прежде не употреблялось подписей на бумагахъ, а прикладывались только печати; 6) являлся здѣсь Янъ Будиловичъ, лѣтъ 20 или старше, и сознавался, что на духовномъ завѣщаніи находится его собственная рука; 7) какъ могла быть тогда подпись писаря, когда еще королями не было даровано городу магдебургскихъ правъ? 8) если бы былъ писарь, то онъ долженъ былъ бы принять документъ въ актовыя книги и выставить сусцепты; 9) и процессъ показалъ, что священникъ Лазаровичъ неоднократно произносилъ угрозы, что онъ выдумаетъ на жидовъ какой либо скриптъ, или завѣщаніе, или привилегію.»

Выставивши эти доказательства, адвокатъ Менчакъ отъ имени жидовъ требовалъ, чтобы это завѣщаніе было уничтожено и вычеркнуто изъ актовыхъ книгъ, если только гдѣ вписано, а жиды въ числѣ 7 человѣкъ были допущены къ присягѣ по всѣмъ вышеозначеннымъ пунктамъ; и, наконецъ, чтобы Лазаровичъ, по учиненіи жидами присяги, былъ казненъ на горлѣ, а имѣнія его отданы были жидамъ.

На это требованіе жидовскаго адвоката два священника Воинецъ и Черноминскій отъ имени Лазаровича подали коммиссарамъ слѣдующее письмо: «Милостивый государь! На позывъ жидовъ, поданный безъ вѣдома нашего благодѣтеля, я не могу явиться предъ вашъ судъ. Если я въ чемъ и виноватъ, то будетъ судить меня мой владыка и благодѣтель Владимірско-Брестскій епископъ, у котораго всегда находится справедливость для насъ—убогихъ священниковъ. Я прошу оставить меня при моихъ духовныхъ правахъ и канонахъ свв. отцовъ церкви и не стѣснять никакими декретами.» [1])

Но жидовскій адвокатъ, заявивши коммиссарамъ, что не далѣе какъ вчерашняго дня священникъ Лазаровичъ вступилъ съ жидами въ новое препирательство о Козьмо-Демьянскомъ плацѣ на основаніи подложнаго завѣщанія, требовалъ, чтобы процессъ о немъ былъ законченъ сполна. Судъ постановилъ продолжать его. Но священникъ Лазаровичъ не явился.

Тогда коммиссары, понявши, что Лазаровичъ уклоняется отъ суда потому, что ви-

---

[1]) Т. V., стр. 70.

дитъ, что зашелъ уже слишкомъ далеко и долженъ *«расчитываться своей шкурой»*, присудили: жидовъ, въ числѣ 7 человѣкъ, подвергнуть присягѣ на томъ: *«что духовное завѣщаніе, представленное Лазаровичемъ, есть документъ подложный; что Лазаровичъ угрожалъ жидамъ изобрѣтеніемъ какого-либо документа, или привилегіи;* — по учиненіи же ими присяги, священника Лазаровича (хотябы и слѣдовало казнить смертію, но оказывая къ нему снисхожденіе) лишить писарства и духовнаго сана, а Троицкую церковь объявить вакантною; за безпокойства и убытки, причиненные жидамъ, все имущество его передать имъ; его же самого навсегда удалить изъ предѣловъ Брестскаго воеводства съ предоставленіемъ права каждому поймать его и препроводить въ какой-угодно судъ, въ случаѣ еслибы онъ осмѣлился когда либо сюда явиться; настоящій декретъ привести въ исполненіе чрезъ гродскій судъ.

Когда наступилъ день присяги и жиды присягнули, то митрополитъ отдалъ имъ настоящій декретъ, отдалъ также и подложное завѣщаніе, предоставиши имъ право вычеркнуть оное изъ актовыхъ книгъ, если только оно гдѣ-либо вписано.

Декретъ этотъ состоялся 8 Іюля 1671 года въ Брестѣ и былъ послѣднимъ. Подъ нимъ подписались: Гавріилъ Коленда, архіепископъ и митрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Руси; Кипріянъ Жоховскій—епископъ Витебскій и Мстиславскій, коадъюторъ Кіевской митрополіи; Михаилъ Константинъ Коленда—Дерпскій хоружій, подсудокъ Виленскаго воеводства; Самуилъ Христофъ Унихимовскій—Мозырскій войскій, въ качествѣ судьи по порученію митрополита.

Вотъ въ общихъ чертахъ сущность этого процесса, какъ онъ велся обѣими сторонами и какъ онъ конченъ коммиссарами. Теперь мы постараемся сопоставить нѣкоторые документы, названные въ процессѣ, и указать на тѣ противорѣчія, которыя вытекаютъ изъ нихъ по отношенію къ сущности коммиссарскаго опредѣленія и которыя не могли не обратить на себя вниманія и митрополичьяго суда. Другіе же документы, находящіеся у насъ подъ рукой, дадутъ намъ возможность подтвердить основательность тѣхъ выводовъ, къ которымъ мы придемъ.

Процессъ Брестскихъ священниковъ Лазаровича и Воинца съ Брестскими же жидами о Козьмо-Демьянскомъ плацѣ возбужденъ былъ въ намѣреніи отнять у жидовъ плацъ,— отнять *на томъ основаніи, что на немъ когда-то стояла церковь св. Козьмы и Даміана.* Такимъ образомъ въ основу этого процесса положена была мысль: *сначала доказать существованіе Козьмо-Демьянской церкви,* а потомъ уже и неправильность владѣнія этимъ плацомъ, хотябы и основаннаго на документахъ. Изъ процесса ясно видно, что всѣ дѣйствія Лазаровича, Воинца и Брестскаго капитула, и всѣ документы, представленные ими, и направлены были именно къ этой цѣли. Водруженіе креста на Козьмо-Демьяновскомъ плацѣ, вмѣненное Лазаровичу въ преступленіе; духовное завѣщаніе священника церкви свв. мучениковъ Сергія и Вакха, признанное подложнымъ; предварительное дознаніе Лазаровича, признанное пристрастнымъ; а также письмо Яна-Михаила Потея о возобновленіи Козьмо-Демьянской церкви; его же полномочіе о вчинаніи иска съ

жидами о плацѣ и письмо Козьмо-Демьянскаго пресвитера Моисея Исаковича Владимірско-Брестскому епископу, подлинность которыхъ не была ни оспариваема, ни оспорена на судѣ,—все это и почастямъ и въ общемъ заключаетъ въ себѣ прямое указаніе на желаніе этой стороны доказать существованіе Козьмо-Демьянской церкви.

Отправляясь отъ этого же основанія, въ свою очередь и жиды должны бы были представить равносильныя доказательства, опровергающія дѣйствительность этого факта; но опроверженіе этого факта и составляетъ именно самую слабую сторону ихъ доказательствъ. Всѣ документы, представленные ими въ подлинникахъ, указываютъ только на то, что *они владѣютъ Козьмо-Демьянскимъ плацомъ на законномъ основаніи*, т. е. на *основаніи документовъ*, чего впрочемъ фактически не отвергалъ ни Лазаровичъ, ни капитулъ; документовъ же, которые бы прямо отрицали существованіе церкви, они не представили никакихъ на томъ-де основаніи, что они сгорѣли и вмѣсто нихъ они представили протестацію 1651 года объ ихъ уничтоженіи. Что же касается до посвидѣтельствованія 16 человѣкъ шляхты—обывателей Брестскаго воеводства о томъ, что церкви не было, то намъ кажется, что оно можетъ возбудить только сомнѣніе,—отчего спрошена была объ этомъ дѣлѣ шляхта Брестскаго воеводства, а не горожане Берестейцы въ то время, когда спрашивали и ихъ,—но только не о церкви, но о томъ: *съ какихъ поръ живутъ въ г. Брестѣ жиды на Козьмо-Демьянскомъ плацѣ?*

Не смотря на такое видимое противорѣчіе доказательствъ съ сущностію доказываемаго, коммиссары не только не постарались дать дѣлу прямаго направленія, а напротивъ того принимали доказательства жидовъ *о правахъ владѣнія* за доказательства о *существованіи церкви*, т. е. одно вмѣсто другаго. Допустивши же такое превратное пониманіе дѣла, они отвергли и его сущность, а вмѣстѣ съ ней и самый фактъ существованія церкви.

Далѣе. Сличая представленные въ судъ обѣими сторонами документы, нельзя не замѣтить, что нѣкоторые изъ жидовскихъ документовъ возникли именно вслѣдствіе стремленія духовенства къ отнятію у жидовъ Козьмо-Демьянскаго плаца. Такъ напр. письмо Потея къ Брестскому протопопу о возобновленіи Козьмо-Демьянской церкви, написанное въ 1656 г., и разслѣдованія, производимыя имъ же въ 1658 г., вызвали жидовскій документъ этого же 1658 года; полномочіе, выданное Потеемъ въ 1661 году на отнятіе у жидовъ Козьмо-Демьянскаго плаца вызвало въ томъ же году листъ епископа Глинскаго обратнаго свойства. Хотя обстоятельство это нисколько не умаляетъ подлинности и важности жидовскихъ документовъ, тѣмъ не менѣе оно указываетъ на признаки борьбы, зараждавшейся раньше самаго процесса и подготовлявшей для себя почву, чего нельзя было не принять въ расчетъ при разслѣдованіи.

Девять пунктовъ жидовскаго адвоката Менчака, заключающихъ въ себѣ доказательства о подложности *завѣщанія священника церкви свв. Сергія и Вакха* значительно ослабляются: 1) тѣмъ, что это завѣщаніе еще въ 1670 году было явлено и

вписано въ гродскія книги, чего конечно не допустили бы гродскія власти при существовавшемъ тогда политическомъ настроеніи шляхетства, еслибы въ немъ дѣйствительно заключался такой грубый обманъ, какой представленъ въ доказательствахъ Менчака; 2) тѣмъ, что магдебургскія права дарованы были г. Брестю гораздо раньше 1485 года, а именно въ 1390 году, затѣмъ подтверждены Витовтомъ въ 1408 г., Казиміромъ Ягеллончикомъ въ 1441 и другими позднѣйшими королями: слѣдовательно подпись писаря могла быть; 3) тѣмъ, что документъ этотъ былъ попреимуществу частный, а такіе документы иногда вносились въ книги спустя нѣсколько десятковъ лѣтъ. Что касается показанія молодаго человѣка Будиловича, что онъ подписывался своею рукою подъ этимъ документомъ, то показанія этого нельзя считать серьезнымъ уже потому самому, что не считали его таковымъ и сами коммиссары, вычеркнувши изъ пунктовъ присяги, формулированной для жидовъ. Почему коммиссары не обратили на это вниманія въ то время, когда документъ этотъ имѣлъ чрезвычайно важное значеніе для обѣихъ тяжущихся сторонъ, такъ какъ съ признаніемъ его жиды должны бы были отказаться и отъ плаца и отъ синагоги, которая по завѣренію Лазаровича стояла на Нѣмецкой улицѣ и именно на мѣстѣ церкви свв. мучениковъ Сергія и Вакха, выстроенной нѣкимъ Иваницкимъ и потомъ проданной имъ врагамъ святаго креста,—догадаться трудно. Но положимъ даже, что подложность этого документа была доказана; но отчего же не приняты были во вниманіе другіе документы, представленные Лазаровичемъ, подлинность которыхъ не была даже оспариваема?

Что касается до границъ, показанныхъ священникомъ Лазаровичемъ, то, какъ увидимъ ниже, онѣ были показаны имъ совершенно правильно.

Теперь мы обратимъ вниманіе читателя на слѣдующіе факты.

Въ поточной книгѣ Брестскаго воеводства подъ 1589 годомъ, когда процесса еще не существовало, находится продажная запись мѣщанина Загорскаго, въ которой говорится, что земля его, проданная рѣзнику жиду, лежитъ «*на Песоцкой улицѣ, прилеглое тыломъ къ церковному плацу светого Кузьмы и Демьяна*». Обстоятельство это чрезвычайно важно: 1) оно указываетъ, что еще за 62 года до исчезновенія жидовскихъ документовъ, заключавшихъ въ себѣ свидѣтельство о завѣщаніи Козьмо-Демьянскаго плаца каѳедральной церкви кузнецомъ Кузьмой, этотъ плацъ существовалъ уже подъ именемъ *церковнаго плаца светаго Кузьмы и Демьяна*, а не кузнеца Кузьмы; 2) что Лазаровичъ водилъ коммиссаровъ къ дому рѣзника Абрама, на задніе дворы (inquiliny) совершенно основательно, такъ какъ еще во времена Загорскаго, т. е. 62 года тому назадъ, жиды покупали уже земли на Песоцкой улицѣ, обращеной къ Козьмо-Демьянскому плацу тыломъ. Очевидно, что грязный и вонючій переулокъ, къ которому обращены были жидовскіе дома тыломъ во время процесса, и въ которомъ былъ поставленъ Лазаровичемъ крестъ, въ дѣйствительности и былъ Козьмо-Демьянскій плацъ, *захваченный жидами*, какъ выражался Лазаровичъ же, *давностію времени и насиліемъ* (potęgą). Грязь и вонь, на основаніи которыхъ коммиссары убѣдились, что церкви

тамъ не могло быть, еще ровно ничего не доказываютъ. На нашихъ глазахъ изъ грязи и развалинъ возобновлены въ городѣ Вильнѣ Пречистенская церковь на Зарѣчьѣ, Пятницкая—на Большой улицѣ; на нашихъ глазахъ до сихъ поръ еще то мѣсто, на которомъ стояла когда-то Воскресенская церковь, (на углу Ратушной площади и Стеклянаго переулка) застроено домомъ, въ основаніи котораго лежатъ церковные (итальянскіе) кирпичи, и служитъ *инквилиномъ* для всѣхъ базарныхъ людей.

Спустя *три* года послѣ окончанія этого процесса, въ войтовскій Брестскій судъ внесенъ былъ новый процессъ Брестскимъ землемѣромъ Александромъ Чеховскимъ. Въ процессѣ этомъ между многими злоупотребленіями жидовъ, указывается и слѣдующее: «*жиды для поруганія святой христіанской вѣры ночью утащили съ Козьмо-Демьянскаго плаца крестъ, возлѣ котораго совершалась торжественная церемонія, и спрятали его неизвѣстно куда; заняли также и то мѣсто, на которомъ похоронены были тѣла умершихъ христіанъ*» (См. актов. книги Брест. городоваго магистр. за 1661—1676 гг., листъ 1277—1280 [1]).

Спустя *восемь* лѣтъ послѣ перваго же процесса, т. е. въ 1679 г. жиды явили въ актовые книги Брестскаго гродскаго суда подтвердительный листъ епископа Заленскаго на вѣчное арендованіе Козьмо-Демьянскимъ плацомъ, въ которомъ находится и первоначальный листъ епископа Яна Михаила Потея и подтвердительный епископа Глинскаго. Въ листѣ Потея между прочимъ говорится: „Такъ какъ съ давнихъ временъ Брестскіе жиды заняли подъ свои дома церковный плацъ, или *правильнѣе церкви св. Козьмы и Даміана*, на что они получили право отъ отца *Ипатія Потея*, . . . то ихъ оставляетъ при этихъ правахъ и Янъ Михаилъ Потей. [2]) Намъ кажется, что эта оговорка: *или правилнѣе церкви св. Козьмы и Даміана* ясно указываетъ на то, что въ существованіи Козьмо-Демьянской церкви убѣждены были даже сами Владимірско-Брестскіе епископы, подтверждавшіе жидамъ права на владѣніе церковищемъ.

Спустя *десять* лѣтъ послѣ этогоже процесса, въ 1681 году королемъ Яномъ III было подтверждено коммиссарское постановленіе относительно земель Брестской экономіи, въ томъ числѣ и Брестской церкви св. Спаса. Въ подтвержденіи этомъ говорится: «кромѣ этого (т. е. общаго подтвержденія), мы подтверждаемъ за Спаской церковью *Козьмо-Демьянскіе грунты, начиная отъ двора вельможнаго Курча*, Брестскаго воеводы, до дома жида Файбиша, также церковища св. Спаса, св. Креста за Мухавцемъ и святой Пятницы на Пескахъ, которыя всѣ лежатъ впустѣ и только на нѣкоторыхъ изъ нихъ поселились жиды съ платою чинша,—съ тою цѣлію, чтобы они давностію, или другимъ какимъ либо способомъ не отпали отъ церкви [3]). Если читатель сличитъ эти слова королевскаго подтвержденія съ показаніемъ священника Лазаровича о грани-

[1]) Документъ этотъ, а равно и продажная запись Загорскаго будутъ напечатаны въ непродолжительномъ времени.

[2]) См. Т. V, №. 447, стр. 222.

[3]) См. Т. Ш, № 63, стр. 97.

цахъ Козьмо-Демьянскаго плаца, что «*плацъ этотъ соприкасался не съ этимъ переулкомъ, но съ домомъ г. Курча*, то убѣдится, что Лазаровичъ говорилъ правду.

Вотъ тѣ данныя, на основаніи которыхъ мы не можемъ не допустить существованія Козьмо-Демьянской церкви, а вмѣстѣ съ тѣмъ и правоты Лазаровича. Мы остановились на этомъ дѣлѣ довольно долго съ тою цѣлію, чтобы показать—въ какомъ безвыходномъ положеніи находилось въ то время дѣло русскаго православія, подвергавшагося двойному преслѣдованію и со стороны жидовъ и поляковъ.

Подъ № 451 находится интересное дѣло о воровствѣ шляхтича Римашевскаго. Римашевскій этотъ былъ родомъ изъ Подоліи. Находясь въ услуженіи у Мунштра, въ имѣніи писаря в. кн. Литовскаго, онъ замѣтилъ въ домѣ надворной хоружины Пражмовской, въ ея имѣніи Яблочномъ, много разныхъ шкатулокъ и драгоцѣнностей. По уходѣ отъ Мунштра, разъ онъ ночью залѣзъ чрезъ окно въ домъ Пражмовской и повытаскалъ много шкатулокъ. Потомъ пошелъ въ Тирасполь. Здѣсь познакомился онъ съ крестьяниномъ Василіемъ Сайчукомъ и вмѣстѣ съ нимъ укралъ у татарина лошадь; крестьянинъ былъ пойманъ, а онъ—Римашевскій бѣжалъ съ намѣреніемъ отправиться на родину къ матери. Проходя мимо Яблочнаго Пражмовской, онъ опять залѣзъ въ амбаръ и чрезъ отверстіе, сдѣланное въ крышѣ, выбросилъ все, что только можно было повыбрасывать: разныя серебряныя вещи и матеріи; зарылъ ихъ въ землю на дорогѣ, идущей къ Кодню, кромѣ зеленаго обитья, и пошелъ уже не домой, а въ Междурѣчье. Здѣсь онъ познакомился съ какою-то Катериной Бернадской и ея дочерьми, и въ сообществѣ съ ними сталъ сбывать за безцѣнокъ покраденныя вещи разнымъ лицамъ, большею частію жидамъ, принося ихъ изъ потаеннаго мѣста одинъ. Такъ велось это дѣло до тѣхъ поръ, пока онъ не былъ пойманъ. Всѣ подробности своихъ преступныхъ похожденій Римашевскій разсказалъ на слѣдствіи самъ. Вещей украдено было имъ на 30,000 зл.

Когда приступлено было къ суду, то пленипотентъ Пражмовской требовалъ, чтобы всѣхъ вышепоименованныхъ преступниковъ подвергли смертной казни; пленипотентъ же Римашевскаго требовалъ снисхожденія, какъ потому, что Римашевскій былъ шляхтичъ, такъ и потому, что это первое его преступленіе было совершено имъ *по наущенію душнаго непріятеля*.

Судъ приговорилъ: Римашевскаго къ повѣшенію, а Бернадскихъ къ наказанію розгами.

Подъ № 424 находится жалоба Константинопольскаго купца Караманта на Брестскихъ таможенныхъ чиновниковъ по поводу грабительствъ, сдѣланныхъ ему по таможнѣ, не смотря на королевскій листъ на свободную и безпошлинную торговлю.

Что касается до другихъ актовъ, по чему либо относящихся къ жидамъ, то объ нихъ мы упомянемъ ниже, въ связи съ другими актами, относящимися къ этому предмету.

II.

Акты относящіеся къ исторіи и быту евреевъ въ Брестскомъ воеводствѣ и Городненскомъ повѣтѣ.

Документы этого рода по важности заключающагося въ нихъ историческаго матеріала заслуживаютъ самаго серьезнаго вниманія. Хотя количество ихъ и ограничено, тѣмъ не менѣе многіе факты, находящіеся въ нихъ, могутъ не только познакомить читателей съ разными сторонами еврейской жизни во времена рѣчи-посполитой, но содѣйствовать еще и къ разъясненію путемъ чисто-историческимъ еврейскаго вопроса, который имѣетъ въ настоящее время для Западной Россіи едва ли не большее значеніе, чѣмъ вопросъ польскій, такъ какъ послѣдній уже предрѣшенъ правительствомъ и приводится въ исполненіе, а первый еще не начатъ и ждетъ своей очереди. Желая придти на помощь въ разрѣшеніи этого важнаго вопроса и русской жизни и русской исторіи, Виленская Коммисія для разбора древнихъ актовъ считаетъ своимъ долгомъ заявить, что напечатанные въ этомъ томѣ акты о евреяхъ служатъ только началомъ дальнѣйшихъ ея работъ по этому предмету; что по мѣрѣ нахожденія ихъ въ актовыхъ книгахъ и накопленія, она будетъ издавать ихъ или въ отдѣльныхъ оттискахъ, или же въ связи съ другими документами, смотря по обстоятельствамъ, и что наконецъ она надѣется собрать со временемъ на столько полный и значительный запасъ этихъ матеріаловъ, что на основаніи ихъ можно будетъ приступить къ болѣе или менѣе серіозному и разностороннему изслѣдованію этого важнаго для Западной Руси предмета.

Документы, напечатанные въ настоящемъ томѣ, главнымъ образомъ разъясняютъ слѣдующія данныя:

1) Привилегіи королей и частныхъ лицъ указываютъ на политическія права евреевъ, которыми они пользовались въ рѣчи-посполитой, какъ юридическія личности.

2) Листы королей и разныхъ правительственныхъ лицъ и учрежденій указываютъ, съ одной стороны на частныя правительственныя мѣропріятія по отношенію къ евреямъ, въ томъ числѣ и на разныя льготы, предоставлявшіяся имъ на извѣстное время, по поводу разныхъ бѣдствій, а съ другой—на разныя злоупотребленія самихъ же евреевъ, вызывавшія въ свою очередь распоряженія противоположнаго свойства.

3) Обоюдныя жалобы христіанъ на евреевъ и евреевъ на христіанъ указываютъ на взаимную борьбу, въ которую вступали христіанскія населенія съ евреями, при появленіи ихъ въ краѣ, а *правительственныя распоряженія по сему дѣлу* — на исходъ этой борьбы, въ большинствѣ случаевъ склонявшейся въ пользу евреевъ.

4) Документы чисто еврейскаго происхожденія, подтвержденные-ли, или отвергнутые правительственною властію, указываютъ на чрезвычайно важное значеніе въ еврейской средѣ *кагала*, развивавшагося при содѣйствіи польскаго законодательства и

сообщавшаго еврейскому населенію ту исключительность, которая обособляла его отъ другихъ населеній и сообщала ему характеръ отдѣльнаго status in statu.

Не выходя изъ предѣловъ предположенной нами задачи и строго придерживаясь фактовъ, находящихся въ напечатанныхъ актахъ, мы постараемся, сгруппировать здѣсь эти послѣдніе въ одно цѣлое и представить ихъ въ послѣдовательномъ разсказѣ.

Первоначальными мѣстами для поселеній евреевъ служили большіе города. Такъ при великомъ князѣ Литовскомъ Витовтѣ евреи жили уже въ Брестѣ, Трокахъ, Городнѣ, Луцкѣ, Владимірѣ, и другихъ городахъ. По мѣрѣ увеличенія ихъ въ численности и ознакомленія съ мѣстными условіями, изъ большихъ городовъ они переходили въ меньшіе, но только пользовавшіеся магдебургскими правами. Въ предѣлахъ Брестскаго воеводства такими второстепенными поселеніями были: *Высокое, Володава, Бѣльскъ, Словатичи, Войня, Комаровка, Ломазы, Кодень, Виски, Пещатка, Яновъ, Кобринъ, Городецъ, Пружаны, Селецъ, Березы, Мальча, Шерешевъ, Каменецъ, Чернавчицы, Дивинъ и Тирасполь;* въ предѣлахъ Городненскаго повѣта: *Визаны, Сухая-Воля, Кальварія, Кринки,* и др. мѣста. Отношенія евреевъ большихъ городовъ къ другимъ ихъ соплеменникамъ были такія же, какія вообще устанавливаются между метрополіей и ея колоніями. Общимъ связующимъ началомъ между тѣми и другими были одни и тѣже кагальныя учрежденія, сложившіяся еще прежде и остававшіяся въ полной силѣ.

При поселеніи своемъ въ извѣстной мѣстности, евреи прежде всего добивались привилегій, которыя бы обезпечивали ихъ права, какъ гражданъ государства. Такихъ привилегій въ настоящемъ томѣ находится 25. Привилегіи эти распадаются на два главные отдѣла: однѣ изъ нихъ заключаютъ въ себѣ общія права для всѣхъ евреевъ в. кн. Литовскаго, другія же отличаются болѣе мѣстнымъ характеромъ и служатъ какъ бы частнымъ и болѣе точнымъ разъясненіемъ общихъ, примѣняемыхъ къ евреямъ извѣстной мѣстности. Привилегій перваго отдѣла—*семь;* втораго—*двѣнадцать* привилегій жидамъ Брестскаго воеводства и *шесть*— жидамъ Городненскаго повѣта.

Въ основѣ привилегій общихъ лежитъ привилегія в. кн. Литовскаго Витовта, выданная жидамъ въ Луцкѣ въ 1388 году. Права въ ней предоставленныя были очень обширны. Главнѣйшія изъ нихъ были слѣдующія: жидамъ разрѣшалось брать всякія заставы, въ видѣ движимыхъ и недвижимыхъ имуществъ и продавать ихъ по истеченіи срока, въ случаѣ если бы онѣ не стоили больше выданныхъ подъ залогъ денегъ; исключеніе въ этомъ случаѣ должны были составлять только краденныя церковныя вещи и мокрыя кровавыя хусты. Всѣ споры жидовъ между собою должны были рѣшаться жидовскимъ же судомъ въ школѣ (синагогѣ); а между жидами и христіанами въ судѣ старостинскомъ; при этомъ жидамъ предоставлялось право переносить свои дѣла въ задворный судъ и подавать апелляцію къ самому князю. За пересудъ съ нихъ ничего не взималось. За оскорбленіе жида и убійство, виновные должны были подвергаться такому же наказанію, какъ за оскорбленіе и убійство *шляхтича;* при провозѣ же товаровъ чрезъ таможни, съ нихъ

брали пошлины *наравнѣ съ мѣщанами*—тѣхъ мѣстъ, въ которыхъ жили евреи. За разрушеніе или оскорбленіе жидовскаго кладбища виновные подвергались казни и конфискаціи имуществъ— а за оскорбленіе жидовской синагоги, уплатѣ двухъ фунтовъ перцу. Присяга на десятословіи положена была только въ большихъ дѣлахъ *о пятьдесятъ гривенъ серебра литого*, въ дѣлахъ же малыхъ признана достаточною присяга на школьномъ дворѣ. Христіанамъ воспрещалось обвинять жидовъ въ употребленіи христіанской крови и злоупотребленіи святыми дарами; въ случаѣ же обвиненія жидовъ въ зарѣзаніи христіанскаго дитяти, фактъ этотъ должны были подтвердить *три христіанина и три жида*, и еслибы жалоба оказалась недѣйствительною, то обвинитель долженствовалъ подвергнуться такому же наказанію, какое ожидало обвиненнаго. Во время проѣздовъ чрезъ таможни, еслибы у жидовъ нашлись фальшивыя деньги, то арестовать такихъ преступниковъ нельзя было иначе, какъ съ вѣдома старосты и въ присутствіи почестныхъ мѣщанъ. На крикъ жидовъ о защитѣ и помощи къ нимъ должны были являться сосѣди христіане; лица же не явившіяся должны были подвергаться штрафу въ 30 шеляговъ. Жидамъ разрѣшалось заниматься также и торговлей наравнѣ съ христіанами и покупать всякіе предметы. Въ жидовскіе праздники никто не смѣлъ позывать жидовъ въ суды.

Къ этимъ правамъ послѣдующими польскими королями прибавлены были еще и нѣкоторыя новыя; такъ *Стефаномъ Баторіемъ* дарована была жидамъ неподсудность ихъ Литовскому трибуналу; *Сигизмундомъ III-мъ* увольненіе отъ цеховъ, свободная торговля и неподсудность магдебургіи; *Владиславомъ IV-мъ* разъяснены были нѣкоторыя недоразумѣнія, возникавшія изъ столкновеній жидовъ другъ съ другомъ и съ христіанами. Таковы были между прочимъ эти новыя узаконенія: чтобы жидъ за жида не подвергался отвѣтственности, если не давалъ за него законнаго ручательства, а равно родители за взрослыхъ дѣтей, дѣти за родителей и супруги другъ за друга; чтобы родители не обижали своихъ малолѣтнихъ дѣтей и не дѣлали вредныхъ для нихъ записей подъ страхомъ уничтоженія послѣднихъ; чтобы жидамъ не дѣлалось препятствій въ отбываніи ихъ религіозныхъ обрядовъ; въ случаѣ необходимости заключать жидовъ въ тюрьму, чтобы заключали ихъ только въ тюрьму гродскую. По поводу жалобъ жидовъ на отниманіе у нихъ христіанами каменныхъ домовъ за долги, этимъ же королемъ было постановлено: чтобы христіане не входили въ непосредственное владѣніе такими домами, а сдавали ихъ на аренду, или продавали жидамъ; въ случаѣ же отказа отдѣльныхъ лицъ, — жидовскому кагалу; въ случаѣ же продажи такого дома, или вообще недвижимости, оцѣнку производить въ присутствіи двухъ христіанъ и двухъ жидовъ; заимодавецъ христіанинъ долженъ былъ соглашаться на такую оцѣнку и дать письменное удостовѣреніе кагалу въ неимѣніи претензій. При этомъ христіанамъ воспрещено было жить въ жидовскихъ улицахъ, а жидамъ разрѣшено устроивать въ своихъ дворахъ ворота и запирать ихъ на ночь на запоры.

Права эти преемственно подтверждались королями при вступленіи ихъ на польскій

престолъ, «въ дни счастливой ихъ коронаціи.» Вмѣстѣ съ ними подтверждались также и разные угодливые листы съ горожанами и частными лицами, коммиссарскіе декреты и частныя привилегіи. Для ознакомленія читателя съ сущностію послѣднихъ, мы приведемъ одну изъ нихъ въ переводѣ, чего совершенно достаточно для полнаго знакомства съ остальными, такъ какъ документы этого рода всѣ почти составлены по одному образцу съ нѣкоторыми только отличіями.

Въ подтвердительной напр. привилегіи Пружанскимъ жидамъ, подлинникъ которой былъ выданъ въ 1644 г. королемъ Владиславомъ IV, предоставляются имъ слѣдующія льготы: «Мы позволяемъ жидамъ, говорится въ привилегіи, пріобрѣтать себѣ дома и плацы въ самомъ рынкѣ и на улицахъ, а также и огороды и располагать ими; строить вѣчные и какіе угодно дома; курить вино, варить меды и пива, продавать ихъ оптомъ и въ раздробь, и шинковать ими въ своихъ домахъ и чужихъ съ платою шеляжнаго только по 6 злотыхъ; заниматься торговлею всякими товарами, содержать растворчатыя лавки въ рынкѣ и въ домахъ; мѣрить локтемъ, вѣсить фунтомъ; заниматься ремеслами; выстроить себѣ ятки (мясной рядъ) и продавать въ нихъ мясо безъ отдачи двору *плечковаго* и другихъ податей. При этомъ разрѣшаемъ имъ пользоваться и другими вольностями, выраженными въ общихъ привилегіяхъ для всѣхъ вообще жидовъ в. кн. Литовскаго; въ особенности же разрѣшаемъ имъ добыть себѣ самые удобные плацы и построить на нихъ свою божницу, но только съ условіемъ, чтобы она не была выше католическихъ костеловъ (въ другихъ привилегіяхъ прибавляется: и церквей); въ случаѣ же пожара или другого несчастія, разрѣшаемъ имъ построить новую или же возобновить старую; разрѣшаемъ также устроить кладбище и огородить его заборомъ. Съ земли подъ божницей и кладбищемъ жиды не обязаны платить никакой подати; но съ домовъ, плацовъ, огородовъ, полей и сѣнокосовъ должны платить нашему Пружанскому двору установленныя подати. Всѣ дѣла свои они должны рѣшать въ судѣ старосты, или подстаросты, или же намѣстника, съ правомъ апелляціи къ нашему суду, или къ намъ. При этомъ разрѣшается жидамъ наравнѣ съ мѣщанами имѣть вѣсы и воскобойни, пользоваться выгономъ для скота и входомъ въ Пружанскую пущу съ обязательствомъ нести за это такія же повинности, какія несутъ и мѣщане [1].»

Въ другихъ привилегіяхъ встрѣчаются, какъ мы замѣтили, нѣкоторыя отклоненія: такъ напр. въ привилегіи того же короля Владислава IV-го Воинскимъ жидамъ за право содержанія мясныхъ рядовъ положено взимать *не лопатки*, *а три камени лою* (т. е. сала) [2]; въ привилегіи Яна III-го Брестскимъ жидамъ, они увольняются отъ уплаты *«стараго мыта»*, отъ податей, назначаемыхъ воеводскими сеймиками; разрѣ-

---

[1]) См. т. V, стр. 209—210.

[2]) Тамъ же, стр. 236.

шается имъ также для большей безопасности, строить ворота въ улицахъ и домахъ и, при возникновеніи какихъ-либо безпорядковъ, запирать ихъ наглухо [1].....

Таковы были въ общихъ чертахъ права и вольности жидовъ, какъ граждан рѣчипосполитой. Но кромѣ этихъ правъ, присущихъ всякому гражданину и во всякомъ государствѣ, жиды имѣли еще и другія права — *кагальныя*, какъ спеціальные граждане особаго государства еврейскаго въ тѣсномъ смыслѣ этого слова. Въ силу этихъ послѣднихъ евреи представляли собой правильно организованное, вполнѣ свободное и независимое отъ общихъ законовъ общество, руководствовавшееся въ дѣлахъ внутренняго своего самоуправленія своими собственными законами.

Въ смыслѣ этихъ послѣднихъ законовъ все еврейское населеніе представляло собой одну общую корпорацію, распадавшуюся на множество частей большихъ и меньшихъ, кагаловъ и прикагалковъ, но всегда солидарныхъ между собой и въ общемъ и въ частяхъ. Кагалы большихъ городовъ имѣли сношенія другъ съ другомъ и наблюдали за кагалами меньшими; кагалы меньшіе — за прикагалками и партикулярами. Въ каждомъ кагалѣ и прикагалкѣ всѣ члены ручались за одного и одинъ за всѣхъ. Каждый отдѣльный кагалъ имѣлъ свой судъ, свои собранія и кругъ административной дѣятельности; но въ это же время всѣ кагалы вмѣстѣ подчинялись общимъ постановленіямъ конгресса изъ представителей кагаловъ всего воеводства, или в. княжества Литовскаго. Такое строгое, въ административномъ отношеніи, дѣленіе евреевъ на части было основано, по выраженію самихъ же евреевъ, «*на распредѣленіи всего свѣта, сдѣланномъ древнѣйшими раввинами.*» Вотъ одинъ изъ документовъ Брестскаго кагала, по поводу нарушенія Воинскимъ кагаломъ такихъ границъ еврейской территоріи:

«Привѣтствуемъ дорогихъ господъ, правдивыхъ и староверныхъ старшинъ м. Войни! Донесся до насъ непріятный голосъ объ извращеніи между израильтяками границъ свѣта, которыя назначены были нашими предками въ границахъ земли, — что вы желаете отнять нѣсколько партикуляровъ, пріуроченныхъ нашими предками къ м. Володавѣ, и присоединить къ себѣ. Хотя мы и не думаемъ о васъ такъ низко, чтобы вы могли совершать такія дѣла, которыя бы уничтожали распредѣленіе и разграниченіе всего свѣта, чтобы вы противились тѣмъ высокимъ херимамъ, на которыхъ первые раввины наши строили свой разумный и испытанный фундаментъ и строили его въ этомъ отношеніи вполнѣ справедливо; тѣмъ не менѣе мы считаемъ необходимымъ придти къ вамъ въ этомъ дѣлѣ на помощь, чтобы не было перемѣнъ въ томъ разграниченіи, которое ограничили наши предки великими херимами. Вслѣдствіе этого, силою херимовъ и проклятій, ясно выраженныхъ въ *конгрессовой конституціи*, мы шлемъ вамъ страшное приказаніе, чтобы вы воздержались отъ нововведеній, и чтобы отъ настоящаго числа все осталось въ такомъ видѣ, въ какомъ назначали наши предки во время розграниченія земли, и да сохранитъ васъ Богъ отъ измѣненій. Въ противномъ же случаѣ

---

[1]) См. т. V, стр. 206.

всѣ издержки и расходы, которые понесутъ Воинскіе кагальные будутъ взысканы съ васъ, *согласно съ постановленіями нашей религіи;* имъ дана будетъ такая вѣра, какъ бы они представили на васъ ваши же обязательства съ сохраненіемъ всѣхъ формальныхъ сторонъ ихъ законности, а васъ постигнутъ проклятія и херимы. Потому будьте мудры и смотрите на конецъ, чтобы не было никакихъ новшествъ и да убережетъ васъ Богъ отъ такихъ начинаній, которыя бы уничтожали разграниченіе нашихъ предковъ. Вторичный нашъ привѣтъ. Это наше постановленіе старшинъ нашей синагоги совершилось во вторникъ 8-го Февраля 1531 года, въ Брестѣ [1]). Документъ этотъ принятъ былъ въ гродскія книги, какъ оффиціальный. Однонародные съ нимъ документы находятся подъ №№ 538, 23, 24, 28 и 33.

Въ случаѣ неповиновенія какого-либо младшаго кагала кагалу старшему, кагальные старшины жаловались на него гродскимъ властямъ и настаивали на исполненіи своихъ корпоративныхъ требованій. Подъ № 23, въ актахъ Городненскаго повѣта, напечатанъ по сему дѣлу старостинскій декретъ, подтвержденный и канцлеромъ в. кн. Литовскаго. Дѣло это начато было Берестовицкими жидами. Они обратились въ Городненскій гродскій судъ съ жалобой на Мстибоговскій кагалъ въ томъ, что этотъ послѣдній, не смотря на ихъ общія кагальныя постановленія, опредѣляющія кругъ и мѣстность для административной ихъ дѣятельности, по наущенію Брестскаго раввина, отторгнулъ отъ Берестовицкаго кагала нѣсколько корчемъ и привлекаетъ его членовъ не только къ уплатѣ поголовныхъ податей, но и поборовъ на *райское яблоко* и подвергаетъ ослушниковъ религіозному преслѣдованію. Спрошенный раввинъ показалъ, что онъ никогда не подговаривалъ Мстибоговскихъ жидовъ къ такимъ поступкамъ, а эти послѣдніе никогда ихъ не совершали. Староста, по соображеніи всѣхъ обстоятельствъ этого дѣла, постановилъ: возвратить назадъ отнятыя корчмы, такъ какъ по постановленіямъ кагальнымъ онѣ записаны за кагаломъ Берестовицкимъ; за райское яблоко не требовать поборовъ, а поголовное вносить въ Мстибоговскій кагалъ, къ которому Берестовицкій кагалъ записалъ въ тарифѣ; на нарушителей этого постановленія назначить заруку въ 10,000 копъ грошей; раввина же, въ случаѣ повторенія новыхъ козней, лишить раввинскаго званія [2]). Постановленіе это подтверждено было, какъ мы уже замѣтили выше, и канцлеромъ в. кн. Литовскаго.

Во главѣ каждаго кагала стояли старшины, или иначе школьники. Они избирались изъ среды евреевъ на извѣстные сроки и утверждались въ своемъ званіи гродомъ. Въ дѣлахъ внутренняго самоуправленія они были главными распорядителями и блюстителями еврейскихъ законовъ; въ дѣлахъ внѣшнихъ,— съ христіанами и вообще не съ евреями,— ходатаями по дѣламъ своихъ соплеменниковъ и у престола и у сановниковъ и у предержащихъ властей. Но бывали случаи, когда кагальные старшины позво-

---

[1]) См. т. V, стр. 269—270.

[2]) Тамъ же, стр. 323—324.

ляли себѣ дѣлать и злоупотребленія, какъ со своими единовѣрцами, такъ и въ особенности съ иноплеменниками. Подъ № 536 напечатанъ ординансъ Виленскаго каштеляна Людовика Потея, въ которомъ онъ предписываетъ капитанъ-лейтенанту Олефу, чтобы онъ не оказывалъ никакого содѣйствія Брестскимъ кагальнымъ старшинамъ, которые вопреки обычаямъ и кагальнымъ постановленіямъ, не позволяютъ жидамъ избрать себѣ новыхъ школьниковъ и противодѣйствуютъ имъ въ этомъ всячески, не смотря на то, что настала уже Пасха. (¹) Объ отношеніяхъ кагальныхъ старшинъ и самихъ каґаловъ не къ евреямъ мы будемъ говорить ниже.

Кругъ дѣятельности кагаловъ былъ очень обширенъ. Они производили судъ и расправу между своими членами, на основаніи королевскихъ привилегій, законоположеній рѣчи-посполитой и своихъ кагальныхъ; распредѣляли между своими же сочленами поголовныя подати и завѣдывали ихъ сборомъ; завѣдывали также сборами акцизовъ, поступившихъ въ казну, и своими частными,—на райское яблоко, коробочными, котельными и др. Кагалы должны были не только наблюдать за нравственностію своихъ членовъ, но и отвѣчать за иихъ, даже въ частныхъ сдѣлкахъ послѣднихъ не съ евреями. Въ этомъ отношеніи каждый еврей всецѣло подчинялся кагалу и не смѣлъ ничего предпринимать безъ его вѣдома и согласія. Такія отношенія кагала къ своимъ членамъ были поддерживаемы высшею правительственною властію, не смотря на попытки отдѣльныхъ личностей изъ евреевъ высвободиться изъ подъ такой опеки. Подъ № 509 находится универсалъ короля Яна III, въ которомъ подтверждается узаконеніе короля Михаила относительно разныхъ подозрительныхъ и преступныхъ евреевъ, съ которыми не можетъ справиться кагалъ. Узаконеніе это, *принимая во вниманіе отвѣтственность кагала за его членовъ, разрѣшаетъ ему исключать такихъ членовъ изъ своей среды и свидѣтельства ихъ* не считать дѣйствительными (²). Подъ № 515 находится универсалъ Казиміра Владислава Сапѣги обывателямъ Брестскаго воеводства, въ которомъ онъ предписываетъ имъ уважить требованіе Брестскихъ кагальныхъ старшинъ и *не вступать съ жидами ни въ какія сдѣлки безъ вѣдома и одобренія кагала,—какъ съ цѣлію* предостереженія отдѣльныхъ лицъ изъ евреевъ отъ неоплатныхъ долговъ и банкротствъ, такъ и съ цѣлію огражденія кагала отъ недовѣрія къ нему общества и отвѣтственности предъ закономъ. (³)

Подъ № 28 (актовъ Городненскаго суда) находится жалоба жидовъ города Городны на другихъ жидовъ Городненскаго предмѣстья и подскарбія в. кн. Литовскаго по поводу нежеланія подчиняться кагальнымъ постановленіямъ. Въ жалобѣ этой говорится: всѣ жиды, находящіеся въ г. Городнѣ, его предмѣстьяхъ и окрестностяхъ, всегда принадлежали и принадлежатъ къ Городненскому кагалу, подъ какой бы юрисдик-

---

(¹) См. т. V стр., 260—261.
(²) См. т. V стр., 211—212.
(³) См. т. V стр., 232—233.

цiей они не жили. Такая зависимость ихъ узаконена королевскими привилегiями, дарованными этому кагалу. Не смотря на это, жиды, находящiеся подъ юрисдикцiей подскарбiя в. кн. Литовскаго Сологуба и живущiе въ предмѣстьяхъ за Нѣманомъ, при всемъ томъ что пользуются наибольшими выгодами отъ торговли, стремятся выйти изъ-подъ зависимости кагала. Съ этою цѣлiю они прежде всего выстроили синагогу, а потомъ, пользуясь покровительствомъ подскарбiя, стали торговать скотомъ, курами, гусями, индѣйками; помимо разрѣщенiя Городненскихъ старшинъ совершать браки, обрѣзанiе дѣтей и заводить рѣзницы; не принимаютъ участiя въ уптатѣ кагальныхъ долговъ и нѣсколько лѣтъ уже не вносятъ ни коробочныхъ денегъ, ни за рѣзничество, ни другихъ повинностей... Вслѣдствiе такого уклоненiя названныхъ жидовъ отъ зависимости кагала, Городненскiе школьники просятъ гродскiй судъ принять эту жалобу въ свои книги для производства съ виновными дальнѣйшаго процесса.

Какъ далеко простиралась власть кагала надъ евреями, видно изъ того, что кагалъ могъ предоставлять нѣкоторыя права отдѣльнымъ лицамъ даже въ потомственное ихъ пользованiе. Таково между прочимъ было право на эксплуатацiю нееврейскихъ имуществъ, выдавашееся отъ кагала евреямъ подъ названiемъ «*хазака*» (¹). Объ этомъ интересномъ правѣ находится подъ № 32 универсалъ скарбовой коммиссiи по поводу пересмотра разныхъ споровъ и жалобъ. Вотъ содержанiе этого документа.

Скарбовая коммиссiя, приступивши къ разсмотрѣнiю разныхъ жалобъ, внесенныхъ въ ея книги, вполнѣ убѣдилась въ существованiи съ давнихъ поръ зловреднаго постановленiя кагаловъ в. кн. Литовскаго, на основанiи котораго извѣстная часть обывательскихъ корчемъ привлекается къ уплатѣ *какого-то хазака* евреями, предъявляющими на него свои потомственныя права, выраженныя въ письменной формѣ; право это обременяетъ не только корчмы, но вторгается и въ обывательскiя имѣнiя, ослабляетъ достоинство мѣстной власти и возвыщаетъ значенiе еврейской автономiи. Оно удаляетъ жидовъ отъ аренды корчемъ, предназначенныхъ для осуществленiя этого права, и чрезъ это приводитъ ихъ къ упадку и совершенному разоренiю, а обывателей къ большому убытку. Вслѣдствiе этого скарбовая коммиссiя уничтожаетъ это право, какъ зловредное для экономiи цѣлаго края, и предписываетъ всѣмъ евреямъ, имѣющимъ письменныя виды на него, представить ихъ въ подлежащiя мѣста для уничтоженiя; на непокорныхъ же налагаетъ наказанiе—годичное тюремное заключенiе и 1,000 гривенъ штрафу.

Таковы были кагальныя права евреевъ, какъ членовъ независимой и вполнѣ свободной еврейской корпорацiи. Конечно, мы далеки отъ мысли, чтобы сказанное нами объ этомъ предметѣ заключало въ себѣ болѣе или менѣе подробный перечень этихъ

(¹) Въ *Книгѣ Кагала*, изданной г. Брафманомъ, подробно разъясняется значенiе какъ этого кагальнаго права, такъ и другаго, сходнаго съ нимъ, подъ названiемъ: «*меропiе*». См. Книга Кагала, примѣчанiе V, стр. XXI—XXX.

правъ: мы передаемъ только тѣ свѣденія, которыя заключаются въ напечатанномъ теперь *пятомъ* томѣ актовъ.

Пользуясь такими двойными правами и преимуществами, евреи исподоволь и стали расселяться въ предѣлахъ в. кн. Литовскаго, занимая мѣста, *предназначенныя для этой цѣли древнѣйшими раввинами*. Мѣста эти, какъ мы уже замѣтили выше, были по преимуществу магдебургскія. При появленіи ихъ, христіанскія народонаселенія—горожане и крестьяне встрѣчали ихъ очень враждебно. Противъ евреевъ распускались толки объ употребленіи ими въ пасхальныхъ опрѣснокахъ христіанской крови, о зарѣзываніи христіанскихъ дѣтей и о злоупотребленіяхъ дарами святой Евхаристіи. Хотя толки эти и навѣяны были къ намъ съ запада, тѣмъ не менѣе они пришлись по сердцу и западно-русскимъ христіанамъ и составляли весьма серьезную преграду къ непосредственному сближенію съ ними жидовъ. Подъ вліяніемъ ихъ совершались религіозныя преслѣдованія жидовъ, сопровождавшіяся нерѣдко убійствами. Въ огражденіе жидовъ отъ такихъ преслѣдованій еще в. кн. Витовтомъ постановленъ былъ особый законъ, чтобы такія преступленія были доказываемы *тремя жидами* и *тремя христіанами*, а въ случаѣ несправедливости обвиненія, чтобы обвинитель подвергался смертной казни [1]). Король Сигизмундъ Августъ, по поводу убійства жидовъ въ Бѣльскѣ, въ 1564 году, постановилъ, чтобы такія дѣла *судились только на вальныхъ сеймахъ въ присутствіи всѣхъ чиновъ рѣчи-посполитой;* жиды же, обвиняемые въ пролитіи христіанской крови и злоупотребленіи святой Евхаристіею, чтобы отдавались на поруки двухъ жидовъ впредь до востребованія ихъ въ судъ [2]). Это же постановленіе было подтверждено и королемъ Стефаномъ Баторіемъ въ 1576 году особою привилегіей [3]). По этому же дѣлу находится подъ № 516 и письмо Кармелитскаго генерала изъ Рима отъ 1680 года, опровергающее предубѣжденіе черни противъ жидовъ въ совершеніи ими вышеупомянутыхъ преступленій [4]). Не смотря на такое строгое отношеніе къ религіознымъ предубѣжденіямъ христіанъ противъ жидовъ высшей законодательной власти, предубѣжденія эти сохранились до позднѣйшей поры. Подъ № 452 находится по этому же дѣлу посвидѣтельствованіе вознаго о замученномъ жидами сынѣ Кодненскаго райцы Лукашевича. Вотъ эта реляція: «Я, генералъ Брестскаго воеводства, заявляю этимъ моимъ листомъ, что въ настоящемъ 1698 году, вмѣстѣ со стороной шляхтой, будучи приглашенъ цѣлымъ магистратомъ Кодненскимъ для освидѣтельствованія мертваго тѣла—сына Кодненскаго райцы, тирански и немилосердно убитаго жидами, всегда жаждущими христіанской крови,—я осматривалъ оное вмѣстѣ со стороной шляхтой и видѣлъ: возлѣ ушей на головѣ три раны, сдѣланныя ножомъ; возлѣ лѣваго уха тоже три

[1]) См. т. V., стр. 136.

[2]) См. тамъ же, стр. 217.

[3]) См. тамъ же, стр. 220—222.

[4]) См. тамъ же, стр. 230—231.

раны, какъ видно проколотыя ножомъ; правое око вырвано; затылокъ вырѣзанъ; все тѣло по направленію жилъ изранено; на плечахъ, бокахъ и груди испорото штыхами (острыми гвоздями); пяты совершенно обрѣзаны такъ, что показать раны трудно. Согласно съ государственными законами я возилъ его по всѣмъ четыремъ сторонамъ мѣстечка и повторялъ обвиненія мѣщанъ на жидовъ Кодненскихъ, Брестскихъ и другихъ, лучше извѣстныхъ Кодненскому, Брестскому и другимъ кагаламъ»..... [1]). Что касается населеній крестьянскихъ, то они въ своихъ религіозныхъ предубѣжденіяхъ заходили еще дальше городскихъ; они видѣли въ жидахъ *чародѣевъ*, достойныхъ сожженія на кострѣ, и сожигали ихъ въ дѣйствительности. Подъ № 506 находится универсалъ короля Михаила отъ 1671 года гродскимъ и магдебургскимъ властямъ по поводу сожженія жидовъ въ Новогородкѣ, чтобы онѣ приняли мѣры къ устраненію такихъ безпорядковъ въ средѣ простаго народа и всякія дѣла о чародѣйствахъ разрѣшали бы судебнымъ порядкомъ [2]).

Общая религіозная нелюбовь христіанъ къ жидамъ не ограничивалась впрочемъ только такими толками и дѣйствіями; она выразилась отчасти и въ законодательствѣ рѣчи-посполитой о воспрещеніи жидамъ держать у себя слугъ христіанъ. Постановленіе это, обязанное своимъ происхожденіемъ по преимуществу духовенству, состоялось въ 1565 году на сеймѣ и было подтверждаемо какъ королями, такъ и позднѣйшими сеймовыми конституціями. Подъ № 487 находится по сему дѣлу универсалъ короля Яна Казиміра отъ 1663 года, въ которомъ онъ предписываетъ всѣмъ жидамъ в. кн. Литовскаго немедленно отправить отъ себя слугъ христіанъ и на будущее время не принимать ихъ къ себѣ ни подъ какимъ видомъ [3]). Впрочемъ законоположеніе это было отмѣнено въ 1670 году королемъ Михаиломъ, который объяснилъ смыслъ конституціи и предшествовавшихъ королевскихъ распоряженій такъ: что жиды не имѣютъ права держать у себя только *годичныхъ* слугъ изъ христіанъ; *поденныхъ же и мѣсячныхъ* могутъ [4]).

Гораздо важнѣе была борьба городскихъ сословій съ жидами изъ-за обладанія торговлею и промышленностію, такъ какъ отъ исхода ея зависѣла не только частная жизнь самихъ горожанъ, но и экономическая жизнь всего края. Къ сожалѣнію въ актовыхъ книгахъ встрѣчается очень немного документовъ, относящихся къ этому важному вопросу, особенно древнѣйшихъ; напечатанные въ настоящемъ томѣ относятся къ XVI, XVII и XVIII ст. Пробѣлъ этотъ впрочемъ отчасти пополнится документами извлеченными изъ книгъ магистратскихъ, которые будутъ напечатаны въ слѣдующихъ изданіяхъ Коммиссіи. Въ настоящемъ V томѣ къ вопросу этому относятся документы, напечатанные подъ №№ 422, 432, 474, 493, 4, 7, 12, 16, 17, 18, 19, 20 и 30.

---

[1]) См. т. V., стр. 83—84.
[2]) См. тамъ же, стр. 203—204.
[3]) См. тамъ же, стр. 171.
[4]) См. тамъ же, стр. 195.

На основаніи свѣденій, заключающихся въ этихъ актахъ, можно судить только съ большею ясностію о результатахъ этой борьбы въ извѣстныхъ мѣстахъ и съ меньшею — о началѣ ея и послѣдовательномъ развитіи.

Не прибѣгая къ преждевременнымъ обобщеніямъ и выводамъ изъ напечатанныхъ здѣсь актовъ, мы укажемъ только на главнѣйшія изъ нихъ, а именно на тѣ, въ которыхъ проявляется въ большей или меньшей мѣрѣ характеръ и направленіе этой борьбы.

Теперь мы считаемъ возможнымъ только замѣтить, что борьба эта началась и производилась при самыхъ неблагопріятныхъ условіяхъ для горожанъ. На сторонѣ евреевъ были королевскія привилегіи, въ нѣкоторыхъ отношеніяхъ предоставлявшія имъ бóльшія права, нежели таковыя же привилегіи горожанамъ. Евреямъ напр. напередъ разрѣшалось и строить и возобновлять и починять свои синагоги; а горожанамъ, въ особенности православнымъ, права возобновлять и строить церкви не было дано иначе, какъ съ особаго разрѣшенія королей. Евреи были уволены отъ подсудности магдебургіи, а начиная съ Сигизмунда III-го — и отъ зависимости отъ цеховъ, что не могло не отозваться вредными послѣдствіями для горожанъ, такъ какъ въ спорахъ своихъ эти послѣдніе не всегда рѣшались обращаться къ гродскому, или задворному королевскому суду, а мирились съ жидами и заключали съ ними разные *угодливые листы*, въ большей или меньшей мѣрѣ вредные для себя и для правильнаго развитія городской жизни. На сторонѣ евреевъ всегда былъ кагалъ, члены котораго имѣли не только доступъ, но и вліяніе капиталистовъ на короля, магнатовъ и шляхту. По сему на сторонѣ евреевъ были и короли, хранившіе ихъ подъ своей непосредственной протекціей, и магнаты, вступавшіе съ ними въ денежныя сдѣлки, и шляхта, всегда кичливо относившаяся къ горожанамъ и въ каждой почти инструкціи требовавшая возобновленія извѣстнаго закона: «*lex sumptuaria*». На сторонѣ евреевъ были также и предержащія власти, въ рукахъ которыхъ находилась администрація государственной экономіи, оказывавшія явное предпочтеніе жидамъ предъ горожанами въ дѣлахъ экономическихъ. Наконецъ на сторонѣ евреевъ была и безнаказанность за всѣ тѣ неразборчивыя средства, насилія, обманы, кляузничества, которыми они не брезгали для осуществленія своихъ цѣлей не только по отношенію къ горожанамъ, но и къ представителямъ власти и шляхетству. Относительно этого послѣдняго преимущества жидовъ предъ христіанами мы укажемъ между прочимъ на слѣдующіе документы:

Подъ № 428 находится посвидѣтельствованіе вознаго о самоуправномъ заключеніи жидами въ тюрьму слугъ Андреевскаго [1]). Подъ № 8 находится жалоба администраторовъ Городненскаго повѣта на Городненскихъ школьниковъ по слѣдующему случаю: «Кагальные старшины, говорится въ этой жалобѣ, не довольствуясь тѣмъ, что самоуправно распоряжаются акцизными сборами для своихъ частныхъ цѣлей, состави-

---

¹) См. т. V, стр. 16—17.

ли еще заговоръ въ своей школѣ (синагогѣ) и приказали оповѣстить всѣхъ шинкарей, чтобы ни одинъ изъ нихъ не осмѣлился входить въ сношенія съ вышепомянутыми администраторами; объ этомъ подана послѣдними протестація 13-го Февраля. Не довольствуясь этимъ, а напротивъ того придерживаясь своего завзятаго упорства, злости и преступности, когда администраторы, на основаніи декрета скарбовыхъ судовъ, выслали арендаторовъ чоповаго—Франциска Павловича и Кушеля Литмановича, для составленія описей шинковъ, винокуренъ, подваловъ, пивницъ, то вышепомянутые жиды, собравши толпу жидовъ изъ всякой сволочи—бѣглыхъ и семерниковъ, стали на Замковой улицѣ и объявили, что они не позволятъ производить ревизіи, а если кто изъ нихъ полѣзетъ въ подвалъ, въ которомъ они секретно перегоняютъ вино на алембикахъ, то тому достанется по головѣ палкой; что тарифъ, назначенный воеводствомъ, они бросятъ администраторамъ въ очи. Какое имъ дѣло до нашихъ частныхъ распорядковъ? Они хотѣли было поймать Кушеля Литмановича (жида), но тотъ бѣжалъ; тѣмъ не менѣе они пообѣщали выключить его изъ кагала и принять такія мѣры, чтобы его больше не было въ городѣ. А что касается до частныхъ распорядковъ этихъ нѣсколькихъ старшинъ, то они таковы, что подъ вліяніемъ ихъ, не только погибли уже христіане—шинкари, но обнищало и еврейство, жалующееся на нихъ по секрету и подчиняющееся имъ только изъ страха предъ старшинами, которые осудятъ всякого, какъ хотятъ, и назначатъ какую угодно подать. Не довольствуясь и этимъ, когда арендаторъ Павловичъ вошелъ въ домъ жида Мейера Іозелевича, перегонявшаго по секрету съ субботы на воскресенье водку, то этотъ жидъ подговорилъ квартировавшаго у него сержанта надѣлать шуму (hałasu) и избить Павловича; вслѣдствіе чего сержантъ напалъ на него съ саблей, а жидъ Мейеръ съ палкой и такъ избили его, что тотъ на силу ушелъ. Для большаго еще издѣвательства надъ администраторами, они приказали посрывать ихъ объявленія (универсалы), что и исполнено было жидомъ Іосіемъ Вольфовичемъ. Вслѣдствіе такого бунта шинкари не могли объявлять администраторамъ о своихъ недоимкахъ и необъявляли; а кагальные старшины, куря вино денно и ночно, имѣютъ полные подвалы, но говорятъ, что это остатки еще отъ прошлыхъ лѣтъ; другимъ же курить не позволяютъ. Очевидно, что это показаніе ихъ есть только одна анимозія.» Вслѣдствіе всего вышесказаннаго, администраторы Городненскаго повѣта и подали въ гродскій судъ свой протестъ съ цѣлію дать этому дѣлу дальнѣйшее движеніе [1]). Подъ № 9 находится упоминальный листъ короля Августа II-го Городненскому кагалу, чтобы онъ перестал клявзничать на Городненскаго старосту Котовича, и вмѣстѣ предписаніе лишить раввинскаго достоинства Зельмана и Файвиша, которымъ принадлежитъ починъ въ этомъ дѣлѣ [2]). Подъ № 14 находится чрезвычайно интересный универсалъ Городненскому кагалу генеральнаго администратора королевскихъ лѣсничествъ Осо-

[1]) См. т. V., стр. 289—290.

[2]) См. тамъ же, стр. 290—291.

линскаго, по поводу разныхъ злоупотребленій жидовъ и ихъ кагальныхъ старшинъ. Мы приведемъ его въ сокращеніи. Въ началѣ универсала Осолинскій указываетъ Городненскому кагалу на незаконное избраніе ими двухъ раввиновъ, одного въ Городнѣ, другого въ Индурѣ, которыхъ онъ укрываетъ; указываетъ на чрезмѣрные и незаконные кагальные поборы съ бѣдныхъ жидовъ, не могущихъ чрезъ это уплачивать слѣдуемыхъ съ нихъ скарбовыхъ податей и требуетъ низложенія первыхъ и устраненія вторыхъ. Далѣе онъ указываетъ Городненскому кагалу на беззаконный поступокъ его съ жидомъ Шмойлою Абрамовичемъ. «Такъ какъ жидъ этотъ находится подъ моей юрисдикціей, пишетъ Осолинскій, и поселился въ Городнѣ по моему приказанію, то вы, благодаря вашей злости и жидовской зависти, изобрѣли какой-то предлогъ, обжаловали его въ своихъ жидовскихъ судахъ и безъ вѣдома грода не только лишили его чести и славы, но еще на зло моей юрисдикціи, отняли у него все имущество и раздѣлили между собой.» Осолинскій предписываетъ кагалу возвратить ограбленному жиду Шмойлу и его имущество и честь, подъ страхомъ уплаты 2,000 талеровъ штрафа. Далѣе онъ указываетъ, что жиды живущіе въ предмѣстьяхъ и фольваркахъ города Городна, не смотря на большіе барыши отъ торговли, не несутъ никакихъ городскихъ повинностей: вслѣдствіе этого онъ предписываетъ кагалу взимать и съ нихъ пропорціональную часть податей и передавать ихъ куда слѣдуетъ для возобновленія городской ратуши, *«которая пустыремъ стоитъ уже отъ немалого времени.»* Указываетъ наконецъ на самоуправство жида Зельмана Берковича, который, во время постройки своей крамницы, осмѣлился уничтожить городской водопроводъ, и приказываетъ своей юрисдикціи собрать по этому дѣлу для будущей скарбовой коммиссіи самыя подробныя свѣдѣнія, какъ о времени возникновенія этого водопровода, такъ и о причинахъ, по которымъ уничтожилъ его жидъ Зельманъ Берковичъ. Затѣмъ предписываетъ своей юрисдикціи позаботиться объ устройствѣ колодца для воды и о мощеніи улицъ [1]).

Относительно борьбы горожанъ съ жидами, мы приведемъ здѣсь три документа подъ №№ 4, 12 и 30. Изъ нихъ два относятся къ городу Городнѣ, а третій къ г. Пинску.

Въ первомъ документѣ заключается судебное опредѣленіе Городненскаго гродскаго суда по поводу жалобъ Городненскихъ мѣщанъ на жидовъ ремесленниковъ въ уклоненіи послѣднихъ отъ уплаты цеховыхъ повинностей. Процессъ начатъ былъ мѣщанами. Они предъявили свои привилегіи и реляцію вознаго, въ которой между прочимъ значилось, что мѣщане заключили съ жидами *угоду;* вслѣдствіе этого они требовали, чтобы жиды показали имъ свой угодливый листъ.

На это жиды заявили, что этотъ искъ совершенно напрасенъ, такъ какъ онъ давно уже законченъ и успокоенъ угодливымъ листомъ, въ которомъ и обозначены ихъ повинности цеху. Листъ этотъ былъ слѣдующій:

«1654 года, 20 Мая, явившись въ магистратъ славетные Иванъ Зелепуга, Александръ Лышковскій, Станиславъ Осинскій, Александръ Картовскій — старшины портня-

---

[1]) См. т. V, стр. 307—309.

жескаго цеха и другіе мастера и братья этого цѣха, подали и признали свой добровольный угодливый листъ, съ подписью рукъ людей достойныхъ и приложеніемъ цеховой печати.

«Мы привлекли было къ отвѣту жидовъ—портныхъ, скорняковъ и крамарей, занимающихся портняжествомъ, въ томъ, что жиды портные, скорняки не хотятъ уже нѣсколько десятковъ лѣтъ подчиняться христіанскому Городненскому цеху. Въ доказательство своихъ правъ мы предъявляли старостѣ: привилегію славной памяти короля Стефана Баторія отъ 1579 года; подтвержденіе этой же привилегіи королемъ Сигизмундомъ III-мъ въ 1622 году; этой же привилегіи подтвержденіе королемъ Яномъ Казиміромъ въ 1649 году. Въ этихъ привилегіяхъ значится, что всѣ портные, проживающіе въ Городнѣ или его фольваркахъ, на духовныхъ земляхъ или свѣтскихъ, должны подчиняться портняжескому цеху. При этомъ предъявляли и особый листъ короля Яна Казиміра къ Городненскому старостѣ, въ которомъ говорится, чтобы и жиды—портные также подчинялись Городненскому цеху.

Въ свою очередь жиды, защищаясь отъ требованія мѣщанъ, заявили, что права, выраженныя въ привилегіяхъ, должны относиться къ лицамъ *иной націи*, что такъ какъ ни въ одномъ изъ нихъ не выражено *прямо*, чтобы цеху подчинялись *жиды;* привилегія же короля Яна Казиміра есть документъ подложный. Въ подтвержденіе сего они предъявили: привилегію Сигизмунда III-го отъ 1629 года, въ которой между прочимъ говорится: «*ремесленники жиды имѣютъ право заниматься ремеслами, какими кто изъ нихъ знаетъ, а цехамъ подчиняться не должны*»; привилегію Владислава IV-го отъ 1634 года; Яна Казиміра отъ 1649 года, въ которой заключается подтвержденіе привилегій предыдущихъ.

«Староста, выслушавши наши обоюдныя жалобы, заключилъ, что *тутъ между привилегіями справа* (разнорѣчіе) и предложилъ намъ обратиться къ королю.

«*Но мы, видя, что такое дѣло приведетъ насъ къ большимъ хлопотамъ и издержкамъ*, не желая также ссориться, а жить съ жидами пососѣдски, заключили между собой обоюдную вѣчную угоду. Угода эта заключала въ себѣ слѣдующія условія: ремесленники жиды: портные, скорняки и крамники обязываются ежегодно вносить въ цеховую казну по 6 злотыхъ наличныхъ денегъ и по 2 ф. пороху. Отдавши эту повинность, жидамъ разрѣшается заниматься портняжествомъ, скорнячествомъ и шапочничествомъ, торговать своими издѣліями въ лавкахъ, на дому и ходя по рынку. При этомъ разрѣшается имъ также держать товарища христіанина, но только съ условіемъ, чтобы во время срочной работы его можно было приглашать къ себѣ христіанскимъ мастерамъ поочередно, и чтобы онъ вносилъ установленную плату въ цеховую казну; цехъ обязывается выдавать такому товарищу установленный видъ. Жиды увольняются также отъ другихъ цеховыхъ складчинъ, отъ свѣчей на олтарь и отъ участія въ цеховой хоругви во время похоронъ умершихъ. Христіанская челядь, находящаяся въ услуженіи у жидовъ, не должна подчиняться цеху. Ремесленники жиды освобождаются и отъ

подсудности цеху, развѣ только въ случаѣ порчи жидомъ какой-либо христіанской работы; въ такомъ случаѣ будутъ приглашаться въ цехъ старшіе ремесленники изъ жидовъ и совмѣстно съ христіанами обсуждать это дѣло. Въ случаѣ же нарушенія которою либо изъ сторонъ этой угоды, нами-ли, или нашими потомками,— виновные должны будутъ подвергнуться штрафу въ 200 литовскихъ копъ, изъ нихъ 100 копъ должны будутъ отойти тому суду, въ которомъ будутъ судиться жиды, а другія 100 копъ— жидамъ. При этомъ мы обязываемся заплатить жидамъ и за другія безпокойства; а заплативши, угоду настоящую сохранять въ полной силѣ, и не только мы, но и наши потомки.»

Показавши эти документы, жиды потребовали съ мѣщанъ уплаты заруки и другихъ штрафовъ, выраженныхъ въ ихъ угодливомъ листѣ.

На это требованіе цеховые старшины христіане заявили, что они ничего не знали о существованіи такого документа и просили увольненія ихъ отъ уплаты такой заруки; но при этомъ они добились, чтобы жиды исправно вносили въ цеховую казну слѣдуемыя съ нихъ по этому же документу деньги.

Подстароста, выслушавши обѣ стороны, постановилъ: мѣщанъ, въ видахъ особой къ нимъ милости, отъ заруки освободить, а жидовъ оставить при ихъ привилегіяхъ и правахъ [1]).

Споръ этотъ происходилъ 1706 году. Затѣмъ онъ возобновленъ былъ въ 1713 году, но уже отъ имени всего магистрата. Этотъ вторичный споръ по поводу разныхъ злоупотребленій жидовъ, вслѣдствіе неявки на судъ послѣднихъ, былъ рѣшенъ *гродскимъ судомъ* въ пользу мѣщанъ. Затѣмъ онъ опять возобновился въ 1727 году жалобами съ обѣихъ сторонъ и продолжался до 1730 года. Въ этомъ году жиды получили отъ короля Августа II-го охранный листъ въ защиту отъ нападеній магистрата. Въ 1732 г. опять выступили съ жалобами жиды шинкари на христіанъ—шинкарей, а въ 1733 году христіане шинкары на жидовъ шинкарей; послѣдніе требовали перемѣны въ составѣ акцизнаго управленія, находившагося исключительно въ рукахъ жидовъ. Затѣмъ опять споръ возобновился въ 1744 году. Мы укажемъ здѣсь на предметы этого спора подлинными словами послѣдняго документа, заключающаго въ себѣ повтореніе предыдущихъ жалобъ: «обжалованные невѣрные жиды, говорится въ этомъ документѣ, не подчиняясь правамъ и привилегіямъ, дарованнымъ городу Городнѣ отъ найяснѣйшихъ королей, и подтвержденнымъ сеймовыми конституціями, напротивъ того, легко относясь къ общественнымъ законамъ и сеймовымъ конституціямъ, явно сопротивляются имъ и поступаютъ наперекоръ съ упрямствомъ и вольничаньемъ. Такъ они всегда уничтожаютъ справедливые вѣсы, мѣры, локти, которые установливаетъ и выдаетъ имъ магистратъ, а мѣрятъ и вѣсятъ своими *покутными* мѣрами и вѣсами, гораздо большими противъ городскихъ съ обманомъ и обидою для бѣдныхъ людей; опережаютъ христіанъ предъ девятымъ часомъ и скупаютъ всякіе продукты, поднимая на нихъ цѣны и такимъ образомъ портятъ обы-

[1]) См. т. V, стр. 279—283.

кновенные торги; своею *покутною* торговлей наносятъ ущербъ городскимъ доходамъ; вѣсятъ своими фальшивыми вѣсами коренія и другіе предметы; локти, выданные имъ изъ ратуши подъ печатями, пообрѣзали для болѣе скупой мѣры, отпускаютъ по нимъ свои товары и обманываютъ народъ. Когда магистратъ, принаровливаясь къ цѣнамъ на хлѣбъ, назначаетъ акцизы, устанавливаетъ мѣру, и оповѣщаетъ объ этомъ горожанъ, то обжалованные невѣрные жиды, наперекоръ такимъ распоряженіямъ, не только курятъ вино по своей волѣ, но назначаютъ еще произвольныя цѣны и мѣры и продаютъ его, какъ вздумается. Укрываютъ у себя людей *люзныхъ* (праздношатающихся) безъ оповѣщенія о томъ мѣстнаго уряда; сманиваютъ къ себѣ челядь, надбавляя цѣны, чего не позволяютъ имъ государственные законы. Не платятъ чиншу со своихъ лавокъ уже болѣе 20 лѣтъ, всего 12,000 злотыхъ, и не хотятъ платить, не смотря на то, что пользуются отъ нихъ доходами. Не дѣлаютъ предъ своими домами и лавками мостовыхъ; старыхъ выстроенныхъ городомъ, не чистятъ, да еще засоряютъ сметьемъ. Запрещаютъ христіанамъ заниматься торговлей и шинками. Въ добавокъ къ этому выдумали еще двѣ какихъ-то части доходовъ, слѣдуемыхъ съ города, и намѣрены позывать его къ уплатѣ оныхъ. Когда магистратъ приступилъ къ починкѣ ратуши и началъ ломать лавочки, незаконно пристроенныя къ ней тыломъ, безъ вѣдома магистрата и съ порчей ратушнаго зданія, то обжалованные жиды запретили это дѣлать, поразгонявши каменьщиковъ кирпичами и камнями. И когда появился туда бургомистръ Войтѣхъ Цѣхлевичъ, то жиды обступили его съ крикомъ и гамомъ и хотѣли убить его, такъ что на силу высвободили его каменьщики. Вслѣдствіе этого ратушное зданіе стоитъ и до сихъ поръ пустыремъ, а обжалованные жиды, живущіе всегда въ грязи (in deformitate), изъ зависти къ магистрату, прибѣгая къ панскимъ протекціямъ, противодѣйствуютъ возобновленію его всяческими средствами. Они открыли по срединѣ стараго рынка 7 торговыхъ мѣстъ, и при содѣйствіи пановъ стремятся къ разложенію города и разоренію обывателей. Есть еще и другія обиды и несносный вредъ, нанесенные жидами городу въ разныя времена. По этому Городенскій магистратъ отъ имени всѣхъ мѣщанъ-христіанъ требуетъ у суда уничтоженія всѣхъ вышеприведенныхъ злоупотребленій со стороны жидовъ и равномѣрнаго за нихъ наказанія; а также и уничтоженія *всѣхъ документовъ и правъ, выхлопотанныхъ жидами во вредъ городу и вознагражденія его за всѣ убытки, понесенныя имъ чрезъ жидовъ и отъ жидовъ въ разное время* [1]).

Еще въ болѣе яркомъ свѣтѣ представляетъ злоупотребленія жидовъ съ ихъ послѣдствіями документъ подъ № 12. Мы приведемъ его здѣсь цѣликомъ въ переводѣ.

«1717 года, 11-го Сентября, торжественно протестовалъ Осипъ Плясковскій, какъ присяжный ландвойтъ г. Пинска, отъ имени убогихъ его христіанъ, которые живутъ не торговлей, а *трудами рукъ своихъ*, противъ невѣрныхъ жидовъ этого же города—

---

[1]) См. т. V, стр. 337—339.

и въ частности противъ школьника Аарона, возмутителя христіанской невинности, слѣдующимъ образомъ:

«Городъ Пинскъ еще со временъ короля Стефана Баторія получилъ привилегію на магдебургскія права, по примѣру другихъ городовъ Короны и в. кн. Литовскаго, выданную въ Милейчицахъ въ 1581 году. Привилегію эту подтвердилъ король Сигизмундъ III-й въ 1589 году въ Вильнѣ, а Владиславъ IV-й—въ 1633 году въ Краковѣ. Этотъ же послѣдній король благоволилъ еще даровать городу мельницу, воскобойню, вѣсы, мѣры, свободное избраніе войта; жидамъ же, которые имѣли тогда только 18 домовъ, запретилъ пріобрѣтать новые плацы, приказавши имъ въ тоже время нести и городскія повинности; благоволилъ также даровать и другія льготы на размноженіе христіанства. Всѣ эти права и привилегіи города Пинска были подтверждены и послѣдующими королями: Яномъ Казиміромъ въ 1650 году, Михаиломъ, Яномъ III-мъ и Августомъ II-мъ. Злостливые жиды, зная что эти привилегіи были подтверждены и сеймовыми конституціями въ 1641 году и 1661 году (fol. 30); зная также и о другихъ конституціяхъ, для нихъ непригодныхъ, а именно: о конституціи 1588 г. (fol. 490), запрещающей имъ предупреждать христіанъ въ покупкѣ разныхъ товаровъ и продуктовъ; о таковой же конституціи 1662 г. (fol. 28); о конституціи 1565 года (fol. 98) запрещающей имъ укрывать у себя христіанскую челядь,—они тѣмъ не менѣе извратили ихъ въ самыхъ основаніяхъ и разными *штуками* привели христіанъ на край погибели, такъ что теперь жиды завладѣли чуть-ли не всѣми домами и плацами христіанъ, даже цеховыми—портныхъ, скорняковъ, кузнецовъ, рѣзниковъ и сапожниковъ, подъ видомъ купли. Въ каждомъ домѣ они *покутно* прячутъ мѣры, за что въ прежнія времена они платили ратушѣ по 40 злотыхъ въ годъ; но теперь уже не платятъ болѣе 20 лѣтъ. Они взяли на себя аренду съ давнихъ поръ и когда въ 1660 г. убогіе магдебуржцы выстроили одну будку для продажи водки въ пользу ратуши, то они уничтожили и ее, взявши на кагалъ съ платою по 30 злотыхъ въ годъ, въ чемъ и выдали свои записи, но денегъ до сихъ поръ не платятъ. Кромѣ этого они еще произносятъ мѣщанамъ и ландвойту угрозы и приводятъ ихъ въ исполненіе, какъ это они сдѣлали въ 1706 году, во время шведскаго нашествія, сохранивши свои дома, а христіанскія не защитивши отъ разоренія. Когда было это несчастіе въ Пинскѣ, тогда сгорѣли и разные документы мѣщанъ, заключавшіе въ себѣ данныя для обвиненія жидовъ; сохранился только небольшой ящикъ съ привилегіями, которыя и будутъ предъявлены суду. Далѣе. Когда республика, за знаменитыя заслуги Дольскаго маршалка в. кн. Литовскаго, учинила либертацію плацовъ, земель, мельницы и луговъ, то изъ 299 абъюратовыхъ дворовъ 1667 года, въ 1690 году оказалось только 15, благодаря опять таки насиліямъ и давленіямъ жидовъ; убогіе же христіане, живущіе трудами своихъ рукъ и неимѣющіе никакой торговли, разбѣжались частію въ привилегированное мѣстечко Каролинъ, частію же къ духовенству и обывателямъ, содержащимъ ихъ изъ милости. И когда Плясковскій, по долгу своей присяги, неоднократно добиваясь, чтобы съ

остальныхъ христіанъ, остающихся въ городѣ, не взыскивали гиберны за отшедшихъ, получилъ наконецъ соглашеніе коммиссіи съ собственноручной помѣткой регента; сколько должны платить жиды и сколько христіане, и затѣмъ подалъ репартицію полку, расположенному въ Пинскѣ; то жиды, *ненасытные крови христіанской*, *придерживаясь своей профессіи*, — *какъ можно болѣе вредить христіанамъ*, сейчасъ же позвали въ судъ какъ Пинскаго ловчаго, такъ и христіанъ, въ томъ предположеніи, что христіане, по случаю сожженія ихъ документовъ, не въ состояніи будутъ такъ скоро приготовиться къ отвѣту и такимъ образомъ дадутъ средства жидамъ возложить на нихъ еще большія тягости. Вслѣдствіе этого Пинскій ловчій, желая не только сохранить репартицію, поданную имъ жолнерамъ, но еще взыскать съ жидовъ старый долгъ, слѣдуемый съ нихъ на починку ратуши съ 1660 года по 30 зл. въ годъ, а всего за 57 лѣтъ — 1,740 злотыхъ (должно быть 1,710), а равно обезопасить городъ и на будущее время, чтобы не пропадалъ ни этотъ долгъ, ни за помѣрное въ размѣрѣ 800 злот. (считая по 40 зл. въ теченіи 20 лѣтъ); желая также добиться, чтобы жиды не смѣли употреблять своихъ *покутныхъ мѣръ*, укрывать христіанской челяди, предупреждать христіанъ въ покупкѣ товаровъ и продуктовъ, а равно *стѣснять и захватывать подъ свои дворы городскихъ улицъ*, *пріобрѣтать плацы и строить дома безъ вѣдома города* ..... проситъ гродскій судъ принять эту манифестацію въ свои книги.» [1])

До какой степени простирались иногда требованія евреевъ, можно видѣть изъ документа подъ № 20, въ которомъ между прочимъ жиды просятъ гетмана в. кн. Литовскаго:

1) удалить со службы Волковыйскаго намѣстника Дановскаго за то, что онъ не исполнилъ декрета Мошинскаго; въ противномъ же случаѣ они евреи угрожаютъ разбѣжаться; 2) запретить Волковыйскому плебану какъ держать безпошлинно 2 корчмы, такъ и не пускать христіанъ въ жидовскіе шинки; 3) уволить жидовъ отъ дорожныхъ повинностей, починки мельницъ и плотинъ, принадлежащихъ двору. За исполненіе этихъ и другихъ просьбъ, жиды обѣщаютъ молить Бога о его здоровьѣ [2]).

Подъ № 486 и 490 находятся двѣ баниціи, подтвержденныя королемъ Яномъ Казиміромъ, — первая по дѣлу Витебскихъ жидовъ съ женой референдарія в. кн. Литовскаго Анной Сапѣжиной Нарушевичевой и вторая — Пинскаго жида Натановича съ Пинскою же стольниковой Богумилой Терлецкой о неуплатѣ ими долговъ. Первая должница отреклась отъ уплаты 56,005 злотыхъ и не позволила произвести *отправы* надъ ея имѣніями, вторая отъ уплаты 69,205 злотыхъ [3]).

Вотъ перечень льготъ, которыми воспользовались Брестскіе евреи съ 1577 года по 1713 г., т. е. въ теченіи 136 лѣтъ.

Въ 1577 году они были уволены королемъ Стефаномъ Баторіемъ отъ пода-

---

[1]) См. т. V, стр. 295—297.

[2]) См. тамъ же, стр. 317—318.

[3]) См. тамъ же, стр. 169—170, 176—178.

тей на *четыре* года [1]); въ 1615 году королемъ Сигизмундомъ III-мъ отъ квартированія въ ихъ домахъ пріѣзжающей на сеймики шляхты и вообще христіанъ [2]); въ 1661 году были уволены королемъ Яномъ Казиміромъ отъ войсковыхъ повинностей [3]); въ этомъ же году и этимъ же королемъ—отъ всѣхъ податей и пошлинъ на *четыре* года [4]); въ этомъ же году и этимъ же королемъ дарованъ былъ Брестскимъ жидамъ желѣзный листъ, по которому они увольнялись отъ уплаты долговъ на *три* года [5]); въ 1662 году этимъ же королемъ были уменьшены имъ подати, назначенныя скарбовой коммиссіей [6]); въ 1663 году листомъ Брестскаго судьи были уволены отъ купеческой подати, называвшейся donativum [7]); въ 1665 году универсаломъ гетмана в. кн. Литовскаго уволены были вмѣстѣ съ мѣщанами отъ войсковыхъ повинностей [8]); въ 1666 году универсаломъ Яна Казиміра—отъ той же войсковой повинности [9]); въ 1667 году универсаломъ того же короля—отъ тѣхъ же войсковыхъ повинностей [10]); въ 1669 году, листомъ кн. Радивила были уволены отъ участія въ работахъ при устройствѣ крѣпости [11]); въ 1670 году универсаломъ короля Михаила отъ недоимокъ подати, называвшейся *поворотнымъ* [12]); въ 1671 году универсаломъ того же короля были подтверждены права евреевъ на поземельное владѣніе [13]); въ 1681 году королемъ Яномъ III-мъ была выдана привилегія на уничтоженіе люстраціи, выданной ad male narrata изъ королевской канцеляріи [14]); въ 1686 году универсаломъ Яна Казиміра Сапѣги были уволены отъ войсковыхъ повинностей на *три* года; въ 1713 году королемъ Августомъ II-мъ были уменьшены для нихъ чоповыя пошлины [15]). Мы не утверждаемъ при этомъ, что кромѣ этихъ льготъ евреи не получали другихъ; здѣсь показаны нами только тѣ, о которыхъ остались слѣды въ актовыхъ книгахъ. При всемъ томъ, если принять во вниманіе ихъ сравнительно незначительныя подати, вносившіяся къ томуже неисправно; то и эти немногія льготы будутъ имѣть большое значеніе въ смыслѣ тѣхъ преимуществъ, которыми пользовались евреи въ ущербъ христіанскимъ населеніямъ страны.

Подъ № 534 помѣщенъ реестръ поголовной жидовской подати, назначенной въ 1705 г. и исчисленной въ 60,000 злотыхъ со всѣхъ кагаловъ и прикагалковъ Брест-

---

[1]) См. т. V, стр. 139.
[2]) См. тамъ же, стр. 141.
[3]) См. тамъ же, стр. 161.
[4]) См. тамъ же, стр. 162.
[5]) См. тамъ же, стр. 163.
[6]) См. тамъ же, стр. 165.
[7]) См. тамъ же, стр. 172.
[8]) См. тамъ же, стр. 178.
[9]) См. тамъ же, стр. 179.
[10]) См. тамъ же, стр. 181.
[11]) См. тамъ же, стр. 192.
[12]) См. тамъ же, стр. 198.
[13]) См. тамъ же, стр. 202.
[14]) См. тамъ же, стр. 231.
[15]) См. тамъ же, стр. 259.

скаго воеводства [1]); а подъ № 514 напечатанъ такой-же реестръ податныхъ недоимокъ за разное время. Изъ этого счета видно, что нѣкоторыя недоимки взыскивались по истеченіи 10 лѣтъ [2]). Такая несообразность въ положеніи евреевъ сравнительно съ другими населеніями Брестскаго воеводства не могла не броситься въ глаза и дворянамъ этого воеводства, въ 1672 году писавшимъ о нихъ въ своей инструкціи слѣдующее:

«Для увеличенія доходовъ скарба просить рѣчь-посполитую подвергнуть строгому разслѣдованію подати жидовскія: И въ самомъ дѣлѣ: не смотря на кажущееся презрѣніе къ этому народу въ польскомъ государствѣ, онъ несетъ едва ли *одну десятую* тѣхъ тяжестей, подъ которыми стонутъ христіане,— внося въ скарбъ около 15,000 поголовнаго и около 6,000 подымнаго, при постоянномъ возрастаніи его въ численности и при развитіи его торговли съ *явнымъ ущербомъ для тѣхъ мѣстъ, среди которыхъ* онъ распространяется? Послы обязываются не только предложить, но и потребовать исполненія, чтобы съ жидовъ были увеличены поборы, какъ поголовные, такъ и подымные, посредствомъ приведенія въ извѣстность, какъ численности самихъ жидовъ, такъ и ихъ дымовъ.» [3])

Не лишнимъ считаемъ указать здѣсь и на преступленія, совершенныя евреями въ разное время.

Подъ № 419 жена Брестскаго *заставчика* Оска жалуется на жидовъ *въ убійствѣ* ея мужа [4]); подъ № 420 Воинскіе мѣщане жалуются на Воинскихъ же жидовъ *по поводу зарѣзанія ими христіанскаго дитяти* [5]); подъ № 421 мѣщанка Брестская Анна Авхимовна жалуется на жидовку Лею въ *неуплатѣ ею на срокъ* ни взятой въ займы суммы, ни процентовъ [6]); подъ № 423 Василій Гарабурда жалуется на жида Лазаря *въ утайкѣ имъ векселя* его брата [7]); подъ № 426 земянинъ Словенскій жалуется на Шерешевскихъ жидовъ по поводу *ограбленія* его жидами въ дорогѣ [8]); подъ № 427 іезуитская коллегія жалуется на Брестскихъ жидовъ *по поводу побоевъ, наносимыхъ ими ея ученикамъ* [9]); подъ № 428 возный доноситъ гродскому суду *о самоуправномъ заключеніи жидами въ тюрьму* слугъ Андреевскаго [10]); подъ № 439 священники-уніяты жалуются на жидовъ по *поводу исчезновенія жены мѣщанина—крещеной еврейки* [11]); подъ № 445 Виленскій прелатъ жалуется на разныхъ жидовъ по поводу *со-*

[1]) См. т. V., стр. 258—259.
[2]) См. тамъ же, стр. 224—228.
[3]) См. т. IV., стр. 139.
[4]) См. т. V., стр. 1.
[5]) Тамъ же, стр. 4—5.
[6]) Тамъ же, стр. 7—8.
[7]) Тамъ же, стр. 11—12.
[8]) Тамъ же, стр. 16—17.
[9]) Тамъ же, стр. 17—18.
[10]) Тамъ же, стр. 19—20.
[11]) Тамъ же, стр. 45.

вершенныхъ ими святотатствъ, насилій и подлоговъ [1]); подъ № 449 находится показаніе вора Авдучика, что жиды *украли у него цѣпочку своимъ способомъ* [2]); подъ № 451, въ процессѣ Римашевскаго значится, что жиды *покупали у него за безцѣнокъ краденое серебро* [3]); подъ № 452 возный доноситъ о *замученномъ жидами христіанскомъ дитяти* въ м. Коднѣ [4]); подъ № 463, въ процессѣ священника Кіевецкой церкви Зеленскаго показано, что жиды *покупали краденыя церковныя вещи* [5]); подъ № 529 священникъ изъ Высокого жалуется на жидовъ по поводу *покражи ими разныхъ церковныхъ вещей* [6]); подъ № 539, ректоръ іезуитской коллегіи предписываетъ жидамъ *не проклинать христіанъ,* такъ какъ эти послѣдніе исполнили всѣ свои къ жидамъ обязательства [7]); подъ № 22 находится очень характеристическая жалоба Мартина Счасновича на жида Янкеля Лейбовича по поводу разныхъ его преступленій. Такъ Счасновичъ заявляетъ, что жидъ Янкель, снявши у него на аренду фольварокъ Груду, въ жилой избѣ предалъ сожженію всѣ находившіеся въ ней священные предметы, позатиралъ метлой всѣ священныя надписи съ именемъ Христа и св. Евхаристіи на погибель его Счасновича; выстроилъ возлѣ самой церкви свою божницу; своими и другихъ жидовъ лошадьми потравилъ хлѣба приблизительно до 200 злотыхъ; *отравилъ и околдовалъ его сына, и избивалъ также нѣсколько разъ;* но всякій разъ какъ только истецъ собирался ѣхать къ знакомымъ или въ городъ, чтобы подать на жида жалобу, то этотъ послѣдній вступалъ съ нимъ въ мировую сдѣлку, пріѣзжалъ къ нему съ мѣшками и телѣгами и забиралъ въ долгъ рожь, ячмень, хмѣль и другіе хозяйственные предметы; самъ же Янкель никогда не давалъ Счасновичу въ долгъ, а все на наличныя деньги. По этой статьѣ жидъ причинилъ ему убытковъ до 500 злотыхъ. Далѣе онъ сманиваетъ къ себѣ батраковъ, покупаетъ краденыя вещи, дѣлаетъ наѣзды, не сохраняетъ праздниковъ св. Пасхи и Христова Рождества и вообще позволяетъ себѣ дѣлать и другія преступленія, предусмотренныя въ законѣ. По этому Счасновичъ проситъ гродскій судъ взыскать съ виновнаго жида 1,500 злотыхъ убытку, приказать ему снести синагогу и удовлетворить за безчестія сына [8]).

Указывая на пороки и преступленія жидовъ, мы не можемъ не указать здѣсь и на гражданскую ихъ доблесть, выказавшуюся при взятіи города Витебска русскимъ воеводой, бояриномъ Шереметьевымъ. По свидѣтельству плѣнной шляхты, находившейся въ 1664 году въ Казани, во время осады Витебска, жиды наравнѣ съ мѣщанами и шляхтой копали рвы,

---

1) См. т. V, стр. 55—57.
2) См. тамъ же, стр. 72.
3) См. тамъ же, стр. 80.
4) См. тамъ же, стр. 83.
5) См. тамъ же, стр. 122—127.
6) См. тамъ же, стр. 251.
7) См. тамъ же, стр. 267.
8) См. тамъ же, стр. 321—322.

строили укрѣпленія, давали воинамъ и оружіе, и порохъ, и лошадей, жертвовали котлами и деньгами, потомъ продовольствовали Запорожскихъ казаковъ и участвовали въ общей контрибуціи. При этомъ шляхта присовокупляетъ, что Москвитяне принуждали жидовъ, взятыхъ въ плѣнъ, къ принятію крещенія [1]).

XII.

Документы относящіеся къ водворенію польскаго землевладѣлія въ Брестскомъ воеводствѣ.

Изъ числа 64 №№ актовъ, отнесенныхъ къ этому отдѣлу, *пять* привилегій относится къ городамъ, *одна* къ Луковскому священнику, а остальныя всѣ къ польскому землевладѣлію. Изъ числа первыхъ привилегій замѣчательны подъ № 40 двѣ привилегіи м. *Войнѣ* на магдебургскія права; одна изъ нихъ была дарована Сигизмундомъ старымъ въ 1531 году, а другая сыномъ его Сигизмундомъ Августомъ въ 1551 году; подъ № 56 привилегія Сигизмунда III-го м. *Пружанамъ* тоже на магдебургскія права, дарованная въ 1589 году; подъ №№ 14 и 15 двѣ привилегіи Владислава IV-го, одна м. *Дивину* на магдебургскія права, а другая — Дивинскимъ жидамъ на торги, земли, синагогу и кладбище. Привилегіи эти пополняютъ собою пробѣлъ, замѣченный нами въ предисловіи къ IV тому актовъ Виленской Коммиссіи, по поводу отсутствія нѣкоторыхъ документовъ этого рода въ актовыхъ книгахъ Брестскаго гродскаго суда.

Что касается до остальныхъ документовъ, помѣщенныхъ въ этомъ отдѣлѣ, то наибольшее ихъ количество возникло во времена позднѣйшія, именно во времена Августа III-го. Такихъ привилегій — 51. Но встрѣчаются и древнѣйшія: *одна* Сигизмунда стараго; *двѣ* Сигизмунда Августа; *одна* Сигизмунда III-го; *три* Владислава IV-го; *двѣ* Яна Казиміра; *одна* короля Михаила; *три* Яна III-го и *двѣ* Августа II-го. Привилегіи эти разъясняютъ: *кому*, *когда*, за *что* и на *какихъ условіяхъ* раздавались королями земли въ Брестской

---

[1]) См. т. V, стр. 173—176.

Приводимъ здѣсь слѣдующее пророчество о жидахъ, высказанное жупникомъ Бохенскимъ Ахаціемъ Кмитою въ книгѣ, изданной имъ въ 1648 году, подъ заглавіемъ: «Kruk w złotey klatce, albo żydy w swiebodney wolności Korony Polskiey», сообщенное намъ предсѣдателемъ Коммиссіи Яковомъ Ѳедоровичемъ Головацкимъ: «Придетъ время, когда жиды, не имѣя правительственной власти, будутъ однако же властвовать; не господствуя будутъ господами господъ. Край будетъ имѣть своего подскарбія, а они скарбъ; и когда они приготовятъ для пана соболью шубу, то панъ позволитъ имъ снять со всѣхъ хлоповъ тулупы». («Przyidzie czas, kiedy żydzi nie posiadłszy urzędów, rządzić będą urzędnikami; nie panuiąc, będą panami panów. Kray będzie miał podskarbiego, a oni skarb; a iak panu sprawią szubę sobolową, to im pozwoli zabrać wszystkim chłopom kożuchy»).

и Кобринской экономіяхъ? Мы отвѣтимъ здѣсь кратко. Земли раздавались татарамъ и служилой шляхтѣ; раздавались за услуги королю и рѣчи-посполитой; условія были разныя: или чиншевая плата и гиберны, или натуральная воинская повинность (татары, Гощанская, Тучнянская и Виская шляхта) или же то и другое вмѣстѣ. Въ привилегіяхъ Августа III-го земли отдавались съ особымъ обѣщаніемъ короля: *«сохранять ненарушимо права короля, рѣчи-посполитой и святаго римско-католическаго костела»*. Всей земли роздано было въ Брестской и Кобринской экономіяхъ до 546 уволокъ (болѣе 10,000 десятинъ), въ видѣ не большихъ участковъ, — изъ *одной*, *двухъ*, *трехъ* уволокъ и т. д. до 40; кромѣ этого были розданы также и цѣлыя деревни, не вошедшія въ этотъ счетъ по причинѣ отсутствія въ нихъ числовыхъ данныхъ.

Какое вообще значеніе имѣли эти королевскія пожалованія для экономической жизни края, мы отвѣтимъ здѣсь словами королевскихъ же коммиссаровъ, собиравшихъ въ 1765 году по этому дѣлу на мѣстѣ и свѣденія и документы:

«Привилегіи городамъ и мѣстечкамъ, говорится въ коммиссарскомъ примѣчаніи, заключаютъ въ себѣ изложеніе правъ, повинностей и данинъ горожанъ; онѣ были дарованы имъ по причинѣ непріятельскихъ нашествій, но потомъ per abusum совершенно были забыты.

«Привилегіи на деревни татарамъ, шляхтѣ и боярамъ полны противорѣчій и несогласій, такъ что одна привилегія уничтожаетъ другую. Онѣ должны подлежать строгому разбирательству: ибо древнѣйшія привилегіи хотя и имѣютъ за собой законное основаніе, за то позднѣйшія заключаютъ въ себѣ противорѣчія и послабленія гораздо значительнѣйшія первыхъ. Такъ какъ ими пользуются тѣмъ шире, то слѣдуетъ избрать что нибудь одно изъ двухъ: или оставить древнѣйшія привилегіи въ полной силѣ, или же уничтожить ихъ, такъ какъ abusus привилегій уничтожаетъ самыя привилегіи.

«Доходы пожизненныхъ владѣльцовъ не могутъ быть опредѣлены здѣсь съ точностію, такъ какъ эти владѣльцы имѣютъ за собой въ разныхъ мѣстахъ по нѣскольку уволокъ и придерживаются разнообразнаго и безпорядочнаго хозяйства; такъ одни отдаютъ свои земли въ третьей долѣ, другіе арендаторамъ, третьи оставляютъ подъ паръ и въ заросли; тѣ и другіе имѣютъ больше заботъ, нежели прибылей. Отсюда происходитъ общее обнищаніе имѣній: строенія разваливаются, крестьяне бѣднѣютъ и остаются безъ рабочаго скота.

«Вообще всѣ земли пожизненныхъ владѣльцевъ отрѣзаны отъ крестьянскихъ; во многихъ мѣстахъ за нихъ уплачиваютъ повинность крестьяне же. Пользованіе этими землями сопряжено съ крайнимъ угнетеніемъ для крестьянъ: такъ они не имѣютъ никакой свободы ни въ лѣсѣ, ни въ полѣ, ни въ доходахъ, не смотря на свои труды. Границы крестьянскихъ земель не опредѣлены и постоянно нарушаются пожизненными владѣльцами, съ которыми трудно имъ тягаться. Чтобы поднять здѣсь хозяйство, нужно уничтожить эти привилегіи; иначе нельзя требовать службы и съ крестьянъ.

«Въ городахъ есть много владѣтелей изъ духовенства, шляхты, жидовъ и крестьянъ. Всѣ они владѣютъ землей съ большой обидой для мѣщанъ, такъ какъ послѣдніе должны нести за нихъ повинности. Обстоятельства эти такъ разорительны для мѣщанъ, что они придутъ къ окончательному упадку, если только не устранятся такія беззаконія.

«Ни одной нѣтъ деревни, смежной съ землей духовенства, такой, которая бы не терпѣла обидъ и насилій въ отнятіи отъ нея земель и доходовъ, насилій, сопровождающихся искалѣченіями и бѣдами для королевскихъ крестьянъ. Такое положеніе крестьянъ вызываетъ къ нимъ большое вниманіе, а еще большее состраданіе.»

С. Шолковичъ.

III.

АКТЫ ЮРИДИЧЕСКІЕ.

(продолженіе).

1577 г.

Изъ книги за 1577 — 1580 годы, стр. 836.

419. Жалоба Марины Припутневичъ на жидовъ Брестскихъ объ убіеніи ея мужа.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсеца Марца 11 дня.

Передо мною Павломъ Соклицкимъ, городничимъ замку господарского Берестейского, на мѣсцу вельможного пана его милости пана Троцкого, въ одъѣханью пана Малхера Райского, подстаростего Берестейского, зоставленымъ, постановившися на врадѣ въ замку господарскомъ Берестейскомъ жона Оска заставчика Марина съ братомъ мужа своего Куриломъ Припутневичомъ оповѣдала:

Ижъ которое збитье и раненье сталося ему Оскови отъ жидовъ Берестейскихъ, отъ бохура, *) который въ Мишкарехъ ходилъ, менилъ се быти великимъ княземъ Московскимъ, листъ сына Нисанова на дорозѣ добровольной на Жидовской улицы, яко тою на ончасъ на врадѣ въ недѣлю прошлую мѣсяца Марца третего дня заразъ оповѣдала и на огледанье ранъ и збитья возного зъ урадду Яна Поплавского перво сего брала. Ино дей тотъ мужъ ее Еско заставчикъ дня сегоднещного Марца десятого, на свитанью, зъ оного збитья и зраненья зъ того свѣта зшолъ и на огледанье тѣла замордованого того заставчика отъ мене зъ ураду возного воеводства Берестейского Кгрегора Кгрибовского брали. Кгды тое тѣло у трунѣ тутъ передъ замокъ привезено, оный возный, огледавши тѣла, созналъ до книгъ тыми словы:

Ижъ дей видѣлъ тѣло замордованого заставчика помененого Оска, которого дей менила жона его помененая Марина и зъ братомъ его мужа своего Куриломъ Припутневичемъ отъ бохура, который въ Машкарехъ ходилъ и отъ Яна Нисанового и помочниковъ ихъ жидовъ Берестейскихъ забито и зранено и до смерти замордовано въ недѣлю прошлую на улици, жидовской на дорогѣ добровольной; и при томъ огледанью чинилъ дей тотъ братъ его Курило и жона его Марина поволанье, же зъ замордованья отъ тыхъ звышъ мененыхъ жидовъ Оско заставчикъ зъ того свѣта зшолъ, и на тотъ часъ при немъ возномъ были дей сторона шляхта...... Вишневскій Богданъ.

Которое оповеденье жоны помененого Оска, также и сознанье возного врадового есть до книгъ кгродскихъ старосства Берестейского записано. Писанъ у Берестью.

*) Молодой человѣкъ.

1577 г.

Изъ книги за 1577—1580 годы, стр. 991—995.

420. Донесеніе вознаго по дѣлу Воинскихъ мѣщанъ съ жидами о зарѣзаніи христіанскаго дитяти.

Возный Брестскаго гродскаго суда Грабовскій, посланный въ Войню для разслѣдованія дѣла по обвиненію воинскими мѣщанами жида Нахима, въ убійствѣ имъ христіянскаго дитяти, донесъ слѣдующее:

Вслѣдствіе жалобы Брестскихъ и Воинскихъ жидовъ на мѣщанъ и намѣстника Воинскаго Рокотовскаго, въ несоблюденіи ими жидовскихъ привилегій, ясно предписывающихъ признавать только тѣ обвиненія въ умерщвленіи жидами христіанскихъ дѣтей дѣйствительными, которыя основываются на свидѣтельствѣ 4-хъ христіанъ и 3-хъ жидовъ, когда онъ, возный, явился на мѣсто назначенія, то нашелъ жида Нахима въ заключеніи. По желанію жидовъ были сначала спрошены двѣ ихъ служанки—христіанки, Марина и Катерина, которыхъ принуждали мѣщане лжесвидѣтельствовать на Нахима. Марина и заявила, что она ничего подобнаго не видѣла, но слышала объ убіеніи Нахимомъ христіанскаго дитяти отъ разныхъ лицъ на базарѣ; пришедши же домой, она разсказывала объ этихъ толкахъ женѣ Манасовой и самому Манасу, на что онъ сказалъ, что все это вздоръ. Въ этоже время мѣщане поймали Нахима и предали его везенью. Намѣстникъ Воинскій Рокотовскій послѣ этого показанія Марины, предложилъ обѣимъ сторонамъ обратиться къ королевскому суду. Но жиды требовали, чтобы онъ выпустилъ арестованнаго Нахима на свободу и заключилъ въ тюрьму обидчика мѣщанина; Рокотовскій согласился на выдачу жида на рукоемство. Потомъ слуга Рокотовскаго заявилъ, что въ Апрѣлѣ мѣсяцѣ, прогуливаясь по улицѣ въ Войнѣ, онъ услышалъ объ умершемъ дитяти, находившемся у мѣщанина—Пашка, зашелъ къ нему и дѣйствительно увидѣлъ дитя, но крестика вырѣзаннаго на дитяти жидомъ Нахимомъ не видѣлъ. Потомъ, когда вслѣдствіе нареканій на Пашка за причиненіе имъ смутъ, было вырыто дитя изъ земли, то мѣщане признали, что на лбу у него дѣйствительно былъ вырѣзанъ крестъ, котораго онъ, слуга, до погребенія дитяти, на немъ не видѣлъ. Дитя было похоронено по христіанскому обычаю. Другихъ разслѣдованій и послѣдствій это дѣло не имѣло.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсяца Апрѣля 17 дня.

Передо мною Мальхеромъ Райскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившися очевисте на врадѣ въ замку господарскомъ Берестейскомъ возный повѣту Берестейского Кгрегоръ Кграбовскій, чинилъ сознанье до книгъ дня нинѣшнего на датѣ вышей помененой:

Ижъ онъ, будучи зъ ураду здѣшнего приданый жидомъ мѣста господарского Берестейского и Воинского, то есть: Липману Шмерлевичу, Шаи Сальмоновичу а Монасу Лазаровичу и иншимъ жидомъ ку оказованью передъ врадомъ Войненскимъ привилеевъ ихъ жидовскихъ отъ Рокотовского войта мѣщанъ Воинскихъ, а въ небытности войта ихъ, ино лентвойтови Станиславови Бришковичу, отъ славное памети короля его милости Жикгимонта Августа наданыхъ и отъ господаря его милости теперешнего Стефана короля Польского, великого князя Литовского, потвержоныхъ, въ которыхъ привильяхъ всихъ ихъ, жидовъ, мешкаючихъ въ панствѣ его королевское милости великомъ

князствѣ Литовскомъ и въ земляхъ къ нему прислухаючихъ, за припадкомъ справы, которая се была приточила передъ его королевскую милость, зъ нѣкоторыхъ мѣстъ господарскихъ за жалобою мѣщанъ тыхъ мѣстъ на нихъ жидовъ о рѣзаньѣ дѣтей христіанскихъ, его королевская милость ихъ всихъ жидовъ, у великомъ князствѣ Литовскомъ мешкаючихъ, тымъ правомъ упевнити рачилъ: ижъ естли бы гдѣ въ панствѣ его королевское милости таковая помовка на нихъ ся вынурила, тогды таковый доводъ быти маетъ на нихъ въ томъ чотырмя хрестіянами неподозрѣными, а трема жиды, также неподозрѣными, въ чомъ нихто съ пановъ радъ и врадниковъ ихъ, подъ виною въ привилью описаною, судити жидовъ не маетъ, только то его королевская милость на свой судъ взяти рачилъ; въ которомъ жо привилью и потверженье о томъ всемъ ширей и достаточнѣй описано есть.

А такъ ижъ теперешнего часу въ мѣстѣ его королевское милости Воинскомъ яковая помовка на жида тамошнего жъ Воинского, на имя Нахима Абрамовича отъ мѣщанъ тамошнихъ Воинскихъ помовена, за которою помовкою помененые мѣщане Воинскіе, того жида поймавши, дали до везенья въ дворѣ его королевской милости Воинскомъ осадити; зачимъ жидове помененые, маючи при собѣ его возного, зъ ураду приданого, и стороны людей добрыхъ, нижейпомененыхъ, зъ выписомъ съ книгъ враду замкового старроства Берестейского, до которыхъ они тые привилея свои вписати дали, до двора Воинского, до намѣстника тамошнего, до пана Криштофа Рокотовского, мѣсяца Апрѣля второгонадцать дня, у пятницу, року тысеча пятьсотъ семьдесятъ семого, гдѣ оный жидъ отъ помененыхъ мѣщанъ до везенья былъ данъ, пришли и тамъ же дей намѣстника Воинского пана Рокотовского заставши, привилей и потверженье господарское, въ выписѣ съ книгъ враду замку Берестейского писаный, оказали и просили, абы намѣстникъ Воинскій, панъ Рокотовскій, оныхъ мѣщанъ позагамовавши, ихъ жидовъ водле привильевъ ихъ заховалъ и оного жида помененого Нахима на рукоемство имъ далъ, кгдыжъ то судови его не належитъ, одно самому господару. И тамъ же дей, при оказанью тыхъ привильевъ ихъ передъ паномъ Рокотовскимъ а передъ имъ вознымъ, помененые жидове пытали двохъ христіянокъ, служебницъ жидовъ Воинскихъ, Марины и Кахны, которыхъ дей тые мѣщане примушали, бы они на того жида о тотъ учинокъ сознавали; якожъ дей тые хрестіянки, служебницы жидовскіе, ничого таковаго, абы мѣлъ Нахимъ, жидъ Воинскій, дѣтя замордовати, не признавали. Одно дей Марина, служебница Манасова, жида Воинского, то сознавала: ижъ она, вышедши на ринокъ въ мѣстѣ Воинскомъ, послышала отъ мѣщанъ Воинскихъ, же они межи собою мовили, даючи вину тому Нахимови, жиду Воинскому, якобы мѣлъ дѣтя христіянское замордовати, и пришедши до дому пана своего, до Манаса, повѣдала жонѣ Манасовой то, што слышала отъ мѣщанъ; што дей Манасъ самъ услышавши пыталъ, штобы то оная дѣвка ей повѣдила, и тамъ же дей оная Манасовая то мужови своему повѣдати начала, ижъ мѣщане даютъ вину Нахиму около замордованья дѣтяти хрестіянского, на што дей Манасъ повѣдилъ, ижъ то рѣчь неподобная. А въ томъ часѣ,

якъ дей тая розмова межи ними была, оные мѣщане того Нахима поймали и до везенья невинне осадити дали. А потомъ дей послѣ того сознанья помененое Марины повѣдилъ панъ Рокотовскій жидомъ Берестейскимъ и Воинскимъ, ижъ се я не спротивляю привилеемъ господарскимъ и вольностямъ вашимъ, але отсыламъ васъ съ тымъ до его королевское милости и складаю вамъ рокъ становитися передъ его королевскою милостью обѣемъ сторонамъ отъ дня пятогонадцать Апрѣля, за двѣ недѣли. А потомъ помененые жидове зъ нимъ же дей вознымъ и стороною дня четвертогонадцать тогожъ мѣсяца Апрѣля до двора Воинского пришли и домовялися дей въ пана Рокотовского, абы имъ водле привильевъ ихъ оного жида на рукоемство выдалъ, а того тежъ помовцу, который дей его невинне помовилъ, гдѣ бы по собѣ рукоймы не далъ, абы до везенья осадилъ. А панъ Рокотовскій того Нахима жида на рукоемство имъ далъ, а потомъ тогожъ дня служебникъ пана Рокотовского, Янъ Дреницкій, повѣдилъ имъ, жидомъ, тамъ же передъ врадомъ, ижъ дей ему трафилося съ пригоды идучи на прохажку въ мѣстѣ Воинскомъ, у вовторокъ великоденный, мѣсяца Апрѣля девятого дня, и пришелъ дей онъ тамъ, гдѣ тое дѣтя мертвое лежало у Пашка мѣщанина Воинского и тамъ же дей тое тѣло видѣлъ. И крижика жадного, которого помененые мѣщане рѣзаного и отъ Нахима учиненого быти мѣнили, не видѣлъ, и повѣдилъ то тотъ же слуга, ижъ дей тое дѣтя передъ нимъ въ церкви руской поховано и обходъ водле закону и звычаю ихъ учиненъ. А по похованью шли дей тамъ же до того Пашка жалуючи его въ томъ смутку, то пакъ дей на завтрее тое дѣтя зъ земли выгребли и оный крижикъ на чолѣ рѣзаный быти повѣдали, которого оный слуга пана Рокотовского передъ погребомъ быти не признавалъ, и въ тымъ того Нахима обвинили, што дей тые помененые жидове Берестейскіе и Воинскіе свѣтчили, то и имъ вознымъ зъ ураду приданымъ. А при немъ дей возномъ на тотъ часъ были стороною люди добрые шляхта, земяне повѣту Берестейского: Станиславъ Мочульскій, Миколай Кголеневскій. И тое сознанье возного помененого до книгъ кгродскихъ староства Берестейского записано.

1577 г.

Изъ книги за 1577—1632 годы, стр. 2135.

421. Жалоба мѣщанки Анны Овхимовой Букревичевой на жидовку Лею Левковую о неуплатѣ трехъ копъ грошей съ процентами.

Мѣщанка Анна Овхимовна Букріевичова принесла въ судъ жалобу на жидовку Лею Левковую въ томъ, что эта послѣдняя взяла у неяна четыре недѣли три копы грошей подъ залогъ разныхъ холщевыхъ вещей и долго не уплачиваетъ ни денегъ, ни процентовъ. Жидовка сознадась, что она дѣйствительно не исполнила своихъ обязательствъ и просила отсрочить уплату долга до конца года. Подстароста рѣшилъ: ждать мѣщанкѣ уплаты денегъ четыре недѣли, а потомъ жаловаться на Лею куда слѣдуетъ, если только она не исполнитъ своихъ обязательствъ.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсеца Ноября 19 дня.

Передо мною Малхеромъ Райскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, жаловалъ на врадѣ въ замку господарскомъ Берестейскомъ Кгригорій Кграбовскій возный именемъ пасербицы своее, мѣщанки Берестейское Ганны Овхимовое Букріевича, на жидовку Берестейскую Лею Левковую о томъ:

Ижъ дей она Лея еще въ року прошломъ семьдесятъ шостомъ, вжо дей рокъ передъ Божіимъ Нароженьемъ на коледу будетъ, заставила помененой Ганнѣ Овхимовой у трохъ копахъ грошей литовскихъ на часъ малый двадцатеро поголовья бѣлого, то есть: пошовокъ цвилиховыхъ на подушки чотыри, пошовокъ коленскихъ зъ бѣлью чотыри, простыни двѣ, одна полотна коленского, а другая летского, обрусъ ткацкій одинъ, кошулька коленская бѣлью шитая; отъ которое дей заставы водле умовы на каждый тыдень отъ копы грошей по осьмаку дати мѣла. А ижъ дей вжо тая застава у нее Ганны часъ немалый лежитъ и оная дей жидовка Лея ее не выкупуетъ и пѣнезей отъ трохъ копъ грошей истизны такъ же и лихвы не платитъ.

А Лея Левковая жидовка, тутъ же будучи на врадѣ, яко до тое заставы, ижъ тые хусты Ганны Овхимовое вжо рокъ на коледу будетъ, въ трохъ грошей литовскихъ на часъ малый заставила, такъ и до того же на каждый тыдень отъ копы по осмаку лихвы платити мѣла—признавшися, просила, абы до року, то естъ, до Божого Нароженья въ року теперешнемъ семьдесятъ семомъ Ганна Овхимовая терплива была.

Нижли Кгрекгоръ Кграбовскій повѣдилъ, ижъ дей не на рокъ Лея тую заставу пасербицы его заставила, але дей на часъ малый, яко ся и сама признала и просилъ, абы помененой жидовцѣ рокъ зъ ураду на окупенье тое заставы былъ зложонъ.

Зачимъ я выслухавши обѣихъ сторонъ, кгдыжъ Лея жидовка такъ до заставы, яко и до плаченья лихвы зналася, же помененой Ганнѣ Овхимовой тую заставу въ трехъ копахъ грошей заставила и лихвы по осьмаку отъ копы грошей платити водле умовы мѣла, а заховываючися въ томъ водле артикулу осмогонадцать, въ раздѣлѣ

семомъ,—сказаломъ, абы Лея Левковая тую заставу у Ганны Овхимовое за чотыри недѣли выкупила и лихву, до которое ся сама добровольне сознала, заплатила; а гдыбы до того року помененого заставы не окупила, тогда помененой Ганнѣ далѣй въ томъ водле права тогожъ враду вышей мененого заховатися сказано будетъ. Што для памети до книгъ кгродскихъ староства Берестейского записано. Писанъ у Берестьи.

1580 г.

Изъ книги за 1577—1632 годы, стр. 349.

422. Коммиссарское опредѣленіе по дѣлу Брестскихъ жидовъ съ Брестскими мѣщанами.

Евреи г. Бреста подали королю жалобу на Брестскихъ мѣщанъ, что эти послѣдніе не позволяютъ имъ пользоваться городскими доходами въ четвертой долѣ. Король назначилъ для разслѣдованія этого дѣла коммиссаровъ. Явившись на судъ, жиды указали на выданную имъ королемъ Стефаномъ привилегію относительно этого предмета; мѣщане же, въ свою очередь сославшись на магдебургское право и на свои частныя привилегіи, не хотѣли признавать надъ собой суда коммиссаровъ, и совѣтовали жидамъ жаловаться на нихъ войту и бурмистрамъ, или же королю; но съ ними опять таки не хотѣли согласиться жиды, такъ какъ для нихъ былъ свой судъ—гродскій и королевскій. Коммиссары, выслушавши обѣ стороны, предложили имъ помириться въ теченіи двухъ недѣль,—съ тѣмъ, чтобы въ это время жиды не вносили никакихъ суммъ въ ратушу; по истеченіи же этого срока, въ случаѣ несоглашенія, обратиться къ королю.

Działo się w Brześciu na zamku iego królewskiey mości, dnia czternastego miesiąca Marca, w poniedziałek, roku Pańskiego tysiąc pięćset ośmdziesiątego.

Przed nami Ostaphieiom Wołowiczem—castelanem Wileńskim, canclerzem wielkiego xięstwa Litewskiego, starostą Brzeskim y Kobryńskim, Mikołaiem Dominikowiczem Pacem — podkomorzym Brzeskim, y Adamem Pocieiem—sędzią ziemskim Brzeskim, kommissarzmi od iego królewskiey mści, w sprawie miedzy żydami, mieszkaiącemi w Brześciu, aktorami a mieszczany Brzeskiemi—woytem, burmistrzami y wszystkiém pospolitém człowiekiem, pozwani, my na tę sprawę deputowanemi w krzywdzie, którą sobie żydowie mienią mieć od mieszczan Brzeskich sąsiadów swych.

Naprzód żydowie, iako aktorowie, na imie: Tobiasz Bohdanowicz, Łazar Abramowicz, Saul Judzicz, Bieniasz Żyskinowicz, Łazar Hoszkowicz, Zissel Jesudicz, Abram Rubinowicz starszy y wszyscy żydowie zboru Brzeskiego przy nich społem stoiąc, którzy to wyszei pomienieni sami od siebie y od wszytkiego pospólstwa zboru Brzeskiego żydowskiego, przez umocowanego Andrzeia Przybylskiego pokładali kommissię i. k. mści, s podpisem własney ręki iego królewskiey mści y za pieczęcią większą w. x. Lit. i thesz s podpisem ręki pisarza króla iego mści pod datą w Warszawie dnia dziesiątego Feb-

bruarii w roku teraz idącym wyżey pomienionym, w którey kommissiey i. k. miłości nam rozkazować raczy, abyśmy żydom pomienionym sprawiedliwość słuszną o zatrzymanie czwartey części dochodów miesckich, im wedla przywilegiów przynależącey, z mieszczany Brzeskimi miasta i. kr. miłości uczynili, iako o them kommissia i. kr. miłości do nas podana, szyrzey obmawia. Pothem strona powodowa żydowie Brześcy przez umocowanego swego położyli mandat i. k. miłości, łacińskim pismem pisany, s podpisem ręki i. kr. miłości własney y s pieczęcią wielką w. x. Lit., y też s podpisem ręki pisarza iego królewskiey miłości, który słowo od słowa tak się w sobie ma:

Stephanus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Mazoviae, Livoniae, nec non princeps Transilvaniae, famatis et honestis, advocato, proconsuli, consulibus et scabinis totique ideo communitati civitatis nostrae Brestensis, subditis nostris fidelibus, nobis dilectis gratiam nostram regiam. Famati, fideles et dilecti! Deputavimus et designavimus certos commissarios nostros, videlicet magnificum dominum Eustachium Wołowicz—castellanum Vilnensem, cancellarium nostrum magni ducatus Lithvaniae, Brestensem, Kobrinensem capitaneum et Nicolaum Pac, succamerarium, nec non Adamum Pociey, iudicem terrestrem Brestensem, ad decernendam et computandam, iure decidendam controversiam eam ratione nonnullarum proventuum civitatis nostrae Brestensis, quorum partem quartam sibi debere iudaei, concives vestri, affirmant, aliarumque quarundam iniuriarum nomine inter fidelitates vestras et dictos iudaeos exortam, ratione quarum injuriarum fidelitates vestras memorati iudei nostris citationum litteris ad judicium nostrum adcitaverunt. Quoniam autem causae et citationes omnes sunt ad certum tempus per nos limitatae: proinde supplicaverunt nos non nulli iudaeorum Brestensium tam suo ipsorum, quam etiam totius caetus iudaici nomine, ut in assequenda illorum iustitia moram hanc eos ferri non permitterimus. Ideoque fidelitati vestrae serio praesentibus mandamus, ut cum per dictos commissarios nostros fidelitates vestrae ad locum et tempus ad cognoscendam et decidendam eam causam per eosdem assignatos accersitae fuerint, coram quibus compareant ad partisque adversae propositionem decreti respondeant et quidquid de juris et aequitatis norma per dictos commissarios ea in causa decretum fuerit, firmiter observent. Partis nihilominus alterius ad nos et judicium nostrum provocantis apellationis reservata salva, pro gratia nostra et officii sui debito fidelitates vestrae secus non faciant. Datum Varsoviae, die decima mensis Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo. Stephanus rex. Venceslaus Agrippa sacrae regiae maiestatis in magno ducatu Lithuaniae notarius secretarius..... *) naszemi położely, kthóra tho w szobie obmawia, iż daly pewni czas y dzień mieszczanom wiedzieć ku rosprawie o the krzywdi wyssy pomienione w lisciech iego król. miłości.

Za kthórą to innotestentią mieszczanie Brzesczcy przed namy oblycznie staneli, tho iesth: Jozeph Hansky, Mathis Spakowyc — burmistrz, Benias Tchorzomsky, Adam Sczepanowyc, Mykołay Rap, Casper Wyrzikowsky, Iwan Statywka, Mykołay Koziutyc, Sczęsni Wysniewsky—raycze. A z stroni urzędu woythowskiego: Bogdan Noczikowyc, Stanisław Kurzelowsky, Dimian Hawrelowic, Andrzey Kowalowic,

*) Здѣсь въ подлинникѣ пропускъ.

Omelian Romanowic; ławnicy y cechmistrze, na imie: Kůniey Waskowyc, Josko Bokrey— rzemiosła kusnierskiego, Charko rzemiosła kowalskiego, y ynszy czechmistrze y pospolity człowiek.—Przeczywko kthorim miesczanom oblicznie stoiączim, pomieniony żydowie, strona powodowa żałowaly o tho: iż czy żydowie, maiąc nadanie z łasky kroliow ich mści polskych y xiąząth wielkych Lithewskych dochodów naliezączych miastu Brześciu do skrzinky miesczky, których dochodów żydowie mianowaly, iż ihm czwartha część należy wedlie przywilieiów ym nadanich, kthóre przywilieie przed namy pokładaly; wedlie kthórich prossiely, żebi bely przy they czwarthi częsczy dochodow miesczkych zostawieny.—Po kthórey żałobie strony powodowy miesczanie powiedziely, zeszmi szą niepodlegly sądowy ichmość panow commiszarzow według przywilieiow naszych, thelko przed urzędem swim woythowskym; czo ieźliże rozumiely miec krzywdę od nas żydowie, thedi nasz miely pozwać do urzędu woythowskiego, nam przynależączego; a komu by szie zdała krzywda, thedy mogł by appellować mandathem o też rzecz do iego król. mości; s kthórego mandathu przypadł nam bił rok, kthoregoszmy pylnowaly, nyszli isz sprawi wszythkie spraw maydeburskych szą limitowane do pewnego czaszu, za czim then rok nie doszedł, a theras opuszczywszy then rok commissią wyprawiely; na kthórem roku przed w. m. pani commissarzamy nie powinniszmy odpowiadać, any przywilieiow szwoych pokazować, thilko przed iego król. mością, naszem miłościwym panem, kthóremu tho przynależy przywilieie dane wykładać, y okazaly articuł s prawa maydeburskiego ex speculo Saxon. libro tertio artic. 58 in glossa et privilegii interpretatio patet ad illum regulariter, qui privilegium concessit, quia eius est interpretari cuius et condere y daley nyc niechczely odpowiadać ad obiecta stroni powodowi, alye prossiely, aby bely do iego król. mości s thą sprawą odesłany.

Przeczywko kthórey alligatiey przerzeczonich miesczan umocowani stroni powodowi powiedział, że was przed ich mość pani commissarze nie pozwaly żydowie o pokazanie przywilieiow, alie o krzywdę szwą, kthórą od wasz maią w pomienioney czwarthey częsczy dochodów na rzecz pospolitą w miescze Brzesczkym przynaleźących sobie: gdys ony choczia ych tha czwartha część ym wedlie przywilieiow ych iem nadanich nie dochodzy, iednak ony onera miesczkie czwarthą część ponoszą, tho iesth, mosty mosczą, podwodi daią, y ynsze pożythky do rathusza w miesczie, tho iesth, z klethek y stołków, od rzeczy kramnich y inszego ych thargo..... *) żydowie słusznie maią być ku używaniu czwarthey częsczy przypuszczeny.

A czo strona pozwana w exceptiey swoiey powiada, żeby miała być pozwana do urzędu sobie należącego woythowskiego, tho być nie mogło, gdys y samemu panu woythowy, iako przednieyszemu w they mierze uczesznikowy, o thesz czwarthą część dochodów miesczkych actia iest intentowana. Czo szie s commissiey y s mandathu iego królew. mości pokazuie, thego thesz pokazać nie mogą, żeby od sądu commissarskiego miely być wolny, gdis tho iesth własni sąd na mieysczíu i. k. mości. Czo thes strona pozwana przywiodła prawo s kxiąg prawa maydeburskiego około przywilieiow dawania y wykładania ych, thedi strona powodowa, iako prawu themu maydeburskiemu nie podległa, thak thes dowodów z niego przymo-

---

*) Въ подлинникѣ отрѣзана одна строка.

wać nie powinna, gdys ony zawsze szą pod urzędem zamkowem.

My commissarze krolia iego mości, przesłuchawszy załobi stroni powodowey, kthora szie domawiała, aby beła mogła mieć rosprawe przed namy, s pomienionemi miesczani o czwarthą część według przywilieiow ych, które maią thak od przodków od kroliow ich mość, yako y od iego królew. mości y pana therazniejszego; a is strona pozwana miesczanie Brzesczci odzywaly szie, iako s thą sprawą thak y s przywilieiamy swoiemy do iego królew. mości, pana naszego miłościwego; thedyśmy iem thego pozwoliely, y rok stronam obiema we dwie niedziely po wielky noczy blisko przyszłey ku stanowieniu szie y okazaniu przywilieiow swoych przed iego krolewską mością, tham swim szczęśliwie być raczy; a w thim czasie do uznania iego królewskiey mości żydowie nie powinny będą dochodów żadnich, kthóre przynależą do rathusza Brzesczkiego płaczyc okrom podwod, gdys tho iesth potrzeba rzeczy-pospolitey, kthora omieskania nie czierpy.

1582 г.

Изъ книги за 1577—1569—1582—1621 годы, стр. 1598.

423. Судебное опредѣленіе по жалобѣ Василія Гарабурды на жида Лазаря Абрамовича по поводу утайки имъ векселя брата Гарабурды Аѳанасія.

Лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ восемьдесятъ второго, мѣсяца Іюня девятнадцатого дня.

Передо мною, Остафьемъ Воловичемъ Лапаномъ Виленскимъ, канцлеромъ великого князства Литовского, старостою Берестейскимъ и Кобрынскимъ, жаловалъ служебникъ мой Базилей Гарабурда самъ отъ себе и именемъ брата своего рожоного Петра Гарабурды на Лазара Абрамовича жида Берестейского о листъ записный, небозчику брату ихъ Офанасу Гарабурдѣ даный отъ пана Ивана Зарецкого, скарбного его королевское милости на двѣсте копъ грошей Литовскихъ, у того дей брата ихъ позычоныхъ:

Ижъ дей тотъ братъ ихъ Офанасъ Гарабурда за живота своего меваючи зъ нимъ Лазаромъ немалые справы и звираючи ему листовъ записовъ реестровъ до рахубы зъ нимъ и зъ иными должниками своими належными, и того дей звышмененого запису отъ пана Зарецкого на двѣсте копъ грошей ему Лазарови до рукъ звѣрилъ; и не отыскавши въ него также и тыхъ двохъ сотъ копъ грошей у пана Зарецкого не справивши, съ сего свѣта сполъ, а тотъ дей записъ у него Лазара зосталъ. А теперь дей тотъ записъ и сума, у пана Зарецкого залеглая по брате ихъ имъ властне належитъ, которое безъ того запису у пана Зарецкого не могучи дойти, непооднокроть дей его Лазара упоминали, а онъ имъ вернути и отдати его, не вѣдати для которое причины, не хочетъ. А Лазаръ жидъ очевисте передо мною стоячи, а отказуючи на жалобу того таковаго запису у себе быть не повѣдалъ и о немъ ничого не вѣдаетъ, и нехай дей то не голыми

словы, але якими слушными доводы або знаки на письмѣ покажетъ, если коли братъ ихъ Офанасъ ему того запису звѣрилъ, або въ захованье давалъ.

А кгдымъ и зъ ураду пыталъ Гарабурды, чымъ бы того на Лазара довоДилъ, ижъ бы тотъ записъ у него быти мѣлъ; а Гарабурда повѣдилъ, если бы дей то зрозсудку пришло, оповѣдался быть готовымъ присягою довести, тогоже братъ его Офанасъ запису мененному ему въ захованье звѣрилъ. А жидъ Лазаръ, яко и первей, такъ и теперь таковогоꞌ запису не признался, не повѣдаючи быти у себе, ани о немъ вѣдаючи; домовялся, абы якими иными слушными знаки, або свѣтками доводилъ, передъ которыми еслибы коли братъ его Офанасъ такій записъ ему звѣрилъ, або естлибы мѣлъ по смерти его у себе передъ нимъ коли ему и брату Петру признавалъ.

А такъ я, выслухавши ихъ обѣихъ сторонъ, а кгдыжъ Базылей Гарабурда жадного иного доводу, ани знаковъ на письмѣ въ себе быти не повѣдалъ, только згола до присяги брался, съ тыхъ причинъ прихиляючися я праву посполитому сказалемъ, абы жидъ Лазаръ присегу учинилъ на томъ, яко того листу мененного у себе не маетъ и о нимъ не вѣдаетъ, и рокъ присязѣ день третій зложиломъ, а потомъ тотъ же Лазаръ бралъсе и просилъ о узыченье часу до двухъ недѣль на обыйскане того листу межи иными листы его въ Тыкотынѣ къ съѣздѣ въ Берестьи будучими, чого ему за позволеньемъ стороны новодовое узычоно и рокъ отъ дня нинѣшнего за двѣ недѣли зложиломъ, въ которыхъ двохъ недѣляхъ, еслибыся тотъ жидъ Лазаръ оного листу запису доискалъ, тогды маетъ и повиненъ будетъ Базылю Гарабурди отдати, а кгдыбыся не доискалъ, тогда предъ ся на онъ часъ по выштю двохъ недѣль заразъ маетъ и будетъ повиненъ тутъ же на врадѣ присягнути на томъ, яко его въ себе не маетъ и о немъ не вѣдаетъ.

Што для памети до книгъ кгродскихъ старостваБерестейского есть записано. Писанъ у Берестьи.

1582 г.

Изъ книги за 1577—1569—1582 и 1621 годы, стр. 1822.

424. Жалоба Константинопольскаго купца Гаслана Караманта о задержаніи и разграбленіи на таможнѣ его товаровъ вопреки королевскому листу на свободную торговлю.

Вслѣдствіе жалобы греческаго купца Гаслана Караманта на Брестскихъ таможенныхъ чиновниковъ—жида Вольфа и Григорія Заровскаго въ томъ, что они, не смотря на королевскій листъ, данный ему Короманту на безпошлинный провозъ его товаровъ въ Вильну, отняли у него 25 сафьянныхъ кожъ (по копѣ грошей) и четыре червоныхъ злота, Брестскій подстароста Мальхеръ Райскій написалъ земскому судьѣ письмо о возвращеніи истцу назадъ отнятыхъ у него вещей, по полученіи слѣдуемыхъ съ него пошлинъ. Не заставши судьи дома, грекъ отправился въ мытную камору и предъявилъ письмо подскарбія мытникамъ; они ему объявили, что кожи

проданы ими на потребу королевскаго скарба по полкопѣ и два гроша. На спросъ—куда они дѣвали деньги, вырученныя отъ продажи, сверхъ слѣдуемыхъ на уплату пошлинъ? отвѣчали—что раздѣлили между собой поровну, и предлагали получить обратно только три кожи. Не желая принимать ихъ, грекъ попросилъ мытниковъ написать сообщенное ими на бумагѣ и предъявилъ это въ судъ, прося записать въ гродскія книги для дальнѣйшаго преслѣдованія хищниковъ.

Лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ восемьдесятъ второго года, мѣсеца Іюля двадцать восьмого дня.

Передо мною Мальхеремъ Райскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, оповѣдалъ и жаловалъ на врадѣ купецъ съ Константинополя Гасланъ Карамантъ кгрекъ:

Ижъ дей ѣдучи ему съ товары своими для продаванья ихъ въ року теперешнемъ осьмьдесятъ второмъ, межи святы великодня прошлого черезъ мѣсто Берестейское до Вильни, то пакъ дей ту у Берестьи справцы коморы Берестейское мытное—жидъ Вольфъ съ товаришомъ своимъ Григоремъ Заровскимъ, не дбаючи на листъ его королевское милости, который ему на вольное проваженье товаровъ всякихъ въ панство его королевское милости былъ данъ, загамовавши его тутъ у Берестьи, пограбили дей у него за мыто скуръ сафьяновыхъ, чирвоныхъ двадцать пять, каждая дей коштовала по копѣ грошей литовскихъ, и ку тому золотыхъ червоныхъ чотыры. О што кгды дей онъ Гасланъ его милость пана подскарбего земского, пана Яна Глѣбовича мандатомъ передъ его королевскую милость о тые забраные речи свои былъ позвалъ, то пакъ дей его милость панъ подскарбій, не вдаючися о то зъ нимъ въ жадную справу, писалъ листъ до его милости пана Адама Патея, судьи земского Берестейского, который отъ его милости тую комору мытную Берестейскую завѣдаетъ, абы его милость панъ судья мыто отъ тыхъ товаровъ его на онъчасъ проважоныхъ отъ него взявши, ему тые всѣ речи его забраные черезъ тыхъ помененыхъ справецъ мытныхъ—жида Вольфа и Кгригоря вернути росказаль. То пакъ дей онъ помененый Гасланъ дня нинѣшнего, вышей на датѣ помененого Іюля двадцать осьмого, не заставши тутъ у Берестьи его милости пана судьи земского, давалъ и указовалъ тотъ листъ его милости пана подскарбего тому жиду Вольфу и Кгригорью Заровскому у дому мытномъ, абы они за тымъ листомъ его милости пана подскарбего, мыто отъ него взяли, а ему тые сафьяны и золотые черленые вернули. Который дей листъ его милости пана подскарбего они до рукъ своихъ принемши, тотъ дей Грегорей Заровскій, справца мытный, рукою своею властною на немъ написалъ тыми словы; ижъ дей тые сафьяны попродаваны суть черезъ насъ на потребу скарбу его королевское милости. Который листъ и тотъ написъ Григорья Заровского и передо мною на врадѣ тотъ грекъ оказовалъ. И ку тому дей словне ему тыежъ справцы отказали, же оные сафьяны по полкопы и по два гроши попродавали; а што дейназбыть надъ мыто приходячое съ тыхъ грошей за сафьяны побраныхъ збывало, то дей повѣдили, же межи себе посполу за працу подѣлили и только дей на сесь часъ ворочали ему три сафьяны. Але дей онъ Гасланъ, не беручи отъ нихъ, кгдыжъ не вси ему даваны, именуючи въ томъ собѣ шкоду немалую зла-

ща же кгды оные помененые Вольфъ жидъ и Григорей Заровскій въ нихъ тые сафьяны брали, онъ Гасланъ кгрекъ печатью своею въ мѣшку тые сафьяны и речи до науки его королевское милости запечатовалъ былъ, и они дей тую печать его отодравши отъ того мѣшка, а выбравши тые всѣ сафьяны не вѣдати гдѣ подѣвали и вернути ему за тымъ листомъ пана подскарбего не хотѣли и не вернули. Въ чомъ дей всемъ злаща за неизданьемъ отъ нихъ справецъ мытныхъ тыхъ всихъ сафьяновъ, черезъ нихъ у него побраныхъ, и въ замѣшканью дороги мѣнилъ собѣ шкоды отъ нихъ на полтораста золотыхъ польскихъ. О што все хотечи зъ ними правне мовити просилъ, абы тое оповѣданье его до книгъ записано было. Што за прозьбою его до книгъ кгродскихъ староства Берестейского есть записано.

1621 г.

Изъ книги за 1577—1562—1582—1621 годы, стр. 999.

425. Жалоба Брестскихъ жидовъ на священника, войта и бургомистра, которые по нерадѣнію выпустили убійцу жида.

Въ Брестскій гродскій судъ обратились жиды съ жалобой на священника Вешницкаго, войта, намѣстника и мѣщанъ въ томъ, что они не только не хотѣли распорядиться о болѣе строгомъ караулѣ убійцы жида Хомки Рудника, но еще содѣйствовали къ его побѣгу, доставивши ему инструменты необходимые для разбитія колодокъ, цѣпей и замковъ. Въ этомъ дѣлѣ особенно обвиняется священникъ, принявшій на себя обязанность намѣстника, за его отсутствіемъ, посадившій преступника въ тюрьму и предлагавшій жидамъ караулить имъ самимъ своего преступника. Его подозрѣваютъ жиды во взяточничествѣ. Доказательствъ, что помянутыя лица содѣйствовали преступнику въ побѣгѣ, кромѣ жалобъ, жиды не представили никакихъ.

Лѣта Божого Нароженья тысеча шестьсотъ двадцат первого, мѣсеца Августа первого дня.

Передо мною Бенедиктомъ Буховецкимъ—войскимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто на врадѣ жидове мѣста Берестейского, имены нижей менованые, оповѣданье свое на письмѣ ку записанью до книгъ врадовыхъ подали въ тые слова:

Miłościwy panie y sądzie grodzski Brzeski!

My żydowie Brzesccy imieńmi,—ia Mowsza Jakubowa Lewkowicza, żona zabitego y zamordowanego żyda Jakuba Liewkowicza, z dziatkami memi Moszkiem Jakubowiczem, y ia Mowsza Liewkowicz brat niebozczyka Jakuba,—z wielkim żalem naszym opowiadamy sie waszmościom, iako urzendowi, na swieszczenika wielmożnego, iaśnie wielmożnego pana Krzysztofa Sapiehi—woiewodzica Witepskiego, dworzanina y rotmistrza iego królewskiey mości, imieniem Parfena Chomickiego y mieszczan iego mości Wisznickich: woyta pana Stanisława Paprockiego, pana Wasilia Jackowicza burmistrza, Hrycia Jakowicza, Makara Demidowicza, o tém:

Iż w roku teraznieyszym tysiąc szesset dwudziestym pierwszym, miesiąca Julia dwudziestego wtorego dnia, ten ocieć swieszczennik, ozwawszy sie być w niebytności na ten czas u Wiszniczach i. w-go pana Jerzego Mikołaiewskiego—urzędnika Wisznickiego namiestnikiem pana Mikołaiewskiego, przyiąwszy u nas utopionego mężoboicę nieboszczyka zabitego żyda, poddanego iego mości pana woiewodzica Witebskiego Wisznickiego z sioła Łaniewa, imieniem Chomkę Rudnika, do więzienia, dawszy na niego y łancuch, odesłał go do więzienia do turmy miesckiey, na rynku stoiącey; do którey turmy y więzienia zrazu na każdą noc straż swą miescką przydawać kazał. A potym iako mamy wiadomość, gdy iuż z domu tego to mężoboicy skrzynie s pieniędzmi ociec swieszczennik do siebie na urząd odyskał, potym iusz y straży do tego złoczyncyż dawać nie kazał; y gdyśmy dać swieszczennika na żywyi Bóg o straż prosząc po kilka razy chodzili y on nam samym strzec kazał. Potymeśmy do woyta y do burmistrzów także prosząc o straż y powiedaiąc, iż iusz y zamek na szyi, chcąc uciec, zepsował, aby do niego straż przydali. Zaczym nie bez suspicyi, iż za iedno porozumienie pana namiesnika-oyca swieszczennika s temi pomienionemi mieszczany, aby ten mężoboica uciekł, mogąc straż przydać, gdyż na ten czas na kożdą noc po ulicach po cztyrdziestu człowiek wartowali, a nie chcieli dać, alie ieszcze do ucieczenia onemu złoczyńcy instrumenta takie podali, ktorym on y kłodkę iusz drugą ze dnia dwudziestego osmego na dzień dwudziesty dziewiąty Julia tegoż roku tysiąc szesset dwudziestego pierwszego na szyi dugę złamawszy na switaniu s tego więzienia uciekł. Y gdy uciekał, widząc onego mężoboice nie mało mieszczan uciekaiąc, na krzyk nasz nawet żaden mieszczanin łapać pomoc nie chcieli. Które my instrumenta tegoż czasu skoro po ucieczeniu nalazszi w turmie w słomie, woznym y szliachcie okazali y to opowiedali. S ktorym my oicem swieszczennikiem iako tym, iż on nad prawo swe duchowne y powinności swe opuszczaiąc zwykły urząd swoi poświęcony, przeciwko prawu Bożemu, ważył sie urząd y rządy świeckie na siebie wziąwszy, ku wielkiey szkodzie naszey być, gdzie nam prawo drogę ukaże, prawnie mowić y s pany mieszczany sobie z iego mości pana woiewodzica sprawiedliwości prawnie dowieść, tą protestacyią naszą do xiąg urzędowych wnosim y prosimy aby zapisana była. Што есть принято и записано.

1621 г.

Изъ книги за 1577— 1569—1582—1621 годы, стр. 1043.

426. Жалоба земянина Криштофа Вирубы Славенскаго на жидовъ м. Шерешева, которые избили, изранили и ограбили его на дорогѣ.

Земянинъ Бирюба Славенскій, прислалъ въ гродскій судъ извѣщеніе, что ѣхавши изъ Пружанъ въ Шерешевъ, дорогою встрѣтилъ онъ жидовъ Шерешевскихъ и будучи навеселѣ вступилъ съ ними въ разговоръ; жиды же видя его безпечность напали на него съ кольями, его самого избили, и отняли саблю (карабелю). При этомъ извѣщеніи находится и посвидѣтельствованіе вознаго.

Лѣта Божого Нароженья тысеча шестьсотъ двадцать первого, мѣсеца Августа шестого дня.

Прислалъ на врадъ кгродскій Берестейский до мене Бенедикта Буховецкого—войского и подстаростего Берестейского земенинъ господарскій воеводства Берестейского панъ Криштофъ Бирюба Славенскій оповѣданье свое на письмѣ ку записанью до книгъ врадовыхъ въ тые слова:

Милостивый пане подстаростій Берестейскій!

Я Криштофъ Бирюба Славенскій, земенинъ господарскій воеводства Берестейского, оповѣдаемъ се въ томъ, яко урадови на жидовъ мѣста Шершевского, на име Зельмана Орля Аврамовича, прозываемого Миморовича о то: ижъ въ року теперешнемъ тысеча шестьсотъ двадцать первого, мѣсеца Іюня двадцать третего дня, въ среду, ѣхалъ зъ мѣста Пружанского на колесѣ дорогою добровольною, идучою съ Пружаное до Шерешева. Пріѣждзаючи недалеко церкве Старовольское, въ Старой Волѣ будучое, поткалемъ се съ тыми жидами поменеными и пыталемъ: отъ кого бы ѣхали, гдѣ ѣдутъ? а они, бачечи мене человѣка убеспеченого, а до того подпилого, не даючи о собѣ справы, але припадши до мене съ колами, самого мене збили и змордовали и карабелю, купленую за золотыхъ польскихъ семь, при томъ збитью у мене взяли и пограбили на той дорозѣ вышменованого року, мѣсеца и дня звышъ менованого, безъ данья отъ мене жадное причины. А такъ я зъ ними—помененными жидами, гдѣ ми право до него дорогу укаже хотечи готовы правне чинить, якъ о изъбитье свое отъ нихъ сталое, и о пограбенье карабели, прошу абы тое мое оповѣданье до книгъ врадовыхъ было записано.

При которомъ оповѣданью, тутъ же ставши на врадѣ и возный воеводства Берестейского Янъ Рожицкій, очевистой справѣ свѣдомъ будучи, квитъ за печатью и съ подписомъ руки своее и за печатьми стороны шляхты и съ подписомъ руки одного шляхтича, который зъ нихъ писать умѣлъ, ку записанью до книгъ врадовыхъ подалъ и такъ се въ собѣ маетъ: Я Янъ Рожицкій, возный воеводства Берестейского, сознаваю симъ моимъ, квитомъ: ижъ року теперешнего тысеча шестьсотъ двадцать первого, мѣсеца Іюля двадцать пятого дня, маючи я при со-

бѣ стороною двохъ шляхтичовъ—пана Миколая Лясковского а пана Григорья Бѣлевского, съ которою стороною шляхтою быломъ въ справѣ пана Криштофа Бирюба Славенского, земенина господарского воеводства Берестейского, который то панъ Бирюба мнѣ возному и той сторонѣ шляхтѣ набраной оказовалъ; гдѣ за оказаньемъ его пана Бирюбы видѣломъ на немъ на плечахъ ранъ синесбитыхъ три, а четвертую рану видѣломъ тамже синесбитую на хрибтѣ у поеса, а пятую рану видѣломъ криваву пробитую на руцѣ лѣвой на пальцу великомъ. Которые то раны панъ Бирюба меновалъ быть собѣ сталыхъ отъ жидовъ мѣста Шерешевского на име: Зельмана, Ицука Абрамовичовъ, прозываемыхъ Махляровичовъ, въ року теперешнемъ тысеча шестьсотъ двадцат первого, мѣсеца Іюля двадцать третего дня, на дорозѣ добровольной идучой, съ Пружаное до Шерешева, недалеко церкве Старовольное, въ Старо-Воли, именованой, отъ тыхъ же помененныхъ жидовъ грабежъ сталый при томъ збитью шаблю, купленую за золотыхъ польскихъ семь. Што я возный при той сторонѣ шляхтѣ видѣлъ есми того, яко се вышей поменило, на томъ далъ сесь мой квитъ ку записанью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ и съ печатью моею и съ подписомъ руки моее и подъ печатьми стороны шляхты, при мне будучое; инкверованье року, мѣсеца и дня вышейписаного. Которое жъ то сознанье возного помененого до книгъ врадовыхъ есть записано.

1644 г.

Изъ книги за 1644 годъ, стр. 182.

427. Жалоба іезуитской коллегіи на Брестскихъ жидовъ о побояхъ, наносимыхъ ими ихъ ученикамъ.

Ректоръ Брестскаго іезуитскаго коллегіума и префектъ, внесли въ гродскій судъ жалобу на Брестскихъ жидовъ въ томъ, что эти послѣдніе постоянно нападаютъ на іезуитскихъ воспитанниковъ и, увлекаясь ненавистію къ христіанамъ, бьютъ ихъ и безчестятъ, о чемъ коллегіумъ неоднократно уже заявлялъ суду и имѣетъ у себя одну палку, какъ поличное. Недовольствуясь такими насиліями, одинъ изъ жидовъ—Пинкасъ Самуловичъ недавно напалъ на воспитанника Несецкого и въ сообществѣ съ другими жидами не только избилъ его до полусмерти, но еще угрожалъ побоями и другимъ воспитанникамъ. Желая преслѣдовать таковыя безчинства Брестскихъ жидовъ судебнымъ порядкомъ, начальство коллегіума проситъ гродскій судъ вписать эту протестацію въ свои книги.

Лѣта отъ нароженія Сына Божого тысяча шестьсотъ сорокъ четвертого, мѣсяца Марта десятого дня.

Передо мною Миколаемъ Табенскимъ, подстолимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто на врадѣ въ Бозѣ велебные ихъ милости ксендзъ Янъ Раковскій ректоръ и ксендзы Криш-

тофъ Янковскій префектъ колегеума соцієтатисъ Езу Берестейского, своимъ именемъ и всихъ студентовъ тогожъ колегеумъ Берестейского оповѣданье на письмѣ ку записанью до книгъ врадовыхъ подали въ тые слова:

Mciwy panie urzędzie grodzki Brzeski! Ja xiądz Jan Rakowski—rector y ia xiądz Krzysztoph Jankowski—prefect collegium societatis Jesu Brzesckiego, imieniem wszystkich studentów tegoż collegium Brzesckiego, pod władzą naszą będących, protestuiemy się na niewiernych żydów wszystkich, tak starszych iako y na wszystek kahał żydowski tegoż miasta i. k. mści Brzeskiego o to:

Iż oni z wierutney swoiey przeciwko krwi chrześciańskiey złości niepoiednokrotnie zwykło różnemi czasy y rokami, miesiącami y dniami, despekta różne, obelgi, zbicia, mordowania, wszystkim studentom czynią, o czym xięgi waszmściów Brzeskie y insze maią wiedzieć, iako y roku tysiąc sześćsetnego czterdziestego trzeciego na niżey mianowaney ulicy na szlacheckie dziatki małe wielkich officerów tuteyszego woiewództwa Brzeskiego, z niebezpieczeństwem na zdrowia ich, z wielkiem kiiem, który do tych czas iest w kollegium na świadectwo tego ich nieposkromionego zuchwalstwa impet uczynili; którzy to żydzi nie przestawaiąc swych niezbożnych zamysłów y złości, znowu w roku teraznieyszym tysiącznym sześćsetnym czterdziestym czwartym, miesiąca Marca ósmego dnia, iako nam dał sprawę szlachetnie urodzony pan Bartłomiey Niesiecki, student tegoż collegium Brzeskiego societatis Jesu. Gdy ten student pomieniony pan Niesiecki tego dnia wyżey mianowanego szedł drogą dobrowolną, ulicą żydowską mostową, mimo wrota kamienicy żyda Brzeskiego Pinkasa Samuelowicza; tedy pomieniony żyd Pinkas, postrzegłszy onego będącego, będąc na ganku przy tychże wrotach, słowy nieuczciwemi onego pana Niesieckiego zelżywszy, zesromociwszy y zawoławszy na straż swoie żydowską, których on sam Pinkas imiona y przezwiska wie y tam ich dobrze zna, rozkazał bić. Za którego wołaniem y rozkazaniem kilkanaście żydów przypadłszy, onego pana Niesieckiego zbili, zmordowali y naostatek ledwie z ostatkiem zdrowia swego uszedł. Przy którym zbiciu nie tylko na Niesieckiego zdrowie, ale y na innych wielu studentow pochwałką uczynił: idź precz, już się tobie dostało y innym się ieszcze dostanie. Nie będąc tedy od tych niewiernych żydów wszyscy studenci za takowymi pochwałkami zdrowia swego bezpieczni, y ieżeliby znowu według odpowiedzi swoich chcieli przedsięwzięciu swoiemu nad nim panem Niesieckim, albo innemi studentami extendować, do uczynienia doskonalszey protestacyi, wolny rekurs zostawuiemy, na ten czas prosząc, aby ta nasza protestacia do xiąg w. mciów urzędczych była przyięta y zapisana. Что есть принято и записано.

1646 г.

Изъ книги за 1629—1631—1646 годы, стр. 227.

428. Донесеніе вознаго о самоуправномъ заключеніи въ тюрьму Брестскими жидами слугъ господина Андреевскаго.

Возный Брестскаго воеводства свидѣтельствуетъ, что позванный со стороной шляхтой паномъ Галемскимъ для присутствованія при разслѣдованіи имъ дѣла о самоуправномъ заключеніи въ тюрьму жидами слугъ Андреевскаго, онъ видѣлъ и слышалъ: какъ Галемскій розыскивалъ заклюленныхъ; какъ онъ спрашивалъ ихъ о причинѣ ареста, на что заключенные отвѣчали ему; что они ничего не знаютъ; какъ онъ отправился потомъ къ городничему и просилъ его о выдачѣ арестованныхъ на поруки, и какъ наконецъ жиды воспротивились этому и прямо заявили, что они будутъ держать ихъ въ тюрьмѣ до тѣхъ поръ, пока не кончится ихъ дѣло.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ чотырдесятъ шостого, мѣсеца Августа шестнадцатого дня.

Передо мною Александромъ Шуйскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто на врадѣ возный воеводства Берестейского Матфей Токаревскій, квитъ свой реляцїйный призналъ и ку записанью до книгъ врадовыхъ подалъ, въ тые слова писаный:

Ja Matfiey Tokarzewski, woźny woiewodstwa Brzesckiego, zeznawam tym moim relacyinym quitem: iż w roku teraznieyszym tysiąc sześćset czterdziestym szóstym, miesiąca Augusta szóstego dnia, maiąc ia przy sobie stronę dwóch szlachcicow—pana Jana Tokarzewskiego y pana Andrzeia Pogorzelskiego, s tą stroną szlachtą byłem wzięty od imć pana Władysława Jana z Gałemna Gałemskiego do zamku i. k. m. Brzeskiego, gdzie tam s tą stroną szlachtą y z imć panem Gałemskim przyszliśmy do zamku i. k. m. Brzeskiego; tamże imć pan Gałemski pytał się u wrotnych y strożow zamkowych: gdzieby te więznie, słudzy iego mości pana Jana Andrzeiewskiego, których żydzi gwałtem pobrawszy do więzienia osadzili, gdzie są? Jakoż wrotni powiedzieli, że w turmie złodzieyskiey siedzą. Tamże ze mną woźnym y stroną szlachtą iegomość pan Gąłemski szedł ku tey turmie, chcąc onych widzieć. Y gdyśmy przyszli przed okno tey turmy, tam że za pytaniem imć pana Gałemskiego ozwali się ci czeladź imć pana Andrzeiewskiego. Pytał wthedy imć pan Gałemski, coby tu porabiali, dla czego y od kogo te więzienie cierpią? Którzy wszyscy zgodnie powiedzieli, że nas żydzi Brzescy gwałtem między kramami s piechotą zamkową pochwytawszy, z sukień, z ochędóstwa, z szabel, z pieniędzy gotowych złupiwszy, okrótnym więzieniem nas szlachtę potczciwą trapią y głodem morzą, y iuż iednego towarzysza naszego, który z nami zarówno siedział, Choinskiego kilka dni temu przyszedszy w nocy żydzi gromadą wielką (mogła być godzina w noc) onego s turmy iednego wzięli y nie wiedzieć gdzie go podzieli y gdzie go maią,—czy go stracili, czyli też utopili, a nas ieszcze po staremu więzieniem więzią, nie wiemy co z nami daley czynić będą. Co słysząc imć pan Gałemski słowa tych więźniów przede mną woźnym oświad-

czył y protestował y imć panu Andrzeiewskiemu, szwagrowi szwemu wolny proces y prawo za przyiazdem onego z Wilna z trybunału o to zachował. A potym, imć pan Gałemski szedł ze mną woźnym y s tą stroną szlachtą do izby iegomości pana Zygmunta Jurkowskiego—horodniczego tameyszego zamku Brzesckiego, chcący wiedzieć, ieśliby tę czeladź imć pana Andrzeiewskiego na parękę dano z więzienia do rozprawy prawney. Tamże zastaliśmy dwóch szkolników Brzesckich y niemałą gromadę inszych żydów, na imie iednego szkolnika Zelmana Szmóyłowicza, a drugiego Izraela Zelkowicza. Gdzie imć pan Gałemski przezemnie woźnego y tę stronę szlachtę prosił tych szkolników y żydów, którzy osadzili tych więźniów, aby na parękę do rosprawy iegomości dali, obiecuiąc y submituiąc onych do prawa wszystkich stawić by sie zaraz y zapisem za to wszystko zapisać pozwalał. Niżli te szkolnicy y insze żydzi przy nich będące powiedzieli, że my na żadną parękę nie tylko wielmożnemu, ale y samego pana ich nie damy y z więzienia z turmy nie wypuścimy, aż do rozprawy prawney będziem ich więzić, bo mamy od starszych y wszystkiego kahału takie rozkazanie. Co imć pan Gałemski słysząc mną woźnym y tą stroną szlachtą oświadczył y z zamku z niczym więzienie tych więźniów odszedł. A tak ia woźny, com widział y słyszał, dałem ten móy kwit z pieczęcią y z podpisem ręki mey y pieczęćmi strony szlachty przy mnie będącey ku zapisaniu do xiąg grodzkich Brzesckich. Pisan roku miesiąca y dnia zwysz pisanego. Которое жъ то очевистое сознанье енерала верху мененого до книгъ врадовыхъ есть записано.

1646 г.

Изъ книги за 1577—1632 годы, стр. 3079.

429. Жалоба земянъ, Криштофа Круглицкаго и Станислава Мораковскаго, на всѣхъ Брестскихъ жидовъ и возного, по дѣлу объ учиненіи первыми побоевъ, а вторымъ—фальшиваго посвидѣтельствованія.

Помянутые земяне и слуги кн. Радивила протестуютъ противъ жидовъ и вознаго въ томъ, что они никогда не нападали на нихъ, а только хотѣли посадить въ тюрьму своего должника жида, чего однакоже жиды не только не позволили имъ сдѣлать, но избили еще и ихъ самихъ; что жалобы на нихъ жидовъ въ нападеніи и грабительствѣ ложны, равно какъ и показаніе вознаго.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ четырдесятъ шестого, мѣсяца Августа двадцать пятого дня.

Передо мною Александромъ Шуйскимъ — хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто на врадѣ земянинъ его королевское милости воеводства Берестейского, его милость панъ Криштофъ Округлицкій, оповѣданье свое на письмѣ ку записа-

нью до книгъ врадовыхъ подалъ, въ тые слова писаное:

Mości panie urzędzie grodzki Brzeski! Ja, Krzysztoph Okręglicki y ya Stanisław Morokowski—ziemianie y obywatele iego królewskiey mości woiewództwa Brzeskiego, słudzy iaśnie oświeconego xiążęcia iego mości pana Alexandra Radziwiła — marszałka naywyższego wielkiego xięstwa Litewskiego, z wielkim żalem naszym opowiadamy, protestuiemy y soleniter przed w-mścią, iako urzędem, reprotestuiemy na żydów Brzeskich, to iest, Zelmana Szmoyłowicza, Izraela Zelkowicza, szkolników y na wszystkich starszych y wszystkiego pospólstwa zbioru żydowskiego Brzeskiego, tak też na Matfieia Tokarzewskiego—woźnego woiewództwa Brzeskiego, o to:

Iż iakośmy wzieli prędko wiadomość, tak zaraz z tą reprotestacyą naszą donosimy, że ten Zelman Szkolnik z inszymi princypałami, to-iest, Srolem, Maierkiem, Mielkiem, iako samemi pryncipałami, Leyzerem Ohromem krawcem y Leyzerem, synami iego—Pelutką, Abramem y Ahronem, rzeznikami y wszystkim kahałem żydów Brzeskich pomocnikami, iednostaynie zmowiwszy się, gdyśmy w roku teraznieyszym tysiąc sześćset czterdziestym szóstym, miesiąca Iulii dwudziestego dnia, wzięli pewną wiadomość o dłużniku swym Kochmanie Misanowiczu żydu też Brzeskim y, iako osiadłości nie maiącego, za dekretem y urzędownie chcieliśmy go, wziąwszy, do więzienia urzędowego oddać; tedy przerzeczony Zelman y wszystkie osoby przy nim będące wyż pomienione, okrutnie nas bez dania żadney przyczyny zbiwszy, zraniwszy, tego dłużnika odieli, iako szerzey w processach naszych żałoba iest opisana. Tedy ci panowie szkolnicy nie dosić na tym maiąc, że nas podespektowali y dłużnika odieli, uchodząc tego swego excesu, nam zadanego, śmieli y ważyli się na nas process swóy niesłuszny, niesprawiedliwy, potworny, zanieść, iakośmy różne gwałty, boie, szkody y szkatuły z różnemi rzeczoma zabrawszy, gromadę nie małą sto kilkadziesiąt poddanych swych pobrać mieli, czego nigdy nie było y żadnym sposobem na nas tego doyść y dokazać nie mogą, iako też szyrzey w ich zmyszloney nieprawdziwey protestaciey iest opisano. Przeciwko którey y wszystkim punktom w niey opisanym protestuiąc się y reprotestuiąc, takową o niewinności swey daiemy sprawę: iżeśmy żadnych boiów, gwałtów, pogotowiu szkatuł y żadney naymnieyszey rzeczy nigdy u nich nie brali y żadnego im bezprawia nie czynili, ale iako się wyżey napisało, tylkośmy swego dłużnika za dekretami chcieli wziąć y do więzienia oddać; acz y ten woźny wyż pomieniony śmiał w tey sprawie relacyą swą fałszywą przyznać. Tedy my na każdym mieyscu niewinność swoię okazać, a z tymi żydami, o pomowę, o szkody y s tym woznym o fałsz chcąc prawnie czynić, tę naszą protestacyą y reprotestacyą donosimy, prosząc, aby do xiąg w-mciów urzędowych przyięta y zapisana była. Што есть принято и записано.

1661 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 642—648.

430. Судебное опредѣленіе по дѣлу объ убійствѣ двухъ жидовъ земянами Бѣлевичемъ и Адамомъ Ольшевскимъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ первого, мѣсяца Августа осьмого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ, передо мною Яномъ Каролемъ Коптемъ—воеводою Полоцкимъ, Берестейскимъ, Юрборскимъ, Верболовскимъ, Нововольскимъ старостою въ економіи Кгрудзонское, администраторомъ Бѣльскимъ, Городискимъ державцою.

Кгды съ порядку реестрового ку суженью припала справа Фалица Якубовича Мстибовского, Мошка Якубовича съ Слонима, жидовъ его королевской милости, зъ Валкомъ Бѣлевичомъ, яко самимъ принципаломъ и мужобойцою, за позвомъ, въ руки поданымъ, о окрутное забитье и замордованье черезъ того Бѣлевича, сполне зъ Адамомъ Олшевскимъ, товаришомъ его, двохъ жидовъ: Шмерка Кляшевича и Изаака Абрамовича на добровольной дорозѣ съ товаришами ѣдучихъ, способомъ въ позвѣ и процесѣ описанымъ, и забранье при нихъ розныхъ речей, за тымъ вины правные. До которое справы за приволанѣмъ черезъ енерала сторонъ до права, помененые жиды сами очевисто зъ умоцованымъ своимъ паномъ Яномъ Тонковидомъ до права становили и того Валка Бѣлевича у себе въ везеню за выданьемъ зъ замку Берестейского маючи припровадили. Который Валко Бѣлевичъ, хотечи о собѣ и невинности своей дать справу, о приданье пленипотента просилъ. Гдѣ по приданью оному пленипотента пана Яна Іеронима Ринеского, кгды тая справа дня осмого мѣсеца Августа ку суженью припала, тогды тотъ Бѣлевичъ съ тымъ приданымъ пленипотентомъ своимъ до права ставши, ижъ не може съ повѣсти того Бѣлевича панъ Ринескій информовать, але яко на него жиды жалуютъ, хотечи видать данья копій съ процесовъ и позва потребовалъ, гдѣ я староста копій зъ процесовъ и зъ позву дать наказаломъ и тую справу до дня одинадцатого сегожъ мѣсеца Августа отложиломъ.

А кгдыжъ окладу того дня тая справа ку суженью припала, жидове вышменованые съ тымъ же пленипотентомъ своимъ паномъ Яномъ Тонковидомъ, а отъ того Валка Бѣлевича только панъ Ринескій становили. Который вносилъ то: ижъ съ поданыхъ копій найдуетъ то, же въ везеню у жидовъ будучому тому обвиненому Бѣлевичу дано позовъ, которого, абы тутъ у суду ставили домавялъ. На што пленипотентъ тыхъ жидовъ повѣдѣлъ, ижъ тотъ мужобойца, будучи въ томъ забитью принципаломъ, а почуваючисе въ томъ зломъ учинку своемъ дня вчорайшого съ чіего подъущенья и помочи утекъ; за чимъ же таковый ексцесъ и мужобойство пополнивши самъ до права не становитъ.

Тогды яко права непослушного въ року завитомъ на судъ въ речи зданья и вказанья за доводомъ на горло и на лапанья того Бѣлевича домовялъ. А панъ Ринескій яко приданый пленипотентъ тому Бѣлевичу вносилъ то, ижъ то не есть криминальная акція, бо не на гарачомъ учинку, яко въ своей жалобѣ жиды менують, того пана Бѣлевича, але ажъ въ килька дни: тогды цитовалъ артикулъ семый, роздѣлъ одинадцатый, кгды бы на гарачомъ учинку пойманый былъ, подлегать бы подъ криминалъ повиненъ, аже вжо зъ горачого учинку ушолъ, и самъ принципалъ Ольшевскій первый утекъ; тогда того Бѣлевича до отприсяженья само третего, же не онъ, але тотъ Ольшевскій тую работу зробилъ приповѣдалъ и вольности афектовалъ. А умоцованый тыхъ жидовъ на то повѣдалъ, ижъ неслушне панъ Ринескій отъ того мужобойцы, яко бы не криминальная акція мѣла быть, удаетъ, кгды жъ тотъ Бѣлевичъ самъ есть принципаломъ и мужобойцою, и таковый ексцесъ и збытокъ великій пополнившій, увензенья, по взятью на копіе, утекъ. Тогды вже панъ Ринескій, яко пленипотентъ, ставалъ и тоже продуковалъ и такъ почавъ о тое позабіянье тиранское жидовъ, о забранье и порабованье речей, кгрошей; покладалъ при томъ атестацію его милости пана подстаростего Шерешевского, яко се тотъ Бѣлевичъ до того вчинку зналъ; покладалъ и другую атестацію субститута его милости пана городничого и намѣстника Берестейского, же также се зналъ до того учинку, прозьбою цитовалъ артикулъ тридцать вторый роздѣлу одинадцатого, же ближшій при розбою до присегненья, зачимъ яко въ криминальной акціи одставенья пана Ринеского на сторону, а того мужобойцу при процесѣ и енеральской реляціи, которые выписали врадовымъ покладалъ за присегою тыхъ жидовъ само третихъ на горло и лапанье вказанья просилъ и домовялъ.

А такъ я староста въ той справѣ Цалеля Якубовича Мстибоговского, Мошка Якубовича, зъ Слонима жидовъ его королевской милости, зъ Валкомъ Бѣлевичомъ, яко самымъ принципаломъ и мужобойцою, за позвомъ, очевисто въ руки оному поданымъ, о окрутное забитье и замордованье черезъ того Бѣлевича сполне зъ Адамомъ Олшевскимъ товаришомъ его двохъ жидовъ—Шмерка Иляшевича Изаака Абрамовича на добровольной дорозѣ, съ товаромъ ѣдучихъ, способомъ въ позвѣ описанымъ, о забранье при нихъ розныхъ речей и грошей, затымъ о вины и каранье правные. Которую справу, ижъ тотъ Бѣлевичъ будучи черезъ вышменованыхъ жидовъ сполне зъ своимъ принципаломъ Адамомъ Олшевскимъ за забитье двохъ жидовъ улапаный и до вензенья поданый, теперь по взятью впередъ на пленипотента, а потомъ на копіе зъ правъ на тепершнемъ терминѣ зъвензенья жидовского утекши, до права не становилъ; только пленипотентъ оному приданый, панъ Ринескій ставаючи, одъ оного контровертовать и оборону заживать хотѣлъ, што водлугъ права ити не можетъ: тогда яко въ такъ видомой криминальной акціи пана Ринескаго на сторону отставивши, а тыхъ жидовъ жалобливыхъ самотретихъ ближшихъ на томъ, яко тотъ Бѣлевичъ съ товаришомъ своимъ неякимъ Адамомъ Ольшевскимъ тыхъ жидовъ способомъ, въ позвѣ и процесѣ описанымъ, тиранско позабіяли, грошей и речей, водле реестру по-

кладаного, забрали и порабовали, присегу вказую и на выконанье оное, же се рочки кончать, до рочковъ пришлыхъ на завтрей по третемъ воланью откладаю; а по присезѣ за таковое тиранское тыхъ жидовъ забитье и порабованье речей того Бѣлевича на горло коститьемъ и на лапанье вказую; а за головы обѣдвѣ головщину совитую водле права на всякихъ добрахъ того Бѣлевича, гдѣ се и въ которомъ воеводствѣ, альбо повѣтѣ окажутъ, тымъ жидомъ вказую и до отправы черезъ врадъ належный приходить вольность зоставую; а до того Адама Ольшевского и до сестры того Валка Бѣлевича Вишинское вольное право заховую. Которая справа, яко се актовала, есть до книгъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ записана.

1662 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 1029.

431. Опредѣленіе генеральнаго коммиссара монашескаго ордена Августиніановъ объ отдачѣ захваченой монастыремъ у жидовъ земли въ 6 локтей.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Февраля дванадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ передо мною Іерониомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто жидъ Аронъ—школьникъ Берестейскій, декретъ въ справѣ и рѣчи нижейвыраженой сталый, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Xiądz Jakób Karteus, pisma świętego doctor, visitator y commissarz ieneralny prowincyi Polskiey, zakonu Pustelników Augustyna świętego, wszytkim, którym do widzenia y czytania to pismo nasze przydzie, oznaymuiemy y oświadczamy: Że gdyśmy byli na visitatiey conventu naszego Brzeskiego Troyce Przenaświętszey, przełożyli przed nami żydzi Brzescy (iako y w Warszawie także donosili do wiadomości naszey miesiąca Lipca roku blisko przeszłego), że wielebny ociec Bartłomiey Hippolitowicz, na ten czas będący przeor Brzeski zwysz mianowanego conventu, wziął sześć łokci gruntu żydowskiego kopiszcza poblizkiego gruntowi conventu naszego, które kopiszcze przedano było żydom Brzeskim od oyców zakonu naszego. My tedy władzą naszey zwierzchności, którą mamy sobie daną, potwierdzamy pozwolenia tego przerzeczonego gruntu, to iest, żydowskiego kopiszcza ze wszystkiemi swemi dawnemi należytościami, gruntami, placami, granicami aż do mieysca tego blizko ogrodu klasztornego, gdzie był parkan, w słupach dzielący kopiszcze żydowskie od ogrodu conventu naszego, y rozkazuiemy mocą posłuszeństwa świetych, pod karaniem, przeciwko nieposłusznym, opisanym, y pod karaniem klątwy większey, którą zaraz tym pismem naszym daiemy, nad to ieszcze takowego, gdyby przeczył temu pismu naszemu oddalamy od głosu oboyga należą-

cego rozpraw iakich kolwiek publicznych zakonu naszego y zakazuiemy tak wielebnemu przeorowi, iako y subprzeorowi, na ten czas będącemu, aby pomienionych żydów nie ważyli się więcey molestować y turbować, albo co im kolwiek z gruntów ich wymować, pod iaką kolwiek przyczyną y którym kolwiek praetextem, także wszytkim oycom inszym prowincyi naszey Polskiey, iakiey kolwiek godności y stanu będącym, pod temiż karaniami przykazuiemy przełożonemu na tenczas będącemu y inszym wszytkim oycom prowincyi naszey, do których urzędu to należeć będzie, aby nie pozwalali przerzeczonym żydom cokolwiek odeymować y odbierać gruntu, im należącego, tylko według dawnych granic, iako opiewaią przywileia żydom pozwolone. Dan w Brześciu, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórego, miesiąca Lutego dnia dziesiątego.

Ja tedy Adam, dla większego potwierdzenia y uspokoienia całey strony tych zwysz żydom pozwolonych gruntów na też kopiszcze obecnością moią zszedłem y gdzie maią y po które mieysce należeć terminy gruntów żydowskich przy sobie kopce usypać pozwoliłem, które wiecznie trwać maią. To się działo przy bytności urodzonego imć pana Jana Heronima Żaby—horodniczego Brzeskiego, także wielebnych oyców, to iest Bartłomieia Hyppolitowicza — przeora Brzeskiego conventu Augustina świętego Tróyce Przenaświętszey, oyca Hylaryona Jastrzębskiego, o. Dionisego Zawistowskiego — subprzeora y vicariego natenczas conwentu Brzeskiego zakonu kaznodzieyskiego; y to przydaie, aby żydzi nad zamienione mieysce ode mnie nie ważyli się y na palec przywłaszczać sobie gruntu naszego, gdzie dawna była staynia klasztorna; i aby była wolna klasztorna ścieżka s klasztornego ogrodu przez brzeg domu do Muchawca, dawno przekopana, a to ma być wszytko zachowano z obuch stron pod nieważnością pisma tego y dekretu naszego.

На томъ же декретѣ приписокъ письмомъ латинскимъ тыми словы: Ego, supra nominatus visitator et commissarius generalis confirmo omnia supra dicta, servatis servandis, et ea conditione, quod dicti hebrei Brestenses statutis temporibus priori seu superiori pro tempore existenti solvant census annuos quos tenentur ratione dictae areae solvere dicto conventui, seu commissario ejus, alias haec omnia nullius valoris sunt. Datum Brestensi die et anno quibus supra.

У того декрету при печатѣхъ притисненыхъ подписъ рукъ тыми словы: Ita est fr. Jacobus Carteus — visitator generalis ut supra mnpria, Jan Heronim Żaba — horodniczy woiewództwa Brzeskiego, fr. Bartłomiey Hippolitowicz — prior Brestensis, fr. Dionisius Zawistowski — superior et vicarius conventus Brestensis, fr. Hilarion Jastrzębski. Который же тотъ декретъ, черезъ менованую особу ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1662 г.

Изъ книги за 1660 — 1662 годы, стр. 1131.

432. Жалоба евреевъ на Воинскихъ мѣщанъ и ратмановъ тогоже мѣстечка на неисполненіе послѣдними королевской привилегіи.

Жиды воинскаго кагала принесли жалобу въ Брестскій гродскій судъ на Воинскихъ мѣщанъ о нарушеніи послѣдними добровольнаго контракта, заключеннаго съ ними жидами и подписаннаго писаремъ в. кн. Литовскаго Котовичемъ на общія повинности и общіе доходы; при этой жалобѣ было представлено и показаніе вознаго, которому Воинскіе мѣщане объявляли, что не то еще будетъ жидамъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсеца Марца десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскоиъ передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, opowiadali y soleniter protestowali żydzi starsi miesta i. k. mości Woynskiego sami od siebie y wszytkiey synagogi Woynskiey na panów radnych, burmistrzów, rayców, ławników y na wszystkie pospólstwo, na tenczas w temże mieście i. k. mości Woynskim osiadłość y mieszkanie maiących, o tym:

Iż w roku przeszłym tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszym, miesiąca Augusta dwudziestego szóstego dnia, staneła była ugoda y nieodmienne postanowienie z obu stron, tak mieszczan, iako y żydów Woynskich przez i. k. mość pana Andrzeia Kotowicza — pisarza w. x. L-go, na ten czas commissarza od i. k. mości zesłanego w tém, aby zarówno mieszczanie z załuiącemi żydami wszelakie podatki z powinności, tak do skarbu i. k. mości, iako y na ynne należne potrzeby czynili według gruntów y osiadłości onych, z domów, folwarków, włok y z ogrodów, składanki na publiczne y żołnierskie potrzeby, tak też na pobudowanie mostów, na naprawę grobel y na ynne wszelakie potrzeby, na straż podczas bytności panów żołnierzów, dla podwód podczas yścia posłów z cudzych nacyi y na wszystko, na co by słuszność ukazywała. Postanowił kontrakt i. k. mości pan commissarz mieszczan y z załuiącemi żydami takowy: iż dwóch żydów co rok ma być deputowanych na wybranie tych składanek przy mieszczanach, według gruntów y mieszkania mieszczan y załuiących żydów, bez krzywdy y łupiestwa żadnego, ieno według samey słuszności; gdzie panowie radni y wszystkie pospólstwo na to zezwoliwszy y winę założyli do skarbu i. k. mości, złotych tysiąc polskich za naruszeniem którey kolwiek strony kontraktu dobrowolnie zezwolonego; do którego kontraktu iegomość pan Kotowicz— pisarz w. x. L-go a na tenczas commissarz od i. k. mości zesłany będąc, pieczęć swą przyłożywszy, y rękę własną podpisał, tak też y za uproszeniem z obu stron iego mości pana Samuela Bykowskiego — podczaszego Mścisławskiego za pieczętarza, który się do tegoż kontraktu wszelakie powinności czynić mieli. Niżli panowie radni miasta Woynskiego nie postrzegaiąc tego,

ale owszem uczyniwszy radę y namowę z mieszczany innemi tegoż miasta Woynskiego y całym pospólstwem, przepomniawszy założoney zaręki, w kontrakcie opisaney w roku teraźnieyszym tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórym, miesiąca Marca piątego dnia od żałuiących żydów trzeci grosz nienależnie y niesłusznie nad grunty y mieszkanie onych, nadto ni na iaką potrzebę, iedno na pożytek swóy własny, a na zgubę żałuiących żydow, wymyślaią, biorą y grabią sami y bez deputowanych żydów iako w kontrakcie mianuie. W czem widząc żałuiące żydzi być sobie wielką krzywdę y szkodę wprzód posyłali ienerała do panów radnych, aby się według kontraktu chcieli zachować; a panowie radni odpowiedzieli temu ienerałowi, że ieszcze więcey tego będzie, o co y relacya ieneralska iest osobno o to wydana. W czym tedy żałobliwi żydzi po takowey ieneralskiey deklaracyi protestowali. O co chcąc o to wszytko prawnie u należnego sądu y prawa mówić y krzywd swych na panów radnych Woynskich y całym pospólstwie dochodzić, dali te swoie opowiadanie do xiąg grodzkich Brzeskich zapisać. Што есть записано.

1664 г.

Изъ книги за 1663—1664 годы, стр. 1163.

433. Свидѣтельство Пудковскаго о показаніяхъ преступника Богдюка, сдѣланномъ имъ во время пытки, о невинности жида Файвиша.

Пудковскій симъ листомъ свидѣтельствуетъ, что проходя однажды около Брестской ратуши, онъ увидѣлъ толпу народа, собравшагося, какъ оказалось, для присутствованія при пыткахъ какого-то вора Богдюка. Подойдя поближе, онъ слышалъ, что помянутый Богдюкъ подъ огнемъ и истязаніями сознавался, что покраденныя вещи — церковныя и лицъ частныхъ, купилъ у него купецъ Файвишъ; но когда пытка была усилена, то онъ сталъ показывать совершенно другое и называть совершено другихъ лицъ, бывшихъ соучастниками въ его преступленіи.

Свидѣтельство это выдано для защиты отъ подозрѣній знатнаго купца Файвиша.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ четвертого, мѣсеца Марца тринадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто на врадѣ Левко, школьникъ Берестейскій, справу нижей менованую ку актикованью до книгъ кгрорскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаную: Idąc z kamienicy iaśnie wielmożnego xiędza biskupa Żmudzkiego, w roku teraźnieyszym tysiąc sześćset sześćdziesiąt czwartym, miesiąca Marca dwunastego dnia, trafiłem uyrzawszy zgromadzenie ludzi przy sklepach ratusza Brzeskiego na turtury Bohdziuka złoczyńce. Gdzie wstąpiwszy do sklepu nic co drugiego słyszałem, confesata na questyę będącego Bohdziuka, który wyliczaiąc swoie zbrodnie przed rzetelną turturą mistrzowi opowiadał ró-

żną swoią kompanią, ktorzy mu dopomagali tey złości y zbrodni robić. Gdzie wymieniwszy swoich kompanów, zapamiętałych w tey sprawie przeklętey, komuby przedawali tamci rzeczy różne tak kościelne, iako nie kościelne, zrazu tedy przed turturami, czy to iakiey folgi szukaiąc, uczciwego kupca pana Faywisza żyda pomówił, iako by te rzeczy miał kupować pomienione; ale potem przy lepszym y większym dołożeniu ognia y samey turtury, przez mistrza uczynioney, nie wspominał tego pana Faywisza, ale tylko Wigdora iakiegoś żyda yWszywkę mieszczanina, Jurka szewca, Izaka Jurkowicza z Rzeczycę y innych, sobie lepiey wiadomych y znaiomych uznawał y obwoływał bydź rzeczewistemi, ufnemi złodzieiami. To ia słysząc, wydaię tę moią atestatią na oczyszczenie uczciwości tego niewinnego y uczciwego pana Faywisza żyda y kupca Lonzeskiego z podpisem ręki moiey. Pisan roku wyżey pomienionego dnia czternastego Martii. У тое атестацией подпись руки тыми словы: Jan Pudkowski, manu propria.

Которая жъ то атестація есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ актикована и уписана.

1665 г.

Изъ книги за 1665—1666 годы, стр. 57.

434. Судебное опредѣленіе по дѣлу Брестскаго кагала.

Лейба Ицковичъ, старшина Брестскаго кагала внесъ въ судъ жалобу на дворянъ Ириковича и Костюшекъ въ томъ, что они, собравшись на сеймикъ и забывши боязнь Божію и суда, напали на Брестскій кагалъ въ день субботній вечеромъ и произвели тамъ разбои и убійства. Въ очередное засѣданіе суда явились пленипотенты обѣихъ тяжущихся сторонъ. Пленипотентъ обиженной стороны, указывая на королевскія привилегіи, дарованныя жидамъ, и неистовства сдѣланныя имъ обидчиками, требовалъ смертной казни; пленипотентъ же стороны противной доказывалъ, что не шляхтичи обидѣли жидовъ, а жиды шляхтичей, и требовалъ подвергнуть это дѣло разслѣдованію (щкрутиніи). Судъ тоже опредѣлилъ подвергнуть дѣло судебному разслѣдованію.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятого, мѣсяца Февраля десятого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ передъ нами Геронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ, Геронимомъ Казимеромъ Лещинскимъ—судьею и Григоріемъ Карасевичомъ Токаревскимъ—писаромъ, врадниками судовыми кгродскими Берестейскими. Кгды съ порядку реестрового ку суженью припала справа жида мѣста Берестейского, на име Лейба Ицковича, школника, и всего кагалу жидовъ Берестейскихъ, такъ же жидовки Берестейское, на име Деборы Іовшелевичовны, Іовшеевое Арановичовое, зъ ихъ милостями паномъ Веспазіаномъ и паномъ Хризостомомъ Костюшками, также его милостью паномъ Войтѣхомъ Ириковичемъ, яко самыми принципалами, зъ

докладомъ помочниковъ, ихъ милостямъ самимъ вѣдомыхъ и знаемыхъ, за позвомъ о речь нижей въ немъ менованую вынесенымъ; до которое справы, за приволаньемъ черезъ енерала сторонъ, до права жиды Берестейскіе, зъ пленипотентомъ своимъ паномъ Яномъ Танчакомъ, а ихъ милость позваные особы зъ паномъ Павломъ Блоцкимъ зъ пленипотентами своими очевисто до права становили.

Затымъ пленипотентъ акторовъ поданья и положенья по ихъ милости позваныхъ особъ, по кождого зъ ихъ милости зособна на маетностяхъ ихъ милости позвовъ черезъ енерала воеводства Берестейского, написомъ и очевистымъ сознаньемъ его строномъ волланья на немъ написанымъ и термину занимъ припалого слушне доведши, жаловалъ зъ него о то: ижъ што въ року тысяча шестьсотъ шестьдесятъ четвертомъ, мѣсеца Октобра осмьнадцатого, не паметаючи впредъ на боязнь Божую и срогость права посполитого, на таковыхъ кгвалтовниковъ описаную, такъ тежъ и на бытность мою старостинскую, на тотчасъ у Берестью будучого, для справедливости светое одъ его королевское милости на то высажоного, гдѣ ваша милость, пане Ириковичъ и панове Костюшкове, ничего не знаючи на згромаженье ихъ милостей пановъ обывателевъ воеводства Берестейского подчасъ одправованья сеймику на обранье пословъ до Варшавы на сеймъ вальный, смѣли есте и важилистесе, ваша милость, таковые ексцеса чинить: нашлисте моцно, кгвалтомъ, въ килкунасту чоловѣка, зъ челядью своею, вашимъ милостямъ имены и прозвисками добре знаемыми, зъ добытыми бронями, умысльне на то собѣ приспособлеными, на школу жалуючихъ жидовъ, подъ часъ згромаженья жалуючихъ въ школѣ въ день соботный, надъ вечеръ, року и дня вышменованого, тамъ же впадши, посродъ школы, почелисте, ваша милость, жидовъ бить, мордовать, сѣчь и хто чимъ могъ калечить. Гды Лейба Ицковичъ—школьникъ, припадши до вашихъ милостей, почалъ упрашать, абысте ваша милость не чинили въ ихъ згромаженью перешкодъ, и жидовъ, ни въ чомъ себе невинныхъ, не били,—ваша милость не уважаючи ничого, заразъ Лейба обухомъ въ лобъ водле уха лѣвого шкодливе ударили, который заледво на ногахъ остоявшисе зъ школы здоровье свое унести могъ. А въ томъ часѣ его милость што было жидовъ у школѣ усихъ порозганявши, біючи, сѣкучи; на тотъ же часъ Гавшея Ароновича, который не могъ на тотъ часъ зъ школы выпасти одъ такъ кгвалтовного найстья, ижъ выстеи къ заступу отъ дверей тамъ же онаго, яко сами хотѣли, такъ се надъ нимъ паствили и за неживого порушивши въ школѣ задавши оному у голову шаблями разъ вразъ два разы, избивши оного обухами усего, и сходечи зъ школы жидовское отповѣди, похвалки чинечи на здоровье оныхъ, двери у школы посѣкли есте, одъ которого збитья посѣченъ и Гавшей Ароновичъ смертью зшолъ въ томъ же року, тысеча шестьсотъ шестьдесятъ четвертомъ, мѣсеца Ноябра первого дня, съ пятницы на суботу. Въ чомъ теды жалобливые жиды, ваша милость пане Ириковичу и панове Костюшкове, одъ усего кагалу о найстье на школу, о покрвавенье оной школы, яко тежъ о забитье Гавшея Ароновича и о побитье иныхъ жидовъ, въ процесѣ менованыхъ, што часу права ширей показано будетъ, хотечи зъ вашмостями

правне доходить, тымъ позвомъ позываютъ.

А по прочитанью того позву пленипотентъ позваныхъ, не припущаючи стороны поводовое до дальшого въ той справѣ продукту правного, то вносилъ: ижъ въ той же справѣ зъ акторату ихъ милости пановъ Костюшковъ есть вынесены на жидовъ Берестейскихъ за позовъ и вписъ въ реестръ; теды приволанья за своимъ вписомъ тое справы домавялъ. А пленипотентъ жидовъ Берестейскихъ на то повѣдилъ: ижъ водле права не може жидовъ на рочки позывать, але до належного имъ суду замкового юриздики вельможного его милости пана старосты Берестейского, и ежели яковую ихъ милость панове Костюшкове крывду собѣ одъ жидовъ претендуютъ, нехай до належного суду запозовутъ; а тутъ за жалобою тыхъ жидовъ виновайцы криминального суженья тое справы водле вынесеного запозву въ самой речи домавялъ.

Мы врадъ, видечи то, же о найстье кгвалтовное на школу и забитье жида идетъ, тогды до наблизшое справедливости светое стосуючисе, за позвомъ и жалобою жидовъ Берестейскихъ, далей въ право въ самой речи сторонамъ процедовать наказуемъ.

Гды по наказѣ нашомъ пленипотентъ жидовъ Берестейскихъ, доводечи жалобы стороны свое, покладалъ и читалъ протестацію одъ жидовъ Берестейскихъ на ихъ милости пановъ Веспазіана и Хризостома Костюшковъ о тое кгвалтовное на школу ихъ найстье, побитье и пораненье жидовъ, такъже и забитье за тымъ же на школу найстьемъ жида, на име Гавшея Ароновича, до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ впередъ отъ жидовъ, а потомъ одъ самое забитого жида малжонки донесеные, при томъ обдукцію енеральскую презентованья того забитого жида на врадѣ выписами врадовыми, датами въ нихъ выражоными, такъже атестацые розныхъ ихъ милостей пановъ обывателевъ, въ той справѣ собѣ даные, покладалъ. При которыхъ таковыхъ доводахъ помененого школьника на гвалтовномъ найстью на школу, збитью и зраненью его, о той жидовцѣ, жонѣ забитого, самъ третей бы и самосемой зъ дальшимъ доводомъ на забитью, водле жалобы мужа ее, до присеги приповѣдалъ. А по присезѣ, водле права статутового, конституціи року тысеча шестьсотъ одинадцатого, привилеевъ его королевское милости жидомъ наданыхъ, всказу позваныхъ на горло, а за голову забитого и навезки побитымъ жидомъ водле права на маетностяхъ позваныхъ особъ, на которыхъ позовъ покладано, всказанья просилъ и домавялъ.

На што пленипотентъ ихъ милостей пановъ Костюшковъ и его милости пана Ириковича повѣдилъ: ижъ въ томъ обжалованью тыхъ помененыхъ жидовъ ихъ милость панове Костюшкове и его милость панъ Криковичъ не суть винными; але тые жиды съ тумультомъ самыхъ же ихъ милости напередъ школою побили, подеспектовали, о што на нихъ есть занесеный процесъ и поступокъ правный. А для лѣпшого оказанья невинности свое и объясненья тое справы о отосланье тое справы на шкрутиніумъ, подчасъ пришлого сеймику, яко въ таковой акціи, же се то при згромаженью ихъ милости пановъ обывателовъ стало, просилъ и домавлялъ.

А такъ мы врадъ, въ той справѣ жидовъ Берестейскихъ, на име Лейба Ицковича школьника и Деборы Іошелеви-

човны, Iовшеевое Ароновичовое, зъ ихъ милостями паномъ Веспезіаномъ и паномъ Хризостомомъ Костюшками и его милостью паномъ Войтѣхомъ Криковичемъ, за позвомъ менечи о кгвалтовное способомъ въ позвѣ описанымъ на школу жидовскую въ мѣстѣ Берестю найстье, о збитье и зраненье за тымъ кгвалтовнымъ найстьемъ помененого школника Лейбы Ицковича и посѣченье и забитье другого жида Iовшея Ароновича и одповѣдь и похвалку на здоровье учиненую, за тымъ о вины и каранья правные, въ которой справѣ зъ очевистой контроверсіи обудву стронъ, любо пленипотентъ жидовъ Берестейскихъ водле жалобы позовное оный самосемыхъ бы и зъ дальшимъ доводомъ до присеги приповѣдалъ, а по присезѣ вказу себѣ и права на позваныхъ домавялъ; а зась пленипотентъ ихъ милости пановъ Костюшковъ и его милости пана Ириковича, менуючи, ижъ въ томъ обжалованью помененыхъ жидовъ винными не суть, для объясненья тое справы, на шкрутынію отосланья въ той справѣ афектовали; за чимъ и мы врадъ, порозно сторонамъ не чинечи, а до права посполитого стосуючисе, тую справу на шкрутынію отсылаемъ. На которую я хоружій и я писарь порадкомъ правнымъ зъѣхати маемъ, а по одправеню тое шкрутыніи на першихъ рочкахъ, наперъвей у Берестью сужоныхъ, въ обѣдвѣ стороны скуточную въ той справѣ росправу, кромъ всякихъ диляцій принять повинни будутъ, наказуемъ. Которая справа есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ записана.

1665 г.

Изъ книги за 1665—1666 годы, стр. 531.

435. Судебное опредѣленіе по дѣлу между Костюшками Сехновицкими и Брестскимъ кагаломъ о наѣздѣ первыхъ на жидовскую школу и произведенномъ въ ней разбоѣ и убійствѣ.

Во время срочныхъ засѣданій Брестскаго гродскаго суда разсматривалось дѣло о гвалтовномъ наѣздѣ Костюшекъ на Брестскую синагогу, во время которого одинъ жидъ былъ убитъ, а другой—школьникъ Берестейскій Лейба Ицковичъ—раненъ. Пленипотентъ истцовъ (т. е. Брестскаго кагала) требовалъ, чтобы судъ немедленно приступилъ къ разслѣдованію и постановилъ законное наказаніе; пленипотентъ же Костюшекъ, предъявивъ письмо одного изъ нихъ, въ которомъ сообщалось объ отъѣздѣ одного изъ нимъ—Хризостома Костюшки въ войско, требовалъ, чтобы судебное разслѣдованіе было отложено до другого времени. На это пленипотентъ жидовъ возразилъ, что Костюшко Хризостомъ въ войскѣ не служитъ, а письмо прислалъ съ цѣлію уклониться отъ суда. Судъ постановилъ продолжать дѣло.

Тогда пленипотентъ истцовъ представилъ длинный рядъ письменныхъ свидѣтельствъ разныхъ лицъ, доказывавшихъ виновность Костюшекъ и Ириковича. Въ свою очередь пленипотентъ обвиняемыхъ сталъ доказывать, что Костюшки не могли принимать участія въ этомъ разслѣдованіи и требовалъ новаго разбирательства. При этомъ и Ириковичъ заявилъ, что онъ не участвовалъ въ этомъ наѣздѣ, какъ лицо активное, а только присутствовалъ при немъ въ качествѣ зрителя, обѣщалъ присягнуть въ этомъ и требовалъ освобожденія. Но пленипотентъ жидовъ,

сослалъ на гродскія книги, въ которыхъ записано было изявленіе объ этомъ наѣздѣ на жидовъ и о разслѣдованіи, и требовалъ немедленнаго его окончанія. Ссылаясь на статьи литовского статута, онъ требовалъ: за смерть—казнить виновныхъ смертію, за раны и увѣчья —наложить денежный штрафъ.

Судъ приговорилъ: за раны и увѣчья одного жида взыскать 40 коп. грошей; за голову другаго—200 копъ грошей и казнить смертію; а такъ какъ обвиненыхъ на лице нѣтъ, то подвергнуть ихъ баниціи, и, взыскавши штрафъ, отдать на поруки, согласно просьбѣ жидовъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятого, мѣсеца Августа семого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ, передъ нами Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ — хоружимъ и подстаростимъ, Іеронимомъ Казимеромъ Лещинскимъ — судьею и Іеримъ Карасевичемъ Токаревскимъ— писаромъ, врадниками судовыми кгродскими Берестейскими. Кгды съ порадку реестрового ку суженью припала справа жидовъ мѣста Берестейского, на име Лейбы Ицковича — школьника и всего кагалу жидовъ Берестейскихъ, также жидовки Берестейское, на име Іевшелевичовны, Іовшеевое Ароновичовое, зъ ихмостями паномъ Веспезіаномъ и Хризостомомъ Костюшками Сехоновицкими, также его милостью паномъ Войтѣхомъ Ириковичомъ, яко самыми принципалами, съ докладомъ помочниковъ, ихъ милостямъ самымъ вѣдомыхъ и знаемыхъ, за позвомъ и декретомъ рочковъ прошлыхъ февралевыхъ въ семъ року тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятомъ, зъ ихъ мостями ферованымъ, менечи о кгвалтовное, способомъ, въ позвѣ и процесѣ опасанымъ, на школу жидовскую въ мѣстѣ Берестю найстье и збитье и зраненье за тымъ кгвалтовнымъ найстьемъ поменего школьника Лейбы Ицковича и посѣченье и забитье другого жида Іовшея Ароновича, о одновѣдь и похвалку на здоровье учиненые; затымъ до слуханья шкрутынію вины и каранья правные. До которое справы, за приволаньемъ черезъ енерала врадового сторонъ до права, жиды Берестейскіе зъ пленипотентомъ своимъ паномъ Миколаемъ Онихимовскимъ, а одъ его милости пана Хризостома Костюшка, яко на дню третемъ воланья, зъ обмовою панъ Казимеръ Иржикевичъ, же въ войску зостаетъ, отзывалъ: теды и теперь, не пропущаючи до жадное контроверсіи, подалъ до насъ враду обмову, въ тые слова писаную.

Moi wielce miłościwi panowie sędziowie grodzcy Brzescy, a moi mści panowie y dobrodzieie! Maiąc przestrogę od niektórych ichmościów panów przyiaciół moich, że żydzi miasta iego królewskiey mości Brześcia, nie podaiąc mnie żadnego pozwu przeciwko mnie, abym się sprawił, chcąc się do regestru wpisać, do prawa na te roczki Augustowe stanowił. Na którę ich żałobę lubo niesłuszną, radbym mile odpowiedzieć y sprawić, a że zaszło rozkazanie takowe, abym do chorągwi wielmożnego imci pana Połubińskiego—pisarza polnego w. x. Lit., iako nayprędzey iterował; tedy w tey oskarżoney sprawie trudno mi odpowiadać. Zaczem ich mciów moich miłościwych panów y dobrodzieiów upraszam, abyście w. mciwi pp. zażywszy w takowey okazyiey nade mną beneficium iuris, raczyli tę sprawę nie sądząc, do powrócenia mego z woyska suspendować. A nietylo w tey sprawie,

ale y w inszych sprawach, ieśliby iakie wpisy przeciwko mnie miały w reiestrze zostawać, ażeby do tego z powrotu mego oddalone były, uniżenie w. mciów panów upraszam. Co rozumieiąc, po łasce ww. mciów panów y dobrodzieiów, że iako w słuszney rzeczy ta obmowa przyięta będzie. Anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt piątego, miesiąca Augusta dnia czwartego. У тое обмовы подписъ руки тыми словы: ww. ichmciów panów nayniższy sługa na ten czas zostaię, Chryzostom Kosciuszko Siechnowicki.

По которомъ прочитанью тое обмовы, принятья водле права оное, а суспенсы тое справы до повроту его милости пана Костюшка зъ войска просилъ и домавялъ. На што пленипотентъ акторовъ повѣдилъ, ижъ въ той справѣ тоею обмовою его милость панъ Хризостомъ Костюшко засланять не може, бо въ войску вжо не служитъ, але въ дому и теперъ зостаетъ, до тото яко право мѣти хочетъ екземпту не показуетъ: зачимъ ухиленье тое, яко неслушное, на зволоку справедливости светое на сторону подаваное обмовы, а суженья въ самой речи тое справы афектовалъ.

Мы врадъ, видечи то, ижъ только якою картою его милости панъ Костюшко черезъ пленипотента своего, якобы въ войску мѣлъ зоставать засланяетъ, а екземпту не показуетъ; теды тую обмову на сторону ухиливши, далей обудвумъ сторонамъ поступовать наказуемъ. Одъ которого декрету пленипотентъ его милости пана Хризостома Костюшка до суду головного трибунального апеловалъ. Которое апеляціи пленипотентъ акторовъ артикуломъ осьмьдесятъ осьмымъ роздѣлу четвертого, яко не одъ самое речи боронилъ и мы врадъ не допустили, што се отъ позваного протестовалъ, а въ дальшомъ поступку правномъ помененые жиды съ тымъ же паномъ Миколаемъ Онихимовскимъ, а его милость панъ Веспезіанъ Костюшко за наказомъ даннымъ продуковать съ тимъ же паномъ Ержиковичомъ пленипотентами своими до права становили. За тымъ акторовъ пленипотентъ, взявъ на шкрутиніумъ потребовалъ, которая такъ се въ собѣ маетъ:

Roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt piątego, miesiąca Maia trzynastego dnia. Inquisitia żydów Brzeskich z ichmość panami Chryzostomem y Wespezyanem Kościuszkami, iako y z iegomość panem Woyciechem Jerzykowiczem, zaczynaiąca się, gdzie się stało to zabóystwo w rynku ich żydowskim przy szkole. Naprzód, spotkaliśmy iegomość pana Jana Bobrowskiego. To powiedział: iżem słyszał od sąsiad swoich, że iegomość pan Woyciech Jerzykowicz szedł z gospody dla hamowania, iegomość pan Grzegorz Gorzec, lubo powiedziałem, żem szedł do kościoła, obaczyłem na koniu iadącego pana Wespezyana Kościuszka do szkoły żydowskiey, a za nim chłopiec z dobytą szablą y wjechał do szkoły. Tamże sie stał tumult, a pan Irzykowicz z panem Kościuszkiem Chryzostomem iuż biegli z szablami, a żydzi ze szkoły poczęli uciekać; tam że ieden żyd ranny wybiegł ze szkoły, a drugi Leyba— szkolnik z podbitem okiem. Pan Jan Rudnicki, to powiedział: żem szedł z panem Goreckim od więźnia, widziałem pana Wespezyana Kościuszka iadącego na koniu do szkoły żydowskiey; tamżem widział żyda Howszeia, iednego konnego, a szkolnika Leybę z okiem podbitym; a pan Chryzostom Kościuszka y inni biegli z szablami dobytemi, a żydzi uciekali

ze szkolnicy. Pan Paweł Lasota to zeznał: żem w kramie kupował proch, aliści żydzi ciśnione ze szkoły, pytałem się, co to za tumult, albo hałas? powiedzieli: to panowie Kościuszkowie żydów biią. Mieszczanin Brzeski z Zabuża, imieniem Sokołowski Izidor powiedział: żem widział pana Wespezyana Kościuszka, iadącego na koniu do szkoły żydowskiey, a panowie Kościuszkowie drudzy wybiegli z szablami drugiemi do szkoły drzwiami; tam żem widział żyda rannego Howszeia krawca, który padł przed domem Dawydka Kozy, a szkolnik Leyba szedł z okiem podbitym, od ichmościów zranieni. Jarosz Ołszyniec—mieszczanin Zabużny powiedział: iż pan Kościuszko wjachał na koniu do szkoły żydowskiey z szablą, a drudzy także, co ich niemało było, wbiegli do szkoły drugiemi drzwiami, ale nie znam ichmościów, tylko iuż żyd ranny wybiegł, a szkolnik Leyba z okiem podbitym. Iegomości pana Benedykta Brolińskiego podkaliśmy, który to powiedział: żem widział hałas y tumult; gdym się pytał, to powiedziano mi: iż panowie Kościuszkowie żydów biią, iakoż pan Kościuszko, słyszałem, Wespazyan na koniu wjechał do szkolnicy, o to się tam hałasowali. Jegomość pan Dawid Floryan Tupalski to powiedział: iżem widział tumult ludzi niemały, gdym się przeprawił przez Bug do miasta; pytałem się: co to za tumult z gołemi szablami przed szkołą żydowską? to powiedzieli: iż pan Wespezyan Kościuszko wjechał do szkoły żydowskiey na koniu y tam się z żydami powadzili z tey okazyiey; alem iuż pana Irzykiewicza zastał siedzącego przed iego gospodą w Kowalskiey ulicy w kolasie przed domem Daniła Niedzwieckiego. Tenże Niedzwiecki złotnik powiedział: iż pan Irzykowicz na kolasie siedział pijany, chcąc odieżdżać do domu; aliści czeladnik pana Alexandra Kościuszka młodego przybiegszy powiedział, iż pana Wespezyana Kościuszka żydzi przed szkołą biią y szablę mu odięli, do szkoły ciągną. Ale pan Irzykowicz pobiegł do ratunku, tylko że był pijany, wrócił się nazad do kolasy, bo y szabla iego była w wozie; a pan Chryzostom Kościuszko z panem Alexandrem Kościuszkiem, bratem swym, pobiegli, mówiąc, iż nam brata biią; ale nie wie, kto żyda zacioł. Pan Maciey Mieszkowski — generał, któregośmy potkali to powiedział: kiedym był w kamienicy pana Rymeyskiego, iuż ku wieczorowi, powiedziano mi, iż przed szkołą żydowską biią się: zaczem biegłem na to mieysce; alimci zastał żyda iuż rannego przed kamienicą Pinkusową, iuż mgleć począł, y mówiłem, prowadźcie do cerulika. Jakoż y sam z nim szedłem, alem widział pana Wespezyana Kościuszka z dobytą szablą, którego iuż pan Chryzostom hamował. A ten żyd iuż ranny uchodząc bronił się kamieńmi. Alem to słyszał, że pan Kościuszko do szkoły na koniu wiechał. Tamże widział y pana Irzykowicza w tem tumulcie. У тое шкрутиніи подписъ рукъ тыми словы: Heronim Kazimierz z Jelney Jeleński—chorąży y podstarości woiewództwa Brzesckiego, Heronim Kazimierz Łyszczynski—podstoli Mielnicki, sędzia grodzki Brzescki, Hrehory Karasiewicz Tokarzewski — pisarz grodzki Brzescki ręką swą. А приписокъ на той же шкрутиніи въ тые слова писаный: A miasto Maydeburg Brzescki swoią atestacyię na osobliwym swoim piśmie maią w tey sprawie inquisitią miedzy sobą uczyniwszy podać.

Także y insi ichmościowie na piśmie podali w te słowa pisane: Roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt piątego miesiąca Marca trzynastego dnia, za wysadzeniem

od iaśnie wielmożnego imć pana Jana Karola Kopcia— woiewody Połockiego, starosty Brzesckiego, przed nami Macieiem Turem—namiestnikiem grodzkim, y mną Jakóbem Władysławem Wierzbickim—regentem Brzesckim, stanowszy personaliter imść pan Thomasz Jastrzembski y pan Jan Gruszewski, według danych od ichmość żydom Brzesckim strony nayścia na szkołę żydowską y uderzenie szkolnika Lewka Ickiewicza, a drugiego żyda na imie Hawsieia Aronowicza szkaradnie w głowę zaciętego, którego krwią będąc oblany padł na ziemię, od ichmość osób obżałowanych w processie, mianowanych stałego. Toż y teraz ichmość obadwa pod sumnieniem zeznali, że pod tenczas y ten uczynek będąc w Brześciu, nayście na szkołę, iako za tym nayściem y uderzenie tego żyda Lewka szkolnika y srogie zranienie, tego drugiego widzieli bardzo szkodliwie zaciętego y potym obuchami od obżałowanych bitego y za innemi żydami na przedszkolu wyż maiących się. A że podczas szkrutyniy w tey sprawie naznaczoney, kiedy się odprawować będzie, przez odległość mieysca, ieżeli przydzie być ich mościa, albom tedy te testimonium przy dawnych swych pierwszych attestacyiach pomienionym żydom Brzesckim, oczewiście przed nami na urzędzie grodzkim w cancelaryi przyznali. Pisan w Brześciu roku y dnia ut supra. У тое атестацiи подписъ рукъ тыми словы: Maciey Tur — namiestnik Brzescki mpr., Jakób Władysław Wierzbicki— regent cancelarii Brzesckiey mpr.

Czynię wiadomo tą moią atestacyią, iż za daniem znać od żydów Brzesckich o tumulcie, przy tem zesłany od iaśnie wielmożnego iegomość pana Kopcia—woiewody Połockiego, pana y dobrodzieia mego, na uskromienie tego tumultu, y kiedym przyszedł przed szkołę żydowską w Brześciu, zastałem imści pana Wespezyana y imść pana Chryzostoma Kościuszków y ichmość panów Irzykowiczów dwóch, tamże y żyda szkolnika widziałem okrwawionego; o iednym żydzie powiadano, że bardzo posieczony. Na co daię prawdziwą tę moią atestacyą. Dan w Czarnawczycach, dnia szesnastego Maia, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt piątego. У тое атестацiи подписъ руки тыми словы: Piotr Kublicki, ręką swą własną.

А по прочитанью тое шкрутинiи и атестацiи на доводъ самое речи покладалъ и читалъ въ той справѣ веле документовъ разныхъ, датами оныхъ выражоными, водле которыхъ помененыхъ жидовъ на томъ, яко ихъ мость пановъ Костюшковъ и его милость панъ Ириковичъ кгвалтомъ на школу нашли, школника Лейба Ицковича збили, зранили, а другого жида Гавшея Ароновича на смерть забили, до присеги само семихъ приповѣдалъ, а по присязѣ водле права за таковый кгвалтъ, збитье школника, за збитье жида—на горло стятьемъ, а за голову и збитье навезки шляхецкое, водле конституцiи на всякихъ добрахъ ихъ милости всказанья и на отправу за тотъ всказъ отосланья у насъ враду просилъ и домавялъ.

Противъ чому пленипотентъ его милости пана Веспезiана Костюшка панъ Иржикевичъ повѣдилъ, ижъ акторъ мой о той шкрутинiи, которую жиды выводили, не вѣдалъ и при оной жаденъ зъ ихъ мости пановъ Костюшковъ не былъ; имѣла быть подчасъ сеймику, яко часу въѣзду ихъ милостей пановъ обывателевъ: зачимъ отосланья на новую шкрутинiю, хотечи невинность свою оказать, просилъ и домавялъ.

При которой справѣ его милость

панъ Ириковичъ, отозвавши то вносилъ, ижъ въ томъ обжалованью, яко се изъ шкрутиніи показуетъ, виннымъ не есть, але только для припатренья се и гамованью тумульту на тотъ часъ прибылъ, на чомъ и до присеги забералъ, а по присезѣ вольности одъ тое жалобы жидовъ Берестейскихъ афектовалъ.

На што пленипотентъ жидовъ Берестейскихъ повѣдилъ, ижъ естъ декретъ зъ рочковъ прошлыхъ Февралевыхъ въ семъ року тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятомъ, мѣсеца Февраля девятого дня, зъ ихъ милостями ферованый, же сами ихъ милость панове Костюшкове на сеймикъ пришлый на шкрутинію брали, и оное подчасъ сеймику не выводили, але жалобливые жиды сами мусѣли шкрутинію выводить, которая есть слушная, при которой, яко слушной, и атестаціяхъ, яко першій разъ до присеги жалобливыхъ жидовъ самосемь приповѣдалъ; а по присезѣ и повторе всказу водле жалобы и права посполитого афектовалъ. А его милость панъ Веспезіанъ Костюшко, яко першій разъ, такъ и теперь на новую шкрутинію отосланья просилъ. Противо чому пленипотентъ акторовъ цитовалъ право посполитое, артикулъ шестьдесятъ пятый роздѣлу, ижъ иншая шкрутинія не повинна быть и стороны зъ обудву сторонъ при шкрутиніи быть не повинни, только кого врадъ назначитъ; зачимъ всказу и повторе у насъ враду просилъ и домавялъ.

А такъ мы врадъ, въ той справѣ жида мѣста Берестейского, на име Лейба Ицковича—школьника и всего кагалу жидовъ Берестейскихъ, такъже жидовки Берестейское, на име Деборы Гейшелевичовны Іовшеевое Ароновичовое, зъ ихъ милостями—паномъ Веспезіаномъ и Хризостомомъ Костюшками Сехновицкими, также зъ его милостью паномъ Войтѣхомъ Ириковичомъ, яко самыми принципалами, зъ докладомъ помочниковъ, ихъ милостямъ самымъ вѣдомыхъ и знаемыхъ, за позвомъ и декретомъ зъ рочковъ прошлыхъ Февралевыхъ, въ семъ року тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятомъ, зъ ихъ милостями ферованымъ, менечи о кгвалтовное, способомъ въ позвѣ описаномъ, найстье на школу жидовскую въ мѣстѣ Берестью, о збитье и зраненье, за тымъ гквалтовнымъ найстьемъ помененого школьника Лейбы Ицковича, и посѣченье и забитье другого жида Гавшея Ароновича, и одповѣдь и похвалку на здоровье учиненую; затымъ до слуханья шкрутиніи о вины и каранья правные. Въ которой справѣ похиленью подаваное одъ его милости пана Хризостома Костюшка обмовы на сторону въ дальшомъ продуктѣ въ тое справы зъ очевистое межи его милостью паномъ Веспезіаномъ Костюшкомъ, а его милостью паномъ Ириковичемъ контроверсіи, поневажъ ихъ милость панове Костюшкове сами добровольне на шкрутинію взявши, а потомъ оное подчасъ сеймику не вывели, а теперь на новую одзывали: теды мы врадъ, обороны ихъ милостей на сторону ухилявши, а тую шкрутинію за слушную, на новую не одсылаючи, узнавши, далей въ право сторонамъ процедовать наказуемъ; до которое децизіи на тое его милость панъ Веспезіанъ Костюшко до суду головного трибунального апеловалъ, которое апеляціи пленипотентъ стороны поводовое, артикуломъ осьмьдесятъ осьмомъ роздѣлу четвертомъ боронилъ, а мы врадъ не допустили, о што се одъ позваныхъ протестовалъ. А въ дальшомъ продуктѣ правномъ,

ижъ ихъ милости панове Костюшкове за троекратнымъ до самое речи приволаньемъ до права не становили: прото мы врадъ ихъ милости, яко права непослушныхъ въ року завитомъ на упадъ въ речи вздаемъ, а водле права и добровольного тыхъ жидовъ взятья помененой жидовцѣ Деборы Гевшеевой самотретей, яко ихъ милость панъ Веспезіанъ и Хризостомъ Костюшкове съ помочниками своими способомъ и на мѣстцу въ позвѣ описаныхъ, за найстьемъ кгвалтовнымъ на школу, мужа ее ГовшеяАроновича посѣкли и на смерть забили, а помененому Лейбу Ицковичу школьнику, яко за тымъ же найстьемъ на школу оного ихъ милость посѣкли, одповѣдь и похвалку на здоровье ихъ учинили, присегу вказуемъ и выконанье оное, же се ажъ рочки кончатъ, до рочковъ пришлыхъ Октобровыхъ, въ семъ же року у Берестью судить припадаючихъ, за припозвомъ одкладаемъ. А по присезѣ водле права за таковое кгвалтовное найстье на школу, забитье того жида и посѣченье школьника ихъ милости пана Веспезіана и Хризостома Костюшковъ на горло стятьемъ; а же се до самое речи не становили, и на баницію вказуемъ и на одерженье оное до его королевское милости, пана нашого милостивого, одсылаемъ. А за голову забитого жида водле конституціи двѣстѣ копъ; за побитье и посѣченье другого навезки сорокъ копъ грошей на всякихъ маетностяхъ ихъ милостей пана Веспезіана и Хризостома Костюшковъ поменeнымъ жалобливымъ жидомъ вказуемъ, и до одправы за тую вказаную суму черезъ дворанина его королевское милости приходить вольность зоставуемъ. А же по взданью ихъ милостей нашомъ, его милость панъ Веспезіанъ Костюшко въ избѣ судовой зоставалъ, а сторона поводовая яко криминальной акціи данья поруки потребовала: зачымъ абы его милость панъ Веспезіанъ Костюшко заразомъ поруку людьми осѣлыми по собѣ далъ, наказуемъ, якожъ его милость панъ Александеръ Яновичъ Костюшко Сехновицкій, до рочковъ пришлыхъ Октобровыхъ въ семъ року припадаючихъ, и судить у Берестью его милости пана Веспезіана Костюшка на поруку взялъ. А што се тычетъ его милости пана Ириковича обранья до одприсяженья се; теды въ томъ до тыхъ же рочковъ Октобровыхъ, а въ недойстью тыхъ, теды до другихъ напервей по тымъ въ Берестью сужоныхъ, суспендуемъ. Которая справа есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписана.

1666 г.

Изъ книги за 1665—1666 годы, стр. 1303.

436. Угодливый листъ между Берестейскимъ магистратомъ и жидами Берестейскаго кагала.

Въ этомъ листѣ изложены условія Брестскихъ мѣщанъ съ Брестскими же жидами о починкѣ моста. Жиды обязываются доставить: 15 свай хорошихъ дубовыхъ для того мѣста, гдѣ проходятъ шкуты; 13 дылей и 1 трамъ. Мѣщане обязываются сдѣлать все остальное; но въ случаѣ какой нибудь порчи во время починки или послѣ предоставляютъ себѣ право войти съ жидами въ новое соглашеніе.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ шестьдесятъ шестого, мѣсяца Іюля шостого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ, жидъ и школьникъ Берестейскій, листъ угодливый межи магистратомъ Берестейскимъ а жидами кагалу Берестейскаго ку активованю до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

My na podpisie mianowani, czyniemy wiadomo tym listem naszym: iże uczyniliśmy byli postanowienie z żydami starszemi kahału Brzeskiego strony naprawowania mostów w mieście i. k. m. Brześciu-Litewskim, wiele maią żydzi do tego dać, iakoż w tym y stanęła była alternacia między nami. O to tedy my, niżey mianowani, zniosłszy się z żydami kahału Brzeskiego na mieyscu pewnym w ratuszu Brzeskim ze wszystkim pospolstwem mieyskim w roku tym tysiąc sześćset sześćdziesiąt szóstym, miesiąca Apryla dnia trzydziestego, postanowiliśmy:

Iż starsze żydzi kahału Brzeskiego maią dać do naprawowania mostów palów wielkich dębowych, które zgodne maią bydź, którędy szkuty przechodzą piętnaście; dylów dobrych, mocnych trzynaście, y tram ieden wielki, mocny: to tedy oddawszy nam, my sami swym kosztem mamy y powinni będziemy poprawić, a żydów od tego wolnemi czyniemy, zachowuiąc iednak to sobie, ieśliby przez iakąkolwiek przygodę te mosty popsowali, a byłaby tego potrzeba poprawiać, więc de novo mamy o to z żydami kahału Brzeskiego mówić y zgodę czynić. Gdzie tuż y my odebrawszy od żydów dnia wysz mianowanego, dla lepszey wiary y wiadomości za zgodą wszystkiego pospólstwa, pieczęć miescką radziecką kazawszy przycisnąć, y rękoma tu naszemi podpisawszy, ten nasz ugodliwy list daiemy. Pisan w Brześciu, anno et die ut supra.

У того листу угодливого подписъ рукъ тыми словы: Michał Markiewicz—burmistrz Brzescki, będąc na mieyscu pana Hawryła Romanowicza burmistrza, podpisuię się; Roman Matfieiewicz — rayca, Felicyan Kazimierz Rapowicz — pisarz mieyski Brzescki. А приписокъ на томъ же листѣ угодливомъ аппробаціи въ немъ особъ нижей менованыхъ въ

въ тые слова: Roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt szóstego, miesiąca Aprylа ten list ugodliwy między żydami, mieszczanami, Brzesckiemi burmistrzami do podpisu do mnie iest podany dnia dziesiątego; dla potwierdzenia tego listu podpisałem się: Ostaphian Tyszkiewicz — woyt dziedziczny Brzescki, Jerzy Stanisław Umiastowski — stolnik Wendenski, podstarości woiewództwa Brzesckiego mpr. Который же то листъ угодливый, весполъ зъ аппробацією ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1666 г.

Изъ книги за 1665—1666 годы стр. 1311.

437. Судебное опредѣленіе по дѣлу между земянами Горбовскимъ и Саковскимъ о томъ, что Саковскій, имѣя совмѣстное имѣніе съ Горбовскимъ, не явился на всеобщее ополченіе, за что и присуждено ему штрафу шестьнадцать злотыхъ и семьнадцать грошей.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого, тысеча шестьсотъ шестьдесятъ шестого, мѣсяца Іюля семого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ, передъ нами Еримъ Станиславомъ Умясковскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ, Геронимомъ Казимеромъ Лыщинскимъ—судьею, Грегоримъ Карасевичомъ Токаревскимъ—писаромъ, врадниками судовыми кгродскими Берестейскими, кгды съ порядку реестрового къ суженью припала справа его милости пана Лукаша Іозефа Горбовского — скарбника Черниговского съ его милостью паномъ Константымъ Саковскимъ, съ докладомъ пани малжонки его милости — пани Анны Новицкое Саковское, за позвомъ въ речи въ немъ ниже менованой вынесенымъ, до которое справы, за приволаньемъ чрезъ енерала врадового сторонъ до права, его милость панъ Горбовскій—скарбникъ Черниговскій самъ и зъ умоцованымъ своимъ паномъ Миколаемъ Онихимовскимъ до права ставилъ, абы тые позваные особы, за потрикротнымъ приволаньемъ, яко сами не стали, такъ и жадное вѣдомости о нестанью своемъ не учинили, за тымъ пленипотентъ актора поданью и положенью по ихъ милости позваныхъ особъ на маетности его милости заставной, названого Волковичахъ, фольварку Жолковщизнѣ, въ воеводствѣ Берестейскомъ лежачей, черезъ енерала Павла Жилинского позву зъ написами, и очевистымъ сознаньемъ его, и термину за нимъ припалого слушне, правне, доведши, и трое воланье, на томъ позвѣ написаное оказавши, жаловалъ зъ него о то:

Ижъ ваша милость, держачи заставою зъ ей милостію пани малжонкою своею, часть въ Волковичахъ, въ Воеводствѣ Берестейскомъ, Жолковщизну въ тысячу злотыхъ польскихъ, одъ урожоного его милости пана Даніеля Сасина Калечицкого, водле ухвалы сеймовой у Варшавѣ, въ року тысяча шестьсотъ шестьдесятъ второмъ

постановленое, посполитого рушенья великого князства Литовского, и за третими витями его королевское милости до воеводства Берестейского, року тысеча шестьсотъ шестьдесятъ четвертого даными подъ Долгиновомъ, тогды службы земское и выправы не чинилъ ваша милость зъ волокъ, которыхъ съ тое части въ Волковичахъ Жолковщизны; о томъ моць о право его милость панъ Горбовскій—скарбникъ Черниговскій, маючи даные одъ урожоного его милости пана Павла Волковицкого на маетности пани Саковской доходити, о вины правные вашъ милости позываетъ. По которого прочитаню на доводъ самое речи покладалъ и читалъ протестацію о тое неслуженье посполитого рушенья за третими, одъ его милости подъ Долгиновъ выдаными витями, о неприкладанье се до складки съ его милостью паномъ Павломъ Юшкевичомъ Волковицкимъ, о некоторые жалобливые того права вливкомъ набылъ, которое належало зъ волокъ чотырехъ золотыхъ шестьнадцать, въ датѣ року тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятого, мѣсяца Генваря десятого дня, до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ донесеную;— о што будучи позваными до права не становилъ. Зачимъ възданья его милости, яко права непослушного въ року завитомъ на упадъ въ речи, а водлѣ права и жалобы позовное, за тое неслуженье посполитого рушенья и неприкладанье до того всказу совитого и за тотъ всказъ на поправу и обволанье у насъ враду просилъ и домавялъ.

А такъ мы врадъ въ той справѣ его милости пана Лукаша Юзефа Горбовскаго—скарбника Черниговскаго зъ его милостью паномъ Константымъ Саковскимъ, зъ докладомъ пани малжонки его милости, за позвомъ, менечи о неслуженье посполитого рушенья и неприкладанье се до оного, водлугъ витей его королевское милости подъ Долгиновъ выданыхъ, до его милости пана Павла Волковицкого, яко учасника своего зъ маетности Волковичъ Жолковщизны, на которую часть его милости належало зъ волокъ четырохъ золотыхъ шестьнадцать до одданья тыхъ грошей за тые все правные; ижъ его милость панъ Саковскій, будучи о то позванымъ, передъ нами до права не становилъ: прето мы врадъ его милости, яко права непослушного въ року завитомъ на упадъ въ речи здаемъ, а водле права и книгъ пописовыхъ служенья посполитого рушенья, которые передъ нами покладаные были, тые золотыхъ шестьнадцать съ пересудомъ приходячимъ, всего шестьнадцать золотыхъ и грошей семнадцать польскихъ на его милости пану Саковскомъ, на тое маетности Волковичахъ Жолковщизнѣ, на которомъ позвѣ покладано и на ихъ тыхъ всякихъ добрахъ и маетностяхъ его милости, лежачихъ, рухомыхъ, сумахъ пенѣжныхъ, гдѣ кольвекъ будучихъ его милостипану Горбовскому—скарбникуЧерниговскому всказуемъ и на поправу тое всказаное сумы енерала зъ стороною шляхтою придавши, а заложивши на противъ таковуюжъ заруку, яко важность осужоное речи выноситъ, отсылаемъ. А взглядомъ неслуженья съ тое заставное части черезъ пана Саковского посполитого рушенья водле права, конституцій, сеймовыхъ о посполитомъ рушенью и о вити, въ нихъ описаныхъ, его милости пану Горбовскому—скарбнику Черниговскому сальву заховуемъ.

Которая справа есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписана.

1669 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 487.

438. Судебное опредѣленіе по дѣлу между Брестскими священниками Лазаровичемъ и Григоріемъ Воинцемъ съ Брестскимъ кагаломъ о церковной землѣ.

Въ этомъ опредѣленіи митрополитъ Гавріилъ Коленда и адъюторъ его Кипріанъ Жоховскій, по выслушаніи въ Супраслѣ жалобы Брестскаго кагала на священниковъ Брестскихъ Лазаровича и Воинца въ причиненіи ими жидамъ разныхъ обидъ и побоевъ по поводу водруженія креста и желанія отнять у жидовъ Косьмо-Демьянскій плацъ, постановили: за неявкой на судъ Брестскихъ священниковъ—Лазаровича и Воинца, жалобы жидовъ и показанія считать дѣйствительными, тѣмъ болѣе, что о безпорядкахъ, причиненныхъ помянутыми священниками, есть заявленіе и въ каптуровыхъ постановленіяхъ; убытки, понесенные жидами, возмѣстить на движимыхъ и недвижимыхъ имуществахъ виновныхъ, ихъ самыхъ отрѣшить отъ исправленія церковныхъ требъ; Владимірскаго епископа Глинскаго просить о подтвержденіи жидамъ безпрепятственнаго владѣнія Косьмо-Демьянскимъ плацомъ и обязать, какъ будущихъ епископовъ, такъ и духовенство Брестской капитулы, настоящій декретъ соблюдать свято и ненарушимо.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсеца Генваря десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскитъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ, школьникъ кагалу Берестейского, декретъ ясневельможного въ Бозѣ превелебного его милости ксендза Кгабриеля Коленды—метрополита всее Руси, межи кагаломъ жидовъ Берестейскихъ, а въ Бозѣ велебнымъ отцемъ Лаврентимъ Лазаровичомъ и отцемъ Грегоримъ Воинцемъ Спаскимъ — презбитерами капитульными Берестейскими, въ Супраслю ферованыхъ, въ справѣ и речи нижей менованой ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ въ тые слова писаный:

Działo się w Supraślu miesiąca Decembra trzydziestego dnia, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego. Przed nami Gabryelem Kolędą, z Bożey y stolicy apostolskiey łaski wszystkiey Rusi metropolitą, Cypryanem Żochowskim adjutorem naszym, wytoczyła się sprawa w terminie ninieyszym z dekretu ieszcze w Krakowie, po inquisiciey Brzeskiey odprawowaney, ferowanego między Lewkiem szkolnikiem Brzeskim y wszystkim kahałem żydów iego królewskiey mości Brzeskich z iedney strony—actorami, obecnemi y przytomnemi, y między oycem Ławrentym Łazarowiczem, y oycem Hrehorym Woincem Spaskim—prezbiterami kapitulnemi Brzeskiemi, wzaiemnie z drugiey strony actorami; ale na terminie ninieyszym, nie wiem z iakich przyczyn, lubo sami na inquisicią się brali y wynieśli y na tę dylacią czterech niedziel po skonczonym seymie w Krakowie pozwolili y umyślnie sąd nasz, za innotestencią naszą, tym oycom przez kilka niedziel na przybycie y stanowienie się onych czekał, nieprzytomnemi, dowodził tego Lewko szkolnik imieniem kahału Brzeskiego miasta iego królewskiey mości iaśnie y rzetelnie, ia-

ko na wzgardę sądu naszego, samyż wywiodszy inquisicią y actorami wzaiemnemi się mieniąc, do poparcia tak walney sprawy nie stanowili się y do szkód niemałych żydów Brzeskich przyprowadzili, że musieli łożyć, y przez tumult za przyczyną oyca Łazarowicza y oyca Hrehorego Woinca Spaskiego uczynioną podczas processiey przy rabowaniu, nayściu y szarpaninach różne srebro y ruchomość w domach żydowskich tracić, ubicia y rany przez pomienionych prezbiterów y osoby od nich subordynowane ponosić. A do tego, że tenże oyciec Łazarowicz nie przestaie od bicia y ranienia żydów, y pochwałkami obrywania, nie dbaiąc na sąd metropolitański, y nieraz się naśmiewaiąc z niego. A przeto przezyskow wszystkich szkód stałych na dobrach iakich kolwiek oyczystych pomienionych obudwu prezbiterów kahał Brzeski roskazu, osobliwie rugowania oyca Ławrentego Łazarowicza z Brześcia, iż się mu iuż poprawić od tumultów y bicia, ran zadawania poprzestać niepodobna, prosił y domawiał się. A nie odstępuiąc tenże Lewko szkolnik nic od rzeczy samey dowodził prawnie, iż inquisicia wyniesiona w Brześciu roku teraznieyszego tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego miesiąca Octobra szesnastego dnia była nieprawnie, gwałtownie y z tumultem odprawowana; co właśnie pod ten czas żołnierskie chorągwie do Brześcia przyszli y nilza było różnym gospodarzom wyniść z domów, dla stanowienia się podczas inquisiciey y zarzucenia różnych raciy przeciwko świadkom, a do tego aż żydzi swoie na ten czas odprawowali święto, kiedy iako powiadaią nie maią być pociągani do żadnych terminów prawnych podług prawa swego; tedy na ten czas prosili o dylatią na inszy czas tey inquisitiey. Co gdy każdemu proszącemu iest niebronno, żydom iednak pod tak czas niewczesny y niepodobny do probowania y allegowania swoich racii, uchilono obmowę, y dalszego niepociągniono terminu, na co y proces uczyniony w grodzie, skąd znaczna nieprawność wywiedzioney pokazuie się inquisiciey; ale y wielka nieszczyrość daię się widzieć tego, co extendował inquisicią, gdy ciż sami, co byli świadkami inquisiciey, dali y zeznali pod sumieniem, atestaciami przed iegomości panem Stanisławem Umiastowskim— stolnikiem Wendeńskim, podstarościm Brzeskim, iż świadectwa onych nie są tak położone, iako oni mówili, ale wszystko tak napisano, iako się podobało temu, co inquisiciey autentyk formował. A nadto dowodził nieważnością y nieprawnością inquisiciey, iż w niey były świadkami, ciż sami, którzy są obżałowani od żydow y wychodzili do tumultów, iako to szyrzey w procesie, na to uczynionym od kahału Brzeskiego w grodzie Brzeskim, iest opisano y dowiedziono. W tychże atestaciach, pod sumieniem zeznanych przez różnych a godnych wiary, tak ichmość panów obywatelów woiewództwa Brzeskiego, iako y mieszczan Brzeskich, których było szesnaście, pokazuie się: iż na tamtym mieyscu, gdzie był krzyż postawiony, cerkwie nie bywało, iż hałasy y tumulty, szkody, zbicia y rany s przyczyny oyca Łazarowicza pochodziły, co tak że świadczą różne listy do sądu metropolitańskiego, a naybardziey od całego kapturu Brzeskiego, pod który przytrafił się pomieniony tumult, pisane y dekret kapturowy z inquisicią osobliwie uczynioną ferowany. Także pokładali inquisicią od zydów roku tysiąc sześćset piędziesiąt ósmego, miesiąca Septembra szóstego dnia, przed podstarościm Brzeskim, na ten

czas względem tego placu odprawowaną, pokazował też prawa duchowne na ten plac, gdzie krzyż stawiono, różne przywileia, iak episkopów Włodzimierskich, tak y naszą confirmacią metropolitańską, gdzie to się zawiera, żeby placu zażywali sobie żydzi Brzescy, za powinnością iednak płacenia dorocznego czynszu na cerkiew katedralną Brzeską złotych dwadzieścia, do tych czas od lat dawnych żydzi pełnili y kwitami pokazowali. Do tego tenże Lewko świeże, podobne pierwszemu od tegoż iego mości xiędza Benedykta Glińskiego dane, na wysz mianowany plac pokazował prawo, w którym xiądz Gliński— episkop Włodzimierski, nic więcey nie potrzebuie od żydów, ieno czynszu dorocznego płacenia z placu Jeszcze y to uwagi wielkiey rzecz godna, iż tamtę ulicę, gdzie krzyż Łazarowicz stawił, całę żydzi tylko osiedli y domów chrześciańskich z dawnych czasów nie było y niemasz. Zaczym na widomy tumult y hałas, byłoby stawienie krzyża y budowania cerkwie; prosił tedy nas Lewko szkolnik imieniem kahału Brzeskiego, abyśmy inqvisicią ich uchyliwszy na stronę, iako nieprawną, niesłuszną, gwałtowną, y nie szczyrze napisaną, atestacie żydom pod sumieniem dane stwierdzili, czynsz tylko doroczny z placu pomienionego płacić nakazali, przy prawach onym danych na ten plac zachowali, Łazarowicza z oycem Hrehorym Woincem, rozdawszy na dobrach ich oyczystych execucią czynić, za szkody, nakłady prawne stałe wskazali y wydali, oyca Łazarowicza samego iednego, żeby pospolity nienaruszenie pokoy był zachowany, w Brześciu z miasta y kapituły rugowali, wiecznie milczenie w tey sprawie decyzią sądu naszego uczynili.

My sąd, samo przed oczy maiąc sprawiedliwość świętą tey sprawy, wysłuchawszy onę, dobrze wyrozumiawszy, długo czekaiąc za oyca Łazarowicza y Hrehorego—prezbiterów Brzesckich, iako wzaiemnych tey sprawy actorów, którzy sami od siebie na inqvisicią brali y wywodzili, w Krakowie zaś samiż tę inqvisicią do sądu naszego przyniosszy, odtworzenia y extractu oney potrzebowali, dylacią pozwoloną na cztery niedzieli żydom Brzesckim dla choroby Lewka Ickiewicza—szkolnika Brzesckiego, y spraw nieprzymierzenia, contentowawszy się, gdy na terminie ninieyszym przez dwie niedzieli upłynionym nie stanęli; pomienionych oyca Ławrentego Łazarowicza— pisarza kapituły Brzesckiey y oyca Hrehorego Woyinca— prezbitera Spaskiego w Brześciu, na upad samey rzeczy, iako nieposłusznych prawu y sądowi naszemu, wzdawszy, inqvisicią przez nich wywiedzioną, iako nieprawną, niewczesną, gwałtowną y przeciwną samymże świadkom, którzy w atestaciach swoich, pod sumieniem przyznanych, opak bydź twierdzą, na stronę uchiliwszy, iako y dla tego za nieważną maiąc, iż obżałowane od żydów osoby świadkami były;—na placu pomienionym, na czynszu obrocznym budować się żydom y czynsz coroczny płacić wiecznie y nieporusznie pozwalamy; inqvisicią także od żydów roku tysiąc sześćset piędziesiąt ósmego, miesiąca Septembra szóstego dnia, przed podstarościm Brzeskim na ten czas wywiedzioną względem placu, o który teraz dekret feruie się we wszystkim (wcale iednak iako do tych czas była zachowuiąc iurisdiccią imć xiędza episkopa Włodzimierskiego y następców iego) utwierdzamy, ratificuiemy; prawa duchowne, które kolwiek na tenże plac lub od episkopów Włodzimierskich, lub od nas nadane y confirmowane maią, we wszystkim aprobuiemy y confirmuiemy, s tą iednak powinnością, że ten

plac, iako iurisdictiey cerkiewney należący, ma za sobą ciągnąć czynsz coroczny, y żydowie Brzescy co rok maią, podług kwitów przeszłych, soborney cerkwie Brzeskiey wydawać, y bez żadney trudności, pod sowitościami na tego, któryby trudnił, maią bydź kwitowani. A że się to dowodnie pokazało z listów ich, abo też panów sędziów kapturowych całego województwa y dekretu ich, że kapturowego iako y innych wysz mianowanych atestatiey, iż tumulty y hałasy, szkody, bicia y rany przez pomienionych dwóch oyców żydom uczynione były, skąd nie małe nakłady prawne urosły; tedy dobra oyczyste lub też, y nabyte iako y ruchome (byleby nie cerkiewne) tam na tych że dwóch oyców przezyskach y nakładach prawnych żydom w moc y possesią oddaiemy y do podania onych obwieszczenie iego mości xiędzu episkopowi Włodzimierskiemu posyłamy. A gdyby takowe ich dobra były podania mieskiego, abo pod inszym sądem; tedy temu sądowi podać one żydom Brzeskim pozwalamy; oycu zaś Ławrentemu Łazarowiczowi, iż od tumultów, hałasów, bicia tak y pochwałek przeciwko żydom nieprzestaie, pod klątwą z Brześcia y z kapituły, ze wszystkich cerkwie, lub w mieście lub za miastem zostających, pod klątwą naszą, rugowac się y ustąpić nakazuiemy. Także iego mości xiędza Benedykta Glinskiego--episkopa Włodzimierskiego upominamy y mieć chcemi, aby iako iego antecessorowie, tak y on w spokoynym dzierzeniu tego placu, cerkwie legowanego y na czynsz obróconego, pod winą tysiąca złotych na nas zachował Brzesckich żydów, Łazarowicza podług dekretu rugować się kazał. A dla dalszego pokoiu pospolitego chcemi, aby od każdego z kapitulnych oyców Brzeskich, y ich mość xięży biskupów Włodzimierskich wieczniey nieporuszenie y pod klątwą był obserwowany ten dekret. Y na tośmy przy podpisie adjutora naszego pieczęć metropolitańską przycisnąć rozskazali. Działo się w Supraślu, roku, miesąca y dnia wyżey pisanego. У того декрету при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Cyprian Żochowski—adjutor metropolii,, archimandryta Leszczyński, sekr. i. k. m. Который же тотъ декретъ ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1669 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 333.

439. Жалоба священниковъ греко-унитскаго исповѣданія на жидовъ Брестскихъ, по поводу совращенія въ жидовство крещеной еврейки, жены мѣщанина Подорожскаго.

Священно-служители Кобринской греко-унитской церкви св. Спаса, явившись въ Кобринскій замокъ, заявили: что крещенная еврейка Юдиоь, въ христіанствѣ Анастасія, крещенная въ присутствіи Андрея Котовича—писаря в. кн. Литовскаго и вышедшая замужъ за мѣщанина

Подорожскаго, по наговору ли родныхъ, или кагала, бѣжала отъ мужа и спрятана неизвѣстно куда; при этомъ было еще украдено вещей на тысячи двѣ; у Юдиеи остались дѣти. Такъ какъ мужъ выразилъ желаніе разыскивать какъ похитителей своей жены, такъ и жену; то помянутые священно-служители и заявляютъ объ этомъ замковому управленію, для внесенія въ книги по установленію.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ шестьдесятъ девятого мѣсяца Сентября двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ подстаростимъ Берестейскимъ, постановившися очевисто Романъ Подороскій, екстрактъ съ книгъ замковыхъ Кобринскихъ, перъоблятамъ, вписанья въ немъ протестацıи въ речи въ немъ ниже менованной, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писанный.

Wypis z xiąg zamku i. k. mści Kobryńskiego roku tysiąc sześćset sześćdziesąt dziewiątego, miesiąca Augusta dwudziestego dnia pierwszego.

Na urzędzie zamku i. k. mści Kobryńskiego, przede mną Janem Karolem Wolskim—strukczaszym i. k. mści, podstarościm Kobryńskim, w Bogu przewielebny imć xiądz Franciszek Wierzeyski—wikary Kobryński, tudzież wielebny imć oyciec Sergius Wosiński—praepositus monasterii świętego Spasa Kobryńskiego, y inni oycowie rożnych cerkwi, w uniey świętey zostaiący, imieniem, w niebytności w Bogu przewielebnego imć xiędza Adama Jozepha Żołądkowskiego—proboszcza Kobryńskiego, protestowali przeciwko wszystkiemu kahałowi, zborowi y żydom rabinom, tak Kobryńskim, iako y Brzesckim, o to: iż za ochrzczeniem się żydówki Judythy, córki żyda Szmuyła—arendarza bywszego Wierzeckiego, na wiarę chrześciańską, przy bytnosci wielmożnego imć pana Andrzeia Kotowicza—pisarza w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, a na onczas zesłanego od i. k. mści do ekonomii Kobryńskiey kommissarza, danym imieniem chrztu świętego, Anastazia, ze dnia pomienionego dwudziestego na dzien dwudziesty pierwszy w nocy, onę, za namówieniem żydów czy sami przez się, od Romana Podoroskiego—mieszczanina Kobryńskiego, męża własnego, wykradszy y odmówiwszy, nie wiedzieć gdzie ią miedzy sobą—czy w Kobryniu, czyli w Brześciu, alboli gdzie indziey podzieli; która, mimo szlub chrześciański, porzuciwszy dzieci—syna z nim spłodzonego, za ich namową y wyprowadzeniem w nocy uciekła, zabrawszy za podiechaniem oyca, czyli za podesłaniem od żydów rzeczy nie mało, których sobie żałuiący kładzie tak w zabraniu śrebra, gotowych pieniędzy, sukień, chust białych y różnego ochędostwa na złotych dwa tysiące polskich. Który chcąc tego na wszelakim mieyscu y u wszelakiego prawa dochodzić y oney pościgać, dał te opowiadanie swoie do xiąg zapisać, z których y ten extrakt iest mu wydany. Pisan w zamku Kobryńskim, roku miesiąca y dnia wyż pisanego.

У того экстракту при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Jan Karol Wolski—strukczaszy i. k. mści, podstarości Kobryński. Который же то экстрактъ, перъоблятамъ ку актыкованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 575—577.

440. Повѣстка Владимірско - Брестскаго епископа Бенедикта Глинскаго объ исполненіи судебнаго опредѣленія о священникахъ Лазаровичѣ и Воинцѣ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсяца Генваря тридцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ, школьникъ Берестейскій, листъ иннотестенціи вельможного въ Бозѣ превелебного его милости ксендза Бенедикта Кглинского—епископа Владимирского и Берестейского, въ речи ниже менованой служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ ѳые слова писаный:

Wacław Benedykt Gliński, z łaski Bożey y stolicy świętey apostolskiey episkop Włodzimierski y Brzescki, prototronij metropolii Kiiowskiey, Halickiey y wszystkiey Rusi, Czernihowski, Kobryński etc. archimandrita. Wielebnym oycom Theodorowi Zawadzkiemu—protopopie naszemu Brzeskiemu y Bazylemu Jakowlewiczowi—prezbiterowi Łobaczewskiemu donoszę do wiadomśoci.

Iż według dekretu iaśnie wielmożnego w Bogu przewielebnego imć xiędza Gabriela Kolędy—metropolity Kijowskiego, Halikiego y wszystkiey Rusi w Supraślu roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, miesiąca Decembra trzydziestego dnia, w sprawie żydów Brzesckich z wielebnemi oycami Ławrentym Łazarowiczem y Hrehorym Woyncem ferowanego, do uczynienia na dobrach pomienionych oyców odprawy y przywiedzenia tego dekretu do exekucyi żydom Brzesckim, was przydaiemy. W czym abyście według prawa dekretem do exekucyi przywodząc, od podania tey inotescencii za niedziel cztery, byle by nie święto, albo niedzielę, to na zaiutrz we wszystkim się zachowali, postrzegaiąc na siebie win w prawach opisanych. Działo się w Brześciu, roku tysiąc sześćset siedmdziesiątego, miesiąca Januarii dwudziestego dziewiątego dnia.

У тое инотестенціи при печати притисненной подписъ руки тыми словы: Benedict episkop. Которажъ то инотестенція ку активованію поданая, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписана.

1670 г.

Изъ книги за 1671—1672 годы, стр. 1013.

441. Коммиссарское опредѣленіе по дѣлу объ увольненіи Брестскихъ жидовъ отъ подати, называемой даровой купеческой податью.

Предъ Виленскими коммиссарами разбиралось дѣло по жалобѣ Брестскихъ жидовъ на товарищей подканцлера в. кн. Литовскаго въ томъ, что эти послѣдніе незаконно требовали отъ Брестскихъ жидовъ 500 злот. купеческой донативы въ то время, когда по королевскимъ привилегіямъ съ жидовъ слѣдовало взимать только поголовную подать и подымную, которую они и внесли въ полномъ количествѣ, а купеческую донативу—съ мѣщанъ, занимающихся купечествомъ. Коммиссары, по выслушаніи сторонъ, постановили: уволить Брестскихъ жидовъ отъ помянутой донативы, какъ незаконной.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ первого, мѣсяца Августа второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто школьникъ Берестейскій Левекъ, именемъ всего кагалу Берестейскаго, декретъ, датою и рокомъ въ немъ выражонымъ, въ справѣ и речи ниже меченой, ихъ милостей пановъ коммисаровъ его королевской милости до актъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный: Roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, miesiąca Maia dwudziestego pierwszego dnia. Przed nami commissarzami, tak z senatu per constitutionem seymu blisko przeszłego do zapłaty y zwinienia woysk w. x. Lit. naznaczonymi, iako vigore teyże constitutiey z woiewództw y powiatu na seymikach relacyinych obranemi, pro die tertia Februarii, anni praesentis, do Wilna zgromadzonemi, gdy z zapozwu y porządku regestrowego, ku sądzeniu przypadła sprawa między imść panem Heronymem Kazimierzem Dubiną y innym towarzystwem iaśnie oświeconego xięcia imci pana podkanclerzego y hetmana polnego w. x. Lit.—z iedney, a żydami starszymi Brzeskiemi—z drugiey strony, pozwanymi, o nieoddanie y niewypłacenie na terminie pięciu set złotych polskich za donativum kupieckie, ex anno millesimo sexcentesimo sexagesimo primo należących, y teraznieyszych pozwanych assygnowanych, żatym o peny prawne; tedy na terminie ninieyszym, za przywołaniem stron do prawa przez szlachetnego pana Adama Sorokę, ienerała zadwornego w. x. Lit., towarzystwo xięcia imci pana podkanclerzego sami personaliter, a od pozwanych żydów Brzeskich szlachetny pan Arnolph Zaleski plenipotent stanęli y prawnie się z sobą rosprawowali.

Zatym pomienione towarzystwo, pokładaiąc assignatią iaśnie wielmożnego imci pana Wincentego Ordy— kasztelana Zmuydzkiego, do pana Bobrownickiego, sędziego ziemskiego Brzeskiego, na złotych tysiąc wydaną, ex quo żydzi Brzescy złotych pięćset przed tym wypłacili, solutionem reszty pięciuset złotych urgebant. E contra od pozwanych żydów

Brzeskich szlachetny pan Arnolph Zaleski opposuit(non)iuretenentur żydzi Brzescy ad solutionem tego donatiwum kupieckiego, ponieważ tak wiele constitucyi dawnieyszych y teraznieyszych, osobliwie świeższe tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego, tysiąc sześćset sześćdziesiąt ósmego, y teraznieyszego novella tysiąc sześćset siedmdziesiątego roku, któremi wszystkie dawnieysze reassumowane są, zapłaciwszy pogłówne y podymne, od wszelkich inszych contribucyi y wypłacenia podatków, tak publicznych iako y prywatnych, laudowych, liberos mieć chciała. Do tego iuż ichmość nieraz z temi żydami o te donativum kupieckie przed różnemi iurisdykami tentowali, a nigdzie nie wygrali: bo wszędzie żydów wolnych uznawano, ex quo ten podatek na mieszczan kupiectwem się bawiących, a nie na żydów ściąga; iakoż y w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt trzecim intentowali byli actią tym żydom przed urząd iurysdyki zamkowey, gdzie także po tak wielu allegowanych, ab utraque parte documentach, kiedy do tego ieszcze zachodziły od różnych osób monitoria, żeby żydom dawszy pokóy na miastu requirowano, iako to od imci pana Kotowicza—substituta woysk na ówczas w. x. Lit., także od imci pana Bobrownickiego, który ten tysiąc złotych na mieście Brześciu, in vim donativum kupieckiego, ukazał był, ażeby żydom dawszy pokoy, ponieważ ich prawo od tego excipit, na mieszczanach kupiectwem się bawiących, aby raczey imci pan Dubina requirował zaległey summy, stimulabat; urząd Brzeski przy constitutiach allegowanych zachowawszy, ponieważ nie tylko od donativum, ale y od laudowych y ziemskich contribucyi, mianowicie tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, constitutio excipit, od płacenia tego podatku liberos pronunciavit. Na dowod czego pokładał dekret Brzeskiey iurydyki zamkowey, pod datą roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt trzeciego, miesiąca Maia dwudziestego dziewiątego dnia, ex solennissimis partium, między imci panem Dubiną, towarzyszem xięcia imci a żydami starszymi Brzeskiemi ferowany. Abyśmy tedy y teraz pomienionych żydów Brzeskich od płacenia tego donativum liberos declarowali, ieżeli zaś ichmość iakowe maią assygnatie, aby na miastu, requirant, y tam się upominali per decisum decerni, prosił y domawiał się.

A tak my kommissarze, tey sprawy przesłuchawszy, y one z wnoszonych ab utrinque controversyi dobrze wyrozumiawszy, ponieważ tak wiele constitucyi dawnieyszych y świeższych, o pogłównym żydowskim opisanych, które wszystkie novella etiam constitutione, tysiąc sześćset siedmdziesiątego roku zreassumowane są, od płacenia donativum kupieckiego wszystkich in genere żydów uwalniaią, do tego y assygnatią, od imci pana dworzanina, nie do żydów Brzeskich, ale do miasta Brześcia wydana iest: przeto pomienionych żydów od teraznieyszey actiey y dalszey skarbowey impetitiey y ratione donativum de plano liberos declaruiemy, a na pomienionym mieście Brześciu y kupcach tamecznych ichmość panom deputatom według assygnatiey do miasta wydaney złotych pięćset rozkazuiemy; y na skuteczną tego wyroku naszego executią dworzanina skarbowego, osobliwym listem naszym naznaczonego, założywszy na każdego sprzeciwnego paenam infamiae et confiscationis bonorum, quae in casu contraventionis temu dekretowi naszemu ex nunc decernitur, et ministerialis ad publicandam infamiam additur, zsyłami; mieszczanom zaś y kupcom Brzeskim, in quantum by co do ży-

dów Brzeskich praetendowali, iakie in foro fori zachowuiemy.

Pisan w Wilnie, roku miesiąca y dnia wysz pisanego.

У того декрету ихъ милостей пановъ коммиссаровъ его королевской милости при печати притисненой подписи рукъ тыми словы: Michał Pac—woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Litewskiego, marszałek kommissyey, J. Kryszpin Kirszensztеyn—podskarbi wielki w. x. Lit., M. J. Rosochacki — civun Trocki, pisarz ziemski Wileński y commissarz, Jan Stanisław Szukszta — podsędek y commissarz powiatu Kowieńskiego, Konstanty Szemiot — podkomorzy Dorpatski, commissarz xięstwa Zmuydzkiego, Mateusz Jan Zakrzewski — sędzia ziemski y commissarz woiewództwa Wilenskiego, dworzanin i. k. mości. Который же тотъ декретъ ихъ милостей пановъ коммисcаровъ его королевской милости черезъ особу верху менену̂ю есть активованъ и до книгъ гродскихъ Берестейскихъ вписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669 — 1670 годы, стр. 1615.

442. Мировая сдѣлка между Яномъ Беклевскимъ и шляхтичами Грегоровичами и земянами Андроновскими.

Янъ Беклевскій, Брестскій гродскій судья, симъ листомъ свидѣтельствуетъ, что по просьбѣ своихъ собратьевъ онъ прекращаетъ начатое имъ дѣло съ шляхтичами Грегоровичами и земянами Андроновскими по поводу наѣзда ихъ на его имѣніе и окровавленіе церкви.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсяца Августа шестого дня.

На рочкахъ кгродскихъ Берестейскихъ, передъ нами Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ, Еримъ Шуйскимъ—на мѣсцу его милости пана судьи до той справы высажонымъ, и Грегоримъ Карасевичомъ Токаревскимъ — писаромъ, врадниками судовыми кгродскими Берестейскими, постановившисе очевисто у суду его милость панъ Янъ Беклевскій— судья кгродскій Берестейскій, покладалъ и призналъ листъ свой добровольный, вѣчистый, угодливый записъ, даный и належачій ихъ милостямъ паномъ Якубу и Ярошу Грегоровичамъ, паномъ Яну и Лаврину Станиславовичамъ Андроновскимъ, на речь въ немъ нижей менену̂ю, просечи, абы тотъ листъ былъ до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ, которого мы врадъ, огледавши и читаного выслухавши, велѣли его у книги уписать, который уписуючи слово до слова такъ се въ собѣ маетъ:

Ja Jan Beklewski— sędzia grodzki Brzeski, czynię wiadomo y zeznawam tym moim listem, dobrowolnym, wieczystym, ugodliwym zapisem, komu by o tym wiedzieć należało:

Iż co ia Beklewski w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątym, miesiąca Marca dziewiętnastego dnia zaniosłem był proces do xiąg kapturowych woiewódz-

twa Brzesckiego na ichmość pp. Jakóba y Jarosza Hrehorowiczów, panów Jana y Ławryna Stanisławowiczów Andronowskich, o nayście na cerkiew Andronowską, do maiętności mey Andronowa w województwie Brzesckim leżącey, przynależącą, o skrwawienie cerkwi tameczney podczas zabicia nieboszczyka pana Mikołaia Onichymowskiego, o zdespektowanie na tenczas czeladzi moiey, o co y pozwy na sądy kapturowe wyniosszy w tymże roku dekretów dwa z niemałemi wskazami y zaprzysięgą urzędnika mego Jana Odyńca otrzymałem, był y daley do executii przywodzić usiłowałem; a że za włożeniem się w to zobopolnych ichmościów panów przyiaciół naszych, pogodzili mię ichmość panowie Andronowscy y we wszystkim dość mi uczynili. Z którego dosyćuczynienia ichmość panów Andronowskich wyż mianowanych quituię. Processa wszelkie, do którychkolwiek xiąg zaniesione, o iakąż kolwiek rzecz także y dekreta otrzymane wiecznie kasuię, umarzam y anihiluię tak, iż od daty tey kwitacyi moiey żadnego waloru mieć nie mogą y do nich że wracać, y o to ichmość panów Andronowskich turbować y pozywać nie będę, pod zaręką tysiącem złotych y pod nagrodzeniem szkod, nakładów, z wolnym o to za naruszeniem w naymnieyszym punkcie tego kwitacyinego zapisu moiego pozwaniem y zakazaniem mnie samego, a po mnie potomków y sukcessorów do wszelakiego sądu y prawa ziemskiego, grodzkiego y innych wszelakich sądowych urzędów, gdzieby ichmość panowie Andronowscy nayprędszą sprawiedliwość otrzymać mogli; któremu wskazowi y dekretowi podlegać y dosyć czynić powinien będę, a y po zapłaceniu tey zaręki, by y kilkakroć, ten kwitancyiny zapis przy zupełney mocy wiecznie trwać ma. I na tom dał ten list dobrowolny kwitacyiny ugodliwy zapis z pieczęcią y z podpisem ręki mey, także z pieczęćmi y z podpisami rąk ichmość panów przyiaciół, ode mnie oczewisto uproszonych, niżey na podpisach wyrażonych. Pisan w Brześciu, dnia piątego miesiąca Augusta roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiątego. У того запису подписи рукъ тыми словы: Jan Beklewski — sędzia grodzki Brzescki. Ustnie proszony pieczętarz do tey kwitancyi: Jerzy Stanisław Umiastowski — stolnik Wendeński, podstarościc Brzescki; ustnie proszony od osoby w tym liście mianowaney, pieczętarz do tego listu kwitacyinego: Marcian Krzywiec. Который же тотъ листъ, за признаніемъ верху мененой особы, есть до актъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 1625.

443. Мировая сдѣлка между Андроновскими и судьею Беклевскимъ.

Яковъ, Ярошъ, Иванъ и Лаврентій Андроновскіе симъ листомъ свидѣтельствуютъ, что они вслѣдствіе добровольнаго согласія заключили мировую сдѣлку съ судьею Беклевскимъ, по которой прекращаютъ всѣ свои слѣдственныя дѣла, которыя они вели съ нимъ по разнымъ дѣламъ въ особенности по поводу заключенія въ тюрьму Яна Андроновскаго.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсеца Августа шостого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ, передъ нами Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ — стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ, на мѣйсцу его милости пана Яна Беклевскаго—судьи, Еримъ Шуйскимъ и Григоримъ Карасевичемъ Токаревскимъ—писаромъ, урядниками судовыми Берестейскими, постановившися очевисто у суду ихъ милость панове: Ярошъ, Янъ и Лаврентій Андроновскіе, листъ добровольный квитацыйный, вѣчистый записъ свой его милости пану Яну Беклевскому —судьи кгродскому Берестейскому, на речь въ немъ нижей менованую даный служачій признали и до кнгигъ Берестейскихъ подали, въ тые слова писаный.

Ja Jakub y ia Jarosz y ia Jan y Ławrenty Andronowscy, ziemianie i. k. mości woiewództwa Brzeskiego, wyznawamy sami na siebie tym naszym listem dobrowolnym, kwitacyinym, wieczystym zapisem, iż maiąc my różne processa na imci pana Jana Bęklewskiego—sędziego grodzkiego Brzeskiego pozanoszone, osobliwie ia Jan Andronowski, respektem więzienia mego, którem ponosił w grodzie Brzeskim, a o to na iegomości pana sędziego Brzeskiego pozanosiłem był processa; a że za włożeniem się w to zobopólnych ichmść panów przyiaciół naszych pogodziliśmy się z imci panem Bęklewskim y panią Onichimowską y pany synami ichmści, y we wszystkim dosyć się nam stało, z którego dosyćuczynienia iegomość pana Jana Bęklewskiego wiecznie kwituiemy, processa wszelkie do których kolwiek zaniesione o to y o iakąż kolwiek rzecz, także y zapozwy, iako y dekreta, ieśliby się iakie pokazały, wiecznie kasuiemy, umarzamy y anihiluiemy; tak, iż od daty tey kwitacyi naszey żadnego waloru mieć nie maią y do nich się wracać y o to imć pana Bęklewskiego turbować nie będziemy, pod zaręką tysiącem złotych y pod nagrodzeniem szkód, nakładów, z wolnym o to za naruszeniem w naymnieyszym punkcie tego kwitacyinego zapisu naszego pozwaniem y zakazaniem nas samych, a po nas potomków y sukcessorów naszych do wszelakiego sądu y prawa ziemskiego, grodzkiego y innych wszelakich sądów y urzędów, gdzieby imci pan Bęklewski nayprędszą sprawiedliwość otrzymać mógł; któremu wskazowi y dekretowi podlegać y dosyć czynić powinni będziemy, a y po zapła-

ceniu tey zaręki by y kilkakroć ten nasz kwitacyiny zapis, przy zupełney mocy wiecznie trzymać ma. I na tośmy dali ten nasz list dobrowolny kwitacyiny ugodliwy zapis z pieczęciami y z podpisami rąk naszych, także z pieczęciami y z podpisami rąk ichmści panów przyiaciół, od nas oczewisto uproszonych, niżey na podpisach wyrażonych. Pisan w Brześciu, dnia piątego miesiąca Augusta, roku tysiąc sześćset siedmdziesiątego.

У того листу добровольного, вѣчистого, квитаціонного запису, подписъ рукъ тыми словы: Jakub Andronowski, Jan Andronowski. Ustnie proszony pieczętarz Jerzy Stanisław Umiastowski—stolnik Wendeński, podstarości Brzeski; uśtnie proszony pieczętarz do tego listu od osoby wyż mianowaney podpisuię Marcin Krzywiec; proszony pieczętarz od osób wzwyż mianowanych Stanisław Kościuszko Siechnowicki ręką swą. Которыйжъ тотъ листъ добровольный вѣчистый квитацыйный записъ очевисто у суду признанъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 1617.

444. Мировая сдѣлка между Онихимовскими и Андроновскими по поводу убіенія Николая Онихимовскаго.

Катерина Онихимовская и сынъ ея Иванъ отъ своего имени и отъ малолѣтнихъ своихъ родныхъ издаютъ настоящій листъ для засвидѣтельствованія, что они заключили мировую сдѣлку съ Андроновскими и Грегоровичами по поводу убійства ими шляхтича Онихимовскаго—мужа Катерины Онихимовской и отца—сына ея Ивана и другихъ малолѣтнихъ по уплатѣ имъ за голову Онихимовскаго 500 злотыхъ и за судебныя издержки 200. Изъ этихъ денегъ 300 зл. были удержаны подстаростою для малолѣтнихъ, а 400 отданы на руки истцамъ. Получивши эту сумму, Онихимовскіе прекращаютъ процессъ на вѣчныя времена.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ семьдесятого, мѣсяца Августа шестого дня.

На рочкахъ кгродскихъ Берестейскихъ, передъ нами Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ, Яномъ Беклевскимъ—судьею и Грегоримъ Карасевичемъ Токаревскимъ — писаромъ, врадниками кгродскими Бересгейскими, постановившисе очевисто у суду ей милость пани Катарина Куклинска, Миколаева, Онихимовска и панъ Янъ Миколаевичъ Онихимовскій, покладали и признали листъ свой добровольный, вѣчистый угодливый записъ, даный и належачій ихъ милостямъ паномъ Якубу и Ярошу Грегоровичомъ, пану Яну и Лаврину Станиславовичомъ Андроновскимъ на речь въ немъ нижей помененую, просечи, абы тотъ листъ былъ до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ, который мы врадъ огледавши и читаного выслухавши, велѣли есьмо у книги уписать, а уписючи у книги

слово до слова такъ се въ собѣ маетъ:

Ja Katarzyna Kuklińska Mikołaiowa Onichimowska y ia Jan Mikołaiewicz Onichimowski—syn zeszłego nieboszczyka imci pana Mikołaia Onichimowskiego, imieniem swoim y drugich braci, siostr swoich młodszych, lat ieszcze nie maiących, z wolą, wiadomością y pozwoleniem ichmość panów opiekunów naszych, od urzędu grodzkiego Brzeskiego przydanych, czyniemy wiadomo y zeznawamy sami na siebie tym naszym listem dobrowolnym, wieczystym, ugodliwym kwitacyinym zapisem, komu by o tym wiedzieć należało:

Iż co ia Mikołaiowa Onichimowska, wespół z potomstwem nieboszczyka pana Mikołaia Onichimowskiego, małżonka mego, w roku przeszłym tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątym, miesiąca Maia dziewiętnastego dnia, zaniosłam była proces do xiąg grodzkich Brzeskich na ichmość panów Jakuba y Jarosza Hrehorowiczów, panów Jana y Ławryna Stanisławowiczów Czechowiczów Andronowskich, z dokładem ieymość paniey Stanisławowey Andronowskiey, o zabicie y zamordowanie nieboszczyka pana Mikołaia Onichimowskiego', małżonka mego, a rodzica mnie Onichimowskiego, w roku teraznieyszym, miesiąca Marca siedmnastego dnia, sposobem, na mieyscu w tym procesie y drugich procesach, od nas na ichmość zaniesionych, opisanym, stałego, za któremi y dekretów dwa u sądu kapturowego woiewództwa Brzeskiego w tym że roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątym, ieden miesiąca Julii szesnastego dnia, a drugi miesiąca Augusta dwudziestego szostego, a trzeci u sądu głównego trybunalnego w roku teraznieyszym tysiąc sześćset siedmdziesiątym, miesiąca Maia siódmego dnia, z niemałemi wskazami w nich wyrażonemi otrzymaliśmy byli; a że za włożeniem się w to zobopólnych ichmość panów przyiaciół naszych pogodzili nas ichmość panowie Andronowscy: tak za głowę nieboszczyka pana Mikołaia Onichimowskiego, iako y za wszystkie wykłady prawne y we wszystkim dosić nam uczynili, to iest, za głowę nieboszczykowską złotych pięćset y za wykłady prawne złotych dwieście. Z których pieniędzy imść pan Jerzy Stanisław Umiastowski—stolnik Wendeński, podstarości Brzeski, do wzrostu lat drugiego potomstwa nieboszczyka pana Mikołaia Onichimowskiego do siebie odebrał złotych trzysta, a złotych czterysta, to iest, po złotych dwieście my osoby wysz mianowane do rąk naszych odebraliśmy. Z którego dosić uczynienia ichmość pana Jakóba y Jarosza Hrehorowiczów, panów Jana y Ławryna Stanisławowiczów Andronowskich y ieymość panią Stanisławową Andronowską, wiecznie kwituiemy sobie samym, potomkom nieboszczykowskim, lat ieszcze nie maiącym, y nikomu innemu o głowę nieboszczykowską y ni o żadną naymnieyszą rzecz, żadnego przystępu nie zostawuiemy, processa y dekreta wszelkie y banicyią z kancellaryi mnieyszey w. x. Lit., za nimi wyniesioną datami wyż mianowanemi wyrażone, o to y o iakąż kolwiek rzecz na ichmość, do których kolwiek xiąg zaniesione y uroszczone, wiecznie kassuiemy y umarzamy y anihiluiemy, y iuż od daty tey kwitacyi naszey żadnego waloru mieć nie maią; do których się wracać nie mamy y nie będziem mogli pod zaręką tysiąca złotych szkod, nakładów, z wolnym o to za naruszeniem w naymnieyszym punkcie tego wieczystego kwitacyinego zapisu naszego pozwać y zakazem zakazać nas samych y każdego ten zapis naruszaią-

cego do wszelkiego sądu y prawa ziemskiego, grodzkiego y innych wszelakich sąd w y urzędów, gdzieby ichmość panowie Andronowscy nayprętszą sprawiedliwość otrzymać mogli, aż po zapłaceniu tey zaręki, byle kilkakroć, przecie ten nasz wieczysty ugodliwy kwitacyiny zapis przy zupełney mocy wiecznie y nienarusznie trwać ma. Y natośmy dali ten nasz lis dobrowolny, wieczysty, kwitacyiny, ugodliwy zapis, z pieczęciami y z podpisami rąk naszych, także z pieczęciami y z podpisami rąk ichmość panów przyiaciół, od nas oczewisto proszonych. Pisan w Brześciu, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiątego, miesiąca Augusta piątego dnia.

У того запису при печатяхъ подписи рукъ тыми словы: Katarzyna Kuklińska Mikołaiowa Onichimowska, Jan Onichimowski ręką swą. Ustnie proszony pieczętarz do tey kwitacyi Jerzy Stanisław Umiastowski—stolnik Wendeński, podstarosci Brzeski; ustnie proszony pieczętarz do tey kwitacyi Jan Beklewski—sędzia grodzki Brzeski mp. Который жъ тотъ листъ, за признаньемъ верху мененныхъ особъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 1703.

445. Процессъ Криштофа Предславскаго, Виленскаго прелата, съ жидами.

Виленскій деканъ, прелатъ Предславскій, подалъ въ судъ протестацію противъ всѣхъ жидовъ в. кн. Литовскаго по поводу совершенныхъ разными жидами и въ разныхъ мѣстностяхъ разбоевъ, грабежей и святотатствъ; протестація эта изложена въ слѣдующихъ словахъ:

«Всѣ жиды в. кн. Литовскаго, по добровольному соглашенію между собою, причиняютъ разнымъ лицамъ разбои и грабежи, обкрадываютъ церкви, какъ напр. жидъ Сапсай изъ Мыши, жидъ Шлема изъ Волпъ; а жидъ Исаія Новогородскій вмѣстѣ со своими товарищами, приказавши золотыхъ дѣлъ мастеру вырѣзать печать в. кн. Литовскаго, припечатывалъ разнымъ купцамъ квитанціи на ярмаркахъ и причинилъ скарбу убытка на 2000 злотыхъ; точно также жидъ Шлема изъ Волпъ, обокралъ въ 1669 г. арендатора Виленскаго декана жида Файбиша на 3.000 зол. въ золотѣ, серебрѣ и другихъ вещахъ и ушелъ въ Рось; при немъ находилось въ это время и много покраденныхъ церковныхъ вещей.

«Случилось въ то время пріѣхать въ Рось къ жидамъ Брестскимъ—Шмуклеру Лейбѣ съ товарищами, въ качествѣ сборщиковъ какой-то жидовской подачки; замѣтивши у Шлемы много разныхъ драгоцѣнностей, золота, серебра, перелъ (жемчугу) и вещей арендатора Файбиша, они увезли ихъ ночью вмѣстѣ съ Шлемой, его безъ всякаго суда убили на границѣ ксендза плебана Роснянского, а вещи увезли съ собой въ Бресть; часть ихъ они возвратили Файбишу, а другихъ отдавать не хотятъ и не отдаютъ. Но этого еще не достаточно. Старшіе Брестскіе жиды, по сношеніи съ жидами мѣстечка Высокаго, подъ предводительствомъ Исаіи—жида изъ Высокаго, устроили вмѣстѣ со шляхтой, *драгонію*, и гвалтовно наѣхавши на Жировицы—имѣніе Виленскаго декана, опять пограбили жида Файбиша на 4,000 злотыхъ; по пріѣздѣ-же въ Высокое, они стали обвинять самого-же Файбиша въ кражѣ имъ какой-то булавы у доктора Гайки и требовали казнить его смертою. Мѣстный судъ, не найдя никакихъ дѣйствительныхъ доказательствъ къ об-

виненію Файбиша, освободилъ его; но жиды все таки держали его долгое время въ тюрьмѣ, а вещи обратили въ свою пользу. Продержавши его такимъ образомъ, они заставили написать имъ квитанцію въ неимѣніи къ нимъ претензій. Не желая сидѣть въ тюрьмѣ дальше, Файбишъ выдалъ требуемую квитанцію, но высвободившись изъ—подъ ареста, сейчасъ же разсказалъ своимъ знакомымъ и другимъ людямъ и декану. Вслѣдствіе всѣхъ сихъ обстоятельствъ, деканъ отправилъ на сеймикъ жидовской старшины, бывшій въ Сельцѣ, повѣтоваго вознаго съ тѣмъ, чтобы онъ привлекъ къ отвѣту всѣхъ жидовъ Брестскихъ, Пинскихъ, Городненскихъ и Виленскихъ, подъ зарукой 400,000 злотыхъ.»

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсомъ семьдесятого мѣсяца Августа шеснадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто панъ Янъ Левиковскій, екстратъ съ книгъ кгродскихъ повѣту Слонимского, вписанье въ немъ протестацiи въ справѣ нижей менованой, ку активованью перъ облятамъ до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ въ тые слова писаный.

Выпись съ книгъ кгродскихъ повѣту Слонимского.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсяца Іюля петнадцатого дня. На врадѣ кгродскомъ Слонимскомъ, передо мною Александромъ Станиславомъ Быковскимъ—подстаростимъ кгродскимъ Слонимскимъ, будучи отъ вельможного пана его милости пана Бенедикта Павла Сапѣги—подскарбего надворного великого князства Литовского, Слонимского Рославского старосты. Żałował y solleniter się protestował w Bodze przewielebny iegomść xiądz Krzysztof Przesławski—dziekan praełat Wileński, przybywszy w roku teraznieyszym tysiąc sześćset siedmdziesiątym, miesąca Iunii trzydziestego dnia, z Roskich maiętności swych do maiętności teź swey Żyrowic, w powiecie Słonimskim leżącey, a wziowszy pewną wiadomość od żyda Faybisza—arendarza swego karczmy Prusowszczyzny, do pomienioney maiętności iegomci Żyrowic przynależącey, na rożnych żydów, w w. x. Lit. mieszkaiących, mianowicie: Azika—starszego Brzeskiego, Leybę Maima Bunkisa, Szmoyła Furczyna, Leybę Szmuklerza—z miasta i. k. mści Brześcia, Sapsaia z Myszy, o kradzieży koscielne Maima y szwagra iego z Rosi na Hayka doktora, Jsaie, żyda z Wysokiego, samych niżey mianiowanych zbytków y excessów aktorów y innych wielu pomocników onych, których oni sami lepiey znaią y iako którego zowią wiedzą, o to:

Iż co wszyscy żydzi w. x. Lit., będąc iednostayney miedzy sobą rady y namowy, iako zwykli różne kościołom Bożym y wielu ludziom czynić krzywdy y szkody, iako to: żyd Sapsay z Myszy, żyd Szłoma z Wołp y tym się tylko bawili; a Jzaia żyd Nowogrodzki z towarzyszem swoim, pieczęć iaśnie wielmożnego imć pana podskarbiego w. x. Lit. złotnikowi odrysować y wyryć kazawszy, kwity kupcom po rożnych iarmarkach tą pieczęcią pieczętowali y w tym skarbowi w. x. Lit. na dwa tysiące złotych szkody uczynili. Toż obwinieni żydzi y żydowi Faybiszowi arendarzowi żałuiącego imści czyniąc w roky tysiąc sześćset sześćdziesąt dziewiątym, ze dnia ósmego na dzień dziewiąty miesiąca Augusta, w nocy, w mieście i. k. mści, w

domu żyda Borucha Judycza, żyda Faibisza arendarza protestuiącego imci, żyd z Wołpy na imie Szłoma okradł y różnych rzeczy według osobliwego regestru na trzy tysiące złotych we złocie, srebrze y różnych szatach zabrawszy, sam do Rosi uszedł; przy którym Szlomie wiele kościelnych rzeczy różnych kosciołów, które z żydem Sapsaiem Myskim poskradał y one u siebie miał, było. Tam że w Rosi maiętności iaśnie wielmożney iey mci pani Hlebowiczowey, woiewodziney Wileńskiey w powiecie Wołkowyskim leżącey, żydzi Brzescy, na imie Leyba Szmuklerz, z towarzyszem będąc zesłanemi na onczas z Brześcia poborcami dla wybierania podaczki iakieyści u żydów, który postrzegłszy tak kościelne kradzione różnych kosciołów wiele złota, pereł, pierścionków y tablic, iako pomienionego żyda Faibisza arendarza protestuiącego imci rzeczy wziąwszy tego Szlomę ze wszystkiemi pomienionemi rzeczoma, w nocy spiącego tegoż roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, miesiąca Augusta dwudziestego dnia, z miasta Rosi wywieźli y na granice imć xiędza plebana Rosinskiego, niedaleko miasta Rosi, bez żadnego sądu y prawa zabiwszy, te wszystkie wysz mianowane, tak kościelne kradzione, iako y Faibiszowe rzeczy, chcąc ich skorzystać, zabrali y mało co z drobiazgów Faibiszowych temu Faibiszowi, gdy to po obżałowanych Brzesckich żydach poszlakował, wrócili; a złota, pereł, śrebra y niektórych fant wrócić nie chcą y niewracaią. Na czym wszystkim ieszcze niedosić, wyż obżałowani żydzi starsi Brzescy maiąc, zniosszy się z żydami miasta Wysokiego y z nich obrawszy za przywodą Isaia—żyda z Wysokiego, przysposobiwszy do niego dragoniey y różney gwardyi y niektórey szlachty zaciągnowszy koni kilkadziesiąt w roku teraznieyszym tysiąc sześćset siedmdziesiątym, miesiąca Januarii dwudziestego piątego dnia, mocno gwałtem guerico modo na karczmę, Prusowszczyznę nazwaną, a do maiętności Żyrowic protestuiącego iegomości należącą, naiechawszy, tego żyda Faibisza y żonę iego, przy których nie mało rzeczy y gotowych pieniędzy w skrzyniach protestuiącego iegomści xiędza dziekana, iako y tych żydów arendarzów iegomści; przytem y różney szlachty zastaw na cztery tysiące złotych y daley według osobliwego regestru na wozy zabrawszy y koni dwóch Faibiszowych do wozów zaprząsgszy, do Wysokiego zaprowadzili y tam przed urzędem tamecznym dwornym udawszy, iakoby ten żyd Faibisz nieiakąś buławę u Hayka doktora Wysockiego ukraść miał, instyguiąc onemu na gardło rosprawę mieli. Gdzie urząd tameczny weyrzawszy w tę sprawę, iż niewinnie żyda, nie maiąc żadnego dowodu, ani lica, na którego, iż nic się nie pokazało, uwolnił. Którego żydzi starsi Brzescy w miasteczku Wysokim z żydami tamecznemi przez czas niemały w więzieniu trzymaiąc więzili y te rzeczy wszystkie tak protestuiącego iegomści, iako y tego żyda, (dla tego iż on własności swey przez żyda Szłomę rzeczy pokradzionych, a przez nich po zabiciu Szłomy zabranych upominał), pozabierawszy na swóy pożytek obracaią, a tego arendarza protestuiącego iegomość zaledwo po niemałym czasie z tego więzienia swego, wziąwszy y wymogszy na nim blankiet goły z podpisem ręki, który obawiaiąc się, aby większego morderstwa y więzienia nie cierpiał, rad nierad, będąc w więzieniu, dać musiał, a wyszedszy z tego więzienia zarazem to wszystko różnym ludziom opowiedziawszy protestu-

iącemu iegomść xiędzu dziekanowi, prałatowi Wileńskiemu, panu swemu wiedzieć dał. W czym wszystkim, iako się wyż pomieniło, maiąc protestuiący iegomość xiądz dziekan od obżałowanych żydów wielką krzywdę y szkodę, a chcąc z onemi prawem czynić zarazem przez ienerała powiatowego, niektórych żydów o kradzieży kościelne, y poczynione zbytki y rożne excessa, na ziezdzie żydowskim w Sielcu wszystkiey starszynie Brzesckim, Pińskim, Grodzienskim, Wileńskim y wszystkiemu zgromadzeniu żydowskiemu w. x. Lit. do rozprawy prawney we czterech kroć stu tysięcy złotych przyporęczyć kazał y ten proces swóy do xiąg grodzkich Słonimskich ku zapisaniu podał.

Przy którym processie, stanowszy oczewisto ienerał niżey mianowany, kwit swóy relacyiny przyznał w te słowa pisany:

Roku tysiąc sześćset siedmdziesiątego, miesiąca Julii dziewiątego dnia. Ja Jan Antonowicz—ienerał i. k. mości powiatu Słonimskiego, maiąc ia przy sobie stronę szlachtę,—pana Łukasza Michnikiewicza y pana Marcina Białkowskiego, byłem zażyty y posłany od w Bodze przewielebnego imść xiędza Krzysztopha Przecławskiego—dziekana, prałata Wileńskiego, do zgromadzenia albo seymiku iakiego żydów zebranych z w. x. Lit. w Sielcu, na którym żydów z różnych miast, a zwłaszcza o różne excessa obwinionych zastawszy, których imiona niżey położone wszystkie y starszynie, mianowicie: Brzesckim, Grodzieńskim, Pińskim, Wileńskim y wszystkiemu zgromadzeniu żydowskiemu z w. x. Lit. przyporęczyłem winowayców, aby ich do rozprawy y skuteczney sprawiedliwości z miast swoich iakich kolwiek condicyi z w. x. Lit. nie wypuszczali, mianowicie: Azika—starszego z Brześcia, Sapsaia z Myszy, Leybę Bunkusa z Brześcia, Szmuyła Turczyna z Brześcia, Leybę Szmuklerza z Brześcia, y towarzysza iego za żyda Szłomę; że bezprawnie Szłomę, iako wiedząc o złodzieystwie świętokradztwa kościołów Bożych zabiwszy, zachowali, unikaiąc aby się na tych żydach nie pokazało się złodzieystwo, że z onym siabrowali, Maima z Rosi y szwagra iego, że w domu iego żyda Szłomę zabili; Saia żyda z Wysokiego, o naiazd iegomość xiędza dziekana prałata Wileńskiego y zrabowanie żyda Faibisza—arendarza iegomości przy naieździe, także y o rabowanie y zabranie protestuiącego imść xiędza dziekana niemało rzeczy według regestru; Icka z Wysokiego—arendarza, Szaia, żyda Nowogródzkiego z towarzyszem iego, o wyrycie pieczęci imci pana podskarbiego w. x. Lit. y pieczętowanie oną różnym kupcom kwitów, przez co skarb w. x. Lit. na dwa tysiące złotych szkodować musi: tych wszystkich żydów winowayców przyporęczyłem we czterech kroć stu tysięcy złotych żydom wszystkim przy zasiadaniu seymiku ich w Sielcu, aby do rozprawy nie wypuszczali z w. x. Lit. y dotrzymali iegomość xiędzu dziekanowi prałatowi Wileńskiemu; którzy te przyporękę przyiąwszy, żydów obwinionych do prawa stawić podjeli. Y na tom ia generał, iakom iezdził, był y widział, obwinić wszystkich żydów y onych przyporęczył, wydałem ten móy kwit relacyiny z pieczęcią y podpisem ręki mey własney, tudzież y z pieczęciami strony szlachty do xiąg grodzkich Słonimskich ku zapisaniu. Pisan roku, miesiąca y dnia wyż pisanego.

У того квиту реляцийного при печатяхъ подписъ руки енерала тыми словы: Jan Antonowicz—ienerał i. k. mości powiatu Słonimskiego. Который же тотъ квитъ, при оповѣданью за очевистымъ

сознаньемъ енераловымъ, до книгъ кгродскихъ Слонимскихъ есть уписанъ.

Съ которыхъ и сесь выписъ подъ печатью врадовою его милости ксендзу Предславскому—декану пралату Виленскому есть выданъ. Писанъ у Слонимѣ. У того екстракту подписъ руки тыми словы: Скориговалъ съ книгами Корчицъ. Который же тотъ екстрактъ съ печатью притисненою врадовою перъ облятамъ ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1671 г.

Изъ книги за 1671—1672 годы, стр. 667.

446. Судебное опредѣленіе по дѣлу арендаторовъ чоповаго съ мѣщанами и жидами разныхъ мѣстечекъ.

Старшіе жиды Брестскаго кагала — арендаторы чоповаго, подали жалобу въ судъ на другихъ жидовъ и мѣщанъ разныхъ мѣстъ въ томъ, что они не уплатили слѣдуемаго имъ количества вышеупомянутой подати. На это обвиняемые жиды и мѣщане чрезъ своихъ пленипотентовъ объясняли, что они не могли вносить слѣдуемыхъ податей — частію вслѣдствіе пожаровъ, истребившихъ много корчемъ, пивоваренныхъ и винокуренныхъ заводовъ, частію вслѣдствіе хозяйничанья войсковыхъ, которые не только содержали своихъ маркитантовъ и свои шинки, но даже еще не позволяли работать на заводахъ, обративши ихъ въ конюшни для своихъ лошадей. Судъ, удостовѣрившись въ истинности показаній обвиняемыхъ лицъ, какъ посредствомъ учиненной ими присяги, такъ и посредствомъ магистратскихъ аттестацій, приговорилъ: отправить обвиняемыхъ въ скарбъ, для снятія съ нихъ причитающихся недоимокъ чоповаго.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ первого, мѣсяца Апрѣля девятого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ, Яномъ Беклевскимъ—судьею, Грегоримъ Карасевичемъ Токаревскимъ—писаромъ, врадниками судовыми кгродскими Берестейскими, gdy s podaney delaty y regestru agitowała się sprawa żydów starszych kahału Brzeskiego y arendarzów czopowego, od iaśnie wielmożnego imci pana Heronima Kryszpina Kierszensteyna—podskarbiego wielkiego w. x. Lit. na lat dwie—od roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego do dnia pierwszego Augusta, do takowegoż dnia y terminu w roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszym przypadaiącego,—arendowanego, z różnemi mieszczany y żydami, naprzód: z mieszczany y żydami Brzeskiemi — o nieoddanie tego czopowego złotych 400; z mieszczany y żydami Kobryńskiemi — o nieoddanie złotych 350; z mieszczany y żydami miasta Horodca—złotych 130; z miasta Prużany — o nieoddanie złotych 100; z miasta Szereszewa—złotych 150; z miasteczka Malcza — złotych 40; z miasta Włodawy—złotych 200; z miasta Łomaz—złotych 60; z miasta Wornia — złotych 150; z miasta Wisznic—złotych 100; z miasta Janowa—złotych 80; z miasta Kodnia—

złotych 100; osobliwie—z pokątnych karczem różnych—na złotych 150, tego czopowego należącego, a przez pomienionych miast y miasteczek mieszczan y żydów za lat półtora nie wydanego;—zatym o peny prawne. Do którey sprawy za przywołaniem stron do prawa, żydzi Brzescy sami personaliter s plenipotentem swym panem....... *) mieszczanie y żydzi wysz mianowanych miast y miasteczek sami s plenipotentem swym....... **) do prawa stanowili. Zatym plenipotent aktorów,—podania oczewiste w ręce każdemu miastu z osobna różnych dni przez ienerała woiewództwa Brzesckiego Hrehorego Laskowskiego pozwu słusznie prawnie dowiodszy y troie wołania na przeciwnym pozwie okazawszy, o te nieoddanie czopowego s tych miast y miasteczek,—intentował akcyą; — a zatym, wzdania onych iako w sprawie skarbowey na upad w rzeczy y przysądzenia summy wyż mianowaney arendarzom czopowego woiewodstwa Brzesckiego affektował. Gdzie od tych, wysz mianowanych mieszczan y żydów, tenże plenipotent ich, przy bytności niektórych mieszczan y żydów, stawaiąc to powiedział: iż nie mogli tey summy s tych miast y miasteczek mieszczanie y żydzi arendarzom czopowego woiewództwa Brzesckiego oddać: gdyż częścią za pogorzeniem karczem, browarów y winnic s kotłami y baniami, a naybardziey przez ichmościów panów woyskowych, którzy stoiąc w miastach, miasteczkach y wsiach, swoich markitanów mieli y szynki odprawowali, a mieszczanom y żydom żadnych robot w browarach y winnicach nie dopuścili, obróciwszy sobie na staynie dla koni; na dowód tego pokładał y czytał attestacyą z każdego miasta od magistratu tych miast datami w nich wyrażonemi, podług których y tey desolacyi,—wolności od tego czopowego płacenia y tey daney sobie akcyey od tych wysz mianowanych miast y miasteczek prosił y domawiał. Przeciwko czemu plenipotent żydów, arendarzów czopowego woiewodstwa Brzesckiego, przy contrakcie, od iaśnie wielmożnego imści pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. na te cło sobie danego, y przy uniwersale imści stawaiąc y one produkuiąc, zachowania przy onych, y aby te nieoddane czopowe s każdego miasta y miasteczka s penami oddawali, prosił y domawiał. A tak my—urząd, w tey sprawie żydów starszych kahału Brzeskiego—, arendarzów czopowego woiewodstwa Brzeskiego z mieszczany y żydami miast i. k. mości: Brześcia, Kobrynia, Horoyca, Prużany, Szereszewa, Malcza, Włodawy, Łomaz, Wornia, Wisznic, Janowa y Kodnia, w którey sprawie,—iż się to s produkowanych tych miast y miasteczek attestacyi pokazało, że są różne karczmy, browary y winnice częścią pogorzeli, a do tego przez woyska przechodzące iako y stanowiska w tych miastach y miasteczkach maiąc y swoich szynkarzów, markitanów przy chorągwi chowaiąc, browary y winnice na staynie obracali, przez co też podatku czopowego wydawać nie mogli, na czym do iuramentu z każdego miasta y miasteczka po iednemu mieszczanie y żydzi zabierali;—a że y kontrakt iaśnie wielmożnego imci pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. ieżeliby iakie casus fortuitus w tey arendzie było, tedy defalkata tym żydom w tey arendzie czopowego iść ma; do którego to contraktu y samey sprawiedliwości świętey stosuiąc, przysięgę każdemu po iednemu z miast y miasteczek wysz mianowanych mieszczaninowi y żydom na osobach szynkarzów, że tego czopowego, iako się wyżey pomieniło, wybrać

*) Пропускъ въ подлинникѣ.

**) Тоже.

y do tych arendarzów oddać nie mogli,— nakazali y wykonanie tey przysięgi dnia trzeciego od daty tego dekretu przed sobą naznaczyli; iakoż na przypadłym dniu trzeciego terminu; że mieszczanie y żydzi tych miast y miasteczek wykonali na punktach wysz mianowanych iurament, po którym iuramencie od tey akcyi tego czopowego tych mieszczan y żydów prawne, do dalszey decyzyi skarbu w. x. Lit.—o uwolnienie odsyłamy. Которая справа есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ записана.

1671 г.

Изъ книги за 1673—1674 годы, стр. 2007.

447. Коммиссарское опредѣленіе по дѣлу между Брестской капитулой и Брестскими жидами.

1671 года Іюля 7 дня, по новому календарю, поименованные въ этомъ актѣ коммиссары, собравшись въ городъ Брестъ для разбирательства споровъ, возникшихъ между Брестскими жидами и Брестской капитулой, по поводу Козьмо-Демянскаго плаца, видѣли и слышали слѣдующее:

Процессъ начатъ былъ священникомъ Брестскимъ Лазаровичемъ. Онъ доказывалъ, что плацъ, на которомъ стоятъ теперь жидовскія хатки, прежде былъ подъ Козьмо-Демьянской церковью, которая сгорѣла во время непріятельскаго нашествія; что подлѣ него былъ переулокъ, теперь тоже застроеный домами; что тамъ, гдѣ теперь замковые ворота, прежде стоялъ крестъ, и обѣщалъ представить этому показанію непреложныя доказательства.

Обжалованные жиды показывали, что на этомъ плацѣ никогда не было церкви; что онъ принадлежалъ когда-то мѣщанину Козьмѣ, который по причинѣ бездѣтности своей, отдалъ его Козьмо-Демянской церкви, вслѣдствіе чего и плацъ этотъ сталъ называться Козьмо-Демянскимъ; что множество тѣлъ найденныхъ здѣсь при постройкѣ домовъ, не можетъ еще доказывать, что на этомъ плацѣ стояла церковь, такъкакъ здѣсь когда то, во время спирѣствовавшаго повѣтрія, было еврейское кладбище, и обѣщали представить непреложныя сему доказательства.

Коммиссары спрашивали объ этихъ показаніяхъ жителей, и они подтверждали показанія евреевъ.

Было назначено время для дачи документальныхъ свидѣтельствъ.

Лазаровичъ указалъ на листъ Владимірскаго епископа Поцѣя Брестскому протопопу, въ которомъ изложено было желаніе возобновить на Козьмо-Демянскомъ плацѣ существовавшую здѣсь Козьмо-Демянскую церковь, и на полномочіе его вчинить по сему дѣлу искъ; указалъ также на завѣщаніе священника церкви св. Сергія и Вакха похоронить его въ Козьмо-Демянской церкви и на другія письменныя и словесныя доказательства; въ заключеніе въ вѣрности своихъ показаній, самъ-пятъ съ капитуломъ Брестскимъ обѣщалъ учинить присягу.

Брестскіе жиды въ свою очередь представили привилегіи королей и Владимірско-Брестскихъ епископовъ, не исключая и Поцѣя, на право владѣнія этимъ плацомъ съ уплатой 20 зл. ежегоднаго чиншу каѳедральной Брестской церкви, и обѣщали учинить въ вѣрность своихъ показаній присягу. Въ пользу жидовъ показали еще и 16 человѣкъ шляхты, что церкви на указанномъ мѣсѣ никогда не было.

Коммиссары, по соображенію всѣхъ обстоятельствъ дѣла, постановили: искъ Лазаровича и капитула считать недѣйствительнымъ, а жидовъ оставить при ихъ правахъ на вѣчныя времена, съ тѣмъ, что если капитулъ и Лазаровичъ обезпокоятъ когда-либо жидовъ, то обязаны бубутъ заплатить 1000 талеровъ вадіи, изъ коихъ

половина пойдетъ митрополитскому суду, а другая жидамъ.

Послѣ такого постановленія, Лазаровичъ просилъ у коммиссаровъ позволенія протестовать по этому дѣлу въ Римъ; но они не позволили, на основаніи закона, воспрещающаго духовному суду разрѣшать мирскія дѣла.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ шостого, мѣсеца Апрѣля десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Левко Ицковичъ, школьникъ кагалу Берестейского, декретъ комисарскій, въ справѣ и речи въ немъ нижей менованой, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

My Gabryel Kolenda, z Bożey y stolice Apostolskiey łaski, arcybiskup metropolita Kiiowski, Halicki y wszystkiey Rusi, commissarz, także my uproszeni y wysadzeni do tey sprawy commissarze, Cyprylan Żochowski—episkop Witepski y Mścisławski, coadiutor metropoliey Kiiowskiey y archiepiskopiey Połockiey, Michał Kolenda—chorąży Derpski, podsędek woiewództwa Wileńskiego, Samuel Krzysztof Unichowski—woyski Mozyrski. Gdyśmy z dekretu roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, miesiąca Maia dnia dwudziestego, w Nowogródku ferowanego, za innotescencyami na dzień szósty miesiąca Julii, podług nowego kolendarza, do Brześcia ziechali y odroczenie tey commissiey do dnia siódmego uczynili; na dniu dzisieyszym siódmym Jula, roku teraznieyszego tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, z obiema stronami, to iest żydami Brzeskiemi y całym kahałem ich tę commissią wywodzącym z iedney strony aktorami, a z drugiey strony oycem Ławrentym Łazarowiczem—pisarzem kapitulnym y całą kapitułą Brzescką szliśmy na samy plac Kuźmo-Demiański nazwany, o który commissia iest słowna. A gdyśmy przyszli do samego placu, szerokość y długość iego y całą circumferentią, poczęli żydzi wywodzić z pewney ugody uczynioney z oycem Korytyńskim—protopopą Kobryńskim, iako zesłanym z woli y roskazania iegomości xiędza Benedykta Glińskiego — episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, pod datą w Brześciu, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, miesiąca Julii trzydziestego dnia.

Naprzód tedy rogami dwiema ten grunt tyka się ulicy Wielkiey Ruskiey, a drugiemi dwiema rogami także tyka się Nad-Bużney drogi, poprzeczne zaś są dwie ulicy, między któremi stoią domki różnych żydów na pomienionym placu Kuźmo-Demiańskim, tak iednak: iż to wszystko iest w pewnych granicach, y te obie ulice od Ruskiey do Pod-Bużney idące są znaczne y maiące, iako iest zwyczay, z tey y owey strony okna; inszey granicy nad te niemasz, nie znaią ani wiedzą, ani tego pokazać ociec Łazarowicz nie może. Druga Pod-Bużna iest, ta a nie insza, za którą są domy żydowskie, ale na placach zamkowych lokowane. Czynsz zaś z postanowienia z dawnych lat samych że ichmość oyców episkopów Włodzimierskich po złotych dwadziestu co rok na cerkiew kathedralną niepochybnie wypłacony bywa, ale żeby tu kiedy miała bydź cerkiew, tego nigdy nie bywało z dawnych czasów, y to pokazowali: iż na tym placu grobów siła ciał żydowskich czasu powietrza, kiedy nie dopuszczało miasto dla zarazy wynosić z miasta, pogrzebionych

nayduie się. Plac Kuźmo-Demiański, iż się nazywa nie przeto, że tam była cerkiew, ale że kowal Brzescki, imieniem Kuźma, zapisawszy to na cerkiew soborną, chciał tylko, aby czynsz doroczny płacono na pomienioną cerkiew z placu legowanego, iakoż ten czynsz żadnego roku chibić nie może y nie mógł kathedralną Brzescką cerkiew. Ukazowali y to przed nami żydzi: iż gdzie myślił ociec Łazarowicz cerkiew zakładać, tam było mieysce sprośne, smrodliwe y ciasne; tak żydzi dukt swóy skończywszy pokazanie dowodów na ten plac do controwersiey oczewistey przed nami odłożyli.

E contra ociec Ławrenti Łazarowicz z kapitułą Brzescką, dukt swóy poczynaiąc, szerokość y długość placu Kuźmo-Demiańskiego wywodząc, nie tylko to, co żydzi pokazali wyszey, mienił należeć do placu Kuźmo-Demiańskiego, ale twierdził oraz, iż ten plac Kuźmo-Demiański nie o ten widomy zaułek, ale aż o dom imci pana Kurcza opierał się y ta ulica Nad-Bużna tak daleko przed tym nie szła, y te domy, co nad samym Bugiem stoią, które mienią bydź żydzi pod zamkiem do placu Kuźmo-Demiańskiego należą, ieno że dawnością czasu y potęgą różnych possessorów żydów są od placu przerzeczonego oddalone y oderwane. Na tak wielkim placu przed lat kilkądziesiąt cerkiew świętego Kuźmy y Demiana stała. Po zgorzeniu zaś powszechnym miasta Brześcia przed Chocimską woyną, był ten plac zabudowany domami żydowskiemi, a nawet pod ten czas różnych ludzi bez żadnych iednak documentów na pismie miasto świadków stawił, iż tam kości iednego razu niemało wykopano bez grobów iednak y znaków pogrzebionym ciałom należących, ostatek w tey materyey mówić y controwersować do oczewistey rosprawy, tamże ociec Łazarowicz z kapitułą Brzescką zachował sobie.

Przeciwnym zaś sposobem żydzi z mieysca nie ruszaiąc się prosili nas, abyśmy na to mieysce, gdzie ociec Łazarowicz powiadał bydź zaułek, mimo dwór imci pana Kurcza, poszedszy pilnie de visu uważyli, ieśli tam było podobieństwo zaułka y zpytali się, ieśli tam bywał kiedy. A my tamte mieysce ciasne przechodząc nie widzieliśmy okna żadnego z domów naprzeciwko drugim domom, a sąsiedzi siedzący domkami swemi na tamtym mieyscu twierdzili, iż tam nigdy zaułka nie bywało, ale to spatium zawsze bywa zabudowane domami, wrotami, różnych inquilinów. Iako gdzie ociec Łazarowicz powiadał, że się opierał y krzyż o ten zaułek, przy domie imci pana Kurcza, tam wrota domu iednego żyda były. Wnosili zatym, iż ten dukt oyca Łazarowicza nie tylko z tych miar nie może subsistere, ale że od tego zaułku przez żydów y mieszczan na gromadzie będących pokazanego, gdzie Abram rzeznik swóy dom ma, idąc aż do domu imci pana Kurcza, nie płacą żydzi ani płacywali czynszu na cerkiew katedralną od placu Kuźmo-Demiańskiego, ale za libertaciami od królow panów y rzeczypospolitey onym nadanymi, zawsze żyli y żyią.

Po dokończonym y z obu stron obwiedzionym względem placu, nazwanego Kuźmo-Demiańskiego dukcie, powróciwszy do klasztoru residentiey naszey obie strony przez ienerała województwa Brzesckiego Samuela Demideckiego przywoławszy rosprawować się przed sobą y controwersować roskazali.

Na terminie tedy ninieyszym, roku, miesiąca y dnia wysz pisanego, stanąwszy plenipotent od żydów kahału Brzesckiego urodzony Jan Manczak — mostowniczy Miń-

ski się, pytał się wprzódy oyca Łazarewicza, czego by po dukcie od żydów obwiedzionym potrzebował, zwłaszcza że żydzi z dawnych czasów in possessione tego placu, nazwanego Kuźmo-Demiańskiego y bez żadney trudności czynsz doroczny na cerkiew soborną płacą?

Na przeciwko czemu ociec Łazarowicz y z kapitułą Brzescką stanąwszy, pokładali list imci xiędza Jana Michała Pocieia — episkopa Włodzimierskiego, roku tysiąc sześćset pięćdziesiąt szóstym, w którym pisząc do protopopy Brzesckiego zamyśla, Pana Boga wziąwszy na pomoc, starać się o pobudowanie cerkwie na gruncie tym, gdzie cerkiew ś-go Kuźmy-Demiana za dawnych lat bywała, na którym twierdzi, że domy żydowskie teraz stoią; a przy tym pokazował plenipotentią od tegoż imci xiędza Pocieia, pod datą roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, miesiąca Februarii pierwszego dnia, ad agendum z żydami o zaięcie cerkiewiscz, naybarziey dowod swóy pokładał na testamencie Natanaela Falikiewicza — prezbytera cerkwi Brzesckiey świętych męczenników Sergiusza y Bacha. W tym testamencie pomienionego Natanaela iest wyraźna wzmianka prezbitera tegoż Natanaela, iż się nie gdzie indziey każe pogrzebść, ieno w cerkwi Brzesckiey świętego Kuźmy y Demiana, to iuż była cerkiew na tym placu świętego Kuźmy y Demiana, do tegoż służący produkował list Moyżesza Isakowicza — prezbitera Kozmo-Demiańskiego Brzesckiego w roku tysiąc pięćset siedmdziesiąt czwartym, miesiąca Maia dnia dwudziestego czwartego, gdzie się zapisuie prezbiter pomienioney cerkwi episkopowi Włodzimierskiemu na rzecz pewną w tym liście mianowaną, a potym kładł przed nami inquisitią roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, która iuż była dekretem, w Supraślе ferowanym, skasowana y na inquisitiey kassacya napisana, tegoż roku testimonia niektórey szlachty, że słyszała od żyda Mendela od lat czterdziestu, która powiadała y zeznawała, iż tam niegdyś była cerkiew świętego Kozmy-Demiana. Przy tych dokumentach brał się samo piąt z kapituły swoiey Brzeskiey do przysięgi, takowym sposobem, iż na tamtym placu w granicach swoich y szerokości, tak iako obwiódł w dukcie swoim wyżey specifikowanym, była niegdyś cerkiew świętego Kuźmy-Demiana z cmentarzem, a po przysiędze, aby iuż czynszów więcey nie dawali żydzi na cerkiew soborną, ale ustąpili precz z domami swemi, ile ich na tym obwiedzionym placu znayduie się, gdyż nie tylko my kapituła, ale y sam imci xiądz episkop teraznieyszy cerkiew tam chce wystawić na cześć tychże męczeników świętych Koźmy-Demiana.

Dowodząc praw swoich żydzi z kahałem Brzeskim, y oraz przez plenipotenta oycu Łazarowiczowi y kapitule Brzeskiey replikuiąc, negabant wprzódy, że tam cerkiew nie była, ieno że plac był, z którego czynsz doroczny płacili y płacą żydzi Brzescy za consensem ichmości oyców episkopów Brzeskich y Włodzimierskich. Testament od oyca Łazarowicza nie ma waloru dla tego, że iest zmyslony, zfalsyfikowany przez niegoż samego, y ieszcze żyie ten człowiek y nayduie się w tym klasztorze, który na requisitią oyca Łazarowicza podpisał pomieniony testament, na zgubę żydów Brzeskich y zdzierstwo zmyślony, co za osobliwym zapozwem pokaże się iawny fałsz tego testamentu wielą ratiami y probatiami, nie może tedy ociec Łazarowicz na tym fundamentalney swoiey iakoby probaciey zasadzać się, mieniąc, iż tam cerkiew była, którey za zmyślonym testamentem

falszywym dowodzić nie może. A że powiada tam bydź nieiakieś wykopane kości, nie dla tego twierdzić możemy, iż tam był cmentarz y cerkiew, sprawuie to, iż ludzi braci naszey w powietrze wielkie umarłey, są tam ciała pogrzebione, na co inqusitią pokładał pod datą tysiąc sześćset pięddziesiąt ósmego, miesiąca Augusta szesnastego dnia, która świadczy tak o tem pogrzebieniu ciał żydowskich pod czas powietrza, iako y to, że tam cerkwi nigdy nie było, pokładał też kwit ieneralny imci oyca Mokofieia Bukowieckiego—episkopa Włodzimierskiego, który nie tylko świadczy, iż antecessorom swoim episkopom Włodzimierskim y kapitule Brzeskiey co rok żydzi czynsz płacili, ale y onemu samemu zawsze płacywali y dosyć czynili; w tymże liście wspomina dawność possessyey żydów na tym placu. Niemniey y to do uwagi naszey żydzi podali, kiedy probowali dawności possessyey swoiey commissyą przez zesłanych od imci oyca Jana Michała Pocieia w roku tysiąc sześćset pięddziesiąt ósmym, miesiąca Augusta dnia szesnastego, tam będąc żydzi zapozwani o plac, nazwany Koźmo-Demiański, iakoby osiedli darmo, bez prawa, praezentowali prawa onym nadane y służące od imci xiędza HipacegoPocieia—metropolity Kiiowskiego, episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, także y od oyca imci oyca Morachowskiego—episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, a przytym pokładali processa, poczynione w roku tysiąc sześćset pięddziesiąt pierwszym, o poginienie różnych praw y przywileiów, do tey sprawy służących, podczas incursyi Kozackiey; tamże iest zeznanie różnych y godnych wiary ludzi, iż tam nigdy nie była cerkiew, ale iako pamięć znieść może ludzka, iż tam ten plac od kowala mieszczanina Brzeskiego, iako własność iego, iest nadany na cerkiew katedralną, z tym tylko ciężarem, żeby czynsz coroczny cerkwi dochodził. Okazya legowania tego placu na cerkiew była nie insza, ieno ta, iż ten kowal, Kuźma nazwany, był człowiek religiey Ruskiey y, bezpotomnie umieraiąc, życzył, aby to cerkwi Bożey dostało się. Toż y sami niektórzy mieszczanie Brzescy podczas conspectiey twierdzili, iż nie pamiętaią, iako iuż dawno na tym placu pobudowawszy się żydzi czynsz płacą cerkwi. Przystępuiąc iednak do walnych praw na ten plac, prezentowali przed nami imci xiędza Jana Michała Pocieia—episkopa Włodzimierskiego list, pod datą tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, miesiąca Julii dnia czternastego, którym aprobowawszy inquisicią wysz mianowaną waruie to, iż nie ma naruszać prawa, żydom danego od ichmość oyców episkopów Włodzimierskich, y owszem wiecznie y nienarusznie na czasy potomne przy domkach tych zostawuie onych, ieno żeby czynsz doroczny był płacony, to iest, dwadzieścia złotych na cerkiew; toż samo następuiący po nim imci xiądz Benedykt Gliński, episkop Włodzimierski y Brzeski, dwa razy pod różnemi datami, to iest, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego y roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt ósmego approbuie żydom, waruiąc to, iż niema onym ni w czym naruszać prawa antecessorów swoich. Nastąpiła przytym tych wszystkich praw y przywileiów episkopów Włodzimierskich confirmacia nasza w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt ósmym, miesiąca Nowembra dnia ośmnastego. Potym ieszcze liście naszym de novo tenże plac imci xiądz Gliński—episkop Włodzimierski in favorem żydów aprobuie, cośmo znowu powagą naszą metropolitańską, confirmowaną w roku tysiąc sześćset siedmdziesiątego, Nowem-

bra szóstego. Świadczą nakoniec szesnastu świadków szlachty zacney y wiary godney, obywatelów woiewództwa Brzeskiego, pod sumieniem y przysięgą zeznanych, iż na tamtym placu nigdy nie była cerkiew. To tak wywiodszy brali się żydzi do przysięgi na tym, iako od dziadów y pradziadów nie pamiętaią, żeby tam była cerkiew, a po przysiędze prosili zachowania przy prawach ichmościów oyców episkopów y metropolitów, tudzież naybarziey przy przywileiach królów ichmość, konstituciami warowanych, któremi to wiecznie cautum, iż z placów duchownych, ziemskich y mieyskich nie może odtąd żaden z żydów rugować, daleko barziey nie może pociągać ich do sądu nie należnego, a zwłaszcza kiedy komu z duchownych krzywda się dzieie od żydów, aby nullo casu nie mogli oycowie episkopowie Włodzimierscy z kapitułą Brzeską rugować onych z tego placu, bo któż by od tego czasu mógł śmiele z duchownemi contraktować, gdyby dotrzymywać contraktu (nie chcieli).

My—commissarze z wysadzonemi y uproszonemi od nas kommissarzami, tey sprawy przesłuchawszy y onę z oczewistey controwersiey dobrze wyrozumiawszy, taki ferowaliśmy dekret: Ponieważ żydzi Brzescy, z całym kahałem miasta iego królewskiey mości Brześcia pokazawszy dukt swóy placu cerkiewnego, Kuźmo-Demiański nazwanego, w ugodzie z oycem Tomaszem Krzywińskim—administratorem protopopiey Kobryńskiey, od imci xiędza Benedykta Glińskiego—episkopa Włodzimierskiego na to zesłanym, wyrażonego, różnemi dokumentami, inquisicyami nieraz o to wywiedzionemi, tudzież confirmacyami ichmość xięży episkopów Włodzimierskich y Brzeskich, aż do ostatniego teraznieyszego imci xiędza Benedykta Glińskiego—episkopa Włodzimierskiego, także confirmacyami metropolitów antecessorów naszych, y naszą confirmacią, ieszcze przed sprawą o ten plac żydom daną, dowiedli, że tego od dawnych czasów zostaią possesorami placu y czynsz, podług postanowienia oyców episkopów Włodzimierskich, co rok przez nich wypłacony bywa, co i kwitami produkowanemy probarunt. Dukt zaś, który nam ociec Łazarowicz z kapitułą Brzescką pokazał, includendo zaułeczek iakiś, twierdząc, iakoby o dwór iego mosci pana Kurcza opierał się, tedy że tego żadnemi dokumentami, ani circumscripcią żadną nie dowodził y owszem same niepodobieństwo pokazało, że tam nie mógł bydź zaułek, do tego duktu należący, a zatym obie strony do iuramentu się brały;—my tedy, maiąc in consideratione produkowane ich mości oyców episkopów Włodzimierskich y metropolitów dokumenta, confirmacye y przywileia królów ich mosci, żydom ratione fundi na placach mieyskich, szlacheckich y duchownych nadane, aby z nich salvo onere census nie byli rugowani, co y constitucią regni iest na blisko przeszłym seymie confirmatum, a stosuiąc się do prawa pospolitego y samey słuszności bliszych żydów samo piątym starszym synagogi Brzesckiey do przysięgi póyść, uznawamy na tym: iako ten dukt, przez nich pokazany, poczowszy od Ruskiey ulicy do Podbużney, a ztamtąd zaułkiem mimo żyda Leyzera z iedney, a zdrugiey Abrahama Rzeznika srzodkiem idąc, iest prawdziwy, na tym: iako według duktu oyca Łazarowicza y kapituły Brzesckiey te domki, opieraiące się aż o dom iegomości pana Kurcza, nigdy do placy Kuźmo-Demiańskiego nie należały, na tym: iako ułeczkę nię była, oprocz tey wyszmianowaney, y na tym iako tam cerkwi świę-

tego Kuźmy y Demiana od dziadów y pradziadów naszych nigdy nie pamiętamy y nie wiemy, żeby tam była, ale mere tylko iest nadanie kowala, mieszczanina Brzesckiego Kuźmy na cerkiew katedralną; której przysiędze termin dzień dziewiąty Iulii iuxta novum calendarium, według ich prawa, składamy; a po takowey przysiędze ichmościom oycom episkopom Włodzimierskim y Brzesckim, także y kapitule Brzesckiey wieczne milczenie w tey sprawie nakazawszy, żydów teraz mieszkaiących y sukcessorów ich, którzy na tym placu mieszkać y budować się będą, salvo onere czynszu postanowionego—złotych dwadzieścia, bez żadney w potomne czasy auctiey, przy wieczney possesiey zachowuiemy. I lubo by domki, teraz stoiące, strzeż Boże, przez ogień spalone lub przez nieprzyiaciela zniesione były, nic przeto i. mość xiądz episkop Włodzimierski, teraznieyszy y sukcessorowie iego z kapitułą Brzescką będą mieli przystęp budować się na tym placu, oddaliwszy żydów, ale wiecznemi czasy na pomienionym Kuźmo-Demiańskim placu nikomu inszemu, ieno żydom Brzesckim domy erigować y co chcieć na potrzebę kahału czynić tym dekretem naszym mieć chcemy. A iako na episkopów Włodzimierskich, tak y na kapitułę Brzescką vadium tysiąc talerów, połowicę iudicio metropolitano, połowicę stronie żydom Brzesckim, ieśli by względem spokoyney do possessyey na tym placu turbować attentowali, przy rekursie do nas nakazuiemu.

Po którym dekrecie naszym ociec Łazarowicz z kapitułą Brzescką, twierdząc się bydź aggrawowanym, dla tego samego, że nie iego z kapitułą Brzescką uznał sąd nasz bliższego do przysięgi, tym nie contentuiąc się dekretem, do sądu stolice świętey Apostolskiey, to iest, do Rzymu, do oyca świętego wespół z kapitułą Brzescką appellował, y dopusczenia pomienioney appellacyey prosił y domawiał się. Na co plenipotent od żydów kahału Brzesckiego, takową daiąc replikę, pokładał przed nami list króla imści teraznieyszego, nam szczęśliwie panuiącego, otworzysty, do nas pisany, abyśmy żydów Brzesckich prezbiterom Brzesckim do sądów duchownych, iako nienależnych, za appellacyami pociągać nie dopuścili y owszem do forum należnego onych odesłali. A nadto, iż ta sprawa na tey commissiey ostatnią miała wziąć decisią y uspokoienie, sama słuszność dictuie, aby tu iuż swóy koniec wzięła, y to ieszcze przydawał, iż ta sprawa iest fundi et census, a takowe sprawy z żydami nie maią nigdzie forum, oprócz w tey oyczyznie żydom przez przywileia królów ichmości y constytuciey rzeczy-pospolitey, iakoby w Rzymie ociec święty, lub sędzia od oyca świętego naznaczony, żydów niekrzczonych miał klątwą okrywać, y iakoby tey klątwy executia była, a zatym wysz uczynioney appellacyey, iako niesłuszney, niedopuczczenia affektował, deklaruiąc się z tym w ostatku, iż za dopusczeniem oney była by widoczna contraventia przywileiom królów ichmości y świeżego listu króla ichmości teraznieyszego. My—sąd z wysadzonemi assesorami naszemi dobrze to uważywszy, iż przez dopuszczenie appellacyey do świętey stolicy apostolskiey rzymskiey było by convulsią praw żydom w tey oyczyznie, od królów panów nadanych y constitutiami roborowanych, interponowaney appellacyey oycu Łazarowiczowi y kapitule Brzesckiey nie dopuszczamy, a od tego czasu na czasy potomne, gdy iaką praetansią kapituła Brzescka lub y

sam iegomć xiądz episkop Włodzimierski będzie miał od żydów Brzesckich, o cokolwiek, tedy u należnego sądu niechay dochodzi podług ich prawa y przywileiów, im nadanych y constitutiami aprobowanych, a nie do żadnego innego sądu pociągani być maią pod winą wyszmianowaną. A gdy dzień dziewiąty Iulii, podług nowego kalendarza, nakazaney przysiędze żydom w synagodze podług ich prawa przyszedł y rota iuramentu była wydana wielebnemu oycu Hrehoremu Woincowi—kapituły Brzesckiey przezbiterowi y innym z kapituły Brzesckiey do dowiedzenia przysięgi przydanych, tedy pomienioną rotę wziowszy sami byli przytomnemi tey przysiędze, lubo przed tym oyciec Łazarowicz imieniem kapituły appellował, iakoż żydzi samopiąt, to iest, Aron Jakubowicz, Lewko Ickowicz, Lewko Jozephowicz Leyba Szlomowicz, Menchen Jozephowicz, szkolnicy starsi żydów Brzesckich, w synagodze swoiey według ich prawa na rotule przysięgę wykonali w obecności wielebnego Hrehorego Woinca y innych z kapituły Brzesckiey wielebnych oyców, którzy, imieniem kapituły przytomnymi będąc, słuchali przysięgę, a po takowey przysiędze, żydów Brzesckich z całym kahałem przy dekrecie naszym commissarskim wiecznie, nieporusznie zostawuiemy. Co dla lepszey y nieporuszney wiary, pieczęci nasze przycisnowszy, rękami własnemi podpisaliśmy się. W Brześciu, miesiąca Iulii dnia siódmego podług nowego kalendarza, roku tysiąc sześćset siedemdziesiąt pierwszego. У того декрету комисарского, при печатѣхъ притисненныхъ, подписи рукъ тыми словы: Gabryel Kolenda—archiepiscopus metropolita Kijowski, Halicki y wszystkiey Rusi; iako commissarz do tey sprawy Cyprian Żochowski—episkop Witepski y Mścisławski, coadiutor metropoliey Ruskiey, będąc zasadzony sędzią; Michał Konstanty Kolenda—chorąży Derpski, podsędek woiewodztwa Wileńskiego, iako wysadzony sędzia od iaśnie wielmożnego imci xiędza metropolity wszystkiey Rusi—Samuel Krzysztoph Uniechowski—woyski Mozyrski. Который же тотъ декретъ комисарскій, черезъ особу вверхупомененую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1671 г.

Изъ книги за 1673—1676 годъ стр. 1999.

448. Коммиссарское опредѣленіе по дѣлу между греко-унитскимъ священникомъ Лаврентіемъ Лазаровичемъ и Брестскими жидами.

Въ этомъ актѣ излагаются подробности процесса Брестскихъ жидовъ со священникомъ Лазаровичемъ, доказывающія подложность его документа, по которому онъ хотѣлъ отнять у жидовъ Косьмо-Демьянскій плацъ. Документъ этотъ былъ написанъ молодымъ человѣкомъ Будиловичемъ и заключалъ въ себѣ видимыя историческія и юридическія погрѣшности.

Коммиссары постановили: лишить его священническаго званія и не принимать въ священники ни въ одну изъ уніятскихъ церквей; имѣнія отдать въ поссесію жидамъ, а самому Лазаровичу, во избѣжаніе новыхъ безпокойствъ, запретить жить въ г. Брестѣ. *)

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ шостого, мѣсяца Апрѣля десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Левко Ицковичъ—школьникъ кагалу Берестейского, декретъ комисарскій, въ справѣ и речи въ немъ нижей менованой, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

My Gabryel Kolenda, z Bożey y stolice Apostolskiey łaski metropolita, Cypryan Żochowski, episkop Witepski y Mścisławski, koadiutor metropoliey, Michał Kolenda—podsędek Wileński, Samuel Unichowski—woyski Mozyrski, wysadzeni y uproszeni od iegomość xiędza metropolity assessorowie, na dniu dzisieyszym ósmego Jula, roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, sądzić zasiadszy, przywołać oyca Łazarowicza z aktoratu żydów Brzeskich roskazaliśmy.

A po przywołaniu plenipotent od żydów Jan Menczak produkować sprawę y pozew czytać przeciwko oycowi Łazarowiczowi poczoł, iż on testament, dnia siódmego miesiąca Julia, przed sądem naszym produkowany, zmyśliwszy, docho-

---

*) *Примѣч.* Къ этому спорному дѣлу о Козьмо-Демьянскомъ плацѣ, относятся слѣдующіе документы: 1) подъ № 3-мъ духовное завѣщаніе священника Брестской церкви во имя св. мучениковъ Сергія и Вакха, въ которомъ онъ проситъ своихъ дѣтей *похоронить его въ Козьмо-Демьянской церкви.* Документъ этотъ относится къ 1485 году. 2) Подъ № 63-мъ универсалъ короля Яна III-го, въ которомъ онъ подтверждаетъ *коммиссарское постановленіе о Козьмо-Демьянскомъ плацѣ, начинающемся отъ дома Курча до дома жида Файбиша.* Документъ этотъ относится къ 1681 году. 3) Подъ № 35, (г. 1656)—письмо Владимірско-Брестскаго епископа Потѣя, въ которомъ онъ указывая на пожаръ, погубившій три церкви, предписываетъ Брестскому протопопу позаботиться *о постройкѣ новой церкви на томъ грунтѣ, на которомъ нѣкогда стояла церковь Кузьмы и Деміана, а теперь стоятъ жидовскіе дома.* 4) Подъ № 147-мъ универсалъ митрополита Коленды Брестскимъ гродскимъ властямъ, въ которомъ онъ жалуется на Брестскую капитулу, что она не исполняетъ его предписанія о снятіи креста съ неприличнаго мѣста и проситъ ихъ оказать свое содѣйствіе въ этомъ дѣлѣ его коммиссару Купяльскому, тѣмъ болѣе, что объ этомъ снятіи подняли дѣло сами же Брестскія власти. Документъ этотъ относится къ 1669-му году.

Изъ сопоставленія этихъ документовъ видно, что дѣло о Козьмо-Демьянскомъ плацѣ началось въ 1669 году. Началось оно тѣмъ, что священникъ Лазаровичъ поставилъ возлѣ дома Курча крестъ, а Брестское дворянство, бывшее на кап-

dził placu, nazwanego Kuźmo-Demiańskiego, o którym testament zmyślony napisał, iakoby synogoga żydowska na placu cerkwi świętego Sergiusza y Bakcha stoi. A zmyśliwszy imiona y przezwiska tego testamentu dał mu datę roku tysiąc cztyrysta ośmdziesiąt piątego, który że iest fałszywy, wiele w nim mankamentów nayduie się, iakó każdy doyrzeć tego może. Pierwsza, iż na papierze starym y pokleionym, pół arkusza oddartym od iakieyś starey sztuki, atrament świeży daie się na oko widzieć. Druga, iż same wiersze tak krzywo nakleionych mieyscach idą, że niemasz podobieństwa, aby pisane były kiedy od kogo na całym papierze. Trzecia, iż pieczęci ani znaku, ani wyrażenia żadnego nie masz, oprócz iż są mieysca cztyry żelazem wypalone. Piąta, iż przedtym nigdy podpisów do żadney rzeczy nie było, krom tylko pieczęci samych. Szósta, iż stawał tu przed sądem Jan Budziłowicz, lat dwadzieścia maiący, abo więcey, który to zeznał, iż iego iest własna ręka. Gdy siódmego Julii, stawaiąc w sprawie plenipotent o plac wyż mianowany, tedy poznał, że to iest tego Jana Budziłowicza ręka, który on pisał za proźbą oyca Łazarowicza nie masz temu roku te słowa: pieczętarz tego testamentu Piotr Zamborski—pisarz mieyski Brzeski ręką swą. Siódma, iakoż mógł pisarz być mieyski Brzeski na ten czas, kiedy ieszcze prawa maydeburskiego od królów ichmość nie nadano. Ósma, ieśliby był pisarz na ten czas, toć do akt musiał przyiąć pomieniony testament y suscepta musiała być na testamencie. Dziewiąta y proces pokazał, że ociec Łazarowicz czynił pochwałki częstokroć, powiadaiąc, że ia wymyszlę na was iaki skrypt, albo testament, lub też przywiley. Nakoniec też prosili nas o skasowanie iako zmyślonego skryptu tego y ieśli by gdzie w aktach znaydował się, tedy iako z akt wolno było eliminować takie extrakta wyięte aby dekretem naszym kasowane były, prosili y domawiali się. Na ostatek przy tak iawnych prolaciach samo siódmym starszych żydów Brzeskich zabierała się do przysięgi na tym, iako ten testament zfalsifikowany y świeżo zrobiony przez oyca Łazarowicza; na tym, iako świeże znaki to samo pokazuią, iż niedawno ten skrypt przez tegoż oyca Łazarowicza iest zmyślony y zkoncypowany, y na tym iako pochwałkę wyżey mianowaną na nich czynił; a po przysiędze, aby, podług statutu, na garle był karany, podług rozdziału pierwszego artykułu szesnastego; dobra zaś iego mieyskie za szkody y turbacye, które ponie-

---

туровомъ сеймикѣ, попросило митрополита Коленды снять его. Митрополитъ предписалъ Брестской капитулѣ исполнить желаніе дворянства, но капитула не послушалось. Затѣмъ въ слѣдующихъ годахъ выступаетъ на сцену священникъ Лазаровичъ. Документы представленные имъ (*завѣщаніе священника церкви св. Сергія и Вакха и письмо Потѣя*), признаны подложными, а Лазаровичъ лишенъ священническаго сана. Странно въ этомъ дѣлѣ то, что свидѣтелями противъ Лазаровича были взяты жиды и 16 человѣкъ шляхты, посвидѣтельствовавшей, что они не помнитъ, чтобы въ Брестѣ когда либо существовала церковь Козьмы и Даміана, въ то время, когда 15 лѣтъ тому назадъ Потѣй предписывалъ Брестскому протопопу Процевичу учинить протестацію по случаю сожженія трехъ церквей на Брестскомъ предмѣстьѣ, въ томъ числѣ и церкви св. Козьмы и Демьяна. Спустя 10 лѣтъ послѣ процесса, т. е. въ 1681 г. (№ 63) король Янъ III-й подтвердилъ коммиссарское постановленіе о томъ, что Козьмо-Демьянскіе грунты должны принадлежать Брестской каѳедральной церкви. Что касается до указанія пленипотента жидовъ будто подъ 1485 годомъ не могло быть подписи секретаря Брестскаго потому, что г. Брестъ не имѣлъ еще въ то время магдебургскихъ правъ; то замѣчаніе это не основательно, потому, что права магдебургскія были дарованы Брестю въ 1390 году и подтверждены Витовтомъ въ 1408 г., Казиміромъ Ягеллончикомъ въ 1441 году и другими позднѣйшими королями.

śli żydzi względem tey sprawy, aby kahałowi w possessyą podane były.

Po dokonczeniu tey mowy plenipotentem od żydów, dwuch oyców z kapituły Hrehory Woinieç y Miron Czarnomiński, imieniem oyca Łazarewicza podali obmowę do nas metropolity w te słowa: Mości panie! Za podanym pozwem od kahału żydów Brzeskich sine scitu dobrodzieia naszego, w żałobie ich u sądu wielmożnego pana stawać nie mogę; ieżelim w czym winien został, mam pana y dobrodzieia mego imci xiędza episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, u ktőrego zawsze iest dla nas ubogich kapłanów święta sprawiedliwość, o co proszę, abym według praw naszych duchownych y kanonów oyców świętych zachowany był, a żadnemi dekretami abym nie był agrawowany. Pisan w Brześciu, roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, miesiąca Julii siódmego dnia. Laurentius Łazarowicz, iuratus notarius kapituły Brzeskiey mp.

Na którą obmowę plenipotent od żydów takową dawał replikę: iż ociec Łazarewicz nie mógł się zrywać z tego sądu metropolitańskiego, ponieważ iuż wczora dnia siódmego controwersował z żydami oczewiście z tym testamentem, dochodząc placu Kuźmo-Demiańskiego, wyniosł był po żydów przed ten sąd pozew, w którym pozywa podług testamentu tego zmyszlonego o plac Kuźmo-Demiański, to iuż sam uznał y acceptował tu rozprawić się z żydami o pomieniony testament; uchylenia tedy obmowy żydzi prosili y domawiali się, a procedować aby oycowi Łazarewiczowi nakazali, instabant.

My sąd, bacząc, vigore tego testamentu, pozew wyniesiony po żydów od Łazarowicza procedować onemu nakazali. A gdy procedować przyszło, widząc ociec Łazarowicz, że idzie o iego skórę, że poznano y dowiedziono tego iawny fałsz, upornie stawić się przed sądem naszym nie chciał; tedyśmy proszeni od żydów byli, aby na upad w samey rzeczy zdawszy onego penami, o które wyżey prosili, oyca Łazarowicza okryli y ten testament wyżey mianowany, aby skasowawszy, do nich był oddany, żeby y z xiąg grodzkich Brzeskich za tym oryginałem wykasowali; my sąd z wysadzonemi y uproszonemi od nas assessorami, tey sprawy przesłuchawszy y onę dobrze wyrozumiawszy, ferowaliśmy dekret: Ponieważ ociec Łazarowicz, na instancyey żydów Brzesckich pozwany o zfałszowanie y zmyślenie testamentu na dochodzenie placu, Kuźmo-Demiańskiego nazwanego, y na cierkiew świętego Sergiusza y Bakcha, iakoby na niey miała być synagoga żydowska ufundowana, podawszy niesłuszną obmowę wyżey specyfikowaną, unikaiąc sądu naszego, który sam iuż acceptował, kiedy żydów, vigore tego testamentu przed sąd nasz pozwawszy y chciał się o pomienioną Koźmo-Demiańską cerkiew rozprawować, a teraz, gdy o tenże testament zfalsyfikowany iest od żydów przed nami pozwany, tedy ponawiaiąc, iż pod czas sądu naszego stanoł Jan Budziłowicz y zeznał, że podpisał swą ręką własną ten testament na instancią oyca Łazarowicza, sam osobą swoią przed sądem naszym uporem szed; a my na upad w samey rzeczy pomienionego oyca Ławrentego Łazarowicza zdawszy, przy dowodzie tak znacznym y zeznaniu tego Budziłowicza, iż iest zfalsyfikowany testament, żydom Brzesckim samo siódmym według ich prawa przysiądz nakazuiemy na tym, iako ten testament iest sfalsifikowany y świeży zrobiony przez oyca Łazarowicza, iako świeże znaki to samo

pokazuią; iż niedawno ten skrypt przez oyca Łazarowicza iest zmyslony y zconcypowany y iako pochwałki czynił na zmyślenie testamentu, albo iakiego przywileiu, termin przysiędze dzień dziesiąty Iula w synagodze podług ich prawa przy zesłanym od nas wielebnym oycem starszym Brzesckim, a po takowey przysiędze lubo by ociec Łazarowicz godzien był za to degradatiey z kapłaństwa y karania gardłem, iednak clementiey nad nim zażywszy, za taki fałsz z pisarstwa y ze wszystkich godności duchownych, które na sobie nosił, onego złożywszy, czynimi go od tego czasu niegodnym et incapacem iakiego kolwiek beneficium po wszystkich diecesiach w iedności świętey będących, cerkiew onego Troiecką pro vacanti declaruiemy. A że względem tego testamentu do turbacyey, szkod y nakładów żydów Brzesckich przywiodł; tedy dobra iego mieyskie własne, które się tu w mieście lub za miastem w polach, łąkach, sianożęciach y zasiekach naydúią, w moc y possessyą przez urząd zakonny, to iest imci pana podstarościego, przy zesłanym od nas xiędzu starszym Brzesckim, żydom Brzesckim y kahałowi Brzesckiemu, tym dekretem naszym obiąć pozwalamy y nakazuiemy, y aby iuż więcey w tym woiewództwie, a naybarziey w mieście Brzesckim nie bywał, ani mieszkał, pod winą złapania y przyprowadzenia do nas, któremu kolwiek duchownemu urzędowi lub świeckiemu tym dekretem naszym roskazaliśmy y moc zupełną daiemy. Co iako się działo, iest do xiąg metropolitańskich zapisano. Gdyż dzień dziesiąty miesiąca Iula przyszed, tedy żydzi samo siódm podług dekretu nakazaną wykonali przysięgę. A my też przy wielebnym oycu starszym Brzesckim imci panu podstarościemu Brzesckiemu specifikowane oyca Łazarowicza place y należytosci, podług dekretu, iako iest wyżey opisano, exequować y w possessyą wieczną żydom podać roskazaliśmy, y ten testament zfalsyfikowany skasowawszy, żydom Brzesckim oddaliliśmy, za którym y z xiąg grodzkich Brzeskich wykasować pozwoliliśmy. Pisan w Brześciu, miesiąca Iulii dnia ósmego, którego iest ferowany roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego.

У того декрету комисарского при печатѣхъ притисненныхъ подписи рукъ тыми словы: Gabryel Kolenda, archiepiscopus metropolita Kijowski, Halicki y wszystkiey Rusi; iako kommisarz do tey sprawy Cypryan Żochowski—episkop Witepski y Mścisławski coadiutor metropoliey ruskiey, Michał Konstanty Kolenda — chorąży Derpski, podsędek woiewodztwa Wileńskiego, iako wysadzony sądzia od iaśnie wielmożnego imci xiędza metropolity wszystkiey Rusi, Samuel-Krzysztoph Uniechowski—woyski Mozyrski. Который же тотъ декретъ, черезъ особу въверху помененую ку активованью поданный, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1676 г.

Изъ книги за 1673—1676 годы, стр. 2817.

449. Показанія Хведьки Авгучика о сдѣланныхъ имъ святотатствахъ.

Въ присутствіи Рожанецкихъ мѣщанъ, Кодненскаго诸вознаго, Влодавскихъ мѣщанъ и шляхты былъ допрашиваемъ Хведько Авдучикъ о сдѣланныхъ имъ святотатствахъ; на допросахъ онъ показалъ слѣдующее:

«Въ деревнѣ Лушковѣ я влѣзъ въ церковь, укралъ бѣлый крестъ, отдалъ его и ушелъ изъ тюрьмы; въ деревнѣ Городлѣ также влѣзъ въ церковь, укралъ два креста и спряталъ изъ подъ заборомъ; потомъ отдалъ ихъ и ихъ тюрмы ушелъ; въ м. Рожанцѣ влѣзъ чрезъ окно въ церковь, укралъ серебрянный дискосъ, изображеніе агнца (agnuski), цѣпочку и мотокъ бисеру и звѣздицу; съ этими вещами я пришелъ въ Словатичи и показалъ ихъ жидамъ; купить, то ихъ они не купили, но цѣпочку украли своимъ способомъ. Я принесъ эти вещи своему дядьку Сидору; онъ взялъ ихъ и сказалъ мнѣ: «ступай еще на поживу, а я это продамъ». Въ этомъ же мѣстечкѣ Рожанцахъ я укралъ въ коморѣ лазуревое платье; продалъ его Словатицкому жиду за 1 злотъ. Въ деревнѣ Страдажѣ укралъ изъ Нахмановаго дома тулупъ; отдалъ его Курилику.»

Подверженый пыткамъ отъ Володавскихъ мѣщанъ—не укралъ ли чего либо въ ихъ церкви, такъ какъ и у нихъ была пропажа, — сознался: «Отецъ мой, по имени Авдучикъ, Куриликъ и Сидоръ Дятковскій, выкрали много серебра и продавали его въ Торчинѣ». Не упоминалъ объ этомъ подсудимый потому, что его просилъ молчать дядько Сидоръ и тетка, «великая чаровница.»

Наконецъ, будучи уже на кострѣ, снова подтвердилъ свои прежнія показанія— относительно святотатства своего отца, дяди и Курилика.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ семьдесятъ шестого, мѣсяца Октобра двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ — стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившiесе очевисто славетные мѣщане Володавскіе Матіяшъ Котляръ и Станиславъ Птахъ, конфессату, на речь въ немъ ниже мененную, ку актикованью подали вь тые слова писанную.

Anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego, dnia ósmego Oktobra.

Przed nami mieszczanami Rożanieckiemi, gromadą całą y przy ienerale Kodeńskim—Woyciechem Szawłowskim, przy nas był namiestnik imci pana Kazimierza Dunina Kierwickiego — miecznika Smoleńskiego, szlachetny urodzony pan Jakubowski y Mateusz Kotlarz, Hrehory Basarski y Stanisław Płuciński—mieszczanie Włodawscy, zeznanie przed nami osobami mianowanemi—Chwedka Awduczyka Naumowego syna, ze wsi Zbunina, który zeznał: iżem się podkopał do cerkwi we wsi Łuszkowie, y wziąłem krzyż biały, któregom oddał y z więzienia uszedłem; w mieście Horodle podkopałem się do cerkwi, wziołem krzyżów dwa y pochowałem pod płot, które krzyże oddałem y z turmy uszedłem; w miasteczku Rożance wlazłem oknem do cerkwi y wziąłem patynę śrebrną, pozłocistą, gwiazdę y łańcuszek, paciorki y agnuski y insze rzeczy, z którymi rzeczami, przyszedszy do Sławatycz, ukazałem żydom, którzy nie chcieli tego kupić y łańcuszek swoim

kształtem ukradli. I przyniosłem te rzeczy do diadka Sidora do wsi Durycz, który ode mnie odebrał y mówił: poydź że się ieszcze żywić, a ia będę to przedawał. W teyże Rożance ukradłem suknię paklakową łazurową w komorze, którą przedał w Sławatyczach żydowi za złoty; w domu Nachmanowym, we wsi Stradożu ukradłem kożuch z komory, któregom oddał z rąk swoich Iwanowi Kurilikowi.

Który to Chwetko był dany na torturry dla zeznania inszych szkód, który pomawiał te szkody wyżey opisane. I był pytany od mieszczan Włodawskich y inszych osób o kościoł Włodawski, w którym się szkoda stała; tedy powiedział:

Iż móy oyciec, na imie Naum Awduczyk y Iwan Kurilik z Jabłeczna y Sidor Diatkowscy kościół Włodawski wykradli y wzięli śrebra sztuk ośm, któregom ia nie widział, tylko mi tak powiedzieli, iż oyca mego wyprawili z tym śrebrem do Torczyna, aby to śrebro poprzedał, y był żeś pytany, czemu przed tym tego nie powiedział, iak ciebie pytano. O insze rzeczy odpowiedział: iż mię dziadko Sidor prosił, abym go nie powołał y diadina moia, wielka czarownica. To wszystko wyznał, będąc na torturach anno et die ut supra. Dnia dwudziestego Octobra.

Przy ostatnim terminie na tym mieyscu, gdzie iest spalony, zeznał temi słowy Chwedko Awduczyk: iż móy oyciec, y Sidor diatko móy, y Iwan Kurilik Jabłoczeński kościół Włodawski wykradli, y podzielili się tym śrebrem. Y był pytany raz y drugi raz y trzeci raz, te słowa wszystkie powiadał przy wszystkiey gromadzie Rożanieckiey y przy bytności sławetnych mieszczan Rozanieckich, mianowicie: Biachela y Konrada Kryska, Ihnata Kulika, Mateusza y kowala Matyasza y Dysika y innych gromady wszystkiey, tak z miasta, iako y z wsiów; także y podstarościów ichmć wszystkich y sługą imć pana Szemeta, towarzysza iaśnie wielm. imć pana woiewody Wileńskiego.

Ja Kazimierz Dunin Karwicki—miecznik Smoleński, iako od sług moich na te sprawy naznaczonych, że także zeznanie iego było, to iest, winowayce tak in torturis iako y toties inquisitionibus et puncto mortis dobrowolnie zeznał kilka razy; ia Kazimierz Tomasz z Warsoki Warsocki, iako będący przy ostatnim punkcie żywota tego, słyszałem od Chwedka Awduczyka, który idąc z tego świata zeznał na Sidora diatka swego y oyca swego y Iwana Kurilika z Jabłeczny, że z kościoła Włodawskiego śrebro pokradli; ia Stanisław Witwicki, będący przy ostatnim punkcie żywota, tego słyszałem od Chwedka Awduczyka, który, idąc z tego świata, zeznał na Sidora diadka swego y oyca swego Nauma y Iwana Kurilika z Jabłeczney, że z kościoła Włodawskiego śrebro pokradli. Которая жъ то конфессата есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписана.

1671 г.

Изъ книги за 1673—1676 годы, стр. 1993.

450. Коммиссарскій декретъ по дѣлу между Брестскою капитулой и кагаломъ Брестскимъ о водруженіи креста на плацу Козьмо-Демянскимъ.

1671 года 6-го Іюля по новому календарю, передъ поименованными въ этомъ актѣ коммиссарами разбиралось дѣло о безпорядкахъ, причиненныхъ въ г. Брестѣ жидамъ брестскими священниками, отцами Лазаревичемъ и Воинцемъ и Брестской капитулой, которые во время каптуровыхъ судовъ вздумали почему-то ставить крестъ и въ сообществѣ съ разными пьяными лицами греческой вѣры стали производить разбои и грабительства. Дѣло производилось по жалобѣ Брестскихъ жидовъ. Священники признались, что они дѣйствительно ставили крестъ ночью, но народа никакого не созывали и разбоевъ жидамъ не чинили; если же пьяный народъ и производилъ какіе безпорядки, то въ этомъ они — священники и капитула нисколько не повинны. Священники выразили при этомъ желаніе учинить присягу въ вѣрности своихъ показаній. Коммиссары постановили: по учиненіи присяги, экзекуцію прекратить.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ шостого, мѣсяца Апрѣля десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ — стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Берко Ицковичъ — школьникъ кагалу Берестейского, декретъ комисарскій, въ справѣ и речи въ немъ нижей менованой, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

My Gabryel Kolenda, z Bożey y stolicy apostolskiey łaski, archiepiskop, metropolita Kiiowski, Halicki y wszystkiey Rusi, commisarz; także my uproszeni y wysadzeni do tey sprawy commissarze: Cypryan Żochowski—episkop Witebski y Mścisławski, coadiutor metropoliey Kiiowskiey y archiepiskopiey Połockiey, Michał Kolenda—chorąży Derptski, podsędek woiewództwa Wileńskiego, Samuel Krzysztoph Unichowski — woyski Mozyrski. Gdyśmy z dekretu roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, miesiąca Maia dwudziestego dnia, w Nowogródku ferowanego, za innotescentiami, na dzień szósty miesiąca Julii podług nowego kalendarza, do Brześcia ziachali y odroczenie tey commissyey do dnia siódmego uczynili, na dniu dzisieyszym siódmym Julii roku teraznieyszym tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, za osobliwym pozwem przez żydów Brzeskich przeciwko oycowi Ławrentemu Łazarowiczowi, Hrehoremu Woincowi y całey kapitule Brzeskiey przed sąd nasz wyniesionym, wytoczyła się sprawa.

A naprzód plenipotent od żydów Brzeskich urodzony Jan Menczuk — mostowniczy Miński skarżył y dowodził na oyca Łazarowicza y oyca Hrehorego: iż oni z kapitułą Brzeską, podczas sądów kapturowych, wzruszaiąc pokoy pospolity na placu Kuźmo-Demiańskim, do posesyey żydom zdawna należytym, od którego tylko czynsz powinni co rok płacić, krzyż z nienacka postawiwszy, pod wieczor, albo

w nocy, processye do niego odprawuiąc z wielą ludzi swawolnych, opiłych y wiary schizmatyckiey, różne violentie żydom, na Ruskiey ulicy mieszkaiącym, nieraz poczynili, okna powybijali, żydów poranili, ruchomości y śrebra ich podczas tumultu nieraz rabowali, iako o tym szerzey w processie, inquisitiach, pozwach, listach od ichmościów panów sędziów kapturowych y różney szlachty województwa Brzesckiego do nas pisanych, a przed sądem naszym produkowanych czytanych, iest dołożono y dowiedzieno. W ostatku żydzi te excessa y szkody oyca Łazarowicza y Hrehorego z kapitułą wespół gotowi poprzysiądz, a po przysiędze surowych pen domawiaią się.

Przeciwna zaś strona—ociec Łazarowicz y oyciec Hrehory z kapitułą Brzescką przyznali się do tego, iż krzyż stawili, ale żadnych violenciey, żydy wyszey specifikowanych, ani przez się, ani przez kogo nie czynili. Lecz cokolwiek się natenczas żydom stało; tedy to nie z ich przyczyny, ale lud to iakiś 'swawolny takowy tumult y szkody czynił, ażeby iednak wolnemi od tey żałoby byli. Tedy prosili y domawiali się, aby od tey potwarzy bliższemi sąd nasz samopiątych do przysięgi uznał. A po przysiędze, aby tuż tak ociec Ławrenty Łazarowicz, iako ociec Hrehory Woiniec y cała kapituła Brzescka wolnemi od tey inpeticiey żydów y kahału Brzesckiego byli.

My commissarz, z wysadzonemi y uproszonemi od nas commissarzami, tey sprawy przesłuchawszy y onę z oczewistey controversiey dobrze wyrozumiawszy, taki feruiemy dekret: Ponieważ ociec Łazarowicz przyznał się tylko szczególnie, że krzyż postawił pod czas sądów kapturowych, ale iako on sam, tak ani kapituła Brzescka żadnych tumultów, hałasów, wybiiania okien, nayścia na domy żydowskie, rabowania ruchomości y bicia żydów sami przez się nie czynili, pospólstwa do tego nie przywodzili, żydzi zaś z kahału Brzesckiego, iako postawienie krzyża, tak tumulty y szkody specifikowane z przyczyny oyca Łazarowicza y kapituły Brzesckiey bydź stałe mienili; a zatym obie strony, a wprzódy ociec Łazarowicz z pięcią kapłanów sam dobrowolnie, iakże y żydzi do juramentu się zabierali: my tedy, bacząc oyca Łazarowicza y kapitułę Brzescką w tey excessowey y kryminalney akciey, alias stanowi kapłańskiemu nieprzystoyney, bliższych ad evadendum samo piątym kapłanom kapituły Brzesckiey jurament wykonać nakazuiemy: to iest oycu Ławrentemu Łazarowiczowi—pisarzowi kapitulnemu, oycu Theodorowi Zawackiemu — protopopie Brzesckiemu, oycu Hrehoremu Woincowi—prezbiterowi Brzesckiemu y dwum kapłanom, których kapituła obierze sobie, na tym, iako żadney invasiey sami przez się, ani przez kogo inszego nie czynili, ani tumultów, hałasów, bicia żydów, krzywd, szkod, według processu żydów Brzesckich, nie działali. Termin przysiędze dzień dziesiąty miesiąca Julii podług nowego kalendarza w cerkwi ś. Piotra oyców Bazylianów. A po przysiędze od żałoby, przez żydów Brzesckich intentowaney, oyca Łazarowicza y oyca Hrehorego Woinca z całą kapitułą Brzescką wolnymi czynimy. A gdzieby kolwiek z obu stron pretensye lub violentie między kapitułą Brzescką y żydami Brzesckiemi urosły; tedy, iako żydzi kapłanów Brzesckich nie gdzie indziey pozywać będą, ieno przed sąd duchowny, tak żydów kapłani nie do inszego forum pociągać maią, ieno do tego, przed którym rosprawować się podług praw, przywileiów y constytutii, żydom nadanych, są powinni.

A gdy dzień dziesiąty miesiąca Julii przy-

szedł; tedy kapituła Brzescka, wyiąwszy iednego oyca Ławrentego Łazarowicza, upornego, odstąpiwszy appellatiey według dekretu, dnia siódmego Julii o plac Kuźmo-Demiański nazwany ferowanego, przez oyców, w rocie specificowanych, w cerkwi świętego Piotra y Pawła przysięgę wykonali. My też, onych od żałoby uwolniwszy, executią tego dekretu na oyca Łazarowicza dobrach, w dekrecie specifikowanych, zamkowi lub podstarościemu tym dekretem naszym uczynić nakazuiemy. Na co dla lepszey wiary, przy pieczęciach, rękoma naszemi podpisaliśmy się, w Brześciu, miesiąca Julii dnia siódmego, roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego.

У того декрету комисарского подпис рукъ, при печатѣхъ притисненыхъ, тыми словы: Gabryel Kolenda—archiepiscopus, metropolita Kiiowski, Halickiy y wszystkiey Rusi; iako commissarz do tey sprawy Cypryan Żochowski—epp. Witepski y Mścisławski, coadiutor metropoliey Ruskiey; Michał Konstanty Kolenda—chorąży Derpski, podsędek woiewództwa Wileńskiego, także wysadzony sędzia od iaśnie wielmożnego imści xiędza metropolity wszystkiey Rusi; Samuel Krzysztoph Uniechowski—woyski Mozyrski. Который же тотъ декретъ комисарскій, черезъ особу вверху помененую ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1695 г.

Изъ книги за 1693 — 1697 годы, стр. 2451.

451. Судебное опредѣленіе по дѣлу хоружины Святославы Пражмовской съ Осипомъ Римашевскимъ по поводу покражи имущества.

Въ очередное засѣданіе Брестскаго гродскаго суда явился Павелъ Каминскій и отъ имени Святославы Пражмовской—надворной коронной хоружины заявилъ: что въ имѣніи Яблочномъ, какимъ-то шляхтичемъ Римашевскимъ, въ сообществѣ съ Катериной Бернацкою и ея дочерьми, украдено много разныхъ вещей—въ золотѣ, серебрѣ, драгоцѣнныхъ матеріяхъ и платьяхъ, приблизительно—на 30,000 злотыхъ; что нѣкоторыя изъ вещей этихъ уже найдены—частію у жидовъ селенія Бѣлаго и частію въ Междурѣчьи, гдѣ помянутые воры сбывали ихъ за безцѣнокъ. При дальнѣйшемъ разслѣдованіи этого дѣла оказалось: что помянутый Римашевскій родомъ изъ Подоліи, имѣетъ мать въ Луцкѣ. Въ бытность свою въ услуженіи у Мунштра, въ имѣніи писаря в. кн. Литовскаго, онъ видѣлъ въ домѣ хоружиной много разныхъ шкатулокъ. По уходѣ изъ этого имѣнія въ другое, разъ онъ ночью пришелъ въ Яблочное, влѣзъ въ окно и повытаскивалъ эти шкатулки; потомъ отправился въ Тирасполь. Здѣсь познакомился съ крестьяниномъ Василіемъ Сайчукомъ и въ сообществѣ съ нимъ укралъ у татарина вола; крестьянинъ былъ пойманъ, а онъ Римашевскій бѣжалъ. Возвращаясь домой къ матери, шелъ онъ опять мимо этого же имѣнія. Залѣзши ночью въ кладовую черезъ отверстіе, сдѣланное имъ въ крышѣ, онъ и повыбрасывалъ изъ нея вонъ всѣ тѣ вещи, которыя оказались къ тому удобными, и зарылъ ихъ въ землю при дорогѣ, ведущей къ Коднѣ, кромѣ зеленаго обитья (шпалеръ), которое взялъ съ собой. Потомъ отправился въ Междурѣчье, гдѣ и познакомился съ Катериною Бернатскою и ея дочерьми. Въ сообществѣ съ ними онъ и сбывалъ украденныя вещи разнымъ лицамъ, большею частію жидамъ, принося ихъ изъ потаеннаго мѣста одинъ. Такъ велось это дѣло до

тѣхъ поръ, пока онъ не былъ пойманъ. Все это показалъ на себя самъ Римашевскій и подтвердилъ присягой.

Пленипотентъ Павла Каминскаго требовалъ соотвѣтственнаго преступленію наказанія; а пленипотентъ обвиненнаго—снисхожденія, какъ потому, что Римашевскій былъ шляхтичъ, такъ и потому, что это первое преступленіе было совершено имъ по молодости и по наущенію *«душнаго непріятеля»* (т. е. душегубца дьявола).

Судъ приговорилъ Римашевскаго къ повѣшенію, а Бернатскую съ дочерьми—къ наказанію розгами.

Лѣта отъ Нароженя Сына Божого тысеча шестьсотъ деветьдесятъ пятого, мѣсяца Ноября четырнадцатого дня.

На рочкахъ судовыхъ кгродскихъ Берестейскихъ, порядкомъ статутовымъ припалыхъ и судовне у Берестью отправованыхъ, передъ нами Яномъ Беклевскимъ — подстаростимъ, Бонифацимъ зъ Пасилова Островскимъ — чешникомъ Новогородка Сѣверскаго, судьею, а Іеронимомъ Домбровскимъ — чешникомъ Рославскимъ, писаромъ, врадниками судовыми кгродскими воеводства Берестейского:

Кгды съ порадку реестрового, по приданью позванымъ пленипотента пана Теофила Рущица и по давью копіи зъ заказу, ку суженью припала справа его милости пана Павла Леневича Каминского именемъ ясневельможное ее милости пани Святославы зъ Раецъ Пражмовское — хоружиное надворное коронное, зъ неякимъ мянуючисе быть Юзефомъ Римашевскимъ, также неякими Катариною и църками оное, также Катариною и Зофіею Бернацкими, въ мѣстѣ Межирѣчу мѣшкаючими, здрайцами и злочинцами за злапаньемъ оныхъ на злодѣйскомъ учинку, за поставеньемъ до суду одъ его милости пана Павла Леневича Каминского, панъ Даніель Левкевичъ, а одъ помененого Римашевского и вышречоныхъ Бернацкихъ панъ Теофиль Рущицъ, одъ насъ враду приданый, пленипотентове обѣихъ сторонъ, при бытности самыхъ особъ очевисто становили.

За тымъ вышменованый актора пленипотентъ поданого очевисто въ руки въ станціи его милости пана намѣсника Берестейского обжалованымъ, въ вензенью будучимъ, заказу черезъ енерала Александра Кривицкого признаньемъ оного правне доведши, жаловалъ зъ того заказу о то:

Ижъ въ року теперешнемъ тысеча шестьсотъ деветьдесятъ пятого со дня петнадцатого на день шестьнадцатый мѣсяца Августа, перепомнявши срогости права посполитого, на таковыхъ злочинцовъ сурове описаного, помененые Римашевскій зъ помочниками и помочницами своими ку шкодѣ великое ясневельможной ее милости пани Пражмовское—хоружиное надворное коронное, згодне сталыми въ ночи въ самой первоспи, маетности вышречоное ясне вельможное ее милости паней Пражмовское—хоружиное надворное коронное, названое Яблечно, въ воеводствѣ Берестейскомъ лежачое, вкрадшисе до скарбцу, въ завѣдыванье пану Павлу Каминскому повѣроного, кгдѣ не малый депозитъ зложоный зоставалъ, въ нимъ не мало богатыхъ сплендоровъ, що одно было злота, сребра, обитья, шпалеровъ, футеръ розныхъ и сукень на тридцать тысячей и далѣй, выкрадши, до мѣста Межирѣча зъ тымъ всимъ поуходили; также вспольнѣ вси обжа-

лованые резидуючи, сплендоры забраные способомъ злодѣйскимъ, розне перевозили, зъ обитья кафтаны робили, сребро рубаючи розне по рознымъ мѣстцамъ, такъ въ томъ мѣстѣ Межирѣчу, яко тежъ у яснеосвецоного княжати его милости пана подканцлерого вел. князтва Литовского, Бѣлое названое, жидомъ за безцѣнокъ продавали, а на свой оброчали пожитокъ. Которыхъ то злочинцовъ, кгды въ прентцѣ въ мѣстѣ Межирѣчу полапано и нѣкоторыхъ шматовъ обитья розного, также сребра зъ мѣдницы великой порубаного налезеного, въ такъ великой шкодѣ доведечи собе съ тыми злочинцами справедливости тутъ до суду вашъ мостей акторъ тотъ становитъ. А затымъ, не могучи такъ великихъ стратъ позыскать, водлугъ артыкулу семьнадцатого и осмнадцатого, зъ роздѣлу чотырнадцатого при лицу, которое при немъ налезное, иное засъ у розныхъ особъ для дальшого доводу по окуповане, яко то: сребра порубаного штукъ кильканадцать и обитья часть передъ вашъмостями, врадомъ, презентую, ажебы се призналъ, гдѣ иные сплендоры позаводилъ, и, ежели больше не мѣлъ до того злодѣйства помочниковъ, на конфесати узнанья и всказанья у насъ враду афектовалъ.

А пленипотентъ обжалованыхъ панъ Теофилъ Руццъ повѣдилъ, ижъ тотъ Римашевскій презъ молодость лѣтъ своихъ, а знать за подущеньемъ душного непріятеля до таковаго склонился учинку, который и самъ, персоналитеръ ставаючи, въ томъ оскарженью даетъ се виннымъ, милосердья однако вашъмостей судового, яко шляхтичъ упрашаетъ, ажебы тотъ першій его поступокъ былъ перебачоный, кгдыжъ и право посполитое такъ обваровало, артикулъ одинадцатый зъ роздѣлу чотырнадцатого: же кгдыбы шляхтичъ въ злодѣйствѣ першій разъ обвиненъ былъ, теды згола караный быть(не)маетъ, лечъ ведлугъ важности лица грошми окупитсе; а еслибы для убозства окупиться не могъ, теды маетъ быть выданъ тому акторови, кому зашкодилъ, на выслугу, доколѣ выслужитъ. Который по праву житя своего обѣцуючи, ажебы ведлугъ того права артикулу одинадцатого зъ роздѣлу чотырнадцатого былъ захованый, проситъ и домавяетъ се.

А такъ мы врадъ, въ той справѣ его милости пана Павла Леневича Каминского, именемъ ясневельможное ее милости пани Святославы Дуниновны зъ Раецъ Пражмовское, хоружиное надворное коронное, зъ нѣякимъ Юзефомъ Римашевскимъ, здрайцою и злочинцою таемнымъ, также зъ неякими Катариною и цурками ее, также Катариною и Зофіею Бернацкими, за поставеньемъ оныхъ передъ нашъ врадъ до суженья, а то стороны неслушного способомъ злодѣйскимъ въ року теперешнемъ тысеча шестьсотъ деветьдесятъ пятомъ, мѣсяца Авкгуста 30 дня, петнадцатого на день шестнадцатый черезъ обжалованый въ маетности ясневельможное ее милости пани Святославы Дуниновны зъ Раецъ Пражмовское, хоружиное надворное коронное, названой Яблечно, въ воеводствѣ Берестейскомъ лежачое, скарбцу выкрадненья, шкоды многое ве злотѣ, сребрѣ, шпалерахъ, обитяхъ, сукняхъ, за тридцать тысечей злотыхъ учиненья, за тымъ о вины и каранья правные. Въ которыхъ справѣ зъ очевистыхъ обѣихъ сторонъ мовенью пленипотентовъ, поневажъ се помененый Римашевскій до таковаго злодѣйства самъ добровольне у суду призналъ, же тые сплендоры, съ скарбцу выкрадши, до помененыхъ Бернацкихъ до Межирѣча

внеслъ; мы врадъ, для достаточнѣйшей вѣдомости, зъ кимъ онъ той скарбецъ выкрадалъ и тые сплендоры гдѣ и кому попродавалъ и позбывалъ, оного на конфесаты ведлугъ злекгованыхъ артыкуловъ вказуемъ и терминъ тое пробы черезъ мистра Берестейского чиненья день двападцатый сегожъ мѣсяца Ноября назначаемъ; съ поменеными засъ Бернацкими, еще на тотъ часъ не чинечи жадное децизіи, ажъ до взятья съ конфесаты вѣдомости, одкладаемъ.

А кгды день двянадцатый сего мѣсяца, вжо по учиненой конфесатѣ, ку росcудку правному припалъ, одъ актора той же пленипотентъ панъ Даніель Лескевичъ, а отъ Юзефа Римашевского и другихъ особъ панъ Теофиль Рущицъ, умоцованые оныхъ, становили. Затымъ пленипотентъ акторовъ, доводечи при обшерной контроверсіи жалобы реляціею двухъ енераловъ воеводства Берестейского Александра Кривицкого и Станислава Яцевича, презентуючи конфесату, передъ нами врадомъ, въ тые слова писаную:

Z przydania ichmość urzędników grodzkich, będąc naznaczeni my ienerałowie iego król. mości woiewództwa Brzeskiego, niżey na podpisach rąk (własnych) naszych wyrażeni, z stroną szlachtą panami Janem y Stanisławem Łozowickiemi y panami Stephanem y Jakubem Bedneckiemi, byliśmy użyci od imci pana Pawła Leniewicza Kamieńskiego—sługi wielmożney imci paniey Prażmowskiey—chorążyney nadworney koronney, według dekretu urzędu Brzeskiego na dniu dziesiątym Nowembra, z Jozephem Rymaszewskim ferowanego, którym dekretem urząd grodzki w roku teraznieyszym tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt piątym tego Jozepha Rymaszewskiego na turtury wskazali y dzień dwunasty tego miesiąca do probowania onego przez mistrza naznaczyli. Na którym dniu my ienerałowie z stroną wysz pomienioną szlachtą, kiedyśmy przyszli w mieście i. k. mości Brześciu, do ratusza, y ten Józeph Rymaszewski był z pod warty z grodu od imci pana namiesnika przyprowadzony, y kiedy według dekretu mistrz onego Jozepha wziowszy, poczoł probować; pierszy raz zeznawał: iż sam iest rodzic z Podola, a matkę swoią ma w Łucku. Zeznał to naypierwiey: kiedy służył u imci pana Munsztra przy dworze i. wielmożney ieymości pani chorążyney nadworney koronney, w maiętności imci pana pisarza w. x. Lit., widział, że były w pokoiu szkatuły. Odstawszy od tego pana Munsztra w Jabłeczney, poszedł prosto do maiętności Czerniow y tam w nocy wlazł oknem do pokoiu sam ieden y te szkatuły powyłupywał; tylko tam sprawy znalazł, a więcey nic nad sprawy nie było. Stamtąd, odszedszy, bawił się, iako sam zeznawał w Terespolu y tam z drugim chłopem Terespolskim, na imie Wasilem Sayczukiem, namówiwszy się ukradli woła u tatarzyna w Lebiedziowie. Złapano onego Wasila Sayczuka z tym wołem, a ten Jozeph Rymaszewski uciekł. Uciekszy szedł prosto ku matce swoiey gościncem mimo Jabłeczna, w piątek, w nocy wlazł do skarbcu, styłu gonty y dranice na górze pozdzierawszy, sam tylko ieden; za drugim probowaniem zeznawał, ze wlazszy w skarbiec na górę, potym się spusczał z góry na dół y tam skrzynie naypierwiey otworzył, w którey było obicie róźne, to iest, burkatelowe pstre do dwóch pokoiów brytów sześćdziesiąt wzioł, drugie adamaszkowe karmazynowe brytów trzydzieście, trzecie lamowe zielone, brytów sześćdziesiąt; te obicia, iako sam zeznawał, z skrzyni wybrał, kuntusz sukna olenderskiego, szary podszyty mar-

murkami, y ten zeznawał, że wzioł; miednicę stoiącą na skrzyni w puzdrze, iako zeznawał, namacawszy wyioł z puzdra tamże w skarbcu wpuł schylił, która miednica pstro złocista Auszpurskiey roboty, ważąca czterdzieście grzywien, y to zeznawał, że tylko sam te rzeczy z skarbcu znów toż dziurą powyrzucał y sam wylazszy y pobrawszy, to wszystko w polu przy gościńcu, iadąc do Kodnia, zakopał. Które rzeczy, iako sam zeznawał, że dwie niedzieli leżały, tylko obicie iedne wzioł z sobą, zielone lamowe; z tym obiciem, iako zeznawał, szedł do Miedzyrzycz y przedał, iako zeznaie, arędarzowi Dołhińskiemu, do Miedzyrzecz należącemu, za które tylko od tego żyda wzioł złotych piętnaście. Tam, mieszkaiąc w Miedzyrzeczu, poznawszy się, iako sam zeznał, z Katarzyną Bernacką, w Miedzyrzeczu mieszkaiącą, y z córkami oney Zophią y drugą Katarzyną Bernackiemi, poznawszy się z nimi, iako zeznawał, wrócił się do owych zakopanych rzeczy sam ieden y tam odkopawszy, przyniosł do domu tych pomienionych Bernackich; tamże w domu iuż, iako zeznaie, sam on ten wysz pomieniony Jozeph Rymaszewski z tymi Bernackiemi, wziowszy siekierę, porombali w sztuki wielkie tę miednicę, iako sam zeznawał, że były sztuki napiędź y wszyrz y wzdłuż, s którym śrebrem iechał z Zophią Bernacką do Białey y tam żydowi, nazwanemu Gierszonowi, sztuk dwadzieścia y pięć y wzdłuż y wrzerz na piędz przedali za sześćdziesiąt złotych; które śrebo, iako zeznaie, żyd ważył bezminem, kamieni nakładszy w szalę. Okrom tego znow ta Zophia Bernacka sama przedała temu żydowi Gierszonowi sztuk cztyry śrebra wielkich, za które ieno wzieła półczternasta złotego; potym zeznaie, że Katarzyna Bernacka temuż żydowi Gierszonowi przedała sztuk dwie wielkich, za które tylko talar bity, iako zeznaie, wzieła. Tenże Joseph Rymaszewski, za pociągnieniem trzecim zeznaie, że temu żydowi Gierszonowi dał sztukę wielką śrybra, za które nic niebrał pieniędzy. Z Białey poszedszy do Terespola, kupił konia u cygana za złotych trzydzieści, znow kupiwszy konia y kulbakę, iechał nazad do Białey; tamże krawcowi dał sobie robić suknie nieiakiemuś Grabowskiemu, iako sam zeznaie, że futro wyprówszy s pod kuntusza, kazał na siebie przerobić, żupan z obicia burkatelowego kazał sobie zrobić y kaftan z drugiego obicia. Pobrawszy te suknie znow nazad powrócili z Zophią Bernacką do Miedzyrzycz. Przybywszy do Miedzyrzycz, iako zeznaie, że Zophia y Katarzyna Bernackie z obicia karmazynowego kazali sobie snurowki porobić. Znów za pociągnieniem zeznaie, że śrebra w Miedzyrzyczu żydówce wdowie, nazwaney Chai, połowę teyże miednicy większą z Katarzyną Bernacką przedali, które śrebro żydówka ważyła narzucawszy w szale kamieni y kredy; wzieli od niey złotych pięδziesiąt y trzy. Znów, iako zeznaie, że stara Bernacka z córką Zophią przedali teyże żydówce Chai sztukę wielką śrybra napółtory piędzi, za które tylko wzieli złotych siedm. Znow, iako zeznaie za pociągnieniem, że sama stara Bernacka teyże żydówce szmatów trzy wielkich, za które złotych dwa wzieła. Znow taż Bernacka stara teyże żydówce przedała sztuk dwie, za które złoty ieden y groszy siedm wzieła. Osobliwie znow, iako zeznaie, że Kaśka Bernacka przedała teyże żydowce sztuk śrebra dziesięć wielkich, za które wzieła złotych dziesięć. Znow zeznawał, że futro dali do schowania marmurkowe mieszczaninowi

Woiciechowi Barankiewiczowi, tenże zeznawał, iż poiechawszy znów do Białey, dał żydowi Gierszonowi brytów trzy obicia burkatelowego do schowania. Tenże zeznawał, że w domu tych Bernackich z starą Bernacką zakopali obicie karmazynowe y kawał śrybra w piecu. Ten że zeznawał, że kiedy go złapano w Białey, to od niego odebrał imci pan Stanisław Rogowski konia z kulbaką y parę pistoletów, sukna łokci dwa. Y kiedy iuż daley mistrz onego przy nas ieneradach y stronie szlachty z świecami probował; tedy się więcey ni do czego nie chciał znać nadto, co się wyżey przyznał. A tak my, ienerałowie, cokolwiek on ten, Józeph Rymaszewski, będąc przez mistrza przez pięć razy probowany, zeznał, na ten nasz relaciyny konfesaty kwit spisawszy przy pieczęciach naszych y podpisach rąk naszych, stanowszy przed urzędem, zeznaiemy y ku zapisaniu do xiąg urzędowych daiemy. Pisan w ratuszu Brzeskim, roku tysiąc sześćset dziewiędziesiąt piątego, miesiąca Nowembra dwunastego dnia. Aleksander Krzywicki—ienerał iego król. mści woiewództwa Brzeskiego; Stanisław Jacewicz—ienerał i. k. mści woiewodztwa Brzeskiego.

По которое прочитанью тотъже пленипотентъ, ставаючи вносилъ то: поневажъ се показало зъ конфесаты, же тотъ Римашевскій одъ немалого часу способомъ злодѣйскимъ шкоды, якосе самъ призналъ, чинилъ, а потомъ и тотъ скарбецъ выкрадши съ поменеными Бернацкими переводилъ, и сребро зъ ними порубавши продавалъ, въ чомъ, яко тотъ самъ принципалъ Римашевскій, такъ тежъ и вышей речоные Бернацкіе, которые любо на тотъ часъ при скрадненью скарбцу не были, однакъ речей краденыхъ уживаючи, сполнѣ переводили, и на то своей жалобы акторови своему, его милости пану Павлу Каменскому до присеги заберал. А по присезѣ ведлугъ алекгованого права, артикулу чотырнадцатого зъ роздѣлу тогожъ, всихъ пенами криминальными на горлѣ обвѣшеньемъ покаранья; а до дохоженья у тихъ, кому що продано зъ тыхъ сплендоровъ сальвы зоставенья; тое зась конфесаты въ декретъ вписанья. Пленипотентъ запозваныхъ при першемъ домавяню ставаючи, такъ помененого Римашевского, яко тежъ будетъ ли узнанье и тихъ невѣстъ всихъ на выслугу, поневажъ се вжо веле речей и поворочало, декретомъ вашъмости взданья у насъ враду обѣдвѣ стороны просили и домавлялисе.

А такъ мы врадъ, въ той справѣ вышеменованой, по приданью позванымъ пленипотента, пана Теофиля Рощица, по взятью на копію зъ заказу и данью оное по откладѣ тое справы до дня дванадцатого Ноября, въ самой справѣ зъ очевистое и достаточное обеихъ сторонъ контроверсы, любосе помененый ЮзефъРимашевскійдо выкраденья скарбцу самъ добровольне, у суду ставаючи, призналъ, а надто еще на конфессатахъ повѣсть свою ствердивши, до велю речей и шкодъ рознымъ особомъ починеныхъ призналъ, мы врадъ, на дальшій доводъ его милости пана Каминского до присеги на всей жалобѣ узнаваемъ, которому его милость при протестаціи и поступку правномъ, водлугъ добровольного взятья на томъ, яко правдивѣ въ року теперешнемъ шестьсотъ девятьдесятъ пятомъ зо дня петнадцатого на день шестнадцатый Авкгуста Юзефъ Римашевскій въ маетности ясневельможное ее милости пани Пражмовской—хоружиное надворное коронное, названомъ Яблечно,

вкрадшисе до скарбцу, не мало богатыхъ сплендоровъ въ сребрѣ, злотѣ, обитьяхъ и шпалерахъ богатыхъ—на тридцать тысячей злотыхъ способомъ злодѣйскимъ выкрадлъ, и тые сплендоры розные богатые до Межирѣча спровадивши, зъ неякими Катариною и цурками оное, также Катариною и Зофіею Бернацкими переводилъ и продавалъ, присегу всказуемъ и день чотырнадцатый сего мѣсяца Ноября выконанья оное передъ нами врадомъ назначаемъ. А по таковой присезѣ, забѣгаючи, ажебы злодѣйство и злость людская погамована была, помененого Юзефа Римашевского на горло обвѣшеньемъ, а зась Катарину и цурки оное, также Катарину и Зофію Бернацкихъ, взглядомъ милосердья, одъ пенъ криминальныхъ на тотъ часъ увольнивши, ажебы однакъ въ справедливости святой учинени досытьсе стало, у пренгера розгами битьемъ всказуемъ и осужаемъ.

А кгды день чотырнадцатый ку выконаню присеги, одъ насъ враду назначоный, припалъ, тогды за приволаньемъ черезъ енерала сторонъ до присегъ его милость панъ Павелъ Каминскій, чинечи декретови нашому досить, присегу зъ роты собе даное выконалъ въ тые слова:

Ja Paweł Kamieński przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Tróycy Świętey iedynemu na tym, iako prawdziwie w roku teraznieyszym tysiąc sześć set dziewięćdziesiąt piątym, ze dnia piętnastego nadzień szesnasty Augusta, Józeph Rymaszewski w maiętności iaśnie wielmożney ieymość paniey Prażmowskiey—chorążyney nadworney koronney, nazwaney Jabłeczney, wkradszy się do skarbcu, niemało bogatych splendorów we srzebrze, złocie, obiciach bogatych—na trzydzieście tysięcy złotych, sposobem złodzieyskim wykradł, y te splendory różne bogate, do Miedzyrzecza wprowadziwszy, z nieiakiemiś Katarzyną Bernacką y córkami oney Katarzyną y Zophią Bernackiemi przewodził y przedawał. Na czym iako sprawiedliwie przysięgam, tak mi Panie Boże pomoż y męka Jego święta.

По которое выконаню присеги, мы врадъ тотъ декретъ, яко вжо заприсежоный, во всихъ пунктахъ и паракграфахъ утвержаемъ и оный до екзекуціи приводить позваляемъ. До дохоженья зась шкодъ, у кого бысе показало, сальву акторомъ заховуемъ. Которая справа есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ записана.

1696 г.

Изъ книги за 1629—1636—1645 годы, стр. 3079.

452. Донесеніе вознаго о замученномъ жидами сынѣ Коdненскаго райца Лукашевича.

Возный Брестскаго воеводства Самуилъ Яцевичъ, приглашенный Кодненскими мѣщанами для освидѣтельствованія мертваго тѣла дитяти, израненного жидами, симъ листомъ доноситъ: что дитя это принадлежитъ мѣстному райца Лукашевичу; что оно было украдено жидами во время церковной процессіи и въ израненномъ видѣ выброшено на урочище Ошшану, гдѣ нашелъ его пастухъ; что раны были видны на головѣ, на шеѣ, на лицѣ и на всемъ тѣлѣ, въ невѣроятномъ количествѣ; что во время оповѣщенія объ этомъ тиранскомъ поступкѣ мѣщане Кодненскіе и отецъ засвидѣтельствовали, что поступокъ этотъ принадлежитъ жидамъ, которые всегда жаждутъ христіанской крови.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ двадцать первого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто енералъ его королевское милости воеводства Берестейского Самоель Яцевичъ, квитъ свой реляцiйный оразъ и обдукцiйный призналъ, въ тые слова писаный:

Ja ienerał i. k. mści woiewodztwa Brzeskiego, niżey na podpisie ręki mey mianowany, zeznawam tym moim relacyinym y obdukcyinym kwitem, iż w roku teraznieyszym tysiąc sześćset dziewiędziesiąt ósmym, miesiąca Maia dwudziestego dnia, z stroną szlachtą panami Theodorem y Jakubem Terpiłowskiemi, z którémi, za użyciem od całego magistratu wszystkich mieszczan Kodeńskich, maiętności dziedziczney iaśnie w. pana Sapiehi, woiewody Trockiego, prezentował ciało, tyrańsko a niemiłosiernie przez przewrotność żydowską, zawsze chciwych krwie chrześcijanskiey zabitego, zamordowanego syna Tymosza Łukaszewicza—raycy pomienionego miasta Kodnia, na imię Matiasza Łukaszewicza, tu w mieście i. k. mci Brześciu, y oglądałem z pomienioną stroną moią szlachtą, przy mnie na ten czas będącą; na którym, za okazaniem sobie, widziałem koło uszu w głowie rany trzy nożem zrznięte, wedle ucha lewego trzy rany kłuto snać nożem, oko prawe wyłupione, kark wyrznięty, po samych żyłach wszystkie ciało skatowane, zmęczone, popróte sztychami po plecach, bokach, piersiach, pięty podrzynane, owo zgoła trudno zliczyć ran, zadanych na pomienionym synie Tymosza Łukaszewicza. Oraz stosuiąc się do prawa pospolitego, po wszystkich czterech rogach wożąc ciało obwołałem, iż te tyrańskie zamordowanie stanęło przez żydów, imionami y przezwiskami Kodenskim y Brzesckim y innym kahałom wiadomych y znaiomych, iako mienili przede mną ienerałem mieszczanie Kodeńscy y oyciec Tymosz zamordowanego dziecięcia; że w roku wysz pisanym dnia siódmego Maia, pod czas processiey te dziecie porwano, a potym gdy zaraz opyt czynio-

no, nie nalazło się y dosyć swemu zawziętemu umysłowi uczyniwszy, chytry naród żydowski,unikaiąc złego uczynku, w roku teraznieyszym tysiąc sześćset dziewiędziesiąt ósmym, miesiąca Maia dwunastego dnia, na łące—Omszana nazywaiącey się, uroczyszczem na tey to Omszanie pasznik blizko miasta Kodnia oznaymiłem. Na dowód czego ia ienerał, będąc w tey sprawie użytym, daię ten móy relacyiny y obdukcyiny kwit z podpisem ręki wey własney, za pieczęciami strony szlachty, przy mnie na ten czas będącey, ku zapisaniu do xiąg grodzkich Brzeskich.

У того реляцийного и обдукцийного квиту подписъ руки енерала тыми словы: Samuel Jacewicz, ienerał i. k. m. woiewództwa Brzeskiego. Roku 1696, miesiąca Maia 7 dnia, stawszy oczewiście na urzędzie wysz mianowany ienerał tę relacyę obdukcyi przyznał.

1717 г.

Изъ книги за 1717 годъ, стр. 217.

453. Судебное опредѣленіе по дѣлу Францисна Гоздиковскаго съ Павломъ и Казиміромъ Езерскими о нанесеніи ранъ и побоевъ сими послѣдними Гоздиковскому и его женѣ.

Управляющій Черняковскимъ имѣніемъ Францискъ Гоздиковскій вмѣстѣ съ супругою своею приносятъ жалобу въ судъ на Павла и Казиміра Левальтовъ Езерскихъ и другихъ ихъ помощниковъ въ томъ, что они, во время пріѣзда Гоздиковскихъ въ имѣніе Черняковъ, въ день праздника св. Николая Чудотворца (Русскаго), по выслушаніи ими литургіи и выходѣ изъ церкви, напали на нихъ, начали сперва поносить ихъ неблагопристойными словами, затѣмъ, ухватившись за сабли, стали рубить самого Гоздиковскаго по головѣ и рукамъ; затѣмъ едва живаго и истекающаго кровью, отнесли на дворъ, жестоко избили его беременную жену, которая разрѣшилась отъ этого выкидышемъ мужскаго пола, и удалились съ похвалкою на его жизнь. Въ жалобѣ своей Гоздиковскіе исчислили до 500 злотыхъ убытку, понесеннаго лично ими чрезъ свое израненье, и до 300 злотыхъ убытку, понесеннаго владѣльцемъ имѣнія Чернякова. По требованію суда обѣ стороны— жалующаяся и отвѣтная явились на разбирательство. Но здѣсь Ѳеофилъ Рощицъ—повѣренный Езерскихъ, представилъ письменное заявленіе отъ своихъ вѣрителей о томъ, что они, отправляясь на судъ, дорогою тяжело заболѣли, и по этой причинѣ просилъ чтобы судъ отложилъ разбирательство этого дѣла до слѣдующихъ сроковъ. Судъ дѣлаетъ постановленіе согласное этому заявленію.

Roku tysiąc siedmsetnego siedmnastego, miesiąca Februaryi dwunastego dnia.

Na roczkach Nowembrowych grodzkich Brzeskich, sądownie w Brześciu odprawowanych, przed nami Zygmuntem Benedyktem Chrzanowskim — czesznikiem y podstarościm, Ambrożym Kościuszkiem — sędzią, y Pawłem Kościuszkiem Siechnowskim — pisarzem, urzędnikami sądowemi grodzkiemi woiewództwa Brzeskiego, gdy s porządku regestrowego ku sądzeniu przypadła sprawa imć pana Franciszka Gozdzikowskiego—zawiadowcy Czerniakowskiego y pani małżonki iegomości, imieniem wielmożnego imć pana Franciszka Szuyskiego— podstolego woiewództwa Brzesc-

kiego, pana swego, z imść pany Pawłem y Kazimierzem Lewaltami Jezierskiemi y ieymość panią Teressą Krzywobłocką Pawłową pierwszego małżeństwa, Sadowską, a teraźnieyszą Pawłową Lewaltową Jezierską, iako samą pryncypałką, y pomocnikami ichmść za pozwem, mieniąc o to y takowym sposobem:

Iż gdy protestuiące ichmość w roku teraźnieyszym tysiąc siedmsetnym szesnastym, miesiąca Maia dwudziestego dnia, w dzień ś. Mikołaia święta Ruskiego, przyiachawszy na odpust do cerkwi Czerniakowskiey, w maiętności y dobrach imć pana Samuela Jurewicza—podstolego Czernihowskiego będącey, gdzie po wysłuchanym odprawionym nabożeństwie, protestuiące ichmość iako gospodarze chcąc się do maiętności Czerniakowa pospieszyć, zaraz do poiazdu swego prosto z cerkwi, w plebaniey Czerniakowskiey będącego przyszedszy, odieżdżać chcieli. Tamże obżałowani ichmść na tę plebanią gwałtownie z pomocnikami swemi naszedłszy, bez dania żadney okazyi, ludzi sobie niewinnych, pierwiey słowami nieuczciwemi złaiali, zkonfundowali, a potym do szabel porwawszy się, samego pana Gozdzikowskiego, bezbronnego szablami po głowie, po ręku siekli, rąbali w głowę, ręce obiedwie rany śmiertelne pozadawali y obie ręce skaleczyli, po którym skaleczeniu krew, uszła y ledwo co żywego do dworu przyniesiono; samą panią Gozdzikowską, praegnantem będącą, płazami y suchemi razami okrutnie a nielitościwie zbili y tyrańsko stłukli, z którey okazyi dziecie męskiey płci poroniła, iako obszerniey obdukcya ieneralska każde razy, wszystką rzecz w sobie wyraża. Y mało na tym maiąc, ieszcze o dochodzenie reszte zdrowia zabicem na śmierć, srogą odpowiedź y pochwałkę uczynili. Które to tyrańskie a niemiłosierdne zbicie, zranienie y zkaleczenie swoie, o czynioną odpowiedź y pochwałkę, o szkody przez to namniey na złotych pięćset poniesione, osobliwie o mieszkanie w gospodarstwie y niewygodzie pańskiey na złotych trzysta poniosł; w dalsze paeny prawne chcąc protestuiące ichmość prawem czynić, szkód paen prawnych requirować, a w samey rzeczy skuteczną przyiąć rozprawę, actores pozwanych ichmość adcitowali, przytym o szkody, nakłady y winy prawne. Do którey sprawy, na dniu dwunastym Februarii, wysz na dacie wyrażonym, za przywołaniem ieneralskim stron do prawa, gdy stawaiąc od aktorów patron imć pan Bonifacy Skokowski, do oczewistego produktu iść usiłował y vigore artykułu trzydziestego, z rozdziału czwartego, iako w sprawie kryminalney comparyciy wszystkich pozwanych ichmość dopraszał się.

A od pozwanych ichmość odezwawszy się patron imć pan Teofil Roszczyc, nie przypuszczaiąc tey sprawy do oczewistey kontrowersyi, obmowę na obłóżney chorobie w drodze stałey, na pismie podaną, z konnotacyą pisarską praezentuiąc, która aby była u sądu czytana y przyięta, artykułem dwudziestym trzecim, z rozdziału czwartego, dowodził, y oraz remissy do przyszłych roczków dopraszał się. Która obmowa tak się w sobie ma: Wielmożni mości panowie sędziowie grodzcy województwa Brzeskiego! Wziąwszy wiadomość o roczkach sądzących się w Brześciu, lubo inkursya Moskiewska dotąd w domach zatrzymała y nie mogliśmy na te roczki wcześnie wyiechać. Od których uwolniwszy się, gdyśmy śpieszno do Brześcia iachali, na też sądy wielmożnych panów, obawiaiąc się, aby imć pan Franciszek Gozdzikowski y drudzy ichmość na nas iakiey nieotrzymali kondemnaty; a że nas w drodze iadących do Brześcia, w karczmie w Kiwaczycach, Pan Bóg ob-

łóżną nawiedził chorobą, że ani z mieysca wyiechać nie mogliśmy y na tych roczkach stanąć y każdemu usprawiedliwić się nie możemy, upraszaiąc wielmożnych panów dobrodzieiów o tę łaskę, abyście do przyszłych roczków suspensę uczynili, y takowych spraw nie sądząc, ktoby się przeciwko nam co pisał, do przyszłey kadencyi sądów odłożyli, na którym to terminie usprawiedliwić się deklaruiemy. O co y powtórnie upraszaiąc, piszemy się wielmożnych panów y dobrodzieiów nayniższemi sługami. Paweł Lewalt Jezierski, Kazimierz Lewalt Jezierski, z Kiwaczyc dnia dziewiątego Februarii, roku tysiąc siedmsetnego siedmnastego.

Na którą podaną obmowę patron partis actoreae, iako prawnemu terminowi nic nie kontradykuiąc na przyięcie oney zezwoliwszy, tylko przy pomienionym artykule trzydziestym z rozdziału czwartego opponował się, y aby wszystkich pozwanych ichmościów była comparycya pod stratą sprawy domawiał się.

W którey sprawie my urząd, stosuiąc się do prawa pospolitego obmowę na obłóżney chorobie, podaną od ichmość panów Pawła y Kazimierza Lewaltów Jezierskich przyimuiemy, y aby ichmość na przyszłych roczkach jurament supra veram infirmitatem wykonali y skuteczną w samey rzeczy rosprawę, bez żadnych zwłok y dalszych zażywania dylacyi, krom żadnego nowego przypozwu, tylko za tym dekretem naszym przyieli, nakazuiemy. Która sprawa, iako się agitowała, tak iest do xiąg sądowych grodzkich Brzeskich zapisana.

1717 г.

Изъ книги за 1717 годъ, стр. 2479.

454. Судебное опредѣленіе по дѣлу Антона Вислоуха съ ландвойтомъ и другими Брестскими мѣщанами о самоуправствѣ послѣднихъ.

Антонъ Вислоухъ—намѣстникъ Берестейскій жалуется на Берестейского ландвойта, мѣщанъ и нѣкоторыхъ духовныхъ лицъ въ томъ, что когда послѣ покражи въ каѳедральной церкви какимъ то «*хлопомъ*» Харлакомъ разныхъ предметовъ,—3-хъ братскихъ свѣчей во 100 фунтовъ, чаши и дискоса, по подозрѣнію были арестованы к нѣкоторые жиды, то ландвойтъ вмѣстѣ со священникомъ и мѣщанами требовали перевода арестанта въ частную тюрьму и тѣмъ ввели намѣстника въ излишніе расходы до 200 зл. Кромѣ этого, помянутые же Ландвойтъ, мѣщане и духовенство не только отняли арестантовъ, но поймали другаго жида, соприкосновенного къ дѣлу и бывшаго въ отсутствіи, и посадивши его въ церковный подвалъ, подвергали его пыткамъ и допросамъ не по закону и безуспѣшно.

Roku tysiąc siedemsetnego siedemnastego, miesiąca Decembra siódmego dnia.

W sprawie imci pana Antoniego Wisloucha—vice-namiestnika grodu Brzesckiego z imci panem Karolem Durczyńskim—lantwoytęm, sławetnemi burmistrzami, cechmistrzami y całym magistratem miasta i. k. mci Brześcia, za pozwem po obżałowanych przed nasz sąd wyniesionym, mieniąc o to:

Iż gdy w roku teraznieyszym tysiącznym siedemsetnym siedemnastym cerkiew katedralną Brzescką okradziono, gdzie swiec trzy brackich, ważących fun-

tów sto wosku, kielich ieden y patynę wzięto; tedy obżałowani, maiąc suspicią na chłopa nieiakiegoś, na imie Michała Charłaka, onego schwytali. Który, będąc od obżałowanych związany, przyznał się y powołał dwóch żydów Brzeskich—Jankiela y Jllę Puzniuków, braci rodzonych. Ad interim pomieniony magistrat z cechami swemi, wziowszy Jankiela Puzniuka, powołanego żyda, a w niebytności drugiego obwinionego komprincypała, żonę iego na urząd do więzienia w tym że roku, wyż na dacie pisanym, miesiąca Septembra dwudziestego dnia, oddali. In crastinum zaś obżałowany imci p. lantwoyt z sławetnemi burmistrzami y cechmistrzami, tudzież z prezbiterami, nomine et cognomine obżałowanym świadomemi, przyszedłszy na urząd więzniów tych do prywatnego więzienia odebrać chcieli, czemu żałuiący delator denegavit. Tedy obżałowani, zdysgustowawszy, złaiawszy odpowiedź na zdrowie uczynili y na postpozycyą osobom żałuiących y urzędu violenter odbić żydów deklarowali, a w swoim osadzić więzieniu, a naybardziey pod ten czas wspólney rady y namowy, obżałowany, będąc wielebny oyciec Anuckiewicz—prezbiter Gierszonowiecki, był, dyffamował, honor szarpał szlachecki nieuczciwemi słowy, od czci od wiary żałuiących odsądził. O co in foro competenti do rekwirowania takowey oppressyi salvę sobie żałuiący zachowuie. Obżałowani zaś w takowey swey niepohamowaney perseweruiąc impresie wartą swą przyporęczywszy mocno y przyaresztowawszy, więzniów odebrali y wiktu onym żadnego niedali. Więc żałuiący iegomość, ductus zelo divini cultus, oraz (acz urazliwey) dość czyniąc obżałowanemu requizicyi trzech więźniow y trzech stróżów aż do dzisiay dnia, na swoim wiktcie de proprio aere trzymać musiał, w czym naymniey rachuiąc na złotych dwieście spendował, tak na wiwendę sześciu osobom, iako też w zapłaceniu stróżom y na swiece: bo każdy z nich osobliwie siedział y swieca noc przy nocy palić się musiała. A obżałowani chcąc ieszcze na większą a większą czynić urazę i postpozycyą urzędu, nie kontentuiąc się tym, że in absentia Jlli Puzniuka żona iego ukowana na urzędzie siedziała; lecz uczyniwszy zasadzili na samego iey męża, pomienionego żyda, który nie wiedząc o tym, gdy powracał z drogi y do domu, schwytawszy go na Zawryńczu, nie na urząd do żałuiącego, ale do swego prywatnego więzienia pod cerkiew do sklepu wsadzili, gdzie niemiłosiernie, bez sądu, bez prawa, męczyli związanego na całą noc, na drugą wieszali, głodem morzyli. A tak gdy się ni do czego nie przyznał, o co inculpatus żyd, a od takowych mąk iuż bliskim był smierci, obżałowanego tedy in absentia żałuiącego per vim na urzędzie chorego iuż prawie na skonaniu żyda porwali, a warty swey ani wiktu nie dali. Których to wszystkich wyż pomienionych tak osadzonych winowayców, iako też y stróżow karmić y onym płacić musiał; a gdy się oto u obżałowanych upominał, srogie pochwałki y odpowiedzi na zdrowie żałuiącego obżałowani uczynili y czynić nie przestaią. Zaczym o zapłacenie in instanti dwóch set złotych polskich za expensa żałuiącego o kontempt y pospozycyą urzędu, o pochwałki y odpowiedzi; a w samey rzeczy o przyięcie skuteczney rozprawy o inne wszelkie pretensye, które czasu prawa przez kontrowersie patronów dowiedziono będzie, chcąc żałuiący na obżałowanych y na ich domach, handlach, towarach, a w niedostatku onych, y na samych osobach

dochodzić prawnie y requirować, żałujący aktor obżałowanym intentował.

Akcya w którey sprawie na dniu czwartym miesiąca Decembra po wzięciu od pozwanych na patrona y po przydaniu naszym ad effectationem strony imci p. Michała Łoiewskiego y po odłożeniu tey sprawy do dalszego terminu, prawnego na terminie ninieyszym, wyż na dacie pisanym, to iest, siódmym Decembris, po wzięciu od tychże pozwanych na kopią z pozwu ad interim, aby ciż obżałowani więzniki wartę y sumpt dawali nakazawszy; a oraz względem konkludyiących się sądów naszych, tę sprawę do przyszłych roczków, które po tym dekrecie naszym sądzone będą, odkładamy, na którym terminie aby obiedwie strony, bez żadnego nowego przypozwu y dalszych zażywania dylacyi, stawali y skuteczną przyięli rozprawę, nakazuiemy.

1720 г.

Изъ книги за 1720 годъ, стр. 2879.

455. Судебное опредѣленіе по дѣлу между Александромъ Русецкимъ и Анною Русецкою о наѣздѣ на имѣніе и произведенные грабежи и насилія.

Въ этомъ дѣлѣ излагается обоюдная жалоба двухъ тяжущихся сторонъ по поводу сдѣланныхъ ими другъ другу наѣздовъ, грабежей, разбоевъ и насилій.

Вчинаніе иска принадлежитъ Минскому каштеляну Александру Русецкому.

По смерти своего брата тоже Минского каштелянича Русецкаго, онъ вступилъ во владѣніе оставшимися послѣ смерти своего брата родовыми имѣніями. Но жена покойнаго его брата учинила вооруженный наѣздъ на его имѣніе Костеневичи и произвела ужасныя насилія и грабительства.

Въ свою очередь подала жалобу на Русецкаго и жена его покойнаго брата въ томъ, что онъ вопреки записямъ и завѣщанію своего брата, даннымъ на право владѣнія ей Русецкой, учинилъ такой же наѣздъ, и произвелъ такія же точно насилія и безчинства, завладѣвши при этомъ завѣщанными ей имѣніями.

Адвокаты обѣихъ сторонъ требовали у старосты инквизиціи, которая и дана была имъ. Русецкая не согласилась на такое опредѣленіе и потребовала перенесенія этого дѣла въ литовскій трибуналъ.

Въ документѣ этомъ есть подробности, характеризующіеся шляхетскіе наѣзды, сопровождавшіеся, какъ извѣстно, разными изувѣрствами и грабежами. Обѣ стороны жалуются другъ на друга въ убійствѣ и искалѣченіи невинныхъ, въ пыткахъ и истязаніяхъ; обѣ насчитываютъ другъ на другѣ убытковъ свыше 100,000 злотыхъ.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego, miesiąca Decembra dziesiątego dnia.

Na roczkach sądowych grodzkich Brzeskich decembrowych, porządkiem prawa pospolitego przypadłych y sądownie w Brześciu odprawowanych, przede mną Janem Fryderykiem Sapiehą—kasztelanem Trockim, starostą Brzeskim, Pawłem Kościuszkiem Siechnowickim — pisarzem grodzkim Brzeskim, gdy z porządku regestrowego ku sądzeniu przypadła sprawa wielmożnego imci pana Aleksandra z Rusce Rusieckiego — kasztelana Mińskiego, starosty Miłkowskiego, y pani

małżonki imści z wielmożną ieymści panią Anną Tryznianką Stanisławową Rusiecką—kasztelanicową Mińską, iako samą pryncypałką, a z imci panem Janem Jarzyną—czesznikiem Grabowskim y panią małżonką imci, w spólney radzie y namowie z sobą będącemi, iako compryncypałami, tudzież z imci panem Jakubem Turem — łowczym Smoleńskim y panią małżonką imci, także z imci panem Alexandrem Piekarskim, y ichmci pany Stephanem Rewockim, Bronikowskiemi, Juriewiczem, Spinkiem, Balickim, Hubarewiczem, Pietkiewiczem, Piątkowskim, Michałem Onichimowskim, Józefem Sienkiewiczem, Samuelem Żukowskim, Jakubem Witanowskim, Woyciechem Młożewskim, Macieiem Czaykowskim, Zdzitowieckim, Janem Stetkiewiczem, Samuelem Kozakiewiczem, Koniuszewskim, Makowskim y innemi pomocnikami, nazwiskami samym że ichmć obżałowanym wiadomemi y znaiomemi, za pozwem od aktorów po obżałowanych ichmć przed sąd móy starościński wyniesionym, mieniąc o to:

Iż obżałowana wielm. imci pani Anna Tryznianka Stanisławowa Rusiecka — kasztelanicowa Mińska, wespół z imci panem Jarzyną — czesznikiem Grabowskim y ieymść panią Elzbietą z Młockich Jarzyną — czesznikową Grabowiecką, małżonkami, iako compryncypałami, y z imci panem Jakubem Turem — łowczym Smoleńskim y imć panią Katarzyną Turową—łowczyną Smoleńską, małżonkami, gdy żałuiący delator, dowiedziawszy się o zeyściu z tego świata wielmożnego imci pana Stanisława Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, brata swoiego, w roku wyż pisanym, dnia trzydziestego Marca, jure naturali et inscripto dnia wtórego Apryla omni modestia munitus, wziąwszy in realem possessionem maiętność Mościeniewicze, Wolkę, dobra oyczyste, dziedziczne, w woiewództwie Brzeskim leżące, przy intromissyi ieneralskiey, et in pacifica possessione do dnia piątego Apryla zostaiąc; tedy obżałowani ichmć, violando securitatem legum, konstitucie seymowe, de violatoribus rigorosissime wyrażone, nie pamiętaiąc na przykazanie Bozkie y na kolligacią bliską, złączoną w roku teraznieyszym tysiąc siedmsetnym dwudziestym, miesiąca Apryla piątego dnia, dawszy kommendę imci panu Michałowi Onichimowskiemu—agentowi swemu, iako pryncypalnemu hersztowi, y panu Samuelowi Żukowskiemu, panu Józephowi Sienkiewiczowi, Andrzeiowi Włodkowi, Michałowi Krupickiemu, Stefanowi Rywockiemu, Janowi Stetkiewiczowi, Jakubowi Witanowskiemu, Woyciechowi Młożewskiemu y innym compryncypałom, lepiey sameyże ieymści imionami y nazwiskami wiadomych y znaiomych, in numero dwudziestu trzech przedniey straży z ogniem y mieczem, którzy ordynowani byli, w drugiey bezbożney swewolney gromadzie zebrawszy różney sekty ludzi, osobliwie obżałowana ieymć, dawszy komendę imci panu Alexandrowi Piekarskiemu, Jurewiczowi, pp. Szpinkom y innym compryncypałom do tey kupy zgromadzonym, sameyże obżałowaney ieymci imionami y nazwiskami wiadomych y znaiomych, numero ludzi dwadzieścia; którzy napadszy w pierwszey straży wyż wyrażeni armata et violenti manu, z strzelbą ognistą, z muszkietami, flintami, karabinami, pistoletami, szablami y innym orężem na maiętność Kościeniewicze, gdzie zastawszy w niebytności żałuiących delatorów, przyiacioł y sług zesłanych do zweryfikowania maiętności, prawem naturalnym należących, napadłszy z ogniem

y mieczem, niemiłosiernie a prawie bezbożnie, securitate prawa pospolitego obwarowanych, iednych letaliter postrzelali, osobliwie imści pana Adama Zawadzkiego—sługę żałuiących delatorów, iadącego do żałuiących pryncypałów swoich, chcąc dać znać o takowey violencii y gwałtownym naiezdzie, nie wypuszczaiąc z dziedzińca, niemiłosiernie a prawie śmiertelnie, trzy razy z muszkietów dawszy ognia, trzy postrzały śmiertelne zadali y konia pod nim, in valore pięciudziesiąt tal. bitych, postrzeliwszy, skaleczyli; imci pana Konstantego Zaluteńskiego tamże niemiłosiernie na dziedzińcu skatowali, który od tak tyrańskiego zbicia y skaleczenia, iako w sobie relacya ieneralska opiewa, Bóg wie, ieżeli żyw będzie, także y pana Ignacego Kozłowskiego. Widząc zaś tak okrutnie wynuzdaną in omne nefas kalwińską imprezę na krew katolicką rzymską, gdy imść pan Jan Lenkiewicz, proszony na ten czas z kilką osiadłemi sąsiadami przyiaciół od żałuiących delatorów, nie mogąc żadnemi wyperswedować racyami, a nie będąc pewien życia, zawar się w szpichlerzu, do którego od godziny dziewiątey przed południem aż do dwunastey szturmowali, ze czterech stron, ogniem paląc szpichlerz y dusząc dymem, wyrąbawszy okno w tymże szpichlerzu, przez które imci pana Szczepińskiego nawylot przez kark z muszkietu lethaliter przestrzelono. Nie mogąc tedy imci pan Lenkiewicz inaczey się salvować z sąsiadami żałuiących delatorów, na parol poddać się musiał, którego dyzarmowawszy y innych sąsiad iednych kiymi na śmierć zabiiaiąc, drugich niemiłosiernie wiążąc o śmierć przyprawić podług danego ordynansu od obżałowaney pryncypałki usiłowali; na samego zaś żałuiącego delatora srogie odpowiedzi y pochwałki czynili w te słowa: cokolwiek z wami dzieie, toż samo y pryncypałowi waszemu dziać się będzie, wołaiąc na chłopów, wprzód popoiwszy onych, aby iak nayprędzey dybki gotowali y kaydany na nogi kładli. Na którą tak tyrańską transakcią, gdy żałuiący delator nie wiedząc o tak zawziętey niezbożney praesumpcii, przybywszy iako do swey dziedziczney maiętności Kościeniewicz, dobr w woiewództwie Brzesckim leżących, tylko samotrzeć będąc, zastał iednych lethaliter postrzelanych, drugich pokaleczonych, clipeo opatrzności Bozkiey munitus, chłopom swoim dziedzicznym z Zeliszewskich maiętności przez obżałowaną ieymość sprowadzonych, tę swywolną kupę rosproszyć kazał. Przez które gwałtowne wyprowadzenie chłopów z maiętności Zeliszewskich żałuiące delatorowie nie małą ponoszą szkodę, na siedmdziesiąt tysięcy złotych polskich; et quod maximum, z tychże maiętności Zeliszewskich dziedzicznego poddanego, na imie Macieyka Kota, obżałowana ieymść na zdrowie subordynowała y różne sicariata sporządzać usiłuie, ex instinctu obżałowaney ieymości wypędzono chłopów sto siedmdziesiąt y dwóch z maiętności Kościeniewickich, Wolki, Mazanowki, Kłody, Horbowa y Kisielnika ad ultimum ante agonem zeszłego małżonka swego y mimo woli wziąwszy poddankę z Kościeniewicz, na imie Pałażkę, która przez tyrańskie mordowanie bez czasu w tymże samym morderstwie płod stracić musiała, iuż na czasiech porodzenia będąca. Krescencye ze wszystkich maiętności iuż widząc in decursu zeszłego świętey pamięci wielm. imści pana Stanisława Rusieckiego, rodzonego brata żałuiącego delatora, obżałowana ieymść in valore na sześć tysięcy y daley, iedne in suum usum obżałowana ieymść obróciła, drugie na zaciągnienie swywolnych

kup ludzi in sequito sui, to iest kalwińskiey wiary swoiey spendowała, a na ostatek peccatis suis ponendo, ni w czym z prawdą się nie zgadzaiąc, proces w grodzie Brzesckim pełen kalumnii hersztowi swemu, to iest imści panu Onichimowskiemu, sporządzić rozkazała, za którym processem aktorat swóy na roczkach maiowych, przed wyściem terminu prawnego, uczyniła. Z którey tak iawney kalumnii evadendo żałuiące ichmość panowie delatorowie, chcąc innocentiam sui ponere z obżałowaną ieymością, iako sama pryncypałkę, a z imść panem Jarzyną—czesznikiem Grabowskim y panią małżonką, imć panią Heleną z Młockich Janową, Jarzyniną—czesznikową Grabowską małżonkami, iako compryncypałami wspólney radzie y namowie z sobą będącemi, y z imścią panem Jakóbem Turem—łowczym Smoleńskim y ieymścią panią Katarzyną Turową—łowczyną Smoleńską, małżonkami, tudzież z obżałowanymi przyiaciołami, pomocnikami y sługami obżałowanych ichmść wyżey specifikowanemi, do skasowania testamentu y przypisku w nim wyrażonego, ad extendendas poenas in novella confoederationis expressa, także do skasowania wszystkich zapisów, na blankietach uformowanych, do przywrócenia wszystkich ruchomości na trzy kroć sto tysięcy y daley, pozostałey po iaśnie wielmożnym świętey pamięci imści panu Stephanie z Rusce Rusieckim—kasztelanie Mińskim, rodzicu żałuiącego delatora, tudzież po iaśnie wielm. ieymości pani Annie kniahini Szuyskiey Rusieckiey—kasztelanowey Mińskiey, dobrodzieiach rodzicach żałuiącego delatora, przez świętey pamięci wielm. imć pana Stanisława Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, rodzonego brata starszego, a małżonka obżałowaney ieymści zabranych, także y innych summ na kahale Brzesckim będących, o przywrócenie spraw, przywileiów y ograniczenia maiętności Kościeniewicz, Wolki, Zankowszczyzny, Mazanowki, Kłody, Horbowa, Kisielnika, Kozłowicz, Dąbrowki, Ladzkiego lasu, Horodyszcza, dobr w województwie Brzesckim leżących, tudzież do przywrócenia spraw wszystkich zatrzymanych na dobra Zaliszewskie w ziemi Liwskiey y na inne summy różne, do skassowania cessii, na blankiecie uformowaney na lesnictwo Horyzdryckie, w ekonomii Kobryńskiey będące, które obżałowana ieymość post fata świętey pamięci małżonka swego gwałtownie zabrała, także sprawy stante vita ś. p. przy nieboszczyku zapieczętowane, które nie mieli być ruszone, ani drabowane, przez żałuiących delatorów do przywrócenia onych, iako też y wszelkiey ruchomości: srebra, złota, cyny, miedzi, kleynotów, rządów, wsiądzeń, rumaków, cugów, stad y inney wszelkiey ruchomości, iako się wyżey wyraziło o niekorrespondowanie praetensiom żałuiących delatorów dobr obżałowaney ieymości, o uczynione pochwałki na zdrowie, o gwałtowny naiazd na maiętność dziedziczną Kościeniewicze, o tyrańskie postrzelanie sług, przyiaciół żałuiących delatorów, o zabranie rynsztunków, a przytym o uczynienie szkody na ten czas pod czas tego naiazdu y na piętnaście tysięcy złotych polskich, którą żałuiące delatorowie ponoszą. Zaczym, chcąc żałuiące delatorowie z obżałowaną ieymość iako samą pryncypałką, a z imć panem Jarzyną — czesznikiem Grabowskim y panią małżonką imci, z imć panem Turem—łowczym Smoleńskim y panią małżonką imci, iako compryncypałami, ze wszystkiemi obżałowanemi ichmci, iako kryminalistami prawem czynić, ante omnia do personalney wszystkich ichmściw

pp. kryminalistów compariciey dodania od innych obżałowanych ichmościów, iako żaddney osiadłości ziemskiey nie maiących, poręki po sobie, do przywrócenia wszelkich ruchomości, a zatym do zapłacenia szkod, do nawiązania sług—szlachty rodowitey, przy tymże naiezdzie postrzelanych, pobitych z sowitością szkod wszystkich, do wskazania poen, infamii y banicii wieczney y doczesney, tudzież o wypłacenie wyderkaffów, zatrzymanych na różne kościoły, do nagrodzenia szkod, expens prawnych, z okazii obżałowanych ichmć poniesionych y spendowanych, y wszystkie dalsze praetensie, które czasu prawa przez controwersie dowiedzione będą, dochodzić y requirować, salva melioratione tey żałoby, wyniesienia inney dalszey podług potrzeby y łączenia onych żałuiące delatorowie obżałowanych ichmć przed sąd mój starościński zapozwali.

Do którey sprawy na dniu piątym miesiąca Decembra po wzięciu od pozwanych ichmśćw na kopię z pozwu y po nakazaniu dać oną z wolnym mówieniem o comparicią wszystkich pozwanych ichmść, z wolnym łączeniem żałob, a oraz po odłożeniu tey sprawy do dalszego terminu prawnego, y po oddaniu tey kopii, na dniu siódmym tegoż miesiąca Decembra, po wzięciu od tychże pozwanych ichmść na patrona, którego, to iest imci pana Jana Sudnika, cum comparitione y securitatem zdrowia ab utrinquae obwarowawszy, przydałem, y tę sprawę takoż do dalszego terminu prawnego odłożyłem.

Na terminie zaś ninieyszym wyżey na dacie pisanym, to iest dziesiątym miesiąca Decembra, anni praesentis, za przywołaniem ieneralskim, z nakazu moiego starościńskiego, stron do prawa od aktorów patron ichmć za mocą prawną, sobie do tey sprawy daną, imć pan Benedykt Tubielewicz, personaliter do rozprawy prawney stawaiąc, podanego y położonego w maiętności y dworze nazwanym Burakach, wielm. ieymść pani Anny Tryznianki Stanisławowey Rusieckiey— kasztelanicowey Mińskiey, z dokładem drugich ichmć przez ienerała Mikołaia Parowińskiego pozwu, zeznaniem onego oczewistym przed wielmoż. imć panem pisarzem grodzkim Brzesckim, tudzież moiemi odkładowemi dekretami słusznie, prawnię dowiodszy, y pilność troyga wołania na wyż wyrażonym pozwie napisaną okazawszy, żałobę de tenore wyżey pomienioną ferowawszy, a nie idąc ieszcze do dalszego produktu prawnego, wpisu y aktoratu pryncypałów swoich wielm. imci pana Alexandra Rusieckiego — kasztelanica Mińskiego, starosty Miłkowskiego, y pani małżonki imci z wielmożną ieymością panią Anną Tryznianką Stanisławową Rusiecką—kasztelanicową Mińską, iako samą pryncypałką, tudzież nieżyczliwym synem swoim Franciszkiem Rusieckim y innemi comprypcypałami, samym że obżałowanym ichmościom wiadomemi y znaiomemi, na karcie czwartey w regestrach sądów moich starościńskich grodzkich Brzesckich uczynionego, z którego na dniu piątym miesiąca Decembra od pozwanych ichmość na kopię z pozwu, z wolnym mówieniem o comparicią, wzięto, przywołania prosił. Za przywołaniem którego wpisu praezentował pozew przez ienerała i. k. mości województwa Brzesckiego Mikołaia Parowińskiego na maiętności y dworze, Burakinazwannym. wielm. ieymości pani Rusieckiey— kasztelanicowey Mińskiey, z dokładem innych ichmościów podany y położony y przed wielmożnym imci panem pisarzem grodzkim Brzesckim przyznany, z pilnością troyga wołania napisaną na tym pozwie, z którego czytał żałobę mieniąc o to:

Iż z dawnych czasów, usadziwszy się

na zdrowie żałuiącego aktora, różne czyniąc bezprawia, chcąc na fortunę y zdrowie ostatnie nastąpić, taż ieymści pani Stanisławowa Rusiecka śmiała y ważyła się niesłusznie y nienależycie w roku teraznieyszym tysiąc siedemsetnym dwudziestym dnia siódmego Septembra, na roczkach Septembrowych, mimo litispendencią po różnych subseliach zaczętą, z niemałym wskazem na banicią doczesną, wieczną y infamią in contumatiam dekret otrzymać, fortunie y honorowi protestanta chcąc szkodzić, o czym dowiedziawszy się aktor y chcąc według praw oyczytsych przy całości fortuny y honorze zostawać y w tył zaoczny dekret in contumaciam otrzymany znieść, locum standi warować, oraz za naruszenie listu zaręcznego od iaśnie wielmożnego imci pana Jana Sapiehi—kasztelana Trockiego, starosty Brzeskiego, to iest zarąk pięndziesiąt tysięcy kop litewskich na obżałowaney ieymści dochodzić et pro poena talionis win y poen prawnych requirować zapozwali. Po przeczytaniu którey żałoby oneyże do wpisu y aktoratu wyższego tegoż imści pana Rusieckiego na karcie trzeciey uczynionego przyłączenia upraszał; którego łączenia i patron ieymści pani Rusieckiey—kasztelanowey Mińskiey, imść pan Jan Sudnik, tych aktoratów imsci pana Aleksandra Rusieckiego—kasztelana Mińskiego nie bronił, owszem imieniem pryncypałki swoiey, chcąc do skuteczney w samey rzeczy rozprawy przystąpić, nie broniąc locum standi benevole condemnat za dekretami trybunalskim y grodzkim Brzesckim, na roczkach septembrowych w roku teraznieyszym tysiąc siedemtetnym dwudziestym miesiąca Septembra piątego dnia, w Brzesciu, z aktoratu, ieymści pani Rusieckiey wypadłych, ustępował; iednak securitatem zdrowia y fortuny obwarowania, a oraz y proceder u nakazania upraszał. E contra patron imści pana Aleksandra Rusieckiego wyż wyrażony imść pan Tubielewicz wzaiemnie securitatem zdrowia y fortun pryncypałowi swemu obwarowania prosił y domawiał się.

A tak ia starosta Brzescki, w tey sprawie wielmożnego imści pana Aleksandra z Rusce Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, starosty Miłkowskiego, y pani małżonki imci, z wielm. ieymścią panią Anną Tryznianką Stanisławową Rusiecką—kasztelanową Mińską, iako samą pryncypałką, a z imci panem Janem Jarzyną — czesznikiem Grabowskim y panią małżonką imści w spólney radzie y namowie z sobą będącemi, iako comprincypałami, tudzież z imci panem Jakóbem Turem—łowczym Smoleńskim y panią małżonką imścia, także z imć panem Aleksandrem Piekarskim y ichmć pany Stephanem Rewockim, Bronisławskim, Jurewiczem, Spinkiem, Balickim, Hubarewiczem, Pietkiewiczem, Piątkowskim, Michałem Onichimowskim, Jozephem Sienkiewiczem, Samuelem Żukowskim, Jakóbem Witanowskim, Woyciechem Młożowskim, Macieiem Czaykowskim, Zditowieckim, Janem Steckiewiczem, Samuelem Kozakiewiczem, Koniuszewskim, Makowskim, y innemi pomocnikami, samym że ichmościom wiadomemi y znaiomemi, żałobę, wpis y aktorat imci pana Aleksandra Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, na karcie czwartey do regestrów sądowych w regestrowany do wpisu y aktoratu na karcie trzeciey będącego, przyłączywszy, ponieważ pozwana imci pani Rusiecka benevole suspendowała comdemnat trybunalskich, grodzkich Brzesckich; tedy imści panu Aleksandrowi Rusieckiemu locum standi cum securitate zdrowia y

fortuny ab utrinque obwarowawszy, proceder nakazuie. Jn procedendo, od imci pana Aleksandra Rusieckiego na godzinę wzięta, którey godziny ia starosta użyczyłem.

Po takowym sądu moiego dekrecie, gdy ta sprawa na dniu iedynastym miesiąca Decembra przypadła y przez ienerała przywołana była; tedy od imci pana Alexandra Rusieckiego — kasztelana Mińskiego, odezwawszy się patron tenże wyż namieniony imść pan Tubielewicz przypadłego tey sprawie terminu sposobem wyż wyrażonym za pozwami, tudzież moiemi odkładowemi, słusznie prawnie dowiodszy, żałoby wyż pomienione powtórzywszy, gdy do dalszego procederu w tey sprawie accedere chciał; tedy od ieymści pani Rusieckiey—kasztelanicowey Mińskiey y od innych ichmściów odezwawszy się patron imśćpan Jan Sudnik, a nie dopuszczaiąc ieszcze patrona imści pana Rusieckiego, do produktu prawnego z aktoratu pryncypałów swoich, to iest wielmożney ieymści pani Anny Tryznianki Stanisławowey Rusieckiey—kasztelanowey Mińskiey y imści pana Jarzyny—cześznika Grabowskiego y samey ieymści, także ichmćw panów Stanisława Jurewicza, Alexandra Piekarskiego, Michała Bronikowskiego, Jana Piątkowskiego y samey ieymści, Woyciecha Młożowskiego, Stanisława Godziszewskiego y innych ichmści, przeciwko wielmożnemu imści panu Alexandrowi z Rusce Rusieckiemu— kasztalanicowi Mińskiemu, staroście Miłkowskiemu y samey ieymści pani Zophii z Połubińskich Alexandrowey Rusieckiey —kasztelanicowey Mińskiey, małżonkom, iako samym pryncypałom, także przeciwko imści panu Janowi Lenkiewiczowi y samemu imści panu Janowi Snopkowskiemu y pani małżonce imści, ichmciom panom Janowi, Jakóbowi, Krzysztophowi y Jozephowi Zalutynskim y paniom małżonkom ichmści, imści panu Jarczynskiemu y pani małżonce imści, y ichmśćm panom Ługowskiemu y małżonce imści, Matusewiczowi Zawadzkiemu, Kozłowskiemu służącemu imści pana Lenkiewicza y innym sługom, czeladzi, pomocnikom ichmściów, w spólney radzie y namowie z sobą będącym, na karcie piędziesiąt szóstey w regestrach sądowych ingrossowanego, przywołania prosił. Za przywołaniem którego prezentował przypozew do dekretu sądu grodzkiego Brzeskiego w roku teraznieyszym tysiąc siedemsetnym dwudziestym miesiąca Julii iedenastego dnia w Brześciu ferowanego, oczewisto w ręce tu w mieście i. k. msci Brzesciu przez ienerała Mikołaia Parowinskiego pozwanym ichmć podany, y przed imsci panem pisarzem grodzkim Brzesckim przyznanym z troygiem wołania na tym przypozwie napisanym, z którego czytał żałobę, mieniąc do dekretu sądu grodzkiego Brzesckiego wyż wyrażonego: iż co obżałowani ichmć postponendo prawo pospolite, mimo zapisy żałuiącey delatorki i testament zeszłego wielm. imści pana Stanisława z Rusce Rusieckiego— kasztelanica Mińskiego, maiętność Kośćieniewicze, która legitime żałuiącey delatorce należy, przybrawszy sobie wyż pomienionych obżałowanych ichmciów niesłusznie y nie należycie spokoynego dzierzenia gwałt y expulsią żałuiącey aktorce uczynili y one odebrali. Y nie kątentuiąc się tym cokolwiek obżałowani ichmć z pomocnikami swemi uczynili, iako to: ludzie, konie postrzelawszy, onychże w ciężkim więzieniu więziwszy, tyrańsko a niemiłosiernie kiiami, rano y w wieczor biiąc, wszystko odebrał, y te wszystkie złe akcie na żałuiącą delatorkę niesłuszną

żałobą swoią y ludzie oney zwaliwszy, obwinili; a zatem ieszcze srogie odpowiedzi y pochwałki tak na samą żałuiącą delatorkę dalszym wszystkiey fortuny odebraniem, iako też na sług y przyiacioł ieymści na każdym mieyscu poścignowszy, ieżeliby o to prawem czynić mieli, biciem, zabiciem y srogą śmiercią uczynili y czynić nie przestaią. Zaczym chcąc żałuiąca delatorka, vigore pierwszey żałoby w dekrecie na roczkach Iuliowych ferowanym, przy zapisach y testamencie zostawioną być, dóbr Kościeniewicz w reindukcią nakazanie mieć y wszelkiey ruchomości przez obżałowanych ichmciów zabrаney oddanie, przyiaciołom zaś y sługom żałuiącey delatorki za postrzelanie, bicie y mordowanie nawiązki sowite y onym, że na każdym mieyscu securitatem zdrowia obwarowanie otrzymać, szkód, nakładów y expens prawnych z okazyi obżałowanych poniesionych nagrodzenia, y o inne wszelkie praetensie, które czasu prawa przez kontrowersią z winami pochwałkowemi, tudzież y dalszych poen, iakowe z prawa pospolitego ściągać się będą, dochodzić y requirować, zapozwali, a na żałobą z dekretu remissiynego wyż namienionego, mieniąc o to: iż obżałowany imć pan Rusiecki, nic nie należąc do dóbr zeszłego imci pana Stanisława z Rusce Rusieckiego—kasztelana Mińskiego, małżonka żałuiącey delatorki, iako iuż działem ieszcze przez zeszłą matkę swoią pomiarkowanych y rozdzielonych; lecz obżałowany imci nie uważaiąc na prawo pospolite, constitucie seymowe, od całey rzeczy-pospolitey postanowione, a od nayiaśnieyszych monarchów, królów Polskich y wielkich xiążąt Litewskich potwierdzone y approbowane, o wolności y swobodzie, tudzież bespieczeństwie każdego obywatela ocyrklowane y surowie obostrzone, czego wszystkiego obżałowany imść przepomniawszy, wzruszaiąc pokóy pospolity, gdy pomieniony w Bogu zeszły z tego świata sławney pamięci wielmożny imć pan Stanisław Rusiecki — kasztelanic Miński, maiąc wolność podług prawa pospolitego, które pozwala swoiemi dobrami, iako chcąc szafować, dysponować, na kościół zapisać y komu wola y podobanie legować: tych tedy wolności zażywaiąc, pomieniony imść pan Rusiecki, recompensuiąc za afekt świadczony małżonce swoiey żałuiącey, delatorce, iż na potrzebę onego pilne y gwałtowne maiętności swoie własne, wieczyste, dziedziczne, w różnych woiewództwach y powiatach leżące, zostawić pozwolił. Więc tedy dawszy naprzód osobliwe zapisy swoie zastawne y dożywotne na maiętnosci dziedziczne, przykupne, w woiewództwie Brzeskim leżące, które to zapisy namienione, ostatniey woli swoiey testamentem prawnie sprawionym stwierdził y konfirmował; mimo które prawo pospolite, zapisy żałuiącey delatorce dane y testament po zeyściu z tego świata wyż wyrażonego imci pana Stanisława z Rusce Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, małżonka żałuiącey delatorki, w roku teraźnieyszym tysiąc siedmsetnym dwudziestym, miesiąca Marca trzydziestego dnia, z soboty na niedzielę, po którego śmierci żałuiąca delatorka będąc panią na tych maiętnościach sumowną y dożywotną y in possessione maiąc y niespodziewaiąc się żadney ni od kogo uczynienia sobie violencyi, bezpieczną była. Na to wszystko obżałowany imci, nie uważaiąc, postponuiąc prawo pospolite, naruszaiąc zapisy y testament, żałuiącey delatorce służące, popadaiąc w zaręki, przepomniawszy boiaźni Bożey, srogości prawa pospolitego o violatorach,

naiezdnikach y expulsorach surowie opisanego, przysposobiwszy y zfomentowawszy swawolną kupę ludzi różnych, wyżey obżałowanych ichmciów, nad którcmi dawszy wprzód komendę obżałowanemu imści panu Lenkiewiczowi w roku tymże teraznieyszym tysiąc siedmsetnym dwudziestym, miesiąca Apryla wtórego dnia, armata manu z różnym orężem, z strzelbą ognistą, na dwór y maiętność Kościeniewicze, w woiewództwie Brzeskim leżącą, nasławszy, gwałtowną expulsią y violencią uczynił, o czym żałuiąca delatorka wziąwszy wiadomość, niespodziewaiąc się od obżałowanego imci żadney praepedycyi, rozumieiąc, że od kogo inszego miał być naiazd, czyli zaiazd, posłała przodem dla wiadomości sługę swego imci pana Onichimowskiego. A interim żałuiąca delatorka rozmyśliwszy się, aby tam iakowy kontempt, kontuzia przodem posłanego nie potkała, posłała ludzi swoich, to iest panów Samuela Żukowskiego, Józepha Sienkiewicza, Andrzeia Włodka, Michała Krynickiego, Jana Stetkiewicza, Symona Kozakiewicza y Macieyka Czaykowskiego boiarzyna, ieżeliby kto chciał iakowy gwałt niesłuszny czynić, dla utzymania ordynowała. Gdzie gdy naprzód imć pan Onichimowski przybył do wyż wyrażoney maiętności Kościeniewicz, do którego iako do pnia ze dworu strzelano y niedopuszczono; a potym za przybyciem y wszystkich wyżey pomienionych sług żałuiącey delatorki, tedy obżałowany imci pan Lenkiewicz, nie daiąc żadney słuszney racyi, od kogo by zaiechał tę maiętność, lecz zaraz do tych ludzi od żałuiącey delatorki przysłanych, nie dopuszczaiąc onych do dworu, gęsto ognia ze strzelby dawać kazał. Gdzie pomienieni słudzy żałuiącey delatorki opponuiąc się dla obrony do staienki wiechali y tam się mieścili. A gdy sam obżałowany imci pan Rusiecki ieszcze z większą przybraną gromadą tegoż roku wyż wyrażonego miesiąca Apryla piątego dnia przybył, kiedy dawszy hasło swoiey gromadzie przybraney, do tego chłopów y poddanych tamecznych Kościeniewickich namówiwszy y zbuntowawszy, rozkazał, aby sług żałuiącey delatorki bili y pozabiiali na śmierć. Jakoż dość czyniąc rozkazowi obżałowanego imści, naprzód imści pana Onichimowskiego w rękę lewą podstrzelili, konia, pod panem Włodkiem cugowego żałuiącey delatorki, kosztuiącego złotych dwieście, zabili, a potym drugich sług; czeladź pobrawszy, bili, tłukli, mordowali, wiązali, których pokrępowawszy do ścisłego więzienia powsadzać kazał, a potym obżałowany imć z compryncypałami swoiemi opanowawszy dwór Kościeniewicze, wszelką ruchomość, tam będącą, konie iezdne, stada, klacze, woły karmne, bydło rogate, owce, świnie, drobiazg dworny wszelki, sprząt domowy, cynę, miedź, dywany, kobierce, zboża w szpichlerzach młócone y zsypane, iako y w gumnach niemłócone, wozy kowane, karawany suknem okryte, kuchenne naczynia różne, iako osobliwy regestr wszystko opiewa, zabrał; przytym sługom wszystkim wszelki porządek, konie, suknie, pistolety y inną ruchomość, iednym tamże rezyduiącym, a drugim przysłanym, tym że swoim comprycypałom y pomocnikom, także podług spisanego regestru osobliwego zabrać kazał y między siebie rozdzielić. To wszystko w iedno zniozszy y zkomputowawszy tak samey żałuiącey delatorki szkodach, iako y w służnych we wszystkim zabrali, letko rachuiąc na trzynaście tysięcy sto ośmdziesiąt sześć złotych polskich y groszy dwanaście. Pobranych zaś sług żałuiącey delatorki po-

strzelanych, pobitych, trzymaiąc w prywatnym więzieniu, nad któremi niemiłosierne czyniąc tyraństwo, iednych pokowawszy, drugim dybki na ręce y nogi podawawszy, trzymaiąc w głodzie y chłodzie, pastwiąc się nad szlachtą rodowitą, wyprowadzaiąc rano y w wieczor kiiami, postronkami bić kazał y niemiłosiernie z onymi obchodził się, iako obszerniey w relacyi ieneralskiey wszystka rzecz opisana y wyrażona iest. A nie dosyć y na tym wszystkim, maiąc nie tylko wszystkie maiętności, violenter gwałtownie pozaieżdzać, na sług zaś, którzy pouchodzili, unosząc zdrowie y życie swoie łapaniem per consequens i na samą żałuiącą delatorkę srogie odpowiedzi y pochwałki, zabiciem na śmierć y srogich mąk zadawaniem (z dyfamacią niektórych osob, że nie są rodowitą szlachtą) uczynił y czynić nie przestaie. Ponosząc tedy żałuiąca delatorka tak ciężką krzywdę, penurią, szkodę y violencią, a chcąc o to wszystko z obżałowanym imścią, iako samym pryncypałem y wszystkiemi obżałowanemi ichmościami, iako comprynсypałami y pomocnikami prawem czynić, ante omnia do personalney wszystkich obżałowanych ichmościów compariciey y do nakazania także ante omnia reindukcyi maiętności Kościeniewicz, iako niesłusznie y bezprawnie przez obżałowanego iegomości violenter zaiechaney y odebraney, do dania od innych obżałowanych ichmościów comprincypałów y pomocników obżałowanego, imści iako żadney osiadłości ziemskiey nie maiących, paręki po sobie, do utwierdzenia zapisów, tak na tę maiętność Kościeniewicze, iako y inne dobra y summy, żałuiącey delatorce służących, wespół z testamentem zeszłego nieboszczyka imści pana Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego uczynionym, teyże żałuiącey delatorce danych, służących y należących; przeciwnym sposobem do skassowania wszelkich zapisów, dokumentów, na szkodę żałuiącey delatorki przez obżałowanego imści uczynionych y zfabrykowanych, ieżeliby się iakowe miały pokazać y znaydować, a zatym do zapłacenia szkod poczynionych na trzynaście tysięcy sto ośmdziesiąt sześć złotych y groszy dwanaście polskich, lub wrócenia zabraney ruchomości wszelkiey przy gwałtownym zaiezdzie maiętności Kościeniewicz sowitością y do ustąpienia teyże maiętności, do nawiązania sług żałuiącey delatorki szlachty rodowitey, a przy tymże zaiezdzie postrzelanych, pobitych, także sowitością, wszystkich szkod poczynionych w zabraniu porządku onym, do obwarowania securitatem zdrowia y fortun, tak żałuiącey delatorce samey, iako y sługom ieymści y honoru od impeticii obżałowanych ichmściów, do wskazania poen, banicyi doczesney y wieczney, y infamiy, także y dalszych win, iakowe z prawa pospolitego ściągać będą, do nagrodzenia szkod, expens prawnych, z okaziy obżałowanych ichmciów poniesionych y spendowanych, tudzież y o wszystkie dalsze praetensye, które czasu prawa przez kontrowersyą ex documentis dowiedzione będą, dochodzić y requirować, zachowawszy sobie żałuiąca delatorka do meliorowania tey żałoby i wyniesienia inney dalszey, według potrzeby, y łączenia onych salwę, żałuiąca aktorka obżałowanym ichmciom intentowała actią.

Po przeczytaniu których żałob wielmożney ieymści pani Rusieckiey, onychże do żałob, wpisów y aktoratów wielm. imści pana Alexandra Rusieckiego, kasztelanica Mińskiego y samey ieymości na kartach trzeciey y czwartey w regestra sądów moich starościńskich ingros-

sowanych przyłączenia urgebat, którego łączenia y patron ichmościów panów Rusieckich małżonków, superius namieniony imść pan Tubielewicz nie broniąc, wniosł to, iż ponieważ ieymść pani Anna Tryznianka Stanisławowa Rusiecka—kasztelanowa Mińska, imści pana Alexandra Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego y ieymść panią małżonkę imci żałobami swemi o rożne naiazdy, violencye, expulsią, boie, zabranie ruchomości y inne extorsie oskarżyła: zaczym w tey sprawie, iako criminaliter oskarżoney, na inquizycyą odesłania dopraszał się. Przeciwnym sposobem od ieymści pani Rusieckiey —kasztelanowey Mińskiey, stawiaiąc wyż wyrażony patron imść pan Jan Sudnik domawiał się, aby nie odsyłaiąc na inquizycyią, lecz żeby maiętność Koscieniewicze, w woiewodztwie Brzesckim leżąca, z którey ieymości pani Rusieckiey—kasztelanowey Mińskiey pryncypała onego gwałtowna expulsia przez imści pana Alexandra Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego iest uczyniona, podług prawa coaequationis iurium ante omnia w reindukcią przysądżona y podana była, a po tym inquizycyia wyprowadzona, na którą illacią patrona przeciwney strony, patron imści pana Alexandra Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, odpowiadaiąc, a do prawa pospolitego skłaniaiąc się, które w każdey sprawie criminaliter oskarżoney pozwala, aby inquizycia naprzód obiaśniona była, zaczym do pierwszey swoiey kontrowersiey referuiąc się, dla większego dowodu y obiaśnienia tey sprawy na inquizycią odesłania prosił y domawiał się.

A tak ia starosta Brzeski w tey sprawie wielmożnego imci pana Alexandra z Rusce Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, starosty Miłkowskiego, y pani małżonki imści z wielmożną ieymścią panią Anną Tryznianką Stanisławową Rusiecką—kasztelanicową Mińską, iako z samą pryncypałką, a z imcią panem Janem Jarzyną—czesznikiem Grabowskim y panią małżonką imści, w spólney radzie y namowie z sobą będącemi, iak compryncypałami, tudzież z imścią panem Jakubem Turem—łowczym Smoleńskim y panią małżonką imści, także z imścią panem Alexandrem Piekarskim y ichmościami pany Stephanem Rewockim, Bronikowskiemi, Jurewiczem, Spinkiem, Balickim, Hubarewiczem, Pietkiewiczem, Piątkowskim, Michałem Onichimowskim, Józefem Sienkiewiczem, Samuelem Żukowskim, Jakubem Witanowskim, Woyciechem Młożewskim, Macieiem Czaykowskim, Zdzitowieckim, Janem Steckiewiczem, Symonem Kozakiewiczem, Koniuszewskim y Makowskim y innemi pomocnikami, wpis y aktorat wielmożney ieymości pani Anny Tryznianki Stanisławowey Rusieckiey—kasztelanicowey Mińskiey y drugich ichmościów wyż wyrażonych na karcie pięndziesiąt szóstey w regestrach sądów moich uczyniony do wpisów y aktoratów, imści pana Alexandra Rusieckiego—kasztelanica Mińskiego, starosty Miłkowskiego, y ieymości pani małżonki imści na kartach trzeciey y czwartey w tychże regestrach ingrossowanych, w iedno złączywszy y zcombinowawszy; a zatym wziąwszy do namowy, a po namowie bacząc być potrzebną w tey sprawie inquizycią, iako w sprawie kryminalney, która aby strony przez cały urząd grodzki Brzeski mutuo partium sumptu in spacio przyszłych roczków wyprowadzili, nakazuię. A ponieważ wielmożna ieymość pani Rusiecka—kasztelanicowa Mińska, mieniąc być sobie accessorium perimens od tego dekretu moiego, appelowała; tedy y ode-

mnie starosty Brzeskiego admititur appelacia do trybunału głównego w. x. Lit. Za czym tę sprawę cum toto effectu na przyięcie skuteczney w samey rzeczy rosprawy do tegoż trybunału głównego w. x. Lit. odsyłam. Która sprawa, iako się agitowała, tak iest do xiąg grodzkich Brzeskich spraw sądowych zapisana.

1721 г.

Изъ книги за 1721 годъ, стр. 1097.

456. Судебное опредѣленіе по дѣлу между Станиславомъ Кицинскимъ и экономомъ Брестской экономіи Босяцкимъ о захватѣ королевскихъ крестьянъ.

Оршанскій ловчій и управляющій Брестскою и Кобринскою экономіею—Станиславъ Кицинскій, приноситъ въ судъ жалобу на крайчаго Брестскаго воеводства Карла Босяцкаго въ томъ, что онъ, вопреки постановленіямъ закона, перевелъ изъ села Быстрицы, принадлежащаго къ Брестскому ключу, въ свое имѣніе Прилуки—въ Брестскомъ воеводствѣ, — трехъ крестьянъ съ ихъ семействами и всѣмъ ихъ имуществомъ, обѣщавъ имъ уменьшенную панщину. Но когда крестьяне, увидѣли его обманъ и начали испытывать на себѣ все большія и большія тяжести по панщинѣ, рѣшились возвратиться на прежнее мѣсто своего жительства, т. е. въ село Быстрицу;—тогда Босяцкій, вмѣсто уступки ихъ законному требованію, зазвалъ ихъ въ свой дворъ и жестокимъ образомъ наказалъ ихъ «размоченными посторонками». Послѣ этого, забравъ у нихъ три пары воловъ, объявилъ, что будетъ ловить и бить каждаго изъ нихъ, гдѣ только представится къ тому удобный случай. Угроза эта однажды была приведена имъ въ исполненіе, при чемъ сильно пострадали нѣкоторые изъ вышепомянутыхъ крестьянъ. Описывая эти неистовства и несправедливости Босяцкаго, Кицинскій требуетъ, чтобы судъ подвергъ перваго законному преслѣдованію. Судъ потребовалъ, чтобы обѣ стороны явились на разбирательство въ назначенное время. Но когда время это наступило, Босяцкій чрезъ своего повѣреннаго объявилъ суду, что онъ на дорогѣ сильно заболѣлъ и не можетъ явиться въ судъ, а потому проситъ отложить настоящее разбирательство до слѣдующихъ судебныхъ сроковъ. Судъ постановилъ рѣшеніе согласно заявленію и просьбѣ Босяцкаго.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego pierwszego, miesiąca Septembra dziewiątego dnia.

Na roczkach septembrowych grodzkich Brzeskich, sądownie w Brześciu odprawuiących się, przede mną Janem Fryderykiem—hrabią na Kodniu, Dorohostaiach, Czarnobylu y Kopyłach—Sapiehą, kasztelanem Trockim, starostą Brzeskim, a Pawłem Kosciuszkiem Siechnowickim—pisarzem grodzkim Brzeskim, gdy z porządku regestrowego ku sądzeniu przypadła sprawa wielmożnego imci pana Stanisława Kicińskiego—łowczego Orszańskiego, i. k. mości Brzeskiey y Kobryńskiey ekonomii ekonoma, z imci panem Karolem Bosiackim — krayczym Brzeskim y pomocnikami imci, za dekretem remissyinym grodzkim Brzeskim, w roku przeszłym tysiąc siedmsetnym dwudziestym, miesiąca Septembra trzydziestego dnia, z aktoratu aktora z pozwa-

nym imścią w Brześciu ferowanym y za żałobą, w tym że dekrecie remissyinym ingrossowaną, mieniąc o to:

Iż obżałowany imci pan Karol Bosiacki—krayczy woiewództwa Brzeskiego, nie uważaiąc y nie pamiętaiąc na konstytucyie prawa pospolitego w niey opisanego na wiolatorów, lekce sobie maiąc y ono ważąc, śmiał y ważył się obżałowany imść odmówić poddanych i. k. mości z wsi Bystrycy, do klucza Kobryńskiego należących ze wszystkiemi budynkami y dobytkami onych, żonami y dziećmi, tudzież ze wszystkim sprzętem domowym do maiętności swoiey, nazwaney Przyłuki, dobra w woiewództwie Brzeskim leżące, y przez lat kilka obżałowany imść trzymaiąc onych u siebie wszelką pańszczyznę y powinność od nich należącą niesłusznie y nienależycie do siebie pełnić kazał, co się z wielką krzywdą skarbowi i. k. mości działo. Kiedy od tak dawnego czasu uwiodszy łagodnie poddanych na imie nazywaiących się Omeliana y Klima Domancowiczów, braci rodzonych y Hryca Romanowicza Przystupę, chłopów wieczystych, z antenatów do dobr i. k. mości stołowych należących, których podczas incursyi różnych nieprzyiacielskich podmówiwszy y onym pańszczyznę nie wielką postąpiwszy, na swoim gruncie osadził; a potym daley, iako się ze wszystkim do obżałowanego imści wyż wyrażeni poddani z Bystrzycy wyprowadzili, tedy obżałowany imść począł ich pańszczyzną y daniną co daley większą, obciążać. Widząc tedy takową krzywdę, poddani i. k. mości y obciążeni poczęli się do dóbr swoich oyczystych, to iest do wsi Bystrzycy, w kluczu Kobryńskim będących, wracać, iako też y żałuiący imci pan ekonom, maiąc po sobie konstytucye seymowe, które pozwalaią poddanych swoich, choćby od kilkadziesiąt lat zasiedziałych pod innym panem, odbierać, onych nie kazał namiestnikowi Kobryńskiemu wydawać; a obżałowany imci pan Bosiacki, nic nie uważaiąc na takowe konstytucye, wziowszy o tym wiadomość, że wyż mianowani poddani do swey oyczyzny maią powracać, kazał ich do siebie, do dworu Przyłuk, w woiewództwie Brzeskim leżącego, zawołać y tam onych niemiłosiernie bił y mordował, bez żadney reflexyi, postronkami moczonemi. Nie kontentuiąc się tym biciem, obżałowany imść kazał tymże poddanym na zaiutrz z gruntów i. k. mości mieskich Kobryńskich wołów par trzy zabrać, o których oddanie imci pan Tabenski nie poiedynkrotnie obżałowanego imści upraszał, aby pomienione woły, deklarowawszy one wrócić, praetenduiąc sobie od wyż pomienionych poddanych i. k. mości wychodnego po piętnaście talarów bitych, a na ostatek ieszcze y tym się nie kontentuiąc, kiedy obżałowany imść, że chłopów zbił y zmordował, skaleczył y woły onym zabrał, ieszcze pochwałki na poddanych i. k. mości uczynił, grożąc zabiciem, gdzieby którego kolwiek mógł złapać, iakoż y samym uczynkiem to imść wyraził, wziowszy wiadomość, że wyż wyrażeni poddani po polach, łąkach y gruntach swoich zasianych, tak żytnych, iako y iarzynnych y sianożętnych i. k. mości mieyskich Kobryńskich doglądaiąc tego, żeby im szkody w spaszeniu zboż nie było, wsiadszy tedy obżałowany imści sam swoią osobą na konia y poddanym swym iść pieszo rozkazał, żeby którego kolwiek z nich mogli byli złapać y do dworu Przyłuk obżałowanego imści przyprowadzić do exekucyi na zdrowie powtórnie. Którzy to poddani i. k. mści, postrzegłszy obżałowanego imści, pouciekali różnie po chró-

stach, a ieden z nich, na imie Łukian Dowalewicz, w rzekę Muchawiec musiał skoczyć, który y sam z tego postrachu mało nie utonął, a drugiego Hryca Mikiciuka we wsi samey Bystrzycy, dobrach i. k. mści, tegoż czasu mało o smierć z ptaszyny nie przyprawił, żeby się był nie ochronił; czym wszystkim nie kontentuiąc się, ieszcze na zdrowie delatora srogie odpowiedzi y pochwałki czyni y czynić nie przestaie. Zaczym do obwarowania securitatem zdrowia y fortun, tak samego żałuiącego delatora, iako też y poddanych i. k. mści, do zapłacenia nawiązki za pobicie y pokaleczenie tychże poddanych Bystrzyckich i. k. mści, do wrócenia wołów trzech par, gwałtownie w polu zabranych, do nagrodzenia szkod y wykładów prawnych, z okazyi obżałowanego i. mści poniesionych, do pokarania poenami prawnemi, które z prawa pospolitego ściągać się będą, y o to wszystko co szyrzey z kontrowersyi patronów pokaże, chcąc żałuiący aktor z obżałowanym imścią prawem czynić, przed sąd móy starościński intentował akcyą.

Do którey sprawy na dniu czwartym miesiąca Septembra anni praesentis, po wzięciu od pozwanego imści na kopią z dekretu remissyinego roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego, miesiąca Septembra trzynastego dnia, z aktoratu aktora z pozwanym imścią, w Brześciu ferowanego, którą to kopią z dekretu wyż wyrażonego dać pozwanemu imsci ia starosta, dać nakazawszy, do dalszego terminu prawnego te sprawę odkładam.

A na terminie y dniu ninieyszym, wyż na dacie pisanym, to iest dziewiątym eiusdem, za przywołaniem przez ienerała z nakazu mego starościńskiego stać do prawa, od aktora patron imści za mocą prawną, sobie do tey sprawy daną, imć pan Jan Laskowski, oczewisto do rozprawy prawney stawaiąc, terminu tey sprawie przypadłego dekretem remissyinym grodzkim Brzesckim, w roku tysiąc siedemsetnym dwudziestym, miesiąca Septembra trzynastego dnia, z aktoratu aktora z pozwanym imścią, w Brześciu ferowanym, słusznie prawnie dowiodszy, żałobę wyż wyrażoną, w tymże dekrecie remissyinym inserowaną przełożywszy, gdy tenże aktora patron do dalszego experimentu prawnego accedere chciał; tedy od pozwanego imści odezwawszy się patron imć pan Benedykt Tubielewicz, a nie dopuszczaiąc aktora patrona do dalszego produktu prawnego, obmowę na chorobie w drodze stałey od pryncypała swego do sądu mego starościńskiego podał, w te słowa pisaną: Jaśnie wielmożni mści pp. urzędnicy grodcy Brzescy y miłościwe dobrodzieie! Jechałem spiesznie, maiąc wiadomość o roczkach septembrowych, maiąc z niektóremi ichmć w moiey wielkiey krzywdzie intentować akcią, a że mię Bóg Naywyższy raczył nawiedzić obłożną chorobą w drodze iadącego u oyców Czerewaczyckich, gdzie ciężko leżeć muszę, ieżeliby iakowe wpisy w regestrach sądów wmć panów dobrodzieiów przeciwko moiey osoby mogły bydź, proszę onych niesądzienia, ale do przyszłych roczków suspensę zachować chcieli y mnie przy prawie pospolitym zachowali, a ia da Bóg, na przyszłych roczkach każdemu odpowiedzieć zechcę y rozprawę przyiąć, co y posetnie upraszaiąc, zostaię iaśnie wielm. panów y dobrodzieiów na zawsze naynizszym sługą Karol Bosiacki—krayczy Brzescki. Data na teyże obmowie taka: Datum z Czerewaczyc dnia 4 Septembra, roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego pierwszego.

Po przeczytaniu którey to obmowy,

odezwawszy się wyż wyrażony patron pozwanego imści tey obmowy na chorobie podaney iako słuszney, prawney y z prawem pospolitym zgadzaiącey się, vigore artykułu dwudziestego czwartego z rozdziału czwartego przyięcia y tey sprawy ad praesens niesądzenia, lecz oney do przyszłych roczków odesłania upraszał. Przeciwnym zaś sposobem stawaiąc, patron aktora wniósł to, iż ta obmowa iest niesłusznie podana, gdyż nie na trzecim dniu, ale dopioro na nnnieyszym terminie czyniąc na iedną protrakcią sprawiedliwości świętey, którey, iako niesłusznie podaney na stronę uchylenia a procederu nakazania urgebat.

A tak ia kasztelan Trocki—starosta Brzeski w tey sprawie w. imci p. Stanisława Kicińskiego—łowczego Orszańskiego i. k. mści Brzeskiey y Kobryńskiey ekonomyi ekonoma z imci panem Karolem Bosiackim — krayczym Brzeskim y pomocnikami imci obmowę, iako słuszną, z prawem pospolitym zgadzaiącą się, na chorobie z drogi od pozwanego imci do sądu podaną, przyimuię, y na ten czas nie czyniąc żadnego w samey rzeczy rozsądku, do przyszłych roczków, które naypierwey po tym dekrecie moim w Brześciu sądzić się będą, odkładam; na którym to terminie, aby wprzód pozwany imci nie idąc do rozprawy, zadość uczynił artykułowi dwudziestemu czwartemu z rozdziału czwartego, a potym obiedwie strony u sądu stanowszy, bez zażywania dylacyi, y krom żadnego nowego przypozwu, tylko za tym dekretem moim, skuteczną w samey rzeczy rosprawę przyiąć powinne będą tym dekretem moim nakazuię. Która sprawa iako się agitowała, tak iest do xiąg sądowych grodzkich Brzeskich zapisana.

1721 г.

Изъ книги за 1721 годъ, стр. 1245.

457. Судебное опредѣленіе по дѣлу между Михаиломъ Ольшевскимъ — мечникомъ Врестскимъ и Валеріаномъ и Станиславомъ Кицинскими и другими лицами о грабежахъ и насиліяхъ.

Въ этомъ актѣ излагаются подробности шляхетскаго наѣзда на имѣнія своихъ братьевъ — шляхты же. Искъ вчинили: Ольшевскій съ женой, Богуславскій, Корженевскій и др. противъ Кицинскихъ, Дуцкаго, Гречины и другихъ. Дѣло было такъ:

Еще въ Іюнѣ 1721 года панъ Гречина, бывши въ Воинѣ въ праздникъ Божьяго тѣла, хвастался, что онъ вмѣстѣ съ другими своими сотоварищами имѣетъ ординансъ отъ пана Кицинскаго, державцы Воинскаго ключа, на учиненіе вооруженнаго наѣзда на селеніе Копино; при чемъ вмѣняется ему однихъ шляхтичей бить, другихъ зарывать ногами къ верху на лугахъ. Въ этомъ же году помянутые наѣздники, не довольствуясь прежними своими насиліями и наѣздами на имѣніе Копину, учинили наѣздъ новый, вооруживши болѣе 300 человѣкъ ружьями, взятыми у саксонцевъ, огнестрѣльнымъ оружіемъ, косами и другимъ запрещеннымъ оружіемъ; при этомъ они покосили шляхетскіе луга, потравили поля и учинили «посполитый сосѣдскій гвалтъ.»

Видя такую обиду, шляхтичи Копинскіе отрядили отъ себя депутатовъ къ наѣздникамъ; имъ поручено было узнать о причинахъ насилій. Но наѣздники, сославшись на разрѣшеніе своихъ принципаловъ, бросились на депутатовъ, сби-

ли ихъ съ коней и безоружныхъ били и терзали до полусмерти; потомъ связали ихъ посторонками, положили въ телѣгу, привязали къ ней и продолжали надъ ними неистовствовать, таскали ихъ за волосы, а наконецъ обрѣзывали чубы вмѣстѣ съ кожей и бросали собакамъ. Потомъ свезли ихъ въ Войню и бросили въ тюрьму, запретивши стражѣ допускать къ нимъ кого-либо изъ родственниковъ. Если же къ нимъ приходили ихъ жены и родные, то ихъ точно также или заключали въ тюрьму, или же подвергали истязаніямъ, били и таскали за волосы, волоча по землѣ; такъ случалось между прочимъ съ женой Кореневскаго, которая, возвратившись домой, на третій день преждевременно разрѣшилась отъ бремени и едва ли переживетъ свои страданія.

Увлеченные какою-то непонятною злостію ко всѣмъ вообще шляхтичамъ, они нападали на нихъ во время посѣщенія ими костела, однихъ били, даже женщинъ, другихъ сажали въ тюрьму, предназначенную для преступниковъ, обирая ихъ не рѣдко до нага.

Не довольствуясь и этимъ, наѣздники задумали наконецъ отравить своихъ узниковъ, или выведши за городъ, гдѣ нибудь сжечь, для чего и разыскивали сподручныхъ людей.

Вмѣшательство ксендзовъ въ эти дѣла, съ цѣлію облегченія участи несчастныхъ, кончилось поруганіемъ ихъ самихъ.

Наконецъ наѣздники взяли съ своихъ плѣнниковъ росписки о неимѣніи претензій, и выпустили ихъ на свободу.

Чѣмъ кончилось дѣло—неизвѣстно.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego pierwszego, miesiąca Septembra trzynastego dnia.

W sprawie imści pana Michała Olszewskiego—miecznika Brzeskiego, Kuiawskiego y samey ieymości pani Marijanny z Sąsiedzkich Olszewskiey—małżonków, imści pana Kazimierza Bogusławskiego—rotmistrza woiewództwa Brzeskiego, traktu Zabużnego, także wielm. ieymości pani Jadwigi z Temisławskich Niemeyskiey—podsędkowey Lubelskiey y imści pana Jana Korzeniowskiego y pani małżonki imści, ichmość panów Stanisława Buszkowskiego, Kazimierza Kopińskiego, Krzysztofa Korzeniowskiego y samey ieymości, imieniem ichmość y imieniem całey okolicy Kopiney, z wielmożnemi ichmośćmi pany: Waleryanem—pisarzem, naywyższego skarbu dzierżawcą y Stanisławem—łowczym Orszańskim, i. k. mości Brzesckiey y Kobryńskiey ekonomii ekonomem Kicińskiemi, z ichmć. pany Janem Duckim—vicekonomem tychże ekonomiy, Stanisławem Sadurskim, Muszwicem—administratorem klucza Woińskiego, także z wielmożnym imści panem Stanisławem Suchorskim—ziemskim Bracławskim, grodzkim Łuckim sędzią, woytem Woińskim, tudzież z ichmościami pany: Józefem, Franciszkiem, Leonem y Janem—surogatorem Woińskim—Hryczynami, imścią panem Pawłem Wysiekierskim—podstarościm, imści panem Suchorskim, także z wielmoż. imścią panem Bennerem—półkownikiem i. k. mości woysk Saksońskich, oraz z sławetnemi Woyciechem Pogonowskim—lantwoytem, Marcinem Kuropatwą—burmistrzem, Janem Daniłkowiczem—kusnierzem, instygatorem, Mikołaiem Gaweńskim—pisarzem, Janem y Macieiem Szyczykami, Woyciechem Kuberskim, Fedorem Kurylikiem, Macieiem Chaciewiczem, Pawłem Błażoiewiczem, Pawłem y Franciszkiem Wrzecionkami, Michałem Czarnym Dembkiem, Bubiełą, Miskiem Ruszyżykiem, Waśkiem y Mikołaiem Brogami, Markiem y Filipem Kiszkami, Andrzeiem Samoraydskim, Maximem Jałuchną, Iwanem Gumienczykiem, Denisem Iwanem Polaszykiem, Semenem Szałaiem Pogonowskiemi, mieszczanami miasta i. k. mości Woinia, tudzież pomocnikami, sługami, czeladzią y poddanemi, de nomine et cognomine samymże obżałowanym wiadomemi y znaiomemi, za pozwem od aktorów po obża-

łowanych przed nas urząd wyniesionym, mieniąc o to y w ten sposób:

Iż co naprzód obżałowany imść pan Józef Hryczyna publicznie, na kilku mieyscach, przy osobach wiary godnych, wroku teraznieyszym, na dacie pisanym, tysiąc siedmsetnym dwudziestym pierwszym, miesiąca Junii, pod czas octawy Bożego Ciała, w Wohiniu tym się chlubił y mocno przegrażał, mówiąc haec formalia: mamy ordynans od imści pana Kicińskiego — dzierżawcy klucza Woińskiego, aby zebrawszy ludzi tak z miasta, iako y ze wsiów, naiechać Kopino y tam szlachtę brać, zabiiać, drugich żywo na łąkach własnych Kopińskich szlacheckich zakopywać głowami w ziemie, a nogami do góry. Jakoż obżałowani przepomniawszy boiaźni Bożey, srogości prawa pospolitego, za daną sobie otuchą y pozwoleniem od wielmoż. ichmość panów Kicińskich y y Suchorskiego, chcąc swóy zapamiętały umysł do skutku przywieść, w tymże roku teraźnieyszym tysiąc siedmsetnym dwudziestym pierwszym, miesiąca Julii czternastego dnia, nie kontentuiąc się przeszłemi, od dawnego czasu poczynionemi violenciami, naiazdami na grunty dziedziczne wsi Kopiney, onych przywłaszczeniem, zboż zabieraniem y łąk gwałtownym koszeniem; lecz recenter zgromadziwszy z całego miasta y z włości ludzi, przysposobiwszy od obżałowanego imści pana Bennera żołnierskich ludzi, armata manu, wcale po nieprzyiacielsku, z strzelbą ognistą y ręczną bronią, z kosami, prawcem nabitemi, więcey niżeli w trzysta osób, z subordynowanemi na takową wiolencią imści pana Suchorskiego y ichmość panów Hryczynów ludźmi, na własne dziedziczne szlacheckie łąki violenter naiechali, gwałt pospolity sąsiedzki popełnili, trawę pokosili y onę zaraz na wozy pozabierali, zboża końmi stratowali.

Którą to gwałtowną krzywdę y naiazd widząc, żałuiące actores uprosili e medio sui wzwyż mianowanych żałuiących ichmość panów Michała Olszewskiego, Kazimierza Bogusławskiego y Jana Korzeniewskiego, żeby wyiechawszy spytali, z czyim rozkazaniem ten naiazd na grunt własny dziedziczny, do Kopiney należący, uczynili? oraz aby perswadowali przyiacielskim sposobem, żeby tey krzywdy y violencii czynić zaniechali. Do których tylko trzech żałuiących ichmościów przybywszy y zastawszy obżałowanego imści pana Jana Hryczynę, na tenczas surrogatora imści pana Suchorskiego y podstarościego, tegoż imści pana Wyszkierskiego y ludzi żołnierskich z podkomendy zwyż mianowaney pytali: za czyim rozkazem ta dzieie się violencia? A obżałowani, udaiąc to, że maią ordynans od swych pryncypałów, wyż pomienionych, zaraz w tym impecie rzucili się do żałuiących z strzelbami, kosami nabitemi, do czego był przywodzcą obżałowany imść pan Hryczyna y podstarości obżałowanego imści pana Suchorskiego, tam obskoczywszy żałuiących z żołnierzami konnemi y z rynsztunkiem żołnierskim, pozbiiali z koni kosami nabitemi y na ziemi leżących bezbronnych bili, rąbali na śmierć; na ostatek iuż ledwie żyiących żałuiących ichmościów panów Bogusławskiego y Korzeniowskiego związali postronkami, tyrańsko bez żadnego miłosierdzia, na wozy włożywszy, do drabin y wozów przywiązawszy, iuż na wozach będących, za czupryny brali, targali, kosami z skórą czupryny do kości samey pozbiiane y pozrzynane psom rzucali. Których do Wohinia zawiozszy w ciężkim więzieniu, pod wartą dzienną y nocną, osadzili y do onych nikomu przystąpić, ani nawiedzić z szlachty, krewnych y żon nie dopuścili, owszem bili, tłukli y do więzienia sadzali, iako

to żałuiących ichmość panów Kazimierza Kopińskiego, Stanisława Boszkowskiego, a nawet białogłowy szlachcianki, przychodzące do nawiedzenia y usługi chorym, tyrańsko bili, za włosy targali, po ziemi włóczyli, z których iedne ledwo żywe zostały, iako to żałuiąca ieymość pani Tereza Krzysztofowa Korzeniowska w słabości ledwo żywa do Kopiney przyprowadzona,będąc brzemienną trzeciego dnia z tak ciężkich razów y szarpania postradała potomstwo niedonoszone y sama ledwie przy życiu zostaie, która, Bóg wie, ieśli z tego wynidzie paroxizmu. Z teyże złości y zaiadłości przeciwko krwi szlacheckiey, ktokolwiek do Wohinia na nabożeństwo, albo dla interessów swoich przyiechał, brali, bili, do więzienia sadzali; iako to ieymość panią Alexandrę z domu Ligęzow Iżycką y żałuiącą ieymość panią Maryannę Olszewską— miecznikową Brzeską-Kuiawską, gdy do kościoła przyiechali, na rynku napadszy tumultem, z wózka krytego wywlekli, bili, szarpali, zelżywemi słowy y nieutściwemi kontemptowali y wózek kryty wziąwszy, z końmi, piechotą z miasta ichmć wygnali; imci pana Piotra Bylińskiego—szlachcica urodzonego, żałuiącey wielm. ieymść pani Niemeyskiey— podsędkowey Lubelskiey, podstarościego z Suchey Woli do kościoła iadącego, pośrzód rynku z konia gwałtownie zbili, zwlekli y pokaleczyli, z sukień obdarli y one zabrali, konia z siedzeniem wzięli y tak zbitego y obnażonego do turmy, na złoczyńce zbudowaney wtrącili y zamknęli; Woyciecha Szaleia—woźnego, poddanego z Suchey Woli, teyże żałuiącey imści pani podsędkowey Lubelskiey, także iadącego do kościoła, gwałtownie wziowszy, zbili, ztłukli, włosy z głowy oberwali, konia, na którym iechał, wzięli, z sukni, w którey był, obdarli y obnażonego, zbitego do turmy wtrącili, głodem morzyli przez dni kilkanaście, mianowicie słabego y mdleiącego woźnego żony iego własney przypuścić nie chcieli. Czym wszystkim nie kontentuiąc się obżałowani, żałuiących pomienionych ichmć w więzieniu za wartami ciężkiemi trzymaiąc, z świata zgładzić usiłowali, szukaiąc sposobów za daniem trucizny ludzi naymuiąc, żeby natenczas, kiedy ichm. do inszey gospody przenosić będą, to iest porannioną szlachtę gwałtownie na śmierć pozabiiali, albo też przeniosszy do chałupy pustey za miasto, żeby żałuiących spalono, na to namówili, datkiem y zapłatą obligowali. W Bogu wielebnych ichmć xięży, to iest, Truszkiewskiego— plebana Wohińskiego, Celińskiego y Szczygielskiego nawiedzaiących żałuiących delatorów chorych y dysponuiących na śmierć, lżyli, besztali y przypuścić do dyspozycyi nie chcieli, przykazawszy wartom przydanym surowo, z cepami y kosami będącym, żadney perswazyi y proźby od tychże xięży o uwolnienie wzwysz mianowanych z ciężkiego więzienia przyiąć nie chcieli, chcąc usilnie zaczętą zawziętością na śmierć pozabiiać. Jeszcze y tym niekontentuiąc się, ciż obżałowani ichmć a chcąc wyśliznąc się z swych złych akcyi, trzymaiąc w więzieniu żałuiących ichmściów panów Kopińskiego y Korzeniowskiego, napisawszy sobie według swego upodobania skrypt kwitancyi, koniecznie kazali ony podpisać; iakoż żałuiące delatores chcąc salwować resztą życia swego, w tak ciężkim więzieniu będąc przynagleni, musieli pomieniony skrypt, radzi nieradzi, podpisać y z tak ciężkiego więzienia uwolnić się; rzeczy zaś wszelkie przy żałuiących będące, obżałowani zabrali y na swóy pożytek obrócili; przez co więcey, aniżeli na dwa tysiące złotych polskich żałuiące delatores ponoszą. A zaś rany, zbicia wszystkie, obdukcya ieneral-

ska obszerniey w sobie obiaśnia. Na ostatek nie będąc tym wszystkim kontenci obżałowani ichmć y nie mogąc się w swoiey złey imprezie pohamować, ieszcze srogie publiczne na zdrowie y fortuny aktorów odpowiedzi y pochwałki czynią y czynić nie przestaią. Zaczym ante omnia do personalney komparycyi obżałowanych samych kryminalistów, mężobóyców y morderców, oraz do statuicyi czeladzi, pomocników do pomienionego morderstwa przysposobionych, nomine et cognomine samymże obżałowanym wiadomych y znaiomych, a za poczynione takowe violencie, exorbitancye, gwałty, boie, kryminały, morderstwa y pastwienie się nad krwią szlachecką, do pokarania poenami kryminalnemi, z prawa pospolitego y konstytucyi seymowych na takowych ściągaiącemi się, tudzież do restytucyi rzeczy przez obżałowanych ichmć zabranych, lub za one naymnieyszey dwóch tysięcy złotych zapłacenia, do przysądzenia nawiązek wespół z gwałtem pospolitym sąsiedzkim, do obwarowania securitatem zdrowia y fortun od impetycyi obżałowanych, do skasowania nullitate skryptu kwitacyinego, gwałtownie w więzieniu u ichmć panów Kopińskiego y Korzeniowskiego trzymaiących wymożonego, do przysądzenia ante omnia w reindukcyą łąk y gruntów, w które obżałowani mieszczanie Wohinscy ultro wdzieraią się, do nagrodzenia szkod y expens prawnych z okazyi obżałowanych poniesionych, naymniey na złotych pięćset erogowanych, y o to wszystko co czasu prawa szerzey z kontrowersyi patronów dowiedziono y obiaśniono będzie, chcąc żałuiące delatorowie z obżałowanemi ubiquinarium forum, lub też gdzie prawo drogę pokaże, jure agere, czynić y tego wszystkiego na obżałowanych requirować, przytym o szkody, nakłady y winy prawne,—actores obżałowanych osób przed nas urząd adcitowali.

W którey sprawie na dniu szóstym miesiąca Septembra po wzięciu od pozwanych ichmć na godzinę y po użyczeniu naszym urzędowym oney, a na dniu dwunastym miesiąca Septembra, po wzięciu od tychże pozwanych na patrona z wolnym mówieniem de foro, którym to ichmć za patrona imci pana Benedykta Tubielewicza przydawszy, tę sprawę do dnia trzynastego tegoż miesiąca Septembra odkładamy; a na dniu trzynastym, wyżey na dacie pisanym, za potrzebowaniem od pozwanych ichmć na kopią z pozwu, którą to kopią my urząd dać nakazawszy y wolne mówienie de foro zachowawszy, oraz nie czyniąc natenczas żadnego w tey sprawie rozsądku, względem blisko następuiącey konkluzyi tych sądów y dla zagęszczenia w regestrach naszych sądowych wielu innych spraw, do przyszłych roczków, które naypierwiey po tym dekrecie naszym w Brześciu sądzić się będą, odkładamy; na którym to specifikowanym terminie, aby obiedwie strony stanowszy u sądu naszego, krom żadnego nowego przypozwu y bez żadnych dalszych zażywania dylacyi, tylko za tym dekretem naszym skuteczną w samey rzeczy rozprawę przyięli, nakazuiemy.

1722 г.

Изъ книги за 1722 годъ, стр. 633.

458. Судебное опредѣленіе по дѣлу между митрополитомъ Кіевскимъ Кишкою и Блоцкими о наѣздѣ на Тришинскую корчму.

Въ этомъ актѣ излагается жалоба Кіевскаго митрополита Кишки на семейство Блоцкихъ, по поводу наѣзда шляхтича Блоцкаго на арендатора Тришинской корчмы жида Сапсая. Наѣздъ этотъ начался слѣдующимъ образомъ:

Случилось матери Блоцкой ночевать однажды въ тришинской корчмѣ. Ночью ея слуги залѣзли въ гумно и выкрали въ снопахъ ячмень. Сапсай заявилъ объ этомъ Блоцкой и просилъ заплатить ему убытокъ; но Блоцкая не только не захотѣла заплатить ему, но еще и погрозила.

Спустя нѣсколько времени наѣхалъ на корчму сынъ ея шляхтичъ Блоцкій и произвелъ разбои и грабежъ. Сапсай уѣхалъ верхомъ въ тришинскій дворъ искать убѣжища и защиты. Блоцкій между тѣмъ, избивши встрѣчныхъ и поперечныхъ людей, поѣхалъ домой. Недалеко отъ корчмы встрѣтилъ онъ другаго жида Гиршу и сталъ бить его плашмя саблей такъ сильно, что Гирша закричалъ какъ бы разставаясь съ жизнію. Сапсай, возвращаясь дамой, услышалъ этотъ крикъ и прибѣжалъ на помощь. Просьбой и слезами ему удалось усмирить безпричинный гнѣвъ шляхтича и спасти жизнь своего соплеменника Гиршы. Этотъ послѣдній высвободившись изъ шляхетскихъ рукъ, успѣлъ подъ благовиднымъ предлогомъ завладѣть и саблей и конемъ Блоцкаго и представить ихъ въ судъ. Но улики эти, при содѣйствіи пана Родкевича — тришинскаго державцы и Брестскаго скарбника Тура, были выкрадены.

Вслѣдствіе этого шляхтичъ Блоцкій, чтобы чувствительнѣе отомстить Сапсаю, съ толпою конныхъ и вооруженныхъ людей подошелъ къ корчмѣ; но въ корчму не входилъ, а послалъ туда шпіона—своего крестьянина. Этотъ послѣдній, вставши среди ночи, когда все семейство Сапсая спало, открылъ всѣ двери и ворота и далъ знать своимъ. Они пріѣхали. Тутъ Блоцкій стащивши соннаго Сапсея съ кровати, сталъ бить и толкать его всячески; потомъ вынулъ изъ кармана ножъ и сталъ обрѣзывать ему пейсы, бороду, отрѣзалъ даже кусокъ носа, такъ что пришлось сшивать его. Не довольствуясь и этимъ, онъ взялся было уже за ухо съ намѣреніемъ отрѣзать его, точно каторжнику; но другой шляхтичъ Поплавскій остановилъ его, сказавъ: «*это уже дѣло палачей, а не шляхтичей!*» Потомъ они уѣхали.

Сапсай позвалъ къ себѣ цирюльника, который потребовалъ у него за свои труды, особенно за починку носа —болѣе 100 зл.

По выслушаніи этой жалобы, судъ постановилъ учинить по сему дѣлу разслѣдованіе и позвать на судъ обѣ тяжущіяся стороны въ первые сроку засѣданія.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego wtórego, miesiąca Iunii dziesiątego dnia.

Na roczkach Iuniowych grodzkich Brzeskich porządkiem prawa statutowego przypadłych y sądownie w Brześciu odprawuiących się, przed nami Franciszkiem z Chrzanowa Chrzanowskim—łowczym y podstarościm, Adamem Sierzputowskim—miecznikiem y sędzią, a Pawłem Kosciuszkiem Siechnowickim—pisarzem, urzędnikami sądowemi grodzkiemi woiewhdzśwa Brzeskiego. Gdy z porządku regestrowego ku sądzeniu przyprzypadła sprawa w Bogu wielebnego imci xiędza Nikodema Anackiewicza — praezbitera Gierszonowickiego, instygatora kapituły dyecezyi Brzeskiey ritus graeci Romani, imieniem iaśnie wielmożnego imci xiędza Leona Kiszki—arcybi-

skupa y metropolity całey Rusi y imieniem w Bogu nayprzewielebnieyszego imci xiędza Andrzeia Bienieckiego—starszego ziemniańskiego, ekonoma y kommissarza generalnego zwyż wyrażonego imci xiędza arcybiskupa, tudzież imieniem imci pana Jana Antoniego Rotkiewicza — dzierżawcy Tryszeńskiego dóbr arcybiskupich, z ieymści panią Maryanną Błocką — czesznikową Oszmiańską, matką, także z imci panem Janem Błockim — czesznikowiczem Oszmiańskim, synem ieymci, y imć panem Augustynem Turem—skarbnikiem Brzeskim, tudzież imści panem Janem Popławskim, iako samemi pryncypałami, violatorami y kryminalistami, także z czeladzią, poddanemi y pomocnikami ichmć, nomine et cognomine samym że obżałowanym imć wiadomemi y znaiomemi, iako samemi kompryncypałami, za pozwem od aktorów po obżałowanych ichmć, przed nas urząd grodzki Brzeski wyniesionym, mieniąc o to y w tem niżey opisany sposób:

Iż co obżałowani ichmć, przepomniawszy boiaźni Bożey y srogości prawa pospolitego, konstytucyi seymowych, surowie o violatorach, naiezdnikach y kryminalistach opisane, obżałowana ieymć pani Błocka—czesznikowa Orszańska w roku przeszłym tysiąc siedmsetnym dwudziestym pierwszym, miesiąca Septembra siódmego dnia, iadąc do miasta i. k. mści Brześcia, zanocowała w karczmie Tryszyńskiey, w dobrach iaśnie wielm. imci xiędza arcybiskupa całey Rusi, w woiewództwie Brzeskim leżącey; gdzie, czyli z subordynacyi obżałowaney imci, lub też z swego domysłu czeladź, nocnym sposobem odemknąwszy gumno, ięczmienia półkopy, w snopach będącego, wzięli, y końmi przez noc spaśli. Tandem gdy arendarz tameczny na imie Sapsay, zrana wyszedłszy postrzegł takową akcyę przez służących obżałowaney ieymci y szkodę uczynioną, przyszedszy do obżałowaney tak o sprawiedliwość, iako też y o zapłacenie według słuszności y rozsądku ludzkiego za pomieniony ięczmień upraszał; y obżałowana ieymć, nic nie uważaiąc na to, ani szkody arendarzowi uczynioney nagrodzić y zapłacić nie chciała, ani też sprawiedliwości z czeladzi swoiey nie uczyniła, ieszcze odgrażała. Jakoż obżałowana ieymść, chcąc swóy zły y zapamiętały umysł do skutku przywieść, namówiła syna swego, to iest, obżałowanego imć pana Jana Błockiego — czesznikiewicza Orszańskiego, aby na pomienionego żyda, zebrawszy ludzi swawolnych, na pomienioną karczmę Tryszyńską violenti modo naiechał y arendarza, na imię Sapsaia, o smierć przyprawił. Jakoż obżałowany imci, będąc poduszczonym od matki swoiey, iadąc z miasta Brześcia w roku tymże tysiąc siedmsetnym dwudziestym pierwszym miesiąca Oktobra dwudziestego pierwszego dnia, naiechawszy na tęż karczmę Tryszyńską, gwałtownie wywoławszy arendarza tamecznego imieniem wyż specifikowanego, y żonę onego nic sobie absolute niewinnych, dobywszy szabli, nie dawszy żadney naymnieyszey racyi, bezbożnie a niemiłosierdnie żyda płazem razy kilkanaście uderzył, a samey żydowce ranę krwawą w ramieniu zadał y żeby pomienieni żydzi, widząc takową zawziętość obżałowanego imści nie uszli, pewnie by którego kolwiek szablą rozpłatał. Tandem gdy iuż żydzi precz pouchodzili, tedy obżałowany imć nie będąc tym kontent, że żydów nic sobie niewinnych płazował, pokrawił y z karczmy powypędzał, tegoż czasu okna, stoły, ławy, zedle, drzwi, piece, komory porozbiiał y porąbał, przez co na złotych sto y daley

w karczmie szkody uczynił, ac tandem co się ieno imści upodobało, to wszystko iuż bez bytności żydów w karczmie czynił. Oraz w tymże razie gdy poddani Tryszyńscy żałuiących delatorów z miasta Brześcia do domów swoich szli, tedy obżałowany imć będąc zawziętością swoią napełniony, nic sobie niewinnych ludzi zastąpiwszy na dobrowolney drodze, szablą płazował y ludzie postronne, na tem zaś przed karczmą będące, porozpędzał. Widząc tedy takowy naiazd, żyd arendarz karczmy Tryszyńskiey przez obżałowanego imć p. Jana Błockiego uczyniony, że nie podobna w karczmie dosiedzieć, wpadszy na konia, lubo będąc niemiłosiernie zbity z płazowany do dworu żałuiącego iaśnie wielm. imść xiędza arcybiskupa y metropolity całey Rusi Tryszyńskiego biegł, dawaiąc znać imć panu Rodkiewiczowi, iako dzierzawcy tamecznemu o takowych akcyach, przez obżałowanego imścią podziałanych. Widząc tedy to obżałowany, że niesłusznie akcye, violencye y naiazd gwałtowny uczynił, wsiadszy na konia precz uszedł. A potym iadąc takowe violencie gwałty poczyniwszy w karczmie Tryszyńskiey tegoż dnia spodkawszy żyda Jrsza, arendarza iw. imć pana Oziembłowskiego—woyskiego Brześckiego, na dobrowolney drodze, nic sobie niewinnego, płazował, bił, tłukł; który żyd nie mogąc inaczey zdrowia swego salwować, musiał gwałtu krzyczeć; pod który czas żyd arendarz Tryszyński, będąc wypędzonym przez obżałowanego imści, powracaiąc ze dworu Tryszyńskiego, usłyszawszy takowy gwałt y krzyk w lesie, a do tego poznawszy głos tego żyda, rozumieiąc że iacy drabowie zabiiaią, chcąc onego salwować, będąc sam słabym od zbicia obżałowanego imści, przybył na ratunek, gdzie ledwo raz proźbą, drugi raz modestią pomienionego żyda odratował. Y tak ten że żyd imć Oziembłowskiego, gdy iuż wolno był puszczony, konia y szable u obżałowanego imści obawiaiąc się, aby więcey nieurągał się, odebrał y w grodzie Brzeskim podług prawa pospolitego iudicialiter praezentował. Ad interim widząc sami obżałowani ichmć, że niesłusznie kryminały y excessa popełnili, imć pan Błocki uprosiwszy obżałowanego imć pana Augustyna Tura — skarbnika Brzeskiego do imć pana Jana Rodkiewicza iako dzierżawcy Tryszyńskich podstępnym sposobem zkombinowali się y konia z szablą, w grodzie będące za konsensem imć pana Rodkiewicza reliberowali. Z których to podziełanych kryminałów, violencii naiazdów y excessów nie wziowszy żadney naymnieyszey in scriptis kwitancyi, ani dokumentu od pomienionego imć pana Rodkiewicza, a wracaiąc się do dawnieyszych swoich złych akcyi, oraz chcąc koniecznie arendarza wyż specifikowanego na smierć zabić, w roku teraznieyszym tysiącsiedmsetnym dwudziestym wtórym, miesiąca Maia, że dnia pierwszego na dzień wtóry, w samą północ zgromadziwszy niemałą kupę ludzi swawolnych, z czeladzi swoiey y różnych ichmć, zwierzchu mianowanych, także poddanych swoich, na ten czas z podwodami w Brześciu będących, obżałowany imć pan Jan Błocki w kilkudziesiąt koni naiechawszy na pomienioną karczmę Tryszyńską y otoczywszy oną w koło, wprzód przysłał szpiega, to iest chłopa, który chłop niby na noc wprosiwszy się, a będąc iuż subordynowanym od obżałowanego imści, wrota y drzwi wszędzie poodmykał, a obżałowanym ichmć znać dał, ieśli iest sam arendarz w domu. Który to chłop, według rozkazania obżałowanych wyszpiegowawszy, że aren-

darz iest w karczmie y spać położył się, poodmykawszy wrota y drzwi wszędzie, oznaymił obżałowanym ichmć, że arendarz iest w karczmie y iuż śpi w komorze na łóżku. Tedy obżałowani ichmość, wpadszy tumultem do izby, a potym do komory, wziąwszy onego z łóżka y wywlekszy go na gościniec, bezbożnie a niemiłosiernie kiimi bić kazał y sam tłukł, mordował, którego mało o śmierć na tymże mieyscu nie zabili; a potym winnika, żeby do dworu Tryszyńskiego nie dawał znać, związać kazali. Jeszcze tym wszystkim nie będąc kontent, obżałowany imć pan Jan Błocki, chcąc koniecznie żyda na śmierć zabić, dobywszy noża z kieszeni, iuż kiimi zbitego, zekrwawionego y niemiłosierdnie zmordowanego, sam swoią ręką własną obżałowany imść brodę, peysachy urznął, nosa zaś bezbożnie a prawie niemiłosierdnie wpół naderznął, że aż haftować cyrulik musiał; na ostatek uszy, iako iakiemu złodzieiowi, alboli też naywiększemu winowaycy, obrzynać usiłował, y iuż za ucho iedną ręką wzioł, a drugą ręką nóż do ucha przykładał, tylko ten że obżałowany imć pan Popławski, widząc być niesłuszne pastwienie się nad onym żydem perswadował, aby tego czynić nie chciał, mówiąc te słowa: «było by to z wielkim dyzhonorem y ludzie postronni będą sobie imaginować, że nie iako szlachcic to czyni, ale mistrz tylko tak robi.» Tedy obżałowany imć usłuchawszy takowey rady, iuż daley zbytkować nad tym żydem y nigdy niepraktykowanych rzeczy czynić nie chciał y poprzestał, gdyż ledwie żywego, zbitego, zekrwawionego, zranionego porzucili, iako wszystka rzecz fusius w obdukcyi ieneralskiey iest wyrażona. Przez które to tak wielkie a niemiłosiernie zbicie y zekrwawienie, oraz okaleczenie pomieniony żyd, salwuiąc swego zdrowia y życia, cyrulikom za oglądanie ran y haftowanie nosa więcey a niżeli złotych sto piędziesiąt zapłacić musiał. Jeszcze na sam ostatek, nie będąc tym wszystkim kontenci, iako się wyż wyraziło, srogie publiczne odpowiedzi y pochwałki tegoż czasu y na każdym mieyscu tak na zdrowie imć pana Rodkiewicza — dzierżawcę Tryszyńskiego, iako też y na arendarza, niemal na śmierć zabitego, który, Pan Bóg wie, ieśli żywym zostanie, uczynili y czynić nie przestaią. Za czym tedy ante omnia do personalney comparycyi samych obżałowanych ichmć iako kryminalistów, do statuicyi czeladzi poddanych y pomocników ichmć, samym że obżałowanym nomine et cognomine wiadomych y znaiomych, do przysądzenia nawiązki za podwakrotne niemiłosierne zbicie, skaleczenie y zekrwawienie, oraz bezbożne morderstwo żyda arendarza Tryszyńskiego, podług prawa pospolitego, osobliwie zaś do wskazania tak nawiązki samey żydówce za zadaną ranę w ramieniu krwawą, podług tegoż prawa, iako też za naiazd niepoiednokrotny na karczmę, violencią y kryminały podziałane, do pokarania poenami prawnemi, które się z prawa pospolitego ściągać się będą na obżałowanych ichmć, do zapłacenia sto pięciudziesiąt złotych y daley na cyrulika spendowane, także za porąbanie okien, ław, stołów, zedlów, pieców y kominów osobliwie złotych stu; y daley przez obżałowanych ichmć do szkody przywiedzionych, tudzież do nagrodzenia za ięczmień, który słudzy obżałowanych ichmć nocnym sposobem z za zamku wybrawszy, końmi spaśli, wespół z szkodami, wykładami prawnemi z okazyi obżałowanych ichmć na prawo spendowanemi, do obwarowania securitatem zdrowia y fortun od obżałowanych ichmć impetycyi żałuiącym delatorom y arendarzowi karczmy Tryszyńskiey, o to wszystko co cza-

su prawa szerzey z kontrowersyi patronów dowiedziono y obiaśniono będzie, salva melioratione tey żałoby, z wolnym wyniesieniem inney nowey, ieśli tego potrzeba będzie ukazywała żałoby y łączeniem w iedną, żałuiące actores obżałowanych ichmć przed nas urząd grodzki Brzeski adcitowali. Do którey sprawy, na dniu piątym miesiąca Junii roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego wtórego, po użyczeniu pozwanemu imć panu Turowi godziny, także y od ieymści pani Błockiey y od syna ieymści za potrzebowaniem na godzinę, którey to godziny pozwanym ichmć pp. Błockim, nie wzdaiąc innych pozwanych, użyczamy. Po expiracyi zaś tey godziny za przypadnieniem sprawy na tymże dniu wyż specifikowanym ku sądzeniu y za przywołaniem oney iterum pozwanemu imć panu Turowi, nie wzdaiąc innych pozwanych powtórney godziny, my urząd użyczamy na dniu szóstym tegoż miesiąca Junii, za potrzebowaniem od pozwanych ichmć na godzinę, którym to ichmć godziny my urząd użyczamy y do dalszego terminu tę sprawę odkładamy.

A na terminie y dniu ninieyszym, wyż na dacie pisanym, to iest dziesiątym miesiąca Junii anni praesentis, za przywołaniem przez ienerała z nakazu naszego urzędowego stron do prawa, od aktorów patron ichmościów, za mocą prawną, sobie do tey sprawy daną imć pan Benedykt Tubielewicz, oczewisto do rozprawy prawney stawaiąc, podanego pozwu oczewisto w ręce pozwanym ichmć w mieście i. k. mości Brześciu, z kościoła wielebnych oyców Augustianów wychodzącym, przez ienerała i. k. mości woiewództwa Brzesckiego Mikołaia Parowińskiego y zeznaniem onego ieneralskim oczewistym przed imć panem pisarzem grodzkim Brzesckim słusznie prawnie dowiodszy y pilność troyga wołania na tymże pozwie napisane okazawszy, żałobę w tymże pozwie wyrażoną reassumowawszy, a nie idąc tenże aktorów patron do dalszego experimentu prawnego wprzód za wolą y konsensem pryncypałów swoich imści p. Augustyna Tura, który iest w tymże aktoracie ingrossowany, y żałobą obwiniony od citacyi aktorów przez decyzyą sądową uwolnienia, a zaś z innemi pozwanemi ichmćmi, nie wchodząc w samey rzeczy in cognitionem podług żałoby y oskarżenia przez aktorów pozwanych ichmć na dalszy dowód y obiaśnienie tey sprawy, od aktorów na inquizycyą in fundo loci, gdzie się excessa y kryminały w żałobie wyrażone, przez pozwanych ichmć podziałane stały, odesłania urgebat; w czym y pars citata, iako prawnemu terminowi nie kontradikuiąc, na inquizycyą zezwoliła, tylko aby actores swoim sumptem te inquisicią wyprowadzili, nakazania prosiła y domawiała się, oraz do decizyi sądowey refferował się.

A tak my urząd grodzki Brzeski, w tey sprawie w Bogu wielebnego imść xiędza Nikodema Anackiewicza—praezbitera Gierszonowickiego, instygatora kapituły diecesii Brzesckiey ritus graeci Romani, imieniem iaśnie wielmożnego imści xiędza Leona Kiszki—arcybiskupa y metropolity całey Rusi y imieniem w Bogu nayprzewielebnieyszego imści xiędza Andrzeia Bienieckiego—starszego Ziemniańskiego, ekonoma y kommissarza generalnego zwyż wyrażonego imć xiędza arcybiskupa, tudzież imieniem imć pana Jana Antoniego Rodkiewicza—dzierżawcy Tryszyńskiego dobr arcybiskupich, z ieymścią panią Maryanną Błocką — czesznikową Oszmiańską matką, także z imcią panem Janem Błockim — czesznikowiczem Oszmiańskim synem ieymści y imcią panem Augustynem Turem—skarbnikiem Brzesckim, tudzież imcią panem Janem Popław-

skim, iako samemi pryncypałami, violatorami y kryminalistami, także z czeladzią, poddanemi y pomocnikami ichmć, nomine et cognomine samymże obżałowanym ichmć wiadomemi y znaiomemi, iako kompryncypałami, nie czyniąc na tenczas in principali negotio żadnego w tey sprawie rozsądku, ponieważ aktorowie pozwanego imści pana Tura benevole z tego aktoratu y citacii swey uwalniaią, a z innemi pozwanemi ichmć na inquizycyą potrzebuią: za czym tedy za konsensem strony aktorów imci pana Tura od citacyi y za pozwania aktorów uwolniwszy, z innemi pozwanemi ichmi, w aktoracie wyrażonemi, na inquisicią odsyłamy. Którą to inquisicią aby in spatio przyszłych roczków, które naypierwiey po tym dekrecie naszym w Brześciu sądzić się będą, aktorowie swoim własnym kosztem przez urząd grodzki Brzescki, którego z nas urzędników sądowych strona powodowa na tę inquisicią użyć zechce, in fundo loci wyprowadzona była; po wyprowadzeniu zaś y expediowaniu wyż wyrażoney inquisicii, tedy obiedwie strony na przyszłych sądach stanowszy u sądu naszego bez dylacyi prawnych, krom żadnego nowego przypozwu, tylko za tym dekretem naszym skuteczną w samey rzeczy rozprawę przyiąć powinni będą, nakazuiemy.

Która sprawa iako się agitowała, tak iest do xiąg sądowych grodzkich Brzesckich zapisana.

1730 г.

Изъ книги за 1729—1730 годы, стр. 2139.

459. Судебное опредѣленіе по дѣлу іезуитовъ Брестскаго коллегіума съ дворянами Коровицкимъ и Ганецкимъ.

Ректоръ іезуитскаго коллегіума въ Брестѣ, Островскій, подалъ въ судъ жалобу отъ имени всѣхъ Брестскихъ іезуитовъ на Антона Коровицкаго и Антонія Ганецкаго въ томъ, что помянутые шляхтичи, встрѣтивши на дорогѣ іезуитскаго слугу Мочульскаго, напали на него и стали бить безъ всякой причины; Мочульскій спрятался было въ коллегіумъ, но шляхтичи вбѣжали за нимъ за монастырскую ограду, настигли его и продолжали бить до такой степени, что даже изломали саблю, не смотря на святость мѣста и законы, воспрещающіе подобные безчинства. Обвиненные на судъ не явились и были приговорены къ слѣдующему наказанію: за нашествіе на коллегіумъ — къ уплатѣ 50 копъ литов. грошей; за избитіе Мочульскаго—къ уплатѣ 80 копъ и къ тюремному заключенію; за оскорбленіе костельнаго права — къ уплатѣ 23 руб. литовскихъ и тюремному заключенію въ теченіи 12 недѣль; за убытки и издержки — къ уплатѣ 100 злотыхъ и наконецъ къ баниціи и безчестію.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego, miesiąca Iunii dziesiątego dnia.

Na roczkach Iuniowych grodzkich Brzeskich, porządkiem prawa statutowego przypadłych y sądownie w Brześciu in loco solito odprawowanych, przed nami Franciszkiem z Chrzanowa Chrzanowskim — łowczym y podstarościm, Adamem Sierzputowskim — miecznikiem y sędzią, a Pawłem Kościuszkiem Siech-

nowickim—pisarzem, urzędnikami sądowemi grodzkiemi woiewództwa Brzeskiego. Gdy z porządku regestrowego ku sądzeniu przypadła sprawa w Bogu przewielebnego imci xiędza Kazimierza Ostrowskiego—rektora y całego collegium Brzeskiego sotietatis Jezu z ichmściami pany Antonim Korowickim y Antonim Phanieckim za pozwem od aktorów po obżałowanych ichmć wyniesionym, y za żałobą pryncypalną, w tymże pozwie per expressum wyrażoną, za którą do przyięcia skuteczney in principali negotio rozprawy, mieniąc o to: iż co obżałowani ichmć panowie Korowicki y Haniecki, niewiedzieć quo praetextu, maiąc iakowyś akces do imci pana Stefana Moczulskiego, którego zastąpiwszy na dobrowolney drodze, iadącego przez miasto i. k. mści Brześć, w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym dziewiątym, miesiąca Augusta siódmego dnia, lżyli, dyffanowali y rąbać chcieli; który, salvuiąc się do collegium Brzeskiego, zaledwo na koniu umknął y konia porzuciwszy za fórtą, tenże imć pan Moczulski do samego collegium skrył się y w aptece takową obżałowanych ichmć impeticią y zawziętość przesiedzieć chciał. A obżałowani ichmć, nie będąc pohamowani w swey złey impresie, wynuzdawszy się na wszelką złą licencią, nie obserwuiąc tak pospolitego iako y duchownego, a tym bardziey Bozkiego prawa, które surowie klauzury klasztory duchowne ubezpieczyło y obwarowało, oraz nie uważaiąc na poeny w tychże prawach na takowych licenciuszów, violatorów y gwałtowników założone, naszedszy w samą fórtę, drzwi odemknąwszy na tymże supra wyrażonym dniu siódmym Augusta obżałowani ichmć panowie Korowicki y Haniecki hałas, tumult y krzyk w collegium uczynili y imci pana Moczulskiego z fórty, nie uważaiąc na żadne securitatem klauzury duchowney, wywlokszy dobytemi szablami tamże u fórty bili, tłukli, rąbali, że aż szablę ichmć na imć panu Moczulskim na kawałki połamali, y tak uczyniwszy gwałt, violencią y hałas w collegium, iuż dość ukontentowawszy swą zawziętość y impresę, zaledwo precz odeszli. Zaczym, chcąc delatores ichmć xięża iezuici collegium Brzeskiego z obżałowanymi ichmć prawem czynić, oraz o takową inwazią y gwałt violencią w collegium uczynioną, poen y win na obżałowanych ichmć dochodzić y requirować, ante omnia do personalney comparycyi obżałowanych ichmć, do pokarania poenami kryminalnemi za takową złą a bezbożną licencią y uczynioną gwałtowną violencią y inwazią, do nagrodzenia wszelkich szkod y expens prawnych tak noviter, iako y w czas przyszły spendowanych, oraz o to wszystko, co czasu prawa szerzey z kontrowersyi patronów y w następuiącym czasie przez expediowaną inquizycią dowiedziono y obiaśniono będzie, cum salva melioratione tey żałoby y z wolnym inney nowey wyniesieniem a w iedno łączeniem, żaluiące delatores obżałowanych ichmć przed nas urząd grodzki Brzeski adcytowali. W którey sprawie na dniu dziewiątym miesiąca Januaryi w roku teraznieyszym tysiąc siedmsetnym trzydziestym, od pozwanych ichmć panów Korowickiego y Hanieckiego kopiey z pozwy z wolnym mówieniem o comparycią onych praetendowaną. Którą tą kopią z pozwu my urząd parti actoreae dać nakazawszy y wolne mówienie o comparycią pozwanych zachowawszy do dnia dziesiątego Januarii odłożyliśmy. A na dniu dziesiątym tegoż miesiąca praetendowanego patrona imć pana Hieroni-

ma Jahołkowskiego pozwanym przydaliśmy, a po przydaniu do dnia siedmnastego Januarii tę sprawę odłożyliśmy. A na dniu siedmnastym tegoż miesiąca od tychże pozwanych ichm. praetendowaney godziny użyczyliśmy y po użyczeniu oney takową sprawę do dnia dwudziestego Januaryi odłożyliśmy, gdzie na tymże dniu iterum od pozwanych ichmć na godzinę wziętą, którey my urząd użyczywszy, a względem zagęszczenia wielu innych spraw, tę sprawę do kadencyi marcowey anni elapsi (sic) odkładamy. Na dniu dwudziestym pierwszym eiusdem mensis et anni praesentis od tychże pozwanych na kopię z spraw wziętą, którę to kopię z spraw my urząd stronie powodowey, aby pozwanym były oddane, nakazawszy tę sprawę dla wielu oczewistych sądzić się spraw do kadencyi Juniowey suspendowaliśmy. Gdzie na dniu siódmym Junii anni currentis od samych że aktorów idque ichmość xięży Jezuitów collegium Brzeskiego na godzinę wzięto, a po użyczeniu aktorom oney dla rozsądzenia do dnia dziesiątego Junii suspendowaliśmy. Do którey sprawy na terminie y dniu ninieyszym, wyż na dacie specifikowanym, to iest dziesiątym miesiąca Junii, w roku tymże teraźnieyszym tysiąc siedmsetnym trzydziestym, za przywołaniem przez ienerała, z nakazu naszego sądowego stron do prawa, od aktorów patron ichmć za mocą prawną sobie, do tey sprawy daną y ustnie zleconą, imć pan Antoni Henryk Laskowski, oczewisto do rozprawy prawney stawaiąc, podanego pozwanym ichmć przez ienerała i. k. mości województwa Brzeskiego Andrzeia Zawadzkiego pozwu zeznaniem onego oczewistym coram actis grodu Brzeskiego słusznie prawnie dowiodłszy y żałobę z onego reassumowawszy, a na dowód samey principalney rzeczy produxit protestacią ratione praemissorum do xiąg urzędowych grodzkich Brzeskich, datą w niey exprimowaną zaniosszy, y z tych z xiąg per extractum wydaną, po produkowaniu którey pozwanych do prawa nie stawaiących wzdania. A pozwani ichmć iako się sami przed nami za potrzykrotnym ieneralskim przywoływaniem do prawa nie stanowili, tak y żadney wiadomości nam sądowi y stronie swey powodowey o niestaniu swoim nie uczynili; przeto tenże aktorów patron supra specifikowanych pozwanych ichmć panów Korowickiego y Hanieckiego, iako prawu nieposłusznych, w roku zawitym na upad w rzeczy y w zażywanych wszytkich dylaciach y accessoriach prawnych po wyiściu onych, wzdania, a zatym, podług prawa y żałoby tak w pozwie iako y w protestacyi wyrażoney, za gwałtowne nayście na collegium Brzeskie gwałtu pospolitego—pięciudziesiąt kop groszy litewskich; za zbicie imć pana Stefana Moczulskiego— sługi delatorów y onego zakrwawienie nawiązki sowitey podług prawa statutowego—ośmdziesiąt kop groszy litewskich; za invazią klauzury duchowney, iakby kościoła, vigore tegoż prawa statutowego artykułu trzeciego z rozdziału iedynastego iterum gwałtu—dwudziestu trzech rubli groszy litewskich y siedzenia w wieży niedziel dwunastu, za szkody y expensa prawne—złotych stu na pozwanych ichmć y na wszelkich dobrach ichmć leżących, ruchomych, summach pieniężnych, ubique locorum będących wskazania, a samych pozwanych tak za nayście invazią collegium, iako też za zbicie y skrwawienie imści pana Moczulskiego—na banicią doczesną y infamią wzdania, ad publicandum tych lukrów ienerała sądowego przydania publikować y proklamować nakazania, za wskaz zaś wyż wyrażoney summy dla uczynienia na wszel-

kich pozwanych ichmć dobrach y summach pieniężnych, ubique locorum będących, odprawy y exekucyi prawney do urzędu naszego grodzkiego Brzeskiego y do innych urzędów, pod którémi dobra lub summy pozwanych być się okażą, a którego sobie pars actorea ad eam executionem z urzędników sądowych użyć zechce, porządkiem prawnym przychodzić wolności zostawienia y odesłania u nas urzędu prosił y domawiał się.

A tak my urząd grodzki Brzeski, w tey sprawie w Bogu przewielebnego imści xiędza Kazimierza Ostrowskiego—rektora y całego collegium Brzeskiego societatis Jesu, bacząc to, iż pozwani ichmć panowie Antoni Korowicki y Antoni Haniecki, czyniąc za istotną illuzią prawu pospolitemu, iako się sami za potrzykrotnym ieneralskim przywoływaniem do prawa nie stanowili, tak y żadney wiadomości o niestaniu swoim nie uczynili: przeto pozwanych ichm., iako prawu nieposłusznych, po wyszłych wszystkich dylaciach, ut supra expressum, w roku zawitym na upad w rzeczy wzdaiemy. A zatym podług prawa żałoby y domawiania się partis actoreae patrona za nayście gwałtowne na collegium Brzeskie gwałtu pospolitego—pięćdziesiąt kop groszy litewskich, za zbicie imć pana Stefana Moczulskiego y zekrwawienie na wiązkę sowitą—ośmdziesiąt kop, za invazią klauzury duchowney podług allegowanego prawa iterum seorsive—dwadzieścia trzy ruble litew., za popełniony exces wieży—niedziel dwanaście nakazuiemy, za szkody y expensa prawne—złotych sto. Co wszystko w summę porachowawszy, et in unum zkombinowawszy z wpisnym et cum lucris, sądowi naszemu persolutis—pięćset pięćdziesiąt pięć złotych y groszy trzynaście na pozwanych ichmć y na wszelkich dobrach ichmć leżących, ruchomych, summach pieniężnych, ubique locorum będących, wskazuiemy. A samych pozwanych ichmć za nayście na collegium, za invazią y za pobicie imć pana Moczulskiego—na banicią doczesną y na infamią wzdaiemy. Ad publicandum tych kondemnat ienerała sądowego przydaiemy, publikować y proklamować nakazuiemy; za wskaz zaś wyż wyrażoney summy na wszelkich pozwanych dobrach y summach pieniężnych, ubique locorum będących, na odprawę exekucyi prawney do urzędu naszego grodzkiego Brzeskiego y do innych urzędów, pod którémi dobra lub summy pozwanych być się okażą, a którego sobie pars actorea ad eam executionem z urzędników sądowych użyć zechce, porządkiem prawnym przychodzić wolność zostawuiemy y odsyłamy. A gdy termin prawny, to iest dzień dwunasty Junii anni praesentis, do proklamat przypadł; tedy ienerał sądów naszych, pilnuiący Jan Fiedorowicz, dość czyniąc prawu pospolitemu y dekretowi naszemu, pozwanych ichmć panów Korowickiego y Hanieckiego za banitów doczesnych y infamisów w izbie sądowey, et in foro publico publikował y proklamował, oraz relacią publikacyi swey, a loco publicationis rediens, judicialiter zeznał. Która sprawa iako się agitowała, tak iest do xiąg sądowych grodzkich Brzeskich przyięta y zapisana.

1744 г.

Изъ книги за 1743—1744 годы, стр. 1311.

460. Судебное опредѣленіе по дѣлу графа Флеминга съ Рудницкими о покражѣ вещей цыганами.

Графъ Денгофъ-Флемингъ — генералъ отъ артиллеріи в. кн. Литовскаго и генеральный администраторъ столовыхъ королевскихъ имѣній и пошлинъ, внесъ въ Брестскій гродскій судъ жалобу на Кременецкаго подчашія и диспозитора солянаго склада въ Пещѣ — Францнска Рудницкаго и другихъ шляхтичей, а равно и на цыганъ, проживающихъ частію въ Брестскомъ воеводствѣ, а частію въ предѣлахъ Короны, по поводу покражъ, сдѣланныхъ послѣдними у Кобринскихъ жидовъ.

Въ этомъ документѣ разсказывается между прочимъ, что цыгане вмѣстѣ съ шляхтичами составили банду воровъ, покровительствуемыхъ Кременецкимъ подчашіемъ Рудницкимъ; послѣ покражи у жидовъ, хотя они и были отысканы и арестованы, но ихъ освободилъ помянутый Рудницкій.

Судъ отослалъ это дѣло на предварительное разслѣдованіи; опредѣленія окончательнаго нѣтъ.

Roku tysiąc siedmsetnego czterdziestego czwartego, miesiąca Decembra siedymnastego dnia.

W sprawie iaśnie wielmożnego imci pana Jerzego Denofa—hrabi na Bortlawie, Fleminga—generała artyleryi w. x. Lit., Szczepowskiego, Lipniskiego, Geranowskiego etc. starosty, generalnego dobr y ceł, ad mensam regiam należących, administratora, w dowodzeniu krzywdy żydów—obywatelów Kobryńskich—Meiera Kadyszewicza, Szmuiły Notowicza, rabina Meiera Nachmunowicza, z imci panem Franciszkiem Rudnickim—podczaszym Krzemienieckim--dyspozytorem składu solnego w Pieszczy, pryncypałem, oraz p. Antonim Rudzkim—zawiadowcą dóbr Buszniow, iako przewodzcą kradzionych rzeczy, oraz z ichmość pp. Józefem Kopszewicem, Józefem Marciszewskim, Wawrzyncem y Kazimierzem Kiedykami, in uno consilio z sobą będącemi, tudzież cyganami, Marcinem Stefanowiczem—woytem, Judko y Mikołaiem Stefanowiczami, Michałem Janowicem, Józefem Piotrowiczem, Piotrem Lewickim, Mathiaszem Czarneckim, Frankiem Krukiem, przylicznemi złodzieiami, za pozwem od aktora po obżałowanych przed nas urząd wyniesionym przez generała i. k. mości Mikołaia Czaykowskiego z iedney strony, co w dobrach—Busznie nazwanych, w województwa Brzeskim leżących, położonym, a z drugiey w dobrach Pieszczy, w ziemi Chełmskiey leżących, pozwanemu imci p. Franciszkowi Rudnickiemu—podczaszemu Krzemienieckiemu, oczewisto w ręce danym, et coram actis grodu województwa Brześcianskiego zeznanym, mieniąc o to:

Iż co obżałowany imci p. Rudnicki—podczaszy Krzemieniecki, maiąc w dyspozycyi swoiey skład solny w dobrach—Piescza nazwanych, w ziemi Chełmskiey przy granicy w. x. Lit. leżących, oraz będąc possessorem dobr Zdzitowia seu Buszniow—Samnisko nazwanych, w województwie Brześcianskim sytuowanych, o pokradzenie sobie w tychże dobrach

Busniach przez cyganów, szkody intentowawszy z imci p. Miłośnickim—podstarościm dóbr Radwaniec, w woiewództwie Brzeskim leżących, iaśnie oświeconego xięcia imci podkanclerzego o konserwacię cyganów w dobrach pomienionych Radwaniczach w sądzie grodzkim woiewództwa Brześciańskiego akcią konvinkuiąc prawami oyczystemi, według onych iudicata pomyślne sądu pomienionego grodzkiego Brześćkiego otrzymał; przeciwko którym y samey słuszności, ad praesens postempuiąc tych że cyganów—publicznych złodzieiów z obżałowanym sługą swoim Rudzkim w protekcią wziąwszy, w dobrach—Hrybsko nazwanych, w tey że ziemi Chełmskiey leżących, extra limites w. x. Lit. konserwuiąc, rzeczy przez nich zdobyczne zatrzymywali. Jakoż pomienieni cyganie, gdy w roku teraznieyszym tysiąc siedmsetnym czterdziestym czwartym, miesiąca Julii ze dnia szesnastego na dzień siedmnasty, w nocy, szpichlerz w mieście i. k. mości Kobryniu sposobami swemi złodzieyskiemi otworzywszy, depozyta pomienionych trzech żydów, w nim będące różne, w fantach, naczyniach, kleynotach, gotowych pieniędzach złożone, na pięć tysięcy złotych polskich wynoszące, wykradli y do obżałowanych iedne komportowali. Za wyszpiegowaniem takowych złoczynców przez pomienionych ukrzywdzonych żydów, imci pan Jan Zaborowski—szarżant od artyleryi w. x. Lit., wziąwszy z sobą ludzi kilka artyleryczных, w pogoń za pomienionemi cyganami, złoczyńcami, udawszy się, gdy dodanemi przez ludzi Saskich, w kluczu Rudzkim stoiących, suplementu, na dniu dwudziestym wtórym Augusta, roku teraznieyszego tysiąc siedmsetnego czterdziestego czwartego do dóbr pomienionych—Hrybsko nazwanych, w ziemi Chełmskiey będących, przybył, gdzie pomienionych złoczynców cyganów wszystkich, z żonami y dziećmi we dworze rezyduiących zastał; których pobrawszy w sekwestr, za dobrowolnym onych że przyznaniem się, rzeczy nie mało pomienionych żydów miasta i. k. mości Kobrynia pokradzionych, w regestrze osobliwym wyrażonych, do siebie od onych przez ręce obżałowanych pana Rudzkiego odebrawszy, tych że samych cyganów, iako widocznych złodzieiów pobrać y przy kiiu do urzędu, iako prawo mieć chce y uczy, prowadzić chciał. Natenczas obżałowany pan Rudzki, sam pryncypał y przewódzca kradzionych przez cyganów obwinionych rzeczy, inito consilio z obżałowanymi Kiedykiem, Kopcewiczem, Marciszewskim zawiadowcą Hrybska, zebrawszy niemałą gromadę variae conditionis ludzi z różnym orężem, do boiu należącym, takowych złodzieiów przylicznych, cyganów brać nie dopuścili; iakoż pomieniony imci pan szarżant, widząc frequencią zebranego ludu nie po swoiey sile, a quod maximum nie maiąc do ustąpnego boiu ordinansu, z rzeczoma żydowskiemi przez obżałowanych cyganów pokradzionemi, a przez obżałowanych pana Rudzkiego wydanemi, do obżałowanego imci pana Rudnickiego iako pana pomienionego obżałowanego Rudzkiego, z Hrybska do Pieszczy iechał, gdzie żadney łatwości w wydaniu nie tylko zupełnych rzeczy pokradzionych, ale według requizycyi tych cyganów nie otrzymawszy, owszem pierścień szczero-złoty za poznaniem przez żydówkę Rabinową Kobryńską z palca obżałowanego imci pana Rudnickiego—podczaszego Krzemienieckiego, za oddaniem dobrowolnym odebrawszy, iuryzdycznie przez generała seu woźnego, przy sobie na ten czas maiącego, Mikołaia Czaykowskiego tak tych cyganów, iako złodzie-

iów, oraz pana Antoniego Rudzkiego, iako przewódcę, u obżałowanego imci p. Rudnickiego—podczaszego Krzemienieckiego—iuryzdycznie aresztowawszy, aby do finalney rozprawy in foro fori dotrzymani y stawieni byli, przyporęczył. Jako tedy in re evidenti, stosuiąc się do tak wielu praw oyczystych statutu w. x. Lit. y konstytucyi seymowych o cyganach y protektorach ich stricte et rigorose opisanych, chcąc summarie processu z obżałowanym ichmość iure experiri, ante omnia approbaty założonego aresztu, vigore którego do statuicyi obwinionych cyganów wszystkich, iako przyleżnych złodzieiów, oraz pana Antoniego Rudzkiego, iako przewódcę, ad iudicium do comportacyi wszystkich rzeczy przez pomienionych cyganów, u kogoż kolwiek pokradzionych, sub nexu iuramenti, do wysłuchania dobrowolnych onych in conclavi wyznań, a zatym do uznania korporalney inquizycyi, iako z przylieżnych złodzieiów, do restitucyi rzeczy pokradzionych pomienionym żydom Kobryńskim z sowitością, vigore prawa, przez imci p. Rudnickiego do pokarania poenami, etiam kriminalnemi za takowe ausus, do nagrodzenia szkod y expens prawnych y o to wszystko, co czasu prawa fusius deducetur, salva melioratione tey żałoby lub inney wyniesenia si necesse fuerit, intentowaney.

My urząd grodzki woiewództwa Brześciańskiego na dniu wczorayszym, to iest szesnastym Decembra, roku tysiąc siedmsetnego czterdziestego czwartego, za przypadnieniem tey sprawy ex ordine regestrów, po uczynioney deklaracyi przez patronów, że obiedwie strony do kontrowersyi przystępuią, a zatym dla spóźnionego czasu, in continuatione tey sprawy sessią sądów naszych do dnia dzisieyszego salvowaliśmy. Na terminie zaś y dniu ninieyszym zwyż na dacie wyrażonym, to iest siedmnastym Decembra roku tysiąc siedmsetnego czterdziestego czwartego, kontrowersyi pro et contra przez patronów wnoszonych wysłuchawszy, inkwizycię potrzebną bydź widząc uznaliśmy, którą ażeby strony proceduiące mutuo sumptu przez nas urzędników, ad libitum sui użytych, do Ołtusza przy granicy koronney, iako zaszedł consens ambarum partium, wyprowadzili, oraz kopią z spraw wszystkich ab utrinque inter se oddali, iniungimus. A iako stosuiąc się do założonego aresztu y listów imci pana Rudnickiego necessariam statuitionem, do finalney rosprawy przed sąd nasz pana Antoniego Rudzkiego przez zapozwanego imci pana Rudnickiego—podczaszego Krzemienieckiego uznaiemy, tak wolne podanie interrogatoryi, do inquizycyi oraz aktoratu na przyszłe sądy wyniesienia stronie pozwaney zachowawszy, proces y pozew partis actoreae ad requisitionem pozwanego imści pana Rudnickiego konnotuiemy.

1754 г.

Изъ книги за 1751—1754 годы, стр. 2287.

461. Жалоба общины села Бородичъ княгинѣ Сапѣжинѣ на Крупинскаго по поводу сдѣланнаго имъ захвата земли.

Крестьяне Бородицкіе жалуются княгинѣ Сапѣжиной на судью Крупинскаго въ томъ, что онъ завладѣлъ ихъ сѣнокосами на возовъ 457; 10-ю тонями и пахатнымъ полемъ, на которомъ можно засѣвать яроваго хлѣба до 10 шанковъ и озими до 20, и просятъ ея покровительства, такъ какъ съ нихъ требуютъ уплаты за эти земли въ королевскій скарбъ.

Roku tysiąc siedmset piędziesiąt czwartego, miesiąca Decembra dwudziestego czwartego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Brzeskim, aktami starościńskiemi przede mną Karolem Wieszczyckim—podstolim y podstarościm sądowym grodzkim woiewództwa Brzeskiego, comparendo personaliter imci pan Gabriel Srzedziński—podstarości Perkowski, supplikę od całey gromady wsi Borodycz do i. o. xiężney ieymości Sapieżyney — kanclerzyney w. w. x. Lit., arendowey possessorki starostwa Kamienieckiego, w sprawie niżey wyrażoney pisaną y podaną, ad acta podał, która, wpisuiąc w xięgi de verbo ad verbum, tak się w sobie ma:

Jaśnie oświecona mości xiężno, pani a pani miłościwa y dobrodziko! Z powtórną suppliką pod stopy iaśnie oświeconey waszey xiężney, ieymość dobrodziki, upadamy y żeśmy nie dołożyli w pierwszey supplice przeciwko w. imci panu Krupińskiemu — sędziemu Brzeskiemu, krzywd wszystkich, ale teraz zszedłszy z staremi mężami y wiadomemi wszystkich granic Borodyckich, które nam pokazali, że więcey, iak na dziesięcioro stai po nadrzeczu, gdzie się więcey ukosi, iak wozów trzydzieście styrta, na Wołodkowszczyznie nazwiskiem nazwaney, przyiął; w drugim mieyscu nad ławami ukosić się może wozów piętnaście, gdzie y tam należy z dziesiątek przeciwko gruntu naszego do starostwa Kamienieckiego; gruntu zaś oranego zaiął imci pan sędzia naszego Borodyckiego w szerz na stai dziesięcioro, a w zdłuż na trzydzieście stai, iak grunta nasze idą, excepto Bugrów, na którym gruncie iarzyny siać się może szanków dziesięć, a oziminy ze dwadzieście, gdzie karczma imść y stodoła, kazał ufundować tamże y sad włoski zasadzony de novo, który grunt nasz nigdy takowym nie przylegał violenciom, na co gotowiśmy iuramentem poprawić. Supplikuiemy i. o. waszey xiężney mości y dobrodziki o protekcią, abyśmy za oną nie ponosili krzywd w gruntach naszych, z których totalna summa do skarbu dochodzi, a imci pan sędzia zaczął y chce używać y krzywdzić nas, iako i. o. waszey xiężney mości y dobrodziki wiernych poddannych.

U tey suppliki podpis takowy: cała gromada Borodycka. Która to takowa supplika, przez wyż wyrażoną osobę ku wpisaniu podana, ze wszelką w niey wyrażoną rzeczą iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięta y wpisana.

1759 г.

Изъ книги за 1755—1759 годы, стр. 2631.

462. Опредѣленіе по дѣлу жидовъ Брестскаго кагала съ участковымъ маршалкомъ Заборовскимъ и его помощникомъ Яцкевичемъ.

Маршалокъ дворянскаго собранія Заборовскій и вице-маршалокъ Яцкевичъ во время сеймика въ Брестѣ, собравши значительную толпу людей, бросились на еврейскую синагогу, разогнали жидовъ, потомъ бросились на ихъ дома, заграбили разнаго рода вещи, взяли извѣстную сумму денегъ, и распили 60 гарцевъ пива и 8 гарцевъ водки. Не довольствуясь этимъ, на другой день опять собрались и сдѣлали подобное же нападеніе на жидовъ. Вслѣдствіе жалобы Брестскихъ жидовъ, поданой въ Брестскій гродскій судъ,—судъ опредѣлилъ: возвратить всѣ заграбленныя деньги и вещи, а самого маршалка посадить въ тюрьму на двѣ недѣли, а Яцкевича, за неявкою въ судъ, приговорилъ къ штрафу, опредѣленному закономъ.

Roku tysiąc siedmset piędziesiąt dziewiątego, miesiąca Februarii dwunastego dnia.

W sprawie ad instantiam instigatoris ex delatione w. imć p. Kazimierza Krzywobłockiego — chorążego Nowogrod-Siewierskiego, namiestnika Brzeskiego, z ichmość panami Janem Zaborowskim — marszałkiem kołowym y Michałem Jackiewiczem—vice-marszałkiem tegoż koła y innemi kollegami pomocnikami, samym że ichmć wiadomymi, za zakazem ad instantiam instigatoris po obżałowanych ichmć wyniesionym, a przez ienerała oczewisto w ręce podanym y za żałobą, w nim wyrażoną, mieniąc:

Iż co na dniu immediate przeszłym, idque piątym praesentis, iuż po pierwszym wołaniu sądzących się teraźnieyszych roczków, obżałowany imć pan Zaborowski, zgromadziwszy do siebie różnych status et conditionis ludzi, ad crimen et nefas licencyowanych, z onemi do szkoły żydowskiey poszedłszy, żydów rozpędziwszy, własne tychże domy chcąc attakować, za opłaceniem się przez tych że żydów w gotowych pieniądzach czerwonych złłch pięciu, na ichmościów seorsive gotowych tynfów piętnaście od starszych żydów wzięli; deinde różnych skór gatunków, bótów par dwadzieścia y pięć, tabakierek lakierowanych sztuk pięć, trunków iako to: piwa garncy sześćdziesiąt, wódki garcy ośm. Zabrawszy y wypiwszy, tym sposobem z kahału Brzeskiego indebitum munus wymogłszy dalszym impetem y przegróżkami nayosobliwszemi etiam na życie następuiąc z domów żydowskich tychże żydów z placu rynkowego y szkolnego zpędzaiąc, nazaiutrz iterum do równeyże ingressyi violencyi kompanią przysposobiwszy, simili modo multoties wspomnionych żydów Brzeskich po ulicach y domach ścigaiąc y szablami się dobytemi uganiaiąc attakowali, iakoż iednego starozakonnego Hirsza — kahałowego sługę raniwszy w głowę tiranissime, gwałty, boie y niepraktykowane violencye perpatrando vi et armis, tabakierki y insze fanty wydarłszy, in vias planas rozpierzchnęli się. O co żałuiący delator chcąc z obżałowanym ichmć, iako sub sicuritate iudiciorum za zakazem jure prosequi, ante omnia do

obwarowania omnimodam securitatem tak samym osobom żydom kahału Brzeskiego, iakoż domom onych, kramom, szkole ab ulterioribus similibus impetitionibus, do statuicyi sobie wiadomych pomocników, kompryncypałów, violatorów, excessantów, kollegów vice-marszałka y innych, do pokarania paenami za gwałt violencyi y nayście na domy, poczynione rabunki, z prawa pospolitego ściągaiącemi się, pro merita causa zasłużonemi, do skarania decretorie abusus, in solam violentiam et rapinam wynikłych, ad comportationem pieniędzy gotowych, ruchomości y fantów sub nexu iuramenti, do restitucyi tychże pieniędzy, ruchomości wszytkich y szkod illicite tantisper poczynionych, ad restitutionem damnorum litisque expensorum ex inde causatorum y o to wszytko, co czasu sprawy deducetur, żałuiące starozakonni żydzi nomine w. i. pana namiesnika tym adcytuią zakazem intentowaney, żałuiący delator z obżałowanymi ichmościami przed nasz urząd instituit actionem. W którey sprawie na dniu dwunastym Februarii roku tysiąc siedmset piędziesiąt dziewiątego po kontrowersyach ab utrinque wnoszonych, ponieważ z produkowanego a parte żydów kahału Brzeskiego kwitu ex parte imć panów Zaborowskiego—marszałka kołowego y Jackiewicza, w roku tysiąc siedmsetnym piędziesiąt dziewiątym, miesiąca Februarii piątego dnia danego, y z innych dowodów dostatecznie innotuit, iż i. w. pan Zaborowski y Jackiewicz—marszałek y vice-marszałek—kołowi, juncto adminiculo ludzi służnych szlacheckich czasu seymików Pogromnicznych, securitate tylo praw w. x. Lit. obwarowanych, ważyli się agravanter et extorsive z żydami kahału Brzeskiego postąpić y onych do należytych sobie offerencyi pociągać, ut edocet tenże kwit, od żydów czerwonych złłch pięć, nożów trzynaście, bótów par dwadzieścia pięć, chustek trzynaście, na miód tynfów piętnaście injuriose et violenter wzięli; którey extorsyi et nocivum abusum oprócz innych praw w. x. Lit. pro re żydów wielkiego xięstwa Litewskiego opisanych, ponieważ konstytucya roku tysiąc siedmsetnego siedmnastego wyraźnie in suis contentis zabrania et circa securitatem czasu seymików, a qvavis impetitione wszytkich żydów zachowuie.

Exinde my urząd grodzki woiewództwa Brzeskiego, stosuiąc się ad desuper expressam legem y do świętey sprawiedliwości, ażeby stawaiący i. pan Zaborowski iako marszałek kołowy wyż wyrażone rzeczy y pieniądze tolaliter, in natura, instante kahałowi Brzeskiemu oddał, decernimus. Coercendo zaś takowe bezprawia, swawolę, violencyę, tumulty et obviando futuris, tegoż Zaborowskiego na siedzenie wieży cywilney w zamku Brzeskim osądzamy na niedziel dwie, y ażeby w roku tysiąc siedmsetnym piędziesiąt dziewiątym, na dniu wtórym miesiąca Maia zasiadłszy non interrupte wysiedział ingressum et egressum z wieży, recognitione ienerała coram actis nostris oświadczył, praecustodimus. Oraz tymże żydom kahału Brzeskiego omnimodam securitatem zdrowia, życia, domów, kramów, towarów y całey substancyi czasów wszelkich ziazdów y seymików sub paenis irremissibilibus, in excessivos lege praescriptis, a quavis impetitione et violentia cujusvis status et conditionis ludzi waruiemy. Niestawaiącego zaś iegomości pana Jackiewicza in lucra paenarum legum wzdawać permittimus.

1776 г.

Изъ книги за 1775—1776 годы, стр. 2054.

463. Судебное опредѣленіе по дѣлу объ окраденіи Кіевецкой церкви цыганами въ сообществѣ съ жидами.

Въ этомъ дѣлѣ излагаются обоюдныя жалобы съ одной стороны священника Кіевецкой церкви Зеленскаго 1) на цыганъ въ покражѣ ими разныхъ церковныхъ вещей и денегъ на 7,000 зл., 2) на Славатицкаго поссесора и эконома въ укрывательствѣ ими помянутыхъ воровъ за плату по 2 червонца съ каждаго въ мѣсяцъ и 3) на Славатицкихъ жидовъ въ покупкѣ ими краденныхъ вещей; съ другой—цыганъ, Славатицкаго поссессора и эконома и жидовъ на священника Зелинскаго, что онъ нападаетъ на нихъ совершенно невинно.

Судъ позвалъ къ отвѣту только цыганъ и когда они не явились, то постановилъ: предать ихъ infamiae, и взыскать 1,500 злотыхъ пени; изъ этихъ денегъ 500 злотыхъ получить священнику, а 1,000 злотыхъ поссессору, эконому и жидамъ въ вознагражденіе за судебныя издержки.

Roku tysiąc siedmset siedmdziesiąt szóstego, miesiąca Decembra dwudziestego trzeciego dnia.

Na roczkach Decembrowych grodzkich woiewództwa Brzeskiego, porządkiem prawa pospolitego przypadłych et in loco solito w mieście i. k. mości Brześciu odprawuiących się, przed nami Ludwikiem Stanisławem Suzinem—podstarościm y porucznikem Petyhorskim w woysku w. x. Lit., Adamem Antonim Ancutą—sędzią, Pawłem z Woronny Czyżem—stolnikiem y pisarzem, urzędnikami sądowemi grodzkiemi woiewództwa Brzeskiego, gdy z regestrów spraw termini tacti w sprawie za czterma aktoratami y za żałobami, do nich należącemi, ku sądzeniu naszemu przypadła sprawa, mianowicie za pierwszym i. x. Jana Zielińskiego—prezbitera Kiiowieckiego, ad instantiam instigatoris z Jakubem, Józefem y Iwankiem—cyganami, przylicznemi złodzieiami, zakazem od aktora po obżałowanych tychże cyganów przed sąd nasz wyniesionym, y za żałobą w nim wyrażoną, mieniąc o to:

Iż wy obżałowani, przyliczni złodzieie, z drugiemi kompanami swoiemi, pod bezprawność zwierzchności dworu Sławatyckiego protekcyą, w tym że państwie Sławatyckim przebywaiący, nie maiac boiaźni Bożey y sumnienia, różne w różnych mieyscach różnemi czasy czyniliście kradzieże, a potym na bezbożne licencyowawszy się świętokractwo, w roku teraznieyszym tysiącznym siedmsetnym siedmdziesiątym szóstym ze dnia czternastego na piętnasty Maia, nocną porą do cerkwi Kiiowieckiey dobyli się y w niey tak cerkiewne śrebra, idque dwa kielichy, patynę y inne cerkiewne rzeczy, iako też pieniądze w różnych gatunkach, podług wyrazney specyfikacyi w cerkwi deponowane, więcey iak do siedmiu tysięcy wynoszące, tudzież sygneciki y różne kamienie czeskie, kilkaset złotych wartuiące, pokradli, y to wszystko zniozszy się z żydami, do państwa Sławatyckiego należącemi, y innemi lepiey sobie wiadomemi osobami, za pomocą tychże et insimul z niemi, iako delatór patentibus w czasie probabit vestigiis,

utaili, a delatora więcey iak na ośm tysięcy tym sposobem uszkodzili; czym do prawa przymuszony żałuiący delator ante omnia pro investiganda rei veritate etiam korporalnym examinem, ieżeli inaczey nie wyiawią sekret, do wyznania, za czyim pozwoleniem y iak długo w państwie Sławatyckim przybywali, gdzie pokradzione rzeczy y pieniądze podzieli, z kim mieli porozumienie y przewodnie, oraz innych potrzebnych okoliczności odkrycia, do powrócenia rzeczy y pieniędzy pokradzionych, do przyzwoitego pro demerito ukarania, ad reffusionem damnorum litisque expensorum y o to, co czasu prawa deducetur, salva żałoby melioratione.

Za drugim aktoratem Tomasza y Mikołaia Stoianowiczów Wołoszynów, braci rodzonych, Iwanka Dutka z i. x. Janem Zielińskim, prezbiterem Kiiowskim y panem Alexandrem Sosnowskim, za pozwem od aktorów po obżałowanych ichmość przed sąd nasz wyniesionym y za żałobą w nim wyrażoną, mieniąc o to:

Iż co obżałowani ichmość, uprzątnowszy do żałuiących delatorów napaśną y niesłuszną pretensyą o okradzenie niby cerkwi Kiiowieckiey bezdowodnie, sobie niewinnych, z niedźwiedziami chodzących, paszporta y attestata z różnych mieysc maiących, nigdzie nie notowanych, zarobkiem wyżywienia siebie godnie bawiących się, w roku teraznieyszym tysiąc siedmset siedmdziesiąt szóstym, miesiąca Maia dwudziestego szóstego dnia, przez miasteczko Sławatycze przechodzących, gwałtownie zabrali y nieznośnie delatorów, a praecipue żałuiącego Iwanka Dutka, biiąc y męcząc o szkodzie iakoby stałey sobie dopytuiąc się, na żydów Sławatyckich, że są spólnikami kradzieży, mówić kazali y dotąd delatorów, bez żadney noty będących, od nikogo, żeby się mieli bawić kradzieżą nigdy nie notowanych, w prywatnym więzieniu głodem y chłodem morząc, niewinnie trzymaią. Chcąc tedy delatores swoią okazać niewinność, do sądowey namiesnictwa samego Boga reprezentuiącey iuryzdykcyi uciekaiąc się, pozywaią ante omnia do obwarowania securitatem zdrowia y życia, ażeby praecipue obżałowany Sosnowski tyrańskim postępuiącym sposobem z delatorami tych zbić y męczyć poprzestał, do uznania inkwizycyi, do dania osiadłey poręki, żeby mieli na kim poszukiwać krzywdy swoiey, delatores przez obżałowanego Sosnowskiego do pokarania poenami za morderstwo nad żałuiącemi delatorami popełnione y oto wszystko, co czasu prawa fusius deducetur, salva tey żałoby melioratione, lub inney wyniesienia y do tey łączenia.

Za trzecim aktoratem i. x. Jana Zielińskiego—prezbitera Kiiowieckiego, z w. i. p. Karolem Żołkowskim—chorążym powiatu Wołkowyskiego, qua tenutorem państwa Sławatyckiego i. p. Janem Butkiewiczem—ekonomem tegoż państwa, a niewiernymi żydami Chackielem Sławatyckim, Szlomem z Lesznian, Ickiem z Jabłeczan, arendarzami, winowaycami, przewódcami, za pozwem od aktora po obżałowanych ichmościach przed sąd nasz wyniesionym, y za żałobą w nim wyrażoną, mieniąc o to:

Iż obżałowany imść Butkiewicz przeciw wyrażonym kraiowym prawom, protegować cyganów zabraniaiącym, za ofiarowane sobie z różnych zdobyczy w miesiąc po dwa czerwone złote od osoby y z innych wiadomych sobie powodów pozwoliwszy cyganom przez czas niemały w państwie Sławatyckim mieszkania causavit, iż ci maiąc sposobność przechowywania, nie tylko różne różnemi czasy w różnych mieyscach rzeczy kradali, ale

też y w cerkwi Kiiowieckiey na bezbożne licencyowawszy się świętokractwo, roku teraznieyszego tysiąc siedmset siedmdziesiąt szóstego ze dnia czternastego na piętnasty Maia kielichi y patyny y inne cerkiewne mobilia, tudzież więcey siedmiu tysięcy w różnych gatunkach pieniędzy y niektóre czeskie galanterye, nocną porą wykradli; a obżałowani niewierni żydzi, kontynuiąc dawne z cyganami przewodnie, tak srebra cerkiewne, iako też pieniądze, na co żałuiący delator ma wiele pewnych y iuryzdycznych dowodów, od złodzieiów cyganów wziowszy, in usum suum obracaią, przez co gorszemi nad samych złodzieiów stali się. Zaczym ante omnia z w. chorążym Wołkowyskim o statuicyą żydom przewodcom z obżałowanym Butkiewiczem ad bonificationem damnorum causatorum, nihilominus do należytego za przechowywanie cyganów ukarania a z niewiernemi żydami do komportowania y powrócenia śrebra cerkiewnego y pieniędzy, w cerkwi Kiiowieckiey pokradzionych, a przez obżałowanych żydów podług wielu dowodów y powszechney wiadomości przyiętych y przechowanych, ze wszystkiemi do przyzwoitego pro demerito ukarania ad refusionem damnorum litisque expensorum y o to wszystko, co czasu prawa deducetur salva żałoby melioratione.

A za czwartym aktoratem w. i. p. Karola Żołkowskiego—chorążego powiatu Wołkowyskiego, qua pana y possessora, oraz i. pana Jana Butkiewicza, ekonoma państwa Sławatyckiego, a starozakonnych Icka Berkowicza, Eli Herszowicza, Chackiela Szapszewicza, Judki Wolfowicza—żydów Sławatyckich, z w. xiędzem Janem Zielińskim—prezbiterem Kiiowieckim, oraz i. p. Alexandrem Sosnowskim y Iwanem Dudkiem, tudzież Tomaszem Wołoszynem—cyganami za pozwem od aktorów po obżałowanych ichmość przed nasz sąd wyniesionym y za żałobą w nim wyrażoną, mieniąc:

Iż obżałowany prezbiter Kiiowiecki, rozgłosiwszy, iakoby miał mieć stałą szkodę w cerkwi Kiiowieckiey przez pokradzenie pieniędzy y rzeczy cerkiewnych, a principaliter kielichów wyż rzeczonych cyganów zaskarzył y tych w swoią detencyą pobrawsy obżałowany Sosnowski różnemi niezwyczaynemi sposobami męcząc, żeby na żydów Sławatyckich imposturę włożyli, namawiał ad hoc facto żałuiących żydów u zwierzchney dyspozycyi Sławatyckiey przyaresztowawszy, wydania pretendował, gdzie żydzi blizko kwartału w areszcie będąc znaczną ponieśli szkodę, nic wcale iako poświadczaią niezawodne świadectwa, niewinnemi będąc, y na tym ieszcze nie przestaiąc delatorów do expensów dalszych prywodzą; zaczym delatores chcąc swoią niewinność okazać pozywaią ante omnia do uznania inkwizycyi iurydyczney, do statuiciy Kazimierza, Jakuba, Stanisława, Tomasza y Mikołaią cygagów, a osobliwie do statuiciy y w. Alexandra Sosnowskiego, iako żadney nie maiącego osiadłości, czyniącego się delatora, do approbaty aresztów, do pokarania penami z prawa ściągaiącemi się, do nadgrodzenia szkód, strat, expens prawnych, y o to wszystko, co czasu prawa deducetur salva melioratione tey żałoby reservata.

Za takowemi żałobami z zakazów y pozwów autentyczych, w ten nasz dekret wpisanemi, partes inter se concertantes adinvicem przed nasz sąd instituerunt actionem. W którey sprawie, my sąd grodzki woiewodztwa Brzeskiego, w roku tysiąc siedmset siedmdziesiąd szóstym, miesiąca Decembra na dniu dwu-

dziestym trzecim cyganom w aktoracie wyrażonym za patrona i. p. Mateusza Dernałowicza przydawszy, proceder iniunximus.

In procedendo na tym że dniu aktorat cyganów ex folio decimo octavo regestrów ordynaryinych teraznieyszych roczków decembrowych do wpisu y aktoratu imć xiędza Jana Zielińskiego, prezbitera Kiiowieckiego, na karcie piątey w regestrach taktowych, także roczków teraznieyszych decembrowych, z którego praesens coincidit negotium, przyłączywszy, demum proceder decrevimus.

In procedendo po kontrowersyach ab utrinque wnoszonych aktorat, z regestrów ordynaryinych teraznieyczych decembrowych i. x. Zielińskiego—prezbitera Kiiowieckiego, s karty iedynastey iako identitatem w tey negocyi w tey sprawie maiącey do wpisu wyż wyrażonego przyłączywszy, iterum proceder demandavimus.

In procedendo po kontrawersyach ab utrinque et iterumque wnoszonych aktorat w. i. pana Żołkowskiego—chorążego powiatu Wołkowyskiego i i. p. Butkiewicza, oraz żydów Sławatyckich, oskarżonych z regestrów ordynaryinych roczków teraznieyszycb decembrowych do wpisu tegoż, z którego sprawa wołana, itidem przyłączywsy, proceder nakazaliśmy.

In procedendo, my sędziowie grodzcy, woiewództwa Brzeskiego, necessariam inquisitionem mutuo partium sumptu sub poenis irremissibilibus contraventionis in spatio przyszłych sądów naszych expediendam decydowaliśmy. Do którey inkwizycyi wolne wyniesienie nowych żałob utrique parti z podaniem interrogatorium reservavimus, oraz statuitionem przez w. i. p. Żółkowskiego, chorążego Wołkow., żydów w areście wyrażonych, et e contra przez i. x. prezbitera Kiiowieckiego cum statuitione i. p. Alexandra Sosnowskiego y Iwana Dudka, oraz Tomasza Wołoszyna—cyganów tak do inkwizycyi, iakoteż ad principale do sądu naszego ad invicem; którzy cyganie aby sub eadem custodia i. x. prezbitera Kiiowieckiego zostawali y żadnego pokrzywdzenia nie mieli praecustodimus. Na expedyowanie którey inkwizycyi w. i. panów Ludwika, Stanisława a Suzina—podstarość y porucznika Petyhorskiego woyska w. x. L., Bogusława Wereszczakę,—sędziego, urzędników sądowych grodzkich Brzesckich, de consensu stron e medio nostri designavimus: pretendowany examen stawionych ad praesens cyganów ad principale suspendowaliśmy; którzy to w. w. i. pp. urzędnicy, ażeby takową inkwizycyą methodo w konstytucyi tysiąc siedmset dwudziestego szóstego circumscripta expedyowali, rotulum praemissa inquisitionis sigillis bene munitum do kancelaryi naszey grodzkiey Brzesckiey transportowali, indigitavimus et cum caeteris iterum proceder iniunximus.

In procedendo za przywołaniem z nakazu naszego przez ienerała stron do prawa od aktorów idque imć xiędza Jana Zielińskiego, prezbitera Kiiowieckiego, patron i. p. Józef Bienicki, a od w. i. p. Karola Żołkowskiego—chorążego powiatu Wołkowyskiego, possessora, i. p. Jana Butkiewicza—ekonoma Sławatyckiego y starozakonnych Icka Berkowicza, Eliasza Herszowicza, Hackiela Szabszaiewicza, Judki Wolfowicza, żydów Sławatyckich samych aktorów, patron i. p. Ignacy Szczepanowski oczewisto do rozprawy prawney stawali. A pozwani Jakub y Józef cyganie za potrzykrotnym z nakazu naszego ieneralskim przywoływaniem, iako sami do prawa nie stawali,

tak y żadney wiadomości o niestaniu swoim nam sądowi y stronie swey powodowey nie uczynili. Przeto przypadłego tey sprawie terminu ex parte i. x. Zielińskiego,—prezbitera Kiiowieckiego, Jakubowi, Józefowi, Iwankowi oczewisto w ręce w mieście i. k. mści Brześciu podanym przez ienerała i. k. mści woiewodztwa Brzeskiego, Piotra Kaczorgowskiego, et coram actis ziem woiewodstwa Brzeskiego zeznanym, a od w. i. p. Karola Żołkowskiego—chorążego powiatu Wołkowyskiego—i. p. Jana Butkiewicza, ekonoma Sławatyckiego y żydów Sławatyckich, wyż wyrażonych, samych aktorów pozwem autentycznym przez Jana Wolickiego ienerała i. k. mści—w. Brzeskiego, w mieście i. k. mości Brześciu oczewisto w ręce tymże cyganom podanym, y iako durantibus iudiciis przed w. i. p. pisarzem grodzkim w. Brzeskiego zeznanym rite ac legitime dowiodłszy; in ulteriori iuris processu na dowód pryncypalney aktorów swoich pretensyi produkowali y czytali przed nami sądem manifesta coram actis competentibus zaniesione, oraz dalsze ad id negotium ściągaiące się dokumenta, dowody tak ex parte i. m. xiędza Zielińskiego—prezbitera Kiiowieckiego, iakoteż w. i. p. Żółkowskiego—chorążego Wołkowysk. i. p. Jana Butkiewicza—ekonoma Sławatyckiego y żydów Sławatyckich exhibendo wzdania pozwanych cyganów do prawa nie stawaiących, iako onemu nieposłusznych, w roku zawitym na upad w rzeczy: a za tym wyż produkowanych manifestów pro parte kondemnuiących cyganów służących dokumentów, dowodów approbowania y przy mocy nienaruszney inviolabiliter zachowania, e contra wszelkich y wszystkich cyganów dokumentów in praeiudicium aktorów quocunque titulo per adinventa media sfomentowanych skryptów nullitate skasowania im. xiędzu Zielińskiemu—prezbiterowi Kiiowieckiemu za pretensye w żałobie wyrażone ośmiu tysięcy złotych polskich, za szkody, straty z okazyi cyganów do prawa nie stawaiących pięciuset złotych pol. distinctim w. Żołkowskiemu—chorążemu Wołkowysk. i. p. Butkiewiczowi—ekonomowi y żydom Sławatyckim za expens prawny tysiąca złotych polskich na wszelkim maiątku, ubique locorum będącym, etiam y na samych osobach żałuiącym aktorom przysądzenia, tudzież obżałowanych cyganów, tak z aktoratu i. xięcia prezbitera Kiiowieckiego, iako też z aktoratu im. p. Żołkowskiego—chorążego Wołkowyskiego y żydów Sławatyckich na infamią y garła żałuiącym wskazania, ad publicandum tey infamii ienerała sądowego przydania proclamować y publicować nakazania y za takowym dekretem łapać, ścigać Jakuba y Józefa cyganów, przelicznych złodzieiów, ubique locorum przez urząd y strony kondemnuiące pozwolenia; a dla uczynienia za wskaz summy wyż wyrażoney skuteczney a nieodwłóczney exekucyi, wolności przez nasz sąd zachowania, lub do innych należytych urzędów odesłania u nas sądu prosili y domawiali się.

A tak my, sędziowie grodzcy woiewodztwa Brzeskiego, w tey sprawie i. x. Jana Zielińskiego—prezbitera Kiiowieckiego, iako też w. i. p. Żółkowskiego—chorążego Wołkowyskiego, i. p. Jana Butkiewicza—ekonoma, y żydów Sławatyckich, bacząc to: iż pozwani Jakub y Józef cyganie, będąc ratione superius praemissorum przed nasz sąd adcytowanemi za po trzykrotnym z nakazu naszego ieneralskim przywoływaniem, iako sami do prawa nie stawali, tak y żadnèy wiadomości o niestaniu swoim nam sądowi y stronom konwinkuiącym nie uczynili, prze-

to tychże cyganów, prawu nieposłusznych, w roky zawitym na upad w rzeczy wzdaiemy. A zatym według prawa żałoby y domawiania się ichmć panów patronów wyż. produkowane manifesta, pro parte kondemnuiących cyganów służące dokumenta, dowody approbuiemy y przy mocy nienaruszney inviolabiliter zachowuiemy; contra wszelkie y wszystkie cyganów dokumenta in praeiudicium aktorów, quocunque titulo per adinventa media sfomentowane skrypta nullitate kassuiemy; i. x. Zielińskiemu—prezbiterowi Kiiowieckiemu za pretensye w żałobie wyrażone ośm tysięcy złotych polskich za szkody, straty, z okazyi cyganów do prawa nie stawaiących, pięćset złotych pol. distinctim w. i. p. Żółkowskiemu—chorążemu Wółkowyskiemu i. p. Butkiewiczowi—ekonomowi y żydom Sławatyckim za expens prawny tysiąc złotych pol. na wszelkim maiątku, ubique locorum będącym, etiam y na samych osobach żałuiącym aktoram przysądzamy; tudzież obżałowanych cyganów tak z aktoratu imć xiędza prezbitera Kiiowieckiego, iako też z aktoratu wielmożnego Żołkowskiego—chorążego Wółkowyskiego y żydów Sławatyckich na infamią y garło żałuiącym wskazuiemy; ad publicandum tey infamii ienerała sądowego przydaiemy, proklamować y publikować nakazuiemy, y za takowym dekretem łapać, ścigać Jakuba y Józefa cyganów, przelicznych złodzieiów, ubique locorum przez urząd y strony kondemnuiące, pozwalamy; a dla uczynienia za wskaz summy wyż wyrażoney skuteczney a nieodwłóczney exekucyi, wolność przez nasz sąd zachowawszy, do innych należytych urzędów odsyłamy. A gdy termin prawny ad proclamandum tych kondemnat przypadł, tedy ienerał sądy nasze assystuiący Jan Wolicki, dość czyniąc prawu pospolitemu y dekretowi naszemu, tak z aktoratu imć xiędza Zielińskiego—prezbitera Kiiowieckiego, iakoteż z aktoratu w. i. p. Żołkowskiego—chorążego Wołkowyskiego, i. p. Jana Butkiewicza—ekonoma y żydów Sławatyckich, pozwanych Jakuba y Józefa—cyganów za infamisów w izbie sądowey et in foro publico obwołał, proklamował y publikował y relacyą publicacyi swey, a loco publicationis rediens iudicialiter zeznał. Która sprawa, iak się agitowała, tak iest do xiąg grodzkich woiewodztwa Brzeskiego przyięta y zapisana.

1780 г.

Изъ книги за 1779—1780 годы, стр. 1671.

464. Жалоба Брестскихъ жидовъ на Богуславскаго и Мрочковскаго о нападеніи ихъ на корчму и произведенномъ грабежѣ.

Жиды Брестскаго кагала внесли въ гродскій судъ жалобу на шляхтичей Богуславскаго и Мрочковскаго въ томъ, что они сдѣлали наѣздъ на корчемную арендарку Эстерку, имущество ея (на 3,000) разграбили, а дочь взяли въ плѣнъ, будто для обращенія ея въ христіанство; Эстерка послѣ этого съ малолѣтними дѣтьми переѣхала въ другое мѣсто. Но такъ какъ при покинутой корчмѣ у нея было засѣянное поле, то она однажды пришла вмѣстѣ съ шумеромъ (проводникъ при замужней женщинѣ), чтобы провѣдать о немъ. Въ это время узнала о прибытіи своей матери и дочь и поспѣшила бѣжать къ ней; но Богуславскій всѣхъ ихъ забралъ къ себѣ въ имѣніе и подвергалъ всякимъ истязаніямъ. Чтобы скрыть свое преступленіе, онъ подалъ на нихъ жалобу сначала въ Яновскую консисторію, а потомъ въ гродскій судъ. Когда жиды узнали объ этомъ, то поспѣшили освободить заключенныхъ, взявши ихъ на поруки. Шляхтичи потребовали съ нихъ за это 50 червоныхъ злотыхъ.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiątego, miesiąca Septembra piątego dnia.

Na roczkach Septembrowych grodzkich woiewództwa Brzeskiego porządkiem prawa pospolitego przypadłych et in loco solito w mieście i. k. mości Brześciu agituiących się, przed nami Jackiem Lanckorońskim Paszkowskim — vicestarostą y koniuszym, Stanisławem na Bielsku Bielskim — sędzią, Ignacym Laskowskim — sędzią y czesznikiem, Janem Włodkiem — pisarzem, urzędnikami sądowemi grodzkiemi woiewództwa Brzeskiego, comparentes personaliter Jankiel Danowicz y Mowsza Leyzerowicz — obywatele Brzescy z instancyi instygatora z delacii zwierzchności ekonomiczney Brzeskiey y z delacii swoiey quam solennissime na w. i. p. Jozefata Bogusławskiego — chorążego i. k. mości, cuiusvis nominis Mroczkowskiego — szwagra tegoż imci, manifestowali się o to:

Iż ciż ichmć niegodziwych wszelką słusznością y prawami zakazanych poszukiwaiąc zysków, nie dość że w roku teraźnieyszym na karczmę ekonomiczną Litwinowską in Junio napadłszy y tylne drzwi do komory wyłamawszy, zwyczaiem haydamactwa wparszy się, skrzynie wszystkie arendarce tameczney Esterce Morduchowiczowey i. p. Bogusławski poodbiiał, zastawy różne w skrzyniach będące, za napite trunki przez chłopów imć y dalszych złożone, gwałtownie zabrał y z różnemi chłopami te zastawy pofrymarczył. O stały który rabunek taż Ester Morduchowiczowa arendarka Litwinkowska do zwierzchności ekonomiczney dla raportu y zażalenia się do Rzeczycy, gdy wyiechała, wraz obżałowany w. i. p. Bogusławski, na tę karczmę Litwinkowską powtórnie napadłszy, Jentę Ickównę córkę arendarki, pretextem wychrzczenia oney zabieraiąc do siebie, ruchomość także wszelką, która się tylko znaydowała w domu do trzech tysięcy wartuiącą na osobliwszym regestrze specifikowaną, tenże i. p. Bogusławski zabrał y na swóy pożytek obraca. Po rabunku dwukrotnym karczmy Litwinkowskiey, iuż tylko własnego zdrowia y życia żałuiąca Ester Morduchowi-

czowa do wsi Liszczyków ex opposito Litwinek takoż ekonomiczney z dziećmi tylko małemi gdy się wyprowadziła, a iednego tylko w Litwinkach zasiewu swego, kontraktem od ekonomii mianego, naglądała y ku zebraniu onego o robotników we wsi Litwinkowskiey staraiąc się, z Morduchem Szmuyłowiczem, maiąc go sobie za szumera, po teyże wsi Litwinkowskiey przechadzała się; natych miast Jenta Ickowna, nayrzawszy matkę swoią Esterę Morduchowiczową, za naiemnikami chodzącą do oney, lubo od siebie oddalała, obawiaiąc się napaści dalszey z niektórą partykularną ruchomością gwałtownie przywiązała się; z którą to Jentą swoią córką do siebie przywiązaną do wsi Pruska ekonomiczney, gdy zobaczyła, natychmiast i. p. Bogusławski, subordynowawszy nieiakowychści ludzi z półku w. i. p. Woyny — półkownika i. k. mości złapać kazawszy teyże wysz rzeczoney Jęcie pofolgowawszy, a Esterkę Morduchowiczową y przy oney szumera Morducha Szmuyłowicza w detencią wziąwszy, pierwiey tamże w Prusku, potym przyprowadziwszy do folwarku swego—Litwinki zwanego, nad onemi znęcał się, bił, kaleczył, rózgami ćwiczył, w kaydany okuwszy głodem morzył y gdy iedzenie od żydów dostarczono, psom oddawał. A ztąd chcąc ukryć swe przestępstwo w tychże kaydanach, do konsystorza Janowskiego woził, gdzie rezentyment y nieakceptacią fori znalazłszy, teraz do sądów grodzkich województwa Brzeskiego czasu agituiących się onych do Brześcia przystawił y w tychże samych kaydanach w karczmie dyzunickiey w Brześciu za Muchawcem ulokował, głodem y ciemnym więzieniem martwi. Y gdy żydzi tuteysi Brzescy ku rozprawie po kilkakroć brać na poręke przy zgromadzeniu godnych osób oświadczali się y dokumenta assekuracyine dawali, natychmiast postponendo one opłaty dla siebie Kozubaleowey czerwonych złot. pięćdziesiąt imć pan Bogusławski y imć pan Mroczkowski żądali. O co wszystkoci wyż wyrażeni comparentes, salva tey żałoby melioratione, iak nayuroczyściey na ichmć panów Jozefata Bogusławskiego — chorążego i. k. mości y Mroczkowskiego, szwagra tegoż imć manifestowali się, y takowy manifest dali ku wpisaniu do xiąg grodzkich województwa Brzeskiego, który iest przyięty y w też xięgi wpisany.

ПРИБАВЛЕНІЕ КЪ АКТАМЪ

БРЕСТСКАГО ГРОДСКАГО СУДА.

А.

Акты относящіеся къ исторіи и быту евреевъ Брестскаго воеводства.

1388 г.

Изъ книги за 1671—1672 годы, стр. 1033. (*)

465. Привилегія великаго князя Александра Витовта жидамъ в. кн. Литовскаго.

Року тысеча петьсотъ осьмьдесятого, мѣсеца Декабря двадцать второго дня, тая копія на врадѣ оповѣдана. Привилей господарскій, даный жидомъ, права и вольности имъ выписаны суть. Во имя Божье станься. Ижъ-бы блудныхъ речей запаменталыхъ, которые ся дѣютъ, подъ часомъ и иного бы ростырку мудрый нашолъ, абы потверженье листовъ было-бы приведено светковъ достойныхъ свѣдецтвомъ, было-бы умоцнено ку вѣчности, для тое речи, памети — мы Жикгимонтъ, Божью милостью король польскій, великій князь Литовскій, княжа Прусское, Жомоитское и инныхъ панъ и дѣдичъ, знаменуемъ тыми листы, которые всимъ слушнымъ нинѣшнимъ и на потомъ будучимъ тыхъ листовъ знаменито маючи. Били намъ чоломъ жидове нашы зъ Берестья, зъ Троковъ, зъ Городна, зъ Луцка, зъ Володимера и зъ иншихъ мѣстъ нашихъ Великого Князства Литовского, и покладали передъ нам привилей наяснѣйшого княжати и пана Александра, то есть, Витовта, князя Литовского и дѣдича, въ которомъ права и вольности ихъ выписаны были, и били намъ чоломъ, абыхмо имъ тотъ привилей умоцнили и потвердили нашимъ листомъ, который привилей тыми словы есть выложонъ:

Во имя Божое станься. Мы Александеръ Витовтъ, зъ Божей ласки великій князь Литовскій и дѣдичъ Городенскій, Берестейскій, Дорогичинскій, Слуцкій, Володимерскій и инныхъ. Знаменито чинимъ тымъ нашимъ листомъ нинѣшнымъ и на потомъ будучимъ, кому будетъ потреба того вѣдать, альбо чту-

(*) Актъ этотъ напечатанъ въ 1 томѣ Ак., относящ. къ исторіи Западной Россіи, С.-Петербургской Археографической коммиссіи; но такъ какъ въ настоящемъ актѣ встрѣчаются нѣкоторыя особенности, то онъ и помѣщается, какъ варіантъ перваго.

чи его слышети, умыслили есмо съ паны радами нашими, и дали права и вольности всимъ жидамъ вышемененымъ, мѣшкаючимъ въ томъ панствѣ нашомъ, которые суть ниже въ томъ листѣ нашомъ выписаны. Наперво уставуемъ, ижъ бы за пенези рухаючій, альбо у въ иншой речи, которая се тычетъ послуги жидовское на противко жидови не маетъ хрестіянинъ свѣдчить, съ жидомъ хрестіянинъ маетъ быти допущонъ, а въ речи альбо учинку фальшивомъ, тогды маетъ быти сведчено двѣма жиды и двѣма хрестіяны и безъ вшелякого откладанья. Тежъ уставуемо: естлибы хрестіянинъ нагабалъ жида мовячи, ижъ бы ему свою заставу заставилъ, а жидъ бы ему того запрелъ; тогды естьлибы хрестіянинъ ему не хотѣлъ вѣрити, жидъ присегу учинить на важность заставы, которая ему была заставленая—правъ съ того будетъ; а чого бы присегою довелъ христіянинъ, не маетъ ся съ того выймовать ему платити. Тежъ естли бы жидъ хрестіянину, не давши светковъ, рекъ: жемъ тобѣ позычилъ заставу свою, а светковъ бы на то не мѣлъ, а онъ бы хрестіянинъ до того не зналъ; тую речь маетъ платити, абося присегою очистити. Тежъ може жидъ узяти у закладѣ всякіе речи, которые бы ему заставлены, которымъ кольвекъ именемъ мѣли званы быти, жадныхъ речей съ тыхъ невымовляючи, окромъ хустъ кривавыхъ и мокрыхъ и хустъ посвященныхъ костельныхъ, которыхъ жаднымъ обычаемъ кождый жидъ не маетъ брати. Тежъ естли бы хрестьянинъ нагабалъ жида о заставу, которая бы ему была чрезъ злодѣйство, альбо черезъ кгвалтъ взета; на тую истинную заставу жидъ маетъ присягнути, яко не вѣдалъ, коли ему то вкрадено, альбо кгвалтомъ взято, своею слушною присягою очищатися маетъ, якъ ему тая застава въ якой цѣнѣ заставлена есть, а такъ жидъ очистившися присегою своею, тогды хрестьянинъ маетъ половицу лифы платити, которая была ему до того часу примножила. Тежъ естли-бы жидъ черезъ упадъ, пожоги альбо злодѣйства, або черезъ кгвалтъ речи свое заставные погубилъ, а хрестіянинъ, который заставилъ ему, а въ томъ бы его нагабалъ; жидъ своею власною присегою будетъ очищонъ. Тежъ естли-бы жидове межи собою незгоду або сваръ почали, судья мѣста нашого пересуду не маетъ брать, але мы только, альбо нашъ староста ихъ судити, а на нихъ бы которая вина альбо проступка пришла, то судъ маетъ быти на насъ захованъ. Естли бы хрестьянинъ жиду нѣкоторую рану задалъ, яко винный таковый маетъ вину заплатити чимъ маетъ, намъ чоломъ бити, а ранному маетъ досыть учинити подлугъ ранъ его, яко шляхтичу. А естли бы христіянинъ жида забилъ, маетъ быти каранъ яко винный, а вси речи его рухомые, альбо нерухомые маютъ быти подъ нашу моцъ взяты. Естлибы хрестіянинъ жида убилъ, якобы крови не розлилъ, маетъ на немъ вина быти водлугъ обычаю, а ображоному маетъ досыть учинити яко шляхтичу. А естли-бы пенезей не мѣлъ, тогды за проступъ, яко право кажетъ, маетъ быти каранъ. Тежъ естлибы жидъ черезъ панство нашое ѣхалъ, жадныхъ ему нагабаній чинити не маетъ, а естли которые речи крамные везъ, маетъ мыто платить черезъ вси мыта положоные ни большей ни меньшей, только повиненъ заплатити яко одинъ мѣщанинъ, гдѣ жидъ мѣшкаетъ. Естли-бы жидове

водлугъ своего обычаю нѣкотораго жида умерлого изъ мѣста до мѣста, отъ повѣта до повѣта, альбо отъ одное земли до другое земли везли черезъ мыта нашые, ничого на нихъ мыта не маетъ брано быти, а естли врадникъ нашъ отъ таковыхъ нѣшто взялъ, тогды маетъ быти каранъ яко подозреный человѣкъ. А естли-бы хрестіянинъ копища его сказилъ, альбо кгвалтомъ находилъ, хочемъ, ижъ-бы водлугъ обычаю нашое земли и правъ нашихъ былъ каранъ и вси имѣнья его на насъ маютъ спасти. А естли-бы хто зъ хрестіянъ кинулъ на школу жидовскую, тотъ маетъ платити старостѣ нашому два фунты перцу. Тежъ естли-бы который жидъ былъ судьи своему у пенежной винѣ, альбо у въ иншой которой, которая здавна вложона, тотъ тую маетъ заплатити. Если-бы жидъ черезъ приказанья судьи своего былъ позванъ до суда, а онъ жидъ за першимъ и за другимъ разомъ ку праву не сталъ; таковый за обадва позвы маетъ вину платити, которая здавна есть уставлена; а естлибы за третимъ позвомъ ку праву не сталъ, таковый маетъ вину судьи своему платити, которая будетъ ниже описана. А естли-бы жидъ жида ранилъ, вины судьи своему водле обычаю земского маетъ платити. Тежъ уставили есьмо, ижъ жаденъ жидъ не маетъ присегати на десяторомъ Божимъ приказанью, то есть книги Мойсеовой, только о великой речи, которая бы была о петьдесятъ гривенъ серебра литого, альбо будетъ тотъ жидъ позванъ передъ насъ, а о меньшой речи маютъ присегати предъ школою на школьнымъ двору. А естли-бы жидъ таемне забитъ былъ и въ свѣдецтво явне не мѣло быти прыятелей его, тогды который бы его забилъ, естли-бы былъ подозреный, таковый можетъ быти пойманъ и опытанъ, а мы жидомъ напротивъ подозреному мистра выдати хочемъ. А естли-бы хрестіянинъ нѣкоторой жидовцѣ кгвалтъ учинилъ, або ее зкгвалтилъ; такового хочемъ, абы каранъ подлугъ права земли нашое. Тежъ судья жидовскій жадное речи усчалое межъ жиды у права не маетъ ихъ вызывати, олижъ бы черезъ жалобу были вызываны ку праву. Тежъ естли-бы жидове у школѣ, або гдѣ кольвекъ выбрали собѣ мѣсцо, тамъ имъ маетъ сужоно быти; тежъ естли-бы отъ жида хрестіянинъ заставу свою вызволилъ, такъ якобы ему лифы неплатилъ, а тыхъ то лифъ естли-бы черезъ месецъ не далъ и онымъ примножаютъ другимъ лифѣ. Тежъ жадныхъ въ дому жидовскомъ гостей мѣти не допускаемъ. Тежъ естли-бы на именье або на листъ великихъ пановъ земли нашое пенези позычилъ, а того бы черезъ листъ и печати его довело; ино мы жидови вмѣсто иншихъ закладовъ имѣнья допущаемъ быти заставны въ закладѣ держати, а то имѣнье свое ему отъ кривды боронити. А который бы хрестіянинъ, або хрестіянка детя ихъ взели або украли жидовское; яко злодѣи маютъ быти караны. Тежъ естли-бы жидъ взялъ отъ хрестіянина заставу, а черезъ рокъ держалъ бы у себе, а естли-бы заставы тое цѣна позичоныхъ пенезей переносила; тогды жидъ тотъ закладъ маетъ указати судьи своему и старостѣ нашому, а вказавши тую заставу, естли-бы добре не былъ, а больше сумы пенезей не стоялъ, тогды можетъ его вольно продати якъ свое власное. А то еже тотъ же закладъ естли первей, нижли годъ вышолъ, судьи своему указывалъ тую заставу, а если у жида годъ и день

лежалъ, жадному на тое передъ правомъ отказывати не повиненъ. Тежъ жаденъ хрестіянинъ жида ку сплаченью закладу своего въ жидовскій день светы притегати. Который бы кольвекъ хрестіянинъ силою отнялъ отъ жида заставу свою, або кгвалтъ въ его дому учинилъ; яко кгвалтовникъ виною нашое коморы маетъ быти каранъ противъ жидовъ, одно у школѣ, або гдѣ вси жидове бываютъ сужоны, маетъ быти усчинено, кромѣ насъ альбо нашего старосты, которыхъ мы можемъ передъ себе позвати. Тежъ подлугъ уставы светого отца нашого папежа моцне приказуемъ, ижъ бы далей мѣшкаючи жидове у панствѣ нашомъ не были виновани, для тое хрестіянское крови не поживали у своихъ потребахъ, кгдыжъ подгугъ десятера Божья приказанья старого закону отъ крови хрестіянской могутъ ся воздержати. А естли—бы который жидъ о забитіе нѣкоторое дитяти хрестіянское былъ обвиненъ черезъ хрестіянина. ино таковый жидъ трема хрестіяны, а трема жиды ма быть звытежонъ. А кгдыжъ будетъ звытежонъ, только засъ виною ма быти каранъ за злые учинки его, которая будетъ ниже описана. А естли бы якого жида въ его невинности свѣдкове очистили, таковаго виною, што мѣлъ жидъ терпѣти, хрестіянинъ ма справне терпѣти. Тежъ уставуемъ, ижъ бы жидове кони, которые кольвекъ посполите въ день явне на заставу маютъ брати. А если бы которые кони у кого покрадены и проданы, альбо промѣнены черезъ хрестіянина нѣкоторого, а тотъ бы конь налезенъ у жида; тогды жидъ присегою своею себе очистити, мовечи, ижемъ я того коня вденъ взялъ, а мне его за пенези заставлено, тотъ жидъ отъ таковоей речи ма быть вызволенъ. Приказуемъ, ижъ бы поставленые минцеры у князствѣ нашомъ жидовъ зъ фалшивыми пенезми и зъ инщими речьми безъ нашего посла або старосты нашого, або безъ почестныхъ мѣщанъ нашихъ обычаемъ жаднымь имати не смѣли бы. Тежъ уставуемъ, ижъ естли бы жидъ нѣкоторый принужонъ былъ великою непригодою, а часу нощного кликалъ бы кгвалту, а естлибы хрестіяне не хотѣли дати помочи, они сами бы на кликъ не пришли; кождый сусѣдъ повиненъ платити тридцать шелеговъ. Тежъ уставуемъ, ижъ бы вси речи жидова добровольне продавали и куповали и хлѣбъ такъ яко хрестіяне, а люди имъ тое заказуючи намъ будутъ повинни за то вины платити; а жиды тые вси речи, которые сутъ выписаны, мѣли вѣчную твердость и моць, то выписанье съподписаньемъ свѣтковъ далисмы имъ, и печати нашое моцностью подвержаемъ. Дѣялося и дано у Луцку въ октаву светого Яна Крестителя, Нароженья его, року послѣ Божого Нароженья тысечного трехъ сотного осмдесятъ осьмого году при тыхъ свѣткахъ: при кнези Федорѣ, на тотъ часъ старостою Луцкимъ, и передъ Римонтомъ, а передъ Жигимонтомъ рицерми двѣма, а передъ боярми Литовскими, передъ Мингайломъ зъ Ошмены и передъ иншими многими, которымъ годно вѣрити, которые при томъ на тотъ часъ были. Потверженье Господара его милости. Мы тежъ на чоломъбитіе подданыхъ нашихъ жидовъ въ мѣстѣхъ нашихъ великого князтва Литовского при тыхъ всихъ члонкахъ зоставили есьмо и потвердили то имъ симъ нашимъ листомъ на вѣчности для лѣпшого свѣдомья и печать Наша къ тому

листу нашому естъ завѣщона. Сталося есть и дано въ Менску передъ водо-крищеньемъ лѣта отъ Нароженья Христосового полторы тысечи и семь лѣтъ, передъ велебнымъ отцомъ княземъ Войтѣхомъ бискупомъ Луцкимъ, и передъ вельможными паны: Миколаемъ — воеводою Троцкимъ, и передъ Яномъ зъ Заберезина—великого князства Литовского маршалка нашого найвыжшого, и передъ старостою Городенскимъ и передъ Станиславомъ Глѣбовичемъ—воеводою Новгородскимъ, передъ князем Михаиломъ Глинскимъ—державцою Ветенскимъ и передъ Войтѣхомъ—кухмистромъ королевское земли, старостою Ковенскимъ и Бѣльскимъ, и передъ Яномъ Миколаевичомъ—маршалкомъ дворнымъ, державцою Слонимскимъ и передъ иншими паны черезъ Петра Опаленского—Познанского кгубернатора, которому тые речи были полецаны, есть до книгъ уписана тая копия слово въ слово. У того екстракту при печати притисненой подъписъ рукъ тыми словы: въ небытности пана Себестіана Корижни, писара кгродского Виленскаго, Станиславъ Бартломеевичъ Радъвинъ Ивановичъ. Который же тотъ екстрактъ ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1568 г.

Изъ книги за 1577—1580 годы, стр. 2054.

466. Листъ Сигизмунда Августа, подтверждающая привилегіи его предковъ Брестскимъ жидамъ на четвертую часть городскихъ доходовъ.

Король Сигизмундъ Августъ симъ универсаломъ предписываетъ Брестскому войту и жителямъ—христіанамъ не дѣлать никакихъ притѣсненій и обидъ въ торговлѣ и ремеслахъ Брестскимъ жидамъ, такъ какъ они имѣютъ у себя привилегію в. кн. Литовскаго—Александра, подтвержденную Сигизмундомъ старымъ, на право пользованія торговлею и ремеслами въ четвертой долѣ и исправно уплачиваютъ лежащія на нихъ подати, даже чинятъ мосты.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсеца Октября 17 дня.

Пришедши на врадъ господарскій старостава Берестейского, передъ мене Мальхера Райского—подстаростего. Берестейского жидове мѣста Берестейского старшіе — Тобіяшъ Богдановичь и Фишиль Кгудичъ, сами отъ себе и именемъ жидовъ збору своего Берестейского, показали листъ славное памети короля его милости Жикгимонта Августа, подъ печатью и съ подписомъ руки его милости господарское и съ подписомъ руки пана Базиліуса Древинского, писара его королевское милости, писанный до бурмистровъ, радецъ и всихъ мѣщанъ Берестейскихъ на добровольное уживанье пожитковъ мѣстскихъ четвертое части, также и ремесла имъ даный, и просили, абы до книгъ кгродскихъ староства Берестейского уписанъ былъ, которого я

огледавши, видечи просьбу ихъ быти слушною, велѣлъ его до книгъ кгродскихъ староства Берестейского уписать, и такъ ся слово отъ слова въ собѣ маетъ:

Жикгимонтъ Августъ, Божою милостью король Польскій и пр. Войту, бурмистромъ, радцамъ и всимъ мѣщаномъ нашимъ мѣста Берестейского. Покладали передъ нами жидове наши Берестейскіе листъ короля его милости Жикгимонта славное памяти пана отца нашого, на паркгаминѣ писаный, которымъ его королевская милость, заховываючи ихъ водлугъ привилью короля его милости Александра, брата своего, рачилъ имъ дозволити, посполъ съ вами въ томъ мѣстѣ нашомъ Берестейскомъ, мѣры, воскобойни, постригални, вина горѣлого и иншихъ пожитковъ мѣстскихъ четвертое части уживати и ремесломъ ся обыходити. И тымъ листомъ своимъ его королевская милость, войту, бурмистромъ, радцамъ, всимъ мѣщаномъ своимъ Берестейскимъ, продкомъ вашимъ, рачилъ росказати, абы имъ зъ собою четвертое части тыхъ пожитковъ мѣстскихъ уживати и ремесломъ ся обыходити не забороняли и въ томъ имъ кривды не дѣлали. То пакъ они жалуючи, повѣдили передъ нами, ижъ дей вы, не дбаючи о тые листы короля его милости Александра и тежъ отца нашого короля его милости Жикгимонта славное памяти, имъ даные предъся тыхъ пожитковъ мѣстскихъ имъ зъ собою уживати забороняете, кгдыжъ они всякіе податки наши за листы нашими, отъ насъ на васъ и тежъ на нихъ положоные, до скарбу нашого платятъ и отдаютъ и мосты зо всими мостятъ. И били намъ чоломъ, абыхмо ласку нашу господарскую учинили, а о томъ до васъ листъ нашъ писати и водлугъ тыхъ листовъ и привильевъ продковъ нашихъ ихъ милости, имъ даныхъ, ихъ заховати велѣли. А кгдыжъ они всякіе податки, отъ насъ на васъ и на нихъ, тежъ за листы нашими положоные, до скарбу нашого платятъ и мосты зъ вами мостятъ, мы заховиваючи ихъ при тѣхъ листѣхъ продковъ нашихъ ихъ милости имъ даныхъ, приказуемъ вамъ, абы есте всякихъ пожитковъ мѣстскихъ и теперь зъ ласки нашое господарское, мыта мостового, вамъ зъ ними отъ насъ на работу мостовъ приданого, четвертое части посполъ зъ собою уживати и ремесломъ ся обыходити не забороняли и въ томъ имъ надъ листы наши и вольности имъ даные никоторое кривды не чинили конечно, обы то инакъ не было. Писанъ у Варшавѣ, лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ шестьдесятъ осьмого, мѣсеца Октябра двадцать семого дня.

Въ того листу подписъ руки его королевское милости, а подписъ руки писара его королевское милости тыми словы: Базиліусъ Древинскій—писаръ.

1577 г.

Изъ книги за 1577—1632 годъ стр. 2047.

467. Привилегія короля Стефана Баторія, увольняющая Брестскихъ жидовъ отъ податей на четыре года.

Король Стефанъ Баторій, принимая во вниманіе какъ просьбу Брестскихъ жидовъ о дарованіи имъ льготъ по случаю бывшихъ у нихъ пожаровъ, такъ и засвидѣтельствованіе объ этомъ ихъ несчастіи придворныхъ чиновъ, освобождаетъ ихъ отъ внесенія податныхъ подымныхъ недоимокъ за прежніе годы и отъ взноса капщизны, пивныхъ, горѣлчанныхъ, медовыхъ и солодовенныхъ пѣнязей на четыре года, о чемъ и увѣдомляетъ подскарбія земскаго Лаврина Войну, для надлежащаго исполненія.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсеца Октебра 17 дня въ четвергъ.

Пришедши на врадъ кгродскій старостува Берестейского, передъ мене Мальхера Райского—подстаростего Берестейского жидове мѣста Берестейского старшіе—Тобіяшъ Богдановичъ а Фишель Кгудичъ, сами отъ себе и именемъ всихъ жидовъ сбору Берестейского показали листъ его королевское милости господара нашого милостивого подъ печатью и съ подписомъ руки его милости господарское и тежъ съ подписомъ руки его милости пана Лаврина Войны—подскарбего земского и писара его королевское милости на вызволенье ихъ отъ податковъ для погорѣнья, то есть, отъ чирвоныхъ злотыхъ, которые въ кождый рокъ отъ домовъ платити мѣли и отъ плаченья капщизны медовое, пивное и горѣлчаное и солодовенное, такъже и отъ головщизны въ року семьдесятъ шостомъ уфаленое на чотыри лѣта зуполные, и просили, абы тотъ листъ его королевское милости до книгъ кгродскихъ былъ уписанъ, которого я огледавши, видечи прозьбу ихъ въ томъ быти слушную, казалъ есми тотъ листъ до книгъ кгродскихъ староства Берестейского уписать и такъ ся слово отъ слова въ собѣ маетъ:

Стефанъ, Божою милостью король Польскій, и проч. Ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ. Приходили до насъ подданые наши жидове мѣста Берестейского, на имя Салемонъ Мошеевичъ а Марко Новаховичъ, сами отъ себе и отъ всихъ жидовъ мѣста Берестейского, и повѣдили передъ нами, ижъ дей они въ рокохъ прошлыхъ тысеча пятьсотъ семьдесятъ первого и въ року семьдесятъ пятомъ, зъ допущенья Божого по двакроть черезъ огонь въ погорѣнью домовъ и маетностей своихъ, въ школду великую попали и въ немалое убозство пришли, бьючи намъ чоломъ, абыхмо, маючи ласкавый взглядъ на тотъ упадкомъ ихъ, имъ въ податкахъ и капщизнахъ, которые отъ домовъ и отъ шинковъ платити сутъ повинни, фолькгу и ульженье якое удѣлати росказали. Якожъ и нѣкоторые ихъ милость панове рады наши се здѣ при насъ господарѣ на соймѣ вальномъ въ Торуни будучіе, то ижъ второе погорѣнье при бытности ихъ милости на зъѣздѣ въ мѣстѣ Берестейскомъ ся стало, оповѣ-

дали фолькгу за ними въ причинѣ насъ господара жедали. А такъ мы господаръ, видечи оную прозьбу ихъ быти слушную и причину ихъ милости пановъ радъ нашихъ, которую за оными жидами чинили, поважаючи, а хотечи въ оном упадку ихъ имъ подпоможенье и поратованье удѣлати и жебы тымъ снадней домы на пляцахъ погорѣлыхъ побудовати могли, зъ ласки нашое господарское онымъ жидомъ чирвоные золотые, которые они за сколько лѣтъ прошлыхъ для того погорѣнья выплачивати не могли, отпустивши имъ плаченья тыхъ чирвоныхъ золотыхъ, которые напередъ въ кождый рокъ отъ домовъ своихъ платити суть повинни, къ тому отъ плаченья капщизны медовое, пивное и горѣлчаное тымъ, которые таковые питья въ домѣхъ своихъ а горѣлку, такъ въ домѣхъ, яко и на рынку шинковати будутъ, и тежъ отъ солодовень, такъже отъ плаченья поголовщизны, которую на нихъ въ семъ року семьдесятъ шостомъ зъ головы брати есть уфалено, вызволили есьмо и симъ листомъ нашимъ вызволяемъ отъ дня и свята Шимона Юды въ року пришломъ семдесятъ семомъ будучого до таковогo другого дня и свята Шимона Юды, которое будетъ въ року пришломъ осьмьдесятъ первомъ, на чотыри лѣта зуполные, по собѣ идучіе. Якожъ подскарбему земскому и писару нашому великого князтва Литовского, старостѣ Пинскому, державцы Олитскому и Квасовскому, пану Лаврину Войнѣ росказуемъ, ижъ бы твоя милость о томъ вѣдаючи отъ жидовъ Берестейскихъ, якъ тыхъ чирвоныхъ золотыхъ, которыхъ они для того погорѣнья за колько годъ прошлыхъ не выплатили, и тыхъ, которые они напередъ въ кождый годъ платити суть повинни, тежъ капщизнъ медовыхъ, пивныхъ и горѣлчаныхъ, пѣнезей солодовныхъ, также поголовщины на нихъ, въ семъ року семьдесятъ шостомъ уфаленое, до часу и року вышеописаного правити и никоторые трудности о то имъ задавати не велѣлъ; также, естлибы который податокъ земскій будь поголовщизна, або серебщизна потомъ постановленъ, або уфаленъ былъ, твоя бы милость и въ таковыхъ податкахъ водлугъ уваженья податковъ фотькгу имъ чинилъ, до часу и року въ семъ листѣ нашомъ выше описаного. Писанъ у Торуни, лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ семьдесятъ шостого, мѣсеца Декабря шостого дня.

У того листу печать и подписъ руки его королевское милости: Stephanus rex; и подписъ руки его милости пана подскарбего тыми словы: Лавринъ Война—подскарбій земскій и писаръ.

1615 г.

Изъ книги за 1577—1632 годы, стр. 2609.

468. Привилегія короля Сигизмунда III-го, которою Брестскіе жиды освобождаются отъ квартированія въ ихъ домахъ пріѣзжей шляхты и другихъ христіанъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ тридцать второго, мѣсеца Апрѣля двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ въ замку его королевское милости Берестейскомъ, передо мною Еримъ Александромъ Станкевичомъ — подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ мѣста его королевское милости Берестейского Зелманъ Шмуловичъ—школьникъ, именемъ всихъ жидовъ мѣста Берестейского покладалъ и ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ листъ его королевское милости, пана нашего милостивого, писаный до вельможного его милости славное памяти небожчика пана Геронима Ходкевича—каштеляна Виленского—старосты Берестейского о речь въ немъ ширей выражоную, о который жедалъ, абы принятъ и до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ былъ уписанъ. Я подстаростій, видечи быть речь слушную, оный листъ его королевское милости принявши, до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписать велѣломь, которого уписуючи письмомъ польскимъ слово до слова такъ се въ собѣ маетъ:

Zigmont trzeci, z łaski Bożey król Polski etc. Wielmożnemu Heronimowi Chodkiewiczowi— casztalanowi Wileńskiemu, staroście naszemu Brzeskiemu, uprzeymie nam miłemu łaskę naszą królewską y na potem będącym starostom naszym Brzeskim. Wielmożni, uprzeymie nam mili! Suplikowali nam poddani naszi żydowie miasta naszego Brześcia, że urząd zamkowy stanom szlacheckim y łudziom przeieżdżym gospody rospisuią y daią w domiech ich żydowskich nad prawo y wolności, od przodków naszych y od nas im nadanych, którémi domy ich od stania gości są wyzwolone. Przy którey wolności zachowuiąc, my ich wcale, według przywileiów, im nadanych, chcemy mieć po was y rozkazuiemy, abyście w tey mierze według praw z wolności ich ku nim zachowali się y zachowywać się kazali, a gospod w domiech ich nikomu dawać albo zapisować nie dopuścili y dopuszczać nie kazali, gdyż w tamtem mieście naszem gospod iest w domiech chrześciańskich z potrzebą, gdzie się stany szlacheckie y ludzie przeieżdże stanowić mogą, uczynicie to s powinności swey dla łaski naszey królewskiey. Przytym żądamy wam dobrego od Pana Boga zdrowia. Dat w Warszawie, dnia dziewiątego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset piętnastego, panowania królewstw naszych Polskiego dwudziestego ósmego, a Szwedskiego dwudziestego pierwszego roku.

У того листу его королевское милости печать великая великого князьства Литовского а подписъ рукъ тыми сло-

вы: Sigismundus rex; Stephan Pac—pisarz. Который же тотъ листъ его королевское милости до актъ ку активанью поданый, до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1629 г.

Изъ книги за 1680—1681 годы, стр. 335.

469. Листъ гетмана в. кн. Литовскаго Льва Сапѣги, даный жидамъ на свободное жительство въ мѣстечкѣ Березнѣ.

Левъ Сапѣга гетманъ в. кн. Литовскаго симъ листомъ разрѣшаетъ жидамъ селиться въ его имѣніи Березѣ, строить дома и синагогу наравнѣ съ жидами, живущими въ его имѣніяхъ Рожанахъ и Косовѣ, и завѣщаетъ своимъ потомкамъ сохранить эти права жидамъ на вѣчныя времена.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осмьдесятого, мѣсяца Априля осмьнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Зикгмунтомъ Казимеромъ Горновскимъ — подчашимъ Смоленскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ постановившисе очевисто жидъ Саломонъ Михалевичъ—школьникъ кагалу Берестейского, листъ годное памети зошлого съ сего свѣта небощика ясневельможного его милости пана Леона Сапѣги—воеводы Виленского, гетмана великого в. кн. Лит., на речь въ немъ нижей выражоную, жидомъ Березенскимъ даный и служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Leo Sapieha—woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Lit., Brzeski, Mohilewski starosta. Oznaymuię tym moim listem: iż ia chcąc, aby żydzi w maiętności mey Berezie osiadali, domy sobie budowali y tam mieszkania swe mieli, pozwalam im zbudować szkołę nabożeństwa ich w tym miasteczku moim Berezie, którą szkołę zbudowawszy maią spokoynie w niey nabożeństwa swe odprawować. Do tego daię tymże żydom w Berezie mieszkaiącym, tak tym, co teraz są, iako y co się potem zbierać y osiadać będą, wolność taką, iaką y drudzy żydzi w maiętnościach moich, iako w Rożaney, w Kosowie ode mnie maią, y ci w Berezie mieszkaiący, takiey że wolności używać maią, buduiąc się tam y ozdobnie domy wiezne wystawiaiąc, w czym ich wedle tego listu mego zachować mam, y po mnie potomkowie moi będą powinni; co urzędnikowi memu Berezeńskiemu teraźnieyszemu y którzy po nim następować będą rozkazuię, aby żydzi Berezeńscy wedle tego listu mego zachowani byli, na co daię im ten mόy list z pieczęcią y z podpisem ręki mey. Pisan w Wilnie, dnia dziewiątego miesiąca Julia, roku Pańskiego tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego.

У того листу, при печати притиснѐной, подписъ руки тыми словы: Leo Sa-

pieha — woiewoda Wileński; а по томъ подписѣ на томъ же листѣ стверженье, змоцненье и подписъ рукъ тыми словы: Zachowuię żydów Bereźskich przy tym liście imci pana oyca y dobrodzieia mego—Kazimierz Leo Sapieha—marszałek nadworny w. x. Lit., Wołpieński starosta, y ia Kasper Kochalewicz — prior cartum Bereznensis tegoż zachowania. Который же тотъ листъ, черезъ особу уверху помененую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1634 г.

Изъ книги за 1667 — 1668 годы, стр. 1926.

470. Подтвержденіе королемъ Владиславомъ IV-мъ правъ, данныхъ Дивинскимъ жидамъ.

Владиславъ IV-й симъ листомъ подтверждаетъ своимъ Дивинскимъ жидамъ права, дарованныя его предшественниками всѣмъ вообще жидамъ в. кн. Литовскаго, въ силу которыхъ позволяется имъ имѣть свои дома, строить божницы и отбывать въ нихъ свои религіозные обряды, имѣть свои кладбища и хоронить на нихъ тѣла своихъ умершихъ, а равно и заниматься разными промыслами и торговлей. Кромѣ этого онъ позволяетъ имъ въ дѣлахъ судебныхъ подавать апелляцію къ самому королю.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ осьмого, мѣсеца Августа двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ— стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Мишко Левковичъ— школьникъ жидъ Дивинскій, листъ консерваційный светое памети короля его милости Владислава, жидомъ Дивинскимъ на речь въ немъ нижей менованую даный, служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ въ тые слова писаный:

Władysław, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu o tém wiedzieć należy. Suplikowali nam żydzi poddani nasi miasteczka Dywina, w ekonomiey Brzeskiey leżącego, abyśmy ich przy bożnicy y kopiszczu, tak też y słusznie nabytych domach, placach, gruntach y łaźni zachowawszy, y tey pomienioney wolności z łaski naszey im nadali. Do tego my, za prożbą niektórych panów rad y urzędników dworu naszego, przy nas na ten czas będących, do nas za nimi wniesiono; tudzież przychylaiąc się do ieneralnego przywileiu żydów w. x. Lit., od nayiaśnieyszych antecessorów naszych nadanego y od nas potwierdzonego, łaskawie się skłoniwszy, żydów Dywińskich przy domach, placach, łaźni y gruntach, które od kogokolwiek za słusznym prawem trzymaiąc, osobliwie przy bożnicy y spokoynym w niey obrzędów żydowskich odprawowaniu, także kopiszczu, gdzie się zmarłych żydów ciała grześć zwykły,— ninieyszym listem naszym zachowuiemy y possessyą

ich utwierdzamy, pozwalaiąc im dla słusznego poczynienia wszelakie handle odprawować y inszych wolności y pożytków, temu miasteczku Dywińskiemu nadanych, w przywileiu świętey pamięci króla imści pana oyca naszego wyrażonych, zarówno z mieszczany tamecznemi zażywać. Nadto, tymże żydom Dywińskim, teraźnieyszym y napotym będącym we wszelakich actiach, iako potocznych, tak pogotowiu w kryminalnych z iakiegokolwiek stanu osobami, we dworze naszym Dywińskim (do którego iuryzdykci tych żydów, od inszych wszelakich wyimuiąc, przyłączamy) odprawuiących się od dekretu starosty, abo podstarościego tamecznego, wolno do nas y sądu naszego zadwornego appellatią wiecznie naznaczamy; powinność iednak wszelaką, do dworu naszego Dywińskiego należącą, iako y drudzy mieszczanie tameczni pełnić powinni będą. Co wszystko stwierdzaiąc a do wiadomości tych, którym by to wiedzieć należało, przywodząc, chcemy mieć y rozkazuiemy, aby żydów Dywińskich przy wolnościach, miasteczku Dywińskiemu nadanych y tu opisanych, krom żadnego przenagabania, zachowali dla łaski naszey. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie na seymie, dnia dwudziestego ósmego miesiąca Lipca, roku Pańskiego tysiąc sześćset trzydziestego czwartego, panowania naszego Polskiego wtórego, a Szwedzkiego trzeciego roku.

У того листу его королевское милости, при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Vladislaus rex; Marcian Tryzna — referendarz, pisarz w. x. Lit. — Żydom Dywińskim conservatio przy bożnicy y domach ich z wolną do sądu zadwornego appelatią. Который же тотъ листъ его королевское милости консервацыйный ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1649 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 1383.

471. Привилегія короля Яна Казиміра, подтверждающая всѣ прежнія привилегіи, данныя жидамъ.

Въ этой привилегіи перечисляются главнѣйшіе документы, когда либо выданные жидамъ Польши и в. княжества Литовскаго, въ обезпеченіи ихъ политическихъ правъ, какъ то: привилегіи и листы королей польскихъ и в. князей литовскихъ, начиная отъ Казиміра Великаго до Владислава IV включительно; постановленія и договоры ихъ съ мѣщанами; судебныя постановленія и др. документы, гарантирующіе права жидовъ въ в. княжествѣ литовскомъ. Нѣкоторые изъ нихъ приводятся въ выдержкахъ, какъ то:

1) Листъ Стефана Баторія трибуналу о неподсудности жидовъ трибунальскому суду.

2) Привилегія Сигизмунда III-го по этому же предмету. Въ этойже привилегіи узаконяется порядокъ судопроизводства какъ для жидовъ съ христіанами, такъ и между ними самими. Христіане должны были судиться съ жидами сначала въ судѣ воеводскомъ, а потомъ уже въ ассесорскомъ; жиды съ жидами *въ кагалѣ*. На малыя суммы должны были присягать, взявшись *за клямку* (замочную ручку) божницы; на большія—на *десятерахъ* (десять-словіи). Въ случаѣ смерти жида, дол-

ги уплачивались изъ имущества умершаго, но вѣно должно было оставаться для жены и дѣтей.

3) Разные листы короля Сигизмунда III-го, по которымъ жиды ремесленники увольняются отъ цѣховъ, а жиды торговцы—пріобрѣтаютъ право свободной торговли. Тѣхъ и другихъ воспрещается позывать въ суды во время шабашей (т. е. дней субботнихъ).

Король Владиславъ IV, подтверждая эти листы, дополнилъ ихъ еще другими узаконеніями, какъ то: чтобы жидъ за жида не подвергался отвѣтственности, если не давалъ за него законнаго ручательства, а равно родители за взрослыхъ дѣтей, дѣти за родителей и супруги другъ за друга; чтобы родители не обижали своихъ малолѣтнихъ дѣтей и не дѣлали вредныхъ для нихъ записей подъ страхомъ отвѣтственности; чтобы жидамъ не дѣлали препятствій въ отбываніи ихъ религіозныхъ обрядовъ; чтобы не брали съ нихъ лишнихъ податей; въ случаѣ необходимости заключить жидовъ въ тюрьму, чтобы сажали ихъ не иначе какъ въ тюрьму въ гродскую; залогъ разрѣшается продавать безъ объявленія жидамъ по истеченіи года и 6 недѣль.

4) Привилегія Владислава IV-го по поводу жалобъ жидовъ на отнятіе у нихъ христіанами каменныхъ домовъ за долги. Король предписываетъ христіанамъ, чтобы они не входили въ непосредственное владѣніе домами и другими жидовскими поземельными недвижимостями, а сдавали ихъ на аренду жидамъ же; въ случаѣ отказа отдѣльныхъ лицъ изъ жидовъ на такую сдѣлку—передавать ихъ кагалу. Въ случаѣ продажи, оцѣнку производить въ присутствіи двухъ христіанъ и двухъ жидовъ. Христіанинъ заимодавецъ долженъ былъ соглашаться на такую оцѣнку и дать письменное удостовѣреніе кагалу въ неимѣніи претензій. Привилегія эта была выдана жидамъ в. кн. Литовскаго по примѣру воеводствъ Краковскаго и Познанскаго.

5) Листъ Сигизмунда III-го Брестскому магистрату, подтверждающій неподсудность жидовъ магдебургіи. Выданъ онъ былъ вслѣдствіе жалобъ Брестскихъ жидовъ на Брестскій магистратъ.

Король Янъ Казиміръ подтверждаетъ всѣ вышепоименованные документы.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Іюня осьмнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ передо мною Геронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Мошко Шопшевичъ,—жидъ Берестейскій, покладалъ и ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ перъ облятамъ подалъ екстрактъ съ книгъ канцеляріи его королевское милости большое великого князства Литовского вписанья въ нимъ привилею на речь нижей выражоную, жидомъ Литовскимъ служачого, которого уписуючи у книги въ словѣ до слова такъ се въ собѣ маетъ:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski, etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedziec należy, iż byliśmy proszeni o wydanie z xiąg cancellaryi naszey większey w. x. Lit. extractem sprawy niżey wyrażoney, która, po tytule naszym, tak się w sobie ma:

Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Torem naiaśnieyszych antecessorów naszych królów polskich y wielkich xiążąt Litewskich, idąc wprzód przy szczęśliwey przez ustne y zgodne suffragia od wolnych oboyga narodów korony polskiey y w. x. Lit. na panstwa tey zacney rzp-tey inauguratiey, a potem przy świątobliwey koronacyi naszey, wszystkie prawa, przywileia, wolności, swobody, zwyczaie y praerogatiwy, od przodków naszych nadane, pozwolone y zachowane publiczne y prywatne wszystkim stanom y obywatelom koronnym y w. x. Lit. przysięgą naszą królewską potwierdziliśmy y całości onych z wszech miar postrzegać obowiązaliśmy się. Temu więc obowiązkowi naszemu po wszystkie dni pa-

nowania naszego dosić czynić gotowi będąc, podług chwalebnego przodków naszych postanowienia y zwyczaiu, cokolwiek y do partykularnego tychże praw, przywileiów, swobod y wolności, któremi się poddani panstw naszych szczycą y cieszą, obwarowania y nowych według czasu, potrzeby y słuszności porządkiem prawnym przyczynienia ściąga się, chętnie do tego wszystkiego wolą naszą skłaniamy. Donieśli tedy nam przez supplikę swą zaraz do nas Moyżeszowiczowie—żydzi Wileńscy, także Samuel Solomonowicz, Jcko Fayszewicz y Boruch Łachmanowicze prożbę swoimi y wszystkich żydów w w. x. Lit., a mianowicie, w stołecznem mieście Wileńskim, Brześciu, Mohilewie, Mińsku, Grodnie, Pińsku, Orszy y w inszych miastach y miasteczkach w. x. Lit. mieszkaiących imieniem, abyśmy wszystkie prawa, przywileia, rescripta y wolności, zdawna od nayiaśnieyszych antecessorów naszych królów polskich y wielkich xiążąt litewskich onym nadane, approbowane y utwierdzione, w spokoynym używaniu ich będące, przez osobliwy przywiley nasz mocą y powagą naszą królewską approbowali, reassumowali y stwierdzili. I zatym między inszemi przywileiami pokładali przed nami przywiley świętey pamięci króla brata naszego, pargaminowy z podpisem ręki i k-mści y z pieczęcią większą w. x. Lit., który z początku aż do końca słowo w słowo tak się w sobie ma:

Władysław czwarty z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy, iż iednostaynemi y wolnemi głosy od wolnych Korony Polskiey y w. x. Lit. narodów na państwo y stolicę po świętey pamięci królu imści, panu oycu naszym, obrani będąc, iakośmy zaraz po szczęśliwey naszey electii na wszystkie prawa y wolności tak ieneralne, iako y specialne, publiczne y priwatne poprzysięgli, tak przysięgi naszey ze wszech miar postrzegaiąc wszystkim wszystkie wolności, prawa y przywileia weale zachować gotowiśmy. Zaczym Samuel y Łazarz Moyżeszowiczowie—żydzi Wileńscy, Morduchay Wolfowicz, Samóyło Salimonowicz, Nachman Jakubowicz—żydzi Brzescy, Mińscy, Grodzieńscy, Pińscy, Nowogrodzcy, gdy swym y wszystkich in genere żydów w. x. Lit. w miastach y miasteczkach mieszkaiących supplicowali nam, abyśmy przywileia wszystkie, nadane od nayiaśnieyszych niegdy antecessorów naszych, wolności mocą y powagą naszą królewską zmocnili y stwierdzili. A między innemi przywileiami pokładali przed nami przywiley króla imści Żygmonta trzeciego, pana oyca naszego, po rusku pisany, a za pozwoleniem naszym po polsku wytłumaczony, który tak się w sobie ma:

Zygmunt trzeci, z Bożey łaski król polski, etc. Oznaymiemy tym listem naszym wszystkim wobec y każdemu zosobna, komu by o tem wiedzieć należało, ninieyszym y napotem będącym. Bili nam czołem, hospodaru, wszyscy żydowie zborów Brzeskiego, Trockiego, Grodzieńskiego, Pińskiego y z inszych miast, miasteczek naszych królewskich, kniazkich, pańskich y ziemiańskich, duchownych y świeckich, w wielkim xięstwie Litewskim, w ziemiach ku niemu należących mieszkaiących, abychmy im prawa, przywileia, listy, wolności ich, od przodków naszych, królów ichmści polskich y wielkich xiążąt Litewskich nadane y potwierdzone, także umowy y postanowienia ich pewne, przez ugody z niektóremi miasty uczynione, listem naszym stwierdzili. Acz ieśmy wszystkie przy-

wileia, listy, daniny y wolności koronie Polskiey y wielkiemu xięstwu Litewskiemu y wszystkim ziemianom, ku nim należącym, wszystkim w pospolitości y każdemu zosobna, iakiegożkolwiek stanu y narodu ludziom tych panstw, od przodków naszych królów ich mości polskich y wielkich xiążąt Litewskich, zwłaszcza króla iego mości Kazimierza wielkiego, Ludwika Logis nazwanego, Władysława Jagiełła nazwanego, y bracią iego, Witolda y Zygmunta wielkich xiążąt Litewskich, Władysława y Kazimierza synów Jagiełłowych, Jana Olbrychta, Alexandra, Zygmunta, Zygmonta Augusta, Henryka y Stephana—krolów ich mściów polskich y wielkich xiążąt Litewskich, słusznie y prawnie nadane, listem y przywileiem naszym utwierdzili, zmocnili y warowali, pod który warunek y potwierdzenie zamykaią się też wszystkie listy, przywileia, prawa y wolności ludziom narodu żydowskiego od przodków naszych nadane; iednakże my, z łaski naszey królewskiey, na czołobicie wszystkich żydów w w. x. Lit.—im y w ziemiach, ku nim należących, mieszkaiących, tym osobliwym listem y przywileiem naszym wszystkie prawa, przywileia, dekreta, listy y wolności ich słuszne, od przodków naszych im nadane, także stanowienia y umowy ugodliwe, z miasty y miasteczkami uczynione y ku temu zwyczaie ich dawne, tak w kupiectwach, handlach, iako y w inszych sprawach, których ten narod żydowski za panowania przodków naszych królów ich mści polskich y wielkich xiążąt Litewskich zdawna aż do tego czasu używa, we wszystkich punktach, artykułach, constitutiach, tak iakoby w tym liście naszym mianowicie wypisane y wyrażone były, umocniamy, stwierdzamy na wszystkie potomne y wieczne czasy, chcąc mieć, abyd wszędzie na wszystkich urzędach y u każdego prawa, według przywileiów przodków naszych y według używania y zwyczaiu, ich mocnie y nieporusznie dzierżane y zachowane były. Którzy żydowie nie pod inszą władzą y urzędami, iedno przed wierzchnością naszą królewską, woiewod y starost naszych, pod któremi kto z nich mieszka, być maią, y nie inszemi prawy, ieno iako artykuły y przywileie ich omowiaią, w statucie są opisane y których do tych czasów oni sami y potomkowie ich używali, y onemi sprawowani y sądziemi będą. I na tośmy wszystkim żydom, w państwie naszym y w. x. Lit. mieszkaiącym, dali ten nasz list s podpisem ręki naszey królewskiey, do którego y pięczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Pisan w Krakowie, roku od Narodzenia Syna Bożego tysiąc pięćset ośmdziesiąt ósmego, miesiąca Lutego pierwszego dnia.

Pokładali potem y list upominalny tegoż króla iegomści Stephana, w którym serio napomina sąd trybunalski, rai czey aby żydom przed sobą y sądami swemi rosprawować się nie kazali, andopuszczali.

Potrzecie pokładali miedzi inszem przywileiami świętey pamięci króla iego mści Zygmonta trzeciego, pana oyca naszego, de data w Warszawie, dnia dwudziestego szóstego m-sca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego, w którym od sądów trybunalskich ziemskich y mieyskich excipowawszy żydów, poddaie ich pod sąd zamkowy grodzki, appellatione salva do nas y sądu naszego, za mandatem też przed sądem naszym y nie ma mieć forum, aż się wprzód rozprawi u sądu naszego należnego zamkowego, a stamtąd dopióro appellacya do sądu naszego zadwornego; z domów tych, które w mia-

tscah maią podatki, powinni dawać zwyczayne, iako inni mieszczanie, inszym powinnościom mieskim zwyczaynym, iako donatiom nie podlegaiąc, względem tego, że pogołówne daią, albo gdzie pacta z mieszczany maią, tedy podług nich płacić powinni, same zaś osoby w sprawach wszelakich do iurisdictiey tylko zamkowey należeć maią. Żyd, któryby miał sprawę swoie z żydem, tedy starsi ich sądzić maią y karać według zakonu swego; także gdy przysięgę przed sądem iakim któremu z nich nakażą, tedy ieśliby szło o iako wielką summę, ma na rodallie, to iest, dziesięcioro Boże przykazanie przysięgać, a ieśli o mało, tedy wziowszy się za klamkę u bożnice, według przywileiów im od przodków naszych nadanych. Żyd ieśliby który umarł, a został się być dłużen, tedy wprzód żonie iego pozostałey wiano iey naznaczone, według zapisu żydowskiego, zupełnie doiść ma, a coby zbywało nad wiano, to creditorowi iego ma być dano; a ieśliby też żona przód zmarła, tedy dzieciom iego te wiano należeć ma. Rzemiesnikom, którzykolwiek między żydami są, iakie kto z nich rzemiosło umie, wolno im robić bez przeszkody wszelkiey, a do cechów należeć nie maią; także w szabaty y inne dni święte aby ich do sądów nie przypozywano, ani sądzono.

Pokładali poczwarte różne listy w różnych daciech króla imści Zygmonta trzecego, pana oyca naszego, strony robienia rzemiosł, do cechów należąc, y wolnych handlów wszelakich żydom pomienionym dane. Te tedy punkta, conditie y artykuły ze wszystkiemi ich oryginalnemi przywileiami, in quantum juri communi non repugnant, my Władysław czwarty król, wiecznemi czasy ztwierdzamy, umacniamy y przy powinney mocy zachowuiemy, zostawuiemy z tém nadaniem y dostateczną declaratią naszą: sędziowie ziemscy w. x. Lit. wszelakie sprawy żydów, sprawiedliwości dowodzących, z iakiemi kolwiek osobami zachodzące, przyimować y nieodwłoczną sprawiedliwość czynić powinni, według prawa pospolitego y przywileiów żydom nadanych, aby żyd za żyda, bez obowiązku na się danego, o długi y inne krzywdy nie odpowiadał nikomu y aby żaden in vim repressaliorum na żydach sprawiedliwości nie dochodził, y tak w drodze, iako na mieyscu grabić y hamować y inne iakie kolwiek trudności czynić nie ważył się, ale tego requirował, który się legitime principałem, albo też społcześnikiem być ukaże; rozumieiąc to także, syn lat dorosłych, possessionatus za oyca, ani ociec za syna, mąż za małżonkę, ani małżonka za męża, bez słusznego zapisu y obowiązku, odpowiadać y dosić czynić nie maią; ociec też y matka, maiąc dziec niedorosłe, nic ku szkodzie ich oddalać ani zapisować nikomu nie może sub nullitate. A kto by się temere ważył przeciwko tey naszey declaracyi integrum partis co czynić, tedy to violentiam sapere ma. Przysięgę gdy in causis magni momenti czynić żydzi maią, tedy na samym rodalle, to iest, dziesięciorgu Bożego przykazania w szkole żydowskiey, bez żadney okoliczności, simpliciter, według zakonu żydowskiego, w tém między niemi zachowanego y przywileiów im nadanych, czynić będą powinni. Waruiemy też to żydom obywatelom w. x. Lit. w miastach, miasteczkach naszych świeckich y duchownych mieszkaiącym, iż bożnic y nabożeństwa w nich, które dotąd w używaniu mieli, spokoynie y na potomne czasy zażywać maią, także y kopiszcz dla chowania ciał zmarłych wolno im nabywać, zdawna nabytych spokoynie, według dawnych zwyczaiów

zażywać. A iż ciż żydzi w. x. Lit. supliko wali nam,(aby ich) przy opisanych prawem kancellaryiskich y sądowych wszelakich dochodach zachowali y od depactatiey niesłuszney ochronili; y w tym im łaskę naszą oświadczamy miłościwie, chcąc mieć po starostach, podstarościech, sędziach, pisarzach ziemskich y grodskich, także po magistratach mieysckich, aby dochody, prawem pospolitym opisane, od żydów brali, żadnych depactacyi nad zwyczay y słuszność im nie czyniąc. Jeśliby też żyd o dług abo iakiekolwiek excessa do więzienia decretem był naznaczony; tedy nie gdzie indziey ieno w grodzie maią siedzieć; zastawę po roku y sześciu niedziel officiose oszacowawszy, bez obwieszczenia żydom, wolno będzie przedać; nawiązka każdemu żydowi taka, iaka prawem przywileiami iest opisana, dawana być ma. Co wszytko stwierdzaiąc y do wiadomości wszem wobec przywodząc, chcemy mieć, aby żydzi wszyscy w. x. Lit. przy tych wolnościach y praerogatywach wcale y nienarusznie zachowani byli y ni od kogo przeszkody y violentiey żadnych, pod obroną naszą zostaiąc, nie ponosili, urzędy grodzkie y mieysckie z powinności swoich postrzegać maią. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie walnym szczęśliwey koronacii naszey dnia piętnastego miesiąca Februarii, roku Pańskiego tysiąc sześćset trzydziestego trzeciego, panowania naszego Polskiego y Szwedzkiego pierwszego roku. Vladislaus rex; Marcyan Tryzna — referendarz y pisarz w. x. Lit.

Drugi przywiley pokładali s podpisem ręki świętey pamięci króla imści, pana brata naszego, z pieczęcią mnieyszą w. x. Lit., którego, po tytule króla imści, ten iest tenor:

Władysław czwarty. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy. Przekładane nam były częstokroć skargi od żydów, w mieście naszym Wileńskim, także w inszych miasteczkach, miastach naszych w wielkim xięstwie Litewskim, w ulicach uprzywileiowanych, wydzielonych y od chrześcian wyłączonych, w osobności mieszkaiących, iż niektóre osoby, maiąc długi od żydów sobie winne, w niezapłaceniu onych domy y kamienice ich zwykli w possessią swą obeymować y nad zwyczay dawny w nich mieszkać, przez co żydów, w ulicach ich będących, różnemi sposobami krzywdzą, różne grabieże y szkody im czynią, że nigdy żydzi bezpieczni od nich być nie mogą. Doniesiona zatym latem była nam supplica przez niektórych rady y urzędników naszych dwornych, abyśmy ich w tey mierze od dalszego niepokoiu y ukrzywdzenia ochronili y obwarowali. My tedy król, czyniąc, aby wszelakiego stanu y conditiey poddani nasi w pokoiu pospolitym na każdym mieyscu zachowani byli, a przychylaiąc się do przywileiu od świętey pamięci króla imści Zygmunta Augusta, przodka naszego, w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt czwartym, miesiąca Augusta siódmego dnia, żydom krakowskim conferowanego, y od nas na szczęśliwey coronatiey naszey w roku tysiąc sześćset trzydziestym trzecim, miesiąca Marca dwunastego dnia, żydom Poznańskim nadanego, który per oblatam do xiąg grodzkich Lubelskich wpisany y z nich extractem w roku tysiąc sześćset czterdziestego, w dzień przemienienia Pańskiego autentyce wydany, przed nami był pokładany, z łaski y dobroczynności naszey królewskiey przerzeczonym żydom Wileńskim y w inszych miastach y miasteczkach naszych w. x. Lit. będącym,

w których pewne ulice uprzywileiowane, wydzielone y od chrześcian wyłączone sobie maią, te praerogative y wolność dać y conferować umyśliliśmy. Jakoż ninieyszym listem naszym daiemy, confirmuiemy: iż kiedy kolwiek trafi się pomienionym żydom u chrześcian iakiego kolwiek stanu y conditiey na obligi, lubo na cyrografy y iakim kolwiek sposobem zadłużyć się, a nie mogliby gotowemi pieniędzmi tych długów zapłacić; więc kreditorowie nie pierwiey, aż by prawnie długów sobie winnych dowiedli, domy y kamienice ich w odprawie do possessyi swey obeymować będą mogli. Po obięciu zaś w takowych domach y kamienicach żydów w ulicach, które im są uprzywiliowane, wydzielone y od chrześcian wyłączone, będących, sami chrześcianie mieszkać nie będą y nikomu inszemu, prócz tylko żydowi któremu kolwiek przez arendę, zastawę, abo przez iaki inszy contract do dzierżenia y używania zawodzić, a pogotowiu przedawać nie maią. A ieśli by żaden żyd takowego domu, abo kamienice naiąć, lubo kupić nie chciał; tedy zbor tameczny żydowski powinien będzie takową summę pieniędzy iako podług słuszności, ieśli pod przysądem prawa magdeburskiego dom albo kamienica będzie, przez dwie osoby z magistratu mieskiego z dwiema żydami starszemi, a ieśli pod zamkowym abo dwornym prawem będzie, przez podstarościego y przy nim chrześcianina iednego, a przez dwu żydów za naiem abo za wszytko prawo zechceli dzierżący przedać, uznana y postanowiona będzie, odłożyć y zapłacić. A nad to z osobliwey łaski naszey przez niniejszy list nasz declaruiemy y waruiemy, iż gdy na którym żydzie abo żydówce, w szkole żydowskiey mieysce maiących, wskaz przez chrześcianina będzie otrzymany; niech wprzód mieysce ich szkolne odprawie ma podlegać, aż kiedy insze dobra leżące y ruchome nie będą wystarczały; a po otrzymaniu odprawy ma być takowe mieysce od chrześcianina inszemu żydowi, albo żydówce słuszną ceną puszczone y przydane. A ieśliby żydami żydówka takowego mieysca kupić y zapłacić nie chcieli, maią starsi żydzi, za wykonaniem przez szkolnika przysięgi na cenie, czego tamte mieysce warte będzie, zapłacić, a chrześcianin powinien będzie tę zapłatę przyiąć, prawa się swego sobie na tamte mieysce służącego zrzec y one na zbor żydowski porządkiem prawnym transfundować. Co wszytko stwierdzaiąc, daliśmy żydom w w. x. Litewskim będącym, ten list przywiley nasz s podpisem ręki naszey y z pieczęcią w. x. Lit. Pisan w Warszawie, dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Decembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego szóstego, panowania naszego Polskiego czternastego, a Szwedzkiego piętnastego roku. Vladislaus rex; Franciszek Isaykowski — referendarz y pisarz w. x. Lit.

Potrzecie pokładali rescript s podpisem ręki świętey pamięci króla imści Zygmunta trzeciego, pana oyca naszego, y s pieczęcią większą w. x. Lit., którego z ruskiego pisma na polskie za pozwoleniem naszym przetłumaczonego te są słowa:

Zygmunt trzeci, z Bożey łaski król Polski etc. Woytowi, burmistrzom, raycom, ławnikom y wszystkiemu pospólstwu mieszczanom miasta naszego Brzeskiego. Żałował nam, królowi, sługa nasz żyd miasta naszego Brzeskiego Szauł Judicz, sam od siebie y imieniem wszystkich żydów zboru ich Brzeskiego o to: iż gdy się im trafi mieć sprawę przed wami o boy, abo insze rzeczy; tedy się wy, nie zachowuiąc przeciwko onym po-

dług przywileiów im nadanych, prawem maydeburskim, a nie ziemskim, czynicie, przywodząc ich ku wielkiey krzywdzie y szkodzie nad prawo pospolite. Y prosili nas, króla, abyśmy im w tém więcey od was krzywdy cierzpieć nie dopuszczaiąc, list nasz do was pisać kazali. Czego my król, z powinności naszey chrześciańskiey postrzegaiąc, powinniśmy, iako by nikomu nad prawo niiakie ukrzywdzenie y szkoda nie działa, przeto chcemy mieć y rozkazuiemi wam, abyście wy od tego czasu, gdzieby się trafiło napotem żydowi z mieszczaninem u sądu waszego maydeburskiego sprawę mieć, tedy iuż nie maydeburskim, ale ziemskim prawem sądzili, odprawowali, zachowuiąc się w tem podług prawa pospolitego y statutu ziemskiego koniecznie. Pisan w Warszawie, roku Pańskiego tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt wtórego, miesiąca Octobra dziesiątego dnia. Sigismundus rex; Maciey Woyna— pisarz.

My tedy Jan Kazimierz król, za przyczyną pp. rad y urzędników naszych dwornych, takowe przywileia, rescripta wyżey inserowane, cale, zupełnie, ni w czym nienaruszone y żadney wątpliwości w sobie nie maiące, tudzież prawa, wolności, swobody, warunki y zwyczaie w nich wyrażone, żydom w. x. Lit., w miastach, miasteczkach mieszkaiącym, od nayiaśnieyszych świętey pamięci królów Polskich y wielkich xiążąt Lit. nadane, pozwolone y potwierdzone, z słusznością y z prawem pospolitym zgodliwe, we wszytkich contentach, punctach, conditiach, clausulach y paragrafach approbować y utwierdzić umyśliliśmy. Jakoż tym listem przywileiem naszym, autoritate nostra regia approbuiemy, reassumuiemy, roboruiemy, stwierdzamy, zmacniamy, y żeby u każdego sądu y prawa za ważne y prawne przyimowane y przy zupełney mocy zachowane były, mieć chcemy y declaruiemy na wszytkie przyszłe wieczne czasy. Y na to iesmy dali ten list, przywiley nasz s podpisem ręki naszey y z pieczęcią w. x. Lit. Dan w Krakowie, na seymie koronnym, dnia siedmnastego miesiąca Lutego, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego, panowania naszego Polskiego y Szwedzkiego pierwszego roku: Joannes Casimirus rex; Franciszek Isaykowski—referendarz y pisarz w. x. Lit.

My król, na prożbę strony potrzebuiącey łaskawie zezwoliwszy, tę sprawę, w ten list nasz wpisaną, extractem pod pieczęcią w. x. Lit. wydać rozkazaliśmy. Pisan w. cancellariey naszey, dnia trzydziestego miesiąca Maia, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego, panowania naszego Polskiego y Szwedzkiego pierwszego roku.

У того привилею печать великого князтва Литовского притисненая а подписъ рукъ тыми словы: Albrycht Stanisław Radziwił — canclerz w. x. Lit., mn. pria; Jan Dowgiało Zawisza— sekretarz i. k. mości. Который же то екстрактъ, перъ облятамъ ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1654 г.

Изъ книги за 1684—1686 годы, стр. 713.

472. Желѣзный листъ короля Яна III-го, данный двумъ Могилевскимъ жидамъ для охраны ихъ отъ уплаты долговъ въ теченіи двухъ лѣтъ.

Король Янъ III-й во вниманіе къ несчастію, постигшему жидовъ Нахима Афраимовича и его сына въ г. Мірѣ, гдѣ во время ярмарки сгорѣли всѣ ихъ пушные дорогіе мѣха, даетъ имъ на три года *желѣзный листъ* или *глейтъ*, какъ на свободное жительство и торговлю во всѣхъ городахъ в. кн. Литовскаго, такъ и на неплатежъ долговъ ихъ должникамъ на означенное время.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмдесятъ пятого, мѣсяца Генваря петнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Ицко—жидъ школьникъ кагалу Берестейского, листъ его королевское милости желѣзный, жидомъ Могилевскимъ нижей помененымъ даный и служачій, ку активованью до книгъ гродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan trzeci, z Bożey łaski, król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem w obec y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy. Przełożono nam iest przez pewnych pp. rad naszych imie[n]i[e]m niewiernych żydów Nachima Afraimowicza y syna iego Afraima Nachimowicza—obywatelów y kupców Mohilowskich, iż im w roku tysiąc sześćset ośmdziesiątym towary znaczne, w mieście Mirze od iarmarku do iarmarku w schowaniu złożone, y potym prędko w Mohilowie, u sąsiada, żyda Jakóba Zuswanowicza sobole y inne futra bogate zgorzały, iako attestatie na to z obudwu mieysc wydane świadczą, przez które to nieszczęśliwe przypadki od wszystkiey swoiey substantiey odpadłszy, do ostatniey ruiny przyszli, że creditorom swoim płacić tak prędko nie mogą. I lubośmy onym gleyt nasz, abo list żelazny, do trzech lat de data w Jaworowie, dnia trzeciego miesiąca Oktobra, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszego dali byli; że iednak nie tak się ieszcze dobrze zapomogli, żeby mieli satisfactiey wszystkich długów wystarczyć, na pokorną suplikę za niemi do nas wniesioną, umyśliliśmy onym ieszcze gleyt nasz, abo literas moratorias, do dalszego czasu przedłużyć y prorogować. Jakoż przedłużamy y proroguiemy do lat dwóch, od publicatiey tego listu rachuiąc, teraźnieyszym listem naszym, za którym to gleytem naszym prorogowanym, pomienieni żydzi wolno y bespiecznie wszędzie w xięstwie Litewskim y w państwach naszych mieszkać y po iarmarkach ieździć, handlować y wszystkie sprawy swoie poczciwie odprawować będą mogli; a od płacenia wszelkich długów swoich, tak na obligi, iako y na insze credity zaciągnionych, wolni będą, ani o te długi do któregokolwiek sądu y urzędu zapozwani stawać, odpowiadać y dekretów, albo ich exekutiey, podlegać nie będą powinni, aż do wyiścia wyżey napisanego czasu, osoby y dobra ich ruchome y nieruchome pod tą

naszą protekcią wolne y bezpieczne zostawać maią. Co do wiadomości wszystkim, komu to należy, osobliwie sądom wszelkim trybunalskim, ziemskim, grodzkim, zamkowym, mieyskim, iarmarocznym y wszelakim iurisdictiom donosząc, mieć chcemy y rozkazuiemy, aby pomienionych żydów Nachima Afraimowicza y syna iego Afraima przy tym gleycie naszym, od nas prorogowanym, cale y nienaruszenie zachowali y onych o iakiekolwiek długi sądzić, dekretami okrywać y exekutiey czynić nie ważyli się y na żadne pozwy, mandaty odpowiadać y sprawować się względem długów nie przymuszali, dla łaski naszey y pod winami na gwałtowników gleytów naszych w prawie opisanemi. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dat w Żółkwi, dnia dwudziestego piątego miesiąca Nowembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego, panowania naszego iedynastego roku.

У того листу его королевское милости желѣзного, при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Jan król. Который же тотъ листъ его королевское милости желѣзный, черезъ особу верху помененую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1655 г.

Изъ книги за 1760—1763 годы, стр. 1581—1582.

473. Универсалъ Короля Яна Казиміра о томъ, чтобы не было причиняемо обидъ Брестскимъ арендаторамъ корчемъ, мельницъ и т. под.

Брестскій жидъ и слуга кагальный представляетъ въ судъ универсалъ Яна Казиміра слѣдующаго содержанія: Такъ какъ нѣкоторыя частныя лица, пріобрѣвъ земли возлѣ города Брести, построили тамъ корчмы и продаютъ водку и пиво въ убытокъ арендаторамъ королевскихъ столовыхъ имѣній, а другіе имѣютъ у себя жернова и мелютъ въ чужихъ мельницахъ, то король строго приказываетъ прекратить этого рода злоупотребленія подъ опасеніемъ конфискаціи питей и самаго хлѣба, который будутъ молоть въ жерновахъ и чужихъ мельницахъ.

Roku tysiąc siedmset sześćdziesiąt trzeciego, miesiąca Februaryi dwudziestego piątego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Brzeskim, przed aktami starościńskiemi, y przede mną Karolem Wieszczyckim—podstolim y podstarościm sądowym grodzkim woiewództwa Brzeskiego, comparens personaliter żyd Sęder Josiewicz, sługa kahalny miasta ikmści Brześcia, uniwersał s. p. króla imści Jana Kazimierza, na arendę browarną królewską y młyny, żydom arendarzom Brzeskim służący, ad acta podał, który, wpisuiąc w xięgi de verbo ad verbum, tak się w sobie ma:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski, etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, a mianowicie mieszczanom miasta naszego Brześcia, iuryzdyki magdeburskiey, duchowney, szlacheckiey y zamkowey y inney wszelkiey kondycyi y stanu ludziom, oznaymuiemy. Mamy tę wiado-

mość, iż niektóre osoby, ku wielkiey przeszkodzie arendy naszey Brzeskiey, nabywszy sobie gruntów pod miastem, priwatne zakładaią y założyli karczmy y tam gorzałkę, piwo y inne różne szynkuią napoie; także na uymę prowentów naszych, ze młynów przychodzących, pokątnie w żarnach y w cudzych młynach, a nie naszych—zboża rożne mielą; y gorzałkę, z strony zasięgaiąc, privatim y potaiemnie w domach swoich różne osoby szynkuią, — przez co prowenta nasze stołowe, dawnemi prawami obwarowane, znaczną uymę y dyminucyą ponosić muszą. Surowie tedy wszystkich obywatelów miasta naszego Brześcia, iakieykolwiek kondycyi y stanu, upominamy y przykazuiemy, aby się żaden, pod żadnym pretextem, karczem pokątnych y szynków zakładać y szynkować gorzałek, żyta y innego wszelakiego zboża, w żarnach, w cudzych, a nie naszych młynach mleć, y niiakiey naymnieyszey przeszkody w arendzie czynić nie ważył, —pod winami, w rewizyach naszych opisanemi, y pod surową animadversyą naszą, y pod utraceniem gorzałek y napoiów, pokątnie szynkowanych, także pod utraceniem zboża w żarnach y każdych młynach prywatnych mletych. Na co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego trzeciego, miesiąca Czerwca, roku Pańskiego MDCLV, panowania naszego polskiego siódmego, a szwedzkiego ósmego roku. U tego uniwersału przy wyciśnioney in cera rubra pieczęci mnieyszey w. x. Lit., podpis ręki króla imści w te słowa: Jan Kazimierz król; a podrugiey stronie teyże pieczęci podpis i. w. i. p. referendarza w. x. Lit. his verbis: Jan D. Zawisza—referendarz y pisarz w. x. Lit. Pod pieczęcią zaś tego uniwersału expressya takowa: Uniwersał, aby przeszkody arendarzom nie czyniono. Na złożeniu zaś tego uniwersału suscepta stara w te słowa: Tysiąc sześćset piędziesiąt piątego, miesiąca Julii trzydziestego dnia, ten list króla imści ku aktykowaniu podano: Jan Heronim Żaba—horodniczy y namiestnik Brzeski. Który to takowy uniwersał, przez wyż wyrażonego żyda ad acta podany, iest do xiąg grodzkich Brzeskich, ze wszelką w nim wyrażoną rzeczą, przyięty y zapisany.

1656 г.

Изъ книги за 1669—1670 годъ, стр. 1093.

474. Коммиссарское опредѣленіе на счетъ арендъ между Дивинскими мѣщанами и жидами.

Дивинскіе жиды обратились къ королю съ жалобой на Дивинскихъ же мѣщанъ, что эти послѣдніе не позволяютъ имъ принимать участія въ корчемныхъ и мельничныхъ арендахъ, не смотря на привилегію Владислава IV, льготный листъ бывшаго Виленскаго воеводы Сапѣги и другіе документы, дарованные имъ въ обезпеченіе ихъ правъ. При разслѣдованіи этого дѣла коммиссарами, Дивинскіе мѣщане въ свою очередь заявили, что въ дарственныхъ бумагахъ имъ—христіанамъ дано преимущество предъ жидами, вслѣдствіе чего они, взявши съ жидовъ 50 зл., нашли возможнымъ

ихъ самихъ устранить отъ соучастія въ помянутыхъ арендахъ. Коммиссары, по соображеніи всѣхъ обстоятельствъ дѣла, постановили: допустить жидовъ къ соучастію въ арендахъ въ 3-ей долѣ, т. е. на двухъ мѣщанъ христіанъ допустить одного жида и на четырехъ христіанъ — двухъ жидовъ,—тѣмъ болѣе, что христіане не способны безъ жидовъ *арендоваать и не внушаютъ* къ себѣ столько довѣрія, сколько жиды, внесшіе залогъ въ 200 коп. литовскихъ грошей.

Лѣта отъ нароженія сына Божого тысяча шестьсотъ семьдесятого, мѣсяца Мая двѣнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ,—стольникомъВенденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившися очевисто Левко Ицковичь, школьникъ Берестейскій, листъ отъ ихъ милости пановъ комисаровъ особомъ и на речь въ немъ нижеменованую ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Przed nami kommisarzami od i. k. mości pana naszego miłościwego, do ekonomii Brzeskiey zesłanemi, stanowszy żydzi Dywińscy, skarżyli na mieszczan Dywińskich, tak magistrat, iako y pospólstwo, o to: Iż podczas wyprawowania praw y przywileiów na prawo maydeburskie, za rekwizicią mieszczan, żydzi dali złotych pięḑziesiąt; za to też mieszczanie mieli żydów spólnie przypuścić y opisać do zażywania wolności y do otrzymania arendy, którą zdawna z mieszczanami wespół trzymali y zażywali. Czego dowodząc, pokładali extractem z xiąg grodzkich Brzeskich, pod datą roku tysiąc sześćset czterdziestego pierwszego dnia dwudziestego piątego Marca, aktykowany list świętey pamięci króla imści Władysława czwartego, którym confirmować raczył list godney pamięci imści pana Stephana Paca—podkanclerzego wielkiego xięstwa Litewskiego, administratora ekonomii Brzeskiey, mieszczanom y żydom Dywińskim służący, aby arendy podług tego listu ze dwiema młynami—ieden narzece Orze o dwu kołach, a drugi na Starym siele; przytym gorzelni według dawnego zwyczaiu z szynkiem wszelakim u miasteczku y w przysiołkach, Ossa, Borysowka y Kletiszcza nazwanemi, spólnie zażywali y quotę spólnie oddawali. Pokładali y drugi list nieboszczyka pana Pawła Łyszczyńskiego—rewizora sławney pamięci im. pana Leona Sapiehi—woiewody Wileńskiego, pod datą roku tysiąc sześćset trzydziestego wtórego, dnia dwudziestego ósmego Maia, którym listem ordinatią z rozkazania mianowanego imści pana woiewody Wileńskiego czynił w wybieraniu arendy mieszczanom y żydom, aby według tey ordinacyi od tego wszystkiego, od czego arenda należy, spólnie żydzi y mieszczanie wybierali, co potym w roku tysiąc sześćset trzydziestym piątym, dnia dwudziestego siódmego Apryla, sławney pamięci wyżey pomieniony imci pan Stefan Pac—podkanclerzy w. x. Lit. potwierdził. Pokładali żydzi y ugodę, z mieszczany pod datą roku tysiąc sześćset trzydziestego pierwszego uczynioną, od czego y poczem mieszanie y żydzi spólnie wybierać arendę maią; w czym aby spólna ich ugoda między niemi trwała, zobopólnego zezwolenia winy kop dwieście na imści pana starostę założyli, do którey ugody imci panowie Bohdan y Jan Roszyc, iako mediatorowie przy pieczęciach ręce swe podpisali, iako szerzey y dostateczniey w tych monimentach, przez żydów pokładanych, opisano y dołożono iest. A po ukazaniu y wyczyta-

niu praw listów y ugod, żydzi Dywińscy, aby według onych, spólnie z mieszczany Dywińskiemi mieszkaiąc y ciężary ponosząc, spólnie też z wolności y pożytków, na które koszt ważyli, ciesząc zażywać mogli, przysądzenia y uznania prosili y domawiali się. Obżałowani mieszczanie przez sławetnych burmistrza na ten rok obranego Siłę Kucewicza y starey rady burmistrza Marka Szyłowicza, będąc od wszystkiego miasta do tey sprawy naznaczonemi y wysłanemi, wnosząc obrony, dobrowolnie przyznali naprzód to, iż żydzi na wyprawowanie przywileiu, chcąc spólnie wolności zażywać dali złotych pięćdziesiąt; ale iż w przywileiu mieszczan samych opisano bydź bliższemi do arendy trzymania, według którego przywileiu sprawuiąc się, żydów do siebie nie przypuszczaiąc, czego dowodząc pokładali rescript przywileiu świętey pamięci króla imci Władysława czwartego de data w Warszawie, dnia siódmego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego wtórego; pokładali y list otworzysty sławney pamięci iego mści pana Samuela Osińskiego—administratora ekonomii Brzeskiey, pod datą roku tysiąc sześćset czterdziestego siódmego, Augusta wtórego dnia, w sprawie mieszczan z żydami Dywińskiemi arendarzami wydany; którym listem uznawa bydź bliższemi mieszczan dotrzymania zupełney arendy y sami mieszczanie płacić powinni tak, iako pan podstarości Podlaski (postanowił). Postanowienie na pismie podawszy, prosili, aby mieszczanie przy tych dokumentach byli zostawieni, a żydzi żeby do tey arendy nie należeli, domawiali się. A tak my kommissarze, zrozumiawszy dostatecznie tę sprawę, widząc to, iż w używaniu żydzi Diwińscy spólnych pożytków y wolności zdawna z mieszczany byli, iakoż y na wyprawowanie przywileiu koszt spólny ważyli, co y sami mieszczanie dobrowolnie przyznali, a lubo to mieszczanie przywileiem szczycąc się, że ich samych do arendy blizszemi bydź uznawa, zasłaniaią się y listem imć pana Osińskiego bronią się, którego sposób, że nie iest przez pana podstarościego Poleskiego opisany y wydany, do efektu nie przyszedł; iednak upatruiąc, iż nie są sposobni mieszczanie sami bez żydów arendę trzymać y pożytków, do niey należących, wybierać, w czym słusznie żydzi do połowicy mogły, według dawnych spraw swoich należeć; ale iż iuż upuścili y przez lat kilkanaście z mieszany o to prawem nie czynili: tedy my, przykładem inszych miast i. k. mści uprzewileiowanych, do trzeciey części w trzymaniu arendy y w wybieraniu od niey pożytków trzymać uznawamy, to iest mieszczan dwa, a trzeci żyd maią arendą zawiadywać; a ieśli mieszczan cztery, tedy też (dwóch) żydów maią bydź przy mieszczanach spólnie w kontrakt opisowani, czego mieszczanie nie maią się zbraniać y żydzi więcey nadto nie maią sobie uzurpować, pod zakładem winny na stół króla imści kop dwuchset groszy Litewskich, naczym obiedwie strony dobrowolnie przestali. I na tośmy dali żydom Dywińskim ten nas list z pieczęciami y z podpisami rąk naszych. Działo się w Błotkowie, dnia trzeciego miesiąca Nowembra, roku tysiąc sześćset piędziesiąt szóstego.

У того листу коммиссарского при печати притисненной подпись рукъ тыми словы: Mikolay Ginwiłt Piotrowski—kuchmistrz w. k. x. Lit. komisarz i k. mści do Brześcia zesłany, własną ręką; Jan Władysław Newelski—skarbnik Brzeski, dworzanin y komisarz i. k. mści do ekonomii

Brzeskiey, ręką własną. Который же тотъ листъ ихъ милости пановъ коммисаровъ черезъ особу вышъ мененую ку активанью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1660 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 9.

475. Универсалъ администратора скарбу в. кн. Литовскаго — воеводы Смоленскаго Адама Матвѣя Саковича, которымъ онъ поручаетъ собирать акцизную пошлину Лазарю Мойзешовичу и Яну Кобылейчу.

Адамъ Матвей Саковичъ — администраторъ скарба в. кн. Литовскаго симъ универсаломъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія, что на сеймѣ въ Варшавѣ на военныя надобности назначены были особые акцизные сборы, какъ съ товаровъ, такъ и напитковъ, и отданы въ завѣдываніе ему Саковичу, для надлежащаго исполненія; онъ же передаетъ эти сборы въ администрацію пану Лазарю Мойзешовичу — писарю его королевской милости и Яну Кобылейчу и приказываетъ имъ взимать съ каждаго злотаго по 2 гроша, смотря по цѣнности товаровъ, въ теченіи одного года.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятого, мѣсеца Сентебря семьнадцатого дня.

Передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ — хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, дворяниномъ и покоевымъ его королевское милости, постановившисе очевисто панъ Лазаръ Мойжешовичъ — секретарь и факторъ его королевское милости, универсалъ ясневельможного его милости пана воеводы Смоленскаго — администратора скарбу великого князства Литовского, на речь въ нимъ ширей описаную, служачій, ку активанью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jaśnie wielmożnym imć panom obywatelom województwa Brzeskiego, moim wielce miłościwym panom y braci! Adam Maciey Sakowicz — woiewoda Smoleński, administrator skarbu w. x. Lit., starosta Oszmiański, Jakuński y Wysocki dzierżawca, po zaleceniu moich powolności oznaymuię. Iż lubo akcyza w w. x. Lit., seymem roku tysiąc sześćset piędziesiąt dziewiątego na zapłatę woyska uchwalona na święty Jan Chrzciciel, w roku teraźnieyszym tysiąc sześćset sześćdziesiątym expirowała, iednak i. k. mość, pan nasz miłościwy, z ichmć pany radami, na ten czas pro consilio bellico y pro ratificatione pakt Szwedzkich do Warszawy zgromadzonemi, propter summam na ten czas aerarii publici egestatem, nie maiąc inszego sposobu do zasiągnienia summ prowentowych na potrzeby woienne y wyparcie z państw nieprzyiaciela Moskwicina, między innemi publicznemi podatkami, akcyzę w w. x. Lit. na rok ieden do świętego Jana Chrzciciela święta Rzymskiego w roku, da Bóg, przyszłym tysiąc sześćset sześćdziesiątym pierwszym expiruiącego prorogować, y mnie w moię poruczyć raczył administracyą. Zaczym ia, przedsięwziąwszy eam curam, abym iako

naylepszym rzeczy-pospolitey pożytkiem prowenta publiczne in ordinem reducam, między inszemi akcyzę woiewództwa Brzeskiego puściłem w administracyą y tym listem moim puszczam panu Łazarzowi Moyzeszowiczowi—sekretarzowi i. k. mści y urodzonemu panu Janowi Kobyleyczowi. Maią tedy pomienieni panowie, administratorowie przeznaczony podatek, akcyzę, we wszytkich miasteczkach, miastach i. k. mści duchownych y szlacheckich, tudzież we wsiach, karczmach sielskich y pokątnych, w komorach y przykomorkach, y gdziekolwiek iakiekolwiek będą się odprawować handle, sami przez succolectorów lubo sprawców swoich wybierać y tym, którzykolwiek by się z swoią do tego odezwali ochotą arendować, których zastanowienie, contracty approbować będzie. Wybierać zaś maią od wszelakich towarów in genere et specie tak victualibus iako utensilibus szacuiąc od każdego złotego, iako ważność rzeczy wynosić będzie, po groszy dwa polskie; także od tego, który z Litwy do Korony, do Wołynia, do Prus y gdziekolwiek wyprowadza towary, także y od tego, który wracaiąc się ztamtąd, do Litwy wprowadzaią; a pieniądze wybrane iako publiczny podatek do skarbu rzeczy-pospolitey znosić. Więc ponieważ się nieco od świętego Jana z exactią tego podatku z pewnych przyczyn omieszkało; tedy ci wszyscy, którzy piwa, gorzałki, miody, słody robili, iako y rzeźnicy od bydła bitego y innemi bawili się przedażami, według werifikaciey od tego wszytkiego akcyzę płacić powinni od dnia świętego Jana przyszłego, y do tychże wyżey mianowanych oddawać administratorów y succolectorów ichmość. Co wszem wobec y każdemu z osobna oznaymiwszy, upraszam waszmościów, moich miłościwych panów, abyście nie ieno w maiętnościach, dzierżawach, wsiach, słobodach, karczmach podatki te wybierać nie bronili, ale też wybieraiącym pomocy swoiey dodawali, postrzegaiąc ut rigor juris supra contravenientes publicis sancitis extendatur y tak gwałtownym rzeczy-pospolitey potrzebom iakowa nie działa się niewygoda. Zalecam zatem powolności moie łasce waszmościów moich miłościwych panów. Datum w Sławatyczach, dwunastego Septembra, anno tysiąc sześćset sześćdziesiątego. Wielmożnych moich miłościwych panów życzliwy brat y sługa Adam Maciey Sakowicz — woiewoda Smoleński, administrator skarbu w. x. Lit. mp.

У того универсалу при печати подписъ руки тыми словы: Waszmościów moich miłościwych panów życzliwy brat y sługa—Adam Maciey Sakowicz—woiewoda Smoleński, administrator skarbu w. x. Lit. mp. Который же тотъ универсалъ, за потребованьемъ особы вышеменованое, до книгъ Берестейскихъ кгродскихъ есть уписанъ.

1660 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 5.

476. Универсалъ Смоленскаго воеводы и подскарбія в. кн. Литовскаго А. М. Саковича о томъ, что онъ передаетъ пошлины подъ названіемъ пріумноженія пособій Лазарю Мойзэшовичу—писарю и королевскому фактору.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятого, мѣсеца Сентебра семьнадцатого дня.

Передо мною Геронимомъ Каземеромъ Еленскимъ — хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, дворяниномъ и покоевымъ его королевское милости, постановившисе очевисто панъ Лазаръ Мойжешовичъ—секретарь и факторъ его королевское милости, универсалъ ясневельможного его милости пана воеводы Смоленского, администратора скарбу великого князства Литовскаго, на речь въ немъ описаную, служачій, ку актикованью до кгнигъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Adam Maciey Sakowicz — woiewoda Smoleński, administrator skarbu wielkiego xięstwa Litewskiego, Oszmiański starosta, Jakuński, Wysocki dzierżawca, w Bodzie wielebnym, iaśnie wielmożnym zacnie urodzonym i. w. panom senatorom, dygnitarzom, starostom, urzędnikom ziemskim, grodzkim y innym, tak w dobrach i. k. mści, iako duchownych y szlacheckich possessionem maiącym, po zaleceniu powolności moich w łaskę ichmć moich wielmożnych panów y braci; także panom burmistrzom, raycom, ławnikom w miastach i. k. mści będącym, oznaymuię. Iż co w tym roku tysiąc sześćset sześćdziesiątym, diebus Junii, na teraznieyszey convocatiey Warszawskiey między innemi podatkami cło szlacheckie, auctio subsidiorum nazwane, z spławem wodnym we wszystkim wielkim xięstwie Litewskim od nowego lata święta Rzymskiego, w roku przyszłym tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszym przypadaiącego, senatus consultu iest prolongowane ieszcze na pół roka, to iest, do świętego Jana według nowego kalendarza, w tym że roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszym przypadaiącego. Zaczym ia, maiąc od i. k. mści, pana moiego miłościwego, ex senatus consultu administracyę skarbu wielkiego xięstwa Litewskiego sobie poruczoną y chcąc z iako naylepszym rzeczy-pospolitey pożytkiem ten prowent publice ordynować, puściłem w arendę cło wyż pomienione szlacheckie, auctio subsidiorum nazwane, we wszystkim xięstwie Litewskim na pół roka całego panu Łazarzowi Moyżeszowiczowi—sekretarzowi y faktorowi i. k. mści za pewną summę pieniędzy, według obligów do skarbu danych, zaczynaiąc od nowego lata święta rzymskięgo w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszym, aż do świętego Jana, według nowego kalendarza, w tymże roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszym przypadaiącego. Wolen tedy y mocen będzie pan Łazarz Moyżeszowicz sam przez się to cło szlacheckie, auctio subsidiorum nazwane, spławem wodnym od towarów wszelakich, które lądem y wodą od ludzi iakiey kolwiek conditiey prowadzone będą,

według instruktarza skarbowego wybierać. Co doniosłszy do wiadomości w. mści moich miłościwych panów, pilnie proszę, abyście w-mościowie w obięciu y wybieraniu tego cła, auctio subsidiorum nazwanego, spławem wodnym pomienionemu panu Łazarzowi Moyżeszowiczowi przeszkody żadney nie czynili, postrzegaiąc na się poen, w prawie pospolitym opisanych, ale owszem w wybieraniu pomocy wszelakiey przeciwko swawolnym, prawa nieposłusznym, dodawać raczyli y straży po wszystkich mieyscach, gdzieby ią rozumieli być potrzebną, nie bronili, iakoby skarb rzeczypospolitey żadney nie ponosił szkody. Zatym się łasce w-mściów w. moich miłościwych panów s powolnością moią pilno zalecam. Datum w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Julii, anno tysiąc sześćset sześćdziesiątego. У того универсалу подписъ руки тыми словы: Waszmość ww. moich miłościwych panów powolny przyiaciel y sługa Adam Maciey Sakowicz—woiewoda Smoleński, administrator skarbu w. x. Lit.—manu propria. Который же тотъ универсалъ, за потребованьемъ особы вышменованое, до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ есть вписанъ.

1661 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 1371.

477. Листъ коммиссарскій жидамъ Брестскимъ.

Коммиссары предписываютъ Брестскимъ жидамъ явиться въ Кобринъ въ назначенное время для заключенія контрактовъ на основаніи привилегій, дарованныхъ имъ на увольненіе отъ общественныхъ повинностей и горѣлчаныхъ пошлинъ; въ случаѣ же неявки ихъ угрожаетъ имъ штрафомъ въ 1,000 червоныхъ злотыхъ на кухню его королевскаго величества.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Іюня семого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Геронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Мошко жидъ Берестейскій, листъ ихъ милостей пановъ комисаровъ, до економіи Кобрынское зосланыхъ въ справѣ и речи въ немъ нижей выражоной, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Tomasz z Rupniewa Wieyski — biskup Kiiowski y Czernihowski, opat Płocki, Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Lit., starosta Grodzieński, horodniczy Wileński, commisarze od i. k. mości do ekonomiey Kobryńskiey zesłani, starszym żydom szkoły Brzeskiey oznaymuiemy: Lubo macie libertacyą od ciężarów publicznych y od arendy gorzałczaney; przecie my ią stanowić będziemy, abyście tedy do zawarcia w tey mierze contraktu z przywileiem libertacyinym do Prużaney iutro da Pan Bóg stawili się, pod winą tysiąca czerwonych złotych na kuchnią króla ie-

go mości. Dan w Wiezkach, dnia ośmnastego Octobra, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego.

У того листу при печатѣхъ притисненыхъ подписъ рукъ тыми словы: Xiądz Tomasz Uieyski—biskup Kiiowski, commissarz; Andrzey Kotowicz — pisarz w. x. Lit., commissarz i. k. mości. Который же тотъ листъ, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1661 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 730.

478. Универсалъ короля Яна Казиміра, увольняющій Брестскихъ жидовъ отъ всѣхъ военныхъ повинностей.

Король Янъ Казиміръ, принимая во вниманіе крайнее разореніе г. Брестя и жидовъ, совершившееся отъ нашествія Москвитина, увольняетъ жидовъ отъ всякихъ военныхъ повинностей, о чемъ и даетъ знать подлежащимъ военнымъ властямъ для надлежащаго исполненія.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ шестьдесятъ первого, мѣсяца Августа двадцать девятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто панъ Аронъ—школьникъ Берестейскій, универсалъ его королевское милости, въ справѣ и речи въ немъ нижей выражоной, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, komuby o tem wiedzieć należało, a mianowicie wielmożnym y urodzonym półkownikom, oberszterom, rotmistrzom, kapitanom, porucznikom, officerom y wszystkiemu rycerstwu woysk naszych w. x. Lit., ieznemu y pieszemu, polskiego y cudzoziemskiego zaciągu diwisiey wielkiego y polnego—hetmanów naszych, tudzież commendantowi naszemu, in praesidio fortecy Brzeskiey zostaiącemu, uprzeymie y wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Wielmożni, urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Ponieważ miasto nasze Brzeskie y żydzi w nim mieszkaiący, przez nieprzyiaciela Moskwicina, tak ogniem y mieczem zruinowani zostali, że nie rychło y nie snadnie do perfectiey swey przyść mogą; a chcąc ostatniey zgubie ich consulere, a do ufolgowania iakiegokolwiek miłościwą rękę podać, uwalniamy ich od wszytkich in genere et specie ciężarów żołnierskich. Żądamy zatem uprzeymości y wierności waszey y mieć to chcemy, abyście żadnych odtąd pieniężnych y chlebowych stacyi od poddanych naszych żydów Brzeskich wymagać, stanowisk, pokarmów y noclegów odprawować, zabiegami, albo iakiemi per modum petiti requisitiami naprzykrzać się y namnieyszemi onerować nie ważyli się exactiami, pod surowym karaniem, w artykułach woyskowych obostrzonym, ina-

czey nie czyniąc. Dan w Warszawie, dnia trzydziestego miesiąca Julii, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, panowania królewstw naszych polskiego y szwedzkiego trzynastego roku.

У того универсалу его королевское милости печать притисненая а подписъ рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Lit. Который же тотъ листъ—универсалъ, черезъ менованую особу ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1661 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 726.

479. Листъ короля Яна Казиміра, освобождающій Берестейскихъ жидовъ отъ всѣхъ податей и пошлинъ.

Король Янъ Казиміръ, принимая во вниманіе обнищаніе и опустошеніе жидовскихъ домовъ, лавокъ и другихъ строеній, симъ листомъ освобождаетъ ихъ отъ общественныхъ новинностей и горѣлчаныхъ пошлинъ на четыре года и предписываетъ Брестскому старостѣ принять эти либертаціи къ свѣдѣнію и исполненію.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ первого, мѣсяца Августа двадцать четвертого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Геронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Берестейскій Мошко, листъ его королевское милости либертаційный, въ речи нижей выражоной, жидомъ Берестейскимъ служачій, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan Kazimerz, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Jż, maiąc politowanie nad zniszczeniem y brzydkim spustoszeniem miasta naszego Brześcia y zruynowanie kamienic, domów, kramów y innych budynków żydowskich, a chcąc ich łaską swą królewską wesprzeć, uwalniamy ich od podatków publicznych, iuxta sensum et textum immediate uchwaloney constituciey, iakoby do niewinnych exactiey ni od kogo do lat czterech w constitucyi warowanych, przymuszeni nie byli. Nad to zachowuiemy ich przy prawach y wolnościach, którekolwiek usus et ratio legum admittit, na ostatek wolnemi ich czyniemy od płacenia zwyczaynego arendy gorzałczaney. Co do wiadomości wielmożnemu staroście naszemu Brzeskiemu teraznieyszemu y napotem będącym, tudzież exactorom powiatowym y skarbowym donosząc, żądamy y mieć chcemy, aby pomienieni żydzi nasi Brzescy przy wolnościach, sobie de iure służących, świeżo wydanych, inviolabiliter zachowani byli dla łaski naszey. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Litew.

przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia ósmego miesiąca Augústa, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, panowania królewstw naszych polskiego y szwedzkiego trzynastego roku.

У тое либертаціи печать большая вел. княз. Лит. притисненая а подписъ рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Litew. Который же тотъ листъ, черезъ менованого жида ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1661 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 744.

480. Листъ короля Яна Казиміра Полоцкому воеводѣ о томъ, что Брестскіе евреи получили желѣзный листъ.

Король Янъ Казиміръ симъ универсаломъ предписываетъ Карлу Коптю—Полоцкому воеводѣ не дѣлать никакихъ притѣсненій жидамъ въ уплатѣ слѣдуемыхъ съ нихъ долговъ кредиторамъ, такъ какъ вслѣдствіе опустошенія, причиненаго имъ Москвитиномъ, они получили отъ него, короля, желѣзный листъ на три года. При этомъ король совѣтуетъ Коптевой возвратить по принадлежности отнятый ею у жидовъ каменный домъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого, тысеча шестьсотъ шестьдесятъ первого, мѣсяца Сентября четвертого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Аронъ—школьникъ и жидъ Берестейскій, листъ его королевское милости, пана нашего милостивого, въ справѣ и речи нижей выражоной выданый, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Wielmożnemu Janowi Karolowi Kopciowi—woiewodzie Połockiemu, staroście naszemu Brzeskiemu, teraznieyszemu y napotem będącemu, a w niebytności, urodzonemu podstarościemu uprzeymie nam miłemu łaskę naszą królewską. Wielmożny, uprzeymie nam miły! Respectuiąc na zniszczenie y zruynowanie żydów Brzeskich przez nieprzyiaciela Moskwicina, dla którego dłużnikom y creditorom swoim wypłacić się nie mogą, daliśmy im list nasz żelazny do trzech lat na niepłacenie wszelakich długów winnych służący, o czem sam przywiley szerszey w sobie opiewa. Żądamy zatem uprzeymości waszey y mieć to chcemy, aby ich przy takowym liście żelaznym y przy innych prawach y wolnościach, według zwyczaiu, zachował. A że urodzona Pocieiowa—pisarzowa ziemska Brzeska kamienicę żydowską, w którey Szawel żyd mieszkał, nieprawnie zaiechałą; tedy y w tey sprawie, gdy przed sąd uprzeymości waszey przytoczy się, abyś podług praw y przywileiów, żydom służących, decizyą rzetelną uczynił; uczynisz to uprzeymość wasza dla

łaski naszey y z powinności swey. Dan w Warszawie, dnia ósmego miesiąca Augusta, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego.

У того листу его королевское милости, при печати притисненой, подписы рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Lit. Который же тотъ листъ его королевское милости, черезъ особу верху менованую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1662 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 1381.

481. Листъ короля Яна Казиміра Брестскому жиду Іонасу Мойзешовичу.

Король Янъ Казиміръ симъ листомъ предписываетъ оффиціалистамъ въ имѣніяхъ духовныхъ, свѣтскихъ и королевскихъ арестовать купца Минскаго Проскурнича, или же его имущество, для удовлетворенія королевскаго фактора жида Іонаса Мойзешовича по слѣдующему случаю: жидъ Іонасъ Мойзешовичъ взялъ у Проскурнича подъ залогъ своего имущества извѣстную сумму и, уплативши ему половину оной, потребовалъ у Проскурнича возврата своихъ вещей; Проскурничъ на это не согласился. Вслѣдствіе жалобы по сему дѣлу жида, король издаетъ настоящее свое приказаніе съ обязательствомъ заставить Проскурнича возвратить жиду заложенныя у него вещи.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Іюня семнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Мошко Шапшеевичъ, жидъ Берестейскій, покладалъ и ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ листъ его королевское милости, въ справѣ и речи нижей выражоной выданый, пану Іонасу Мойжешовичу служачій, которого уписаючи у книги въ словѣ до слова такъ се въ собѣ маетъ:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski etc. Wszem wobec, komu to wiedzieć należy, mianowicie urzędom ziemskim, grodzkim, tudzież w miastach, miasteczkach, tak naszych, iako duchownych y szlacheckich przełożonym officialistom oznaymuiemy. Suplikował nam Ionas Moyżeszowicz—faktor nasz, iż w pilney potrzebie swey zastawiwszy kleynoty y inne pewne rzeczy u sławetnego Wasila Proskurnicza—kupca Mińskiego y iuż niedopiero połowicę długu temuż Proskurniczowi mu wypłaciwszy, onegoż zgonić nie może, aby mu całe uczynił dość y swoie odyskał zastawę. Zaczym widząc my, iż pomieniony Proskurnicz na szkodę Ionasa Moyżeszowicza—factora naszego z umysłu diffugiis laborat, aby go albo od zastawy odsądził, albo iakie wielkie zyskał interesa, tedy my mocą naszą królewską, iako pomienionego factora naszego w obronę y protec-

tią naszą królewską bierzemy, tak po wierności waszey mieć chcemy, aby się wszędzie, gdzie się kolwiek zwyż rzeczony Proskurnicz pokaże, onego albo dobra iego aresztowali y skuteczną factorowi naszemu czynili juris via satisfactią, salva iednak restitutione ostatka długu sławetnemu Proskurniczowi. Inaczey tedy wierność nie uczynisz z powinności swey dla łaski naszey. Dan w Warszawie dnia dwudziestego wtórego, miesiąca Maia, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórego, panowania królewstw naszych polskiego y szwedzkiego czternastego roku.

У того универсалу печать притиснена, а подписъ рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Lit. Который же то листъ ку активованію поданый, есть до кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1662.

Изъ книги за 1660—1662 г., стр. 1487.

482. Листъ короля Яна Казиміра объ облегченіи податей, наложенныхъ на жидовъ скарбовою коммиссіею.

Король Янъ Казиміръ симъ универсаломъ предписываетъ подскарбію в. кн. Литовскаго Корвину Госевскому не дѣлать притѣсненій жидамъ г. г. Брестя, Городна и Пинска въ уплатѣ слѣдуемыхъ съ нихъ поголовныхъ податей, назначенныхъ скарбовымъ трибуналомъ, подъ угрозою тройнаго штрафа съ недоимщиковъ, такъ какъ жиды этихъ городовъ очень бѣдны, часть податей уже заплатили, а вмѣсто другой—предлагаютъ принять къ себѣ на постой солдатъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Іюля двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ — хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто Мошко Шапшеевичъ, жидъ Берестейскій, листъ его королевской милости въ справѣ жидовъ Берестейскихъ въ речи нижей выражоной до вельможного его милости пана Кгосевскаго—гетмана польного и подскарбего великого князтва Литовского писаный, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые словы писаный:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Wielmożnemu Wincentemu Corvinowi Goisewskiemu—podskarbiemu wielkiemu, hetmanowi polnemu w. x. Lit., Oszmiańskiemu, Pińskiemu, Wieliżkiemu, Markowskiemu, Łozdzieyskiemu staroście, Mohilewskiey y Olitskiey oeconomii administratorowi naszemu, uprzeymie nam miłemu, łaskę naszą królewską. Wielmożny, uprzeymie nam miły! Donieśli nam przez suplikę swoie żydzi miast Brześcia, Grodna y Pińska, iż na blizko przeszłym trybunale skarbowym wypadł na wszystkich żydów w. x. Lit. surowy dekret, aby sub paenis triplicis pensionis ex nunc zapłacili dwanaście tysięcy złotych polskich pogłównego, seymem uchwalonego. Czemu aby in instanti przy srogim ubóstwie swoim dosyć uczynić mogli, żadnego nie widziemy sposobu,

więc, ponieważ iuż in parte dług ten wypłacili, życzylibyśmy, abyś uprzeymość wasza na residuum zostaiącey przy nich summy, cokolwiek iey in retentis zostaie, według informacyi starszych żydów pomienionych miast Brześcia, Grodna y Pińska, non descendendo ad rigorem decreti, do miast y miasteczek, gdzie żydzi mieszkaią, assygnacie swoie żołnierzom rozdał. Jakoż widząc słuszną supplikę ich y upatruiąc wygodę w tem skarbie w. x. Lit. pilnie żądamy w. w., abyś wiern. wasza hoc medio contentuiąc się, nie chciał ich do tego pociągać, czemu sufficere nie mogą, uczynisz to wier. wansza dla łaski naszey y z politowania nad temi zniszczonemi ludźmi. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Junii, roku Pańskiego tysiąc sześć set sześćdziesiąt wtórego, panowania naszego polskiego y szwedzkiego czternastego roku.

У того листу его королевской милости печать большая вел. княз. Литовского притиснена, а подписъ рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Lit. Который же то листъ его королевской милости, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1662.

Изъ книги за 1660—1662 г., стр. 1413.

483. Постановленіе городничаго о цѣнности серебра, представленнаго Файбишемъ Шмойловичемъ, и о томъ, что оно не можетъ быть продано до истеченія шести недѣль.

Брестскій городничій Жаба, по представленіи ему жидомъ Файбишемъ Шмойловичемъ серебра, оцѣнилъ его гривну *) по 21 злоту, при засвидѣтельствованіи золотыхъ дѣлъ мастера Андрея, что оно въ дѣйствительности дороже не можетъ стоить, и приказалъ жиду объявить объ этой оцѣнкѣ настоящимъ его владѣтелямъ и не продавать въ теченіи шести недѣль. Серебро это состояло изъ слѣдующихъ предметовъ: шести полумисокъ и шести тарелокъ, 6 подносовъ безъ герба и двѣнадцати рюмокъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Іюня двадцать третего дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Мошко Шапшеевичъ—жидъ Берестейскій, екстрактъ съ книгъ замковыхъ Берестейскихъ, въ справѣ и речи въ немъ нижей выражоной, ку активованью перъ облятамъ до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Wypis z xiąg zamkowych Brzeskich roku tysiąc sześć set sześćdziesiąt wtórego, miesiąca Junii wtórego dnia.

Przede mną Janem Heronimem Żabą—horodniczym y namiestnikiem Brzeskim,

*) Grzywna означаетъ вѣсъ, называемый иначе маркою.

stanąwszy żyd Brzeski Faybisz Szmóyłowicz, przynosił na szacunek srebra białego z brzegami złocistemi y herbami też złocistemi, który herb orzeł, półmisków sześć y talerzów sześć, które ważyły grzywień trzydzieście y trzy; te srebro szacowałem grzywnę—złotych ośmnaście, przytem taca auszpurskiey roboty bez herbów—ośm, z obu stron złocistych, czarek takiey że roboty z obustron złocistych dwanaście, te oboie srebro waży grzywien trzydzieście dwie bez złota, szacowałem grzywnę złotych dwadzieścia y ieden, iako złotnik Brzeski Jendrzey pod sumnieniem przyznał, że temu srebru większa cena być nie mogła. Ja tedy, stosuiąc się do prawa pospolitego po takowym szacunku, przykazałem pomienionemu żydowi Faybiszowi, aby tego srebra do niedziel sześciu nie zbywał, aż oznaymi o tym szacunku stronie swey, kto srebro onemu zostawił. Który szacunek do xiąg zamkowych iest zapisany, z których ten wypis pod pieczęcią urzędową y z podpisem ręki mey Faybiszowi iest wydany. Pisan w Brześciu, roku miesiąca y dnia zwysz pisanego.

У того экстракта подписъ руки тыми словы: Jan Heronim Żaba—horodniczy y namiestnik Brzeski. Который же то экстрактъ, перъ облятамъ ку актикованю поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1662 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 1577.

484. Заявленіе Брестскихъ жидовъ о ихъ готовности уплатить подать, называемую субсидіумъ, слѣдующую съ купцовъ и шинкарей, по 5 злотыхъ со 100.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсеца Августа двадцать шостого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ. Anno Domini tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórego, miesiąca Augusta dnia czternastego, opowiadali y protestowali się żydzi Aron y Lewko Ickiewicz—szkolnicy miasta Brzeskiego imieniem wszytkich kupców y szynkarzów żydów Brzeskich w te słowa:

Iż my, poczuwaiąc się w powinnościach swoich, a czyniąc dosić uchwale seymu blizko przeszłego, w Warszawie w tymże roku wysz mianowanym y w constitutiey mianowaney, a włożony osobliwy podatek, subsidium nazwany, na kupcy y szynkarze od sta złotych po pięciu do poborców skarbowych wnieść powinni, których urząd grodzki obierze; które pieniądze gotowiśmy oddać według regestru, werificowanego z verificaty imć pana Heronima Kazimierza Jeleńskiego—chorążego y podstarościego Brzeskiego, iako też z verificaty magistratu miasta Brzeskiego do poborców naznaczonych. Przy którey verificacii przed temiż urzędami ciż kupcy y szynkarze iurament wykonali według constitutii, a że niemasz poborców nazna-

czonych do odbierania pieniędzy według constitutii, tedy aby kupcy szynkarze nie zostawali w iakiey suspiciey skarbowey, prosili nas, abyśmy te protestacyą przyięli y do xiąg grodzkich Brzeskich zapisali.— Што есть записано.

1662 г.

Изъ книги за 1660—1662 годы, стр. 1575.

485. Повѣрка доходовъ купцовъ и шинкарей жидовъ въ г. Брестѣ, обязанныхъ вносить подать—субсидіумъ, со 100 по 5 злотыхъ.

Всѣхъ купцовъ насчитали 16; шинкарей—10. Найбольшіе оборотные капиталы у купцовъ не превышаютъ 650 злотыхъ; у шинкарей — 100 злотыхъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ второго, мѣсяца Августа двадцать шостого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко — школьникъ Берестейскій, верификацію жидовъ Берестейскихъ—купцовъ и шинкаровъ, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаную:

Regestr spisany kupców żydowskich w mieście Brześciu roku teraźnieyszym tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórym strony podatku subsidium, uchwalony na seymie przeszłym Warszawskim w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórym y w constitutii wyrażonych, po czemu maią płacić od sta złotych.

Tedy wyrażone kupcy y szynkarze w tem regestrze każdy pod iuramentem zeznał, iako summą handluie, że więcey niema, tylko iako powiedział przy verificacii nas magistratu Brzeskiego kram Bunczyn: w tym tylko nayduie się towaru za złotych czterysta; kram Faybiszów: w tym tylko nayduie się towaru za złotych sześćset pięćdziesiąt; kram Judzin: w tym tylko nayduie się towaru za złotych siedmdziesiąt pięć; kram Izraelów: w tym towaru za złotych czterysta; kram Maiera Jakubowicza: w tym towaru za złotych siedmdziesiąt; kramik Wulfów, co aptekarskie rzeczy ma: w tym za złotych trzydzieście; Maier Falkowicz kupiec, ten handluie złotych, sto pięćdziesiąt; Jakób Szymonowicz kupiec, ten handluie złotych trzysta; Szmóyło Mydlarz kupiec, ten handluie złotych dwieście trzydzieście; Chaym, co w kamienicy ieymć pani pisarzowey, kupiec, ten handluie złotych dwieście; Szmerla Brechaczka, kupiec skórzany, ten handluie złotych czterdziestą; Nachman kupiec, kusznierzszczyzną, ten handluie złotych dwieście; Moszko kupiec szwieczyzną, ten handluie złotych pięćdziesiąt; Nisan, także szwieczyzną, handluie złotych sześćdziesiat; Leyser Hołubek y ten szwieczczyzną, handluie złotych czterdzieści. A zaś te drobne kramiki, co krobkami na sobie noszą, w drugim ledwie iest za złoty towaru. Tedy ogółem poło-

żyliśmy na wszytkich według ich handlu złotych sto pięćdziesiąt. Szynkarze: Leyzar Wichnin, ten powiedział, że handluie złotych sto; Maier Zaiąc, ten powiedział, że handluie złotych sto; Leyb Czarny, ten powiedział, że handluie złotych pięćdziesiąt; Dawyd Samoyłowicz, ten powiedział, że handluie złotych ośmdziesiąt; Szloma Zuszman, ten powiedział, że handluie złotych piędziesiąt; Dawid Chaimowicz, ten powiedział, że handluie trzydziesto; Zelman Katarżny, ten powiedział złotych piędziesiąt; Abram Zawalowicz, ten powiedział, że handluie złotych trzydziesto; Nisan, ten powiedział, że handluie złotych czterdziesto; Hossyca, ten powiedział, że handluie złotych sześćdziesiąt. **У тое верификации печать притиснеНая а подиисъ рукъ тыми словы:** Matyasz Dzierzkowski — burmistrz; Roman Matfiewicz — burmistrz relliey Greckiey ręką swą. **А приписокъ на той верификацiи въ тые слова:** Dosic czyniąc uchwale seymowey seymu przeszłego, przy magistracie miesckim czyniłem verificatią, na którą przysięgi wykonali, a przychodzące pieniądze y należące submitowali się do skarbu wnieść, bo się nicht nie podiął poborcą. Pisan w Brześciu, dnia ultima Mai, tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórego; Heronim Kazimierz z Jelny Jeleński — chorąży y podstarości woiewództwa Brzeskiego. **Которая жъ то верификацiя есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписана.**

1663 г.

Изъ книги за 1663—1664 годы, стр. 57.

486. Баницiя по дѣлу Витебскихъ жидовъ съ супругою референдарiя в. кн. Литовскаго Анной Нарушевичевой Сапѣжиной.

Анна Сапѣжина Нарушевичевая супруга, референдарiя в. кн. Литовскаго Станислава Нарушевича, заняла у Брестскихъ жидовъ пятьдесятъ шесть тысячъ и пять злотыхъ польскихъ, но отреклась уплатить эту сумму. Послѣ каковаго отреченiя дѣло это поступило на рѣшенiе въ главный Литовскiй трибуналъ, который присудилъ взыскать эту сумму съ имѣнiй ея т. е. Быкова и Островья. Но такъ какъ она не исполнила требованiя трибунала и не явилась на срокъ въ судъ, то трибуналъ осудилъ ее на банницiю, которую король Янъ Казимiръ и подтверждаетъ и повелѣваетъ, чтобы никто съ нею не имѣлъ никакаго сообщества, не подавалъ ей ни въ чемъ помощи, не держалъ у себя въ домѣ и чтобы это повелѣнiе исполняемо было во всѣхъ владѣнiяхъ рѣчи-посполитой.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ третего, мѣсеца Февраля четвертого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Iеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Самсонъ Абрамовичъ—жидъ Витебскiй, покладалъ и ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ баницiю въ справѣ Самсона Абрамовича—жида Витебскаго, съ кан-

целляріи большой великого внязства Литовскаго противо вельможное милости пани Нарушевичовой, референдаровой великого князства Литовского, въ справѣ и речи нижейвырожоной вынесеную, которую у книги уписуючи въ словѣ до слова такъ се въ собѣ маетъ: Янъ Казимеръ, Божою милостью король Польскій и пр. Всимъ вобецъ всякого достоенства стану и враду людемъ—духовнымъ и свѣцкимъ, обывателемъ панствъ нашихъ. Ознаймуемъ, ижъ въ року тысеча шестьсотъ петьдесятъ четвертомъ, мѣсяца Мая шостого дня въ справѣ жалобливого Самсона Абрамовича—жида Витебского, актора, судъ головный трибунальный, у Вильни отправованый, вельможную Анну Сапѣжанку Станиславовую Нарушевичовую—референдаровую великого князства Литовского зъ докладомъ урожоной Миколаевой Свинарской и потомковъ небощика урожоного Миколая Свинарского о сопротивствѣ декретови суду головного трибунального такъ въ непоступеню враду чинить отправы на маетностяхъ Быковѣ и Островьѣ за суму пенезей петьдесять шесть тысечей и пять золотыхъ польскихъ, акторови всказаную чинить отправы, яко и въ неподаню до держанья и посессіи жалобливого жида помененыхъ маетностей Быкова и Островья, декретами суду головного уступать наказаное, тудежъ въ неподаню инвентаровъ, на помененые маетности служачихъ; за тымъ вину выволанья за нестаньемъ ихъ въ року завитомъ въ самой речи на упадъ здавши, на выволанье всказалъ и на одержанье того выволанья до насъ господаря особливымъ листомъ своимъ одослалъ и за суму пенезей акторови всказаную черезъ дворянина нашего до отправы приходить наказалъ, яко о томъ декретъ и процесъ тое справы ширей въ собѣ описуеть. Тогды мы, господаръ, выконываючи дальшій поступокъ строгости правное, пречоную Анну Сапѣжанку Нарушевичовую—референдаровую великого князства Литовского зъ докладомъ урожоной Свинарской и потомковъ небожчика Свинарского, яко права непослушныхъ и зверхности нашое, велѣлисмо зо всихъ земль и панствъ нашихъ выволать, якожъ и тымъ листомъ нашимъ баниційнымъ оныхъ виволанцами чинимъ отъ спулку и обцованья людей почтивыхъ вылучаемъ. О чомъ абы кождый вѣдаючи, зъ ними, яко зъ банитами, жадного спулку и обцованья мѣти, въ домахъ своихъ переховывати, рады и помочи онымъ ни якое додавати, подъ винами, въ правѣ посполитомъ на таковыхъ описаными, не важилъсе; а ижъ то всимъ ку вѣдомости пришло, врядомъ и судомъ нашимъ всякимъ приказуемъ, абы сесь листъ нашъ баниційный вездѣ, кгдѣ будетъ поданъ до книгъ, прiймованъ, активованъ, публикованъ и читанъ былъ конечно. Писанъ въ канцеляріи нашой большой великого князства Литовского, року тысеча шестьсотъ шестьдесятъ третего, мѣсеца Генваря четвертого дня. У того листу баниційного печать великая великого княства Литовского, а подпись руки тыми словы: Криштофъ Пацъ—канцлеръ великій великого княства Литовского; Казимеръ Пухальскій—подстолій Минскій, секретарь его королевское милости. Которая жъ то баниція, черезъ особу верхумененую ку активованью поданая, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принята и записана.

1663 г.

Изъ книги за 1663—1664 годы, стр. 203.

487. Универсалъ короля Яна Казиміра о томъ, чтобы жиды не смѣли держать прислуги изъ христіанъ.

Король Янъ Казиміръ, по жалобѣ Виленскаго римско-католическаго епископа на жидовъ, живущихъ въ в. кн. Литовскомъ, въ томъ, что они скрываютъ у себя прислугу изъ христіанъ вопреки конституціямъ и Литовскому статуту, издаетъ настоящій универсалъ съ строгимъ подтвержденіемъ всѣмъ вообще жидамъ в. кн. Литовскаго, чтобы они не только не скрывали у себя прислуги изъ христіанъ, но и впредь таковыхъ на службу не принимали—подъ страхомъ наказаній.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ, третего, Марца шостого дня.

На рокахъ судовыхъ кгродскихъ, порядкомъ статутовымъ припалыхъ и судовне у Берестью отправованыхъ, передъ нами Яномъ Каролемъ Коптемъ— воеводою Полоцкимъ, Берестейскимъ, Юрборскимъ, Верболовскимъ, Нововольскимъ старостою, економіи Кгруденское администраторомъ, Бѣльскимъ Городискимъ державцою, и Іеронимомъ Казимеромъ Лищинскимъ—писаромъ, постановившисе очевисто его милость панъ Геліашъ Кгрибовскій, листъ его королевское милости, въ справѣ и речи въ немъ нижей выражоной, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym. Za doniesieniem od w Bogu wielebnego xiędza biskupa Wileńskiego, iako żydzi w wielkim xięstwie Litewskim, nic się nie obawiaiąc praw y constitucyi, osobliwie roku tysiąc pięć set sześćdziesiąt piątego, tak też y statutu w. x. Lit., o niechowaniu chrześcianskiey czeladzi, a osobliwie sprzeciwiaiąc się wyraźney woli y uniwersałom naszym pod datą w Grodnie roku tysiąc sześćset pięćdziesiąt trzeciego, dnia siedmnastego Februaryi, czeladzi chrześciańskiey oboiey płci chować nie przestaią,— skąd siła pochodzi z łaski y obrazy Bożey. A za tym obawiaiąc się dalszego karania Bożego na państwa nam powierzone, żałośni wielce będąc, że się w tym y prawu y wyrazney woli naszey przechodzić, tym listem naszym wszystkich żydów w wielkim xięstwie Litewskim upominamy y koniecznie reassumuiąc wszystkie prawa, mieć chcemy, aby po publikacyi tego upominalnego listu y uniwersału naszego za niedziel cztery chrześciańską czeladź, osobliwie y białą płeć odprawili, więcey nigdy przymować y u siebie chować nie ważyli, pod srogim karaniem, tak w prawach, iako y w zwysz pomienionym uniwersale naszym wyrażonym. Co żeby do wiadomości wszystkim przyszło, ten list ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dat we Lwowie, dnia dwódziestego pierwszego miesiąca Februaryi, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt trzeciego, panowania naszego polskiego czternastego, a szwedzkiego piętnastego roku.

У того листу его королевское мило-

сти печать притисненая, а подписъ рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Kazimierz Puchalski—podstoli Miński, sekretarz i. k. mości. Который же то листъ его королевское милости, ку актикованью поданый, до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ есть уписанъ.

1663.

Изъ книги за 1663—1664 г., стр. 312.

488. Листъ Брестскаго земскаго судьи о томъ, что жиды не должны вносить извѣстной подати подъ названіемъ donativum (купеческій подарокъ).

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ третего, мѣсеца Марта десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто панъ Левко Ицковичъ—школьникъ Берестейскій, листъ его милости пана Станислава Казимера Бобровницкого—судьи земското Берестейского, ротмистра его королевское милости, въ речи нижевыражоной, до его милости пана Дубина—товариша хоругве яснеосвѣцоного княжати его милости пана Виленского писаный, ку актикованью до книгъ гродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Mści panie Dubina, moy panie y bracie! Gdzie kolwiek poiazdy odprawował po miastach w woiewodztwie Brzeskim, upominaiąc się donativum kupieckiego, nigdzie żydzi oddawać nie chcieli, zasłaniaiąc się prawem swoim; zaczem y żydzi Brzescy, ponieważ przedtem nie oddawali, maią być wolnemi od tych podatków donativum kupieckiego według constitucyi y prawa swego. W Brześciu, dnia ósmego Marca, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt trzeciego.

У того листу подписъ руки тыми словы: Stanisław Kazimierz Bobrownicki—sędzia ziemski. А по подписѣ приписокъ на томъ листѣ въ тые слова: Do mieszczan prawa maydeburskiego masz wm. pan recurs. Который же то листъ есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1664 г.

Изъ книги за 1663—1664 годы, стр. 1050.

489. Свидѣтельство польскихъ дворянъ объ участіи жидовъ въ войнѣ съ русскими войсками.

Дворяне, находившіеся въ плѣну у Русскихъ въ Казани, по просьбѣ жидовъ, раздѣлявшихъ съ ними ту же участь военно-плѣнныхъ, дали имъ свидѣтельство въ томъ, что и они наравнѣ съ польской шляхтой принимали участіе въ обороне г. Витебска, какъ то: копали рвы, строили укрѣпленія, давали воинамъ ружья, порохъ, лошадей; наравнѣ съ прочими обывателями несли повинности, вызванныя тѣмъ временемъ; по взятіи Витебска Шереметевымъ продовольствовали Запорожскихъ козаковъ и подвергались контрибуціямъ. Кромѣ этого дворяне свидѣтельствуютъ, что кромѣ обычныхъ и общихъ тяготей плѣнниковъ, они, жиды, были насильно окрещены еще въ христіанскую вѣру.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ четвертого, мѣсеца Генваря двадцать шостого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, ставши очевисто жидъ Мошко Шапшеевичъ, покладалъ и ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ атестацію, въ справѣ и речи нижей выражоной, которая такъ се въ собѣ маетъ:

My urzędnicy, szlachta y obywatele woiewództwa Witebskiego, w więzieniu w ziemi Moskiewskiey będące, czyniemy wiadomo, iż żydzi zamków y miasta Witebskiego z żonami y dziećmi przez Wasila Piotrowicza Szeremeciowa—boiarzyna y woiewodę Moskiewskiego y woysko osudarskie Moskiewskie, w Witebsku do więzienia wzięci, do ziemi Moskiewskiey zasłani, będąc pierwiey w wielkim Nowogrodzie, w tey Moskiewskiey ziemi, w turmie ciemney za wielką strażą, przez niedziel kilka, w wielkiey nędzy y utrapieniu siedzieli, którym żadnego od osudara karmu, tak iako y nam nie dawano, a takim ciężkim więzieniem trapiono; gdzie ich nie mało tam w Nowogrodzie, tak y w drodze z tey wielkiey nędzy y utrapienia do kilkadziesiąt pomarło y pomarzło. A potem iako na szlachtę iednych ze Pskowa, drugich z Wielkiego Nowogroda, kędyśmy w więzieniu byli, na insze mieysca y horody Moskiewskie prowadzono; tedy y przerzeczonych żydów Witebskich z żonami y dziećmi ich także po różnych Moskiewskich horodach, z ukazu osudarskiego, wożono y więzieniem trapiono. A zatem do Kazani zaprowadziwszy, w więzieniu czas niemały trzymano y do tego czasu trzymaią, gdzie żaden s tych przerzeczonych żydów, lubo srogie od Moskwy przymuszenia, różną groźbą y musem na krszczenie nawracani y przymuszeni bywali. Jednak iako wierni i. k. mości, pana naszego miłościwego, poddani y miłuiący państwo, bo i. k. mość y rzeczy-pospolitey naszey zwodzić się nie dali, oczekiwaiąc miłosierdzia Bożego, a z łaski i. k. mości y rzeczy-pospolitey, iż z tego więzienia moskiewskiego wyswobodzeni zostaną. A w Witebsku miesz-

kaiąc y będąc, wszelakie ciężary tak przed oblężeniem iako y po oblężeniu przez woysko nieprzyiacielskie moskiewskie zamków miasta Witebskiego, w którym niedziel czternaście trwaliśmy y z nami zarówno ponosili y pociągali, to iest, koło kopców zamku Witebskiego niżniego ku muru staremu opadłemu niżniemu zamku pierwicy szesnaście sążni ostrogiem obwiedli, a potem w oblężenie, widząc gwałt y potrzebę tego, sążni trzydzieścia quatery izbicami y obłamkami tamże wedle zamku niżniego opadłego y wedle bramy żydowskiey zarobili swym własnym kosztem y drzewem, y bramę, nazwaną żydowską, budynkiem dobrym opatrzyli y obwarowali, y także swym kosztem oniż żydzi w teyże kwaterze potaiemnik dla brania y przysposobienia wody, w ciężkim y wielkim oblężeniu będąc, do rzeki Dźwiny uczynili; drzewa y szczoheł kilka kop, po sążni sześciu, na zamkową potrzebę na budynek dodali, y na wyżnim zamku budynkiem y kosztem swoim baszteczkę wystawili y zbudowali y inne baszteczki budować pomagali, daiąc drzewa y rzemieśników, płacąc onym; y w samym mieście Witebskim, iako my szlachta podczas tego ciężkiego oblężenia parkan budowali y ziemią osypywali, tak y oni żydzi także budować y ziemią osypywać pomagali y robili y drzewa do budynku tego parkana szczoheł kop cztery także dodali; imć pana też Hrehorego, Krzysztofa Możeyka — kapitana i. k. mości od iaśnie oświeconego xięcia iegomości Janusza Radziwiła — woiewody Witebskiego, hetmana wielkiego w. x. Lit. do Witebska ze stem dragonii przysłanego, oniż żydzi chętnie przyiąwszy, lubo ich w Witebsku nie wiele było stacyi, opatrzyli, które na złotych trzysta, iako oni żydzi nam powiadali, dali; a iako my sami szlachta, tak y oni żydzi dragonią, po kilka ich rozebrawszy, na strawie swey chowali, karmili y strawowali y pieniędzmi dawali, y officerów tey dragoniy także podarek pieniędzmi złotych piędziesiąt oniż żydzi dali. A iako za uniwersałem iaśnie oświeconego xięcia iegomości pana hetmana wielkiego w. x. Lit. dwie chorągwie woluntaryńskie, iedna Szowkiały — rotmistrza, a druga pana Staniszewskiego, idąc do Jezieryszcza, do Witebska przyszli, których przed następuiącym oblężeniem mieszczanie Witebscy do miasta na stanowisko puścić y przyiąć nie chcieli; tedy aż niebożęta żydzi te chorągwi samych rotmistrzów, poruczników, chorążych, towarzystwo, czeladź y konie ich na strawie swey mieli kilka dni, y onych podeymowali y strawowali; a potem iako te chorągwie obiedwie za obłążeniem od woyska nieprzyiacielskiego Jezieryszcz do zamku Jezierzyskiego weyść nie mogli y znowu nazad do Witebska także przed obłążeniem powrócili, y tego dnia iako przez woysko moskiewskie obłążenie nastąpiło w Witebsk wiachali y w oblężeniu byli; tedy z przyczyny y naprawy Stefana Piotrowicza — burmistrza y drugich burmistrzów, rayców y ławników y mieszczan od tychże chorągwi woluntarskich nie małą szkodę w pobraniu y poszarpaniu u siebie różnych rzeczy, pieniędzy, złota, śrebra y fantów różnych, oniż żydzi ponieść musieli y ponieśli; u których żydów podczas tegoż oblężenia na trzymanie wody dla obrony w szturmach kilkadziesiąt kotłów wielkich na różne kwatery iako wzięto było, tedy te kotły gdy woysko moskiewskie miasto y zamki Witebskie opanowało, mieszczanie Witebscy sobie pobrali; podczas też tegoż od woyska nieprzyiacielskiego moskiewskiego oblężenia zamków y miasta Witebskiego przerzeczeni żydzi straż odprawowali ustawicznie, y każdy z nich

rynsztunek y strzelbę swoią do obrony, iako też y prochi, nie potrzebuiąc za onych, u siebie mieli y na kwaterze swey, nie żałuiąc zdrowia, przeciwko temu nieprzyiacielowi broniąc się stawali, bronili y te woysko nieprzyiacielskie w szturmach odstrzeliwali. A pierwiey tego, iakośmy sami szlachta na czatę przed obłężeniem pod Suraż chodzili, tedy y oni żydzi ieździli y koni na różne posyłki dodawali y imć panu Lipnickiemu—rotmistrzowi i. k. mości, który przed oblężeniem był z chorągwią swą w Witebsku, koni troyga dobrych pożyczyli, których nie wrócono; a gdy w cekawzie w te Moskiewskie oblężenie nie stało prochów, y my szlachta, co kto ich miał składankę prochów czynili, tedy oni żydzi także, co mieć mogli, prochów dodawali y zsypowali; wszelakie też insze lauda, któreśmy my szlachta przed oblężeniem y w oblężeniu uchwalali, składanki na posłańcy często a gęsto, posyłaiąc do oświeconego xięcia imści pana hetmana w. x. Lit., prosząc na miłosierdzie Boże o ratunek y dodanie odsieczy czynili y tych posłańców, daiąc im dobrą y niemałą zapłatę y nagrodę, naymowali, pobory, pogłówszczyzny, widząc gwałtowną potrzebę, ufalali y sami dawali, to y przerzeczeni żydzi we wszytkim pomocne byli y troiakie pogłówne złożyli y dali na potrzebę gwałtowną podczas oblężenia; domów też swoich budownych, które w nich rozbierano y inszego budynku y drzewa podczas oblężenia na potrzebę zamkową y miescką do budowania, powarowania bram, wież y sztakietów y na insze budynki s potrzeby rozbierać pozwalali y dawali y we wszytkim dobrze y przystoynie stawili się y pomocni byli. A iaką za nieszczęściem naszym za niedodaniem odsieczy, to woysko nieprzyiacielskie Moskiewskie pierwiey miasto przez wielki y potężny szturm z pozabiianiem y posieczeniem szlachty, mieszczan, pospólstwa, dragonii y inszych ludzi, a potem y zamki z nami samemi y z niemi żydami opanowało y wielo tedy, iaką nam samym szlachcie, tak y im żydom Wasiliow Piotrowicz Szeremeciow—boiarzyn y przełożony tego woyska Moskiewskiego z towarzystwem swym, pierwiey kozaków Zaporożskich, przy nim będących, godzić kazał; których kozaków iakośmy godzili, tedy oni żydzi od siebie gotowych pieniędzy dać musieli złotych tysiąc, a po takim pogodzeniu kozaków iako nas wszytkich, tak y ich żydów tenże Szeremeciow, przez też woysko y strzelców do więzienia pobrawszy, wszytkie maiętności nasze, co tylko przy nas w Witebsku było, od nas, także y od nich żydów na osudara pobrać kazał, gdzie u nich żydów w gotowych pieniędzach, złocie, śrebrze, kleynotach, perłach, szaciech, cynie, miedzi, ochędóstwie, sprzęciech domowych y dostatkach szkolnych, w szkole od tego Szeremeciewa—boiarzyna samego y przez osudarskich dworzan żołdów y strzelców iedno z drugim pobrano y poszarpano, więcey niż na sto tysięcy złotych polskich; do tego wszytkie sprawy ich prawa, przywileie y obligi na różnych osób na długi im winne, także pozabirali. A to wszytko zabrawszy y nas samych y ich żydów do więzienia pobrawszy do ziemi Moskiewskiey zasłano, gdzieśmy y teraz w tem więzieniu iesteśmy, a iako my sami, tak y ci wszyscy żydzi do wielkiego ubóstwa, nędzy y straty przyszliśmy, będąc w tém więzieniu y utrapieniu moskiewskim. Które to nasze testymonium, za potrzebowaniem y żądaniem pomienionych żydów z podpisami rąk naszych, im daiemy. Działo się w Kazani, w więzieniu będąc w ziemi Moskiewskiey, roku Pańskiego tysiąc sześćset piędziesiąt piątego.

У тое атестаціи подписъ рукъ тыми словы: Kazimierz Strawiński—podkomorzy Starodubowski, podwoiewoda — mp.; Krzysztof Brański Bielecki—pisarz grodzki Witebski, iako dobrze wiadomy temu wszytkiemu, podpisuię się do tey atestacyi; Jerzy Krzysztof Możeyko — kapitan i. k. mości; Hrehory Żaba — rotmistrz; Alexander Randey; Mikołay z Brzusiłowa Kisiel — podkomorzy Derpski, podsędek Witebski; Alexander Żaba—czesznik y rotmistrz Witebski, iako wiadomy tego podpisuię; Kasper Sznykowski ręką swą; Bazili Jakimowicz Hołownia—łowczy Witebski; Heronim Porzecki Falko ręką własną, będąc tego wiadom dobrze, do tey atestacyi podpisuię się; Piotr Kazimierz Eysimont ręką swą, będąc tego wiadom dobrze podpisuię się; Teodor Lipka ręką swą; Heliasz Żaba — rotmistrz Witebski; Konstanty Wałogwiń ręką; Andryan Hrebnicki — kwatermistrz Witebski; Hrehory Biruta ręką swą, Jan Worotyniec—miecczny Witebski ręką swą; Jan z Leduchowa Leduchowiecki; Piotr Ganolipski—kwatermistrz Witebski; Kazimierz Hurkochocimski ręką własną; Mikołay Kundzicz Poczobut; Teodor Białynicki; Biruta Prokop; Jan Kott Horodeński, iako dobrze wiadomy; Michał Szapka Chotolski; Jerzy Stanisław Swiiarski ręką swą; Jerzy Żelaski ręką swą; Bazyli Letecki, iako wiadomy tego dobrze; Hrehory Felicyan Letecki; Michał Adamkowicz ręką swą; Bazyli Podmiński; Samuel Nieszyka; Samuel Czaplic ręką swą; Gabryel Bazyli Biruta; Bohomolec Dmitr; Marcin Rogowski; Heronim Żaba; Leon Białyniecki Biruta; Władysław Krupienicz. Которая жъ то атестація, ку активованью подана, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписана.

1665.

Изъ книги за 1665—1666 г., стр. 197.

490. Листъ баниціи на Пинскую стольниковую Богумилу Терлецкую.

Король Янъ Казиміръ, принимая во вниманіе, что Пинская стольниковая Терлецкая, вопреки постановленію ассесорскаго суда, не позволила произвести отправу надъ своими имѣніями для уплаты долговъ жидамъ Натановичамъ, издаетъ настоящій баниційный листъ, по которому воспрещается Терлецкой владѣть имѣніями, а лицамъ постороннимъ оказывать ей содѣйствіе и помощь.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятого, мѣсеца Апрѣля двадцать второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Геронимомъ Казимеромъ Еленскимъ—хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановивштсе очевисто панъ Миколай Янковскій, его королевское милости вѣчное баниціи въ справѣ и речи нижей выражоной зъ канцеляріи его королевское милости большой великого князтва Литовского вынесеный, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Янъ Казимеръ, зъ ласки Божое ко-

роль польскій и пр. Всимъ вобецъ и кождому зособна, всякого достоенства, враду и стану людемъ, духовнымъ и свецкимъ, обывателемъ панствъ нашихъ. Ознаймуемъ, ижъ даты нижейменованой передъ нами и судомъ нашимъ ассесорскимъ отправоваласе справа межи инстыгаторомъ нашимъ великого князства Литовского зъ деляцін Іозефа Натановича—жида Пинского, акторами, а урожоною Богумилою Немеричовною Андреевою Терлецкою - стольниковою Пинскою, позваною о то, ижъ кгды по вынесеной презъ зошлого жида Пинскаго Натана Лейзеровича, отца теперешнего делятора Іозефа Натановича, на позваную и зошлого сына позваное урожоного Александра Терлецкого, съ канцеляріи нашой великой великого князства Литовского баниціей двора, якъ намъ за особливымъ листомъ одно въ тимъ одъ насъ до себе выданымъ на учиненье отправы за сумму пенезей шестьдесятъ девять тысячей двѣстѣ пять золотыхъ польскихъ, поменену зошлому жидови Натанови Лейзеровичови, отцови теперешнего делятора Іозефови Натановичови, декретами суду головного, особливе ему самому Іозефови Натановичови декретомъ суду головного трибуналного, въ року прошломъ тысеча шестьсотъ шестьдесятъ четвертомъ въ Новогородку ферованымъ, сорокъ осимъ копъ грошей литовскихъ всказаную, порадкомъ правнымъ до маетности—Кротова, Отолчицъ, Полкотычъ и Рѣчицы названыхъ, въ повѣтѣ Пинскимъ лежачихъ, тежъ одержалъ. Позваная спротивляючисе зверхности нашой и праву посполитому, дворянинови нашому за тую сумму пенезей на помененыхъ маетностяхъ своихъ отправы она боронила и не поступовала, презъ што въ вину вѣчного съ панствъ нашихъ выволанья и дальшіе пены правные попала. Въ которой справѣ судъ нашъ ассессорскій за нестаньемъ позваное Терлецкое до права, оную въ року завитомъ на упадъ въ самой речи вздавши, за спротивенство въ непоступленью дворанинови нашему за суму пенезей впередъ шестьдесятъ девять тысечей двѣстѣ и пять золотыхъ польскихъ декретами трибунальскими зошлому жидови Натанови Лейзеровичови, отцови теперешнего делятора, а потомъ особливе ему самому Іозефови Натановичови—жидови Пинскому остатнимъ декретомъ суду головного трибунального, въ року прошломъ тысеча шестьсотъ шестьдесятъ четвертомъ въ Новогородку зъ очевистое контроверсіи ферованымъ, сумму ексцесовую копъ сорокъ осмь литовскихъ, всказаную на маетностяхъ названыхъ—Кротове, Полкотичахъ, Отолчичахъ и Рѣчицахъ, въ повѣтѣ Пинскомъ лежачихъ, чинить отправы, на вѣчное съ панствъ нашихъ выволанье всказалъ и на учиненье судное и скуточное отправы на иншихъ же маетностяхъ урожоное Терлецкое и на иншихъ вшелякихъ лежачихъ рухомыхъ сумахъ пенежныхъ, гдѣ кольвекъ будучихъ дворянина нашого особливымъ листомъ назначоного ему зослалъ, яко ширей въ декретѣ нашомъ описано и доложоно есть. Мы теды король, выкониваючи дальшій поступокъ срогкости права посполитого надъ пререченою урожоною Богумилою Немеричовною Андреевою Терлецкою—столниковою Пинскою, яко зверхности нашей и праву посполитому непослушную и спротивную, велѣли есьмо ее зо всихъ земль и панствъ нашихъ вѣчне выволать, якожъ и симъ листомъ нашимъ баницыйнымъ оную вѣчною выволанкою чинимъ одъ сполку и обцо-

ванья людей почтивыхъ выймуемъ и вылучаемъ. А затымъ приказуемъ, абы кождый, о томъ вѣдаючи, зъ нею яко вѣчною выволанкою ни якого сполку и обцованья мѣти, рады и помочи додавати, ани ее въ домахъ своихъ переховывати не важился, подъ винами въ правѣ посполитомъ описаными. Што ижбы то всимъ ку вѣдомости пришло, врадомъ и судомъ нашимъ всякимъ земскимъ, кгродскимъ, и ихъ намѣстникомъ приказуемъ, абы сесь листъ нашъ баницыйный вездѣ, за поданьемъ его до книгъ, прыймованъ, активованъ, публикованъ и обволанъ былъ конечно. Писанъ въ канцеляріи нашой дня одинадцатого мѣсеца Априля, року панского тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятого, панованья нашого польского семнадцатого, а шведского осмьнадцатого року.

У того листу его королевское милости печать большая великого князства Литовского притиснена, а подписъ рукъ тыми словы: Криштофъ Пацъ—канцлеръ великій великого князства Литовского; Казимеръ Пухальскій—писаръ декретовый великого князтва Литовского. Correxit Ussowicz. Который же то листъ его королевское милости вѣчное баниціи, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1665 г.

Изъ книги 1665—1666 годъ, стр. 431.

491. Универсалъ гетмана в. кн. Литовскаго Павла Яна Сапѣги объ освобожденіи жидовъ и мѣщанъ города Брестя отъ всякихъ военныхъ повинностей.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ пятого, мѣсеца Іюня тридцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Іеронимомъ Казимеромъ Еленскимъ--хоружимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Аронъ Якубовичъ—жидъ и школьникъ Берестейскій, универсалъ ясневельможного его милости пана Павла Яна Сапѣги—воеводы Виленского, гетмана великого кн. Литовского, жидомъ Берестейскимъ, на речь въ немъ нижейменованую, служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Paweł Jan Sapiega—woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Litewskiego, wszystkiemu in genere woyska iego królewskiey mości w. x. Lit., tak iezdnemu, iako y pieszemu rycerstwu polskiego y cudzoziemskiego, starego y nowego zaciągu, po zaleceniu moich towarzyskich chęci. Do wyraźney woli y uniwersałów i. k. mości, pana naszego miłościwego, którymi miasto Brześć ochraniać raczy, stosuiąc się, iuż po kilkokrotny móy wydaie uniwersał z władzy mey hetmańskiey, chcąc mieć serio rozkazuiąc, aby w pomienionym mieście Brześciu, tak mieszczan, iako y żydów tamecznych, żaden z woyskowych nie ważył się stanowisk, pokarmów, noclegów, zabiegów odprawować, stacyi, chlebów, ugod, prowian-

tów wymagać, ani innemi iakiemiż kolwiek vexaciami agrawować, pod animadwersyą y srogością praw, w artykułach woyskowych opisanych, ktore nie ieno supra excessivos extendowane będą; ale też przeciwnych temu uniwersałowi pozwalam brać, łapać, znosić y do sądu mego odsyłać na exekucią. A dla tym gruntownieyszey ochrony zsyłam tam na załogę na tym imci pana kaprala leybkompanii moiey, chorągwie nadworney dragońskiey, dawszy mu moc wszelaką (ieżeliby się pokazała) gromić licencyą. Datum w Wilnie, dnia dwadziestego pierwszego Junii, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt piątego.

У того универсалу при печати подписъ руки тыми словы: Paweł Sapieha—woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Lit. Который же тотъ универсалъ, ку активованью поданъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1666 г.

Изъ книги за 1665—1666 годы, стр. 1043.

492. Универсалъ Короля Яна Казиміра, данный Брестскимъ жидамъ съ цѣлію освобожденія ихъ отъ всякихъ войсковыхъ повинностей, по случаю разореній, причиненныхъ Русскими войсками.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ шестьдесятъ шестого, мѣсеца Марта двадцать второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичь—школьникъ кагалу Берестейского, универсалъ его корол. милости, жидамъ мѣста его королевское милости Берестья, на речь въ немъ нижейменованую даный и служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писанный:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. wszem wobec y każdemu z osobna, komu by o tym wiedziec należało, a mianowicie, wielmożnym y urodzonym półkownikom, oberszterom, rotmistrom, kapitanom, porucznikom, officerom y wszystkiemu rycerstwu woysk naszych w. x. Lit., iezdnemu y pieszemu, polskiego y cudzoziemskiego zaciągu diwiziey wielkiego y polnego hetmanów naszych, tudzież kommendantowi naszemu in praesidio fortecy Brzeskiey zostaiącemu, uprzeymie y wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Wielmożni urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Ponieważ miasto nasze Brzeskie y żydzi w nim mieszkaiący przez nieprzyiaciela Moskwicina ogniem y mieczem zruynowani, że nie rychło y niesnadnie do perfectiey swoiey przyiść mogą; a chcąc ostatniey zgubie ich consulere, a do ufolgowania iakiegoż kolwiek miłościwą rękę podać, uwalniamy ich od wszystkich in genere et specie ciężarów żołnierskich. Żądamy zatym uprzeymości y wierności

waszey, y mieć to chcemy, abyście żadnych odtąd paśnych y chlebowych stacyi od poddanych naszych żydów Brzeskich wymagać, stanowisk, pokarmów y noclegów odprawować, zabiegami albo iakiemi per modum petiti requisitiami naprzykrzać się y naymnieyszemi onerować nie ważyli się exactiami, pod surowym karaniem, w artykułach woyskowych obostrzonym, inaczey nie czyniąc. Dan w Warszawie, dnia szesnastego miesiąca Marca roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt szóstego, panowania naszego polskiego y szwedskiego ośmnastego roku.

У того листу универсалу его корол. милости печать меньшая вел. княжства Лит. притисненая, а подпись рукъ тыми словы: Jan Kazimierz król; Andrzey Котовичъ—pisarz w. x. Lit. mp. который же тотъ универсалъ его корол. милости ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1667 г.

Изъ книги за 1667—1668 года, стр. 1075.

493. Листъ вел. гетмана Паца—оберштерълейтнантамъ Станцелю и Кадорату, въ которомъ предписывается войскамъ, расположеннымъ въ г. Брестѣ, не дѣлать притѣсненій и обидъ Брестскимъ жидамъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ осьмого, мѣсеца Генваря дванадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—школьникъ Берестейскій, листъ ясневельможного его милости пана каштеляна Виленского, гетмана великого великого княжества Литовского, до его милости пана Станцеля—оберштерлейтнанта его королевское милости, въ справѣ и речи нижейменованой, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał Kazimierz Pac—casztelan Wileński, hetman wielki w. x. Lit. imci panu Stancelowi — oberszterleytnantowi regimentu wielmożnego imci pana pisarza polnego w. x. Lit., a na ten czas comendantowi, y imci panu Kadoratowi—oberszterleytnantowi regimentu iegomość pana Kryszpina—obersztera i. k. mości, także y wszystkim oficerom, nad ludźmi na praesidium Brzeskie ordinowanym, chęci me. Wyraźna iest wola króla imci, aby żydzi Brześcy żadnemi nie byli od woyska aggrawowani exactiami; tedy, stosuiąc się do oney, żądam po waszmościach, abyście waszmość, maiąc ich w osobliwey od woysk ochronie, żadnego bezprawia czynić nie ważyli się, a mianowicie, zchodząc z chleba, sobie assignowanego, noclegami, podwód braniem, abo też wymaganiem iakowych consolacyi pieniężnych, nie infestowali;

ponieważ, iako mam wiadomość iuż podwakroć ugodą wypłacali się, przykazuię w. m. sołdatom, aby żadnych hałasów, szkod y krzywd onym nie czynili, bo inaczey, za dóyściem quaerimonii, każdy występek podług artykułów woyskowych irremissibiliter penowany bydź musi, a sami w. m. de suo szkody refundere powinni będziecie. Datum w Warszawie, dnia trzydziestego Maia, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego.

У того листу мониторного при печати притесненой подписъ руки тыми словы: Michał Pac—kasztelan Wileński, hetman wielki w. x. Lit. Который же тотъ листъ, ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1667 г.

Изъ книги за 1667—1668 годы, стр. 1073.

494. Листъ короля Яна Казиміра къ Пацу объ освобожденіи Брестскихъ жидовъ отъ военныхъ повинностей во время прохожденія чрезъ городъ какихъ бы то ни было войскъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого, тысеча шестьсотъ шестьдесятъ осьмого, мѣсеца Генваря двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передомною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—школьникъ и жидъ Берестейскій, листъ его королевское милости охранный, жидомъ Берестейскимъ служачій, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski etc. Wielmożny, uprzeymie nam miły! Jako wszystkich poddanych naszych, do nas się w swych dolęgliwościach uciekaiących oycowską zawsze wspierać zwykliśmy (protectią), tak y niewiernym żydom Brzeskim, za wniesioną do nas imieniem onych przez panów rad y urzędników dworu naszego instantią, tey że łaskawości naszey chcąc rzetelny onym wyswiadczyć dowód, żądamy uprzeymości waszey, abyś uprzeymość wasza, maiąc widomą, a nader wielką pomienionych żydów desolatią w osobliwym respekcie ludziom rycerskim przeyściem, pokarmami, noclegami, stacyami y innemi quocunque nomine nazwanemi żołnierskiemi exactiami, osobliwie iednak chleba zimowego wybieraniem, aggrawować, osobliwym swoim onych zakazał uniwersałem, do którego abyś y sam uprzeymość wasza nie chciał onych niewolić, gorąco żądamy. Co iako naygorącey uprzeymości waszey zaleciwszy, życzemy onemu dobrego na tenczas od PanaBoga zdrowia. Dan w Warszawie, dnia dwódziestego trzeciego miesiąca Maia, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego, panowania naszego polskiego y szwedzkiego dziewiętnastego roku.

У того листу его королевское милости подписъ руки при печати тыми словы: Jan Kazimierz król. На которомъ листѣ и титулъ въ тые слова:

Wielmożnemu Michałowi — hetmanowi wielkiemu w. x. Lit., uprzeymie nam miłemu. Который же тотъ листъ его королевское милости, ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1667 г.

Изъ книги за 1667—1668 годы, стр. 1671.

495. Листъ пробоща Франциска Пражмовскаго о дозволеніи жидамъ совершать работы во время невысокоторжественныхъ праздниковъ.

Францискъ Пражмовскій — Краковскій, Луцкій, Брестскій пробощъ, симъ универсаломъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія, что во исполненіе просьбы Брестскихъ жидовъ, домогающихся разрѣшенія—заниматься имъ своими обычными работами въ неторжественные христіанскіе праздники, приказываетъ своимъ слугамъ и въ особенности своему кантору и бакаляру не дѣлать имъ никакихъ препятствій, особенно въ торговлѣ горѣлчаными и корчемными товарами,—тѣмъ болѣе, что они имѣютъ на это право отъ польскихъ королей; что же касается до праздниковъ торжественныхъ, то и жиды должны наблюдать и хранить ихъ съ надлежащимъ благоговѣніемъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ семого, мѣсеца Ноября чотырнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Лейба Ицковичъ—жидъ Берестейскій, листъ въ Бозѣ велебнаго его милости ксендза Францишка Пражмовскаго—Краковскаго, Луцкаго, Бржесцкаго пробоща, въ справѣ и речи ниже менованой, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Franciszek na Prażmowie Prażmowski, Krakowski, Łucki, Brzeski—proboszcz, scholastyk Płocki, opat Sieciechowski. Waruiąc sobie bezpieczeństwo żydzi miasta i. k. mości Brześcia, suplikowali do mnie, aby bezpiecznie y bez żadney przeszkody swoie pod czas świąt nieuroczystych odprawowali robocizny, według przywileiów, sobie nadanych od królów Polskich. Co ia tedy, widząc słusznie y do wyraźney królów ich mości stosiując się woli, zakazuię pilnie y zabraniam sługom moim kościoła farnego Brzeskiego, to iest, bakałarzowi y kantorowi y inszym tegoż kościoła sługom, aby oni tymże żydom Brzeskim pod czas świąt nieuroczystych w żadnych ich robotach, a osobliwie winnicznych, browarnych, łaziennych myiącym się nie przeszkadzali, ani ich zabierali. A że ten przywiley zabrania żydom w święta uroczyste, iako są: Boże Narodzenie, Wielkanoc, świątki Zielone, Panny Maryi, aby żadnych nie odprawowali robot y oneż aby w naywiększey mieli poczciwości, z mocy moiey przykazuię y tymże sługom moim upatrować tego nakazuię. Nakoniec, ieżeliby uczynili niedosyć rozkazaniu memu ci słudzy, daię moc podproboszczemu kościoła tego, aby on, bacząc ich nie pilnych y nieposłusznych przykazaniu memu, pilno zakazał y

karał. Co pilno tym listem moim przykazuiąc, ręką własną podpisuię się. W Brześciu. Datum roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego, dnia siódmego.

У того листу при печати подписъ руки тыми словы: Franciszek Prażmowski—Krakowski, Łucki, Brzeski proboszcz. Который же тотъ листъ, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1668 г.

Изъ книги за 1667—1668 годы, стр. 1396.

496. Охранный листъ Умястовскаго—Брестскаго подстаросты, данный Брестскимъ жидамъ.

Брестскій подстароста Умястовскій предписываетъ бурмистрамъ и мѣщанамъ города Бреста, чтобы они прекратили свои враждебныя дѣйствія противъ жидовъ, обнаруживающія явное желаніе искоренить послѣднихъ, и разрѣшали всякіе споры путемъ закона, подъ опасеніемъ штрафа въ 10,000 копъ литовскихъ, изъ коихъ одна половина будетъ обращена въ казну, а другая на пользу обиженныхъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ осьмого, мѣсеца Апрѣля пятого дня.

На врадѣ кродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Жушманъ Файвеловичъ—жидъ Берестейскій, листъ его милости пана Ерего Станислава Умястовскаго—стольника Венденского, подстаростею Берестейского, упоминальный, жидомъ Пещацкимъ, въ речи ниже   ймененой служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jerzy Stanisław Umiastowski—stolnik Wendeński, podstarości woiewództwa Brzeskiego, sławetnym burmistrzom, raycom y wszystkiemu magistratowi i. k. mości miasta Brzeskiego, a osobliwie sławetnemu Siemianowi y Antonowi—starey rady burmistrzom—Hrehorowiczom. Doniesiona iest querela od niewiernych Żuszmana Faywielowicza y Józepha Owsiewicza, a przy nich y wszystkich żydów tamecznych mieszczan Pieszczackich, iako teraz tak y niepoiednokroć w niebytności imci pana Zadorskiego Macieia—marszałka Orszańskiego y wóyta i. k. mości Pieszczackiego, iż wy, sławetni, maiąc iuż przeciw żałobliwych y uskarżaiących żydów tamecznych, iż zawziąwszy od niemałych czasów, a osobliwie przeciwko tych pomienionych osób niechęć y rankor iakiś, że nie tylko na zdrowie onych sami przez się y przez różne osoby odpowiedacie y przegrażacie y na dobra y mieszkania ich gwałtownie nabiegacie, chcąc ich cale z realney posessyey y z dóbr ich własnych temere et violenter wyzuć y na się, nescitur quo iure et auctoritate, w reokupacią odebrać. Zaczym iż oni nie będąc od was bespieczni zdrowia y posesorami dóbr swoich, tedy od nas pod protekcyą naszą ucieksszy się,

iako urzędu grodzkiego, y prosili, aby onych od impeticiey waszych listem naszym zaręcznym obwarowali y assekurowali, ugleytowali y onych samych pod protectią urzędowną przyieli. Jakoż to tym do proźb żałobliwych łaskawie się skłoniwszy, ab oppressione, którą ponoszą, tedy pod protektią zwierszchności urzędu naszego według prawa pospolitego bezpieczność zdrowia onych y tym listem zaręcznym waruię, chcąc mieć y zarównie podług prawa statutowego przykazuię, ażebyście, tak na zdrowie, domy y maiętność onych żydów, ani sami przez się bez żadnych krewnych postronnych, ani przez żadne subordynowane osoby, ani też pod praetextem żołnierskim, pod zaręką dziesięcią tysięcy kop litewskich, którey połowica summy naruszenia tego listu urzędownego do skarbu, a druga stronie ukrzywdzoney należeć będzie, nie ważyli się y nie czynili koniecznie, a ieżelibyście takowy przystęp y pretext mieli do żałuiących, tedy abyście prawnie in foro fori, a nie violenter tego dochodzili, y we wszystkim się według nauki y prawa pospolitego zachowali, inaczey nie czyniąc pod wyż opisaną zaręką. Pisan w Brześciu, dnia wtórego Kwietnia roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt ósmego. У того листу заручного подписъ руки тыми словы: Jerzy Stanisław Umiastowski—stolnik Wendeński, podstarosci Brzeski. Который же тотъ листъ припоручный, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1669 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 841.

497. Подтвердительная привилегія короля Михаила жидамъ в. кн. Литовскаго, данная на сеймѣ вальномъ Варшавскомъ.

Привилегія эта заключаетъ въ себѣ повтореніе подтвердительной привилегіи короля Яна Казиміра, выданной въ 1649 году, въ день коронаціи.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсяца Марца седмого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто на врадѣ Левко Ицковичъ и Левко Іозефовичъ—жиды школьники воеводства Берестейского, привилей его королевское милости, пана нашого милостивого, жидамъ всимъ великого князства Литовского, на речь ниже въ немъ менованую служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подали, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu to wiedzieć należy. Pokładany był przed nami przywiley nayiaśnieyszego króla imci Jana Kazimierza, antecessora naszego, podpisany y pieczęcią w. x. Lit. zapieczętowany, ży-

dom w. x. Lit. służący, y doniesiona iest nam prożba imieniem żydów miast naszych Brzeskiego, Grodzieńskiego, Pińskiego, Wileńskiego y innych miast y miasteczek naszych, w wielkim xięstwie Litewskim będących, abyśmy takowy przywiley mocą y powagą naszą królewską we wszystkich onego punktach, klauzulach y artykułach zmocnili, stwierdzili y ratifikowali, który, słowo w słowo wpisuiąc, tak się w sobie ma:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Torem nayiaśnieyszych antecessorów naszych królów Polskich, wielkich xiążąt Litewskich idąc, wprzód przy szczęśliwey, przez wolne y zgodne suffragia od wolnych obóyga narodów, Korony polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego, na państwo tey zacney rzeczy-pospolitey inauguraciey, a potym przy świątobliwey koronacyi naszey wszystkie prawa, przywileia, wolności, swobody, zwyczaie y prerogatywy, od przodków naszych nadane, pozwolone y zachowane, publiczne y prywatne, wszystkim stanom y obywatelom koronnym y w. x. Lit. przysięgą naszą królewską potwierdziliśmy y całości onych ze wszech miar postrzegać obowiązaliśmy się. Temu więc obowiązkowi naszemu po wszystkie dni panowania naszego dosyć uczynić gotowi będąc, podług chwalebnego przodków naszych postanowienia y zwyczaiu, cokolwiek, y do particularnego tychże praw, przywileiów, swobod y wolności, którémi się poddani panstw naszych szczycą y cieszą obwarowania y nowych, według czasu, potrzeby y słuszności, porządkiem prawnym przyczynienia ściąga się, chętnie do tego wszystkiego wolą naszą skłaniamy. Donieśli tedy nam przez suplikę swą Łazar y Jonas Moyżeszowiczowie—żydzi Wileńscy, także Samuel Salomonowicz, Icko Faybiszowicz y Boruch Nachmanowicz prożbę swoim y wszystkich żydów w wielkim xięzstwie Litewskim, a mianowicie w stołecznym mieście Wileńskim, Brześciu, Mohylewie, Mińsku, Grodnie, Pińsku, Orszy y innych miastach y miasteczkach w. x. Lit. mieszkaiących, imieniem, abyśmy wszystkie prawa, przywileie, rescripta y wolności, zdawna od nayiasnieyszych antecessorów naszych, królów polskich y wielkich xiążąt Lit. onym nadane, approbowane y utwierdzone, w spokoynym używaniu ich będące, przez osobliwy przywiley nasz mocą y powagą naszą królewską approbowali, reassumowali y stwierdzili. A zatym między inszemi przywileiami pokładali przed nami przywiley świętey pamięci króla iegomości Władysława czwartego, pana brata naszego, pargaminowy, z podpisem ręki iego królewskiey mości y z pieczęcią większą wiel. xięstwa Litew., który z początku aż do końca słowo w słowo tak się w sobie ma:

Władysław czwarty, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym naszym listem, komu to wiedzieć należy. Jednostaynymi y wolnymi głosy od wolnych Korony polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego narodów na państwo y stolicę po świętey pamięci króla imci pana oyca naszego obrani będąc, iakośmy zaraz po szczęśliwey naszey elekcii na wszystkie prawa y wolności, tak ieneralne, iako y specialne, publiczne y prywatne poprzysięgli, tak przysięgi naszey, ze wszech miar postrzegaiąc wszystkim wszystkie wolnosci, prawa y przywileia wcale zachować gotowiśmy. Zaczym Samuel y Łazar Moyżeszowiczowie—żydzi Wileńscy, Morduch y Wolfowicz, Samoyło Solomonowicz, Nachman Jakubowicz—żydzi Brzescy, Mińscy, Gro-

dzieńscy, Pińscy, Nowogrodzcy, gdy swym y wszystkich in genere żydów, w wielkim xięstwie Litewskim, w miastach y miasteczkach, mieszkaiących, suplikowali nam, abyśmy przywileia y wszystkie nadane, od nayiasnieyszych niegdy antecessorów naszych wolności, mocą y powagą naszą królewską zmocnili y stwierdzili. A między innemi przywileiami pokładali przed nami przywiley króla iegomości Zygmunta trzeciego, pana oyca naszego, po rusku pisany, a za pozwoleniem naszym po polsku wytłumaczony, który tak się w sobie ma:

Zygmunt trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszystkim wobec y każdemu zosobna, komu by o tem wiedzieć należało, ninieyszym y na potym będącym:

Bili nam czołem hospodaru wszyscy żydowie zborów Brzeskiego, Trockiego, Grodzieńskiego, Pińskiego y inszych miast, miasteczek naszych królewskich, kniażskich, pańskich y ziemiańskich, duchownych y swieckich, w wielkim xiężstwie Litewskim y w ziemiach ku niemu należących, mieszkaiący, abyśmy im prawa, przywileia, listy wolności ich, od przodków naszych, królów ichmość polskich y wielkich xiążąt Litewskich, nadane y potwierdzone, także umowy y postanowenia ich pewne, przez ugody z niektóremi miasty uczynione, listem naszym utwierdzili; a żeśmy wszystkie przywileia, listy, daniny y wolności Koronie polskiey y w wielkim xiężstwie Litewskim y wszystkim ziemiom ku nim należącym, wszystkim w pospolitości y każdemu zosobna, iakiegożkolwiek stanu y narodu ludziom tych państw, od przodków naszych królów ichmość polskich y wielkich xiążąt Litewskich, zwłaszcza króla imci Kazimierza wielkiego, Ludwika, Lois nazwanego, Władysława—Jagieła nazwanego, y bracią iego, Witolda y Zygmunta wielkich xiążąt Litewskich, Władysława y Kazimierza synów Jagiełowych, Jana Olbrychta, Alexandra, Zygmunta, Zygmunta Augusta, Henryka y Stefana, królów ichmość polskich y wielkich xiążąt Litewskich, słusznie y prawnie nadane, listem przywileiem naszym stwierdzili, zmocnili y warowali; pod któ-ry warunek y potwierdzenie zamykaią się też wszystkie listy, przywileia, prawa y wolności ludziom narodu żydowskiego, od przodków naszych nadane. Jednakże my, z łaski naszey królewskiey, na czołobicie wszystkich żydów w wielkim xięstwie Litewskim y w ziemiach, ku nim należących, mieszkaiących, tym osobnym listem y przywileiem naszym wszystkie prawa, przywileie, dekrety, y wolności ich służące, od przodków naszych im nadane, także stanowienia y umowy ugodliwe, z miasty y miasteczkami uczynione, y ku temu zwyczaie ich dawne, tak w kupiectwach, handlach, iako y w inszych sprawach, których ten naród żydowski za panowania przodków naszych, królów ichmość polskich y wielkich xiażąt Litewskich, zdawna aż do tego czasu używa, we wszystkich punktach, artykułach, kondyciach, tak iako by w tym liście naszym mianowicie wpisane y wyrażone były, umacniamy, stwierdzamy na wszystkie potomne y wieczne czasy, chcąc mieć, aby wszędzie na wszystkich urzędach y każdego prawa, według przywileiów przodków naszych y według używania y zwyczaiu ich, mocnie y nieporusznie dzierżane y zachowane były; którzy żydowie nie pod inszą władzą, urzędami, iedno pod zwierzchnością królewską, woiewództw y starost naszych, pod któremi kto z nich mieszka, być maią, y nie inszemi prawy, iedno iako artykuły y przywilcie ich

omawiaią y w statucie są opisane y których do tych czasów oni sami y potomkowie ich używali y onymi sprawowani y sądzeni będą. Y na tośmy wszystkim żydom, w państwie naszym w wielkim xięstwie Litewskim mieszkaiącym, dali ten nasz list z podpisem ręki naszey królewskiey, do którego y pieczęć naszą przywiesić rozkazaliśmy. Pisan w Krakowie, roku od narodzenia Syna Bożego tysiąc pięćset ośmdziesiąt ósmego, miesiąca Lutego pierwszego dnia.

Podkładali potym y list upominalny tegoż króla imci Stefana, w którym serio napominać sąd trybunalski raczy, aby żydom przed sobą y sądami swemi rozprawować się nie kazali, ani dopuszczali.

Potrzecie, pokładali między inszemi przywileiami świętey pamięci króla iegomości Zygmunta trzeciego, pana oyca naszego, de data w Warszawie, dnia dwudziestego szóstego miesiąca Marca, roku pańskiego tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego, w którym, od sądów trybunalskich ziemskich y mieyskich excipowawszy żydów, poddaie ich pod sąd zamkowy grodzki, appelacia salva do nas y sądu naszego, za mandatem też przed sądem naszym niema mieć forum, aż się wprzód rozprawi u sądu naszego należnego zamkowego, a z tamtąd dopioro appellacia do sądu naszego zadwornego. Z domów tych, które w miastach maią, podatki powinne dawać zwyczayne, iako insi mieszczanie, inszym powinnościom mieyskim niezwyczaynym, iako donatiwom, nie podlegaiąc, względem tego, że pogłówne daią; albo gdzie pacta z mieszczany maią, tedy podług nich płacić powinni, same zaś osoby w sprawach wszelakich do iurizdikciey tylko zamkowey należeć maią. Żyda, któryby miał sprawę swoią z żydem, tedy starsi ich sądzić maią y karać według zakonu swego. Także, gdy przysięgę przed sądem iakim, któremu z nich nakażą, tedy ieśliby szło o iaką bardzo wielką summę, ma na rodale, to iest, dziesięcioro Boże przykazanie, przysięgać, a ieśli o małą, tedy, wziowszy się za klamkę w bożnicy, według przywileiów, im od przodków naszych nadanych. Żyd ieśliby który umarł, a został się być dłużen, tedy wprzód żonie iego pozostałey wiano, iey naznaczone według zapisu żydowskiego, spełna dóyść ma, a coby zbywało nad wiano, to kreditorom iego ma być dano; a ieśliby też żona wprzód umarła, tedy dzieciom iego to wiano należeć ma. A rzemieśnikom, którzy kolwiek między żydami są, iakie kto z nich rzemiosła umie, wolno im robić bez przeszkody wszelakiey, do cechów należeć nie maią, także w szabaty y inne dni święte, aby ich do sądów nie przypozywano, ani sądzono.

Pokładali poczwarte różne listy w różnych datach króla iegomości Zygmunta trzeciego, pana oyca naszego, strony robienia rzemiosł, do cechów nie należąc, y wolnych handlów wszelakich żydom pomienionym dane; te tedy punkta, kondycyi y artykuły ze wszystkiemi ich originalnemi przywileiami, in quantum iuri communi non repugnant, my Władysław czwarty, król, wiecznemi czasy stwierdzamy, umacniamy y przy powinney mocy zachowuiemy y zostawuiemy z tym nadaniem y dostateczną deklaracią naszą. Sędziowie ziemscy wielkiego xiężstwa Litewskiego wszelakie sprawy żydów, sprawiedliwości dochodzących, z iakiemikolwiek osobami zachodzące — przyimować y nieodwłoczną sprawiedliwość czynić powinni, według prawa pospolitego y przywileiów żydom nadanych, aby żyd za żyda bez obowiązku na się

danego o długi y inne krzywdy nie odpowiadał nikomu y aby żaden in vim repressaliorum na żydach sprawiedliwości nie dochodził, y tak w drodze, iako y na mieyscu grabić y hamować y insze iakiekolwiek trudności czynić nie ważył się; ale tego requirował, który się legitime pryncypałem, albo też społeczesnikiem być ukaże; rozumieiąc to tak: że syn lat dorosłych possesionatus za oyca, ani oyciec za syna, mąż za małżąkę, ani małżąka za męża bez słusznego zapisu y obowiązku odpowiadać y dosyć czynić nie maią; oyciec też y matka maiąc dzieci niedorosłe, nic ku szkodzie ich oddawać, ani zapisować nikomu nie może—sub nullitate. A ktoby się temere ważył przeciwko tey naszey deklaracyi integrum (vel) partim co czynić, tedy violentiam sapere ma. Przysięgę gdy in causis magni momenti czynić żydzi maią, tedy na samym rodale, to iest, dziesięciorgu Bożym przykazaniu w szkole żydowskiey, bez żadney okoliczności, simpliciter, według zakonu żydowskiego, w tym między niemi zachowanego y przywileiów im nadanych, czynić będą powinni. Waruiemy też to żydom obywatelom wielkiego xiężstwa Litewskiego, w miastach y miasteczkach naszych, świeckich y duchownych, mieszkaiącym, iż bożnicy nabożeństwa w nich, które dotąd w używaniu mieli, spokoynie y na potomne czasy zażywać maią; także y kopiszcz dla chowania ciał zmarłych wolno im nabywać, a z dawna na bytych—spokoynie, według dawnych zwyczaiów, zażywać. A iż ciż żydzi w. x. Lit. supplikowali nam, abyśmy ich przy opisanych prawem kancelaryskich y sądowych wszelakich dochodach zachowali y od depactacyi niesłuszney ochronili; y w tym im łaskę naszą królewską miłościwie oświadczamy, chcąc mieć po starostach podstarościch, sędziach, pisarzach ziemskich y grodzkich, po magistratach mieyskich, aby dochody, prawem pospolitym opisane, od żydów brali, żadnych depactacyi nad zwyczay y słuszności im nie czyniąc. Jeśliby też żyd o dług, albo iakiekolwiek excessa do więzienia był dekretem naznaczony, tedy nie gdzie indziey, ieno w grodzie ma siedzieć, zastawę po roku y sześciu niedziel officiose oszacowawszy, bez obwieszczenia żydom, będzie wolno przedać; nawiązka każdemu żydowi taka, iaka prawem y przywileiami iest opisana, dawana być ma.

Co wszystko stwierdzaiąc y do wiadomości wszem wobec przywodząć chcemy mieć, aby żydzi wszyscy w. x. Lit. przy tych wolnościach y prerogatiwach wcale y nienaruszenie zachowani byli y ni od kogo przeszkody y violencyi żadnych, pod obroną naszą zostaiąc, nie ponosili, czego urzędy grodzkie y mieyskie z powinności swych postrzegać maią. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie na seymie walnym szczęśliwey koronacyi naszey, dnia piętnastego miesiąca Februaryi, roku Pańskiego tysiąc sześćset trzydziestego trzeciego, panowania naszego polskiego y szwedskiego pierwszego roku. Wladislaus rex; Marcian Tryzna—referendarz y pisarz w. x. Lit.

Drugi przywiley pokładali z podpisem ręki świętey pamięci króla imci pana brata naszego y z pieczęcią mnieyszą w. x. Lit., którego po tytule króla imci ten iest tenor:

Władysław czwarty. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy. Przekładane nam były częstokroć skargi od żydów w mieście naszym Wileńskim, także w inszych mia-

steczkach, miastach naszych w wielkim xięžstwie Litewskim, w ulicach uprzywiliowanych y od chrześcian wyłączonych, w osóbności mieszkaiących: iż niektóre osoby, maiąc długi od żydów sobie winne, w niezapłaceniu onych domy y kamienice ich zwykli w possessią swą obeymować y nad zwyczay dawny w nich mieszkać, przez co żydów w ulicach ich będących różnymi sposobami krzywdzą,— bo że grabieży y szkody im czynią, że nigdy żydzi bezpieczni od nich być nie mogą. Doniesiona zatym była nam suplika przez niektórych rad y urzędników naszych dwornych, abyśmy ich w tey mierze od dalszego niepokoiu y ukrzywdzenia ochronili y obwarowali, My tedy król, czyniąc aby wszelakiego stanu y kondycyi poddani nasi w pokoiu pospolitym na każdym mieyscu zachowani byli, a przychylaiąc się do przywileiu świętey pamięci króla imści Zygmunta Augusta, przodka naszego, w roku tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartym miesiąca Augusta siódmego dnia, żydom Krakowskim conferowanego y od nas na szczęśliwey koronacyi naszey, w roku tysiąc sześćset trzydziestym trzecim, miesiąca Maia dwudziestego dnia, żydom Poznańskim nadanego; który, per oblatam do xiąg grodzkich Lubelskich wpisany y z nich extractem w roku MDCXL, w dzień przemienienia Pańskiego, autentice wydany, przed nami był pokładany, z łaski y dobroczynności naszey królewskiey przerzeczonym żydom Wileńskim y w inszych miastach y miasteczkach naszych w. x. Lit. będących, w których pewne ulicy przywileiowane wydzielone y od chrześcian wyłączone sobie maią,—tę prerogativę y wolność dać y conferować umyśliliśmy, iakož ninieyszym listem naszym daiemy y conferuiemy: iż kiedy kolwiek trafi się pomienionym żydom u chrześcian iakiego kolwiek stanu y kondycyi na obligi, lubo na cyrografy y iakim kolwiek sposobem zadłużyć się, a nie mogli by gotowemi pieniędzmi tych długów zapłacić; więc kreditorowie nie pierwiey, ażby prawnie długów sobie winnych dowiedli, domy y kamienice ich w odprawie do possessyi swey obeymować będą mogli; po obięciu zaś w takowych domach y kamienicach żydów w ulicach, które im są uprzywiliowane, wydzielone y od chrześcian wyłączone, będących, sami chrześcianie mieszkać nie będą y nikomu inszemu, prócz tylko żydowi któremu kolwiek, przez arendę zastawą albo przez iaki inszy kontrakt do dzierżenia y używania zawodzić, a pogotowiu przedawać nie maią. A ieśliby żaden żyd takowego domu albo kamienice naiąć, lubo kupić nie chciał; tedy zbór tameczny żydowski powinien będzie taką summę pienędzy, iako podług słuszności, ieśli pod przysądem prawa maydeburskiego, dom abo kamienica będzie, przez dwie osoby z magistratu mieyskiego, z dwuma żydami starszemi, a ieśli pod zamkowym albo dwornym prawem będzie, przez podstarościego y przy nim chrześcianina iednego, a przez dwóch żydów za naiem, albo za wszystko prawo zechcieli dzierżący przedać uznana y postanowiona będzie—odłożyć y zapłacić.

A nadto z osobliwey łaski naszey przez ninieyszy list nasz deklaruiemy y waruiemy: iż gdy na którym żydu albo żydówce, w szkole żydowskiey mieysce maiących, rozkaz przez chrześcianina będzie otrzymany; nie wprzód mieysce ich szkolne odprawie ma podlegać, aż kiedy insze dobra leżące y ruchome nie będą wystarczały; a po otrzymaniu odprawy ma być takowe mieysce od chrześcianina inszemu żydowi albo żydówce

słuszną ceną puszczone y przedane; a ieśliby żyd ani żydówka takowego mieysca kupić y zapłacić nie chcieli, maią starsi żydzi, za wykonaniem przez szkolnika przysięgi na cenie, czego tamto mieysce będzie warte, zapłacić, a chrześcianin powinien będzie tę zapłatę przyiąć, prawa się swego sobie na tamte mieysce służącego zrzec, y one na zbór żydowski transfundować porządkiem prawnym. Co wszystko stwierdzaiąc, daliśmy żydom, w wielkim xięzstwie Litewskim będącym, ten list przywiley nasz z podpisem ręki naszey z pieczęcią w. x. Lit. Pisan w Warszawie, dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Decembra, roku pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego szóstego, panowania naszego polskiego czternastego a szwedzkiego piętnastego roku. Vladislaus rex; Franciszek Isaykowski — referendarz y pisarz w. x. Lit.

Po trzecie pokładali rescript z podpisem ręki świętey pamięci króla imści Zygmunta trzeciego, pana oyca naszego, z pieczęcią większą w. x. Lit., którego z ruskiego pisma na polskie, za pozwoleniem naszym, przetłumaczonego te są słowa: Zygmunt trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Woytom, burmistrzom, raycom, ławnikom y wszystkiemu pospólstwu mieszczanom miasta naszego Brzeskiego. Żałował nam królowi sługa nasz żyd miasta naszego Brzeskiego Saul Judicz, sam od siebie y imieniem wszystkich żydów zboru ich Brzeskiego, o to: iż gdy się im trafiło mieć sprawę przed nami o boy albo insze rzeczy, tedy się wy, nie zachowuiąc przeciwko onym podług przywileiów im nadanych prawem maydeburskim, a nie ziemskim czynicie, przywodząc ich ku wielkiey krzywdzie y szkodzie nad prawo pospolite; y prosili nas króla, abyśmy im, w tym więcey od nas krzywdy cierpieć nie dopuszczaiąc, list nasz do was pisać kazali. Czego my król, z powinności naszey chrześciańskiey postrzegać, powinniśmy, iako by nikomu nad prawo niiakie ukrzywdzenie y szkoda nie działa; przeto chcemy mieć y nakazuiemy wam, abyście iuż od tego czasu, gdzie by się trafiło na potym żydowi z mieszczaninem u sądu naszego maydeburskiego sprawę mieć, tedy iuż nie magdeburskim, ale ziemskim prawem sądzili, odprawowali, rachuiąc się w tym podług prawa pospolitego y statutu ziemskiego koniecznie. Pisan w Warszawie, roku Pańskiego tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt wtórego, miesiąca Oktobra dziesiątego dnia. Sigismundus rex; Maciey Woyna—pisarz.

My tedy, pomieniony Jan Kazimierz król, za przyczyną panów rad y urzędników naszych dwornych, takowe przywileia, rescripta wyżey inserowane całe zupełne ni w czym nienaruszone y żadney wątpliwości w sobie nie maiące, tudzież prawa, wolności y swobody, warunki y zwyczaie w nich wyrażone, żydom wielkiego xiężstwa Litewskiego w miastach y miasteczkach mieszkaiącym, od nayiaśnieyszych świętey pamięci królów polskich y wielkich xiążąt Litewskich nadane, pozwolone y potwierdzone, z słusznością y prawem pospolitym zgodliwe, we wszystkich contentach, punktach, kondyciach, clausulach y paragrafach approbować y utwierdzić umyśliliśmy, iakoż tym listem przywileiem naszym authoritate nostra regia approbuiemy, reasumuiemy, roboruiemy, stwierdzamy, zmacniamy, y żeby u każdego sądu y prawa za wieczne y prawne przyimowane y przy zupełney mocy zachowane były, mieć chcemy y deklaruiemy na wszystkie przyszłe wieczne czasy. Ina tośmy dali ten list przywiley nasz z podpisem ręki na-

szey y pieczęcią wielkiego xiężstwa Litewskiego.—Dan w Krakowie na seymie koronacyinym dnia siedmnastego mięsiąca Lutego, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego, panowania naszego polskiego y szwedzkiego pierwszego roku. Joannes Casimirus rex; Franciszek y Isaykowski—referendarz y pisarz wielkięgo xiężstwa Litewskiego.

My tedy Michał król, do prożby takowey, imieniem Dawida Samuelowicza, Icka Faybiszowicza, Borucha Nachmanowicza, Łazarza Dawidowicza y inszych starszych y młodszych żydów do nas wniesioney, iako słuszne y łaskawie się skłoniwszy, a przychylaiąc się do listów, przywileiów, dekretów królów ichmć antecessorów naszych, tudzież do cognicii y decizii kommissarskiey y dawnych zwyczaiów y pakt mieyskich, żydom obywatelom w. x. Lit. służących, wszystkie wolności in genere et specie onym nadane, iako to na wolne handle, place, grunty, zdawna nabyte y w używaniu ich będące, tak mieyskie, iako zamkowe y duchowne, na domy y kramy, z dawnych czasów pobudowane y murowane, tudzież po spustoszeniu nieprzyiaciela restawrowane y nowe wystawione domy y kramy na ulicach, dworach swoich, tak też szkołach bożnicach—drzewianych y murem wywiedzionych, łazniach, kopiskach we wszystkim wielkim xiężstwie Litewskim, w miastach, miasteczkach naszych szlacheckich duchownych y świeckich będące, zdawna żydom wielkiego xiężstwa Litewskiego służące, we wszystkich punktach, clausulach y warunkach stwierdzamy y zmacniamy, ratificuiemy y przy wieczney wadze y powinney mocy zostawuiemy. Co do wiadomości w Bogu wielebnym, iasnie wielmożnym, urodzonym biskupom, woiewodom, marszałkom, sędziom głównym trybunalskim, starostom, ich podstarościm y substitutom, urzędom ziemskim, grodzkim, y innym, w miastach y miasteczkach naszych duchownych y świeckich przełożonym przywodząc, żądamy y mieć chcemy, aby się żydom, poddanym naszym, w wielkim xiężstwie Litewskim mieszkaiącym, w ich prawach y wolnościach y swobodach wyżey specificowanych, naymnieysza przeszkoda y bezprawie nie działa y we wszystkim, podług dawnych zwyczaiów, byli zachowani. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć wielkiego xiężstwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie walnym szczęśliwey koronacii naszey, dnia szóstego miesiąca Nowembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, panowania naszego pierwszego roku.

Утого листу его королевское милости привилею при печати притисненной подписъ рукъ тыми словы: Michał król; Walerian Stanislaw Judycki—archidiakon Wileński, pisarz wielkiego xiężstwa Litewskiego. Который же тотъ листъ его королевское милости привилей, ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1669 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 285.

498. Листъ кн. Радивила оберштеръ-лейтенанту Станцелю о томъ, чтобы онъ не принуждалъ евреевъ къ крѣпостнымъ работамъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ шестьдесятъ девятаго, мѣсеца Сентября второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившися очевисто жидъ Лейбка—школьникъ Берестейскій, листъ ясне освецоного княжати его милости пана Михала Казимера Радзивила—подканцлера и гетмана польного великого князства Литовского до его милости пана Станцеля, оберштеръ-лейтнанта его королевское милости писаный, въ речи нижей мененой, ку активованью до книгъ кгродскихъ Бересгейскихъ подалъ, въ тые слова писанный:

Mości panie obersztерleytnancie i. k. mości Stancel! Ponieważ teraźnieysze o tatarach y kozakach zaszłe ustały trwogi, a zatym insza ordynansów iuż być musi dispozicia; tedy odebrawszy od żydów Brzeskich doniesioną kwerymonią y prośbę, żeby nie byli żadnymi aggravovani exactiami, ani pociąganiem do restauratii zamku przeciwko i. k. mości uniwersałowi y imści pana hetmana starszego, kolegi mego, wyraźnemu ordynansowi depaktowani: mieć chcę y z władzy mey serio upominam w. m. panu, żeby ci żydzi Brzescy we wszelakim zostawali pokoiu, żadnymi onych exactiami nie aggrawuiąc, ani do naprawy wałów necessituiąc, ale we wszystkim ich zachowuiąc wedle uniwersału i. k. mości y imć pana hetmana starszego kolegi mego ordynansu; inaczey by, w. m. pan ściśle za to odpowiadać musiał. Chęci me zatym w. mm. panu, zalecam. Datum w Białey, dnia trzydziestego pierwszego Augusta, anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego.

У того листу, при печати притисненой, подписъ руки тыми словы: w. m. m. panu rad służę Michał Kazimierz Radziwił — xiąże podkanclerzy, hetman polny w. x. Lit. Который же тотъ листъ, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1671 — 1672 годы, стр. 2180.

499. Подтвердительная привилегія короля Михаила, данная Каменецкимъ жидамъ.

Король Михаилъ подтверждаетъ привилегію своего предшественника Яна Казиміра, данную Каменецкимъ жидамъ на слѣдующія льготы: 1) на два торговыхъ дня въ теченіи каждой недѣли; 2) на постройку синагоги (божницы), но только съ условіемъ, чтобы она величиной своей и великолѣпіемъ не превосходила костеловъ и церквей; 3) на пріобрѣтеніе плаца для кладбища и бани; 4) на свободное занятіе торговлею и ремеслами и 5) на право пріобрѣтенія плацовъ и земель. Подлинная привилегія отъ 16-го Іюня 1661 года; подтвердительная — отъ 20 Апрѣля 1670 года.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсеца Мая десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ мѣста его королевское милости Каменца, листъ свой конфирмацийный, отъ его королевское милости даный жидомъ Каменецкимъ, на речь въ немъ ниже мененую, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu by o tem wiedzieć należało. Pokładany był przed nami przywiley pergaminowy, ręką naiaśnieyszego króla imści Jana Kazimierza, antecessora naszego podpisany, y pieczęcią mnieyszą w. x. Lit. zapieczętowany, cały, zupełny y żadney wątpliwości w sobie nie maiący, żydom Kamienieckim służący, y doniesiona nam iest prożba, abyśmy takowy przywiley mocą y powagą naszą królewską in omnibus suis intro contentis zmocnili y stwierdzili, który od słowa do słowa tak się w sobie ma:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu by o tem wiedzieć należało. Do gruntownego pomnożenia dostatków między poddanemi naszemi, iż wiele na tym należy, aby miasta nasze nie tylko frequentią ludzi, ale też zobopólnemi handlami obfitowały; do czego że targi w miastach postanowione nie poślednią są przynętą: zatem przychylaiąc się do przyczyny panów rad y urzędników dworu naszego, przy boku naszym będących, łaskawie skłoniliśmy się do tego, żeśmy wygadzaiąc potrzebie tak duchownego, iako y świeckiego stanu ludzi,—tudzież żydów poddanych naszych, w Kamieńcu mieszkaiących, do dnia subotniego targowego w mieście naszym Kamienieckim odprawuiącego się, drugi dzień wtorkowy w każdy tydzień przydali y postanowili. Jakoż y niniejszym listem naszym przydaiemy y postanawiamy tak, iż odtąd dwa dni targowe w każdy tydzień w mieście naszym Kamieńcu odprawować się wiecznemi czasy sposobem zwyczaynym maią, iednak bez przeszkody innych miast na-

szych przyległych. Nadto tymże żydom Kamienieckim, chcąc przykładem innych miast y miasteczek naszych, łaskę naszą królewską oświadczyć, pozwalamy im szkołę, bożnicę żydowską na placu żyda Beyrecha Smuszkowicza, podle placu urodzonego Chrostowskiego leżącym, lubo gdzie indziey, u kogokolwiek nabywszy, wystawić, tak iednak, aby wyniosłością y apparencią do kościołów y cerkwi nie równała się. Przytem pozwalamy im łaźnię na placu mieyskim, od sławetnego Jakóba Kusznierza iuż nabytym, zbudować y oney zażywać; także kopiszcze na placu swym, lubo w mieście, lubo za miastem nabytym, mieć. Naostatek daiemy im moc wszelakich wolności w handlach, szynkach, w rzemiosłach, w nabywaniu placów, gruntów y domów mieyskich zażywać, w czem aby żadney od mieszczan naszych Kamienieckich nie ponosili trudności, ani praepediciey, winę w liście świętey pamięci króla iego mości Władysława czwartego, pana brata naszego, de data w Warszawie, dnia iedenastego miesiąca Decembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset trzydziestego piątego, reassumimus et interponimus vigore praesentium. Co do wiadomości urodzonemu staroście naszemu Kamienieckiemu teraźnieyszemu y napotym będącym, tudzież urzędowi mieyskiemu tamecznemu przywodząc, chcemy mieć y rozkazuiemy, abyście pomienionych żydów Kamienieckich przy wolnościach, im ad praesens nadanych, y w przywileiu generalnym żydom, w. x. Lit. wyrażonych, inviolabiter zachowali, dla łaski naszey. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, na seymie walnym koronnym, dnia szesnastego miesiąca Junii, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, panowania naszego polskiego y szwedzkiego trzynastego roku. Jan Kazimierz król; Andrzey Kazimierz Zawisza—pisarz w. x. Lit. Pieczęć zawiesista mnieysza w. x. Lit.

My tedy Michał król, do proźby takowey, iako słuszney, łaskawie się skłoniwszy, zwysz inserowany przywiley we wszytkich onego punktach, clausulach y obowiązkach mocą y powagą naszą królewską zmacniamy, stwierdzamy y in casu contraventionis albo praepeditionis przez mieszczan, żydom Kamienieckim uczynioney, winę y zarękę pięciu tysięcy złotych polskich, per medium na nas y na delatora w liście króla iego mości Władysława czwartego założone y warowane, odnawiamy y reassumuiemy. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiątego, panowania naszego pierwszego roku.

У того листу его королевское милости конфирмацийнаго, при печати завѣсистой великаго князства Литовскаго, подписъ рукъ тыми словы: Michał król; Waleryan Stanisław Judycki, archidiakon Wileński — pisarz w. x. Lit. Который же тотъ листъ конфирмацийный, черезъ жидовъ Каменецкихъ до актъ гроду Берестейскаго поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1671—1672 годы, стр. 931.

500. Универсалъ короля Михаила, объясняющій смыслъ конституціи относительно службы христіанъ у жидовъ.

Король Михаилъ, по жалобѣ Брестскаго школьника Левка Юзефовича на разныхъ сборщиковъ податей, которые, подъ предлогомъ исполненія конституціи, запрещающей жидамъ держать у себя слугъ изъ христіанъ, дѣлаютъ жидамъ разныя обиды, взимаютъ съ нихъ незаконные сборы на основаніи подложныхъ бумагъ изъ королевской канцеляріи, симъ универсаломъ разъясняетъ, что по смыслу конституціи жидамъ воспрещается держать у себя только годичныхъ наймитовъ; поденныхъ же и недѣльныхъ—на винокурняхъ, въ шинкахъ, для ухода за скотомъ, для домашней службы — разрѣшается.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ первого, мѣсеца Іюля шостого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—жидъ и школьникъ Берестейскій, листъ универсалъ его королевское милости въ справѣ и речи въ нимъ нижей менованой, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu by o tym wiedzieć należało, a mianowicie wielmożnym, urodzonym woiewodom, dygnitarzom, marszałkom y sędziom głównym trybunalskim, starostom, ich podstarościom, urzędnikom ziemskim, grodzkim y innym iurisdicendi potestatem maiącym, uprzeymie y wiernie nam miłym łaskę naszą królewską. Wielmożni, urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Doszła nas suplika od Lewka Józefowicza—szkolnika Brzeskiego imieniem poddanych naszych żydów w. x. Lit., iż znayduią się tacy exactorowie, którzy pod praetextem iakoby uchwały seymowey y constitutiey przeciwko żydom, aby osób chrześciańskich do posług swoich nie zażywali postanowioney, ad malam informationem listy z kancelaryi naszey wyniosszy, różne trudności y molestie, do znacznych szkod ich przywodząc, zadawaiąc, y do tego ich przymuszaią, iż vexam redimendo okupować się im muszą; co że się przeciwko słuszności dzieie: zaczem chcąc odciąć okkazyi do takich exactii y oppressyi żydom w. x. Lit. dzieiącym się, a text constitutiey trutinuiąc y uważaiąc, taką deklaracyą tey konstytuciey na żydy uchwaloney czyniemy: iż nic do dziennych naymitów chrześcian, utriusque sexus, ani do winników, piwowarów y furmanów to się ściągać ma, ale do roczney czeladzi, aby się im nie godziło od roku do roku naymować y żydom służyć. Taką tedy deklaracyą zaszłey przeciwko żydom w. x. Lit. w miastach, miasteczkach y wsiach naszych duchownych y ślacheckich mieszkaiącym constituciey uczyniwszy, ubogim ludziom oboicy płci do pożywienia sposobu nie tamuiąc, ani zagradzaiąc, waruiemy, y na taką wolność, aby

*

naymitów dziennych, lubo tygodniowych oboiey płci zaciągać, także winnikom, piwowarom, w browarach, winnicach, słodowniach y z żonami mieszkać y sobie chleba y pożywienia zasięgać, tudzież furmanów y parobków do koni swoich dziennych y tygodniowych na potrzebę swą naymować, bez namnieyszey od iakichkolwiek impetitorów wolno było. A ieśli by co in contrarium kto wyniosszy, żydów impetere ważył się, to uprzeymość y wierność wasza pro irrito et inanni poczytawszy, obroną y ochroną urzędową żydów wspierali. Uczynią wierności wasze dla łaski naszey z powinności swey. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego piątego miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt, panowania naszego pierwszego roku.

У того листу его королевское милости универсалу, подписъ руки тыми словы: Michał król; Waleryan Stanisław Judycki — pisarz w. x. Lit., archidyakon Wileński. Который жъ тотъ листъ универсалъ его королевское милости, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1671 г.

Изъ книги за 1671 — 1672 годы, стр. 1029.

501. Универсалъ подскарбія в. к. Литовскаго Киршенштейна о взиманіи двойнаго чоповаго со всѣхъ товаровъ, подлежащихъ этой подати, при содѣйствіи второстепенныхъ сборщиковъ — пяти Брестскихъ жидовъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ перво-го, мѣсеца Августа третьяго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ — стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жиды старшіе — школьники Берестейскіе, листъ универсалъ въ справѣ и речи въ немъ нижеменованой даный и служачій собѣ, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подали, въ тые слова писаный:

Jaśnie wielmożnym, wielmożnym ich mość panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom — ziemskim, grodzkim, obywatelom, szlachcie y wszystkim tak dobra iego królewskiey mości, iako duchowne y świeckie w woiewództwie Brzeskim dzierżącym Heronim Kryspin Kirszenstein — podskarbi wielki y pisarz ziemski w. x. Lit. po zaleceniu moich powolności w łaskę ww. mm. panów y braci; także panom burmistrzom, raycom, ławnikom y innym wszystkim w tym woiewodstwie mieszkaiącym, donoszę do wiadomości. Iż rzecz-pospolita na seymie przeszłym, tysiąc sześćset siedmdziesiątym w Warszawie odprawionym, namawiaiąc sposoby do expedyowania różnych rzeczy-pospolitey potrzeby, między innemi podatkami czopowe na lat dwie w każdym roku sowite we wszystkim x. Lit. uchwaliwszy, mnie iako podskarbiemu, abym tym prowentem z pożytkiem skarbu w. x. Lit. disponował, poruczyła. Przeto ia należytym staraniem, correspondendo włożo-

ney na się functii, lubobym życzył z iako naylepszym pożytkiem aerarii publici podatki rzeczy-pospolitey rozporządzić; condescendendo iednak iniquitati temporis, wziąwszy przed się wielkie w oyczyznie ruiny, tak iako sama possibilitas pozwala postępuiąc, arendowałem czopowe wszystkiego woiewódstwa Brzeskiego starszym żydom Brzeskim, mianowicie: Moyzeszowi Lewkowiczowi, Izaakowi Symonowiczowi, Dawidowi Szmóyłowiczowi, Mendelowi Szmoyłowiczowi, Judzie Jakubowiczowi na lat dwie, które się zaczynaią według nowego kalendarza dnia pierwszego Augusta w roku teraźnieyszym tysiąc sześćset siedmdziesiątym pierwszym, a skończą się takowegoż dnia pierwszego miesiąca Augusta, w roku, da Pan Bóg przyszłym tysiąc sześćset siedmdziesiąt trzecim. Maią tedy mianowani starsi żydzi Brzescy, contrahentowie tego czopowego, y wolni będą przez sprawców succollectorów y arendarzów swoich w miastach, miasteczkach, dzierżawach, włościach y karczmach publicznych y sielskich w dobrach króla iego mościa y królowey iey mości, we wsiach y słobodach szlacheckich, duchownych y świeckich, w tym woiewództwie będących, od wszelakich trunków przywoznych y tu robionych, od win, miodów, piw, gorzałek, od bań, kotłów, od słodów, słodowń, od oleiów y wszystkiego tego, od czego się to czopowe wybierać zwykło, także zwyczayne szosowe nazwane, od soli, śledzi, ryb słonych y wiądłych,—przez całe dwie lecie w każdym roku induplo od każdey rzeczy to czopowe wybierać, tak iako w przeszłych leciech, ad mentem konstytucyi dawnieyszych y teraźnieyszey na seymie świeżo przeszłym ferowaney, — a temu czopowemu służącey wybierano. Co wszem doniosszy do wiadomości, upraszam w. w. mm. panów y z władze urzędu mego żądam, abyście w tym woiewództwie, pomienionym wysz rzeczonym żydom starszym — Brzeskim arendarzom, tego czopowego sukolektorom y exactorom to czopowe wydawać nie tylko sami nie bronili, ale owszem przeciwko sprzeciwnym pomocnemi byli, postrzegaiąc in contravenientes win, w prawach po tym założonych. Dan w Wilnie, die dwudziestego Junii, anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego.

У того листу универсалу, при печати притисненой, подписъ руки тыми словы: W. m. m. panów życzliwy brat y powolny sługa, Heronim Kryszpin Kirszenstein— poskarbi wielki y pisarz ziemski w. x. Lit. Который же тотъ листъ универсалъ, черезъ особы въ верху менованые, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669—1670 годы, стр. 1897.

502. Универсалъ короля Михаила объ освобожденіи жидовъ в. кн. Литовскаго отъ недоимокъ по подати, называемой—поворотнымъ.

Король Михаилъ, вслѣдствіе ходатайства нарочитыхъ пословъ жидовскихъ и придворныхъ сановниковъ объ облегченіи жидамъ в. к. Лит. податныхъ недоимокъ, симъ универсаломъ предписываетъ подканцлеру в. к. Литовскаго и администратору этихъ податей Берестовскому не взыскивать съ жидовъ прежнихъ недоимокъ подати, такъ называемой *поворотнаго жидовскаго* за 50 лѣтъ, а брать съ нихъ только прямыя подати съ октября 1669 года. Король тѣмъ съ большимъ удовольствіемъ соглашается на дарованіе имъ такихъ льготъ, что онѣ были и прежде еще дарованы Яномъ Казиміромъ и могутъ до извѣстной степени поднять жидовъ въ экономическомъ ихъ состояніи, которое, благодаря моровымъ повѣтріямъ, нашествію непріятеля и другихъ непріятелей находится въ самомъ жалкомъ положеніи.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсеца Декабря второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ школьникъ Левко Ицковичъ, листъ его королевское милости универсалъ въ справѣ и речи въ немъ ниже мeнованое, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć będzie należało. Jawnie to widziemy, iż wszystkie monarchie, które na fundamentach clementiey królów panów swoich zasadzone są, gruntownieyszą y żadnym nigdy nie podlegaiąc niebezpieczeństwam, we wszelkie dostatki y splendory opływaią y coraz buyniey kwitnąć szczuple prowincyi swoich granicę szeroką rosprzestrzeniaią; przeto my początki szczęśliwego panowania naszego na teyże clemenciey zasadzaiąc iako nad wszystkiemi utrapionemi, tak y nad żydami w państwach naszych nayduiącemi się, królewskiego politowania miłościwie zażywamy. Jakoż samym chcąc to oświadczyć skutkiem za wniesieniem do nas pokorney od wszystkich żydów, w. x. Lit. mieszkaiących, względem podatku powrótne nazwanego suppliki, przez umyślnych posłów Izaaka Fayszewicza—żyda Grodzieńskiego, złotnika y faktora naszego, y Dawida Samuelowicza żyda Brzeskiego; oraz od tychże żydów przez panów rad y urzędników naszych dwornych, tudzież z listów nayiaśnieyszych antecessorów naszych y z dawnych skarbu w. x. Lit. kwitów, poczowszy od roku tysiąc sześćset czwartego aż do roku tysiąc sześćset piędziesiąt czwartego, nam prezentowanych, dostatecznie informowawszy się, że wspomnionym żydom w. x. Lit., przez nieprzyiaciół, ogień przypadkowy, powietrze morowe y insze przypadki desolatis z doroczney powrótney summy czterechset in specie czerwonych złotych proporcionalna defalkacia pozwa-

lana y przyimowana zawsze była; nayiaśnieyszy zaś król imci Jan Kazimierz, antecessor nasz, po ciężkim państw w. x. Lit. przez moskiewskie, kozackie, tatarskie, szwedzkie, węgierskie y domowe woyska y przez insze różne plagi Bozkie zruynowaniu, kiedy żadnego podobieństwa do requirowania przerzeczonego powrótnego nie widział, ex sola misericordia et summa compassione nie upominał się: tedy y my ochotnie naszą do tego skłoniliśmy się łaską, abyśmy żydów w. x. Lit. przez ustawiczne od lat więcey dwudziestu woyny przez częste y wielkie podatki y przez insze różne fortuitos casus cale zniszczonych, królewską naszą ręką ab onere zaległych powrótnego retent podzwignęli. Samey przeto słuszności s politowania naszego y ze wszystkich wyżey wspomnianych racyi, w ostatku y to in consideratione maiąc, iż nie ex fundamento legis, ale szczegulnie ze zwyczaiu żydzi w. x. Lit. do skarbu nayiaśnieyszych antęcessorów naszych prowenta powrótnego na każdy rok po czterysta czerwonych złotych, każdy czerwony złoty pierwiey po złotych cztery, a potem po złotych pięciu rachuiąc, y tą proporcionalną rationie deseratorum et conflagratorum defalkacią wydawali; deklaruiemy ninieyszym listem naszym, iż wszystkich żydów w. x. Lit. od wydawania y płacenia dawnych powrótnego retent uwolniliśmy, darowaliśmy y cale z nich quitowaliśmy. A zatym po urodzonym Cyprianie Pawle Brzestowskim — referendarzu y pisarzu w. x. Lit. mieć chcemy, aby do tey wyrazney woli naszey samą słusznością zgadzaiąccy, stosuiąc się, lubośmy ten powrótny prowent pod czas seymu szczęśliwey koronatii naszey prawem dożywotnym onemu conferowawszy y dawne windykować pozwolili, za pokazaniem listu naszego żydów w. x. Lit. do wydawania dawnych retent nie pociągał y nie przymuszał, ale tylko tego prowentu, który od daty przywileiu naszego, to iest, od dnia pierwszego miesiąca Oktobra, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego currere poczoł, curenti moneta requirował y odbierał; a żydzi w. x. Lit. per iniquitatem temporum nietylko do dawney perfectii przyiść nie mogą, ale coraz bardziey niszczeią; tegoż urodz. referendarza w. x. Lit. żądamy y mieć chcemy, aby na ciężkie utrapienie y ubóztwo żydów w. x. Lit. osobliwy wzgląd maiąc, onych exactiami powrótnego, póki państwo nasze ad pristinam florem nie przydą, nie uciążał y do ostatniey ruiny ich nie przywodząc, szłuszną na każdy rok przyimował im defalkacyą. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia siedmnastego miesiąca Nowembra roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiątego, panowania naszego wtórego roku.

У того листу его королевское милости универсалу печать великая вел. княж. Лит. притиснена, а подписъ рукъ тыми словы: Michał król; Andrzey Kotowicz—pisarz w. x. Lit. Который же тотъ листъ его королевское милости универсалъ, ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1670 г.

Изъ книги за 1669—1670 годъ, стр. 1913.

503. Листъ короля Михаила писарю в. кн. Литовского Андрею Казиміру Завишѣ о томъ, чтобы онъ самъ судилъ жидовъ, не предоставляя этого права никому другому, и не возбранялъ имъ подавать апелляцій къ королю.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестсотъ семьдесятого, мѣсеца Декабря десятаго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—школьникъ Берестейскій, листъ его королевской милости до вельможного его милости пана Казимера Завиши—писаря великого князства Литовского, Минскаго, Чечерейскаго старосты, въ справѣ и речи нижей въ немъ выражоной, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król Polski, etc. Urodzonemu Andrzeiowi Kazimierzowi Zawiszy—pisarzowi w. x. Lit., Mińskiemu, Czeczerskiemu staroście, naszemu wiernie nam miłemu, łaskę naszą królewską. Do dobrego w sprawowaniu tey rzeczy — pospolitey porządku, niemniey należy na tym, ne iurisdictiones confundatur, aby każdy swoim należnym sądzony był prawem y processem, że tedy żydzi, w mieście naszym Mińskim mieszkaiący, do żadney inney, iedno do wierności twoiey, iako starosty sądowego Mińskiego, nie należą iurisdictiey, chcemy mieć po wierności twoiey, y powagą naszą królewską nakazuiemy, aby wierność twoia nikomu, z właszcza nienależnym osobóm, żydów sądzić, exekucyi czynić, albo co większa iest,—bez sądu y prawa samym sobie sprawiedliwość gwałtownie wymagać y czynić nie dopuszczał, ale zwyczaynym trybem sam albo przez substituta swego sądził y od dekretów swoich, ieśliby się którey stronie z ubliżeniem bydź zdały, appelacyey do nas y sądu naszego zadwornego nie bronił y dopuszczał,—inaczey nie czyniąc z powinności urzędu swego y dla łaski naszey. Dan w Warszawie. Dnia ośmnastego miesiąca Września, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiątego, panowania królestwa polskiego wtórego roku.

Утого листу его королевское милости подписъ рукъ тыми словы: Michał król; Waleryan Stanisław Judycki—archidyakon Wileński, pisarz w. x. Lit. Который же тотъ листъ его королевское милости, черезъ особу верхмmenованую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1671 г.

Изъ книги за 1671—1672 годы, стр. 419.

504. Упоминальный листъ короля Михаила на имя каштеляна Троцкаго и старосты Брестскаго Яна Карла Коптя о защитѣ Брестскихъ жидовъ отъ незаконныхъ притязаній къ нимъ и угнетеній греко-унитскаго духовенства.

Король Михаилъ симъ универсаломъ предписываетъ Брестскому старостѣ и подвѣдомственнымъ ему властямъ не позволять греко-унитскому духовенству дѣлать жидамъ обидъ и насилій, позывать ихъ въ свои суды и издавать на нихъ свои декреты, а руководствоваться при столкновеніяхъ съ ними постановленными на сей предметъ узаконеніями.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ первого, мѣсеца Генваря шестнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—школьникъ Берестейскій, листъ его королевское милости упоминальный, до вельможного его милости пана Яна Кароля Коптя—каштеляна Троцкого, старосты Берестейского, въ речи нижемєнованой поданый, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król Polski etc. Wielmożnemu Janowi Karolowi Korpciowi—kasztelanowi Trockiemu, staroście Brzeskiemu, uprzeymie nam miłemu, albo urodzonym substitutom iego, tudzież urodzonemu woytowi, sławetnym burmistrzom, raycom, ławnikom y wszystkiemu magistratowi miasta naszego Brzeskiego, wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Wielmożni, urodzeni, sławetni, uprzeymie y wiernie nam mili! Podana nam iest imieniem żydów Brzeskich supplika y skarga, iż oycowie praesbiterowie ritus graeci — unitorum, w Brześciu protunc będący, różne gravamina, tumulty, szkody, krzywdy y bezprawia czynią, onych ad forum incompetens indebite pozywaią, a zatym dekreta in contumaciam przez się nienależnie otrzymane do execucyi violenter przywodzą; co że się cum convulsione prawa, żydom służącego z okazyey takowey dzieie, daiemy ten nasz do uprzeymie y wiernie nam miłych list, chcąc mieć y rozkazuiąc, abyście żydów od impetitiey takowey y od violentiey ochraniali, onych krzywdzić y sądzić nie dopuszczali, pogotowiu dekretów, incompetenti foro in contumaciam na nich ferowanych, do execucii, sub nullitate iudicatorum et executionum, przywodzić nie ważyli się y nie przywodzili, ale utramque partem ad forum competens cum toto causa effectu odsyłali, inaczey tedy uprzeymość y wierność wasza nie uczynicie dla łaski y z powinności swoiey. Dan w Warszawie, dnia piątego miesiąca Stycznia, roku Pańskiego tysiącsześćset siedmdziesiąt pierwszego, panowania państwa naszego wtórego roku.

У того листу его королевское милости упоминального печать великого княжства Литовского притиснена, а подписъ рукъ тыми словы: Michał król,

Cypryan Paweł Brzostowski—referendarz y pisarz wielkiego xięstwa Litewskiego. Который же тотъ листъ его королевское милости упоминальный, ку активованью поданъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1671 г.

Изъ книги за 1671—1672 годы, стр. 100.

505. Универсалъ короля Михаила, обезпечивающій поземельное владѣніе Брестскимъ жидамъ.

Король Михаилъ, вслѣдствіе жалостной просьбы Брестскихъ жидовъ—защитить ихъ отъ насилій мѣстныхъ обывателей, отнимающихъ у нихъ земли и дома, симъ универсаломъ предписываетъ Брестскому старостѣ строго преслѣдовать нарушителей жидовскихъ правъ и прерогативъ, и въ столкновеніяхъ съ ними руководствоваться прямыми указаніями законовъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ первого, мѣсеца Августа второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ, стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто школьникъ Берестейскій Левекъ, листъ его королевское милости, писаный до ясневельможного его милости пана Коптя—каштеляна гродского, старосты Берестейского, и до его милости пана Умястовскаго—стольника Венденского, подстаростего Берестейского, въ справе и речи въ немъ ниже выраженой, ку активованью до книгъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król polski, etc. Urodzonym Janowi Kopciowi, kasztellanowi Trockiemu, staroście naszemu Brześciańskiemu, Janowi Umiastowskiemu—stolnikowi Wendeńskiemu, podstarościemu Brześciańskiemu, uprzeymie y wiernie nam miłym. Urodzeni, uprzeymie y wiernie nam mili! Żałosną podali nam supplikę niewierni żydzi Brześciańscy, że w prawach y przywileiach swoich, od naiaśnieyszych antecessorów naszych nadanych y od nas stwierdzonych, wielkie ponoszą praeiudicium, gdy z placów swoich, longo temporis w possessyey ich będących, rugowani bywaią, y domy pomienione bez prawnych intromissyi, modo violenti odbieraią. Incumbit to muneri uprzeymości y wierności waszey, o co y my tym listem naszym pilno requirimus, abyście w tę sprawę ieno weyrzeli, y aby nikt pomienionych placów, tak tych, na których są budynki, iako też y inszych cuiuscunque generis, iako ich że własnych, odbierać nie ważył się, z zwierzchności urzędu swego przestrzegali.—Także, ieżeli by żyd, który o dług abo excesialia obwiniony był, nie zaraz adversae parti był wydawany, ale według prawa y zwyczaiu oraz tenorem przywileiów w więzieniu grodzkim ad ultimariam causae decisionem zostawał y niewinny za winnego grabiony nie był, ponieważ za dni panowania naszego każdego przy prawie własnym y nale-

żytym bespieczeństwie mieć y zachować chcemy. Nie uczynisz inaczey uprzeymość wasza dla samey słuszności y powinności urzędu swoiego, który przyszło krom respectu, któremu dobrego od Pana życzemy zdrowia. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego pierwszego Lipca miesiąca, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, panowania naszego wtórego roku.

У того листу его королевское милости, при печати притисненой, подписъ руки тыми словы: Michał król. Который же тотъ листъ через особу въ верху мененую есть актикованъ и до книгъ уписанъ.

1671 г.

Изъ книги за 1671—1672 г. стр. 979.

506. Универсалъ короля Михаила, обеспечивающій жидовъ отъ насилій простаго народа.

Вслѣдствіе ходатайства сановниковъ, находящихся при особѣ королевской, о защитѣ жидовъ отъ преслѣдованій простаго народа, который, подозрѣвая въ нихъ чародѣевъ, часто преслѣдуетъ ихъ и сожигаетъ, какъ это недавно случилось съ двумя жидовками въ Новогородкѣ, король Михаилъ предписываетъ всѣмъ гродскимъ, земскимъ и магдебургскимъ властямъ не допускать народъ до такого самоуправства и могущія возникнуть по чародѣйству дѣла разбирать узаконеннымъ порядкомъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ первого, мѣсеца Іюля двадцать третего дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—школьникъ Берестейскій, листъ его королевское милости универсалъ, въ справѣ и речи въ немъ нижей менованой, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, osobliwie wielmożnym, urodzonym senatorom, dygnitarzom, urzędnikom ziemskim, grodzkim y wszelkim zwierzchnościom magdeburskim w miastach, miasteczkach, wsiach będącym, oznaymuiemy. Supplikowali nam niewierni żydzi, in partibus w wielkim xięzstwie Litewskim mieszkaiący, przeż panów rad y urzędników, przy boku naszym będących, iż wielkie ex occasione spectrorum y czarodzieystw, które się pokazuiąc, różnemi piszą domy charakterami, poniosłszy gravamina: bo maiąc iakoś, że to oni czynią fortem praesumptionem, lud pospolity bierze y gwałtem więzi et non formato iudicio, bez dowodów w prawie pospolitym opisanych pali,—co się y teraz swieżo, iako mamy o tem relacyą, w woiewodztwie Nowogródzkim stało, że porwawszy dwie żydówki, lud pospolity violenter bez żadnego sądu spalił, o co niewierni żydzi

prawem czynić muszą, więc że nam iako supremo iustitiatori ad ministrae należy postrzegać securitatem państw od Pana Boga sobie powierzonych, aby żaden z poddanych naszych krzywd y uciążenia nie cierpiał, tak aby się od poddanych naszych nikomu nie działy, surowo rozkazuiemy, osobliwie urzędom grodzkim, do których niewierni żydzi należą, w miastach woytom, burmistrzom, raycom, y mieć chcemy, aby postrzegali tego, iakoby się dalsze ex occasione hac, nie działy inconvenientiae; ieżeli którzy są żydzi w zatrzymaniu, żeby ich do rosprawy należytey na porękę starszych ich z więzienia wypuszczono y daley nie łapano, privata autoritate nie więziono y executiey nad niemi nie extendowano; a ieżeliby się co takiego po nich pokazało, żeby dawszy znać do urzędu grodzkiego, albo iakiegokolwiek w tym mieście, miasteczku y wsi będącego, w którym iż by się takie iawiły czarodzieystwa, ordinaria via iuris z niemi poczynali, inaczey nie czyniąc z powinności swoiey y dla łaski naszey. Pisan w Warszawie, dnia ośmnastego miesiąca Julii, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, panowania naszego wtórego roku.

У того универсалу его королевское милости печать великая великого князства Литовского притисненая а подписъ рукъ тыми словы: Michał król. Paweł Hieronim Siruć, sekretarz iego królewskiey mości. Который же тотъ универсалъ, черезъ особу верху менованую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1676 г.

Изъ книги за 1677—1679 годы, стр. 2683.

507. Подтвердительная привилегія короля Яна III-го Брестскимъ жидамъ.

Король Янъ III-й, по случаю истребленія жидовскихъ привилегій, контрактовъ, долговыхъ записей и др. бумагъ непріятельскимъ нашествіемъ и огнемъ, подтверждаетъ имъ ихъ прежнія права и преимущества, дарованныя имъ королемъ Михаиломъ. Права эти относятся ко владѣнію недвижимыми имуществами, къ ремесламъ и торговлѣ, къ корчемству и винокуренію, къ подсудности судамъ только гродскимъ, ассесорскимъ, королевскимъ и къ другимъ предметамъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ семого, мѣсеца Августа второго дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ — стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ — школьникъ кагалу Берестейскаго, листъ его королевское милости привилей на речь въ немъ нижей помененую жидомъ Берестейскимъ даный и служачій, куактикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym confirmacyinym, komu

by o tym wiedzieć należało. Iż pokładany był przed nami przez niektórych panów rad senatorów, urzędników naszych, przy boku naszym będących, przywiley króla imci Michała, antecessora naszego, z podpisem ręki onego y przyciśnieniem pieczęci, pod datą w Krakowie, dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca Oktobra, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, na prawo y wolności żydom Brzeskim należące, y wniesiona iest przez tychże panów rad, senatorów y urzędników naszych prośba za żydami Brześcia-Litewskiego, abyśmy ten przywiley na rzecz niżey mianowaną stwierdzili, który słowo w słowo tak się w sobie ma:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Pokładane były przed nami różne skrypta, przywileia, kommissie królów ichmościów polskich, antecesorów naszych, żydom Brześcia-Litewskiego służące y należące, różnych lat, dni y miesięcy wydane, supplikowali nam Dawid Samuełowicz y Lewko Jozefowicz imieniem wszystkich żydów Brześcia-Litewskiego, miasta naszego, y pokładali przed nami protestacią y manifestacią autentyczną, w roku tysiąc sześćset sześćdziesiątym, dnia dwudziestego miesiąca Februarii, we Włodzimierzu przed urodzonym Stanisławem Żochowskim— burgrabią Włodzimierskim zaniesioną y uczynioną, ręką tegoż pomienionego burgrabiego podpisaną y pieczęcią iego na wosku hiszpańskim wyrażoną, zapieczętowaną, w którey manifestuią się, iż im wszystkie prawa y ich przywilegia, reskrypta, wolności, kontrakty, zgody y postanowiena z magistratem mieyskim miasta naszego Brześcia-Litewskiego, tudzież regestra, obligi, różne zapisy y wszystkie kosztownieysze sprawy, y prawo podczas inkursyi Moskiewskiey na Brześć w roku pomienionym tysiąc sześćset sześćdziesiątym, dnia dwudziestego miesiąca Februarii, y przy odebraniu zamku y fortece Brzeskiey tamże na fortecy z skrzyniami złożone, są pozabierane czyli popalone; a zatym prosili nas, przez panów rad y urzędników naszych dwornych, przy nas będących, abyśmy im de nova z łaski naszey nadali y onych przy zwyczaynych wolnościach, których żydzi w państwach naszych korony polskiey y w. x. Lit. zażywaią, zachowali. Do których pomienionych żydów suppliki y panów rad naszych przyczyny y prośby, za pomienionemi żydami Brzeskiemi naszemi wniesioney, przychilaiąc się, też wszystkie wolności, prawa, swobody y bezpieczeństwa zdrowia y substancyi ich, iako niżey mieli, deklaruiemy y nadaiemy. A naprzód, przy wszystkich placach, na których żydzi siedzą y pobudowali się kamienicami, domami, lubo to pod prawem mieyskim, zamkowym, duchownym, lubo y pod iakim innym, ponieważ na każdy naymnieyszy plac, każdy prawo swoie mieć musiał, a teraz wszystkim jeneraliter poginęło; tedy ich przy wszystkich placach, którychkolwiek żydzi ante hostilitatem w dzierżeniu byli y teraz są, zachowuiemy y że przy nich, lubo się iuż pobudowali, lubo ieszcze się budować maią, wiecznie y nieporusznie zostawać maią, waruiemy z tym dokładem y deklaratią naszą, że nie większe czynsze z placów swych lubo do skarbu naszego, lubo do miasta, lubo też do kogokolwiek, na czyim gruncie siedzą, iedno takie iakie, przed opanowaniem Moskiewskim płacywali, płacić y oddawać powinni będą. Waruiemy też im y to, że przy bożnicach abo szkołach swoich, gdzie kolwiek są zdawna wystawione, przy kramach, które dla

lepszego bezpieczeństwa lubo z uciśnieniem swoim pobudowali przy szkole y domach swoich zachowuiąc ich iednak przy placach, które w rynku Brzeskim na kramy y klatki swoie mieli y daiąc wolność inquantum pobudować się na nich zechcą; przy łaźniach, kopiszczach, które w Brześciu maią y którego zdawnych czasów w używaniu są, bez wszelkiey przeszkody zachowani być maią. A że żydzi Brzescy zdawna wolność mieli, gorzałkę prostą y aquavitą kotłami, baniami pędzić y szynkować y przywozną ogółem kupować; tedy y napotym przy teyże wolności y prawie zostawać maią y żadney powinności za to pełnić nie maią, iedno do arendy naszey na prowent nasz stołowy należący pewną kwotę według dawnego postanowienia rewizorów y kommisarzów naszych oddawać y płacić powinni będą. Tymże żydom Brzeskim według dawnych praw ich wolno szynkować winem, miodem, piwem w Brześciu robionym, lubo przywoznym, za co żadney nie powinni płacić powinności, tylko czopowe od rzecz-pospolitey uchwalone oddaiąc. Rzemiosła wszelkie według ieneralnych żydom w państwach naszych nadanych przywileiów, wolno robić y odprawować; tedy y tymże się prawem żydzi Brzescy szczycić się maią y rzemiosła wszelkie wolno im robić, przedawać w kramach y po ulicach będzie, nie należąc do cechów mieyskich y ich powinności y obserwacyi. A że miasto Brzeskie y kupcy w nim wszyscy nayduiący się do płacenia starego myta nie należą; tedy y w tym żydowskich kupców z miastem naszym, iako w prawach swoich mieli, porównywamy y przy tey wolności od płacenia starego myta zachowuiemy, postrzegaiąc też tego, aby żydzi w państwie naszym sowitemi nie byli agrawowani podatkami y ciężarami, tedy według dawnych praw y constytucyi żydów a laudis privatis woiewództwa Brzeskiego wyimuiemy, y że im podlegać nigdy nie powinni, chiba ex lege publica et consensu omnium ordinum na seymach uchwalonych deklaruiemy. Maią też to żydzi od nayaśnieyszych antecessorów naszych, królów ichmościów, pozwolono y warowano y kommisarzami utwierdzoną y postanowioną, aby pro securitate sua y dla uchilenia się tumultów, które się często na żydy od swawolnych wzniecaią, po miastach y miasteczkach, w ulicach swoich, zkąd iest weyście do nich wnosić y bramy sobie zawarte budować y wystawować mogli; iako z tego y in posessione żydzi Brzescy aż do spalenia y zburzenia miasta byli, tedy im y teraz wystawienie bram we wszystkich ulicach przy kramach swoich pozwalamy y postanowiamy, daiąc im moc y władzę na szabaszy y święta swoie; ale y co noc y zawsze, gdyby iaki postrzegli tumult, zamknąć się y nikogo do siebie nie puszczać, ażeby wszelkim tumultom snadniey się zabieżeć mogły; tedy mieszczanie y magistrat Brzeski równie z żydami do pohamowania y uskromienia tumultów należeć maią y tego postrzegać, aby swawolni ludzie, loźni, służby nie maiący, kostyrowie, pianicy w mieście się nie bawili y onych wyganiali. Postanowienie też mieszczan y zgodę z żydami, które iest in autentico z podpisem urodzonego woyta Brzęskiego y niektórych osób ex magistratu około naprawowania y budowania mostów; tedy y zgodę y pakta z miastem a z żydami uczyniony intoto aprobuiemy, y że według tego postanowienia żydzi zachowani maią być in perpetuum deklaruiemy y daley we wszystkich innych wolnościach do ieneralnego przywilegiu od antecessorów naszych nadanych y od nas

samych confirmowanych zachować obiecuiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, szczęśliwey koronacyey naszey, dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca Oktobra roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, panowania naszego pierwszego roku. Michał król; Stanisław Waleryan Judycki — archidiakon Wileński, pisarz w. x. Lit.

My tedy król, łaskawie się skłoniwszy do wyż pomienioney prożby, ten przywiley inserowany we wszystkich punktach, klauzulach y paragrafach zachowawszy, tym listem naszym confirmuiemy prawa ich y wolności od nayiaśnieyszego króla iegomości, antecessora naszego, na rzecz wyżey specifikowaną, a osobliwie y teraźnieyszym listem naszym stwierdzaiąc, dawne ich prawa uwalniamy, tak mieszczan, iako y żydów w Brześciu-Litewskim mieszkaiących od płacenia starego myta; ratione zaś placów, iakimkolwiek prawem nabytych, będących u żydów tegoż miasta Brześcia, abyście wierność wasza żadney violentiey, bezprawia onym nie czynili, ale iako z dawnych czasów, tak y teraz spokoynie trzymać y używać pozwalamy; tak ze strony kopiszcz, aby żadney ni od kogo przeszkody nie mieli, ale iako zdawna trzymali, tak y teraz trzymać onym pozwalamy. A że ciż żydzi Brzescy mieli przy szkole swoiey bożnicę starą, nie daleko wału pobudowaną z drzewa, która przez ruinę Moskwy będącą w Brześciu spalona y na tym mieyscu do czasu małą pobudowali; tedy dzisieyszym listem naszym pozwalamy im restaurować y budować większą, tak iako z dawnych czasów była. Którym to żydom Brzeskim, aby się wierność wasza żadnego punktu, paragrafu, w tym liście naszym nie denegowali seryo napominamy y mieć chcemy, inaczey nie czyniąc dla łaski naszey z powinności swey. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie na seymie szczęśliwey koronacyi, dnia szesnastego miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego, panowania naszego wtórego roku. У того привилею конфирмацийного при печати завѣсистсй меншой в. кн. Лит., подписъ рукъ тыми словы: Jan król; Andreas Kazimirus Osowski — regens cancellariae minoris magni ducatus Lithuaniae, cantor praelatus Vilnensis praepositus albae ducalis s. r. maiestatis secretarius, correxit Hołownia. Который же тотъ его королевское милости привилей конфирмацийный, черезъ особу въ верху помененую ку актикованью поданъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1677 г.

Изъ книги за 1677—1679 годы, стр. 2489.

508. Подтвердительная привилегія короля Яна III. жидамъ Пружанскимъ.

Въ этой привилегіи заключается первоначальная привилегія Пружанскимъ жидамъ, дарованная имъ королемъ Владиславомъ въ 1644 году и подтвержденная королемъ Яномъ Казиміромъ въ 1677 г. Въ первоначальной привилегіи жидамъ Пружанскимъ разрѣшается: покупать земли, строитъ дома, лавки, бани, винокурни, войскобойни, корчмы; арендовать огороды и луга; пользоваться выгонами и пастбищами; заниматься разной торговлей; курить вино и продавать его оптомъ и въ раздробь; разрѣшается также имѣть свое кладбище и божницу но съ условіемъ, чтобы эта послѣдняя не походила на католическій костелъ. Подати и повинности жиды обязываются нести одиноковья съ мѣщанами—христіанами; въ дѣлахъ судебныхъ они подлежатъ суду старосты или подстаросты—съ правомъ апелляціи къ королю.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятъ девятого мѣсяца Іюня пятнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Зигмунтомъ Казимеромъ Горновскимъ — подчашимъ Смоленскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Мордухъ Шмуйловичъ и Изавелъ Гилеалеевичъ—жиды старшіе мѣста его королевской милости Пружаное, привилей его королевское милости на паргаминѣ въ справѣ и речи въ немъ ниже помененой, всимъ жидомъ каkгалови Пружанскому даный и служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подали въ тые слова писаный:

Jan trzeci, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu by o tym wiedzieć należało, wszem powobec y każdemu zosobna. Pokładany był przed nami list confirmacyiny, na pargaminie pisany, nayiasnieyszego antecessora naszego, Jana Kazimierza króla iegomościa, żydom Prużanskim na wolne handle y rzemiosła, place, domy w mieście naszym Prużanskim będące dany, y doniesiona iest do nas przez niektórych panów rad y urzędników naszych proźba za supliką Abrama Izakowicza—żyda Prużanskiego od wszystkich żydów Prużańskich, abyśmy ten przywiley we wszystkich iego punktach, clausulach y paragrafach powagą naszą królewską stwierdzili y umocnili, który słowo do słowa tak się w sobie ma:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski, etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy.—Pokładany był przed nami przywiley świątobliwey pamięci króla iego mościa Władysława, pana brata naszego, żydom Prużańskim na wolne handle y rzemiosła, place, domy w mieście naszym Prużańskim będące, dany, y doniesiona iest do nas przez niektórych panów rad y urzędników naszych dwornych imieniem pomienionych żydów Prużańskich proźba, abyśmy ten przywiley mocą y powagą naszą królewską stwierdzili y zmocnili, który tak się w sobie ma:

Władysław, z Bożey łaski król Polski, etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Acześmy iene-

ralnym przywileiem naszym wszystkie prawa, przywileie, wolności poddanym naszym żydom we wszystkim xięstwie Litewskim, w miastach y miasteczkach mieszkaiącym, od antecessorów naszych y od świętey pamięci króla iegomościa Zygmunta trzeciego, pana oyca naszego im na domy y place do mieszkania, na wolne handle y kupiectwa różnemi towarami, kramy otworzyste, place na chowanie ciał zmarłych, rzemiosła, szynki y pożywienia wszelakiego nadane, approbowali y confirmowali. Jednak za suplikowaniem do nas żydów miasta Prużańskiego y za przyczyną panów rad y urzędników naszych dwornych, przy nas na tenczas będących, do nas wniesiono w pomienionym mieście naszym Prużańskim, w woiewództwie Brzeskim leżącym, pozwoliliśmy y niniczyszym listem pozwalamy żydom domów, placów w samym rynku y ulicach ogrodów, gruntów włocznych, sianożęci nabywać, onemi dysponować, dymy wieczne y iakie chcąc budować, mieszkać, gorzałki palić, miody, piwa robić y one ogułem przedawać, albo po części w domach swoich y prywatnych naiemnych szynkować, płacąc od szynków do skarbu naszego co rok według inwentarza po złotych sześćset, a nie więcey; handle wszelakich towarów, kramy otworzyste w rynku y domach mieć, łokciem mierzyć, funtem ważyć, y rzemiosła wszelkie robić, iatki swoie zbudować, bydło skupuiąc publice na rynku y w iatkach, przez nich zbudowanych, mięso przedawać bez dawania pleczkowego y innych podatków. Przytym y innych wszelkich w ieneralnym przywileiu naszym wyrażonych pożytków zażywać, y żywności sobie nabywać; osobliwie place, które naysposobnieysze będą rozumieli, skupiwszy bożnicę budować, tak iednak, aby nie takowym kształtem iako kościoły katolickie bożnice budowali. A ieśliby z dopuszczenia Bożego, z iakiego kolwiek przypadku, bożnica przez nich zbudowana zgorzała, tedy wolno im będzie na tymże mieyscu, albo na inszym, gdzie sobie mieysce naysposobnieysze upatrzyć będą mogli nową zbudować, starą też naprawować; także kopiszcze swoie dla schowania ciał zmarłych mieć y one iak naylepiey będą mogli budowaniem opatrzyć y ogrodzić bez czynienia żadnych z tych placów, na których bożnica zbudowana y kopiszcze swoie mieć będą, powinności; z domów zaś, placów, ogrodów, pol y sianożęci przez nich z wolną ich dispositią nabytych zwyczayną powinność do dworu naszego Prużańskiego, a nie gdzie indziey pełnić y oddawać będą powinni; osobliwie z samych osób przed żadnym inszym sądem we wszelakich in genere sprawach stawać y sprawować się nie maią, tylko przed starostą naszym tamecznym Prużańskim, terazniey-szym y napotym będącym, lubo podstarościm albo namiestnikiem iego, z wolną do nas albo sądu naszego, podług praw im służących, appellacią. Wagę y woskoboynią, tak iako mieszczanom tamecznym, żydom mieć wolno będzie. Do tego wygona na popas bydła wolno im będzie zażywać. Także wolny wiazd w puszczę naszą Prużańską zarówno z mieszczany tamecznemi Prużańskiemi y s pełnieniem takowey że powinności od puszcze, iakową mieszczanie pełnią. Których to wszystkich pożytków y wolności ieneralnym listem naszym, iako osobliwie żydom Prużańskim nadanych y pozwolonych, maią spokoynie zażywać, krom żadney od starosty naszego teraznieyszego Prużańskiego y na potym będących, iako też od mieszczan tamecznych przeszkody. Na co, dla lepszey wiary, ręką się

naszą podpisawszy, pieczęc wielkiego xięstwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Decembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego czwartego, panowania naszego polskiego piętnastego a szwedzkiego piętnastego roku. U tego listu pieczęć mnieysza wielkiego xięztwa Litewskiego przyciśniona, a podpis rąk tymi słowy: Władysław rex; Franciszek Isaykowski—referendarz y pisarz wielkiego xięztwa Litewskiego.

My tedy król, do prożby mianowanych żydów Prużańskich, iako słuszney, za instantią panów rad, łaskawie się skłoniwszy, mianowany przywiley świętey pamięci króla iegomościa pana brata y antecessora tu inserowany we wszystkich iego punktach, clausulach, konditiach y paragrafach mocą y powagą naszą królewską stwierdzamy, zmacniamy y approbuiemy, oprócz iedney wysz specificoney clausuli o bożnice żydowskiey, który paragraf tak resignuiemy, aby żydzi nie mogli y nie ważyli się na bożnicę swą nowych placów skupować, ale starym się mieyscem kontentowali. A dla lepszey wiary ręką się naszą podpisuiemy y pieczęć wielkiego xięztwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego tysiąc sześćset piędziesiątego, panowania królestw naszych polskiego wtórego, szwedzkiego trzeciego roku. Jan Kazimierz król; Jan D. Zawisza—referendarz y pisarz wielkiego xięztwa Litewskiego:

My tedy król, do słuszney łaskawie skłoniwszy się instantiey, przez panów rad y urzędników naszych do nas wniesioney, za supliką Abrama Izakowicza od wszystkich żydów Prużańskich, ten przywiley pomienionym żydom na różne handle, place (y na żadne czynienie z tego placu, na którym szkoła ich stoi, czynszu y kopiszcze powinności) nadany, we wszystkich iego punctach, clausulach y paragrafach powagą naszą królewską stwierdzamy, zmacniamy, confirmuiemy, ratificuiemy y approbuiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisuiemy y pieczęć wielkiego xięztwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt siódmego, panowania naszego trzeciego roku.

У того привилею листу конфирмацыйнаго подписъ руки короля его милости тыми словы: Jan król. Который же то привилей листъ его королевское милости конфирмацийный, черезъ Мордухая Шмуйловича и Изавеля Гилеалеевича—жидовъ старшихъ кагалу мѣста его королевское милости Пружаное ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1679 г.

Изъ книги за 1723 годъ, стр. 2109.

509. Универсалъ короля Яна III-го, подтверждающій универсалъ предшественника его короля Михаила, которымъ предоставляется право жидовскимъ старшимъ исключать виновныхъ жидовъ изъ своего общества и предавать ихъ гражданскимъ судамъ.

Король Янъ III-й подтверждаетъ Брестскимъ жидамъ привилегію своего предшественника Михаила, выданную имъ по слѣдующему случаю: Брестскіе жиды принесли королю Михаилу жалобу въ томъ, что между ихъ собратьями стало появляться много такихъ преступниковъ, съ которыми кагалъ не можетъ справиться, а въ тоже время, по силѣ законовъ, онъ, кагалъ, не можетъ не подлежать за таковыхъ преступниковъ отвѣтственности передъ шляхтой и предъ закономъ. Король по сему случаю постановляетъ: не подвергать отвѣтственности кагалы за преступленія ихъ членовъ, исключенныхъ изъ нихъ, а свидѣтельства и показанія исключенныхъ не считать дѣйствительными.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego trzeciego, miesiąca Septembra trzynastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości aktami starościńskiemi, przede mną Franciszkiem z Chrzanowa Chrzanowskim — łowczym y podstarościm sądowym woiewództwa Brzeskiego, stanąwszy personaliter niewierny żyd Kiewa Dawidowicz, ten przywiley i. k. mości, ieszcze w roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt dziewiątym, miesiąca Maia szóstego dnia susceptowany, a dotychczas do xiąg nie inserowany, interim ad acta grodu Brzeskiego podał, w te słowa pisany:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym konfirmacyinym, komu to wiedzieć należy. Pokładany był przed nami list uniwersał, ręką nayiaśnieyszego antecessora naszego, świętey pamięci króla imści Michała podpisany y pieczęcią większą w. x. Lit. przyciśniony, żydom starszym po różnych mieyscach y kątach w wielkim xięstwie Lit. mieszkaiącym, dla powściągnienia y pohamowania żydów swawolnych dany, który słowo w słowo tak się w sobie ma:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym uniwersałem, komu to wiedzieć należy, mianowicie wszystkim urzędom, sądom ziemskim, grodzkim, y innym wszelkim in genere w państwach naszych, w woiewództwach, powiatach, miastach, miasteczkach y dworach w wielkim xięstwie Litewskim będącym y odprawuiącym y onych wszelkiey praeeminentiey y prerogatywy wielmożnym urodzonym officialistom wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Wielmożni, urodzeni uprzeymie y wiernie nam mili! Donosiemy uprzeymie y wiernie wam do wiadomości. Iż suplikowali nam żydzi starsi, po różnych mieyscach y kątach w wielkim xięstwie Lit. będący, mieszkaiący, przez panów rad urzędników dworu naszego, iż mnoży się siła takowych żydów między narodem ich żydowskim, którzy wyrządzaią tak szlachcie, iako innym chrze-

ścianom przykrości, a za takowych na wszystkich żydów zawzięty rankor bywa, których w swey woli będących żydów starsi żydzi dla extensii wielu panów od złych nałogów pohamować nie mogą y podług praw, przywileiów y statutów swoich sądzić onych y karać. Przeto po urzędach zwyż spomnionych, zwłaszcza grodzkich zamkowych, mieć chcemy, aby za wiadomością onych przez żydów starszych, iako występny był karany, a po exekuciey wolno im będzie takiego przestępnego z półku y zboru swego wyłączyć; a gdzieby iuż taki z liczby onych exclusus miał komużkolwiek złości y afront uczynić, za takiego iuż żaden z żydów pokutować nie będzie, za siebie iuż samego ten występny respondere każdemu powinien. A tak wszystkim in genere żydom w wielkim xięstwie Litewskim będącym starszym, w miastach, miasteczkach naszych y państwach naszych duchownych, świeckich wolno będzie żydów kosterów, złoczyńców, niepowściągaiących od złości, za wiadomością zamkową y za wpisem takich w grodzie ich podług występków karać et de suo ordine excludować; a gdyby iuż taki wyłączony przeciwko żydom miał świadczyć, takiego świadectwa nie ważne być maią, y z takiego każdego występnego nigdzie żydzi turbowani y penowani być nie maią, wiecznemi czasy waruiemy; aby ten nasz list uniwersał wszędzie miał swóy walor, my podług niego uprzeymie y wiernie sprawowali żydami, a dla lepszey wiary przy pieczęci w. x. Lit., własną ręką podpisuiemy się. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego ósmego miesiąca Czerwca, roku Pańskiego MDCLXXII, panowania naszego roku. Michał król; Michał Drucki Sokoliński—pisarz w. x. Lit.

Wniesiono iest oraz do nas przez panów rady y urzędników naszych dwornych y imieniem żydów Brzeskich, Grodzieńskich starszych suplikę, abyśmy ten list uniwersał onym służący stwierdzili, zmocnili. My tedy król, do supliki pomienionych żydów łaskawie się skłoniwszy, ten list uniwersalny inserowany, we wszystkich iego punktach mocą y powagą naszą królewską stwierdzamy, zmacniamy, konfirmuiemy; a po urzędach sądowych zwyż spomnionych, w wielkim xięstwie Litewskim odprawuiących się, aby żydzi w. x. Lit. przy tym liście uniwersale y nadaney im takowey wolności cale y nienaruszenie zachowani byli, moc dodaiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką własną podpisawszy się, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Grodnie, na seymie koronacyinym, dnia 3-go Lutego miesiąca, roku Pańskiego MDCLXXVI, panowania naszego wtórego roku.

U tego przywileiu podpis ręki nayiaśnieyszego króla i. mości przy pieczęci w. x. Lit., temi słowy: Jan król. Inscriptia zaś na tymże przywileiu takowa: Confirmacia uniwersału do wszystkich żydów wielkiego xięstwa Litewskiego ad suplice żydów starszych w. x. Lit. wydanego. Na tymże uniwersale suscepta dawnieysza taka: roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt dziewiątym, miesiąca Maia szóstego dnia ten list i. k. mości confirmacyiny. Marko Moyżeszowicz—żyd Brzeski do akt grodu Brzeskiego podał. Zygmont Hornowski—podczaszy Smoleński, podstarości Brzeski. Który to takowy ten uniwersał za oczewistym podaniem iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y zapisany.

1576 г.

Изъ книги за 1577—1580 годы, стр. 961.

510. Привилегія короля Стефана Баторія, подтверждающая двѣ привилегіи Сигизмунда Августа о томъ, чтобы не обвинять безъ доказательствъ и не судить иначе какъ королевскимъ судомъ жидовъ, обвиняемыхъ въ убіеніи христіанскихъ дѣтей и въ злоупотребленіи евхаристіею.

Король Стефанъ Баторій симъ универсаломъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія, что, вслѣдствіе неосновательныхъ толковъ, направленныхъ противъ евреевъ съ цѣлію изгнанія ихъ изъ предѣловъ в. кн. Литовскаго и ничѣмъ не доказанныхъ—будто евреи убиваютъ христіанскихъ мальчиковъ и злоупотребляютъ святыми дарами для своихъ религіозныхъ обрядовъ, онъ король, подтверждаетъ евреямъ двѣ привилегіи Сигизмунда Августа по поводу такихъ же точно толковъ и обѣщаетъ судить всѣхъ распространителей такихъ зложелательствъ смертью, въ случаѣ если они, распространители, не подтвердятъ своихъ показаній посвидѣтельствованіемъ 4-хъ христіанъ и 3-хъ евреевъ, вполнѣ заслуживающихъ довѣрія, какъ это постановлено во второй привилегіи Сигизмунда Августа.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсеца Апрѣля 20 дня.

Пришедши на врадъ до замку господарского староства Берестейского, предъ мене Павла Соклинского—городничого замку Берестейского, зоставленого на мѣсцу вельможного пана его милости, пана Троцкого, въ одъѣханью пана Малхера Райского—подстаростего Берестейского, жидове мѣста его королевское милости Берестейского—Илья Липчикъ, Фишеръ и Гудичъ, Лазарь Опковичъ, Тобіашъ Богдановичъ, Беняшъ Салмановичъ—сами отъ себе и отъ всихъ жидовъ, мѣшкаючихъ въ томъ же мѣстѣ Берестейскомъ и въ панствѣ его королевское милости великомъ князствѣ Литовскомъ, и повѣдили предо мною, ижъ король его милость теперещній Стефанъ, панъ нашъ милостивый, рачилъ имъ, жидомъ, всимъ, у великомъ князствѣ Литовскомъ, привильемъ его милости господарскимъ подтвердити привилья и декрета светое и славное памети короля его милости Жикгимонта Августа, пана нашого зешлого, около сакраменту и рѣзанья дѣтей хрестіанскихъ, якій доводъ на нихъ въ таковыхъ речахъ быти маетъ, зоставивши тежъ то его королевская милость на власный судъ свой господарскій. Якожъ покладали передъ мною на врадѣ тотъ привилей потверженья его королевское милости, просечи абы до книгъ кгродскихъ староства Берестейского тотъ привилей ихъ уписанъ былъ. А такъ я, онаго привилью ихъ на перкгаменѣ писаного огледѣвши, подписъ руки и печать его королевское милости и тежъ подписи руки писара его милости господарского—пана Матея Савицкого, видѣвши и бачачи въ томъ просьбу ихъ быти слушную, велѣломъ тотъ привилей ихъ до книгъ кгродскихъ староства Берестейского уписать, который же слово до слова такъ се въ собѣ маетъ:

Степанъ, Божою милостью король польскій, и проч. Ознаймуемъ симъ нашимъ листомъ всимъ посполите а каждому зособна нынѣшнимъ и на потомъ будучимъ.

Били намъ чоломъ подданые наши, вси жидове, которые мѣшкають въ панствѣ нашомъ великомъ князствѣ Литовскомъ, такъ мѣстахъ малыхъ нашихъ господарскихъ, яко и князскихъ, панскихъ и земянскихъ, духовныхъ и свѣтскихъ и покладали передъ нами два листы на паперѣ писаные, одинъ короля его милости славное памети Жикгимонта Августа, продка нашого, подъ печатью и подписомъ власное руки его королевское милости, а другій выписъ зъ книгъ замку Берестейского, до которыхъ листъ короля его милости слово отъ слова есть вписанъ, на которыхъ за певными свѣдетствы учиненъ есть имъ варунокъ невинное помовы о сакраментъ и о рѣзаньи дѣтей христіанскихъ, ижъ они сакраменту а ни крове дѣтей христіанскихъ николи въ законѣ своемъ не потребують, отъ чего его королевская милость учинити рачилъ ихъ вольными. А еслибы ся коли трафила таковая на нихъ помовка зъ васни черезъ кого колвекъ, ино на тыхъ листѣхъ его королевское милости доводъ есть на то описанъ, якимъ обычаемъ таковые маютъ быти сужены. И били намъ чоломъ, абыхмо тые декрета и листы короля его милости нашимъ листомъ подтвердили. А такъ мы, господарь, зъ воли Божое вступивши на столицу панствъ нашихъ и знаючи повинность нашу господарскую держати каждому стану права ихъ, теды и тыхъ подданныхъ нашихъ жидовъ панства нашого великого князства Литовского при ихъ правѣхъ захововавши, привилья отъ продковъ нашихъ наданые, вжо есмо привильемъ нашимъ утвердили. А тые листы два, предъ нами покладаные, ижъ суть на папери писаны, для речи вѣчистое велѣли есьмо въ сесь нашъ листъ на паркгаминъ вписати, которые одинъ по другомъ слова отъ слова такъ се въ собѣ маютъ:

Жикгимонтъ Августъ, Божою милостью король польскій, и проч. Княземъ, паномъ, воеводомъ, каштеляномъ, старостамъ, кнежнямъ, панямъ вдовамъ, державцамъ и всимъ врадникомъ, земскимъ повѣтовымъ, земяномъ, двораномъ нашимъ, войтомъ, бурмистромъ, радцомъ въ мѣстахъ и земляхъ нашихъ господарскихъ и князскихъ, панскихъ, духовныхъ и свѣтскихъ, по всему панству нашему великому князству Литовскому, ознаймуемъ вамъ. Што перво сего въ мѣстахъ нашихъ въ Бѣльску и Нарви была помова на жиды, которые отъ справецъ поборовъ и мытъ нашихъ, Давыда Шмерлевича а Изака Бородавки, жидовъ Берестейскихъ, на прикоморкахъ коморы Подляшское мытъ и поборовъ скарбу нашого перестерегали, якобы мѣли тамъ дитя хрестіянское зарѣзати, злосливый учинокъ надъ родомъ христіанскимъ поминаючи. Ино кгды ся тая речь предъ насъ, господаря, была приточила, тогды зъ доводовъ светого письма, же крове христіанское жидове николи не потребують, але причины звазненье на нихъ покладаные зъ стороны нѣкоторыхъ подданыхъ нашихъ, абы могли жидовъ зъ мѣстъ нашихъ выкоренити и изъ иныхъ нѣкоторыхъ явныхъ выводовъ жидовскихъ, предъ нами на онъ часъ оказаныхъ, вчинили есьмо вырокомъ нашимъ господарскимъ отъ того обвиненья вольными. А убеспечаю-

чи ихъ, абы черезъ то неслушными помовками о рѣзаньѣ дѣтей и о сакраментъ не были пренагабани, дали есьмо имъ ку мѣшканью ихъ свободному водле привильевъ продковъ нашихъ королей великихъ князей ихъ милости, знову привилей нашъ господарскій, вызволяючи въ таковой речи о рѣзаньѣ дѣтей и о сакраментъ. Еслибы гдѣ въ панствахъ нашихъ мѣла таковая помовка объявитися на нихъ отъ всякого кгвалту, насильства и моцы судовное, отъ всихъ воеводъ, старостъ и державецъ нашихъ, а беручи то на власный судъ нашъ господарскій; на которомъ привильи нашомъ якій доводъ на жиды въ таковомъ обвиненью маетъ быти чиненъ и иные артикулы достаточне суть описаны: Который привилей мѣли они вездѣ на врадахъ замковыхъ и мѣстскихъ до книгъ уписати и выволати вездѣ на торгахъ и селахъ, абы о томъ вѣдаючи не важилъ се никто съ такими помовками згола втекатисе до насъ и врадовъ нашихъ, хиба ижъ бы явивши доводы, въ привилью нашомъ описаные, могъ коли хто на жиды довести, але ижъ бы того привилья нашого нигдѣ на врадахъ не уписали и обволати не дали. Про то въ тыхъ прошлыхъ часѣхъ знову въ мѣстечку Росошскомъ, тивуна Виленского пана Станислава Нарушевича, на слугу того-жъ Бородавки справцу поборовъ и мытъ нашихъ таковая жъ помова о зарѣзанье дѣтей хрестіанскихъ вынурила се была, которое справы и зъ розказанья нашого подканцлерый нашъ великого князства Литовскаго, маршалокъ дворный староста Берестейскій и Кобринскій панъ Остафей Воловичъ, будучи теперь у Берестьи, яко тотъ въ которомъ староствѣ тая речь поновила се, судовне смотрѣлъ; гдѣ очевисте отъ Росошского врадника и мѣщанъ пана тивуна жалоба на жиды того учинку незбожнаго доходячи доводы, але голыми и отменными въ словехъ свѣдками попирано, то все панъ подканцлерый на письмѣ и устне намъ господару ознаймилъ. Съ которого мы достаточне вырозумѣвши, же не мѣли правныхъ и слушныхъ и водле привильевъ жидовскихъ доводовъ Росошане, ино вчиннили есмо жидовъ отъ таковогo обвиненья вольными, на што и вырокъ нашъ имъ есть данъ. А ижъ першого привилья нашого въ той речи имъ данного, нигдѣй не оказали и до книгъ на врадѣхъ не уписали и не выволали, о которыхъ у вѣдомость вамъ посполите доносечи, за чимъ бы не важился нихто голыми повѣстми кидатися на жиды, тогды ижъ се теперь въ Росошу надъ ними показало, сами собе жидове въ той мѣрѣ винни. Вѣдь же ижъ зъ ласки нашое господарское, яко инымъ народомъ иновѣрцовъ, въ панствахъ вольно перемѣшкиваючихъ, поживанья слушного уживати, также и жидомъ, которые за привильями продковъ нашихъ и нашими господарскими въ панствахъ нашихъ перемѣшкиваютъ не звыкли есьмо и не хочемъ нарушати правъ ихъ: про то, яко привилья на Бѣльскую помову, такъ и вырокъ теперешній на Росошанъ обвиненье, которыми есьмо о зарѣзаньѣ дѣтей дозволили ихъ зъ неслушныхъ свѣдецствъ вольными учинити. Теды симъ листомъ нашимъ допущаемъ вездѣ до книгъ замковыхъ земскихъ и мѣстскихъ по всемъ панствѣ нашомъ великомъ князствѣ Литовскомъ, такъ въ мѣстѣхъ и замкахъ нашихъ господарскихъ, яко и князскихъ, панскихъ,

и духовныхъ вписати обмовленье по торгомъ всимъ у вѣдомость людемъ всякого стану донести, яко бы ся черезъ то позагамовали съ такими не певными рѣчми до насъ, господаря, и до врадовъ нашихъ втекати, ижъ бы таковое обиненье слушне доводы такими, яко въ привильяхъ нашихъ суть описаны, предъ нами самимъ господаремъ, то есть съ тремя жидами, а чотырма хрестіаны, людьми добрыми и осѣлыми досвѣдчоно и оказано и явне переведено было,—вы бы о томъ вѣдали, а ведле сего розказанья нашого заховываючися книгъ врадовыхъ на вписанье тыхъ нашихъ привильевъ и листовъ жидомъ не боронили, и обволати вездѣ по торгохъ допущали тотъ артикулъ зъ статуту правъ земскихъ, абы таковые помовцы на бачности мѣли, ижъ хто на кого ведетъ а не доведетъ, тымъ самъ маетъ быти каранъ; а въ якихъ речахъ ино тотъ артикулъ въ статутѣ есть, нехай каждый себе смотритъ. Писанъ въ Люблинѣ, лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ шестьдесятъ шостого, мѣсеца Мая двадцатого дня. Sigismundus rex; Матей Савицкій—писаръ и секретаръ.

А то другій листъ съ книгъ замку господарского староства Берестейского:

Лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ семьдесятъ второго, мѣсеца Мая первого дня, въ недѣлю. Пришедши до враду господарского до мене Миколая Суходольского, — подстаростегo Берестейского жидове мѣста Берестейского—Лазаръ Пейсаковичъ, Липманъ Шмерлевичъ, Мошей Кукликовичь и иншіе, оказали передо мною привилей его королевское милости, писаный на паркгаминѣ,—даный имъ всимъ жидомъ въ Парчевѣ о нѣкоторые ихъ долеглости, въ томъ привилью значне описаные, и просили мене, а ыхъ тотъ привилей ихъ для всякое речи пригодное, до книгъ кгродскихъ вписати велѣлъ; которого привилья я огледавши видѣлъ есми его быти припечатованого печатью его милости господарскою и подписъ руки писмомъ польскимъ господара короля его милости Жикгимонта Августа, такъ тежъ подписъ руки славное памети небожчика пана Миколая Радивила—воеводы Виленского, за просьбою тыхъ вышей мененыхъ жидовъ, велѣлъ есми его до книгъ кгродскихъ вписати, который слово отъ слова такъ ся въ себѣ маетъ:

Жикгимонтъ Августъ, Божою милостью король польскій. Ознаймуемъ симъ нашимъ листомъ нынѣшнимъ и на потомъ будучимъ. Ижъ били намъ чоломъ подданые наши жидове великого князства Литовского и жаловали передъ нами о томъ, штожъ дей врадники наши ихъ не водлугъ правъ, которые маютъ наданья отъ продковъ нашихъ славное памети и тежъ отъ пана отца нашого, судятъ и заховываютъ, и звазнившися на нихъ, приправуютъ ихъ о горла и о маетности ихъ; о чомъ до насъ втекшися, зъ велими жалобами своими, ижъ дей великіе кривды, шкоды и мордерства терпятъ противъ правомъ своимъ, которые маютъ наданые, и просили насъ, абы есьмо ихъ осмотрѣли, абы ся имъ такіе кривды большей надъ право не дѣяли. И къ тому тежъ намъ били чоломъ, абыхмо ихъ обваровали и узычили тогожъ права, которого есьмо узычили братьи ихъ, жидомъ коронньмъ, звлаща о тые артикулы два, што ся тычеть о мордованьѣ дѣтей хрестіянскихъ и о сакраментъ. Атакъ ся намъ видѣли просьбы

тыхъ жидовъ великого князства Литовского быти слушные, поневажъ мы повинни кождому съ подданыхъ нашихъ, якогожъ кольвекъ рожаю въ покою а справедливости заховати, абы ся надъ право никому не дѣяло. И тежъ видѣли есьмо права имъ наданые отъ продковъ нашихъ и отца нашого славное памети; и надъ то видѣли есьмо патера крестіанского свѣдѣцтво, въ которомъ описуетъ, ижъ они тому невинни и того не потребуютъ. Тогды есьмо призволили на тое жеданье ихъ и даемъ имъ на вѣчные часы тое, што ся теперь стало въ Бѣльску о мордованьѣ дѣтяти хрестіанского обвиненье на нѣкоторого жида, и гдѣ бы ихъ кольвекъ въ князствѣ Литовскомъ который жидъ былъ обвиненъ о мордованьѣ дѣтей хрестіянскихъ, або о сакраментъ; тогды приказуемъ всимъ врадникомъ нашимъ, княземъ, паномъ старостомъ и всимъ инымъ, такъ духовнымъ, яко и свѣтскимъ, абы жаденъ такого жида въ той мѣрѣ не судилъ, але жебы былъ на поруку выданъ на два жиды тогожъ мѣста, або если бы въ томъ мѣстѣ жидовъ не было, тогды другого мѣста близкого, до розсудку нашого и то нигдѣ индей не маемъ судити, одно на вальномъ сеймѣ, гдѣ будемъ съ зуполною радою нашою сидѣти. А гдѣ бы тотъ жидъ такъ барзо по собе поруки не далъ, тогды маеть быти посаженъ до везѣнья и то не до тяжкого, але на мѣсцѣ почтивомъ; а скоро бы по собѣ поруку далъ, тогды маетъ быти воленъ отъ везѣнья. А гдѣ бы тая речь передъ насъ пришла, гдѣ будемъ съ зуполною радою нашою на вальномъ сеймѣ сидѣти, тогды маетъ тымъ правомъ судити, то есть: хтобы жида о замордованье дѣтей або о сакраментъ обвинилъ; тогды маетъ на него доводити чотырмя хрестіанми, добре осѣлыми и неподозрѣнными, а трема жиды также неподозрѣными; а гдѣ бы того не довелъ водлугъ обвиненья таковыми свѣтками, таковый маетъ быть каранъ горломъ и маетностію. А еслибы якіе листы отъ насъ або канцеляреи нашое вышли тому привильеви противные, тогды мы, господаръ, симъ нашимъ листомъ тые листы касуемо, а тые привилья въ цѣлости зо всими артыкулами зоставуючи, што маетъ вѣчне а непорушне трвати. А если бы который зъ врадниковъ нашихъ сему розказанью нашому противитисе мѣлъ, тогды мы приказуемъ подъ ласкою нашою и подъ зарукою десеть тысячьми копами грошей, абы иначей того не чинилъ. А для лѣпшое свѣдомости печать нашу казали есьмо завѣсити, руку нашу подписали. Данъ въ Парчевѣ, року Божого Нароженья тысеча пятьсотъ шестьдесятъ четвертого, мѣсеца Августа девятого дня. Съ которого листу его королевское милости, на речь вышейменену до книгъ кгродскихъ уписаного, и выписъ жидове подъ печатью моею собѣ взяли. Писанъ у Берестьи. Василій Григоровичъ—писаръ кгродскій Берестейскій.

А такъ мы, господарь, зъ ласки нашое господарское, тые оба-два листы въ сесь нашъ листъ слово отъ слова вписаные и вси артикулы, меновите въ нихъ доложоные, потвержаемъ и умоцняемъ симъ нашимъ листомъ, потверженьемъ на вѣчные часы: ижъ гдѣ бы кольвекъ въ панствѣ нашомъ, великомъ князствѣ Литовскомъ, таковая помова у которомъ-кольвекъ воеводствѣ, въ мѣстѣхъ и селахъ нашихъ господарскихъ и князскихъ, панскихъ, духовныхъ и свѣтскихъ притрафила; тогды не иншимъ обычаемъ, одно та-

кимъ маютъ быти сужоны и при томъ захованы, яко въ тыхъ листѣхъ и декретѣхъ короля его милости славное памети есть описано и обваровано. И на то дали есьмо тымъ жидомъ помененымъ, подданымъ нашимъ, у великомъ князствѣ Литовскомъ, сесь нашъ листъ привилей, съ подписомъ руки нашое господарское, до которого на твердость всихъ речей и артикуловъ, въ немъ описаныхъ, и печать нашу привѣсити есьмо росказали. Писанъ у Варшавѣ, лѣта Бижого Нароженья тысеча пятьсотъ семьдесятъ шостого, мѣсеца Августа шостого дня.

У того потверженья его королевское милости подписы рукъ тыми словы: Stephanus rex; Матей Савицкій—каштелянъ Подляшскій, великото князства Литовского писаръ. Которое-жъ уписанье листу привилья его королевское милости, потверженья того декрета господарского до книгъ кгродскихъ староства Берестейского записано, и тотъ выписъ съ книгъ подъ моею печатью, имъ жидомъ данъ есть. Писанъ у Берестьи.

1576.

Изъ книги за 1577—1580 г., стр. 2050.

511. Листъ короля Стефана Баторія, подтверждающій прежнія привилегіи жидамъ в. кн. Литовскаго, выданныя прежними королями.

Король Стефанъ Баторій симъ листомъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія, что во исполненіе обѣщаннаго имъ при коронаціи сохраненія правъ и вольностей для всѣхъ вообще сословій рѣчипосполитой, онъ подтверждаетъ жидамъ в. кн. Литовскаго — Трокскимъ, Новгородскимъ. Городненскимъ, Брестскимъ, Пинскимъ и Тыкотинскимъ сохраненіе всѣхъ ихъ какъ сословныхъ, такъ и личныхъ особенныхъ правъ, освобождаетъ ихъ отъ подсудности прочимъ судомъ кромѣ гродскихъ и даетъ имъ право апеллировать на обидчиковъ къ самому королю.

Лѣта Божого Нароженья 1577, мѣсеца Октебра 17 дня.

На врадѣ замку господарского Берестейского передъ мене Мальхера Райского—подстаростего Берестейского, пришедши жидове мѣста Берестейского старшіе Тобіяшъ Богдановичъ и Фишель Кгудичъ сами отъ себе и именемъ всихъ жидовъ збору Берестейского, покладали листъ его королевское милости господаря, нашого милостивого подъ печатью ихъ съ подписомъ руки его милости господарское, потверженье всихъ правъ, листовъ и привильевъ ихъ жидовскихъ, отъ прошлыхъ королей ихъ милости Польскихъ и великихъ князей Литовскихъ на вольности имъ даныхъ, и просили, абы тое потверженье его королевское милости до книгъ кгродскихъ староства Берестейского было уписано, которое-жъ слова до слова такъ ся въ собѣ маетъ:

Во имя Божее станься. На речь вечное памяти. Ижъ справы людскіе, которые суть памяти годные, съ ча-

сомъ минаютъ и въ забытье приходятъ, кгды письмомъ обварованы не бываютъ; для того мы, Стефанъ, Божью милостью король Польскій и проч. ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ нынѣшнимъ и на потомъ будучимъ, кому будетъ потреба того вѣдати. Кгды есьмо зъ воли и прозрѣнья Божого на тыхъ панствахъ, коронѣ польской и великомъ князствѣ Литовскомъ, зъ сполного зезволенья пановъ радъ духовныхъ и свѣтскихъ, также и всихъ становъ короны польское и великого князства Литовского посажоный; тогды яко, есьмо нервѣй при поприсяженью на коронацеи нашой въ Краковѣ, такъ потомъ при присязѣ нашой, которую есьмо всему великому князству Литовскому чинили у Варшавѣ, то есьмо варовали: ижъ вси права и привилья и вольности и вси листы духовные и свѣтскіе, такъ посполитые, яко и особливые, вшелякого стану, якого-кольвекъ стану и поволанья народу и зацности отъ королей польскихъ и великихъ князей Литовскихъ, продковъ нашихъ, наданые, въ цѣлой зуполности, непорушне заховати обѣцали. Зачимъ пришедши передъ насъ поданые наши жидове зъ мѣстъ великого князства Литовского Троцкіе, Новгородскіе, Берестейскіе, Городенскіе, Пинскіе и Тыкотинскіе, которые зстародавна у справахъ закону своего до сборовъ жидовскихъ великого князства Литовского належатъ, иншіе жидове зборовъ тыхъ мѣстъ вышей мененыхъ прислухаючіе, въ мѣстахъ и селахъ у великомъ князствѣ Литовскомъ будучіе, домы и маетности свои, якіе-жъ кольвекъ тамъ маючіе, бьючи намъ чоломъ, покорне насъ просили, абыхмо имъ вси права, привилья, вольности и вшелякіе листы, такъ особливые, яко посполитые, пакта, умовы и постановенья черезъ угоды съ певными мѣстами въ панствахъ нашихъ учиненые, черезъ наяснѣйшіе короли Польскіе и великіе князи Литовскіе, продки наши, тымъ жидомъ наданные, при которыхъ они часовъ панованья продковъ нашихъ были захованы и зъ нихъ ся веселили, особливымъ листомъ нашимъ утвердили и умоцнили, ино ачькольвекъ однакимъ способомъ, яко и иншимъ подданымъ нашимъ такимъ черезъ листы посполите даные, все право подтвердили. А вѣдь же предъ се прихиляючися просьбѣ и чоломбитью жидовъ вышей мененыхъ въ продъ реченыхъ мѣстахъ нашихъ великого князства Литовского оселыхъ, кгдѣ кольвекъ въ иншомъ мѣстѣ нашомъ мѣшкаючихъ, тымъ листомъ нашимъ вси права, привилья, вольности и вшелякіе листы слушне, отъ продковъ нашихъ наданые и постановленые, пакта и умовы зъ мѣстами и зъ мѣстечками учиненые, на остатокъ и звычаи, которыхъ продкове ихъ и они сами за часу панованья продковъ нашихъ, наяснѣйшихъ королей польскихъ и великихъ князей Литовскихъ, такъ въ купечествахъ и въ иншихъ речахъ уживали, имъ посполите и особливе слушне наданые, которыхъ они уживаючи съ того се веселили и которые вси въ томъ листѣ нашомъ наменованые и выражоные, або выписаные мѣти хочемъ, такъ посполитые, яко и особливые, варуючи, жебы посполитость черезъ особливость, а особливость черезъ посполитость ничого не увоймовала, ани уменшала, во всихъ ихъ пунктѣхъ, артыкулахъ и клявзулахъ и кондыціяхъ утвердити умыслили есмо; якожъ симъ листомъ нашимъ утвержаемъ и умоц-

няемъ, сказуючи досконале, ижъ тые вси права, привилья, умовы и постановенья зъ мѣстами учиненые жидомъ всимъ вобецъ и кождому зособна въ панствѣ нашомъ великомъ князствѣ Литовскомъ мѣшкаючимъ, наданые къ тому звычаю, которыхъ они уживали при зуполной моцы и цѣлости своей захованые быти маютъ вѣчными часы, не иначей одно, яко бы особливе на семъ листѣ нашомъ выражоны и меновите выписаны были, которые жидове не до иншое владзы и врадовъ, одно до зверхности нашее господарское, воеводъ и старостъ нашихъ, подъ которыми хто зъ нихъ мѣшкаетъ, поддаватися не повинни будутъ и не иншихъ правъ, одно яко артыкулы и привилья ихъ въ старомъ статутѣ есть описано и которыхъ до сихъ часовъ они сами и потомкове ихъ уживали сами справованы и сужоны быти маютъ. И на то есьмо всимъ жидомъ, въ панствѣ нашомъ великомъ князствѣ Литовскомъ мѣшкаючимъ, дали сесь нашъ листъ, подписавши рукою нашею, до которого на твердость и печать нашу привѣсити есьмо розказали. Писанъ у Тыкутинѣ, лѣта Божого Нароженья тысеча пятьсотъ семьдесятъ шестого, мѣсеца Іюля двадцатого дня.

Въ того листу подписъ руки его королевское милости. Которого жъ листу его королевское милости до книгъ городскихъ староства Берестейского уписаного и выписъ жидомъ вышейпомененымъ Тобіяшу Богдановичу, Фишелю и Гудичу подъ печатью моею есть данъ. Писанъ у Берестьи.

1576 г.

Изъ книги за 1690—1692 годы, стр. 729.

512. Листъ короля Стефана Баторія, запрещающій обвинять жидовъ въ кражѣ и умертвленіи христіанскихъ дѣтей и поруганіи таинства евхаристіи.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ деветдесятого, мѣсеца Октября шестнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Бенклевскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ, сындикъ кагалу Берестейского, Саломонъ Михаловичъ, тотъ екстрактъ съ книгъ кгродскихъ Познанскихъ латинскимъ писмомъ писаный, на речь въ томъ жо екстрактѣ выражоную, перъ облятамъ до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный: Actum in castro Poznanensi, feria quinta, ipso die festi sancti Aegidii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo octavo oblatae sunt ad ingrossandum in acta officii praesentis pro parte Judaeorum Posnaniensium literae pargameneae infra scriptae, titulo et manus subscriptione serenissimi olim principis Stephani, regis Poloniae etc. atque sigillo maiori regni Poloniae communitae et obsignatae, sanae, securae, integrae omnique nota suspicionis, ut ex eis apparebat, carentes, quarum tenor de verbo ad verbum in hunc sequitur modum:

Stephanus, Dei gratia rex Poloniae etc. Significamus nostris hisce literis in universum et singullatim omnibus, quorum interest. Quod cum ad nos auresque nostras res

atque cum ut ante hac fortasse nobis indubitae vita magnopere mirandae de occidendis christianorum per Iudaeos pueris, et potissimum nunc sublato necatoque in terra Gostinensi cuiusdam nobilis, dicti Studzienski, puero pervenissent; eiusque facinoris Iudaei non insimularentur modo, sed accusarentur, etiam rem nobis dignam visam esse. Cuius veritatem adamussim diligenterque investigaremus et perquireremus atque eo etiam diligentius, quod accusationem hanc de furto abstrahendis ac necandis per Iudaeos pueris deque divinissimi sacramenti per eosdem emptionem non recens neque nunc primum natam esse, sed iampridem in vulgo iactari ac multas eo nomine excitatas esse saepius tragedias, ex multorum recognoscione didicerimus. Itaque, cum nobiles praedicti praevie apud nos hoc nomine de Iudaeis quaererentur puerumque mortuum commonstrarent, diligentem eius rei inquisitionem fieri volebamus. Id vero, cum ab officialibus nostris summa cura fieret addesentque Iudaei ac res utrinque probationibus et documentis examinarentur, compertum est, non modo nullam eius facinoris penes Iudaeos culpam esse, sed ne suspicione quidem, immo ipsos nobiles, cum viderent vanam se opinionem secutos esse nullumque facti huius crimen in Iudaeis conspicerent, non expectata nostra sententia discessisse, quod posteaque factum esset. Judaei, quia satis superque sua hac in parte comprobant innocentiam, graviter apud nos demum conquaesti sunt. Quod hoc nomine obvulgati sunt, quandam de illis opinionem, quasi sanguine christiano opus habeant puerosque christianos conquerant et necent et quasi Divinissimum Sacramentum magnopere expetant, emtumque a christianis, et ex illo sanquine humanum eliciant, non totum plurimas perferant molestias, sed multi ex illis vitae etiam periculum adierint tormentaque et cruciatus pertulerint, turpi etiam morte perierint; quam vero iniuste et praeter meritum antecessorum nostrorum decretis atque privillegiis commonstrarunt, tandemque diligenter ac submisse nobis per quosdam consiliarios nostros supplicarunt, ut aliquum modum et rationem aliquam iniremus, quomodo calumniarum, molestiarum iniuriarumque, quas ob id patiuntur finis tandem aliquis reperiatur. Quibus supplicationibus nos permoti volentesque viam eiusmodi calumniis praecludere, ac causam turbarum et carnificinam, quam saepius Iudaei immerito ob id subitant amputare de certa nostra scientia de consilioque senatorum nostrorum statuimus, ne amplius quisquam Iudaeis, in regno et dominiis nostris consistentibus illegitime furtum atque necem puerorum christianorum, emptionemque divinissimi sacramenti cum ab utraque horum alieni fuerint, imputare eosque harum rerum insimulare, vel apud iudicem seu magistratum quemvis accusare audeat et praesumat, eo enim ipsa ostenderunt, quae de illis hoc nomine conficta sunt, ut plerumqae fuisse res veritati contratias neque illos vel sanguine opus habuisse vel sacramentum divinissimum expetivisse. Quare quicunque id ausus fuerit, cuiuscunque sit ille conditionis, quod inde multae turbae nascantur atque proveniant; cum propterea severe puniri volumus, hoc est: qui insimulaverit eorum Iudaeos, is puniri debetur calumniator, qui vero accusaverit apud iudicem atque capitanealem et citationem ad id Iudaeo intentaverit, is paena talionis hoc est capitis puniri debet. Quod nostrum decretum ad notitiam omnium et singulorum quorum id interest, maxime vero pala-

tinorum, castellanorum, capitaneorum et eorum loca tenentium, ac quorumvis magistratuum proconsulumque et consulum deductum esse volumus, mandantes, ut in omnibus iuxta illud sese gerant et conservent, caeterisque ad notitiam deducant secusque pro gratia nostra ne fecerint. In cuius rei fidem hasce manu nostra subscripsimus. Datum Varsaviae die quinta mensis Julii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, regni vero nostri primo.

У того екстракту, перъ облятамъ поданого, при печати подписъ руки тыми словы: Stephanus Rex; Mathias Barosty iudex surrogatus castrensis Posnanensis. Который же тотъ екстрактъ, черезъ особу верху помененую ку актикованью перъоблятамъ поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ. *)

1679 г.

Изъ книги за 1680—1681 годы, стр. 1759.

513. Подтвердительный листъ епископа Владимірскаго и Брестскаго Леона Заленскаго Брестскимъ жидамъ, на право вѣчнаго арендованія Козьмо-Демьянскимъ плацомъ.

Епископъ Владимірско-Брестскій Леонъ Заленскій симъ листомъ подтверждаетъ Брестскимъ жидамъ листы его предшественниковъ: Бенедикта Глинскаго (подтвердительный) и Яна Михаила Потѣя (первоначальный отъ 1661 года) на правовладѣніе въ городѣ Брестѣ плацами, принадлежащими церкви св. мученниковъ Космы и Даміана, съ платою ежегодно по 20 злотыхъ чиншу (который долженъ вноситься въ *католическій праздникъ св. Мартина*) соборной каѳедральной церкви. Епископъ Заленскій разрѣшаетъ еще жидамъ заниматься торговлей и корчемствомъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысяча шестьсотъ осьмьдесятъ первого, мѣсяца Августа двадцать пятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Саломонъ—школьникъ Берестейскій, листъ отъ вельможного его милости ксендза Леона Заленского—епископа Влодимерского и Брестского конфирмаційный, жидомъ Берестейскимъ даный и служачій на речь въ немъ нижей помененую, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Leo Załęski, z Bożey y stolice świętey apostolskiey łaski, prototroni metropoliey Kiiowskiey, Halickiey y wszystkiey Rusi—episkop Włodzimierski y Brzeski, archimandryta Kobryński. Oznaymuiemy tym listem naszym, komuby o tym wiedzieć należało. Iżeśmy byli proszeni a tota communitate żydów Brzeskich o potwierdzenie listu w Bogu iaśnie przewielebnego imci xiędza Benedykta Glińskiego—episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, świętey pamięci antecessora naszego, in favorem żydom danego, który to list wypisuiąc, w słowie do słowa tak się w sobie ma:

Benedykt Gliński, z łaski Bożey y stolice świętey apostolskiey—episkop Włodzimierski y Brzeski, prototroni etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszystkim wobec y każdemu zosobna, komuby o tym wiedzieć należało. Iż pokładali przed

*) Акты подъ №№ 510 511 и 512 помѣщены здѣсь по ошибкѣ вкравшейся при нумерацiи актовъ.

nami list antecessora naszego, zeszłego w Bogu oyca Michała Jana Pocieia—episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, żydzi Brzescy, cały kahał, supplikuiąc nam, abyśmy powagą y mocą naszą stwierdzili y confirmowali; który to list słowo w słowo tak się w sobie ma:

Jan Michał Pociey, z Bożey y stolice apostolskiey łaski—episkop Włodzimierski y Brzeski, prototroni etc. Oznaymuiemy tym listem naszym. Iż co z dawnych czasów żydzi Brzesccy na placu cerkiewnym, albo raczey cerkwi świętych Koźmy y Demiana męczenników, domki sobie pobudowawszy mieszkali, na co w roku tysiąc sześćset iedynastym od nieboszczyka świątobliwey pamięci imści oyca Hipatyusza Pocieia — metropolity Kiiowskiego, episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, dziada, y praedecessora naszego, list potwierdzony otrzymali byli, iż zachowawszy ich przy tych domach czynsz doroczny z gruntu tego postanowił, aby w każdy rok na święty Marcin, święto rzymskie, na cerkiew katedralną Brzeską do rąk protopopy tamecznego oddawali, który list w roku tysiąc sześćset szesnastym świętey pamięci imci oyciec Morochowski — episkop Włodzimierski y Brzeski, confirmował, iakoż y my nastąpiwszy na to episkopstwo onym prawa te listem naszym potwierdziwszy, zostawuiąc ich przy tym gruncie y domkach ich na czasy potomne nieporusznie, tylko aby co rok na święty Marcin święto rzymskie czynsz należny złotych polskich dwadzieścia na cerkiew katedralną do rąk protopopy Brzeskiego za kwitem onego oddawali. A iż z dopuszczenia Boskiego nieprzyiaciel rzeczy-pospolitey Brześć zniszczył y te domki popalił; my nienaruszaiąc ni w czym prawa, żydom od praedecessorów naszych y nas samych danego, pozwalamy tym listem naszym żydom na tymże gruncie budować się, z czynszu wyżey pomienionego, który na cerkiew katedralną Brzeską co rok za kwitem naszym y potomków naszych oddawać powinni będą o świętym Marcinie święcie rzymskim. Na co, dla lepszey wiary y pewności, ten list nasz ręką własną pisany y podpisany, pod pieczęcią naszą starszym żydom Brzeskim daiemy. Pisan w Warszawie, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt pierwszego, miesiąca Julii czternastego dnia.

Przychylaiąc się tedy proźbie y supplikom żydów Brzeskich y nienaruszaiąc ni w czym prawa od antecessorów naszych danego, tym listem naszym we wszystkich punktach y clausulach pomienionego antecessora naszego, świętey pamięci imci oyca Benedykta Glińskiego, prototroniego episkopa Włodzimierskiego y Brzeskiego, approbuiemy, pozwalaiąc im według starego zwyczaiu y praw pomienionych placów spokoynie z domów używać y w nich wszelakie pożytki, handle kupieckie, szynki mieć bez żadney przeszkody, nie derogaiąc authoritati, iurisdictiom et dispositiom successorów moich. Na co, dla lepszey wiary, pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Pisan w Brześciu, dnia dziewiątego miesiąca Junii według rzymskiego kalendarza, roku od narodzenia Chrystusa Pana tysiąc sześćset siedmdziesiąt dziewiątego, episkopstwa naszego Włodzimierskiego y Brzeskiego pierwszego roku.

У того конфирмацийного листу при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Xiądz Leo Załęski—prototroni całey Rusi, episkop Włodzimierski y Brzeski, archimandryta Kobryński ręką swą. Который же тотъ листъ конфирмацийный, черезъ особу верху помененую ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1680 г.

Изъ книги за 1680—1681 годы, стр. 969.

514. Счетъ поголовнаго съ жидовъ в. кн. Литовскаго.

Счетъ податныхъ еврейскихъ недоимокъ заразное время, составленный Литовскимъ скарбомъ въ 1680 г.

1) Отъ податей, назначенныхъ конституцій 1677 года — 1,813 зл. 18 гр. 3 пѣнязя.

2) Отъ податей, назначенныхъ конституцией 1670 г. перваго срока—953 зл. 6 грош. и 9 пѣнязей.

3) Отъ податей 1670 года втораго срока— 3,169 зл. 26 грош.

4) Отъ податей 1670 года третьяго срока — 4,908 зл. 15 грош.

5) Отъ податей 1673 года, внесенныхъ жидами сборщикамъ и не отданныхъ послѣдними скарбу — 1,740 зл. 25 грош.

6) Отъ податей 1677 года оставалось— 44,029 зл. 7 грош. 9 пѣнязей; изъ нихъ за уплатой въ разное время и разнымъ лицамъ осталось чистаго долга—5,465 зл. 13 грош. и 3 пѣнязя.

Итого— 26,628 зл., 103 грош. и 15 пѣнязей.

Деньги эти частію были уплачены сборщикамъ, но не отданы послѣдними въ скарбъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмдесятъ пер..ого, мѣсеца Генваря шеснадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ— подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто панъ Марокъ Мойжешъ— жидъ школьникъ Берестейскій, рахунокъ о ретента поголовного жидовского зъ нижей помененыхъ ухвалъ сеймовыхъ зъ жидами старшими великого князства Литовского въ скарбѣ земскомъ рѣчи-посполитой в. кн. Лит. учиненый, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Anno tysiąc sześćset ośmdziesiątego, dnia dwunastego Novembris w Wilnie.

Rachunek o retenta pogłównego żydowskiego z niżey pomienionych uchwał seymowych z żydami starszemi w skarbie ziemskim rzeczypospoliitey w. x. Lit. uczynioney.

Z uchwały anni tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego zostawało pogłównego według liczby seymu coronationis niedopłaconey reszty— złotych tysiąca ośmiuset trzynastu, groszy ośmnastu, pieniędzy trzech. Ta summa według exdiwisii starszych żydów w. x. Lit. constitutionibus annorum tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego, tysiąc sześćset siedmdziesiątego, tysiąc sześćset siedmdziesiąt trzeciego, et anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego pozwoloney y do ichmość panów poborców ziemskich woiewództw y powiatów w. x. Lit. wypłacać ten podatek pogłównego nakazaney, na niżey pomienionych osobach remanet: Powiatu Oszmiańskiego, żydzi co na nich należało, mianowicie zboru Smorgońskiego oddali do iegomość pana Władysława Hrehorowicza— dworzanina skarbowego tego powiatu, który, rachuią się w skarbie in anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt pierwszego, na commissiey pokazał to, że wydał za assygnatią skarbową, na co documentum executionis oddał do zeszłego iegomość pana Kazimierza Montowta—skarbowego w. x. Lit., które do skarbu rzeczy-pospolitey requiruntur, na złotych sto siedmdziesiąt ośm, groszy dwadzieścia dwa,

pieniędzy dziewięć. Z woiewództwa Nowogródzkiego. Przy ichmość panach Ludwiku Protasewiczu—podczaszym zeszłym, Heronimie Unichowskim, Teodorze Kiersnowskim, zeszłym Zygmuncie Michałowskim y Alexandrze Połońskim, poborcach podymnych, numero piętnastu, ex anno tysiąc sześćset sześćdziesiąt siódmego wybranych od żydów pieniędzy, iako zostawało, tak y teraz zostaie złotych tysiąc czterdzieści pięć, groszy szesnaście, pieniędzy dwanaście. Czyni tey remanentiey pomienionego podatku, złotych tysiąc dwieście dwadzieścia cztery, groszy dziewięć, pieniędzy trzy. Reliquum wypłacili żydzi niżey opisanym sposobem, iako w rozchodzie ich deducitur, złotych pięćset ośmdziesiąt dziewięć, groszy dziewięć. Czyni tego, że wynosi principalis summa złotych tysiąc ośmset trzynaście, groszy ośmnaście, pieniędzy trzy.

Z uchwały anno tysiąc sześćset siedmdziesiątego, raty numero pierwszey, według liczby tegoż seymu coronationis, zostawało reszty pomienionego pogłównego złotych dziewięćset pięćdziesiąt trzy, groszy sześć, pieniędzy dziewięć. Tę summę wypłacili żydzi, iako testatur ich rozchod, złotych ośmset dziewięćdziesiąt sześć, groszy dziewiętnaście. Residuum w powiecie Wołkowyskim, przy iegomość panu Bartłomieiu Dziewiałtowskim—poborcu podymnych, numero dwunastu, raty numero pierwszey, ex anno tysiąc sześćset siedmdziesiątego wybranych od żydów pieniędzy zostaie złotych pięćdziesiąt sześć, groszy siedmnaście, pieniędzy dziewięć, czyni tego—złotych dziewięćset pięćdziesiąt trzy, groszy sześć, pieniędzy dziewięć.

Z uchwały anno tysiąc sześćset siedmdziesiątego, raty numero wtórey, według liczby seymu Grodzieńskiego, zostawało tego podatku złotych trzy tysiące sto sześćdziesiąt dziewięć, groszy dwadzieścia sześć. Na tę summę exolverunt żydzi rozchodem niżey opisanym złotych dwa tysiąca czterysta ośmdziesiąt ośm, groszy dwanaście, pieniędzy dziewięć; zostaie in residuo podług ich exdiwisii *). W woiewództwie Trockim na żydach karaimach złotych czterysta. W xięstwie Żmóydzkim, na Wulfie żydzie Kieydańskim złotych dwieście ośmdziesiąt ieden, groszy trzynaście, pieniędzy dziewięć. Czyni tey reszty złotych sześćset ośmdziesiąt ieden, groszy trzynaście, pieniędzy dziewięć. Czyni tego summa — złotych trzy tysiące sto sześćdziesiąt dziewięć, groszy dwadzieścia sześć.

Z uchwały anno tysiąc sześćset siedmdziesiątego raty numero trzeciey, według liczby tegoż seymu Grodzieńskiego, zostawało wysz namienionego podatku złotych cztery tysiące dziewięćset ośm, groszy piętnaście. Na tę summę wypłacili żydzi niżey opisanym rozchodem złotych trzy tysiące dziewięćset czterdzieści pięć, groszy dwadzieścia siedm; zostaie na osobach infra pomienionych. W woiewództwie Trockim na żydach karaimach zboru Trockiego zostawało, co oddali do ichmość panów Jana Kazimierza Massalskiego—podstolego Wendeńskiego y Alexandra Sycyńskiego—poborców tego woiewództwa, raty numero trzeciey, podymnego numero dziewięciorga, ex anno tysiąc sześćset siedmdziesiątego, na co kwit producitur, złotych trzysta. W woiewództwie Nowogródzkim, na żydach miasta Nowogródka, z przynależnościami zostawało, co do ichmość panów Jarosza Stanisława Kiersnowskiego — miecznika Smoleńskiego, Bazylego Protasowicza y Gabryela Borodzicza—poborców woiewództwa tego, podymnych numero dziewięciorga raty nu-

*) Въ этомъ мѣстѣ пропускъ.

mero trzeciey, ex anno tysiąc sześćset siedmdziesiątego, na co kwit praesentatur, oddali złotych sto pięćdziesiąt trzy, groszy piętnaście. W woiewództwie Brzeskim na żydach miasta Sielca zalegało, co do iegomość pana Jana Szostowickiego poborcy, na co kwit producitur, oddali złotych sto siedmdziesiąt trzy. W powiecie Pińskim na żydach miasta Pińska ze wszystkiemi przynależnościami złotych trzysta trzydzieści sześć, groszy trzy. Czyni tey remanenty złotych dziewięćset sześćdziesiąt dwa, groszy ośmnaście. Summa tey raty—złotych cztery tysiące dziewięćset ośm, groszy piętnaście.

Z uchwały anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt trzeciego, według liczby tegoż seymu Grodzieńskiego, na ichmość panach poborcach niżey specyfikowanych, którzy odebrawszy od żydów pieniądze z tego podatku przy sobie detinuerunt, do skarbu rzeczy-pospolitey nie wniosszy, summy złotych tysiąca siedmiuset czterdziestu, groszy dwudziestu pięciu. Mianowicie w powiecie Grodzieńskim przy imci panu Kotowiczu—podstarościm, u poborcy zostaie wziętych od żydów Krynskich złotych sto pięćdziesiąt, a od żydów Wizańskich sto siedmdziesiąt pięć, czyni tego złotych trzysta dwadzieścia pięć. W woiewództwie Nowogródzkim, przy ichmość panach Młockim y Wołku—horodniczym Starodubowskim, poborcach, od żydów Dworzeckich wziętych złotych sto piętnaście. W powiecie Słonimskim, przy iegomość panu Buczyńskim—poborcy, od żydów Rożańskich wziętych złotych sto. W woiewództwie Brzeskim, przy ichmość panach Teofilu Kości y Lwie Michale Bukrabie, poborcach, wziętych z Berezy złotych sześćdziesiąt dwa; z Prużaney złotych sto trzydzieści, z Białey złotych sto siedmnaście, z Łomaz złotych sześćdziesiąt dwa, z Woinia złotych ośmdziesiąt cztery, groszy dwadzieścia pięć, z Włodawy złotych sto dwadzieścia dwa, z Sławatycz złotych sześćdziesiąt ieden; czyni tego złotych sześćset trzydzieści ośm, groszy dwadzieścia pięć. Przy iednym imci panu Kości wziętych z Horodca złotych pięćdziesiąt ieden, z Sielca złotych dziewięćdziesiąt ośm, z Malcza złotych dwadzieścia ośm, czyni tego złotych sto siedmdziesiąt siedm. Przy iegomość panu Szokalskim—poborcy wziętych z Kobrynia złotych sto sześćdziesiąt trzy; a przy iegomość panu Bobrze—sukolektorze także z Kobrynia wziętych złotych sto trzydzieści dziewięć; z Szereszowa złotych ośmdziesiąt trzy; czyni tego złotych dwieście dwadzieścia dwa. Omnium czyni summa tey uchwały—złotych tysiąc siedmset czterdzieści, groszy dwadzieścia pięć.

Z uchwały anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt siódmego, po wytrąceniu złotych trzech tysięcy pięciuset, do skarbu rzeczy-pospolitey wniesionych, co w liczbę seymową Grodzieńską weszło, należało reszty od żydów, co niżey pomienionym sposobem wypłacili złotych szesnaście tysięcy pięćset.

Z uchwały anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt ósmego similiter przychodziło, co także iest według niższey specificatiey exolutum, złotych dwadzieścia tysięcy. Summa wszystkiey percepty, z którey żydzi wyrachować się w skarbie rzeczy-pospolitey byli powinni, oprócz reszt na osobach wyżey specifikowanych zaległych, czyni złotych czterdzieści cztery tysiące czterysta dwadzieścia dziewięć, groszy siedm, pieniędzy dziewięć. Tę summę takowym sposobem żydzi w. x. Lit. exolverunt: za assygnatią iegomość pana skarbnego w. x. Lit. in vim długu iaśnie wielmożnemu imci panu woiewodzie Wileńskiemu, hetmanowi wielkiemu w. x. Lit. winnego do rąk imci pana Letawa—stol-

nika Starodubowskiego, dali złotych siedm tysięcy. Za assygnatią iaśnie wielmożnego imci pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. na restauratią fabryki zamku Grodzieńskiego za pierwszą do rąk imci pana Piaseckiego — marszałka Słonimskiego złotych dwa tysiące czterysta piętnaście, groszy piętnaście; za drugą do tegoż iegomości złotych pięćset cztery, groszy dwadzieścia dwa, pieniędzy dziewięć; za trzecią do iaśnie wielmożnego imci pana—kanclerza wielkiego w. x. Lit. złotych dziewięćset. Co wszystko czyni złotych trzy tysiące ośmset dwadzieścia, groszy siedm, pieniędzy dziewięć. Za assygnatią tegoż imci pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. iegomość panu marszałkowi Słonimskiemu, in vim gratitudinis od rzeczy-pospolitey za pracę koło fabryki zamku Grodzieńskiego podiętą, złotych sześć tysięcy. Za assygnatią tegoż iegomości pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. na prowisią gońca Moskiewskiego do rąk zeszłego iegomość pana Zelichmachera — sługi iegomości, za pierwszą złotych dwa tysiąca, za drugą do tegoż iegomości na przyięcie posłów wielkich Moskiewskich na seym Grodzieński idących złotych tysiąc pięćset. Za assygnatią iegomość pana skarbnego w. x. Lit. iegomość panu Bychowcowi—chorążemu Trockiemu in vim salarii na commissią Wileńską in anno tysiąc sześćset siedmdziesiąt siódmego złotych tysiąc. Za assygnatią tegoż imci pana skarbnego iegomość panu Puchalskiemu — pisarzowi dekretowemu w. x. Lit. iako commissarzowi do wydzielenia placów w mieście Grodnie dla woiewództw y powiatów w. x. Lit. na seym trzeci złotych pięćset. Za assygnatiami iaśnie wielmożnego iego mość pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. do skarbu rzeczy-pospolitey, co na perceptę iegomość ma computari, wyliczyli, mianowicie: do rąk iegomość pana Galszewicza — podczaszego Wiłkomirskiego złotych dwa tysiące, a do zeszłego iegomość pana Zelichmachera raz złotych dwa tysiące, drugi złotych pięć tysięcy, a do rąk samego iegomość pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. złotych dwa tysiące sto; wszystkiego czyni złotych iedynaście tysięcy sto. Do rąk zaś iegomość pana skarbnego w. x. Lit. wnieśli za pierwszym kwitem złotych dwa tysiąca dwieście, a za drugim złotych tysiąc pięćset, co uczyni złotych trzy tysiące siedmset. Summa omnium przez żydów wypłaconych, co probatur documentis, złotych trzydzieści sześć tysięcy sześćset dwadzieścia, groszy siedm, pieniędzy dziewięć. To potrąciwszy zostawaćby miało przy żydach złotych siedm tysięcy ośmset. Ratione którey summy wyszła assygnatia iaśnie wielmożnego imci pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. wielebnym oycóm iezuitom Brzeskim, aby wypłacili żydzi, co ma na perceptę iegomościom computari złotych siedm tysięcy. Residuitatis zostanie przy żydach złotych ośmset. Reszta na wyżey spisanych ichmość panach poborcach y dworzanach, którzy odebrawszy pieniądze od żydów do skarbu nie wnieśli, złotych trzech tysięcy sześciuset czterdziestu ośmiu, groszy sześciu, pieniędzy dwunastu, a na żydach, także wyżey specifikowanych, złotych tysiąc siedmnaście, groszy sześć, pieniędzy dziewięć; przyłączywszy te złotych ośmset, które universaliter przy żydach zostaią, uczyni złotych tysiąc ośmset siedmnaście, groszy sześć, pieniędzy dziewięć. Wszystkiey reszty czyni summa złotych pięć tysięcy czterysta sześćdziesiąt pięć, groszy trzynaście, pieniędzy trzy. Takowy rachunek panowie Gierszon Łazarowicz—Brzeskiego, Marek Meierowicz—Grodzieńskiego, Salomon Jakubowicz—Wileń-

skiego kahałów starsi y Marek Moyżeszowicz—szkolnik ieneralny żydów w. x. Lit. imieniem wszystkich żydów wielkiego xięstwa Litewskiego, w skarbie ziemskim rzeczy-pospolitey w. x. Lit., z podatku pogłównego żydowskiego wyżey opisanych uchwał uczynili, pieniądze modo specificato wypłacili, na co documenta exolutionis iedne, które spectant ad rem publicam, na złotych dwadzieścia y ieden tysiąc, ośmset dwadzieścia złotych, groszy siedm, pieniędzy dziewięć, do skarbu rzeczy-pospolitey w. x. Lit. do rąk iegomość pana Andrzeia Kazimierza Skorohatego—skarbnego w. x. Lit., oddać maią, a drugie, które adtinent ad officium pisarstwa skarbowego w. x. Lit., do rąk moich Jerzego Wawrzyńca Żemły—podstolego Oszmiańskiego, pisarza skarbowego w. x. Lit. prowentowego, na złotych czternaście tysięcy ośmset oddali. Retenta na żydach zalegaiące, które w tym rachunku demonstrantur, iesliby na nie kwity ichmość panów poborców, albo dworzan na potym pokazały się, salvum ius skarb rzeczy-pospolitey daie żydom do rozprawienia się z onemi coram futuro iudicio rei-publicae, do którego rachunku in vim melioris fidei, my officiales skarbowi ręce nasze podpisuiemy. Działo się w Wilnie ut supra.

У того скарбового рахунку подписъ рукъ тыми словы: Do którego rachunku na odebranie wysz opisanych documentów podpisuię się: Andrzey Kazimierz Skorobohaty—skarbny w. x. Lit.; Jerzy Wawrzyniec Żemła — podstoli Oszmiański, pisarz skarbowy w. x. Lit. Который же тотъ рахунокъ скарбовый, черезъ особу верху менованую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1680 г.

Изъ книги за 1680—1681 годы, стр. 277.

515. Пункты изъ конституціи Городненскаго сейма 1678 г., относящіеся къ жидамъ.

Вслѣдствіе постоянныхъ жалобъ жидовъ в. кн. Литовскаго на причиняемыя имъ обиды и оскорбленія разными лицами, король, въ обезпеченіе ихъ правъ, на Городненскомъ сеймѣ счелъ долгомъ присоединить къ сеймовому постановленію слѣдующіе пункты:

1) Жиды должны подлежать суду только воеводъ и старостъ, съ правомъ апелляціи къ самому королю.

2) Студентовъ, причинявшихъ жидамъ оскорбленія и обиды наказывать по конституціи 1676 года.

3) Бумаги, полученныя фальшивымъ образомъ изъ королевской канцеляріи считать недѣйствительными.

4) Обязать жидовъ—уплатить поголовную подать въ размѣрѣ 20,000 злотыхъ въ четыре срока, исключая дѣтей (до 10 лѣтъ) и нищихъ.

5) Сборщики не должны дѣлать жидамъ никакихъ вымогательствъ и съ старшихъ не брать ничего (nic a nic), кромѣ положеннаго по закону.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмьдесятого, мѣсяца Марта пятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Зикгмунтомъ Казимеромъ Горновскимъ — подчашимъ Смолен-

скимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Саломонъ Михалевичъ—жидъ и школьникъ кагалу Берестейского, пункта съ конституціи королевское жидомъ великого князства Литовского, на речь въ немъ нижей менованую выписаные, служачіе, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова:

Puncta z constitucyi seymu walnego Grodzieńskiego, w roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt ósmym odprawowanego, żydom w. x. Lit. służące, wypisane.

Dochodzenia sprawiedliwości z żydami w. x. Lit., lubo iuż wielą przywileiów, statutów u constitucyi żydzi w państwach naszych mieszkaiący w porządku swym y iurisdictiey są opisani; iż iednak przeciwko takowym prawom, ad varia subsellia evocatoria z różnych okazyi do maydeburgii y trybunału pociągani bywaią: tedy my, chcąc, z powinności naszey królewskiey, każdego przy prawie zachować, statuta y konstitucye, eo nomine uchwalone, powagą seymu teraznieyszego reassumuiemy, deklaruiąc, iż nie do inszych subsellia, tylko wyraźnie do sądów woiewodów y starostów, a potem apellacye, do sądów naszych zadwornych pociągani być maią, sub poena evocationis. Dekreta zaś, które in contrarium evocatorie stawały pro irritis et invalidis mieć chcemy.

Studenci zaś swawolni, tumulty na żydów podnoszący, podług constytucyey coronationis tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego sądzeni y ukarani bydź maią.

Scripta, z cancellaryey naszey pro securitate żydom wydane, reassumuiemy. Przeciwko onym zaś, ktoby miał ad male narrata uprosić, annihiluiemy.

Pogłówne żydowskie in subsidium skarbu rzeczy-pospolitey na wszystkich in genere w. x. Lit. żydów pogłównego summę złotych dwadzieścia tysięcy wkładamy, którą summę moneta currenti czterma ratami, podług regestrów od starszych żydów kahałów do skarbu podanego, wnieść powinni będą. Którzyby zaś żydzi dość nie uczynili, na tych sądem trybunału Radomskiego rigor iuris extendetur. Po wydaniu tego pogłównego do dalszych ciężarów, także ab onere militari et quocumque extorsionum nomine pociągani być nie maią, także donatiw, hibern, portarzów y od wszystkich in genere podatków wolni być maią. Lauda zaś niepowinni na nich żadney rzeczy wkładać, excepto iednego subsidii generalis, iako plebei, po złotemu iednemu od głowy, wyiąwszy dzieci, które lat dziesięciu nie maią, y ubogich, którzy iałmużną żyią, według kwitów anni tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego dawać maią; a pp. poborcowie nie maią od nich wymagać nic a nic od starszeństwa, a solarium nad constitucyą tysiąc sześćset siedemdziesiąt siódmego, także gospod u żydów nie maią usurpować per vim, tylko ex officio od starosty pokazanemi contentować się powinni, a to się tak ma rozumieć na dwie lecie, to iest pro anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszego, et anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt wtórego; poniważ podatki przeszłego seymu expiruią in anno tysiąc sześćset ośmdziesiątego prima Julii.

Которые—жъ то пункта, черезъ особу верху менованую ку активованью поданые, суть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписаны.

Roku 1680, miesiąca Marca 5 dnia, te punkta, z konstytucyey Grodzieńskiey

wypisane, pan Salomon Michalewicz—żyd szkolnik Brześćki do akt podał. W niebytności iego mości pana namiesnika podpisuię się: wice-namiesnik grodzki Brzeski—Jan Łyszczyński.

1680 г.

Изъ книги за 1690—1692 годы, стр. 721.

516. Выпись изъ гродскихъ Львовскихъ книгъ, содержающая въ себѣ письмо изъ Рима отъ генерала Кармелитскаго ордена о томъ, что жиды не употребляютъ крови христіанскихъ дѣтей во время своей пасхи и не подвергаютъ поруганію таинства Евхаристіи и чтобы вслѣдствіе этого были приняты мѣры къ разубѣжденію черни въ такомъ грубомъ заблужденіи.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ деветьдесятого, мѣсеца Октября шестьнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Бенклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Саломонъ—сындикъ кагалу Берестейского, тотъ екстрактъ съ книгъ кгродскихъ Львовскихъ, на речь въ немъ выражоную, латинскимъ письмомъ писаный, перъ облятамъ до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Actum in castro inferiori Leopoliensi, feria quinta, in crastino diei Cinerum, anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo sexto. Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia personaliter veniens infidelis Lazarus Izaakowicz—generalis iudaeorum, per regnum Poloniae commorantium, sindicus obtulit officio praesenti, et ad acticandum porrexit litteras admodum venerabilis in Christo patris Ferdinandi Partaglia, generalis Carmelitarum, Romae scriptas, manu eiusdem venerabilis generalis subscriptas, et sigillo communitas, quarum literarum tenor sequitur eiusmodi et est talis:

Admodum reverende pater, magister provincialis. Cum populus hebraicus in toto regno Poloniae dispersus ad me per supplicem libellum recurrerit enixeque rogaverit, ut regularibus nostris illic degentibus iniugerem, quatenus curarent persuadere populis, hebraeos esse liberos et immunes facinorum, quae ipsis imputantur, scilicet, quod in paschate suo pani azimorum sangvinem christianum commissceant et quod in celebratione suarum solennitatum sanctissimae Eucharistiae sacramento abutantur; haec omnia illegitime et gratis illis imponi pro certo teneo, cum talia ipsis sint prohibita omnique institutis suis et legibus contraria. Propterea reverendam admodum paternitatem vestram in Domino rogo, ut commendat religiosis nostris, ut studeant a tali erronea opinione plebem avertere, sicut et a vexationibus, quas ob talem credulitatem hebraeos se in ista materia innocenter tolerare conqueruntur, haec de reverenda admodum paternitatis vestrae charitate et humanitate debere exequi spero, ipsique omne bonum animitus

apprecior. Romae, die decima quarta Octobris anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo. Admodum reverendae paternitatis vestrae, amantissimus in Christo frater, frater Ferdinandus Partaglia—generalis Carmelitarum, locus sigilli. Usitata intitulatio tenoris talis: Reverendo admodum patri provinciali provinciae Cracoviensis; post quarum literarum ingrossationem originale exemplar idem infidelis offerens ad se recepit, de quo recepto, sibi restituto, officium praesens quietavit.

У того екстракту черезъ вышъ помененого жида Саломона Михаловича—синдика кагалу Берестейского латинскимъ письмомъ писаного, перъ облятамъ, поданого при печати притисненой подписъ рукъ тыми словы: Ex actis castrensibus capitanealibus Leopoliensibus extraditum. Correxit Jarecki. Который же тотъ екстрактъ, съ книгъ кгродскихъ Львовскихъ, письмомъ латинскимъ писаный, черезъ мененого жида Саломона—синдика кагалу Берестейского перъ облятамъ поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1681 г.

Изъ книги за 1680—1681 годы, стр. 1437.

517. Привилегія короля Яна III, объ уничтоженіи люстраціи незаконно выданой изъ королевской канцеляріи.

Король Янъ III-й вслѣдствіе жалобъ жидовъ всего в. кн. Литовскаго на притѣсненія дѣлаемыя имъ разными лицами, которыя, запасшись подложными универсалами изъ королевской канцеляріи, будто бы постановленными по Городненскомъ сеймѣ, производятъ у жидовъ люстраціи съ цѣлію будто бы исполненія закона о неукрывавельствѣ жидами слугъ изъ христіанъ, симъ универсаломъ уничтожаетъ всѣ такія универсалы и увольняетъ жидовъ отъ сказанной люстраціи.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмьдесятъ первого, мѣсяца Юня девятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто панъ Марко Мойжешовичъ—сендыкъ енеральный жидовъ в. к. Лит. привилей его королевское милости касацыйный, на речь въ немъ нижей помененую, всимъ жидамъ в. кн. Литовского даный и служачій, ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ въ тые слова писаный:

Jan trzeci, z Bożey łaski król Polski etc. Wszem wobec y każdemu zosobna wszelkiego dostoieństwa ludziom, stanów duchownych y świeckich obywatelom państw naszych oznaymuiemy. Iż co z kancelaryey naszey w. x. Lit. ad male narrata, vigore iakoby legis, w Grodnie noviter latae, względem niechowania czeladzi chrześciańskiey y komorą mieszkaiących, nie mało lustracyi do żydów w. x. Lit. ad instantiam privatorum przychodziło, a to cum praeiudiciis praw dawnych et gravamine summo pomienionych żydów, tak w dobrach naszych

królewskich, xiążęcych, duchownych, pańskich, iako y w szlacheckich mieszkaiących, przez co prawo, aequaliter wszystkim poddanym naszym służące, multum by miało violari, y uciążenie niesłuszne ultra expressam mentem legis żydom dziać się; zabiegaiąc tedy tym inconvenientiom, za instantią panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, a suppliką żydów wszystkich kahałów y synagog całego w. x. Lit. pomienione lustracye quacunque data, cuiuscunque tenoris, na czyiężkolwiek instancyą, importune z kancellaryey naszey wyniesione y otrzymane, kassować, annihilować y nikczemne pronunciować umyśliliśmy, iakoż y tym listem przywileiem naszym kassuiemy, annihiluiemy y nullum robur et valorem habere pronunciamus et declaramus, które aby inviolabiliter od wszystkich obywatelów w. x. Lit. acceptowane y obserwowane były, pod paenami o naruszenie listów protectionis nostrae regiae y zgwałceniu gleytów naszych, w prawie pospolitym opisanemi; dla doyscia wszem do wiadomości urzędom naszym ziemskim y grodzkim, także innym wszelkim przykazuiemy, aby ten list przywiley nasz wszędzie, za podaniem onego, od acta quaevis authentica, przyimowan, aktikowan, publikowan y obwołan był konieczno, pod poenami contra negligentes officiales, in legibusque opisanemi. Na co, dla lepszey wiary y mocy, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Litew. przycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia piątego miesiąca Maia, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszego, panowania naszego siódmego roku. У того листу его королевское милости привилею при печати притисненной великого князтва Литовского подписъ руки короля его милости тыми словы: Jan król. Который же то привилей его королевское милости, черезъ особу верху помененую ку актикованью поданъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1682 г.

Изъ книги за 1682—1683 годы, стр. 79.

518. Универсалъ Казиміра Владислава Сапѣги о томъ, чтобы никто изъ помѣщиковъ ничего не давалъ въ долгъ жидамъ безъ вѣдома кагальныхъ старшинъ.

Брестсій староста—Казиміръ Владиславъ Сапѣга симъ универсаломъ извѣщаетъ обывателей Брестскаго воеводства, что во исполненіе просьбы Брестскихъ старшихъ жидовъ—не давать ихъ соотечественникамъ, безъ вѣдома и согласія кагала, въ долгъ денегъ, какъ съ цѣлію предохраненія ихъ же самихъ отъ неоплатныхъ долговъ и банкротствъ, такъ и съ цѣлію огражденія кагала отъ недовѣрія къ нему и отвѣтственности предъ законамъ и обществомъ; онъ староста и запрещаетъ обывателямъ вступать въ денежные счеты съ жидами безъ вѣдома и одобренія кагала.

Лѣта отъ Нароженія Сына Божого тысеча шестьсотъ восемьдесятъ второго, мѣсеца Февраля четвертого дня. На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постано-

вавшисе очевисто Саламонъ Михалевичъ—жидъ школьникъ Берестейскій, покладалъ и ку активованью подалъ универсалъ, писаный въ тые слова:

Jaśnie wielmożnym ichmość panom obywatelom woiewództwa Brzeskiego, moim wielce miłościwym panom y braci. Kazimierz Władysław na Kodniu y Olszanach Sapieha—starosta Brzeski, po zaleceniu usług moich braterskich tudzież y wszystkim in genere ludziom, komu by o tem wiedzieć należało. Suplikowali do mnie żydzi starsi kahału Brzeskiego y do całego seymiku gromnicznego, iż chcąc żeby kahał ich Brzeski w dobrym porządku zostawał, a to względem tego żeby żydzi prywatni w większych długach, niżeli substancya ich wynosi, nie zachodzili, yaby żadney nagany od szlachty nie mieli y sobie przez to cały kahał stateczny kredyt zachował, upraszali tedy, abym uniwersałem moim obwieścił, żeby nikt nie pożyczał żydom prywatnym żadnych summ pieniężnych bez wiadomości y attestaty starszych Brzeskich. Widząc tedy prożbę ich szłuszną, ostrzegam tym uniwersałem moim, abyście w. ichmość panowie prywatnym żydom bez wiadomości y attestacyi żydów starszych kahału Brzeskiego summy żadney, ani żadney rzeczy nie pożyczali. Zatym zostaię życzliwym bratem y powolnym sługą.

У того универсалу подписъ руки тыми словы: Kazimierz Sapieha—starosta Brzeski. Datum w Brześciu dnia trzeciego Februaryi roku tysiąc sześćet ośmdziesiąt wtórego. Который же тотъ универсалъ, за поданьемъ до актъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1682 г.

Изъ книги за 1682—1683 годы, стр. 533.

519. Универсалъ подскарбія в. кн. Литовскаго Венедикта Павла Сапѣги на отдачу въ арендное содержаніе чоповаго и шоссоваго Брестскимъ жидамъ.

Подскарбій в. кн. Литовскаго Венедиктъ Павелъ Сапѣга симъ универсаломъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія, что вслѣдствіе сорванія сейма, заставившаго senatus consilium, назначить чоповое и шоссовое на нужды рѣчи-посполитой безъ ея одобренія и утвержденія, онъ, какъ подскарбій, въ свою очередь и дѣлаетъ зависящее отъ него по сему дѣлу распоряженіе, т. е. отдаетъ эти подати на годъ въ аренду Брестскимъ жидамъ—своимъ факторамъ, съ тѣмъ, чтобы они собирали ихъ чрезъ своихъ собственныхъ агентовъ и къ концу года представили бы въ скарбъ назначенное ихъ количество.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ восемьдесятъ второго, мѣсяца Іюня десятого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Хаимъ Шимковичъ, универсалъ ясне вельможного его милости пана Бенедикта Павла на Черен Сапѣги—подскарбего великого, писаря

земского в. кн. Лит., на чоповое жидомъ, въ универсалу менованымъ, на цѣлое воеводство Берестейское даный на речь въ немъ нижей менованую ку активованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jaśnie oświeconym, wielmożnym, wielmożnym ichmościom panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom ziemskim, grodzkim, obywatelom woiewództwa Brzeskiego. Benedykt Paweł na Czerei Sapieha— podskarbi wielki, pisarz ziemski w. x. Lit., Rosławski, Retowski, Olkinicki starosta, po zaleceniu powolności moich braterskich, tudzież wszem wobec po miastach, miasteczkach y wsiach i. k. mości, duchownych y świeckich, dziedzicznych w całym woiewództwie Brzeskim będącym y wszystkiemu pospólstwu, a mianowicie, ludziom szynkami bawiącym się, do wiadomości donoszę. Iż rzecz-pospolita dla zerwanego przeszłego seymu Warszawskiego, anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt pierwszego, żadnego sposobu nie obmyśliła, iakoby gwałtownym swoim w teraźnieyszych czasach potrzebom na opatrzenie siebie samey y na inne expensa, które przed przyszłym seymem niemałe imminere sperantur succurrere mogła; — zaczym i. k. mość, pan nasz miłościwy, prospiciendo tantae necessitati publicae prowent czopowego na rok ieden solita census praxi ex senatus consilio prorogowawszy, mnie podskarbiemu według dawnego zwyczaiu, ażebym tym podatkiem cum omni meliori skarbu rzeczy-pospolitey commodo dysponował, poruczył. Przeto ia, insistendo huic ex senatus consilio prorogationi et vi officii mei, a należytym bono publico correspondując staraniem, lubo bym życzył z iako naylepszym aerarii publici pożytkiem podatki rzeczy-pospolitey rozrządzić, conformuiąc się iednak do czasów teraźnieyszych, y maiąc prae oculis potrzeby wielkie rzeczy-pospolitey według samey słuszności y possibilitatis wyciągnienia postępuiąc, arendowałem czopowe woiewództwa Brzeskiego ze wszystkiemi miastami, miasteczkami y wsiami i. k. mości, duchownémi y świeckiemi, dziedzicznemi, w całym woiewództwie Brzeskim będącemi y do niego należącemi, żydom faktorom moim, na imie Chaymowi Szymkowiczowi, Boruchowi Sawlewiczowi, Ickowi Chaymowiczowi, Leybusiowi Chaymowiczowi na rok ieden, który się zaczyna in termino ex senatus consilio praescripto, to iest miesiąca Junii dnia wtórego w roku teraźnieyszym tysiąc sześćset ośmdziesiąt wtorym, a kończyć się ma w roku, da Bóg, przyszłym tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzecim, takowegoż miesiąca y dnia, za pewną summę pieniędzy w obligach, na to do skarbu danych specifikowaną. Maią tedy przerzeczeni żydzi contrahenci sami przez się sukolektorów y exactorów swych w całym woiewództwie Brzeskim, miastach, miasteczkach, wsiach, w dobrach i. k. mości, oekonomicznych y nieoekonomicznych, duchownych y dziedzicznych, karczmach pokątnych y publicznych, od wszelakich in genere trunków y od wszystkiego tego, od czego się to czopowe wespół z szossowym wybierać zwykło, tak iako w przeszłych leciech według instruktarzów, anno tysiąc sześćset trzydziestego szóstego, przez ten cały rok ieden wybierać. Co do wiadomości wszystkim ichmość panóm obywatelom woiewództwa Brzeskiego doniosszy, ten uniwersał dla lepszey wiary y pewności ręką moią podpisałem y pieczęcią stwierdzić rozkazałem. Dan w Wilnie, dnia pierwszego Junii, tysiąc sześćset ośmdziesiąt wtórego roku.

У того универсалу при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Wwch moich miłościwych panów uprzey-

mie życzliwy brat y sługa powolny Benedykt Sapieha—podskarbi. Который же тотъ универсалъ, чрезъ особу верху мянованую ку активованью поданъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1683 г.

Изъ книги за 1684—1686 годы, стр. 1761.

520. Подтвердительная привилегія короля Яна III-го Воинскимъ жидамъ.

Въ этомъ документѣ заключается: 1) Подтвержденіе королемъ Владиславомъ IV первоначальной привилегіи Воинскимъ жидамъ короля Сигизмунда III, въ которой торговый день переводится съ субботы на среду и разрѣшается жидамъ заниматься торговлею и ремеслами, пріобрѣсти плацы для божницы и пользоваться др. льготами. Во 2) Привилегія тогоже короля Владислава IV, въ которой онъ уравниваетъ жидовъ Воинскихъ съ Ломазскими и даетъ имъ одинаковыя льготы съ прочими жидами в. кн. Литовскаго. Въ 3-хъ подтвержденіе декрета Брестскаго старосты Полубинскаго относительно общей воинской повинности какъ жидовъ, такъ и мѣщанъ. И 4-хъ Коммиссарское постановленіе о невымагательствѣ воинскимъ дворомъ лишнихъ поборовъ съ воинскихъ жидовъ, а равно и о прекращеніи побоевъ, заключенія въ колодки и другихъ тѣлесныхъ наказаній, причиняемыхъ имъ жидамъ вопреки закону, требующему подвергать жидовъ только денежному штрафу ½ копѣ литовской; въ противномъ же случаѣ разрѣшается жидамъ прямо обращаться съ жалобой къ королю. Постановленіе это, равно какъ и предыдущіе документы, были подтверждены и королемъ Яномъ III въ 1683 г.

Лѣта отъ Нароженья сына Божого тысеча шестьсотъ осьмдесятъ шестого, мѣсеца Апрѣля двадцать первого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ—постановившисе очевисто жидъ Израель Гершовичъ—старшій кагалу мѣста его королевское милости, Воиня, листъ его королевское милости конфирмацiйный привилей, на паргаминѣ писаный, жидомъ кагалу Воинского въ речи въ немъ выражоной даный и служачій, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski, etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu by o nim wiedzieć należało. Iż pokładany był przed nami list confirmacyjny nayiaśnieyszego antecessora naszego króla iegomości Michała, na pergaminie ręką iego własną podpisany y pieczęcią większa w. x. Lit. przypieczętowany, żydom miasteczka naszego Woinia w oekonomiey Brzeskiey służący, przez Howsieia Abramowicza—żyda starszego Woinskiego praezentowany, zdrowy, cały, nienaruszony y żadnego podeyrzenia w sobie niemaiący. A zatem ciż mianowani żydzi nam suplikowali przez panów rad y urzędników naszych dworskich, abyśmy powagą naszą królewską stwierdzli y zmocnili. Który list confirmacyiny w tą naszą con-

firmatią słowo do słowa wpisuiąc, tak się w sobie ma:

Michał, z Bożey łaski król polski, etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Pokładany był przed nami przywiley melioratiey wolności y handlów antecessora naszego nayiaśnieyszego króla iego mości Władysława czwartego, na papierze, ręką własną podpisany y pieczęcią większą w. x. Lit. zapieczętowany, żydom miasteczka naszego Woinia w oekonomiey Brzeskiey służący, przez Howsieia Abramowicza — żyda starszego Woinskiego praesentowany, zdrowy, cały, nienaruszony y żadnego podeyrzenia w sobie nie maiący, y supplikowali nam ciż mianowani żydzi przez niektórych panów rad y urzędników naszych dwornych, abyśmy powagą naszą królewską stwierdzili y zmocnili, który przywiley, w tę naszą confirmacią słowo do słowa wpisuiąc, tak sie w sobie ma:

Władysław czwarty, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Jakośmy w roku przeszłym tysiąc sześćset trzydziestym trzecim, miesiąca Lipca dwudziestego dnia, w Wilnie za supplikowaniem nam od żydów miasteczka Woinia, w oekonomiey będącego, y za przyczyną pp. rad przywileiem naszym list świątobliwey pamięci króla iego mości pana oyca naszego, pod datą w Krakowie, roku tysiąc pięćset dziewięćdziesiąt czwartego, miesiąca Pazdziernika dwódziestego dnia, authentice przed nami pokładany, którym król iegomość targi w pomienionym miasteczku w dzien sobotni, bacząc być bardziey ku szkodzie, aniżeli ku pożytkowi pomienionego miasteczka złożone, na s r o d ę przełożyć raczył, stwierdziwszy y zmocniwszy, plac na którym bożnica z dawnych czasów zbudowana stoi y drugi gdzie się grzebą, tak że kupiectwa y handle wszelakie y inne wolności, szyrzey w tym przywileiu opisane, mieć, y onych bez wszelakiey przeszkody od mieszczan tamecznych zażywać pozwala; tak y za teraznieyszym nam supplikowaniem y instancią pp. rad teyże łaski naszey, którąśmy raz oświadczyli w słuszney sprawie niechcąc odmówić, ale chcąc ich według generalnego przywileiu na wszystkie prawa y wolności żydom wxięstwie Litewskim, w miastach y miasteczkach nadane, zachować y we wszystkich swobodach y wolnościach z żydami miasta naszego Łomazskiego, w teyże oekonomiey Brzeskiey będącego porównać, umyśliliśmy pomieniony przywiley nasz, w którym niektóre punkta według przywileiu żydów Łomazskich nie są specifikowane y wyrażone meliorować opisane, iakoż tym przywileiem naszym melioruiemy y na przyszły czas tak mieć chcemy, aby pomienieni żydzi miasteczka Woinia domów, placów w samem rynku y w ulicach, ogrodów, gruntów włocznych, sianożęci nabywać y onemi dysponować, na nich domy iezdne y iakie chcąc budować, mieszkać, gorzałki palić, zapłaciwszy arendę według zwyczaiu dawnego, miody, piwa robić y one ogółem przedawać lubo poczęści w domach swoich y prywatnych naiemnych szynkować, handle wszelkich towarów, kramy otworzyste w rynku y w domach mieć, łokciem mierzyć, funtem ważyć, rzemiosła wszelakie robić, iatki swoie zbudować, bydło skupować, publice na rynku y w iatkach przez nich zbudowanych mięsa przedawać, od którego przedawać, od którego przedawania mięsa łopatek nie będą powinni dawać, ale tylko cztery kamienie łoiu, według postanowienia rewizorskiego, przed na-

mi pokładanego, na każdy rok; nad którą ustawę tak teraznieyszy nasz oekonom Brzescki, iako y napotem będący żadnych podatków inszych od przedawania tego mięsa od żydów miasteczka Woinia wymagać nie maią y nie będą powinni. Także inszych wszelakich pożytków, w generalnym przywileiu naszym wyrażonych, zażywać y wolności nabywać, sadzenie, place, które nayspokoynieysze będą rozumieli, zkupiwszy, bożnicę budować, tak iednak, aby nie nakształt kościoła katolickiego budowali; a ieśliby z dopuszczenia Bożego y z iakiego kolwiek przypadku bożnica przez nich zbudowana zgorzała, tedy im wolno będzie na tym że mieyscu, albo na inszym, gdzie nayspokoynieysze miesce upatrzą, nową zbudować, starą też naprawować, y kopiszcza dla zachowania ciał zmarłych mieć y one budowaniem opatrzyć y ogrodzić, bez czynienia żadnych z tych placów, na których bożnice zbudowano y kopiszcze mieć będą, powinności; z domów zaś, placów y ogrodów pol y sianożęci, przez nich z wolną dispositią ich nabytych, także od szynków zwyczayną powinność do dworu naszego Woińskiego, a nie gdzie indziey pełnić y oddawać powinni będą, sami też względem osób swych przed żadnym sądem sprawować się we wszelakich in genere prawach nie powinni, ieno przed dzierżawcą naszym tamecznym y na potym będącemi, lubo namiestnikami ich dworu Woinskiego, z wolną do nas y sądu naszego appelatią. Do tego, wygonu bydła na popas wolno im będzie zażywać zarówno z mieszczany tamecznemi Woinskiemi. A naostatek y to waruiemy, aby zapisy wszelakie kupcze y przedawcze do xiąg mieyskich albo wóytowskich, krom wszelakich contradictii od pomienionych żydów przymowane były. Których wszystkich wolności y pożytków tak generalnym przywileiem naszym, iako osobliwie ninieyszym żydom Woinskim nadanych y pozwolonych, maią spólnie zażywać, krom żadney od oekonoma naszego Brzeskiego teraznieyszego y na potym będących, iako też od mieszczan tamecznych przeszkody. Na co, dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego pierwszego Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego trzeciego, panowania naszego polskiego y szwedzkiego iednastego roku. U tego przywileiu podpis rąk przy pieczęci większey w. x. Lit. temi słowy: Vladislaus rex; Stanisław Naruszewicz—referendarz y pisarz w. x. Lit.

Przytym pokładali ciż żydzi Woinscy dekret wielmożnego Alexandra Hilarego Połubińskiego—marszałka wielkiego w. x. Lit. oekonomiey naszey Brzesckiey administratora, między magistratem Woinskim y żydami tamecznemi, którego series rei taka:

Aleksander Hilary Połubiński—marszałek wielki wielkiego xięstwa Litewskiego, Bobruyski, Jezierzyski, Walatycki—starosta, oekonomiey Brzesckiey administrator, pułkownik woyska iego królewskiey mości y rzeczy-pospolitey w. x. Lit., wiadomo czynię tym moim sądowym listem. Iż na dniu ninieyszym daty niżey wyrażoney stawali przedemną przy przytomności imci pana Stephana Hryczyny—wóyta iego królewskiey mości Woinskiego, sławetni: Jan Pirog, Wawrzyniec Kurczanowicz, Mikita Puchnik Sobicz—burmistrze miasta iego królewskiey mości Woinia, powodowa strona, przeciwko niewiernych Howsieia Abramowicza, Irsza Krakowczyka, Mo-

ty Woływicza — starszych synagogi Woinskiey, za pozwanych słownym pozwem od miasta całego Woinia o to:

Że żydzi obywatele Woinscy, sąsiedzi ich, lubo pierwszym dekretem mym roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt ósmego miesiąca Marca dnia ośmnastago ferowanym, do powinności należą na żołnierza chlebowego y przechodzącego równy ciężar z mieszczanami ponosić y wydawać, którzy ieno domy maią, z domów y siedliszcz swych, inni zaś co pol używanie maią, osobliwie przykładać się powinni, w tym dosyć nie czynią im. Na takowe tedy żadanie sobie szkarzyli się żydzi Woinscy, że oni mnieyszą liczbę domów maią, krzywdę od mieszczan ponoszą, kiedy ustawiczne składki czynią równie z miastem, które pol sposobnieysze używanie y w łanach w wielkiey liczbie ma, a żydom każe zawsze z domów y z pol, by też sami z domów tylko wydawali podatkować, prosili, aby ich rozsądziłem z mieszczanami. A tak ia marszałek wielki w. x. Lit., administrator, controversię obudwu stron dobrze wyrozumiawszy, nakazuie: bacząc być ukrzywdzonych zydów, aby kiedy mieszczanie z domów podatek iaki na żołnierza wydaią, to y żydzi z domów swych nie tak siła iako mieszczanie, ale wiele ich domów policzyć się będzie mogło, wydawać maią, a spólnie powinni dawać, kto da z nich z domu swego składkę, kiedy zaś mieszczanie z pol y łanów, które trzymaią, a nie z domów, to y żydzi tylko ci, którzy possessią maią pol, z nich przykładać się będą, ducta proportione używania za wynalazkiem dworu iego królewskiey mości Woinskiego, którego iurisdictiey należącemi są żydzi, według czego sławetni mieszczanie Woinscy y niewierni żydzi zachować się maią y iako pierwszy dekret mój wyż pomieniony opiewa, mocą y ninieyszego dekretu mego. Pisan w Woyniu, dnia czternastego Decembra, roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego: Alexander Hilary Połubiński — marszałek wielki Litewski, administrator oekonomiey Brzeskiey. Podpis ręki u tego dekretu przy pieczęci.

My król, do proźby wyżey mianowanych żydów Woinskich, przez panów rad y urzędników naszych dwornych do nas wniesioney, łaskawie się skłoniwszy, tak pomienioną melioratią praw y wolności onych, iako y dekret wielmożnego Połubińskiego — marszałka wielkiego w. x. Litewskiego, iako oekonoma, tą naszą confirmatią we wszystkich punktach, clausulach, conditiach, contentach, y paragrafach, inquantum iuris est et usus earum habetur, zmacniamy, approboiemy, confirmuiemy, y przy zwyczaiu dawnieyszym y teraznieyszych rewiziach, dostatecznie opisanych, nienaruszenie, płacenia złotych siedmdziesiąt, a nie więcey zostawuiemy y zachowuiemy, moc y powagę tey naszey confirmatiey na potomne czasy zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego piątego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedemdziesiątego, panowania naszego pierwszego roku. U tey confirmatiey przy pieczęci większy w. x. Lit. podpis rąk tymi słowy, Michał król; Waleryan Stanisław Judycki — archydiakon Wileński, pisarz w. x. Lit.

Wniesiona przytem do nas przez panów rad y urzędników naszych dwornych proźba, za temiż niewiernemi żydami Woinskiemi, abyśmy list commissarzów naszych, do ekonomiey Brzesckiey od nas wyprawionych, dany onym

in anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt wtórego, w też confirmatią inserowali, którego tenor taki iest. Urban Czechowicz — kanonik Lwowski, sekretarz iego królewskiey mości, Felician Wichrowski — woyski Brzescki-Kuiawski, z woli iego królewskiey mości pana naszego miłościwego, do oekonomiey Brzesckiey naznaczeni komisarze, naszym listem kommissarskim generalnym oznaymuiemy:

Jż będąc zesłani do odbierania oekonomiey Brzesckiey z wyrazney woli nayiaśnieyszego króla iegomości, pana naszego miłościwego, Jana trzeciego, teraz nam szczęśliwie panuiącego, ziachaliśmy do klucza Woinskiego, kędy pokładana nam była suplika od niewierney synagogi żydowskiey miasta Woinia, poddanych iego królewskiey mości, w krzywdach sobie od żamku Woinskiego poczynionych, których, że per oppressionem bito y do kłody sadzono, ryby niesłusznie extorsive na dwór sobie dawać kazano, trunkami, solą narzucono, ktorych lubo nie brali, okupować się honorarium musieli namiestnikom na tenczas będącym dawać, brahę także z każdego domu od szynkarzów na dwór zabierali, konie onych do myśliwstwa y na inne potrzeby brano, a lubo tylko w inwentarzu na dworską potrzebę raz w tydzień flaki są opisane, tedy y flaki y mięso, kiedy się podobało, do zamku dawać kazano y inne krzywdy, które ustnie przełożyli, przed nami. My tedy commissarze, zabiegaiąc takim niesłusznym depactatiom, aby poddani iego krolewskiey mości niesłusznie niszczeni nie byli, ponieważ tego per expressum w inwentarzach nie masz, aby to w zwyczay y niesłuszny podatek nie weszło, tym naszym listem zaręcznym declaruiemy y donosimy, aby ta z ichmość panów dzierżawców y administratorów żydom była wszelaka securitas y bezpieczne w mieście Woiniu pomieszkanie, bez wszelakiego tak wyżey pomienionych y specificowanych ciężarów, iako y inszych wymyślnych extorsiy, tak teraz z zostaiących, iako y potym zostawaiącym, a ieśliby też żydzi mieli od kogokolwiek prześladowania y uciążenia, a nie mieli żadney pomocy y poratowania ze dworu, tedy wolno będzie do nayiaśnieyszego maiestatu pańskiego, bez wszelakiey praepediciey, supplikować y łaski iego królewskiey mości upraszać. Y tego dokładamy, ażeby podwodami uciążeni nie bywali, ani do dworu ani do miasta iego królewskiey mości Woinia. Jeśliby zaś który żyd co zawinił, tedy nie ma być karany biciem, ani sadzaniem do kłody, ale winą Litewską pułkopy, to iest złoty ieden y groszy półosma. Na co, dla lepszey wiary y pewności rękoma własnemi podpisawszy, pieczęci przycisnąć roskazaliśmy. W Woyniu, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca Augusta, roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt drugiego. U tego listu przy pieczęciech urodzonych commissarzów podpisy rąk tymi słowy: Xiądz Urban Czechowicz — kanonik Lwowski, sekretarz y kommissarz iego kr. mści; Felician Wichrowski—woyski Brzescki, Kuiawski, dworzanin pokoiowy y kommissarz iego królewskiey mści.

My tedy król, do pomienioney supliki wysz mianowanych żydow Woinskich przez panów rad y urzędników naszych dwornych do nas wniesioney, łaskawie się skłoniwszy, tak confirmationem nayiaśnieyszego antecessora naszego świętey pamięci króla iego mości Michała, melioratiey przywileiu żydom Woinskim w oekonomiey Brzesckiey służącego, od nayiaśnieyszego króla iego mości świętey pamięci Władysława czwartego na-

danego, cum annexo decreto wielmożnego niegdyś Alexandra Hilarego Połubińskiego—marszałka wielkiego w.x. Lit., iako y list urodzonych kommissarzów naszych, w tęż confirmatią inserowany we wszystkich punktach, clausulach, contentach, paragrafach, inquantum iuris est et usus earum habetur, niniejszym listem naszym confirmacynym zmacniamy, roburuiemy, approbuiemy y przytem prawie wcale y nienaruszenie, wiecznemi czasy niewiernych żydów synagogi Woinskiey zostawuiemy y zachowuiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć wielkiego xięstwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego trzeciego miesiąca Februarii, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt trzeciego, panowania naszego dziewiątego roku. У того листу его королевское милости, конфирмацийного привилею при печати великой великого князства Литовского завѣсистой подписъ рукъ тыми словы: Jan król; Alexander Janowski—skarbnik Starodubowski iego królewskiey mości mp. Который же тотъ листъ его королевское милости,конфирмацийный привилей, черезъ особу въ верху помененую ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1684 г.

Изъ книги за 1684—1686 годы, стр. 619.

521. Листъ королевы Марiи Казимiры Брестскому старостѣ и всему Брестскому суду о снятiи печати съ жидовской синагоги.

Королева Марiя Казимiра увѣдомляетъ Брестскаго старосту и гродскiй судъ, что вслѣдствiе просьбы жидовъ—снять печати съ Брестской синагоги, наложенныя на нее Брестскимъ подкоморiемъ по причинѣ не уплаты жидомъ Хемiей Нахмановичемъ ей, королевѣ, долга 5,096 злот. л. и 12 гр., за который оная синагога поручилась,—она разрѣшаетъ подкоморiю снять печати, имущество Нахмановича передать кагалу, и долгъ взыскивать не съ Нахмановича, а съ кагала, согласно съ его заявленiемъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмдесятъ четвертого, мѣсяца Ноября двадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Соломонъ Михаловичъ—жидъ школьникъ кагалу Берестейского, листъ королевское милости отвористый, на речь въ томъ листѣ выражоную, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Marya Kazimira, z Bożey łaski królowa polska, etc. Urodzonemu staroście Brzeskiemu, podstarościemu, pisarzowi, sędziom y ich namiestnikom, y całemu grodowi Brześcia Litewskiego, wiernie nam miłym łaskę naszę. Urodzeni, wiernie nam mili! W sprawie y praetensiey

do skarbu naszego należącey, synagoga Brzeska Litewska supplikowała do nas, abyśmy szkołę tameczną, z woli naszey przez urodzonego podkomorzego Brzeskiego zapieczętowaną, uwolnić y odpieczętować roskazali, która, iako o Chemie Nachmanowicza żydzie naszemu skarbowi dłużniku, nie wie, ani wiedziała, na przysięgę przez sześciu starszych zabrała się y wykonać ią ma. Tedy skłoniliśmy się do pokorney ich suppliki dla samey słuszności, bo iakośmy ią wolną uznali, y żadney do niey praetensiey nie znaleźliśmy, kiedy przed commissarzami naszemi, którycheśmy do wysłuchania tey sprawy y inquisitiey deputowali, pokazało się, że synagoga nie obligowała się za Chemiu dłużnika skarbowi naszemu, tak ią teraznieyszym listem uwalniamy et immunem declaruiemy, y szkołę odpieczętować nakazuiemy, y od wszystkich aresztów naszych relaxamus.—Co się zaś tycze długu skarbu naszego, od Chemi żyda należącego, to iest, pięciu tysięcy dziewięćdziesiąt sześciu złotych polskich y groszy dwunastu, ratione którego intromissią domowstwo y possessią mianowanego Chemi urzędownie na nas odebrano, ponieważ dla pozyskania sobie łaski naszey y protectiey królewskiey, y dla liberowania kamienicy Chemiowey z possessiey y intromissiey naszey synagoga Brzeska obligowała się, dług mianowany do skarbu naszego zapłacić; tedy my, maiąc wzgląd na prawa y przywileie ich, przy których konserwować każdego zwykliśmy, y synagogę Brzeską przy nich zachowuiąc, obwieszczamy wierności waszey y donosiemy tym listem naszym, że iuż prawa naszego y intromissiey ustępuiemy y zlewamy ie na całą synagogę Brzeską, żądaiąc po wierniościach waszych, abyście kamienicę ze wszystką inszą własnością Chemi, iako w sobie iest y była, także z browarem y winnicą authoritate brachii grodu swoiego y przy bytności urodzonego podkomorzego Brzeskiego, more solito y podług słuszności, otaxowali, y co się taxy nad dług, który nam wypłacaią, więcey pokaże, in iudicio pieniądze złożyć roskazali; aby zaś żydzi praeiudicium iakiego y trudności nie mieli, ponieważ nam mianowaną summę, to iest, pięć tysięcy dziewięćdziesiąt y sześć złotych polskich y groszy dwanaście, co właśnie skarbowi naszemu należy, realiter wypłacaią, chcemy tedy po wiernościach waszych, vigore listu tego naszego, aby kamienica y wszystka possessia Chemii officiose synagodze Brzeskiey oddana była, której prawa naszego do tey kamienicy ustępuiemy. Uczynicie to, wierności wasze, dla łaski naszey, którym zdrowia dobrego od pana Boga życzemy. Dan w Jarosławiu, dnia ostatniego miesiąca Octobra, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt czwartego.

У того листу королевой ее милости отвористого, при печати притисненой, подписъ руки въ тые слова: Marya Kazimira—królowa. По которомъ подписъ и приписокъ въ тые слова: PS. urodzonego Lubowickiego – podstarościego naszego Woinskiego, który ma praetensią swoię osobną, pierwszego do odebrania y naybliższego długu mieć chcemy, aby z tych pieniędzy, które z taxy wynikną, większe nad summę skarbowi naszemu należącą, uspokoiony został. Marya ręką swą. Который же тотъ листъ отвористый, черезъ особу въ верху помененую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1685 г.

Изъ книги за 1684—1686 годы, стр. 1781.

522. Привилегія короля Яна III-го жидамъ Воинскаго кагала на права и вольности.

Король Янъ III-й, вслѣдствіе жалобъ Воинскихъ жидовъ на Воинскихъ же мѣщанъ въ томъ, что эти послѣдніе заставляютъ ихъ отбывать гиберны, платить дорожныя подати, донативы и другія, сею привилегіей подтверждаетъ имъ ихъ прежнія права и увольняетъ ихъ отъ всякихъ податей, исключая жолнерскихъ складчинъ и пропорціональной части гибернъ съ арендуемыхъ или владѣемыхъ ими полей и луговъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмьдесятъ шостого, мѣсеца Априля двадцать первого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ— подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто жидъ Израель Гершовичъ— старшій кагалу Воинского, листъ его королевское милости на захованье правъ и привилеевъ жидомъ кагалу Воинского наданый, вынесеный, тому-жъ кагалови Воинскому служачій, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Wszem wobec y każdemu z osobna, komu by o tym wiedzieć należało, oznaymuiemy. Lubośmy generalnym przywileiem naszym wszystkie prawa na wolności poddanym naszym żydom, we wszystkim xięstwie Litewskim mieszkaiącym, na place y wolne onych dysponowanie nadali, y osobliwym przywileiem naszym, z osobna będącym, approbowali y confirmowali; iednak y teraz do nas uciekaiącym się naszą wyświadczać zwykliśmy municentią,—tym osobliwie, którzy nie według praw, przywileiów y wolności nadanych zachowani bywaią; — między którėmi y żydzi, Izrael Herszowicz y Abram Chaimowicz, przez panów rad y urzędników naszych dwornych, imieniem wszystkich żydów miasta naszego Woinia, donieśli nam pokorną supplikę, żaląc się na mieszczan tegoż miasta Woinia, iż oni, postponendo prawa, przywileia y zwyczaie dawne, ważyli się żydów Woińskich do contributiey, hiberny, donatyw, pocztarzów y innych podatków różnych, za listem od nas wyniesionym, pociągać, co się dzieie przeciwko prawu onym danego: dla czego my król, iako naywyższy wszystkich praw y wolności tutor, zabiegamy temu, aby każdy swoią cieszył się wolnością y swobodą, pogotowiu żydzi nasi Woinscy, aby wolny przy placach y różnych gruntach, rolach, łąkach, sianożęciach, pastwiskach dla bydła zostawali y różnemi towarami handlowali, gorzałki kurzyli, piwa y miody robili, one ogułem przedawali, luboli też w domach szynkowali, kramy otworzyste y klatki do przedawania w naysposobnieyszym mieyscu stawiali, łokciem mierzyli, funtem ważyli, rzemiosło wszelakie odprawowali, bydła skupowali y na wygon, albo raczey wypust wypędzali, bez zabronienia mieszczan naszych, tamże paśli y wszelkich innych, w przywileiu wyrażonych wolności zażywać, a do

żadney contribuciey niesłuszney, iako to hiberny, pocztowego, donatywy y innych, od których żydzi całego xięstwa Litewskiego są excipowani (maiąc in vim tego inszy podatek) nie należeli y tylko według dekretu Paca, wielmożnego Hilarego Połubińskiego — marszałka wielkiego w. x. Lit. et secundum proportionem domów do składanek żołnierskich przykładali się. Z gruntów zaś, które żydzi trzymaią w polach y one zarabiaią, luboli też poddanym naszym swoim contraktem puścili, ducta proportione, ten który trzyma, do hiberny przykładać się będzie powinien, żadnych innych nie pełniąc powinności. Po wielmożnych y urodzonych administratorach żądaiąc, tudzież commissarzach y urzędnikach naszych klucza Woinskiego mieć chcemy, abyście we wszystkim do przywileiu im danego y ninieyszego listu naszego stosowali się, spokoynie przy nim zachowali y firmum ius tych wszystkich praerogatyw uczynili, który to y my powagą naszą królewską stwierdzamy, zmacniamy. Sławetnemu magistratowi surowo przykazuiemy, aby odtąd żydom Woinskim żadney praepeditiey w handlach y szynku nie czynili, do sądów nienależnych nie pociągali y podatków niesłusznych iako to: hiberny, podwod na żołnierza, pocztowego, donatywy nie wymagali; ale we wszystkim spokoynie się zachowali pod winami w prawie pospolitym opisanemi. A że ciż mieszczanie nasi, przeciwko prawu żydom danego, list z cancellariey nieprawnie y bez wiadomości onych otrzymali; tedy on że ninieyszym listem y powagą naszą królewską, cassuiemy y annihiluiemy y za nieważny mieć chcemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia siedmnastego miesiąca Maia, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego, panowania naszego iedenastego roku.

У того листу его королевское милости при печати великой в. кн. Литовского пртисненой подписъ рукъ тыми словы: Jan król; Michał Florian Rzewuski— podskarbi nadworny koronny, Chełmski starosta. Который же тотъ листъ его королевское милости, черезъ особу въ верху помененую ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1685 г.

Изъ книги за 1684—1686 г., стр. 1777.

523. Листъ королевы Марiи Казимiры къ Воинскому подстаростѣ о томъ, чтобы Воинскiе мѣщане не дѣлали обидъ Воинскимъ жидамъ взиманiемъ съ нихъ лишнихъ поборовъ.

Королева Марiя Казимiра, вслѣдствiе жалобъ Воинскихъ жидовъ на Воинскихъ же мѣщанъ въ томъ, что эти послѣднiе требуютъ подымныхъ податей со школьныхъ домиковъ, берутъ у жидовъ деньги и не уплачиваютъ, взимаютъ лишнее количество почтовыхъ податей, донативъ и другихъ, и дѣлаютъ имъ и другiя обиды, предписываетъ Воинскому подстаростѣ оградить жидовъ отъ такихъ обидъ и судить ихъ согласно съ ихъ правами и привилегiями своимъ старостинскимъ судомъ, и не отсылать ихъ въ другiе суды.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмьдесятъ шостого, мѣсеца Апрѣля двадцать первого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ— подстаростимъ Берестейскимъ, постановив-

шисе очевисто жидъ Израель Гершовичъ—старшій кагалу Воинского, листъ ее королевское милости, до его милости пана подстаростего Воинского въ справѣ тыхъ же жидовъ Воинскихъ писаный, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный:

Marya Kazimira, z Bożey łaski królowa polska etc. Urodzonemu podstarościemu Woieńskiemu łaskę naszą królewską. Podali tu do nas żydzi Woinscy supplikę, którey te punkta są: że składki nie według liczby domów daią y w tę liczbę nad prawa ich wchodzą domki, do szkoły należące; że słodowników y winniarzów żydowskich do stróży zabieraią; że w składkach hibernowych, donatywowych, pocztowych nad słuszność są przebrani; że im mieszczanie pewne długi winni, a oddawać nie chcą: zaczym zlecamy surowo wierności twoiey, abyś weyrzał we wszystkie prawa ich y te punkta z prawami ich pomiarkował, żeby tak, iako y dawno, przy prawach swoich zachowani byli; także sądy ich do nikogo inszego, ieno do wierności twoiey, y tych, którzy po wierności twoiey dozorców należeć będą. Dan w Pilaszkowiczach, dnia siedmnastego miesiąca Września, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego. У того листу при печати притисненой, подписъ руки ее королевское милости тыми словы: Marya Kazimira, królowa.

Который же тотъ листъ ее королевское милости, черезъ особу въ верху помененую ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1685 г.

Изъ книги за 1684—1686 годъ, стр. 1169.

524. Листъ Екатерины Сапѣжиной, супруги гетмана и подканцлера в. кн. Литовскаго, данный на имя Станислава Гротовскаго—администратора ея Мірскаго графства въ обезпеченіе евреевъ отъ насилія администратора въ отправленіи ярмарокъ и привлеченіи ихъ къ своему суду.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ осьмьдесятъ пятого, мѣсеца Юля четырнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто панъ Саломонъ Михаловичъ—жидъ и синдикъ кагалу Берестейского листъ княжны ее милости пани подканцлериное в. к. Лит., до его милости пана Станислава Кгротовского—администратора грабства ее милости Мирского писаный, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ въ тые слова писаный:

Katarzyna z Sobieszyna Radziwiłowa, xiężna na Ołyce y Nieświżu—podkanclerzyna y hetmanowa w. x. Lit., Przemyślka, Człuchowska, Rabstyńska, Niryńska, Ostrska, Krzyczewska, Kamieniecka, Gulbińska etc. starościna, urodzonemu panu Stanisławowi Grotowskiemu—administratorowi hrabstwa mego Mirskiego. Donieśli mi to niewierni żydzi—cała synagoga

y kahały w. x. Litew., uskarżaiąc się, że w. mość, nie respektuiąc na list, ode mnie im nadany, ważyłeś się ich, mimo wolą y nad roskazanie moie, zieżdzaiących na iarmarki do Mira, do swoich sądów pociągać y wielkie z nich winy zdzierać, nadto do więzienia sadzać, w praetensyach ich między inszemi żydami, a osobliwie Mińskiemi rozsądzać, przez co nietylkoś w. mość moie lekce sobie poważył zoskazanie, ale też y na iarmarki zieżdzaiącym się zagrodziłeś drogę y uymę w prowencie. Zaczym tym teraznieyszym moim powtórnym listem napominam surowo y roskazuię, aby od tych czas nie ważyłeś w. mość onych więcey do sądów swoich pociągać, żadnych win z nich nie zdzierać, ale ich na mieysce ichże do prawa żydowskiego, a osobliwie gościnnych z gościnnemi odsyłać. Co tak, a nie inaczey mieć chcę nie tylko po samym w. mości panu, ale też y po następcach iego, obiecuiąc każdego nieposłusznego za naymnieyszą prawdziwą od nich skargą surowo karać. Tego iednak masz w. mość y następcy iego przestrzegać, aby obywatele y mieszczanie Mirscy żadney od gościnnych ludzi y niewiernych żydów nie ponosili krzywdy, y takową każdą sprawę do rozsądzenia bez ciężkich win zlecam. Co do wiadomości podawszy, dla lepszey wiary, ręką się własną podpisawszy, pieczęć moią własną przycisnąć roskazałam. Pisan w Warszawie, dnia piętnastego miesiąca Maia, roku Pańskiego tysiąc sześćset ośmdziesiąt piątego.

У того листу при печати притисненой подписъ руки тыми словы; Katarzyna xiężna Radziwiłowa— podkanclerzyna, hetmanowa w. x. Lit. Который же тотъ листъ, черезъ особу въ верху помененую, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1686 г.

Изъ книги за 1684—1686 годы, стр. 2031.

525. Универсалъ (эксцепцiйный листъ) Яна Казимiра Сапѣги, данный Брестскимъ жидамъ въ обезпеченiе ихъ привилегiй и для увольненiя ихъ отъ всякихъ войсковыхъ повинностей на три года, по причинѣ пожаровъ и крайняго ихъ разоренiя.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого, тысеча шестьсотъ осьмьдесятъ шостого мѣсяца Сентября двадцать осьмого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто невѣрный Ицко Левковичъ—жидъ и сендикъ кагалу Берестейского, листъ ясневелможного его милости пана Казимера Яна Сапѣги— воеводы Виленского, гетмана великого в. к. Лит., ексцепцыйный, въ справѣ и речи въ немъ нижейвыражоной даный и служачiй, ку активованью до книгъ кгродскихъ подалъ, въ тые слова писаный.

Kazimierz Jan Sapieha, hrabia na Bychowie, Zasławiu y Dąbrownie, woiewo-

da Wileński, hetman wielki w. x. Lit. oznaymuię. Iż maiąc respekt na wielkie zniszczenie y utrapienie żydów miasta iego królewskiey mości Brześcia, części przez ogień, ówdzie zaś przez żołnierskie częste przez te miasta przeyścia y ich exactie; przytym stosuiąc się do prawa y seymowych constytutiey, o opustoszałych y pogorzałych miast wyraźnie napisaney: od wszelkich in genere et specie ciężarów żołnierskich y innych, a osobliwie od dawania przyszłey hiberny y generyki na lat trzy, to iest: od roku tysiąc sześćset ośmdziesiąt siódmego, aż do roku tysiąc sześćset dziewięćdziesiątego pomienionych wszystkich żydów ninieyszą exceptią uwalniam y excypuię, oraz iako z oddaney tey hiberny y generyki kwituię. I luboby per inadvertentiam z kancelaryey mey assignatie generalne albo partykularne—pierwszą lub też poslednieyszą wypadały datą na przyszłą hibernę; tedy one cale tą exceptią cassuię y za niemaiące żadnego waloru być uznawam, surowie przykazuiąc każdemu tak z rycerskich ludzi maiącemu assignatią, aby za pokazaniem tey moiey excepcyi nie tylko nieważył się tey przyszłey hiberny z tego miasta y żydów wymagać, ale zaraz ztamtąd zieżdżał y naymnieyszey rzeczy nie domawiaiąc się y nie biorąc na się żadney consolatii y discretii pod surowym sądem y nieuchronną na gardle karą. W Wilnie, dnia dwudziestego pierwszego Marca, anno tysiąc sześćset ośmdziesiąt szóstego.

У того листу ексцепцыйного подписъ руки при печати притисненой тыми словы: Kazimierz Sapieha—woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Lit. Который же тотъ листъ ексцепцыйный, черезъ особу вверхупомененую ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1695 г.

Изъ книги за 1693—1697 годы, стр. 2373.

526. Универсалъ в. гетмана в. к. Литовскаго Казиміра Яна Сапѣги о томъ, чтобы жиды, находящіеся въ его имѣніяхъ, немедленно вносили податныя недоимки, безъ всякихъ отговорокъ.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ деветьдесятъ пятого, мѣсеца Сентября двадцать четвертого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ передо мною Яномъ Беклевскимъ—подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто его милость панъ Базилій Терпиловскій, универсалъ ясневельможного его милости пана Сапѣги—воеводы Виленского, гетмана великого великого князтва Литовского, на речь въ немъ нижейвыражоную ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писаный.

Kazimierz Jan Sapieha, hrabia na Bychowie, Zasławiu y Dąbrownie, woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Lit. Wszem wobec y każdemu zosobna z

władzy moiey po miastach y miasteczkach do administraciey w dzierżawie moiey zostaiących, donoszę do wiadomości wolą moią. Iż ponieważ starsi kahałowie całey synagogi w. x. Lit. pogłównego swego y inne podatki do skarbu rzeczy-pospolitey nie wypłacaią, tę daiąc ratią, że drudzy żydzi praetextem tak protekcii różnych, iako też y per supinam renitentiam nie chcą pomienionych podatków do kahałów contribuere; zaczem ia zesłanemu dworzaninowi na exekucią za uniwersałem iegomość pana podskarbiego wielkiego w. x. Lit. do miast y miasteczek w dzierżawie moiey zostaiących, daię ten móy surowy uniwersał, przykazuiąc wszędy, ażeby praetensie skarbowe z delaty kahałów starszych w. x. Lit. do executiey dworzaninowi skarbowemu na nich podane absque ullis diffugiis były wypłacone, oraz ażeby in casu contraventionis zesłanemu dworzaninowi od skarbu potestas ad exequendum w miasteczkach moich nullatenus była impedita, pilno intimuię y zalecam. Datum w Grodnie, dnia siedmnastego Julii, anno tysiąc sześćset dziewiędziesiąt piątego.

У того универсалу при печати притисненой подписъ руки тыми словы: Kazimierz Sapieha—woiewoda Wileński, hetman wielki w. x. Lit. Который же тотъ универсалъ, черезъ особу верхупомененую ку актикованью поданъ, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ принятъ и уписанъ.

1698 г.

Изъ книги за 1719 годъ, стр. 2157.

527. Привилегія короля Августа второго, подтверждающая Пружанскимъ жидамъ ихъ давнія привилегіи.

Въ этой подтвердительной привилегіи заключается первоначальная привилегія короля Владислава IV Пружанскимъ жидамъ, послѣдовательно подтверждаемая его преемниками—Яномъ Казиміромъ, Яномъ III и Августомъ II.

Король Владиславъ, кромѣ общей своей привилегіи жидамъ всего великаго княжества Литовскаго, даетъ еще отдѣльную привилегію и Пружанскимъ жидамъ, въ которой разрѣшается имъ покупать земли, строить дома, имѣть свою синагогу и кладбище, заниматься торговлею, ремеслами и корчемствомъ, мѣрить шанкомъ и локтемъ, вѣсить фунтомъ и т. под. За эти вольности и права жиды обязываются съ каждой корчмы вносить чоповаго шеляжнаго по 600 злотыхъ, а за поля, луга и плацы платить въ королевскій скарбъ опредѣленное количество чиншу. Кромѣ этого жидамъ дается право судиться только у старосты съ правомъ апелляціи къ королю.

Король Янъ Казиміръ ограничиваетъ эту привилегію тѣмъ, что воспрещаетъ жидамъ пріобрѣтать новые плацы для синагоги или же перемѣнять старыя.

Roku tysiąc siedmsetnego dziewietnastego, miesiąca Junii dwudziestego szóstego dnia.

Na urzędzie ikmści grodzkim Brzeskim, aktami starościńskiemi, przede mną Zygmóntem Benedyktem z Chrzanowa

Chrzanowskim — czesznikiem y podstarościm sądowym woiewodztwa Brzeskiego, starostą Rewiatyckim, stanowszy personaliter Dawid Izraelowicz, Izrael Józefowicz, Moyzesz Izraelowicz—żydzi starsi kahału Prużańskiego, ten przywiley naiasnieyszego króla imści sobie nadany do akt grodu Brzeskiego podali, ktorego tenor sequitur talis:

August wtory, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy. Produkowany był przed nami list pargaminowy ręką naiasnieyszego świętey pamięci Jana trzeciego, antecessora naszego, podpisany, pieczęcią wielką w. x. Lit. ztwierdzony, zdrowy, cały, zupełny y żadnego podeyrzenia nie maiący, zawieraiący w sobie pewne punkta synagogi żydów miasteczka naszego Prużany, ekonomii Kobryńskiey leżącego, od s. p. nayiasnieyszych antecessorów naszych łaskawie nadany, y suplikowano nam imieniem pomienionych żydów Prużańskich, abyśmy ninieyszy przywiley powagą nayiaśnieyszą królewską approbowali, konfirmowali y stwierdzili, którego przywileiu słowo w słowo tenor następuie takowy, przez Izraela Dawidowicza, imieniem całey synagogi tameczney czyniącego:

Подлинная привилегія Яна III-го напечатана въ настоящемъ томѣ подъ № 508, на стр. 208.

My tedy król, do prożby pomienionych żydów Prużańskich, iako słuszney, y za instancią panów rad, łaskawie się skłoniwszy, mianowany przywiley świętey pamięci króla imści pana brata antecessora naszego, tu inserowany, we wszystkich iego punktach, kondyciach, klauzulach y paragrafach mocą y powagą naszą królewską stwierdzamy, konfirmuiemy, approbuiemy, oprócz wyż specifikowaney iedney klauzuli o bożnice żydowskiey, który paragraf tak roztrzygamy: aby żydzi więcey nie ważyli się na bożnicę swą nowych placów skupować, ale starym mieyscem kontentowali. A dla lepszey wiary ręką się naszą podpisuiemy y pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia trzydziestego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego tysiącznego sześćsetnego cztyrdziestego panowania królewstw naszych polskiego wtórego, szwedzkiego trzeciego roku. Jan Kazimierz; xiąże Jan D. Zawisza—referendarz y pisarz w. x. Lit.

My tedy król, do słuszney łaskawie się skłoniwszy instancyi, przez panów rad y urzędników do nas wniesioney, za suppliką Abrahama Izaakowicza od wszystkich żydów Prużańskich ten przywiley pomienionym żydom na różne handle, place y na żadne czynienie z tego placu, na którym szkoła ich stoi, czynszu y kapiszcze, powinności na samych we wszystkich iego punktach, klauzulach y paragraffach powagą naszą królewską stwierdzamy y zmacniamy, konfirmuiemy, ratifikuiemy y approbuiemy. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiątego ósmego, panowania naszego trzeciego roku. Jan król. Locus sigilli pieczęci wielkiey w. x. Lit. Andrzey Kazimierz Ossowski—pisarz w. x. Lit.

My tedy August król, skłaniaiąc się do suppliki, przez Izraela Dawidowicza, imieniem całey synagogi żydów Prużańskich do nas, iako słuszney, wniesioney, zwyż mianowany przywiley we wszystkich iego punktach, vadiach, clausulach y obowiązkach approbować, konfirmować, ratifikować umyśliliśmy, iakoż praesenti-

bus approbuiemy, konfirmuiemy y ratifikuiemy przy prawach y wolnościah, w oryginalnych przywileiach onym od naiaśnieyszych antecessorów naszych, królów polskich, cale y nienaruszenie zachowuiemy y konfirmuiemy. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy.—Dan w Warszawie, dnia dwudziestego miesiąca Augusta, roku Pańskiego tysiąc sześćset dziewiędziesiąt ósmego, panowania naszego drugiego roku.

U tego przywileiu ikmści podpis ręki temi słowy: Augustus rex. Konfirmacia zaś w te słowa: Konfirmacia praw żydom Prużańskim; aprobata zaś u tego przywileiu w te słowa: Productum die vigesima quinta Maii anno millesimo sexcentesimo nonagesimo nono in commissione generali et approbatum à inferius nominato tanquam regiae maiestatis commissario v. v. Cleecta I. w. p. i. kommissarz ikmści. Któryż to takowy przywiley, przez wyż wyrażonych żydów Prużańskich do akt grodu Brzeskiego podany, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

1699 г.

Изъ книги 1669—1670 годы, стр. 977.

528. Универсалъ короля Михаила о назначеніи коммиссаровъ по поводу жалобы Брестскихъ жидовъ на мѣщанъ, бравшихъ съ нихъ лишніе взносы.

Король Михаилъ предписываетъ Брестскимъ сановникамъ въ качествѣ коммиссаровъ разсмотрѣть жалобы Брестскихъ жидовъ на Брестскихъ мѣщанъ, такъ какъ эти послѣдніе принуждаютъ ихъ взносить незаконныя подати и удовлетворить на основаніи ихъ привилегій.

Лѣта отъ Нароженья Сына Божого тысеча шестьсотъ семьдесятого, мѣсеца Марца петнадцатого дня.

На врадѣ кгродскомъ Берестейскомъ, передо мною Еримъ Станиславомъ Умястовскимъ—стольникомъ Венденскимъ, подстаростимъ Берестейскимъ, постановившисе очевисто Левко Ицковичъ—школьникъ Берестейскій, листъ его королевское милости коммисарскій, ку актикованью до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ подалъ, въ тые слова писанъ:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Urodzonym Janowi Kazimierzowi Żardeckiemu—sędziemu, Heronimowi Kazimierzowi Łyszczyńskiemu—podsędkowi y Jerzemu Stanisławowi Umiastowskiemu—stolnikowi Wendeńskiemu, podstarościemu, urzędnikom Brzeskim, kommissarzom, od nas do sprawy niżey wyrażoney naznaczonym y zesłanym, wiernie nam miłym—łaskę naszą królewską. Urodzeni, wiernie nam mili! Doniesiona nam iest przez niektórych panów rad y urzędników naszych imieniem wszystkich żydów Brzeskich na mieszczan tegoż miasta skarga, iż oni, mimo dawne prawa y przywileia, żydom Brzeskim od naiaśnieyszych antecessorów naszych nadane, nawet mimo zobopólne między mieszczanami y żydami Brzeskiemi postanowione pacta, tudzież na listy upominalne króla imci bywszego, Jana Kazimierza, antecessora naszego, w teyże materyi do siebie wydane, y nie poiednokrotnie admonitie, commissye, zwykle innotestentiami ogłoszone, nie dbaiąc w remo-

rę puszczali y cale na osobliwy zaciągiwaiąc koszt pomienionych żydów, coraz do większych nad prawo składanek y contributii mieyskich pociągaią y inne różne krzywdy y szkody onym sami przez się y przez subordynowane osoby czynią y wyrządzaią. Chcąc tedy takowe onych między sobą uspokoić różnicy, wierności wasze, których cnota, wiara y w odprawowaniu takowych funkcyi dexteritas, a do usługi naszey ochota iest nam dobrzedoświadczona, yświadoma, commissarzami naszemi do tey sprawy naznaczamy y zsyłamy, chcąc mieć po wierności waszey, abyście się z sobą o czasie wyiazdu swego wygodnym porozumiawszy y onym namówiwszy, strony obiedwie przez innotestentie swoie prawnie obwieściwszy o terminie, do Brześcia ziechali, a tam po ufundowaniu iurisdiki swoiey w prawa, przywileia, rescripta y służące z obu stron dokumenta między mieszczanami a żydami Brzeskiemi weyrzeli, pacta postanowione uważyli y dobrze z nich informowawszy się, co żydzi pełnić powinni, krzywd, o które na mieszczan skarżą, wysłuchali y cokolwiek oni nad prawo y słuszność na spólne składanki, quocunque nomine nazwane, wydali, aby im mieszczanie refundant, rozkazali y we wszystkich pretensiach, które od mieszczan żydzi maią, cale uspokoili, iakoby w przyszłe czasy mieszczanie Brzescy żydów tamecznych do większych wydania contributiy nad prawa onym służące nie pociągali, swoim dekretem warowali. A nieprzybycie iednego którego z wierności waszey nic tey kommissyi szkodzić nie ma, ale wierności wasze, którzy się ziedziecie, one odprawować y kończyć macie, inaczey nie czyniąc dla łaski naszey y z powinności swey. Dan w Krakowie, na szczęśliwey koronacyi naszey, dnia piątego miesiąca Nowembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, panowania naszego pierwszego roku.

У того листу его королевское милости коммисарского при печати меньшой великого князства Литовского подписъ руки тыми словы: Michał król; Walerian Stanisław Judycki—archidiakon Wileński, pisarz w. x. Lit. Который же тотъ листъ его королевское милости коммисарскій, ку актикованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

1699 г.

Изъ книги за 1700—1701 годы, стр. 335.

529. Реестръ вещей, украденныхъ жидами изъ Верховицкой церкви.

Священникъ Косненской церкви Лаврентій Малишевскій подалъ въ судъ жалобу на жидовъ изъ Высокаго о покражѣ ими разныхъ церковныхъ вещей и представилъ при этомъ списокъ; вещи обозначены въ немъ слѣдующія: три подсвѣчника, два оловяныхъ, одинъ мѣдный; корпоралъ (илитонъ) и двѣ свѣчи; 30 съ чѣмъ-то локтей золотаго и серебренаго галуна; риза распоротая на четыре части; серебренная ложечка (лыжица); три покрывала, (воздухи) одно съ золотыми цвѣтами, другое—съ золотыми полосками, третье померанцовое, шитое золотомъ и серебромъ; еще два корпорала; дарохранительница; штаметовая сутана (ряса) фіолетовая; черная горлатная шапка.

Roku Pańskiego tysiąc siedemsetnego, miesiąca Februaryi iedynastego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim aktami starościńskiemi, przede mną Janem

Będąc we dworze Jałowskim, uskarżał się oyciec Laurenty Maliszewski z Kosny od Kleszczel niedaleko, iż cerkiew wykradziono, któremu przydałem assystencyi dla złapania takowych niezbożnych złodzieiów, których Pan Bóg wyiawił y złapano z rzeczami, tak kościelnemi, iako y cerkiewnemi, żydów z Wysokiego, iako regestr z podpisem ręki pomienionego oyca swieszczennika. Takowy iest regestr rzeczy, które znalezliśmy u żydów Wysockich, których złapaliśmy dwóch, przy których znalezliśmy wielebnego oyca Kasieńskiego: lichtarzów trzy, dwa cynowe, a trzeci mosiężny; korporał y świec dwie wielkich; galonu śrebrnego y złotego łokci trzydzieści kilka; ornat szkarłatny z kwiatami złotemi, popruty na cztery sztuki; łyżeczka śrebrna złocista, co kommunią rozdaią; welumów trzy szkarłatnych: ieden we złote kwiaty, drugi tercenelowy ze złotem w prążki, trzeci pomaranczowy, szyty ze złotem y srebrem; korporałów dwa; zasłonka adamaszkowa; sutana sztametowa, wierzchnia fiałkowa; czapka czarna garłowa. Tych złodzieiów żydów Gierszona Szlomowicza, syna arendarza Wysockiego, drugiego Abrama Ziemielowicza, przy nich kluczów pięć wytrychowych, piłka y szwayka; z tym wszystkim wydałem wyż mianowanemu oycowi swieszczennikowi. U tego regestru podpis ręki temi słowy: Marcin Kaczanowski—podstarości Jałowski. Na którym regestrze y przypisek w te słowa: Dnia dwudziestego czwartego Marca, lichtarzów dwa mosiężnych. Te rzeczy u mnie wszystkie na urzędzie duchownym byli y do tego czasu zostaią, aż się odezwał zakonnik świętego Bazylego Wielkiego z Grodna, którego y list oddaię do iegomość xiędza prezbitera Wierzchowickiego y żeby wiara była dana wszędzie na to się ręką moią podpisuię, w Bielsku. U tego przypisku, przy pieczęci przyciśnioney podpis ręki temi słowy: oyciec Damian Chocimowski—protopopa Bielski. Dat w Bielsku, dnia osiemnastego Nowembra, anno tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątego. Który to tedy regestr, przez osóbę w wierzchu pomienioną, ku aktykowaniu podany, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

Bęklewskim—podstarościm Brzeskim, stanowszy oczewisto na urzędzie w Bogu przewielebny oyciec Florian Kamieński—prezbiter cerkwi Wierzchowickiey, regiestr na rzecz w nim niżey wyrażoną ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podał, w te słowa pisany:

Anno tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątego, dnia dziewiętnastego Marca.

1701 г.

Изъ книги за 1734 — 1741 годы, стр. 1839.

530. Привилегія королевича Якова Людвика Шавельскимъ жидамъ на жительство ихъ въ Шавляхъ и на постройку синагоги.

Королевичъ Якубъ-Людовикъ, сынъ короля Яна III-го, принимая въ вниманіе, что Шавельскіе жиды крайне обнищали и разорились отъ мороваго повѣтрія; что въ этоже время они подвергались безпощадной настойчивости Минскаго каштеляна, тогдашняго администратора, во взысканіи съ нихъ податей, тогда какъ христiане были оставлены въ покоѣ и пощажены; съ другой же стороны, не желая останавливать развитія торговли и промысловъ, и лишать ихъ тѣхъ правъ, какими пользуются жиды другихъ мѣстностей, тѣмъ болѣе, что нѣкоторымъ изъ нихъ были дарованы таковыя, какъ прежними королями, такъ и ксендзами и Чарторыйскимъ,

даетъ имъ привилегію купить себѣ одинъ плацъ для постройки синагоги, но только подальше отъ костела, другой — для кладбища, судиться съ христіанами въ гродскомъ судѣ, а съ жидами въ своемъ собственномъ, кагальномъ.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego szóstego, miesiąca Oktobra ośmnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Brzeskim, aktami starościńskiemi, przede mną Franciszkiem Chrzanowskim—łowczym y podstarościm sądowym woiewództwa Brzeskiego, stanąwszy oczewisto niewierny żyd Orel Teodorowicz—obywatel Szawelski, przywiley nayiaśnieyszego królewica imść polskiego Jakóba, miastu Szawlu nazwanemu dany y służący, ad acta xiąg grodzkich Brzeskich podał, którego, wpisuiąc w xięgi de verbo ad verbum, tenor sequitur estque talis:

Jakób Ludwik, królewic polski y w. x. Lit. na Żółkwi, Złoczowie, Pomorzanach, Tarnopolu etc. pan y dziedzic. Oznaymuiemy niniejszym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym teraz y na potym wiedzieć będzie należało, a principaliter aktualnemu i. w. imść panu administratorowi ekonomii naszey Szawelskiey, tudzież panom namiestnikom trzech traktów y wszystkim oficialistom, a mianowicie, woytowi mieyskiemu y mieszczanam Szawelskim y innym woytom po miastach y miasteczkach. Iż my dotąd świętobliwie utrzymywaliśmy przywiley, dany miastu Szawelskiemu, względem żydów od nayiaśnieyszego świętey a nieśmiertelney pamięci króla imści Jana trzeciego, nayukochańszego rodzica naszego, póki nie widzieliśmy przywileiu, tymże żydom podpisanego od teraźnieyszego panuiącego króla imści Augusta wtórego, tudzież nie będąc informowani tak doskonale, iako teraz z tych dokumentów pokładanych przy suplice nam oddaney, że po powietrzu w roku tysiąc siedmsetnym pierwszym, gdy mało co albo prawie nic nie zostało mieszczan, na tenczas zabiegaiąc dalszey zgubie miasta tego, aby puste domy bez mieszczanów w ruinę nie szły, nie maiąc opatrzenia żadnego y cale nie zginęły w. imć pan Kazimierz de campo Scipion — marszałek Lidzki teraźnieyszy z przezorności swoiey, iako kommissarz od nas postanowiony, zaciągnął żydów dla wypłacenia podatków, iakoż y i. w. imć pan Wyhowski—kasztelan Miński, będąc administratorem, w krótce do Szawel przybywszy, a iuż zgromadzonych żydów znalazszy ex eadem ratione, że nikt nie podeymował się wziąść czopowego y szelężnego z chrześcian, tymże żydom rozkazał koniecznie przyiąć, pogroziwszy tym, że zaraz z miasta ustąpić musicie, kiedy nie chcecie akceptować tey propozycii. Więc po długim wymawianiu się tandem przyięli y punktualnie wypłacili się powiatowi Upitskiemu bardzo ciężkiemu, a miasto żadney turbacii nie miało y dla tego approbował z władzy, od nas sobie daney, tę promulgacią mieszkania do dalszey woli naszey, iako administrator, co patet z confirmacii tego pozwolenia w roku tysiąc siedmsetnym trzynastym, dnia dwudziestego trzeciego Junii danej z podpisem ręki tegoż y pieczęcią, ile przez w woiewództwie zamieszania nieszczęśliwych czasów y woyny wszelkiego nieprzyiaciela insultus bardziey cierpieli et onera nieznośne, iako zwyczaynie żydzi ponosili; przeto y sami pozostali mieszczanie po gniewie Bozkim, widząc ich ku miastu życzliwość, suplikowali o to, aby dla pomocy ciężkich podatków na ten czas na miasto konserwowani byli, daiąc tę racią y alleguiąc, że Narek, takiż żyd, maiąc przywiley od świętey a nieśmiertel-

ney pamięci nayiaśnieyszego monarchy Jana trzeciego, między nami mieścił się y oraz przez dalsze pokolenie od niego pochodzące, to ciż żydzi iako y drudzy krzewią się, których nie mało rozrodziło się, y teraz według tego przywileiu nieporuszeni w mieście mieszkaią y inni za pozwoleniem ichmość xięży proboszczów Szawelskich, przeszłych y teraźnieyszego, między temiż żydami protekcią maią, mieszkania na iuryzdyce kościelney, secundum obloquentiam approbacyi i. w. imść xiędza biskupa Żmudzkiego, w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym pierwszym danym, dnia czternastego Decembra, a nam prezentowaney z podpisem ręki y pieczęcią tegoż, który według pobożności swoiey nigdy by nie dopuścił tego, gdyby przeciwko prawu to miało być duchownemu albo świeckiemu, tudzież będąc custos legum et minister status xiąże imść Czartoryski—podkanclerzy w. x. Lit. nie fundował by żydów w Szadowie, y to do teyże ekonomii Szawelskiey attinens, per speciale privilegium quondam odłączony Szadow, a corpore całey ekonomii, a w tey tylko iedne miasto Szawle nayukochańszego y nayiaśnieyszego rodzica naszego zaszczyca się przywileiem et in antecessum od żadnego po sobie idących królów ichmość innych nie produkowali, iako Janiszki, miasto należące do teyże ekonomii, począwszy od króla imści Zygmunta aż do teraźnieyszego szczęśliwie nam panuiącego Augusta wtórego na maydeburię, gdzie żydzi wcale mieścić się nie mogą. Tu zaś, ponieważ te miasto Szawle nayprincypalnieysze, bardziey podobne do wsi, niż do miasta, kiedy od tak dawnego czasu chrześciańskich kupców nie osiada, lubo Ormianom, Grekom y wszelkiey nacii ludziom wolno było iakie chcąc prowadzić handle y mieszkać z nadanemi na to wolnościami; a że to nam successit, a circa ekonomii miasto budowne żydami iednemi osadzone y porządnemi domami wiezdnemi ozdobione, iako to w szlacheckich Żagorach imć pana Umiastowskiego, a ekonomiczne lubo dawnieysze było miasto tegoż imienia samego Żagory, a in memorando tempore teraz puste być musi, nie maiąc handlów, ani targów, które tamże pomienione pozabierały miasta przez zgromadzenie ludzi vel maxime żydów; więc y my, zważywszy takowy proceder sąsiedzki dla pomnożenia intraty, pozwalamy osiadać różnym narodom, a in defectu tych y żydom, byle się porządnie budowali, nie podstromo, iako mieszczanie chrześcianie, lecz tak iako w innych miastach żydzi; którym pozwalamy, stosuiąc się do przywileiów i. k. mości za dozwoleniem loci ordinarii, to iest i. w. imść xiędza biskupa Żmudzkiego, kupić plac na synagogę, gdzie tego sam zesłany imść xiądz prałat lub awdytor aprobuie, żeby nie blisko kościoła, iako też y na ich za miastem mogiły, podług innych miast bez żadney oppozycii mieszczan y każdego, kto chciał contradikować temu, odłączaiąc ich od sądów mieskich, lubo tym zaszczycać się powinni prawem, iako inconporowani do miasta, tylko zamek albo dwor nasz sądzić powinien, kiedy sprawa między chrześcianinem a żydem; ale zaś między samemi żydami, to do sądów żydowskich należeć ma, ale kahały inne nie maią agrawować tego Szawelskiego kahału, przy którym imć p. administrator opponować się powinien. Y na to dla tym większey wiary y wagi, ręką własną podpisawszy się, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Działo się w zamku Żołkiewskim, dnia trzydziestego Apryla, roku tysiąc siedmsetnego pierwszego.

U tego przywileiu, żydom Szawelskim służącego, podpis ręki nayiaśnieyszego kró-

lewica imść przy pieczęci wiszącey tymi słowy exprimtur: Jakób Ludwik—królewic polski. Który to takowy przywiley, na rzecz w nim wyrażoną zaszły, żydom Szawelskim służący, za podaniem onego przez wyrażoną osobę, ze wszelką w nim exprimowaną rzeczą, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

1702 г.

Изъ книги за 1702 годы, стр. 281.

531. Рескриптъ короля Августа II-го Брестскимъ жидамъ въ обезпеченіе ихъ правъ.

Въ этомъ рескриптѣ король подтверждаетъ Брестскимъ жидамъ ихъ древнія права и привилегіи и запрещаетъ земскимъ и гродскимъ властямъ дѣлать имъ притѣсненія и обиды—подъ видомъ взысканія съ нихъ податей. Рескриптъ этотъ выданъ на имя Брестскаго старосты Сапѣги.

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego wtórego, miesiąca Apryla dziesiątego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim, aktami starościnskiemi, przede mną Janem Beklewskim — podstarościm Brzeskim, stawszy oczewisto niewierny żyd Abram Jakubowicz—sendyk kahału Brzeskiego, reskrypt iego królewskiey mości na rzecz w nim wyrażoną w sprawie żydów kahału Brzeskiego wydany, ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podał, w te słowa pisany:

August wtóry, z Bożey łaski król polski, etc. Urodzonemu Janowi Fryderykowi na Kodniu Sapizie—staroście naszemu Brzeskiemu y wszystkim in genere urodzonym urzędnikom ziemskim grodzkim, rycerstwu, szlachcie, obywatelom woiewództwa Brzeskiego, wiernie nam miłym, łaskę naszą królewską. Urodzeni, wiernie nam mili! Suplikowali do nas przez panów rad y urzędników naszych dwornych, przy boku naszym na ten czas rezyduiących, żydzi całey synagogi miasta naszego Brześcia, iż oni od niektórych z wierności waszey obywatelów woiewództwa Brzeskiego y innych, mimo dawne przywileia naiaśnieyszych antecessorów naszych królów ichmość polskich, im dane y przez nas confirmowane, różnemi exactiami y sposobami aggravantur, upraszaiąc tedy, ażebyśmy ich przy prawach, przywileiach, confirmatiach, dekretach y zwyczaiach dawnych zachowawszy y w protektią naszą wziowszy, do wierności waszey reskrypt wydali, abyście onych, przy tychże prawach zachowuiąc, sami y nikomu innemu agrawować nie dopuszczali. My tedy król do pomienioney prożby panów rad naszych za żydami całey synagogi Brzeskiey wniesioney łaskawie skłoniwszy się, za szłuszną rzecz bydź uznawszy, aby każdy przy prawie swoim był zachowany, ten nasz reskrypt, do wierności waszey wydaiąc, żądamy y mieć chcemy po wiernościach waszych, a mianowicie po wierności twoiey, urodzony starosta Brzeski, do którego to barziey należy na mieyscu naszym ich tam protekcią zaszczycać y po wszystkich wiernościach waszych wyżey mianowanych, ażebyście wierność wasza, iako sami ieneraliter wszystkich żydów Brzeskich przy ich prawach, wolnościach y nadaniach, wolnych handlach, pożytkach wszelkich handlów, także względem łazien, wagi, łopatkowego, rogowego, owo zgoła we wszystkim a wszystkim w

przywileiach im służących, szerzey wyrażonych, nadaniach, tudzież y dekretach zaszłych zachowali nad prawa y przywileia im służące, na nich nic nie wymagali, iako też drugim y nikomu innemu quocunque titulo tych że żydów wszystkich synagogi Brzeskiey y kożdego z nich z osobna agrawować, extorsiey nad przywileia czynić, wymagać, sub praetextu długów y za długi y exekucyi dekretów w mieście naszym samym Brześciu y na każdym mieyscu, także po drogach, gościńcach, miastach, miasteczkach, wsiach y dworach grabić, łapać, zabierać, aresztować, z towarami y w handlach zatrudniać, szkoły, kromów pieczętować nie dopuszczali, bronili ani sami dopomagali sub praetextu executionis. Jakoż y dłużnicy wszyscy, którzy by mieli iakowe do nich praetensie, tedy każdy takowy w praetensiach swoich, podług dekretów między nimi zaszłych, aby zachował się, y na kamienicach, domach w Brześciu leżących, żydów winnych satysfactię dochodził, a po drogach, miastach, miasteczkach, wsiach y dworach grabić, ani ich łapać, towarów w handlach tamować y zatrudniać nie ważył się; ale we wszystkim według praw y dekretów między niemi oczewistych zaszłych zachowali. Inaczey wierność wasza nie uczynicie a zatym y samey słuszności. Dan w Warszawie, roku tysiąc siedmsetnego wtórego, miesiąca Februaryi dnia trzeciego, panowania naszego piątego.

U tego reskryptu i. k. mości podpis ręki temi słowy przy pieczęci przyciśnioney: August rex. Który to tedy reskrypt, przez osobę w wierzchu pomienioną ku aktykowaniu podany, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y zapisany.

1702 г.

Изъ книги за 1703 годъ, стр. 717.

532. Тарифъ поголовнаго сбора съ жидовъ Брестскаго воеводства.

Тарифъ поголовной жидовской подати, назначенной съ Брестскаго кагала кагальными старшинами на содержаніе одной хоругви.

Брестскій кагалъ долженъ уплатить 737 зл. и 10 грошей; кагалъ *Высоцкій*—358 зл. и 12 грошей; кагалъ *Володавскій*—186 зл. и 20 грошей; кагалъ *Бѣльскій*—200 зл. и 14 грошей; кагалъ *Славатицкій* 134 зл; кагалъ *Воинскій*—95 зл. и 18 грошей; кагалъ *Комаровскій*—43 зл. и 20 грошей; кагалъ *Ломазскій*—86 зл. и 16 грошей; кагалъ *Кодненскій*—97 зл. и 90 грошей; кагалъ *Висскій*—52 зл. и 24 гроша; кагалъ *Песчатскій*—34 зл. и 24 гроша; кагалъ *Яновскій*—77 зл. и 18 грошей; кагалъ *Кобринскій*—144 зл. и 15 грошей; кагалъ *Городецкій*—77 зл. и 19 грошей; кагалъ *Пружанскій*—177 зл. и 4 гроша; кагалъ *Селецкій*—109 зл. и 13 грошей; кагалъ *Березскій*—59 зл. и 20 грошей; кагалъ *Малецкій*—30 зл. и 24 гроша; кагалъ *Шерешевскій*—101 зл. и 16 грошей; кагалъ *Каменецкій*—120 зл.; кагалъ *Чернавчицкій*—60 зл.; *кагаликъ Дивинскій*—50 зл.; кагалъ *Тереспольскій*—82 зл. и 2 гроша; всего 3,100 злотыхъ.

Roku tysiąc siedmsetnego trzeciego, miesiąca Junii dwudziestego wtórego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim aktami starościńskiemi, przede mną Janem Beklewskim—podstarościm Brzeskim, po-

stanowiwszy się oczewisto imci pan Krzysztow Czerniewski— sługa wielmożnego imci pana Franciszka Szuyskiego— podstolego y pisarza grodzkiego woiewództwa Brzeskiego, taryfę pogłównego żydów, w woiewództwie Brzeskim mieszkaiących, alias kopią oney na rzecz w niey niżey wyrażoną ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podał, w te słowa pisaną:

Taryfa wydana od nas żydów starszych kachału Brzeskiego na wypłacenie pogłównego żydowskiego na chorągiew trybunałowi w. x. Lit. assystuiącey podług constituciey seymu przeszłego anno tysiąc sześćset dziewięćdziesiąt dziewiątego na tę chorągiew naznaczoną y iako się postanowiło z imścią panem rotmistrzem i. k. mści teyże chorągwie trybunalskiey w Mirze, podczas zgromadzenia żydów starszych kahałów pryncypalnych in genere w. x. Lit. na żydów niżey wyrażonych po miastach, miasteczkach, w woiewodztwie Brzeskim mieszkaiących.

Kahał Brzeski ma wypłacić złotych siedmset trzydzieści siedem y groszy dziesięć; kahał Wysocki wespół z Ramą maią wypłacić złotych trzysta piędziesiąt y ośm y groszy dwanaście; kahał Włodawski maią wypłacić złotych sto ośmdziesiąt y sześć y groszy dwadzieścia cztery; kahał Bialski maią wypłacić złotych dwieście y czternaście y groszy dwadzieścia y ośm; kahał Sławatycki maią wypłacić złotych sto trzydzieście y cztery; kahał Woiński maią wypłacać złotych dziewiędziesiąt y pięć y groszy ośmnaście; kahalik Komarowski maią wypłacić złotych czterdzieści y trzy y groszy dwadzieścia; kahał Łomazki maią wypłacić złotych ośmdziesiąt y sześć y groszy szesnaście; kahał Kodeński maią wypłacić złotych dziewiędziesiąt y siedm y groszy dziewiędziesiąt; kahał Wisznicki maią wypłacić złotych piędziesiąt y dwa y groszy dwadzieście y cztery; kahalik Pieszczacki maią wypłacić złotych trzydzieście y cztery y groszy dwadzieście y cztery; kahał Janowski maią wypłacić złotych siedmdziesiąt y siedm y groszy ośmnaście; kahał Kobryński maią wypłacić złotych sto czterdzieści y cztery y groszy piętnaście; kahał Horodecki maią wypłacić złotych siedmdziesiąt y siedm y groszy dziewietnaście; kahał Prużański maią wypłacić złotych sto siedmdziesiąt y siedm y groszy cztery; kahał Sielecki maią wypłacić złotych sto dziesięć y groszy trzynaście; kahał Berezki maią wypłacić złotych piędziesiąt y dziewięć y groszy dwadzieścia; kahalik Malecki maią wypłacić złotych trzydzieście y groszy dwadzieście y cztery; kahał Szereszowski maią wypłacić złotych sto y ieden y groszy szesnaście; kahalik Kamieniecki maią wypłacić złotych sto dwadzieścia; kahalik Czarnawczycki maią wypłacić złotych sześćdziesiąt; kahalik Dywiński maią wypłacić złotych piędziesiąt; kahał Terespolski maią wypłacić złotych ośmdziesiąt y dwa y groszy dwadzieścia.--Latus facit trzy tysiące sto.

U tey taryfy alias kopiey oney przypisek z podpisami rąk żydowskich, pismem hebreyskim podpisanych, temi słowy: Którą tą summę, iako się w tey taryfie wyraziło, maią y powinni zostaią żydzi kahałów y kahalików w niey wyrażonych połowę exnunc oddać, a połowę drugą w dzień ś. Bartłomieia święta rzymskiego, podług nowego kalendarza, w roku teraznieyszym tysiąc siedmsetnym wtórym pod wszelkiemi executiami y przeklęstwem, iako się szerzey w piśmie naszym do tych żydów opisało się, do czego y do tey taryfy podpisuiemy

się. W Brześciu, dnia iedynastego miesiąca Apryla, roku tysiąc siedmsetnego wtórego. Która to tedy taryfa alias kopia oney, przez osobę w wierzchu pomienioną ku aktykowaniu podana, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięta y zapisana.

1703 г.

Изъ книги за 1702—1706 годы, стр. 1299.

533. Листъ князя Михаила Вишневецкаго жидамъ, живущимъ въ в. кн. Литовскомъ, о взносѣ суммы, постановленной на Любельскомъ сеймѣ, въ размѣрѣ 60,000 злотыхъ—на со держаніе войска.

Roku tysiąc siedmset czwartego, miesiąca Januaryi siódmego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim aktami staroścíńskiemi, przede mną Janem Beklewskim—podstarościm Brzeskim, stanowszy oczewisto niewierni żydzi starsi kahału Brzeskiego, list iaśnie oświeconego xięcia imci hetmana wielkiego w. xięstwa Litewskiego upominalny, wyiąwszy widymusem z grodu Gżodzieńskiego, w sposób przenosu ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podali, w te słowa pisany:

Michał Serwacy Korybut na Wisniowcu y Zbórażu xiąże Wiszniowiecki—hrabia na Dolsku, Dąbrowicy y Komarnie, hetman polny wielkiego xięstwa Litewskiego, Piński, Wilkowiski starosta, niewiernym żydom, wszystkim synagogom wielkiego xięstwa Litewskiego będącym, donoszę do wiadomości. Ponieważ rzecz pospolita na przeszłym seymie Lubelskim pewną summę in vim pogłównego na was uchwaliła, zaczym ia z władze mey ostrzegam y mieć chcę po was, abyście poczowszy od roku teraznieyszego tysiąc siedmsetnego trzeciego aż do roku tysiąc siedmsetnego piątego, podług constytucyi, przez te obie lecie po trzydziestu tysięcy złotych, za asygnacyami moiemi, na woysko wielkiego xięstwa Litewskiego wypłacili, nie wtrącaiąc w tę summę piechoty trybunału wielkiego xięstwa Litewskiego węgierskiey. Co w. mościom pilno zalecam. Datum w Lubieszowie, dnia dwudziestego trzeciego Decembra, roku tysiąc siedmsetnego trzeciego. U tego listu upominalnego podpis ręki xięcia imści przy pieczęci temi słowy: Michał xiąże Wiszniowiecki—hetman w. x. Litewskiego. Które to tego listu upominalnego, przez osoby w wierzchu pomienione w sposób przenosu ku aktykowaniu podane, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięte y w pisane.

1705 г.

Изъ книги за 1702—1706 годы, стр. 2643.

534. Реестръ взноса поголовной подати съ жидовъ Брестскаго воеводства.

Въ этомъ реестрѣ жидовскіе старшины постановляютъ заплатить 7,110 злотыхъ и 20 грошей въ счетъ поголовныхъ жидовскихъ податей въ размѣрѣ 60,000 злотыхъ назначенныхъ сеймомъ со всѣхъ кагаловъ и прикагалковъ.

Roku tysiąc siedmsetnego piątego, miesiąca Marca dwudziestego wtórego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim aktami starościńskiemi przede mną Zygmuntem Benedyktem Chrzanowskim—czesnikiem y podstarościm sądowym woiewodstwa Brzeskiego, stanowszy oczywisto niewierny żyd Szymon—szkolnik kahału Brzeskiego, regiestr pogłównego żydowskiego na rzecz w nim niżey wyrażoną, przez komissarzów swoich żydowskich spisany, ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podali, w te słowa pisany:

My, niżey na podpisach rąk naszych wyrażeni żydzi starsi z różnych kahałów, przykahałków, miast, miasteczek y partykularzów, zgromadzeni do Brześcia Litewskiego, w tym woiewodztwie Brzeskim mieszkaiące, na porachowanie pogłównego naszego żydowskiego na złotych polskich sześćdziesiąt tysięcy wysadzeni w roku teraznieyszym tysiąc siedmsetnym piątym, męsiąca Marca dwudziestego czwartego dnia.

Naprzód miasto Brześć ma płacić z arędarzami swoimi wszystkiemi złotych tysiąc trzysta ośmdziesiąt cztyry, iako taryffa wielkiego xięstwa Litewskiego, w skarbie zostaiąca opiewa; Wysokie y Rasna z arędarzami swemi złotych siedmset; Włodawa z arędarzami swemi złotych cztyrysta; Biała z arędarzami swemi złotych pięćset dziesięć; Sławatycze z arędarzami swemi zł. trzysta dwadzieścia y groszy dwadzieścia sześć; Woiń z arędarzami swemi złotych dwieście trzydzieście; Komorowka z arędarzami swemi złotych sto pięć; Łomazy z arędarzami swemi złotych dwieście trzydzieście; Kodeń z arędarzami swemi złotych dwieście pętnaście; Wisznice z arędarzami swemi złotych sto piędziesiąt; Janów z arędarzami złotych sto ośmdziesiąt; Kobryń z arędarzami złotych trzysta piętnaście; Horoec z arędarzami złotych trzysta, Prużana z arędarzami złotych cztyrysta ośmdziesiąt pięć; Sielec z arędarzami złotych dwieście trzydzieście; Bereza z arędarzami złotych sto cztyrdzieście trzy; Malcze z arędarzami złotych sto; Szereszow z arędarzami złotych dwieście cztyrdzieście siedm; Piszczata z arędarzami złotych sześdziesiąt; Kamieniec z arędarzami złotych dwieście piędziesiąt; Dywin z arędarzami złotych sto piędziesiąt; Czarnawczyce z arędarzami swemi złotych dwieście. Terespol z arędarzami złotych dwieście; Summa summarum czyni złotych polskich siedm tysięcy sto dziesięć, groszy dwadzieścia sześć.

U tego regestru pogłównego żydów wyż namienionego podpisy hebrayskim pis-

mem podpisane, a na polski ięzyk przetłumaczone takie są: Leyba—rabin Brzeski, Leyba Moszkowicz, Zelman Wigdorowicz, Leyzer Euffraymowicz, Marko Szawłowicz, Józef z Kobrynia, Jakub Hilowicz z Białey, Aron Izrailowicz z Włodawy, Marko Abramowicz z Wysokiego, Leyba z Sławatycz, Aron Ickowicz z Łomaz, Mowsza Szmoyłowicz z Prużaney, Aron Ickowicz z Kodnia. Któryż to takowy regestr, przez osobę wyż pomienionego żyda oczewisto ku aktykowaniu podany, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y w pisany.

1713 г.

Изъ книги за 1715—1716 годы, стр. 77.

535. Листъ короля Августа II-го Брестскому кагалу о томъ, чтобы не подвышать болѣе тарифа чоповыхъ податей.

Король Августъ II-й, принимая во вниманіе крайне бѣдственное положеніе Брестскихъ жидовъ, произшедшее, какъ вслѣдствіе моровыхъ повѣтрій и другихъ несчастій, такъ и незаконнаго взысканія съ нихъ податей, назначаемыхъ Брестскими дворянами на частныхъ своихъ сеймикахъ, предписываетъ Брестскимъ властямъ не назначать самовольно новыхъ податей и не увеличивать назначенныхъ уже сеймомъ, въ особенности чоповаго — шеляжнаго.

Roku tysiąc siedmsetnego piętnastego, miesiąca Februarii szóstego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim, aktami starościńskiemi, przede mną Zygmuntem Benedyktem Chrzanowskim—czesznikiem y podstarościm sądowym woiewództwa Brzeskiego, stanąwszy oczewisto Berko Jankielewicz—żyd y obywatel miasta i. k. mości Brześcia, list i. k. mości na rzecz w nim niżey wyrażoną, kahałowi Brzeskiemu dany y służący, ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podał, w te słowa pisany:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, wszelkiego dostoieństwa ludziom stanu y urzędu, osobliwie wielmożnym urodzonym senatorom, urzędnikom ziemskim, grodzkim, woiewództwa Brzeskiego oznaymuiemy. Jest nam przez panów rad y urzędników naszych, przy boku naszym rezyduiących, o wielkiey ruinie kahału Brzeskiego y całey ekonomii naszey Brzeskiey, częścią przez powietrze, częścią przez różne extorsye, a naybardziey przez podatek czopowego, szelężnego, że woiewództwo Brzeskie pro libitu suo co rok melioruiąc y podwyższaiąc taryfę obciąża, a tak cieżko, iż czego szynkarze przez trzecią część wybrać nie mogą, płacić koniecznie przymusza, nie pozwalaiąc y sukkollektorów mieć dla lustracyi, przez co nie małe zaciągnąć musieli długi, przez co do wielkiey kahał Brzeski z ekonomią naszą przychodzi ruiny. My tedy król ze zwykłey naszey nad upadłemi ludźmi kompassyi y klemencyi, a zabiegaiąc dalszey ostatniey zgubie całey ekonomii naszey Brzeskiey, w osobliwą protekcyą naszą królewską wzięliśmy one, y, na do-

wód tego, ten list nasz daliśmy, pilno mieć chcąc, aby wielmożni urodzeni senatorowie, urzędnicy ziemscy, grodzcy, żadney inszey nie formowali nowey taryfy, iedno według melioracyi w roku przeszłym tysiąc siedmsetnym dwunastym przy tey taryfie kahał Brzeski y całą ekonomią naszą Brzeską zachowali, y według tey podatek czopowego szelężnego wybierali, w czym zleca się singulariter urodzonemu ekonomowi naszemu Brzeskiemu, aby według listu tego naszego starał się y postrzegał, iakoby nad taryfę roku przeszłego tysiąc siedmsetnego dwunastego meliorowaną nowey reformy y aukcyi w tym podatku czopowego szelężnego nie było, zkąd by ekonomii naszey ruinę przynosiło. Co pilno przykazuiąc dla lepszey wagi naszą ręką podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, roku Pańskiego tysiąc siedmset trzynastego, panowania naszego siedmnastego roku, dnia czwartego miesiąca Września.

U tego listu przy pieczęci przyciśnioney, podpis ręki temi słowy: Augustus rex. Który to list i. k. mości, za podaniem onego przez osobę wyż wyrażoną do akt, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

1719 г.

Изъ книги за 1719 годъ, стр. 381.

536. Ординансъ каштеляна Виленскаго Людовика Потѣя, относительно Брестскихъ жидовъ.

Виленскій каштелянъ Людовикъ Потѣй симъ ординансомъ предписываетъ капитанъ-лейтенанту Олефу, находящемуся въ Брестѣ, чтобы онъ не принималъ подъ свое покровительство и не давалъ помощи и содѣйствія старымъ Брестскимъ кагальнымъ старшинамъ, которые, вопреки обычаямъ и кагальнымъ постановленіямъ, не соглашаются съ желаніемъ евреевъ избрать для себя новыхъ старшинъ, не смотря на то, что настала уже Пасха, и противодѣйствуютъ имъ разнымъ образомъ.

Roku tysiącznego siedmsetnego dziewiętnastego, miesiąca Apryla dwudziestego dnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim, aktami starościńskiemi, przede mną Zygmuntem Benedyktem Chrzanowskim — cześnikiem y podstarościm sądowym woiewództwa Brzeskiego, stanąwszy personaliter niewierny żyd Meier Leybowicz, ten ordynans na rzecz w nim niżey wyrażoną ad acta do xiąg grodzkich Brzeskich podał, w te słowa pisany:

Ludwik Konstanty na Włodawie y Rożance Pociey — kasztelan Wileński, hetman wielki w. x. Lit., Puński, Ratyński, Boreiański, Szereszewski, Stokliski, etc. starosta, imści panu Oleffowi kapitan-leytnantowi regimentu mego pieszego, po zaleceniu chęci moich oznaymuię. Iż kahał Brzeski niesłusznie sobie postępuie, że powinien według prawa y zwyczaiu co Wielkanoc nową elekcyą czynić na starszeństwo, a kahał to nie czyni y odkłada dla swoich prywat, y są

przeciwni prawu swemu y zwyczaiu. A ponieważ gmin niema do kogo się udać w niebytności iaśnie wielmożnego imści pana starosty Brzeskiego, tedy daię ten móy ordynans w. mm. panu, abyś tych starych starszych żydów nie chciał salwować, ani ludzi onym z pod komendy swoiey dodawać, y owszem całego gminu, to iest: Meiera Leybowicza, Husieia Elchonowicza y pospólstwa onych chciał od wszelkiey exekucyi ochronić y w protekcyi swoiey ich trzymać y ludzi onym dodać w potrzebie ich, co pilno zalecam.

Datum w Brześciu, dnia czternastego Apryla, roku tysiąc siedmsetnego dziewiętnastego.

U tego ordynansu, przy przyciśnioney pieczęci, podpis ręki iaśnie wielmożnego imści pana hetmana wielkiego w. x. Lit. tymi słowy: Ludwik Pociey—hetman wielki w. x. Lit. Któryż to ten ordynans, za podaniem onego oczewistym przez wyż wyrażona osobę ku aktykowaniu, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

1720 г.

Изъ книги за 1723 годъ, стр. 547.

537. Привилегія короля Августа II-го, подтверждающая привилегіи предшественниковъ его, королей Михаила и Яна III-го, данныя Брестскимъ жидамъ.

Въ этой привилегіи короля Августа II-го заключается первоначальная привилегія короля Михаила, выданная Брестскимъ жидамъ въ 1669 году по случаю Московскаго непріятельскаго нашествія и истребленія всѣхъ жидовскихъ бумагъ, и подтвержденная королемъ Яномъ III-мъ въ 1676 году.

Въ первоначальной привилегіи короля Михаила даются жидамъ права: на пріобрѣтеніе плацовъ подъ дома и синагогу, на постройку домовъ, на винокуреніе и виноторговлю въ корчмахъ и домахъ, на занятіе разными ремеслами, на свободу отъ уплаты стараго мыта и податей, неустановленныхъ сеймами, на постройку воротъ при своихъ домахъ и улицахъ во избѣжаніе нечаянныхъ нападеній со стороны лицъ безпокойныхъ, на занятіе своими текущими дѣлами во время христіанскихъ праздниковъ. Въ свою очередь и жиды обязываются уплачивать королевскіе столовые провіанты, чинить вмѣстѣ съ мѣщанами мосты и гребли, и принимать участіе въ прекращеніи безпорядковъ.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego trzeciego, miesiąca Februarii trzynastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Brzeskim, aktami starościńskiemi, przede mną Franciszkiem z Chrzanowa Chrzanowskim—łowczym y podstarościm sądowym woiewództwa Brzeskiego, stanąwszy personaliter pan Kiwa Dawidowicz—sendik kahału Brzeskiego, nomine wszystkich starszych kahału pomienionego Brzeskiego, przywiley nayiaśnieyszego króla iego mości Augusta wtórego, żydom miasta Brześcia, na rzecz w nim niżey wyżoną dany y służący, oczewisto ad acta grodu Brzeskiego podał, który de verbo ad verbum wpisuiąc w xięgi, tak się w sobie ma:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przy-

wileiem naszym konfirmacyinym, komu o tym wiedzieć należało. Iż pokładany był przed nami przez niektórych panów rad, senatorów, urzędników naszych, przy boku naszym będących, przywiley króla imści Jana trzeciego, antecessora naszego, z podpisem ręki onego y przyciśnieniem pieczęci, pod datą w Krakowie, dnia dziewiętnastego miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego, na prawo y wolności żydom Brzeskim należący; y wniesiona iest przez tychże panów rad, senatorów y urzędników naszych proźba za żydami Brześcia-Litewskiego, abyśmy ten przywiley na rzecz niżey mianowaną stwierdzili, który słowo w słowo tak się w sobie ma:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Pokładane były przed nami różne skripta, przywileia, comissye królów ichmość polskich, antecessorów naszych, żydom Brześcia-Litewskiego służące y należące, różnych lat, dni y miesięcy wydane, nam suplikowali Dawid Samuelowicz y Icko Jaszewicz imieniem wszystkich żydów, abyśmy za proźbą panów rad, senatorów, urzędników naszych ten przywiley na rzecz niżey mianowaną stwierdzili, który słowo w słowo tak się w sobie ma:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Pokładane były przed nami różne skrypta, przywileia, commissye królów ichmościów polskich, antecessorów naszych, żydom Brześcia-Litewskiego służące y należące, różnych lat, dni y miesięcy wydane, supplikowali nam Dawid Samuelowicz y Lewko Józefowicz imieniem wszystkich żydów miasta Brześcia naszego Litewskiego y pokładali przed nami protestacią y manifestacią autentyczną, w roku tysiąc sześćset sześćdziesiątym, dnia dwudziestego miesiąca Februarii, we Włodzimirzu, przed urodzonym Stanisławem Lichowskim — burgrabią Włodzimirskim, zaniesioną y uczynioną, ręką tegoż pomienionego burgrabiego podpisaną, z pieczęcią iego na wosku hiszpańskim wyrażoną, zapieczętowaną, w którey manifestuie się, iż im wszystkie prawa ich, przywileia, reskrypta, dekreta, wolności, kontrakty, zgody y postanowienia z magistratem mieskim miasta naszego Brześcia-Litewskiego, tudzież regestra, obligi, różne zapisy y wszystkie, co głównieysze sprawy y prawa podczas inkursyi Moskiewskiey na Brześć, w roku pomienionym tysiąc sześćset sześćdziesiątym, dnia dwudziego miesiąca Februarii, y przy odebraniu zamku y fortecy Brzeskiey, tamże na fortecy z skrzyniami złożone, są pozabierane, czyli popalone. A za tym prosili nas przez panów rad y urzędników naszych wiernych przez nas będących, abyśmy im de novo z łaski naszey im nadali y onych przy zwyczaynych wolnościach, których żydzi w państwach naszych korony polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego zażywaią, zachowali. Do których pomienionych żydów suppliki y panów rad naszych przyczyny, za pomienionemi żydami Brzeskiemi wniesioney, przychylaiąc się, też wszystkie wolności, prawa, swobody y bezpieczeństwo zdrowia y substancyi ich, iako pierwiey mieli, deklaruiemy y nadaiemy; a naprzód: przy wszystkich placach, na których żydzi siedzą y pobudowali się kamienicami y domami, lub to pod prawem mieskim zamkowym, duchownym, lubo pod iakim innym, ponieważ na każdy naymnieyszy plac każdy swoie prawo mieć musiał, a teraz wszystkim generaliter poginęło, tedy ich przy wszystkich placach, którychkolwiek żydzi ante hos-

tilitatem w dzierżeniu byli y teraz są, zachowuiemy y że przy nich lubo się iuż pobudowali, lubo ieszcze się budować maią, wiecznie y nieporuszenie zostawać maią; waruiemy z tym dokładem y deklaracią naszą, że nie większe czynsze z placów swych, lubo to do skarbu naszego, lubo to do miasta, lubo też do kogokolwiek, na czyim gruncie siedzą, ieno takie, iakie przed opanowaniem Moskiewskim płacywali, płacić y oddawać powinni będą; waruiemy też im y to, że przy bożnicach albo szkołach swoich, gdziekolwiek są zdawna wystawione, przy kramach, które dla lepszego bezpieczeństwa lubo z uciśnieniem swoim przy szkole y domach swoich budowali, zachowuiąc ich iednak przy placach, które w rynku Brzeskim na kramy y klatki swoie mieli, y daiąc wolność inquantum pobudować na nich zechcą, przy łaźniach y kopiszczach, które w Brześciu maią y którego z dawnych czasów w używaniu są, bez wszelkiey przeszkody zachowani być maią. A że żydzi Brzescy zdawna wolność mieli gorzałkę prostą y aquam vitae kotłami, baniami pędzić y szynkować y przywozną ogółem kupować, tedy y na potym przy teyże wolności y prawie zostawać maią y żadney powinności za to pełnić nie maią, ieno do arendy naszey, na prowent nasz stołowy należący pewną kwotę, według dawnego postanowienia rewizorów y kommisarzów naszych, oddawać y płacić powinni będą. Tymże żydom Brzeskim według dawnych praw ich, wolno szynkować winem, miodem, piwem, w Brześciu robionym, lubo przywoznym, za co żadney nie powinni płacić powinności, tylko czopowe, od rzeczy-pospolitey uchwalone oddaiąc. Rzemiosła wszelkie że według generalnych żydom w państwach naszych nadanych przywileiów, wonol robić y odprawować; tedy y tymże się prawem żydzi Brzescy szczycić maią y rzemiosła wszelkie im robić wolno, przedawać w kramach y po ulicach będzie, nie należąc do cechów mieskich y ich powinności y obserwacyi. A że miasto Brzeskie y kupcy w nim wszyscy nayduiący się do płacenia starego myta nie należą, tedy y w tym żydowskich kupców z miastem naszym, iako to w prawach swoich mieli, porównywamy y przy tey wolności od płacenia starego myta zachowuiemy. Postrzegaiąc też tego, aby żydzi w państwie naszym sowitemi nie byli agrawowani podatkami y ciężarami, tedy według dawnych praw y constytucyi żydów a laudis privatis woiewództwa Brzeskiego wyimuiemy, y że im podlegać nigdy nie powinni, chyba ex lege publica et consensu omnium ordinum na seymach uchwalonych, deklaruiemy. Maią też to żydzi od nayiaśnieyszych antecessorów naszych, królów ichmościów, pozwolono y warowano y kommisarzami utwierdzone y postanowione, aby pro securitate sua y dla ochronienia się tumultów, które się często na żydów od swawolnych wzniecaią się po miastach y miasteczkach, w ulicach swoich, zkąd iest weyście do nich, wrota y bramy sobie zawarte budować y wystawować mogli; iako z tego in posessione żydzi Brzescy aż do spalenia y zburzenia miasta byli, tedy im y teraz wystawienie bram we wszystkich ulicach przy kramach swoich pozwalamy y postanowiamy, daiąc im moc y władzę na szabasy y święta swoie, ale y całą noc y zawsze, gdyby iaki postrzegli tumult, zamknąć się, y nikogo do siebie nie puszczać, ażeby wszelkim tumultom snadniey się zabieżeć mogło; tedy mieszczanie y magistrat Brzeski równie z żydami do pohamowania y uspokoienia tumultów należeć maią y tego po-

strzegać, aby swawolni ludzie, łoźni, służby nie maiący, kostyrowie, pianice, w mieście nie bawili y onych wyganiali. Postanowienie mieszczan y zgody z żydami, które iest in authentico z podpisem urodzonego woyta Brzeskiego y niektórych osób ex magistratu około naprawowania y pobudowania mostów; tedy y zgodę y pakta z miastem a z żydami uczynioną in toto aprobuiemy, y że według tego postanowienia żydzi zachowani być maią in perpetuum. Deklaruiemy y daley we wszystkich innych wolnościach do ieneralnego, od antecessorów naszych nadanych y od nas samych konfirmowanych, zachować obiecuiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie na seymie szczęśliwey koronacyi naszey, dnia dwudziestego dziewiątego miesiąca Oktobra, roku Pańskiego tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, panowania naszego pierwszego roku. Michał król; Walerian Stanisław Judycki—archidiakon, i. k. mości pisarz w. x. Lit.

My tedy król, łaskawie się skłoniwszy do wyż pomienioney proźby, ten przywiley inserowany we wszystkich punktach, klauzulach y paragrafach zachowawszy, tym listem naszym confirmuiemy prawa ich y wolności, od nayiaśnieyszego króla, antecessora naszego, na rzecz wyżey specifikowaną, a osobliwie y teraźnieyszym listem naszym stwierdzaiąc, dawne ich prawa, uwalniamy, tak mieszczan, iako y żydów, w Brześciu-Litewskim mieszkaiących od płacenia starego myta. Ratione zaś placów, iakimkolwiek prawem nabytych, u żydów będących, tegoż miasta Brześcia, aby się wierność wasza żadney wiolencii y bezprawia onym nie czynili, ale iako z dawnych czasów, tak y teraz spokoynie trzymać y używać pozwalamy; także strony kopiszcz, aby żadney ni od kogo przeszkody nie mieli, ale iako zdawna trzymali, tak y teraz trzymać pozwalamy. A że żydzi Brzescy mieli przy szkole swoiey bożnicę starą, nie daleko wału, pobudowaną z drzewa, która przez ruinę Moskwy, będącey w Brześciu, spalona, na tym mieyscu małą pobudowali; tedy dzisieyszym listem naszym pozwalamy restaurować y budować większą, tak iako z dawnych czasów była. Którym to żydom Brzeskim, aby się wierność wasza żadnego punktu, paragrafu, w tym liście naszym nie denegowali, serio napominamy y mieć chcemy, inaczey nie czyniąc dla łaski naszey z powinności swey. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie na seymie szczęśliwey koronacyi, dnia dziewiętnastego miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego, panowania naszego pierwszego roku. Jan król.

My tedy król, do wyż pomienioney proźby skłoniwszy się łaskawie, ten przywiley, od antecessorów naszych żydom Brzeskim, w tym przywileiu inserowane na wszystkie wolności, swobody y prawa, także świętey pamięci Jana trzeciego, iuż po szczęśliwey koronacyi na szkółkę na placu Icka żyda przywiley dany, im konfirmuiemy y tym listem naszym żadnego punktu y cząstki nie deneguiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć wielkiego xięstwa Litewskiego przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dziesiątego miesiąca Februarii, roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego dwudziestego, panowania naszego roku dwudziestego czwartego.

U tego przywileiu przy pieczęci wiel-

kiey wielkiego xięstwa Litewskiego, na sznurze iedwabnym zawieszoney, podpis ręki nayiaśnieyszego regnanta takowy: Augustus rex. Także konnotacia y podpis ręki sekretarskiey takowemi wyrażaią się słowy: Cancellariatu celsissimi et illustrissimi principis Michaëlis Servatii Korybuth in Wiszniowiec ducis Wiśniowiecki, comitis in Dolsk, Dombrowica et Comorno, supremi m. d. Lit. cancellarii, Pinscensis, Glinianensis, Wiłkowiscensis etc., capitanei, sigillatum est in actis. Potwierdzenie praw y przywileiów, żydom Brześcia-Litewskiego służące: Stanisław Michał Brodowski— iego królewskiey mości pieczęci wielkiey w. x. Lit. sekretarz. Któryż to takowy przywiley ze wszystką w nim inserowaną rzeczą, przez osobę wyż namienioną ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podany, iest przyięty y zapisany.

1731 г.

Изъ книги за 1745—1747 годы, стр. 345.

538. Опредѣленіе Брестскаго кагала касательно раздѣла корчемъ и назначенія раввина.

Свислочскіе жиды вошли къ Брестскому кагалу съ жалобой на жидовъ Мстибоговскихъ въ томъ, что эти послѣдніе обнаружили желаніе присоединить къ себѣ нѣсколько корчемъ, находящихся вблизи Свислочи и всегда принадлежавшихъ къ нимъ, равно какъ и подчинить своей юрисдикціи и самихъ Свислочскихъ жидовъ.

Брестскій кагалъ, по разслѣдованію этого дѣла, постановилъ: корчмы спорныя считать за Свислочскими жидами; дозволить имъ имѣть своего раввина, свой судъ, свою синагогу и ни въ чемъ не подчиняться кагалу Мстибоговскому; позволять имъ пріобрѣсти гдѣ угодно *райское яблоко* и вполнѣ пользоватся всѣми правами и властію, присвоенными кагалу. Подати съ корчемъ, а равно поголовныя и другія подати вносить въ Свислочь. О таковомъ постановленіи увѣдомить всѣ кагалы в. кн. Литовскаго и просить ихъ согласія съ этимъ постановленіемъ.

Декретъ этотъ скрѣпленъ подписью Брестскаго старосты какъ оффиціальный.

Roku tysiąc siedemsetnego czterdziestego piątego, miesiąca Junii pierwszego dnia.

Na urzędzie i. k. mści. grodzkim Brzeskim aktami starościńskiemi, przede mną Franciszkiem z Chrzanowa Chrzanowskim—łowczym y podstarościm sądowym woiewodztwa Brzeskiego, stawaiąc personalnie Szmaia Leyzerowicz y Abram Jozefowicz—żydzi starsi kahału Swisłockiego, dekret z kahału Brześcia Litewskiego miasta i. k. mści wydany, na rzecz w nim niżey wyrażoną służący, z hebrayskiego pisma po polsku przetłumaczony, ku aktykowaniu do xiąg grodzkich woiewodztwa Brzeskiego podali, w te słowy pisany:

Ponieważ żydzi stanęli z miasta Swisłoczy, pretendowali swey dolegliwości strony pięciu wsi te karczmy blisko bardzo Swisłoczy, a insze karczmy nie dawno erigowane ieszcze blizsze do Swisłoczy, niżeli do Mścibohowa, a z wiecznosci te wszystkie karczmy pod iedną juriz-

dikcią, iednego pana dziedzicznego iaśnie wielmożnych ichmć pp. Kriszpinow y domu należeli, do wszystkich podatków tak do aręd, iako też wszystkich generaliter składków, podług żydowskiego zakonu y konstitucyi onych, które karczmy partykularne wyż wyrażone w takowych zostaią osiadłościach, iako to: iedna we wsi Michalkowie, druga w Rudni, trzecia w Klepaczach, czwarta w Hrinkach, piąta w Studzienikach w dziedzictwie i. w. imć p. Jerzego Kriszpina — kasztelana Żmudzkiego, starosty Orszańskiego, będące, a w powiecie Wołkowyskim leżące, y te wszystkie arędy do tegoż pana generalne należą. Tedy my kahał Brzeski zważywszy, że z tych pięciu wsi cztery karczmy z wieczności należeli do Swisłoczy, iako pobliższe do wszelkiey płaty, a nie do Mścibohowa, przeto, ponieważ z wszystkich dokumentów z dawnych czasów żydom Swisłockim służących zmiarkowawszy, te cztery karczmy do żydów Swisłockich przysądzami y do kahału Swisłockiego przyrzekami; zaś o piątę karczmę Studzieniecką takową czyniemy dyscernencią, aby arędarz Studzieniecki nie tylko wszelkie podatki, kahałowi Swisłockiemu należące, pełnił, ale też y pogłówne uchwały corocznie płacił podług dokumentu, który między ich dokumentami zamieszał się, nakazuiemy, y chociaż by te dokumenta nie mogły się znaleść, iednak tę sprawę do generalnych synagog Litewskich na rozsądek odsyłamy, y, aby we wszystkim żydzi Swisłoccy mocni byli potwierdzamy, a wszelką powinność, iako to: składkę, pobory, pogłówne pod generalną exekucyą, klątwą y sztrafem, według religii naszey żydowskiey, tymże karczmom pięciu przykazuiemy pełnić bez żadney protekcii y appellacyi. W czym na zprzeciwnego założywszy poeny sztrafu, w prawach naszych określonego, tudzież o dawne karczmy partikularne, iako zdawna do Swisłocza należeli, tak tymże dekretem ninieyszym wszelkie powinności pełnić przysądzamy y pod wszelkie kahału Swisłockiego klątwy exekucyą na nieposłusznego wskazuiemy. A zatem o rabina, ponieważ przedtym Mścibohowski rabin do Swisłoczkiego kahału wtrącał się, aby temuż miastu Swisłoczowi wolno było swego rabina obrać pozwalamy, a zaś Mścibohowskiego rabina od wszelkich należytości, które przed tym z Swisłocz miał, tym dekretem wiecznie odsądzamy, a żydom Swisłoczkim wszelką moc, wagę sądu y walor bez żadney naymnieyszey Mścibohowskiey excepcyi przysądzami. Iterum kahał Mścibowski y rabina Mścibohowskiego od wszelkich, iako przed tym było, usurpatii generalnie odsądzamy y żadney naymnieyszey pretensyi nie zachowuiemy; lecz aby ten kahał Swisłocki sam swoim że wszelkim porządkiem był kahałem utwierdzamy y od wszystkiey generalnie pretensyi Mścibohowskich uwalniamy; sądy żydowskie, iako kahałowi przynależące, żydom Swisłoczkim (bez żadnego od żydów Mścibohowskich prepedimentu) sądzić pozwalamy; a zatem iabłko rayskie podług zakonu naszego wolno będzie żydom Swisłoczkim nie we Mścibohowie, ale gdzie chcąć y w Brześciu wziąść, owo zgoła wszelką temu kahałowi moc, władzę y powagę tym dekretem przydaiemy, a żydow kahału Mścibohowskiego od onych odłączami y wieczne milczenie onym nakazawszy do tego dekretu rękoma się naszemi podpisuiemy. Datum w Brześciu, roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego pierwszego, miesiąca Oktobra siódmego dnia.

U tego dekretu podpisy rąk temi sło-

wy: Nachman—rabin Brzeski, Marek Sokalski, Jcko Jozefowicz, Jcko Wolfowicz, Nosen Wolfowicz, Rubin Zelmanowicz, Notka Aronowicz, Hirsz Jowelowicz, Faibisz Aronowicz, Leyba Alexandrowicz.. Na którym dekrecie approbata w te słowa wyraża się: Roku tysiąc siedemsetnego czterdziestego czwartego, dnia dwudziestego dziewiątego Novembris, z władzy mey starościńskiey stwierdzam ten dekret. Jan Sapieha — kanclerz wielki wielkiego xięstwa Litewskiego, starosta Brzeski mp.

Któren to takowy dekret, hebreyskim pismem pisany, po polsku wytłumaczony ze wszystką w nim inserewaną rzeczą ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podany, iest do xiąg przyięty y wpisany.

1741 г.

Изъ книги за 1734, 1736, 1741 годы, стр. 2433.

539. **Письмо ректора iезуитской Брестской коллегiи къ старшимъ жидамъ Брестскаго кагала, запрещающее имъ проклинять христiанъ, такъ, какъ эти последнiе исполнили всѣ свои къ жидамъ обязательства.**

Roku tysiąc siedmsetnego czterdziestego pierwszego miesiąca Septembra dwudziestego, trzeciego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Brzeskim aktami starościńskiemi, przede mną Franciszkiem z Chrzanowa Chrzanowskim—łowczym y podstarościm sądowym woiewodztwa Brzesckiego, comparendo personaliter wielmożny imć pan Kazimierz Zwierozub Zubowski—krayczy ziemski y namiesnik grodzki woiewodztwa Brzeskiego, script pisany imści xiędza Stanisława Taczanowskiego—rectora collegium Brzesckiego societatis Jesu, pisany do żydow kahału Brzesckiego, ad acta grodu Brzeskiego podał, w te słowa pisany:

Wam, panie Marku y wam szkolnikom wszystkim, przykazuię, abyście się nie ważyli moim iurizdyczanam iakiey konfuzii czynić na przyszłe święta, ani żadnego przekleństwa na nich kłaść, gdyż ia wyrozumiałem z nich, że oni wszystko oddaią, na co się obligowali, Izraelowi; innych zaś składek waszych nie dozwalam, ani przekleństwa żadnego na nich kłaść w szkole waszey, bo przyidzie do tego, że im pozwolę sobie wystawić plotkę iakę, aby pokóy swóy mieli.

U tego skryptu podpis ręki temi słowy: xiądz Stanislaw Taczanowski S. J. Data zaś de serie verborum tali: w Brzesciu siedmnastego Septembris tysiąc siedmsetnego cztyrdziestęgo pierwszego.

A po tey dacie przypisek takowemi słowy: wyrozumiałem y z krawców, że oddaią, co powinni według obligów swoich, na co się obligowali Izraelowi, dla czego, żeby żadney napaści na nich nie było, w szkole waszey, przykazuię surowo. Na którym skripcie intitulacia his verbis: starszym y szkolnikom kahału Brzeskiego oddać należy.

Który takowy skript za podaniem onego, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

1746.

Изъ книги за 1745—1747 г., стр. 1125.

540. Ординансъ Брестскаго старосты великаго канцлера Литовскаго Яна Фридриха Сапѣги о томъ, чтобы жиды Брестскаго кагала строго исполняли свои обязанности относительно подстаросты Брестскаго и въ точности представляли разные налоги въ его пользу.

Брестскій староста Янъ Фридрихъ Сапѣга симъ универсаломъ предписываетъ Брестскимъ жидамъ строго исполнять всѣ повинности и обычаи относительно старостинскаго суда, по прибытіи къ нимъ на мѣсто подстаросты, какъ то: давать сторожа и посланца, опредѣленную часть соли съ соляныхъ складовъ и торговое, съ каждаго декрета по червоному злоту, а въ теченіи рочковъ по 100 злотыхъ; пахолка, сапоги для людей, кожи жолтыя турецкія, коренья, сахаръ и вино, согласно съ древними обычаями.

Roku tysiąc siedmset czterdziestego szóstego miesiąca Januarii dziewiątego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Brzeskim, przede mną Janem Friderikiem na Kodniu, Dorohostaiach, Czarnobylu, Kopyłach y Sapieżynie hrabią Sapiehą—kancelarzem w. x. Lit., Gerzdowskim, Propoyskim etc. starostą Brzeskim, comparendo personaliter im. pan Franciszek Sukulski, ordynans od i. w. imść pana Jana Friderika Sapiehy—kanclerza wielkiego w. x. Lit., starosty sądowego Brzeskiego, do kahału Brzesckiego wydany, w. imć panu Karolowi Wieszczyckiemu—sądowemu grodzkiemu woiewodztwa Brzeskiego, podczaszemu ziemi Wiskiey służący, in eum tenorem pisany, ad acta podał:

Daię ten ordynans y przykazuię surowo kahałowi Brzeskiemu, ażeby punktualnie dochodziła należytość, podług zwyczaiu, imć pana Wieszczyckiego — podczaszego Wiskiego, podstarościego mego grodzkiego Brzeskiego, iako za antecesora iego, to iest, żebyście za przybyciem iego do Brześcia, dawali zawsze stróża y, kiedy będzie potrzeba, posłańca, od soli składu także należytość temuż imści, iako y targowe ma należeć, nie mniey od każdego dekretu po czerwonemu złotemu; a kiedy sam będzie praesens imć pan podstarości, to wszelkie ma sądzić sprawy wasze, y niema mu w tym czynić prepedycyi imć pan namiesnik, iako dependuiący od niego; kiedy zaś dla zatrudnienia nie będzie mógł ziechać, to imć pan namiesnik ma sądzić, a apellacya wolną bydź powinna do imć pana podstarościego. Na każde także roczki podług dawney ustawy powinniście dawać po złotych sto y o pachołka starać się y bóty dla ludzi dawać y skóry żółte tureckie y korzenie, cukier, iako y na święta, winiarze także powinni się znać podług swey należytości. W czym wszystkim y innych zwyczaiach dopomagać ma imć pan namiesnik zwyż wyrażonemu imć panu podstarościemu, ażeby w swoiey iuryzdykcyi, podług dawnego zwyczaiu y należytości, żadney nie miał przeszkody. Co pilno intymuiąc przy pieczęci mey własną ręką podpisu-

ię. Datum w Białey, dnia dziewiątego miesiąca Stycznia, tysiąc siedmset czterdziestego szóstego roku.

U tego ordynansu przy pieczęci na laku czerwonym wycisnioney podpis ręki, a scripta ręką starościńską pisanie takowe: Jan Sapieha—kancelarz w. x. Lit. Według dawnych zwyczaiów wszystko ma bydź pełniono. Który to takowy ordynans, przez wyż wyrażoną osobę ku wpisaniu podany, iest do xiąg grodzkich Brzeskich przyięty y wpisany.

1781 г.

Изъ книги за 1781—1782 г., стр. 9.

541. Письмо старшинъ Брестскаго кагала къ старшинамъ Воинскаго кагала о томъ, чтобы послѣдніе не смѣли нарушать предѣловъ и границъ земли, установленныхъ ихъ предками.

Жиды Брестскаго кагала шлютъ привѣтъ жидамъ Воинскаго кагала и вмѣстѣ съ тѣмъ угрозы и предостереженіе, чтобы послѣдніе не смѣли присоединять къ себѣ нѣсколькихъ участковъ земли, испоконъ вѣка принадлежавшихъ кагалу Брестскому, согласно распредѣленію *всего свѣта*, сдѣланному древнѣйшими раввинами между евреями; въ противномъ же случаѣ съ нихъ будутъ взысканы не только всѣ убытки, которые угодно будетъ насчитать на нихъ кагалу Володавскому, но они сами не избѣгутъ херима (т. е. проклятія).

Roku tysiąc siedmsetnego ośmdziesiąt pierwszego, miesiąca Januarii czwartego dnia.

Przed urzędem i. k. mości y aktami grodzkiemi woiewództwa Brzeskiego, przede mną Tadeuszem Laskowskim—regentem grodzkim tegoż woiewództwa, stanąwszy osobiście starozakonni Herszko Meierowicz—starszy kahalny y Moszko Herszowicz—szkolnik, obywatele miasta Włodawy, list od kahału Brzeskiego do starszych kahalnych miasta Wohynia, po hebraysku pisany, a na drugiey stronie po polsku przetłumaczony do akt podali w następuiące słowa:

Witamy panów drogich, sprawiedliwych y prawowiernych—starszych kahalnych miasta Wohynia! Głos obraźliwy słyszemy, że ma być ułomek między izraelitami w ogrodzeniu świata, co grodzili y graniczyli nasi przodkowie w granicach ziemi, co wy chcecie zabrać kilka partykularzów, które należeli z wieków przez ograniczenie naszych przodków do miasta Włodawy, a teraz wy chcecie od daty ninieyszey, żeby należeli do miasta waszego. A choć my nie sądziemy tak źle o was, żeby wy czynili takie uczynki, które łamią ogrodzenie y ograniczenie świata y przeciwili się takim wysokim cherymom, których fundowali pierwsi nasi rabinowie fundament rozumny y rozeznany, y fundowali go bardzo sprawiedliwie w tym ograniczeniu, z tym wszystkim powinność wasza być do pomocy ile możności waszey ogrodzić tę rzecz, żeby nie było ułomku w ogrodzeniu naszych przodków, które grodzili wielkiemi cherymami. Dla tegoż przykazuiemy straszną na was przez

moc cherymów y przekleństwa, które iest wyrażone w konstytucyi kongressowey, że powinniście uczynić przez wszystkie siły wasze, żeby żadney nowiny nie było, od daty teraźnieyszey tyle ma się zostać, iak fundowali nasi przodkowie podczas działu ziemi, broń Panie Boże, kiedy będzie w tym iaki ułomek, oznaymuiemy, że wszystkie expensa y szkody, które będą ponosili kahalni Włodawscy, na was będą zyskować podług religii naszey, a im będzie dana wiara na ich expensa y szkody tak, iakby oni mieli na was oblig z pieczętarzami do odbierania ich szkod y expensu prócz cherymów y przekleństwa, które na was za to padną przestępstwo dotąd y w poźnieyszym czasie przez moc konstytucyi kongressowey. Dla tegoż bądźcie mądrzy y patrzaycie końca, ażebyście byli na ostróżności przez wszystkie siły swoie, ażeby żadney nowiny nie było, y broń Boże, żeby nie czynili żadney rzeczy, która by łamała ogrodzenie przodków naszych, y powtórnie witamy. Ta nasza mowa starszych rady synagogi naszey we wtorek dwudziestego ósmego Lutego, roku pięćsetnego trzydziestego pierwszego, działo się w Brześciu.

U tego listu podpisy takowe: Josel Ariowicz; Abraham Hirsz Szlomowicz; Mowsza Junoszowicz; Meier Chaimowicz; Owsiey Mowszowicz; Szmuyło Aronowicz; Szamson Faibiszowicz; Zyskiel Berkowicz. Który to list, przez wyż wyrażone osoby do akt podany, iest do xiąg grodzkich woiewództwa Brzeskiego przyięty y wpisany.

Б.

Акты относящіеся къ исторіи и быту евреевъ, извлеченные изъ актовыхъ книгъ Городненскаго гродскаго суда.

1676 г.

Изъ книги за 1723—1724 годы, стр. 136.

1. Подтвердительная привилегія короля Яна III-го жидамъ мѣстечка Визанъ.

Въ этой привилегіи король Янъ III-й подтверждаетъ Визанскимъ жидамъ ихъ права, дарованныя имъ его предшественникомъ Яномъ Казиміромъ и подтвержденныя королемъ Михаиломъ. Въ силу этихъ правъ жидамъ разрѣшалось: построить божницу, баню и лавки, заниматься торговлей и ремеслами, пріобрѣтать дома и землю, пользоваться выгономъ для скота и входами въ пущи и другими льготами. Первоначальная привилегія была выдана въ 1649 году на сеймѣ въ Варшавѣ.

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego dwudziestego trzeciego, miesiąca Januarii dwudziestego dziewiątego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Zygmuntem Bouffałem — podstolim Derpskim, podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imci pana Hrehorego Józefa Kotowicza — łowczego wielkiego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego ustanowionym, stanąwszy personaliter niewierny żyd Moyżesz Efraimowicz — sendyk y szkolnik kahału Grodzieńskiego, przywiley od nayiaśnieyszego króla imści Jana trzeciego żydom Wizańskim nadany, na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad akta grodu Grodzieńskiego podał, potrzebuiąc aby był przyięty y do xiąg wpisany, który, za przyięciem onego od słowa do słowa wpisuiąc, tak się w sobie ma:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy. Pokładany był przed nami list przywiley, ręką nayiaśnieyszego antecessora naszego świętey pamięci króla imci Michała podpisany y pieczęcią większą wielkiego x. Lit. przyciśniony, żydom w mieście naszym Wizanach mieszkaiącym nadany na domy, kramy, handle y różne im wolności y kupiectwa służące, który słowo w słowo tak się w sobie ma:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Przychylaiąc się do ieneralnego świętey pamięci króla imści

Władysława czwartego przywileiu de data w Warszawie, dnia wtórego miesiąca Decembra, roku tysiąc sześćset czterdziestego szóstego, wszystkim żydom, w wielkim xięztwie Litewskim mieszkaiącym, nadanego y od nayiaśnieyszego króla imści Jana Kazimierza, antecessora naszego, osobliwym przywileiem pod datą w Krakowie na seymie koronacyi, dnia siedmnastego miesiąca Lutego, roku tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego approbowanego, za supplikowaniem do nas Izaaka Faywiszowicza żyda, złotnika naszego Grodzieńskiego, imieniem żydów w mieście naszym Wizanach mieszkaiących, a za przyczyną niektórych panów rady y urzędników naszych dwornych, łaskawieśmy się do tego skłonili, iż żydów naszych Wizańskich wszytkich wobec y każdego zosobna przy domach, kramach y kramikach otworzystych, komorkach siemierniczych y iatkach mięsnych w Wizanach będących, których od dawnego czasu nabyli y w swoiey possessyi maią y na potym nabywać będą; tudzież przy bożnicach y kopiszczach y przy używaniu łaźni na żydowskich placach będącey, na własną ich potrzebę, podług pomienionego ieneralnego przywileiu zachować deklarowaliśmy. Iakoż ninieyszym listem naszym na potomne czasy zachowuiemy, deklaruiąc, że im wolno w domach swoich wszelkie napoie szynkować, kramy y kramiki otworzyste mieć, w nich wszelkie towary mnieysze y większe, droższe y podleysze wykładać y onemi handlować, funtem ważyć, łokciem mierzyć, sposoby wszelkie do przystoynego pożywienia mieć, bożnicę y kopiszcze bez pełnienia z nich wszelkich powinności y bez płacenia podatków y łaźnię na własną swoią potrzebę zażywać, w iatkach mięsnych wolno każdemu rzemieśnikowi żydowskiemu mięso przedawać, zwyczayny od rzeźnictwa podatek, to iest, w każdy rok do dworu tamecznego za pleckowe po złotych piętnastu oddaiąc. K temu żydom Wizańskim waruiemy, aby czasu pogorzenia, czego Boże uchoway, domów, kramów y kramików, komórek siemierniczych, bożnice, iatek mięsnych y łaźnię, które w swoiey possessyi maią y na potym mieć będą, takowe domy, kramy, kramiki otworzyste, komórki siemiernicze, bożnicę, mięsne iatki y łaźnię na placach swych mogli de novo budować, erygować y iako swoiey własności zażywać; rzemieślników żydowskich circa exercitia rzemiosł zachowuiemy, według ieneralnego przywileiu żydom obywatelom wielkiego xięztwa Litewskiego służącego; iuryzdyce mieyskiey Wizańskiey podlegać y przed nią usprawiedliwiać się nie będą powinni, ieno przed urzędem dworu naszego tamecznego z wolną do sądu naszego appellatią; w szabasy iednak i w insze dni świąt żydowskich do prawa pociągani y sądzeni być nie maią; do składanek też mieyskich, prywatnych y do inszych ciężarów (stróżów dawania) żydzi Wizańscy pociągani być nie maią; z placów y domów swych na żadne tłoki chodzić, ani w podwody ieździć, oprócz zwyczaynego dworowi tamecznemu należącego płatu, według dawnego zwyczaiu nie będą powinni; nawiązka każdemu żydowi taka, iaka iest w statucie wielkiego xięztwa Litewskiego opisana, ma być dawana. A gdy któremu z nich przysięga nakazana będzie, w sprawach wielkich y poważnych maią na rodale, to iest, dziesięciorgu Bożego przykazania, a w mnieyszych—wziąwszy się za klamkę, według praw swoich wykonywać. Żyd, który by miał sprawę swoią z żydem, tedy starsi ich żydzi sądzić maią y karać według zakonu swe-

go. Do tego wygony mieyskie dla bydła na pastwisko, także wolny wiazd do lasu, iako y mieszczanom naszym Wizańskim wolne być maią. Przy których tych wszytkich wolnościach y pożytkach, od świętey pamięci króla imci Władysława czwartego nadanych y pozwolonych, a od króla imci Jana Kazimierza, antecessora naszego, y od nas samych tym przywileiem confirmowanych, aby żydzi Wizańscy spokoynie, krom żadney od dwornego urzędu y od mieszczan tamecznych przeszkody, zachowani byli, mieć chcemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia czternastego miesiąca Nowembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiątego, panowania naszego wtórego roku. Michał król; Andrzey Kotowicz — pisarz w. x. Lit., starosta Grodzieński, horodniczy Wileński.

Wniesiona oraz do nas przez panów rad y urzędników naszych dwornych, imieniem pomienionych żydów Wizańskich, przez Izaaka Faywiszowicza—żyda złotnika naszego Grodzieńskiego, za onemi supplika, abyśmy im ten list przywiley stwierdzili y zmocnili. My tedy król, do prośby przerzeczonych żydów naszych łaskawie się skłoniwszy, ten list przywiley tu inserowany, we wszytkich iego punctach, clausulach y paragrafach mocą y powagą naszą królewską stwierdzamy, zmacniamy y confirmuiemy y przy tych wszystkich wolnościach, pożytkach, od świętey pamięci królów ichmościów polskich y wielkich xiążąt Litewskich, antecessorów naszych, im nadanych, pozwolonych, aby żydzi Wizańscy spokoynie, krom żadney od dwornego urzędu y od mieszczan tamecznych przeszkody, zachowani byli, mieć chcemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy się, pieczęć wielką w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie szczęśliwey koronaciey naszey, dnia trzeciego miesiąca Lutego, roku Pańskiego tysiąc sześćset siedmdziesiąt szóstego, panowania naszego wtórego roku. U tego przywileiu, na papierze pisanego, przy pieczęci większey w. x. Lit. podpis nayiaśnieyszego króla imci temi słowy: Jan król. Na drugim końcu tego przywileiu connotatia temi słowy: Confirmatia przywileiu żydom Wizańskim na handle, kupiectwa y na insze wolności, vigore generalnego przywileiu żydom wielkiego xięstwa Litewskiego mieszkaiącym służącego. Andrzey Kazimierz Ossowski — pisarz w. x. Lit. mp. Który to przywiley, za podaniem onego przez osobę w wierzchu mianowaną, iest do xiąg wpisany.

1698 г.

Изъ книги за 1728 годъ, 28 стр.

2. Привилегія короля Августа II-го данная Суховольскимъ жидамъ на свободное жительство и торговлю въ мѣстечкѣ Сухой Волѣ.

Въ этой привилегіи король Августъ II-й, согласно просьбѣ жидовъ мѣстечка Сухой Воли и вслѣдствіе ходатайства придворныхъ сановниковъ, даетъ жидамъ право селиться, заниматься торговлей и ремеслами въ этомъ его имѣніи Сухой Волѣ, на основаніи общихъ правъ и привилегій дарованныхъ всѣмъ жидамъ в. кн. Литовскаго.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego ósmego, miesiąca Januarii czternastego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od i. w. imć pana Michała Józefa Massalskiego—pisarza w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionym, stanąwszy personaliter niewierny żyd Mowsza Efraimowicz—szkolnik kahału Grodzieńskiego, przywiley kahałowi Suchowolskiemu służący, na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad acta grodu Grodzieńskiego podał de sequenti tenore:

August wtóry, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu, komu o tem wiedzieć należy. Jż stosuiąc się do wniesioney próżby przez panów rad naszych, przy boku naszym rezyduiących, nomine et pro parte wszystkich niewiernych żydów Suchey Woli w kluczu Chodorowskim, leśnictwie Nowodworskim oekonomii naszey, w powiecie Grodzieńskim będących, abyśmy onym wolne mieszkanie w pomienionym mieyscu Suchey Woli y zbieraniu się, tudzież należyte, z nadaniem onym wolności, według przywileiów in personas żydów całego xięstwa Litewskiego, od naiaśnieyszych antecessorów naszych nadanych y od nas opprobowanych, budowanie pozwolili. My król, łaskawie skłoniwszy się do pomienioney próżby et iusto desiderio annuendo, aby tym bardziey popularyzowało te mieysce, rzeczonym żydom wzsystkim Suchowolskim w przerzeczonym teraz mieszkaiącym y tym, którzy się będą do tego mieysca garnąć, wolne mieszkanie y zbieranie się daiąc, im wolność praw onych swobod domki y szkołę, na którym mieyscu sobie upodobaią, erigować, czemu ekonom tameczny lub administrator przeczyć nie ma, lecz owszem dopomagać, mieysce wydzielić powinien tymże żydom; wszelkich handlów używać różnemi towary, kramy swoie, kramki otworzyste buduiąc, handlować, trunki różne w domach y kramkach szynkować, łaźnie, iatki mieć, towary mieyskie większe, dróższe y podleysze chowaiąc, przedawać, funtem ważyć, łokciem mierzyć y wszelkich sposobów do przystoynego pożywienia wynaydować, grunta skupować, rzemieślnikom circa extercitia rzemiosła robić, mieysca na mogiłki te, na którym zwykli się chować, to iest borek za młynem circumcirca, bez żadnego podatku

płacenia, ciała, umarłych tak w święta, iako y w powszednie dni przy wszelkim bezpieczeństwie na kopiskach chować pozwalamy. Mocą którego przywileiu naszego pomienione żydzi tego wszystkiego wolni y mocni będą, nie pełniąc żadney pensyi do dworu naszego tameczznego od domków wkoło szkoły tylko będących, mogiłek, łażni y bożnic bez żadney ni od kogo przeszkody, dworu nagabania trzymać, używać y wszelkich pożytków wynaydować z pociąganiem onych do sądu dwornego, iednak z wolną appellacyą in gravaminosis do sądu naszego zadwornego assesorskiego zachowuiemy. Do czego ręką naszą podpisawszy się pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Grodnie, dnia dwudziestego ósmego miesiąca Decembra, roku tysiąc sześćset dziewiędziesiąt ósmego, panowania naszego wtórego roku.

U tego przywileiu przy pieczęci mnieyszey w. x. Lit. podpis nayiaśnieyszego króla imci takowy: Augustus rex. Przywiley żydom Suchowolskim w kluczu Chodorowskim, leśnictwie Nowodworskim eokonomiey naszey y powiecie Grodzieńskim na wolne budowanie się onym. Pro cancellariatu celsissimi Caroli Stanislai Radziwił, ducis in Ołyka, Nieśwież, Słuck, Kopyl et Kleck, s. r. imperii principis, comitis in Szydłowiec, Mir, Kroże et Biała, Premisliensis, Człuchowiensis etc. capitanei, est in actis. Który to przywiley, za podaniem onego przez wyż wyrażoną osobę, iest do xiąg urzędowych przyięty y wpisany.

1706 г.

Изъ книги за 1706 годъ, стр. 228.

3. Универсалъ гетмана в. кн. Литовскаго князя Вишневецкаго о сборѣ податей съ жидовъ.

Князь Михаилъ Серватій Корибутъ Вишневецкій, в. гетманъ в. кн. Литовскаго, симъ универсаломъ предписываетъ надлежащимъ властямъ не дѣлать препятствій сборщикамъ податей Городненскаго кагала.

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego szóstego, miesiąca Augusta szesnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Janem Grothuzem, —podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od wielmożnego imć pana Hrehorego Józepha Kotowicza—starosty Grodzieńskiego ustanowionym, stanąwszy personaliter żyd Leyba Salamonowicz—szafarz kahału Grodzieńskiego, uniwersał od iaśnie oświeconego xiążęcia iego mości hetmana wielkiego w. x. Lit. na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad acta ku zapisaniu podał, w te słowa pisany:

Michał Serwacy Korybuth na Zbarażu y Wiszniowcu xiąże Wiszniowiecki, hrabia na Dolsku, Dąbrowicy y Komarnie, kasztelan Wileński, hetman wielki w. x. Lit., Piński etc. starosta. Jaśnie oświeconym, iaśnie wielmożnym, wiel-

możnym ich mość panom senatorom, dygnitarzom, urzędnikom, rycerstwu, szlachcie y obywatelom państw i. k. mści w. x. Lit., moim wielce miłościwym panom y braci. Po zaleceniu usług moich braterskich do wiadomości y wielce w. mość panów upraszam, a ichmość panom woyskowym serio intimuię, abyście zesłanym od kahału na executią żydom zaległey summy za assygnacyami memi, regimentowi memu dragońskiemu należącey, od partykularnych przykahałków, a do kahału Grodzieńskiego przyległych, nietylko protekciami one zasłaniaiąc, nie bronili, owszem dopomodz chcieli; kwity ieżeliby iakowe od ichmość panów poborców z uchwały per laudum woiewództw y powiatów podatki iakowe pokazać się miały, te iako extraordynaryine w podatek pogłównego żydowskiego, mente całey rzeczy-pospolitey uchwalonego, summą należącą namienionemu regimentowi potraconą nie ma być, ale przez przykahałki iako się zaległa summa według kommissyi Chomskiey y exdywizyi kahału Grodzieńskiego pokazała, aby in instanti wypłaconą była, intymuię; gdyż któryby kolwiek żyd arendarz sprzeciwny mey woli był, tedy pobliżu będącym chorągwiom zalecam, aby za pokazaniem tey woli mey, ludzi wiele potrzeba na exekucyą dodali. Datum w obozie pod Stokliszkami, dnia dziewiątego Julii, roku tysiąc siedmsetnego szóstego.

U tego uniwersału przy pieczęci podpis ręki iaśnie oświeconego xiążęcia imć hetmana wielkiego w. x. Lit. tymi słowy: ww. imć panów życzliwym bratem y uniżonym sługą: Michał xiąże Wiszniowiecki, hetman wielki w. x. Lit. Który to ten nniwersał za podaniem onego przez w wierzchu mianowaną osobę, do xiąg grodzkich powiatu Grodzieńskiego iest wpisany.

1706 г.

Изъ книги за 1706 годъ, стр. 155.

4. Опредѣленіе по дѣлу Городненскаго мѣщанскаго цеха съ Городненскими жидами.

Городненскіе ремесленники—портные, шапочники и скорняки внесли въ старостинскій судъ жалобу на такихъ же ремесленниковъ изъ жидовъ, что эти послѣдніе не вносятъ въ цеховую казну установленныхъ пошлинъ.

Позванные къ отвѣту жиды заявили, что это дѣло давно рѣшенное и жалоба на нихъ ремесленниковъ христіанъ неумѣстна, на что и обѣщали представить узаконенные документы.

Та и другая сторона явилась съ документами. Изъ нихъ оказалось слѣдующее: еще прежде мѣщане Городненскіе—христіане показали подстаростѣ свою древнѣйшую привилегію отъ временъ Стефана Баторія, подтвержденную его преемниками Сигизмундомъ III, Владиславомъ IV и Яномъ Казиміромъ, на основаніи которой всѣ ремесленники города Городны должны были вносить въ цеховую казну установленныя пошлины.

Въ свою очередь показывали томуже подстаростѣ жиды свои документы. Въ числѣ этихъ документовъ оказались между прочимъ привилегіи Сигизмунда III и Владислава IV, по которымъ жиды увольнялись отъ взноса пошлинъ. На основаніи такихъ вольностей жиды и заявили, что привилегіи, показанныя мѣщанами, должны относиться не къ нимъ жидамъ, а къ другимъ инородцамъ. Староста, сообразивши эти разнорѣ-

чія, предположилъ спорящимъ обратиться за разрѣшеніемъ ихъ къ королю.

Между тѣмъ мѣщане, въ виду большихъ хлопотъ по предстоящему процессу въ королевскомъ судѣ, рѣшились заключить съ жидами мировую сдѣлку, за себя и за своихъ потомковъ, на основаніи которой жиды должны были вносить въ цеховую казну по 6 злотыхъ въ годъ и по 2 ф. пороху; за это жиды увольнялись отъ подсудности цеху и пріобрѣтали право держать у себя ремесленниковъ изъ христіанъ и др. льготы. Въ случаѣ же возбужденія этого дѣла которою-либо изъ сторонъ, оная сторона должна уплатить штрафъ въ 200 копъ лит. грошей и судебныя издержки.

На основаніи вышеизложенныхъ обстоятельствъ, жиды и потребовали съ мѣщанъ неустойки. Мѣщане заявили, что о существованіи такой сдѣлки они никогда не знали и не подозрѣвали. По сему подстароста присудилъ: отъ неустойки мѣщанъ освободить, а жидамъ оставаться при своихъ правахъ.

Roku tysiącznego siedemsetnego szóstego, mięsiąca Augusta czwartego dnia.

Na urzędzie ikmości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Janem Grothuzem, starostą Czerwońskim, podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od wielmożnego imść pana Hrehorego Jozepha Kotowicza—starosty Grodzieńskiego będącym, stanąwszy personaliter niewierni żydzi, krawcy Grodzieńscy, dekret niżey wyrażony ad acta grodu Grodzieńskiego podali, potrzebuiąc, aby był przyięty y zapisany, który, de verbo ad verbum wpisuiąc, tak się w sobie ma:

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego czwartego, miesiąca Februaryi siódmego dnia.

Przede mną Hrehorym Jozephem Kotowiczem—chorążym y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, sławetny Jan y Theoder Markiewiczowie y Jerzy Wiszniewski—cechmistrze Grodzieńscy rzemiosła krawieckiego, swoim y wszystkich krawców, w mieście Grodnie w cechu ich krawieckim będących, imieniem, zapozwawszy przed sąd móy podstarościński, żydów krawców Grodzieńskich na nich skarżą się o to:

Iż oni rzemiosła krawieckiego używaią a żadney powinności do cechu krawieckiego chrześciańskiego pełnić nie chcą. Na dowód tego, iż krawcy żydzi do pełnienia cechowey powinności należeć maią, pokładali tedy przede mną przywileie od nayiaśnieyszych królów nadane, y list osobliwie przyznany ieneralski, w którym liście opisuie, że krawcy chrześcianie dobrowolnie na ugodę wzieli z żydami krawcami kusznierzami; y do tego ustnie domawiali się, aby żydzi podług dokumentów naszych list swóy ugodliwy pokazali.

Na co żydzi—Minka Szmuyłowicz, Szmuyło Judowicz y Leyba Judowicz krawcy, w osobie wszystkich krawców y kusznierzów żydów, w mieście Grodnie będących, personaliter stawaiące, replikuiąc powiedzieli, iż ta pretensia daremno iest wniesiona przed sąd móy podstarościński: bo iest dawno zakończona y uspokoiona y żydzi krawcy do żadney powinności cechowey nie należą, nadto iako w liście opisano y obwarowano od antecessorów krawców cechmistrzów naszych danym. Który list pokładali przede mną podstarościm Grodzieńskim y z akt magdeburskich mieskich Grodzieńskich iest wyięty z podpisem rąk cechmistrzów imieniem wszystkich krawców y z podpisem rąk ichmość panów commisarzów ikmości, pisarza magdeburskiego, w którym tym liście nie wszystkie słowa wyczytać się mogą na składaniu dla starości tego listu y pieczęć pod tym listem ledwo znać, gdzie była, który list tak się w sobie ma:

Działo się na urzędzie burmistrzowskim y radzieckim przy bytności szlachetnych panów Jana Paulsena—lantwoyta, Stanisława Cwiklisza, burmistrza, Jana Adamowicza, Markusa Sablińskiego, Jana Cwiklusa—Woyciecha Piotrowskiego, Mikołaia Gudaiewskiego, Pawła Kuśniewskiego—radziec miasta ikmści Grodna, roku tysiąc sześćset pięćdziesiąt czwartego, mięsiąca Maia dnia dwudziestego dziewiątego. Przed którym urzędem obecnie stanąwszy sławetni panowie Jan Zielepuha, Alexander Łyszkowski, Stanisław Ośliński, Alexander Kartowski, cechmistrze rzemiosła krawieckiego miasta Grodna, y inni bracia y maystrowie tegoż cechu, wszyscy wspólnie y iednostaynie podali y przyznali list ugodny dobrowolny zapis swóy, pod datą roku sześćset pięćdziesiąt trzeciego, miesiąca kwietnia dnia dziewiętnastego z przyciśnieniem pieczęci cechowey y z podpisami rąk ludzi zacnych. Tak tedy pomienionych cechmistrzów y innych braci do cechu należących żydom, krawcom, kusznierzom, czapecznikom y kramarzom zboru Grodzieńskiego dany list, pewne punkta y pacta z cechu ich zawieraiący, y prosili aby przy nich ustnym y dobrowolnym przyznaniu, ten list ugodny wieczysty był do ksiąg radzieckich miasta Grodna zapisany.—Który za żądaniem ich do akt iest przyięty y wpisany, słowo w słowo tak się w sobie ma: Ja Jan Zielepuha, ia Alexander Łyszkowski, ia Stanisław Ośliński, ia Alexander Kartowski y ia Jan Łewonowicz—cechmistrze rzemiosła krawieckiego miasta Grodzieńskiego, sami od siebie y imieniem braci naszey młodszey zeznawamy tym naszym ugodliwym listem, dobrowolnym zapisem wieczystym, iż cośmy byli zapozwali żydów, krawców, kusznierzów Grodzieńskich y kramarzów, którzy w kramach rzemiosła krawieckiego robią, w roku przeszłym tysiąc sześćset pięćdziesiąt wtórym miesiąca Septembra dwudziestego dnia przed sąd wielmożnego imć pana Andrzeia Kotowicza, starosty Grodzieńskiego, dworzanina ikmści y pokoiowego, o to: iż ciż żydzi, krawcy, kusznierze od kilkadziesiąt lat nie chcą być posłuszni do cechu chrześciańskiego Grodzieńskiego, na cośmy pokładali y pokazywali przywileie świętey y sławney pamięci króla iego mości Stephana, pod datą roku tysiąc pięćset siedmdziesiąt dziewiątego; tegoż przywileiu potwierdzenie świętey y sławney pamięci króla iegomości Zygmunta trzeciego, pod datą roku tysiąc sześćset dwudziestego wtórego; tegoż przywileiu potwierdzenie i. k. mości Jana Kazimierza, pana naszego miłościwego, teraz szczęśliwie panuiącego, pod datą tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego; w których tych przywileiach opisuie, aby wszyscy krawcy Grodzieńskie, na wszelkich mieyscach mieszkaiące, tak we dworach szlacheckich y duchownych, kramach pod ratuszem, iako y na folwarkach do cechu należną powinność płacić maią. Przytém pokazywali list uniwersał od i.k.mości Jana Kazimierza, pana naszego miłościwego, do wielmożnego imść pana starosty Grodzieńskiego pisany, aby żydzi krawcy, kusznierze Grodzieńscy byli posłuszni do cechu krawcom Grodzieńskim. Na którą żałobę stanąwszy żydzi Grodzieńscy, na imie Icko Fawiszewicz, Izrael Szymanowich, a przy nich krawcy żydowskie Icka Jakubowicz, Abram Jakubowicz, Chonon Oszerowicz, sami od siebie y imieniem drugich krawców żydów, broniąc się przeciwko mieyskiey illacyi; iż co panowie cechmistrze pokazuią przywileie świętey y sławney pamięci królów ichmościów, w których tych przywileiach inszey nacyi ludziom

przykazuie, aby byli posłuszni do cechu; a tego niemasz w żadnym przywileiu y nie wyraża, aby żydzi do cechu mieyskiego należeć mieli, gdyż żydzi do cechów mieyskich nigdy nie należeli y nie należą. A oto słowa listu króla iegomości do wielmożnego imć pana starosty Grodzieńskiego pisanego. Tedy w. panowie cechowi wyprawili ad male narrata przeciw naszym przywileiom czyniąc podstępek. Na co pokładali przywiley świętey y sławney pamięci króla iegomości Zygmónta trzeciego, pod datą roku tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego, dnia dwudziestego szóstego Marca, w którym opisuie: Rzemieślniki, którzy kolwiek są między żydami, iakie kto z nich rzemiosło umie, wolno im robić bez przeszkody wszelkiey, a do cechu należeć nie maią. Drugi przywiley świętey y sławney pamięci króla imci Władysława czwartego, pod datą roku tysiąc sześćset trzydziestego trzeciego, miesiąca Februaryi piętnastego dnia. Trzeci przywiley ikmości Jana Kazimierza, pana naszego miłościwego, pod datą roku tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego, miesiąca Lutego szesnastego dnia, potwierdzenie wszystkich przywileiów żydowskich. Co wielmożny imć pan starosta, wysłuchawszy nas z obu stron żałoby y odpowiedzi, a uznawszy to, iż między przywileiami sprawa, nie sądząc tey sprawy, na skuteczny rozsądek do ikmci odesłał. Co my widząc, iż do szkody y turbacyi przyidziemy, a chcąc my umitygować tę sprawę między sobą, abyśmy w zgodzie sąsiedzkiey mieszkali, my z swey strony z bracią naszą cechową starszemi y młodszemi, tak też żydowie z swey strony, zobu stron zezwoliwszy na zgodę wieczną. Do którey tey zgody z strony naszey użyliśmy pana Stanisława Cwiklicza y pana Mateusza Jabłońskiego, rayców miasta Grodzieńskiego, a żydowie krawcy z swey strony pana Icka Fawiszewicza y pana Izraela Szymanowicza, starszych żydów Grodzieńskich, którzy między nami y napotem po nas następuiącemi, wiecznemi czasy, uczynili ugodę. Na którey to ugodzie my z obu stron przestali pod taką konditią: iż krawcy, kusznierze y kramarze żydowscy ze skrzynki swoiey krawieckiey powinni dać na każdy rok na Boże Ciało do skrzynki naszey cechowey Grodzieńskiey krawieckiey złotych sześć polskich gotowego grosza y dwa funty prochu, co iuż ta ustawa ma wiecznemi czasy zostawać, nie wymyślaiąc ani wyciągaiąc na żydach naszych żadnych powinności, ani darów do cechu, nad te postanowienie złotych sześć, pod winą niżey opisaną. A oddawszy tę powinność swoią, wolno tym żydom te rzemiosło publice krawieckie, kusznierskie y czapnickie robić w kramach y przed kramami trzymać, po rynku nosić y przedawać. Do tego wolno będzie onym na warstacie swym towarzysza chrześcianina chować. A ieżeli by któremu z nas przypadła iaka pilna robota, tedy maią nam towarzysza z warstatu swego użyczyć, kolię między niemi zachowuiąc, ucznia chrześciańskiego na naukę przyiąć; wszakże ten chłopiec wstępuiąc do rzemiosła, do cechowey skrzynki zwykłą pensyę iako inni chłopcy powinnien dać, a my też onemu z cechu naszego powinni list wyzwolony na imie brata naszego wydać. Do cechu y do składek zwykłych y nowouchwalonych, tak też do świec na ołtarz y do cechu nie powinni przykładać, pod chorągiew cechową, y przeciw zmarłych chodzić nie powinni y z tych żadnym powinnościom podlegać nie maią. Czeladź chrześciańska, która u nich będzie robiła, ta do cechu należeć ma. Sa-

mi zaś żydowie, krawcy, kusznierze y czapecznicy pod rosądek cechowy należeć nie maią, oprócz ieżeliby kto z nich robotę chrześciańską popsował. Tedy my, cechmistrze, wziąwszy kilku krawców żydów starszych, spólnie się wnikszy, rozsądzić mamy. Która to ugoda między nami postanowiona y po nas następuiących krawców wiecznemi czasy nieporuszenie zostawać ma. A ieśliby która strona z nas, tak z strony żydowskiey iako y naszey, od nas samych, iako y od sukcessorów naszych, po nas następuiących, tę ugodę y wieczne postanowienie nasze y w czymkolwiek ten nasz list y ugodę naszę naruszyli, albo naruszyć chcieli y iaką trudność tym pomienionym żydom Grodzieńskim teraznieyszym y na potym będącym zadawali, sami przez kogokolwiek innego do tey sprawy należący, lub iakikolwiek list u króla iego mści, albo u rzeczy-pospolitey wyprawili, tedy będziem powinni, tak my sami, iako y sukcessorowie nasi, y każdy, list nasz naruszaiący, w przód w prawo nie ustępuiąc, winy kop sto litewskich na urząd, pod którym żydzi sądzą się a druga sto kop litewskich stronie, to iest żydom Grodzieńskim dać. Ku temu szkody, nakłady na gołe słowa rzeczone stronie naruszoney, to iest, pomienionym żydom zapłacić mamy y maią. A zapłaciwszy tę pomienioną winę przecie ten nasz list y ugoda nasza przy zupełney mocy nie naruszaiąc zostawać ma; pod które te obowiązki, tak my sami, iako y po nas następuiący y każdy naruszaiący tego listu naszego w osobie naszey podlegać maią wiecznemi czasy. I na tośmy dali nasz ugodliwy list, pod pieczęcią naszą cechową y z podpisem rąk naszych pisma umieiętnych, z pieczęćmi y z podpisy rąk panów mediatorów naszych, od nas ustnie uproszonych, a na podpisie rąk wyrażonych. Pisan w Grodnie, roku tysiąc sześćset pięndziesiąt trzeciego, miesiąca Kwietnia dziewiętnastego dnia. U tego listu podpis rąk tymi słowy: Mikołay Bohdanowicz ręką swą; cechmistrz Jan Zelpuha—cechmistrz ręką swą. Będąc wiadom tey ugody Stanisław Oślinski ręką swą; Alexander Karłowski ręką swą. Ustnie y oczewisto proszony y wiadomy tey ugody rękę swą podpisał Stanisław Cwikła—burmistrz Grodzieński mpr. Ustnie y oczewisto proszony y wiadomy tey ugody rękę swą podpisał; Mateusz Jabłonowski ręką własną. Ustnie proszony od osób w tym ugodliwym liście mianowanych, iako wiadomy tey ugody; JzaakFawiszewicz żydowskiemi literami podpisał się; Jzrael Szymanowicz.

Po przeczytaniu tedy tego listu y do akt zapisanego za pozwoleniem wszystkiey sessyi stronie potrzebuiącey pod pieczęcią radziecką extractem iest wydany. Datum anno et supra. U tego extraktu przy pieczęci magdeburskiey Grodzieńskiey litery pisarza magdeburskiego ledwo znać y które się mogą wyczytać. Piotrowski consul et protunc notarius consularis extradit mpr.

Connotatio zaś tego listu y podpisy rąk ich mość panów kommisarzów i. k. mści, których słowa wszystkie nie mogą się wyczytać, takowym sposobem pisane. Roku tysiąc sześćset siedmnastego, miesiąca Julii dnia ośmnastego, przed nami commissarzami do i. k. mści, pana naszego miłościwego, do oekonomiey Grodzieńskiey zesłanemi, ten extrakt był pokładany, który podpisuiemy y zabowiązuiemy. Alexander Kotowicz—i. k. mści kommissarz; Krzysztof Rodański—kanonik Poznański, i. k. mści commissarz mpr.

A po takowych onych propozycyach y po przeczytaniu wszystkich swoich skrip-

tów przywileiów listów y dokumentów, roborowania onych, zachowania przy tychże wszystkich skryptach, dokumentach, oraz za naruszenie listu wieczystego ugodliwego, wskazania poen, zaręk w nim wyrażonych, to iest sta kop litewskich zwierzchności urzędowey starościńskiey, drugie sobie iako stronie naruszoney, tudzież expensów prawnych z okazyi chrześcian spendowanych, a mnie chorążego y podstarościego sądowego prosili nakazania y domawiali się.

Przeciwnym zaś sposobem wysz pisani actores cechmistrze rzemiosła krawieckiego chrzescianskiego na takowe onych illatie, replikowali mówiąc, yż o takowych skriptach y liście ugodliwym żadnym obyczaiem nie wiedzieli. Uwolnienia tedy od poen y zaręki wyż mianowanych, oraz iżby coroczna pewna pensya od żydów krawców, kusznierzów y czapeczników Grodzieńskich cechowi krawieckiemu in toto dochodziła, przysądzenia affektowali y dopraszali się.

A tak ia chorąży y podstarości sądowy powiaty Grodzieńskiego w tey sprawie chrześcian krawców cechmistrzów Grodzieńskich z żydami krawieckim rzemiosłem się bawiącymi, w mieście Grodnie mieszkaiącemi, z oczewistey contraversyi obu stron będących wysłuchawszy controwersiey, ponieważ żydzi dokumentami in scriptis dowiedli, że wieczne między nimi zaszły listy ugodliwe; więc tedy y ia, stosuiąc się do tychże allegowanych dokumentów, krawców cechmistrzów chrześciańskich (którzy lubo promoverunt poenas), e clementia iednak iuditii od poen y zarąk na ten czas uwalniam. Żydów zaś przy wszystkich scriptach, przywileiach y listach onych zaszłych, w tey sprawie przede mną pokładanych, ze wszelką rzeczą w nich wyrążoną, mocą ninieyszego dekretu moiego zachowuię y one roboruię. Pisan w Grodnie, anno miesiąca et die ut supra. U tego dekretu przy pieczęci powiatowey podpis ręki wielmożnego imć pana chorążego y podstarościego sądowego tymi słowy: Hrehory Kotowicz—chorąży y podskarbi sądowy powiatu Grodzieńskiego. Który to ten dekret, za doniesieniem onego przez osoby wyż pisane, ad acta grodu Grodzieńskiego iest przyięty y zapisany.

1707 г.

Изъ книги за 1707—1708 годы, стр. 501.

5. Жалоба жидовъ Городненскаго кагала на Стрыенскаго и жену его.

Городненскій кагалъ жалуется на вышепомянутыхъ лицъ въ томъ, что они, наосновании какихъ-то квитанцій, вытребовали у жидовъ 1,500 злотыхъ — и наличными деньгами и вещами, дѣлаютъ имъ разныя обиды и угрозы, обѣщая даже содѣйствіе преображенского подполковника Марка Богдановича фонъ-Керхена.

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego siódmego, miesiąca Nowembra trzeciego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Janem Grothuzem —podstatościm sądowym powiatu Gro-

dzieńskiego, od wielmożnego imć pana Hrehorego Jozepha Kotowicza—starosty Grodzieńskiego ustanowionym, z wielkim żalem protestowali się żydzi starsi kahała Grodzieńskiego Zelman Hirszowicz y Marek Izaakowicz imieniem swoim y drugich starszych, y imieniem całego kahału Grodzieńskiego, przeciwko imci panu Pawłowi na Stryiney Stryieńskiemu woyskiemu powiatu Grodzieńskiego, w naprawie, a samey iey mści pani Johannie Grażewskiey Pawłowey Stryieńskiey—woyskiey Grodzieńskiey w uczynku pryncipałki, a iako wspólney namowie z soba będącym małżonkom, o to:

Iż w roku tysiąc siedmsetnym siódmym, dnia trzydziestego Oktobra, obżałowana iey mość, za posłaniem od samego iego mści swego przywodząc dawnieysze pochwałki do skutku, dnia wyż mianowanego w Grodnie infestuiąc do płacenia nienależącey pensyey przynaglała. Jakoż grożąc potencią Cara iego mści Moskiewskiego podpułkównika Marka Bohdanowicza—fon-Kierchena Przeobrażenskiego pułku, wszelkiemi sposobami uciski nad żałuiącemi czyniąc, wymyślaiąc prowianta, executią przycisnowszy żołnierską wymogła na żałuiących, pod praętextem iakoweyści kwoty nigdy sobie nie należytey, tysiąc pięcset złotych polskich y korzenia różnego według swego upodobania. Tudzież executią ciężką nastąpiwszy obżałowana iey mość namniey na żałuiących przez exekutią na złotych sto ośmdziesiąt wymogła; k temu ieszcze kwituiąc z nienależącey sobie kwoty w odebraniu niesłusznym pieniędzy tych tysiąca pięciuset złotych w teyże kwitancyey dołożyła pensią dalszey solucyey pieniędzami y różnemi rzeczoma. O które to praeiudicium y o niesłuszne obżałowanych ich mściów praetensye, także o koszty, nakłady poeny, y winy prawne, chcąc protestantes z obżałowanemi ichmściami in foro fori prawem czynić, dali tę swą protestatią do xiąg grodzkich powiatu Grodzieńskiego zapisać. Co iest zapisano.

1711 г.

Изъ книги за 1711 годъ, стр. 882.

6. Жалоба Лейбы Соломоновича на таможеннаго администратора Вольскаго.

Въ этой жалобѣ Лейба Соломоновичъ заявляетъ, что помянутый таможенный администраторъ напалъ на него въ дорогѣ, когда онъ Лейба ѣхалъ въ городъ Городну по торговымъ дѣламъ и отнялъ у него 2 ф. ладону и другія вещи. Лейба Соломоновичъ заявляетъ объ этомъ насильственномъ поступкѣ администратора въ видахъ сохраненія общественной безопасности и желанія получить за свою обиду удовлетвореніе.

Roku tysiąc siedmsetnego iedynastego, miesiąca Decembra dwudziestego czwartego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim przede mną Janem Grothuzem, —podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od wielmożnego imć pana Hrehorego Jozepha Kotowicza—łowcze-

go w. x. lit., starosty Grodzieńskiego, będącym, solenną swoią zanosząc manifestacyą, żałował y protestował się niewierny żyd Leyba Salamonowicz Amborski, —rabin Wołpieński na imć pana Jana Heronima Wolskiego—administratora cła nowopodwyszonego w. x. Lit. komory Grodzieńskiey o to y takowym sposobem.

Iż obżałowany iego mość, przepomniawszy boiazni Bożey y srogości prawa pospolitego, na występnych opisanego, gdy żałuiący aktor w roku teraznieyszym na dacie pisanym dnia dwudziestego trzeciego Decembra z Wołpii do miasta Grodna iechał, maiąc u siebie pięć sztuczek ładanu od lat pięciu, czyli też daley odmyconego, chcąc ten ładan w mieście Grodnie spieniężyć, a obżałowany iego mość potkawszy na dobrowolney drodze w polu pod Żydomlą, skrzynkę mocno gwałtownie odbierał, dwie sztuczki ładanu y flaszę żeścianną z herbatą lekarstwem, tudzież farforę do niey par trzy nulliter et indebite zabrał y na swóy pożytek obrócił. A gdy żałuiący aktor o przywrócenie tych rzeczy różnie z obżałowanym ich mścią certował y upraszał, obżałowany iego mość miasto przywrócenia srogie przepierzki y pochwałki uczynił. A gdy tedy takowe obżałowanego iego mości ausus impune nieszły, securitas publica drog y podróżnych conserwowana była, o to wszystko chcąc z obżałowanym iegomością in foro fori prawnie mówić, tak wielkiey swoiey krzywdy y violencyi na dobrowolney drodze popełnioney win, poen y expensów prawnych, które teraz żałuiący aktor, wracaiąc w prawne termina ponosi, y ieżeli ieszcze będzie ponosił, zostawiwszy wolną melioracyę tey żałoby, dał ią do xiąg urzędowych zapisać. Co y iest zapisano.

1713 г.

Изъ книги за 1713 годъ, стр. 641.

7. Опредѣленіе по дѣлу города Городна съ Городненскими жидами.

Городненскіе мѣщане подали въ судъ жалобу на Городненскихъ же жидовъ по слѣдующимъ дѣламъ: что жиды, вопреки праву, сеймовымъ постановленіямъ и другимъ распоряженіямъ, постоянно держатъ у себя слугъ изъ христіанъ; что они пользуются въ торговлѣ своими фальшивыми мѣрами и вѣсами, не признаютъ надъ собою власти города и не слушаются ничьихъ приказаній; что они не платятъ чиншу и пошлинъ, не только уклоняются отъ войсковой повинности, но насылаютъ еще жолнеровъ на христіанскіе дома; что они не исполняютъ никакихъ декретовъ и не желаютъ уплачивать суммъ, назначенныхъ съ нихъ для устройства ратуши, и т. д.

Не смотря на оповѣщанія объ этомъ искѣ жидовъ судовымъ генераломъ, никто съ ихъ стороны на судъ не явился.

Вслѣдствіе этого судъ призналъ всѣ претензіи Городненскаго магистрата дѣйствительными и подвергъ жидовъ Городненскаго кагала вѣчной баниціи съ правомъ доискиваться обиженной сторонѣ своихъ убытковъ на имѣніяхъ виновныхъ. Декретъ этотъ былъ опубликованъ судовымъ генераломъ (вознымъ).

Roku tysiąc siedmsetnego trzynastego, miesiąca Julii iedynastego dnia.

Na roczkach Juliiowych grodzkich Grodzieńskich, porządkiem prawa pospolitego, statutu w. x. Lit. et coequationis iurium, przed nami Stanisławem Sopockiem—

łowczym y podstarościm protunc na mieyscu wielmożnego imci pana Jana Grothuza— podstarościego powiatu Grodzieńskiego,Zygmuntem Bouffałem—podstolim Derpskim y sędzią Stanisławem Antonim Małyszczyńskim — pisarzem, urzędnikami grodzkiemi powiatu Grodzieńskiego od wielmożnego imci pana Hrehorego Józefa Kotowicza— łowczego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, na rozsądzenie spraw sądowych powiatu Grodzieńskiego wysadzonemi. Gdy z porządku regestru sądodowego przypadła sprawa imci pana instygatora sądowego roczkowego, z delaty imci pana Kazimierza Siemaszki, imieniem całego magistratu miasta i. k. mości Grodna z niewiernemi żydami starszemi, tak też szynkarzami y wszystkiemi żydami, w mieście Grodnie mieszkaiącemi, za pozwem przez żałuiących aktorów, prawnie wyniesionym y prawnie obżałowanym podanym, mieniąc o to:

Iż obżałowani żydzi Grodzieńscy, będąc violatorami prawa pospolitego y konstytucii seymowych, które sobie za nic ważą, przez tak wiele lat śmieli kazać dziewkom, parobkom y inney czeladzi służyć u siebie, którey służby narodu chrześciańskiego, iako obżałowanym wiadomo, prawo pospolite, constytucye seymowe, tudzież privileia nadane miastu Grodnowi serio bronią, pod paenami w nich wyrażonemi y do tychczas obżałowani onym służyć rozkazuią, rządzą, przynaglaią, handle swe mimo przywilegia w rynku prowadzą y tam handluią, gdzie chrześcianom należy, prawa y władzy urzędowey nie słuchaią, ani paruieruiąc, dekretom dość nie czynią. Jeśliby co przez trąbę z zwierzchności urzędowey ogłoszono będzie, obżałowani nic na to nie dbaią, ani uważaią, ale swoim trybem postępuią, łamiąc prawa, wagi, miary podstępnie obeymuią, w niewiadomości grodu y magistratu y wszelkie zgoła prowenta mieyskie za siebie zabieraią od tak wielu lat; żołnierzów na mieszczan namawiaią y według swego wynalazku przez instynkt swóy na mieście y folwarkach mieskich— czynszu od kramów zaległego od tak wielu lat, przytym dochodów na maystrat y sług onego należących nie oddaią, to iest: sukna należącego z iuryzdyki sądowey grodu y magistratu wyłamuią się, na mieskich mieszkaiąc dobrach, co u prawa seorsive ex authenticis documentis dowiedziono było. In fundamento tedy prawa, constytucyi y przywileiów miastu nadanych do wskazania na obżałowanych poen, zatrzymanie na usłudze czeladzi chrześciańskiey, za nieposłuszeństwo urzędowi, za niedość-uczynienie dekretom starościńskim y innym, na obżałowanych ferowanym, datami w nich wyrażonemi, do wrócenia wag, miar, woskoboyni y innych prowentów mieyskich, a za fruktifikacyą do nagrodzenia, tudzież do pokazania kwitacyi regestrów y do uczynienia kalkulacyi, do przysłuchania przywileiów mieskich, do dośćuczynienia dekretowi surrogatorskiemu, którym na ratuszu pięćdziesiąt tysięcy cegieł y inney materyi do restauracyi przysądzone, do zapłacenia za wszystkie lata czynszów, do pokazania praw, iakim sposobem kramy y dobra mieskie trzymaią y do przysłuchania inych praetensyi, które u sądu byli dedukowane, do nas urzędu intentował akcyą.

Za przywołaniem tedy przez ienerała Jana Radziwonowskiego stron do prawa ex parte actoreae, imci pan Bartłomiey Kazimierz Kalinowski oczewisto stawaiąc do experymentu prawnego chcąc skuteczną mieć odprawę, oczewisto stawał, a inprimario protestacyą, datą wniey wyrażoną, secundario pozew pod datą w nim wyrażoną produkował ze wszystką rze-

czą w nim wyrażoną, z propozycyą żałoby, relacyą ieneralską y tróygiem wołania z zeznaniem ieneralskim, z konnotacyą ręki pisarskiey y ze wszystkim procederem prawnym inferował: aby żydzi Grodzieńscy parobkom y dziewkom, czeladzi chrześciańskiey, in vigore praw y constytuciey, tudzież in vigore przywileiów miastu nadanych, onemi rządząc y służyć nie ważyli, się pod poenami nakazania; prawnemi, handle swe w rynku tegoż miasta Grodna aby nie prowadzili y dobytków żadnych nie rozszerzali nakazania; władzy urzędowey parierować przykazania, dekretom toties ferowanym dość uczynienia, a coby kolwiek przez ogłoszenie głosu, albo trąby dało się słyszeć, aby słuchali, swoim trybem nie przestępowali inpositionem prawa, miar, wag podstępnie obiętych y wszelkich prowentów mieskich w niewiadomości grodu y magistratu od tak wielu lat według kalkulacyi kwitów za siebie nie zabierali; żołnierzów na mieyskie grunta y dobra ich nie namawiali, przytym dochodów na burmistrzów y sługi ich należących nie tamowali, z iuryzdyki sądu y magistratu nie wyłamowali się, ale na mieskich mieszkaiąc dobrach y płacach co deductive dowiedziono było, pod swoią dyspozycyą mieć nie ważyli się; owszem wagi, miary, woskoboynie y inne prowenta mieskie, zaś za fruktyfikacyą onych nagrodzili, oraz kwitacye, regestra y uczynienia kalkulacyi, niemniey też przysłuchania dekretów y przywileiów mieskich, tudzież dekretu surrogatorskiego, którym na ratusz pięćdziesiąt tysięcy cegieł y inney materyi do restauracyi przysądzono, aby ex nunc oddali, kramy y domy mieskie in virtute praw przywrócić nakazania y przysądzenia. A zaś ex quo prawu pospolitemu byli nie posłuszni, będąc legitime pozwami zapozwanemi, iako prawu nieposłusznych na banicyą doczesną, wieczną y infamią, wzdania reindukcyi należących rzeczy, vigore praw y przywileiów u nas urzędu prosił y domawiał się, a za summę wskazową, (która effective na pięćdziesiąt tysięcy tynfów plus minus wynosi), mocney a nieodwłoczney exekucyi, nie oglądaiąc się na żadne ni od kogo bronienie, etiam manu forti, bez żadnych gleytów y wszelkich protekcyi, quocunque titulo mianowanych, exekucyi przez urząd ziemski grodzki lub mieski Grodzieński y inne wszelkie urzędy z woiewództw y powiatów xięstwa Lit., te którebykolwiek strona użyć zechciała czynić, wolności dopuszczenia u nas urzędu dopraszał y expostulował.

A tak my urząd, w tey sprawie imci pana instygatora sądowego z zniewiernemi żydami, starszemi, szynkarzami y innemi, w mieście Grodnie mieszkaiącemi, bacząc to, iż obżałowani żydzi za potrzychkrotnym z nakazu naszego ieneralskim przywołaniem, iako się sami do prawa nie stanowili, ani żadney wiadomości nam urzędowi y stronie swey przeciwney o niestaniu swym nie uczynili: przeto my, urząd, obżałowanych żydów Grodzieńskich, iako prawu nie posłusznych, na upad w rzeczy zdaiemy, a według prawa, żałoby y domawiania się actoreae partis patrona, aby obżałowani żydzi in virtute praw y constytucyi, tudzież przywileiów y dokumentów, miastu nadanych czeladzi chrześciańskiey trzymać y onym posługiwać kazać nie ważyli się, nakazuiemy. Handle swe także mimo przywileiu y nad ustawę, według dokumentów należące, nie ustawiali, przysądzamy dekretem, ab antiquo ferowanym, aby dość czynili iniungimus. Jeśliby co miasto przez trąbę abo zwierzchność swą ogłosiło, iako zwierzchności swey parierować musieli, decernimus; miary, wagi, woskoboynie y inne

wszelkie prowenta miastu restytucyą uczynili, nakazuiemy. Przez instynkt swóy żołnierzów y ludzi woyskowych, tak w mieście, iako y po folwarkach do miasta należących, lokować nie ważyli się—przykazuiemy. Czynsze od kramów zaległe y od innych placów, według rewizyi kwitów, aby miastu iuxta privilegia oddane były—decernimus. Z iuryzdyki grodzkiey y mieyskiey nie wyłamywać się uznawamy. Na restauracią ratusza, in fundamento dekretu surrogatorskiego, datą w nim wyrażoną, aby satisfakcyą uczynili y we wszelkich praetensyach, na pięćdziesiąt tysięcy wynoszących, exolucyą uczynili, przysądzamy. Ex quo zaś będąc zapozwani obżałowani żydzi do prawa nie stawali, iako prawu nieposłusznych, na banicyą wieczną, doczesną y infamią, vigore prawa pospolitego, wskazuiemy. A za summę, wskazaną w tym dekrecie, wyrażoną, mocną a nieodwłoczną exekucyą, nie oglądaiąc się na żadne ni od kogo bronienie, etiam forti manu, iako w ostatnim punkcie przewodu prawa, mota nobilitate, na wszelkich dobrach żydów Grodzieńskich leżących, ruchomych, żydów, summach pieniężnych, gdzie u kogokolwiek będących, domach, kramach, sklepach, towarach, na wszelkich mieyscach, gościńcach, targach, iarmarkach, a in defectu na samych osobach sequestrować, requirować, wolno dopuszczamy, pozwalamy. A gdy dzień czternasty miesiąca y roku tegoż przypadł, tedy Samuel Łuckiewicz—ienerał i. k. mości powiatu Grodzieńskiego niewiernych żydów, starszych, szynkarzów y wszytkich żydów Grodzieńskich za banitów doczesnych, wiecznych y infamisów w izbie sądowey et in foro publico publikował, proklamował y obwołał y tey swoiey publikacyey relatią, a loco publicationis rediens, iudicialiter zeznał, która sprawa iest do xiąg grodzkich zapisaną.

1713 г.

Изъ книги за 1713 годъ, стр. 197.

8. Жалоба администраторовъ Городненскаго повѣта на старшихъ жидовъ Городненскаго кагала.

Администраторы чоповаго и шеляжнаго Городненскаго повѣта приносятъ жалобу на Городненскихъ жидовъ въ томъ, что они не только не хотятъ вносить установленной платы, и подвергаться ревизіи, но объявили имъ еще, что они не потерпятъ ревизіи и будутъ защищаться; что дѣйствительно во время ревизіи они напали на администраторовъ и избили ихъ, отказавшись уплачивать пошлины и на будущее время.

Roku tysiąc siedmset trzynastego, miesiąca Marca trzeciego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim przede mną Janem Grothuzem—podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od wielmożnego imci pana Hrehorego Józefa Kotowicza—łowczego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, ustanowionym, żałował y solenniter protestował się imci pan Jan Suchodolski—pod-

czaszy Liwski y imći pan Sebestian Wołkowycki—horodniczy powiatu Grodzieńskiego, administratorowie czopowego y szelężnego powiatu Grodzieńskiego, na rok tysiąc siedmset trzynasty obrani, przeciwko niewiernym Jownie Leypuńskiemu, starszemu miesięcznemu y innym starszym tegorocznym, także przeciwko Faywiszowi Jankielowiczowi, Josielowi Wolfowiczowi, Mayrymowi Abramowiczowi, Meierowi Joszelewiczowi Czarnemu, Wigdorowi Łaponosemu Hurkowi, iako samym buntu y rebelliey principałom, excipuiąc od tego gminu y szynkarzów wszystkich y innych dobremu porządkowi y ordinaciey powiatowey posłusznemi bydź chcących, o to y takowym sposobem:

Iż niedosyć popełniaiąc iawną renitentią, upor y złość dla prywatney swoiey z szynkarzów depektaciey, uczyniwszy namowę w szkole swey, zawołać kazali, aby żaden z szynkarzów do żałuiących ichmościów panów administratorów chodzić nie ważył się iako o tym protestatia na dniu trzynastym Februarii roku teraznieyszego uczyniona szerzey rzecz w sobie wyraża. Lecz tym nie kontuiąc się,owszem zawzięty swóy upor, złość y oczywiście peculatum popełniaiąc, gdy ichmość panowie administratorowie dla spisowania robienia wszelkich liquorów y szynkowania, in virtute decretu limitationis pierwszey cadentiey sądów skarbowych,pana Franciszka Pawłowicza y Kuszela Litmanowicza arendarza promowego z uniwersałem swym przysłali y on apud valvas szkoły y kramów publikować, a succollectorom swym rewizią sklepów, piwnic, browarów, alembików, szynków czynić y spisować zlecili, naypierwiey wyż pomienione osoby obżałowane, iako principały, nazbierawszy do siebie hultaystwa swego żydowskiego, biegunów, siemierników, z tym na Zamkowey ulicy kupę stanąwszy, odezwali się, że sklepów rewidować nie damy y bronić się będziemy, a w ostatku kto póydzie do sklepu, w których potaiemnie przepędzaią na alembikach gorzałki, wezmie kijem po głowie; iaką zaś powiat postanowi taryffę pp. administratorom w oczy rzuciemy z ichmcią solarium. Co im do naszych prywatnych rządów? Kuszela zaś Litmanowicza porwać między się y ubić chcieli, a że ucieczką salwował się, wykląć z szkoły y takowych zażyć sposobów, żeby w mieście się nie osiedział deklarowali. Te zaś prywatne obżałowanych w kilkunastu osobach rządy, iako się w pierwszey wyraziło protestaciey iuż chrześcian szynkarzów zgubili y swoie wyniszczyli pospólstwo, na co wszyscy utyskuią, tylko ob metum starszych, którzy iako chcą tak y osądzą, podatkiem kogo chcą obłożą, publice odezwać się nie mogą tylko prywatnie o tym informuią. A ieszcze niedość tego, gdy continuiąc swoię succollectorską powinność,pan Pawłowicz do żyda Meiera Jouzelewicza, który z soboty na niedzielę w nocy potaiemnie wódkę przepędzać założył, chcąc rewidować, kołatał, tenże Meier na większy contempt sądów y ichmości panów administratorów, sierżanta w siebie stoiącego namówił, aby wypadszy pohałasował y pobił, iakoż pomięniony szerżant, z namówy tegoż Meiera, y z nimże samym wypadszy szerżant szpadą, a żyd kiiem pana Pawłowicza bili, że ledwo przed nimi uszedł. A ieszcze na większy contempt uniwersały, do kramów y szkoły poprzybiiane, pooddzierać kazali, czego executorem był, z namowy conprincipałów swych, żyd Josio Wolfowicz na Horodnicy y te uniwersały pooddzierał. Za takowym buntem y reni-

tentią szynkarze do ich mści panów administratorów y succollectorów ich chodzić, opowiadać się nie śmieli y nie chodzili, a wyż pomienieni obżałowani, którzy szynki maią, miody y gorzałki dniem y nocą robiąc, pełne sklepy trunków nastawiali, mieniąc, że to ieszcze z roku przeszłego nie wyszynkowane zostały, a innym pod winą z kahału piwa robić, miody sycić y gorzałki kurzyć zakazali. Co że w samey rzeczy nie iest, ale na iedną elusią podarku publicznego każdy zważyć może. A zatym ichmość panowie administratorowie w functiey swoiey żadnego nie maią progressu, owszem przez rebellią zatamowani, maiąc dispositią y sądu de certa z tych dwóch miesięcy a die prima Januarii szynków proportione informować nie mogąc, dalszey zaś szkodzie swey y całego powiatu, a poskromieniu swey woli zabiegaiąc, chcąc o to prawnie czynić y poen prawnych dochodzić, dali tę swoię protestatią do xiąg grodzkich Grodzieńskich ku zapisaniu.

1713 г.

Изъ книги за 1713 годъ, стр. 685.

9. Упоминальный листъ короля Августа II-го Городненскому кагалу.

Король Августъ II-й поставляетъ на видъ Городненскому кагалу кляузничества и разныя зазорные поступки представителей его — раввиновъ Зельмана и Файвиша и предписываетъ ему лишить их раввинскаго званія на всю жизнь; на мѣсто же ихъ избрать новыхъ раввиновъ надежной честности, и, приведши въ извѣстность свои дѣла, прислать къ нему двухъ довѣренныхъ депутатовъ.

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego trzynastego, miesiąca Julii dwudziestego siódmego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Janem Jerzym Grothuzem — podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, stanąwszy personaliter imci pan Alexander Proniewski, list upominalny nayiaśnieyszego króla imści na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną ad acta xiąg grodu Grodzieńskiego podał, potrzebuiąc, aby był przyięty y w xięgi wpisany, który, za przyięciem od słowa do słowa wpisuiąc, tak się w sobie ma:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Niewiernym żydom kahału Grodzieńskiego do wiadomości podaiemy. Doniesiono nam iest przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, iakoby niewiernych żydów kahału Grodzieńskiego, tak częste nam suppliki a skargi na urodzonego Hrehorego Kotowicza — łowczego w. x. Lit., starostę naszego Grodzieńskiego, nie tylko były fałszywie, ale też przez subordynowanych dwóch starszych żydów, imieniem Zelmana y Faywisza, te do nas fomentowane dochodziły kwerele bez wiadomości całego kahału, który dla pomienionych niewiernych dwóch żydów musi ponosić róż-

ne z ich okazii expensa y nie małe składać summy. Czemu my, wcześnie zabiegaiąc, żeby się niesłusznie przerzeczonych dwóch starszych żydów exakcye nie rozszerzały, z fałszywemi ich, iako na functii starszeństwa kahalskiego zostaiących, radami kahał się nie uwodził, surowie przykazuiemy y upominamy, abyście natychmiast tych dwóch przerzeczonych niewiernych żydów, imieniem Zelmana y Faywisza, z starszeństwa kahału Grodzieńskiego degradowali, a na onych mieysce, według prawa y zwyczaiów swoich drugich obrali, nigdy onych w przyszły czas więcey nie obieraiąc, abyśmy zaś wiedzieć mogli, iak wielkieście wy dla nich ponieśli extorsye; wola nasza iest, abyście z doskonałą y zupełną wszystkich szkod swoich connotacyą, dwóch wiary godnych z pośrzodku siebie do nas wyprawili żydów. Co iako wyraźna iest nasza wola, tak dla większey wiary y wagi, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w kancelaryi naszey mnieyszey w. x. Lit., dnia dwudziestego pierwszego miesiąca Lipca, roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego trzynastego, panowania naszego siedmnastego roku. U tego listu upominalnego przy pieczęci mnieyszey w. x. Lit., podpis ręki iaśnie wielmożnego imci oświeconego xięcia imci Czartoryskiego—podkanclerza w. x. Lit. tymi słowy: Kazimierz xiąże Czartoryski — podkanclerzy w. x. Lit. mp. Który to ten list upominalny, zapodaniem onego przez osobę w wierzchu mianowaną, iest do xiąg grodzkich Grodzieńskich wpisany.

1713 г.

Изъ книги за 1739 годъ, стр. 518.

10. Привилегія короля Августа II-го, данная Кальварійскимъ жидамъ въ Керсновскомъ лѣсничествѣ.

Въ этой привилегіи король Августъ II-й, по просьбѣ «*невѣрнаго жида, однакоже вѣрно ему служащаго*», Пинкаса Исааковича, даетъ жидамъ новозаселеннаго мѣстечка Кальваріи права, равныя правамъ другихъ жидовъ в. кн. Литовскаго, т. е. селиться, пріобрѣтать земли, заниматься торговлею, корчемствомъ и ремеслами, въ спорахъ съ христіанами судиться въ гродскомъ судѣ съ правомъ апелляціи къ королю, въ спорахъ между собой— въ кагалѣ, хоронить тѣла умершихъ во всякіе дни, исключая *католическихъ* праздниковъ *Пасхи и Рождества* и провозить ихъ на кладбище чрезъ всякія улицы; не зависѣть отъ цеховъ и не являться въ суды во время субботнихъ дней; выстроить синагогу на какомъ угодно мѣстѣ—деревянную или каменную, но не выше *католическаго костела*, и др. вольности. Король тѣмъ съ большимъ удовольствіемъ даетъ помянутымъ жидамъ эти права и вольности, что оныя были еще прежде него дарованы евреямъ королемъ Владиславомъ IV и подтверждены Яномъ Казиміромъ въ то время, когда они сидѣли еще на старомъ мѣстѣ.

Roku tysiąc siedmset trzydziestego dziewiątego, miesiąca Augusta ośmnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstarościm

sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imć pana Michała Józefa Massalskiego — woiewody Mścisławskiego, Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty ustanowionym, stanąwszy personaliter niewierny żyd Mowsza Eufraimowicz — szkolnik synagogi Grodzieńskiey, przywiley nayiaśnieyszego króla iego mości Augusta wtórego, na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad acta grodu Grodzieńskiego podał, potrzebuiąc, aby był przyięty y do xiąg wpisany, który, za przyięciem wpisuiąc w xięgi, de verbo ad verbum tak się w sobie ma:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem przywileiem naszym, komu o tym wiedzieć należy. Suplikował do nas przez panów rad y urzędników naszych, przy boku naszym na ten czas rezyduiących, niewierny, wiernie iednak nam w różnych okazyach zasłużony, żyd Pinkas Izakowicz—servitor nasz, imieniem niewiernych żydów wszytkich obywatelów miasteczka Kalwaryi, w leśnictwie naszym Kiersnowskim leżącego, abyśmy na nowym osadzeniu tego miasteczka, przez w. Marciana Wołowicza — marszałka w. x. Lit. założonego, żydów obywatelów tamecznych, którzy się na tę nową swobodę y nowe miasteczko zgromadzili, przywileiem naszym na wolnościach podług przywileiów nayiaśnieyszych antecessorów naszych, iako to: od nayiaśnieyszego króla iego mości ś. p. Władysława czwartego przywileiu, de data w Warszawie, dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Decembra, roku tysiąc sześćset czterdziestego szóstego, wszytkim żydom obywatelom w w. x. Lit. mieszkaiącym, nadanego y od nayiaśnieyszego ś. p. Jana Kazimierza osobliwym przywileiem, pod datą w Krakowie na seymie koronacyi, dnia siódmego miesiąca Lutego, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego aprobowanego, zachowali y obwarowali. My tedy król, za radą panów rad y urzędników naszych, przy boku naszym rezyduiących, stosuiąc się do przywileiów nayiaśnieyszych antecessorów naszych, tym osobliwym przywileiem naszym pomienionych niewiernych żydów, na tę nową osiadłość do miasteczka Kalwaryi, w leśnictwie naszym Kiersnowskim przybyłych, przy wszelkich wolnościach, handlach kupieckich, których kolwiek we wszytkich miastach naszych w w. x. Lit. będących, insi żydzi zażywaią y tych niewiernych żydów Kalwaryiskich zachowuiemy, deklaruiąc im y pozwalaiąc przykładem miast naszych, że im wolno w domach swoich własnych y naiemnych wszelakich pożytków zażywać, napoie szynkowne, kromy y siemiery otworzyste mieć y w nich wszelkie towary mnieysze y większe, droższe y poślednieysze handlować y bezpiecznie wykładać, funtem ważyć y łokciem mierzyć y wszelakich utściwych sposobów kupieckich y handlów gospodarskich do przystoynego pożywienia zażywać, szkołę sobie mieć, lub budowaną lub murowaną, ieno aby niższa była za kościół, y okopisko, podług obrzędów swoich, trzymać, ciała umarłych na też okopisko w każde dni, każdą ulicą, bez żadney ni od kogo przeszkody nieść y grzebść, okrom dni świątecznych, chwalebnych, które solenniter kościół święty rzymski katolicki obserwuie osobliwie w dni wielkonocne świąteczne y Bożego narodzenia, rzemiosła swoie, tak iako w wyższych miastach wolno im używać y nim zarabiać, iako to: krawieckim, kuśnierskim, szmuklerskim, blacharskim y inszemi, którychkolwiek według dawnieyszych przywileiów wszytkim żydom, w w. x. Lit. mieszkaiącym służą-

cym, do pożywienia wolność daiemy, w których to rzemiosłach iakichkolwiek zostaiący tameczni niewierni żydzi, obywatele, do żadnych cechów y powinności cechowych tamecznego miasteczka należeć nie maią; iatki, rzeźnice wolno im zbudować y w nich rzeźnikom żydowskim mięsa wszelakie przedawać, do sądów mieyskich nie maią należeć pomienieni niewierni żydzi, a gdy sprawa między żydem a chrześcianinem przypadnie, dwór ma sądzić, a ztamtąd wolna apellacya do sądów naszych zadwornych; w sprawach zaś żyda z żydem powinni będą u swego żydowskiego rozsądzić się sądu, czego dwór nie ma bronić, ale owszem dopuścić. W szabaty y insze dni żydowskich świąt, takoż w dni targowe nie maią być do prawa pociągani, nawiązka zaś żydowi taka ma być dawana, iaka iest w statucie w. x. Lit. opisana; kupcy zagraniczne w żadne dni targowe przeszkadzać tamecznym niewiernym żydom nie maią, osobliwie łokciem mierzyć, funtem przedawać, chyba ogółem towary wszelkie do kupców pomienionego miasteczka przywozić y przedawać wolno. Przy których to wszytkich wzwyż wyrażonych wolnościach y pożytków, tak iako żydzi Wileńscy y Grodzieńscy maią, zachowuiemy y aby w spokoynie przy tym naszym przywileiu bez żadney od duchownych, iako y od świeckich przeszkody zachowani byli, pilno mieć chcemy. Na co, dla lepszey wagi, ręką naszą podpisawszy, pieczęć wielką w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia trzydziestego miesiąca Sierpnia, roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego trzynastego, panowania naszego szesnastego roku.

U tego przywileiu, przy pieczęci wielkiey w. x. Lit. podpis ręki nayiaśnieyszego króla iegomości Augusta wtórego w te słowa pisany: Augustus rex. Na dole tego przywileiu notacya takowemi wyrażona słowy: Przywiley niewiernym żydom przykahałku Kalwaryskiego w leśnictwie Kiersnowskim służący. Na drugiey stronie tego przywileiu na samey pieczęci notacya z takowym wyrażeniem: Pro cancelariatu celsissimi ac illustrissimi principis Casimiri ducis in Clevan et Żukow Czartoryski procancelarii magni ducatus Lit. Vieliscensis, Uświatensis etc. capitanei, sigillatum est in actis. Michael Constantinus Rogala Niwicki — pincerna Staro-Duboviensis S. R. maiestatis sigilli m. d. Lit. secretarius. Który to przywiley, za podaniem onego przez osobę w wierzchu mianowaną do akt, iest do xiąg urzędowych przyięty y wpisany.

1717 г.

Изъ книги за 1721 годъ, стр. 8.

11. Подтвердительная привилегія короля Августа II-го жидамъ Городненской экономіи.

Король Августъ II-й даетъ знать этого привилегію губернаторамъ или администраторамъ, чтобы они не взимали съ шинкарей жидовъ Городненскаго кагала капщизны болѣе 50 копъ. При этомъ подтверждаетъ жидамъ и ихъ прежнія привилегіи и вольности.

Roku tysiąc siedmset dwudziestego pierwszego, miesiąca Januarii czwartego dnia.

Na urzędzie i. k. mści Grodzieńskim, przede mną Janem Kazimierzem Tymińskim—podstarościm sądowym powia-

tu Grodzieńskiego od wielmożnego imć pana Hrehorego Józefa Kotowicza—łowczego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, ustanowionym, stanowszy personaliter niewierny Faywisz Aronowicz, list przywiley confirmacyiny, od nayiaśnieyszego króla i. mści szynkarzom Grodzieńskim dany y służący, na rzecz w nim y tu niżey opisaną, ad acta grodu Grodzieńskiego podał, którego listu tenor talis:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym wszem wobec y każdemu rozosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż z wrodzoney naszey ku poddanym łaskawości przez panów rad naszych, przy boku naszym zostaiących, supplikowali nam niewierni żydzi kahału Grodzieńskiego, w dobrach stołowych naszych zostaiący, których pod protekcyą naszą bierzemy, przy prawach dawnych, od antecessorów naszych nadanych, konserwować chcemy y zachowuiemy, aby zkapszczyznę od rożnych szynków, nad pięćdziesiąt kop Litewskich, urodzeni gubernatorowie lub administratorowie w oekonomiey naszey Grodzieńskiey nie wyciągali, roskazuiemy y żeby pomienionych żydów kahału Grodzieńskiego przy dawnych prawach, od antecessorów y od nas samych nadanych, tudzież ninieyszym konfirmacyey naszey nienarusznie zachowali y od wszystkich zachować starali się dla łaski naszey. Na co się dla lepszey wiary, ręką własną podpisawszy, pieczęć pokoiową przycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego pierwszego miesiąca Lutego, roku tysiąc siedmset siedmnastego, panowania naszego dwudziestego pierwszego roku.

U tego przywileiu confirmacyinego przy pieczęci pokoiowey królewskiey podpisy takowe: Augustus rex; Franciszek Maxymilian z Tęczyna Ossoliński—podskarbi nadworny korony. Który to przywiley confirmacyiny, za podaniem onego przez osobę wyż wyrażoną do akt, iest do xiąg grodzkich Grodzieńskich przyięty y wpisany. Pisan w Grodnie.

1717 г.

Изъ книги за 1717 годъ, стр. 522.

12. Жалоба Пинскихъ мѣщанъ на крайнее размноженіе жидовъ въ г. Пинскѣ и происходящую отъ туда нищету городскихъ обывателей христіянъ.

Пинскіе мѣщане жалуются на свое бѣдственное положеніе и крайнее обнищаніе, происшедшія благодаря быстрому развитію и наплыву въ городъ жидовъ. Они указываютъ на свои древнѣйшія привилегіи, ограничивавшія распространеніе и злоупотребленія жидовъ, указываютъ на сеймовыя конституціи, относящіяся къ этому же предмету и явное ихъ неисполненіе жидами, а равно и другихъ предписаній закона. Не смотря на привилегію Владислава IV, воспрещавшую жидамъ селиться въ Пинскѣ болѣе 18 человѣкъ, въ 1660 году, количество ихъ возросло до 600. Не смотря на привилегіи, запрещавшія жидамъ ремесла и торговлю, перекупничество, фальшивые вѣсы и мѣры, они пользуются всѣмъ этимъ въ настоящее время и не желаютъ вносить въ ратушу слѣдуемыхъ съ нихъ торговыхъ и ремесленныхъ пошлинъ. Такъ они обѣщались платить помѣрчое по 40 злотыхъ и не платать уже лѣтъ 20; не плататъ также и другихъ по-

винностей ратушѣ. Вслѣдствіе такихъ злоупотребленій мѣщане Пинскіе—христіане обнищали до послѣдней степени, равно какъ и городъ. Шведское нашествіе, легшее, благодаря старанію тѣхъ же жидовъ, всею своею тяжестію на однихъ христіанъ, окончательно разорило ихъ, вслѣдствіе чего многіе изъ нихъ ушли въ сосѣднія мѣстности къ помѣщикамъ и духовенству. Бѣгство ихъ возросло до такихъ размѣровъ, что изъ 299 гиберныхъ дымовъ 1687 года, въ 1690 году ихъ осталось только 15. Несмотря на такое обнищаніе жителей и города, жиды не соглашаются вносить и не вносятъ въ теченіи 50 лѣтъ и тѣхъ 30 злотыхъ гиберны, на которые дала согласіе жидовская синагога. Вслѣдствіе этого Пинскіе мѣщане просятъ судъ вникнуть въ это дѣло и разслѣдовать его по справедливости, не упуская изъ виду и другихъ спорныхъ дѣлъ, бывшихъ у нихъ—мѣщанъ съ жидами.

Roku 1717, mięsiąca Septembra iedynastego dnia.

Solenniter protestował się imć pan Józef Plaskowski—łowczy powiatu Pińskiego, iako przysięgły lantwoyt maydeburgii miasta ikmści Pińska, imieniem ubogich chrześcian w Pińsku, bez żadnych handlów, tylko z pracy rąk swoich żyiących, na niewiernych żydów, mieszkaiących w mieście Pińsku, a mianowicie starszych synagogi Pińskiey: Ayzyka Boruchowicza, Faibisza y Jowzela Pohostskich, Azyaszewicza, Ayzyka Oszerowicza y innych comprincypałów, imże imionami y przezwiskami wiadomych, a oraz y na Arona szkolnika, turbatora niewinności chrześciańskiey o to y w ten sposób:

Iż miasto ikmści Pińsk, od ś. p. nayiaśnieyszego króla imć Stefana, maiąc przywiley na maydeburg, przykładem innych w Koronie polskiey y w w. x. Lit. miast stołecznych maydeburgskich, pod datą roku 1581 dnia 20 Stycznia w Mielczycach conferowany, który w roku 1589, miesiąca Czerwca 15 dnia w Wilnie ś. p. naiaśnieyszy król imści Zygmunt III approbował, a potym w roku 1633, dnia 5 Marca, w Krakowie, naiaśnieyszy król imści Władysław IV approbowawszy przywileie antecessorów swoich, obiaśnił y nadał pożytki miastu, arędę, młyn, woskoboynie, wagę, pomierne, wolne obieranie woyta, domów że żydom nie wolno noviter budować, bo ich tylko pod onczas w Pińsku na żydowskiey ulicy 18 żydów gospodarzów mieszkało, placów żadnych kupować y że zarówno z miastem ciężary ponosić żydzi maią, y inne przyczyny wolności na rozmnożenie chrześciaństwa. Co wszystko w roku 1650, 31 xbris naiaśnieyszy król imści Kazimierz cum maiori additamento w Warszawie konfirmował y stosownie nadał. A zatym od ś. p. naiasnieyszych królów ichmościów Michała, Jana III y teraz nam szczęśliwie panuiącego naiaśnieyszego króla imści Augusta na to wszystko przywileia conferowane sobie chrześcianie, obywatele miasta Pińska maią. O czym wszystkim złośliwi żydzi wiedząc, różnemi czasy y laty confirmowane constitutiami rzeczy pospolitey przywileie y prawa y dekreta, a mianowicie anni 1641, a anni 1661 fol: 30, a nadto aby towarów, żywności zakupować, uprzedzaiąc chrześcian, nie ważyły się constitutione 1588, folio 490, tak też constitutione 1662, fol. 28 y o innych sobie niepomyślnych constituciach rzeczy pospolitey wiedząc, iako to 1565, fol. 98 aby żydzi chrześcian utriusque sexus na służbie u siebie nie ważyli się chować, pod winą sta grzywień y że grody y maydeburgi tego postrzegać maią, które wszystkie konstitucie rzeczy p-tey

y przywileia miasta Pińska z gruntu wywrócili y do extremum exitium fortuny wszystkich chrześcian różnymi sztukami przyprowadzili, tak, iż iuż liberrime sobie wszystkie domy y place chrześciańskie, a nadto y cechowe, iako do krawieckiego, kosznierskiego, kowalskiego, rzeznickiego, szewieckiego cechu pod siebie, niby pokupiwszy, podgarneli, miary podkątne w każdym domu illicite chowaiąc, za co przeszłych lat po zł. 40 na rok do ratusza płacili, teraz od lat naymniey 20 płacić nie chcą; arędę na siebie od dawnych lat obiowszy, kiedy tylko ubogi maydeburgi w roku 1660 budkę iedną miał dla wolnego szynku trunków do intraty ratuszowey w rynku y z tego sztucznie wyzuli chrześcian, bo obiowszy na siebie kahał Piński, których iuż teraz na 600 domów naymniey liczyć się może, postąpili do ratusza płacić co rok po zł. 30 y na to w roku 1660 zapis swóy dali żydzi Pińscy magistratowi Pińskiemu, czego nietylko niepłacą, ale ieszcze inevitabili odio ubogich ludzi prześladuią, przechwałki y odpowiedzi na zdrowie mieszcan y samego imć pana łowczego czynią, iako to w roku 1706 podczas incursii szwedskiey sami wszystkie swoie domy ochronili, a szlacheckie y chrześciańskie popalić nie bronili, takoż gdy ta publica clades stała się w mieście Pińsku, dwor imć pana Plaskowickiego — łowczego powiatu Pińskiego, w którym akta wszystkie y inne dowody, któremi dekretami konwincować można było żydów, zgorzały tylko ledwo szufladkę z niektóremi przywileiami gospodarz za wodę uwieść mógł, które to przywileia czasu kontrowersii produkowane będą. In ulteriori tedy progressu, gdy w roku 1690 konstitucia rzeczypospolitey libertatią placów, gruntów, młynu, łąk uczyniła, iaśnie wielmożnemu imć panu Dolskiemu—marszałkowi w w. x. Lit. pro praeclaris gestis in republica, za tym abiuratowych dymów, których było anno 1667 dymów 299, przez wielorakie uciski z inventii żydowskiey, rediit w abiuracie anni 1690 do dymów tylko 15, a ubodzy chrześcianie, z pracy rąk swoich żyiący, żadnych gruntów, handlów niemaiący, częścią do Karolina, iako libertowanego miasta, częścią przyięci są z duszami od stanu duchownego y od ichmć panów obywatelów powiatu Pińskiego, że ex misericordia żyią. Co gdy żałuiący imć pan Plaskowicki ob nexum iuramenti sui nie tylko podczas confederacii na kommissii y w Brześciu domawiał się, ale też y w Warszawie, a ieszcze w Wilnie in anno 1712 prosił o compassyą, aby ieżeli przy konstitucyi rzeczypospolitey że wolni maią być od hyberny zostać nie mogą, przynaymniey aby de iustitia ufolgowano chrześcianom dla odeszłych do Karolina tak wielu gruntów y dymów chrześciańskich, iakoż gdy nie tylko w Brześciu stanęła deklaracia compassionis, ale też y zwoli iaśnie wielmożnego imć pana hetmana w. x. Lit. imć pan Stancewicz, regent kancellaryi, sam swoią ręką napisał, wiele dawać maią żydzi hyberny, a wiele ubodzy chrześcianie; trzymaiąc się którey słuszności ex munere officii sui imć pan łowczy Piński podał regimentowi, repartitią maiącemu w Pińsku regiestr do wybierania hyberny z pozostałych morgów mieskich w różnych ludzi będących. A nienasyceni żydzi krwi chrześciańskiey, pilnuiąc professyi swoiey, aby iako kolwiek mogli prześladować y szkodzić chrześcianom, nullissime żałuiącego imć pana łowczego Pińskiego y ubogich chrześcian zapozwali, rozumieiąc że żadney ani ochoty, ani gotowości w tak pręd-

kim czasie na obronę ucisku chrześciańskiego nie naydą, ile wszystkie podgorzały podczas incursiey szwedzkiey z instynktu onych dokumenta, a zatym że włożą niewinny ciężar na dalszą oppressią ubogich chrześcian. Chcąc tedy imć pan łowczy Piński utrzymać takową repartitią hyberny, iaką podał ichmć panom żołnierzom, a według zapisu synagogi Pińskiey od roku 1660 po zł. 30 rachuiąc za łat 57 zł. 1740 na reparacią ratusza y na wypłacenie długów różnych ratuszowych, zdawna na hybernę zaciągnionych, także y na dalsze prawne expensa z tymiż żydami y o różne praetensye maydeburskie od żydów odebrać, a oraz y aby pro ulteriori tempore warować securitatem miasta, aby ten prowent od żydów nie ginął, niemniey aby za pomierne, za które po zł. 40 do ratusza płacili, a przez lat 20 w tych rewoluciach rzeczyp-tey, a za zginieniem chrześcian wypłacać nie chcieli y nie chcą, za co zł. 800 należy się od nich, y aby in posterum pokątnych miar na przeszkodę mieyskiego prowentu, a dla oszukania ludzi nie ważyli się chować, także za chowanie chrześcianek y parobków na usłudze sroczney w mieście Pińsku od wielu lat poenas arbitrarias uznania et in posterum zakazania, sub rigore iuris na tychże niewiernych żydów, uprzedzania chrześcian w kupowaniu żywności, towarów, wybiegania za miasto y inne abusus, które za rozmnożeniem swoim illicite czynią, iako to ścieśnienia y przyimowania ulic do dworów swoich, nabywania placów mieyskich y budowania się bez żadnych wiadomości mieyskich, przywrócenia domów cechowych do ratusza, płacenia wszelkich powinności temuż ratuszowi y od dalszego prześladowania ubogich chrześcian, aby ich przez dekret compescere można, tą swoią manifestacią do xiąg urzędowych dał zapisać, salva melioratione tey albo inney zapisania protestacyi.

1720 г.

Изъ книги за 1744 годъ, стр. 979.

13. Подтвердительная привилегія короля Августа II-го всѣхъ прежнихъ привилегій, данныхъ жидамъ в. кн. Литовскаго. *)

Roku tysiąc siedmset czterdziestego czwartego, miesiąca Nowembra dziewiętnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od i. w. imć pana Michała Józefa Massalskiego—kasztelana Wileńskiego, hetmana polnego w. x. Lit., Grodzieńskiego sądowego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionym, stanąwszy persona-

*) Въ документѣ этомъ повторяются тѣже самыя привилегіи, которыя напечатаны въ числѣ актовъ Брестскаго гродскаго суда, подъ № 472; но такъ какъ въ этомъ послѣднемъ встрѣчаются нѣкоторыя отличія отъ перваго— и въ языкѣ и въ подробностяхъ, то коммиссія почла необходимымъ напечатать и этотъ, какъ варіантъ перваго.

liter niewierny żyd Cadyk Abramowicz—szkolnik y pisarz kahału Grodzieńskiego, tę konfirmacyą wszystkich praw y przywileiów wszystkich żydów w. x. Lit. ad acta podał, potrzebuiąc aby była przyięta y wpisana, za przyięciem którey, de verbo ad verbum wpisuiąc w xięgi, tenor sequitur talis:

August wtory, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem naszym, komuby to wiedzieć o tym należało. Pokładany był przed nami przywiley konfirmacyiny praw, żydom w. x. Lit. służący, na pargaminie, księgami (sic) pisany, cały, zupełny, nienaruszony y żadney w sobie nie maiący wątpliwości, z podpisem nayiaśnieyszego ś. p. króla imści Jana trzeciego, także z podpisem ręki w. imć pana Michała Druckiego Sokolińskiego—pisarza w. x. Lit., de data w Krakowie, dnia trzeciego miesiąca Apryla, roku Pańskiego MDCLXXVI, y wniesiona iest do nas przez niektórych panów rad y urzędników naszych dwornych, przy boku naszym na tenczas będących, imieniem żydów miast naszych Brzeskiego, Grodzieńskiego, Pińskiego, Wileńskiego y innych miast y miasteczek, w w. x. Lit. będących, abyśmy takowy confirmationis przywiley osobliwą mocą y powagą naszą królewską, ni w czym nie deroguiąc onemu, stwierdzili, zmocnili y approbowali, y w ten czas list confirmacyiny słowo do słowa wpisać rozkazali, który wpisuiąc tak się w sobie ma:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komuby o tym wiedzieć należało. Pokładany był przed nami przywiley nayiaśnieyszego króla imści Michała z podpisem ręki, także y wielebnego Waleriana Stanisława Judyckiego—archidiakona Wileńskiego, pisarza w. x. Lit., z podpisem ręki, de data w Krakowie, dnia VI miesiąca Nowembra, roku Pańskiego MDCLXIX, y wniesiona iest do nas przez niektórych rad y urzędników naszych dwornych, przy boku naszym na tenczas będących, imieniem żydów miast naszych Brzeskiego, Grodzieńskiego, Pińskiego, Wileńskiego y innych miast y miasteczek naszych, w w. x. Lit. będących, abyśmy takowy confirmationis przywiley osobliwą mocą y powagą naszą królewską, w niczym nie deroguiąc onym, stwierdzili, zmocnili y approbowali, w ten nasz list confirmacyiny słowo do słowa wpisać rozkazali, który wpisuiąc tak się w sobie ma:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu by o tym wiedzieć należało. Pokładany był przed nami przywiley nayiaśnieyszego króla imć Jana Kazimierza, antecessora naszego, podpisany, y pieczęcią w. x. Lit. zapieczętowany, żydom w. x. Lit. służący, y doniesiona nam iest proźba imieniem żydów miast naszych Brzeskiego, Grodzieńskiego, Pińskiego, Wileńskiego y innych miast, miasteczek naszych ww. x. Lit. będących, abyśmy takowy przywiley mocą y powagą naszą królewską we wszystkich onego punktach, clauzulach y artykułach zmocnili, stwierdzili y ratyfikowali, który, słowo w słowo wpisuiąc, tak się w sobie ma:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu to wiedzieć należy. Torem nayiaśnieyszych antecessorów naszych, królów polskich y wielkich xiążąt litewskich idąc, wprzód przy szczęśliwey przez wolne y zgodne suffragia od wolnych obóyga narodów korony polskiey y w. x. Lit. na państwo tey zacney rzeczy-pospolitey inaugaracyi, a potym przy świątobliwey koronacyi naszey wszystkie prawa, przywileia, wolności, swobody, zwyczaie y praerogatywy, od

przodków naszych nadane, pozwolone y zachowane, publiczne y prywatne wszystkim stanom y obywatelom koronnym y w. x. Lit. przysięgą naszą królewską potwierdziliśmy y całość onych ze wszech miar postrzegać obowiązaliśmy się. Temu więc obowiązkowi naszemu po wszystkie dni panowania naszego dosyć czynić gotowi będąc, podług chwalebnego przodków naszych postanowienia y zwyczaiu, cokolwiek y do partykularnego tychże praw, przywileiów y swobód wolności, któremi się poddani państw naszych szczycą y cieszą obwarowania y nowych według czasu, potrzeby y słuszności porządkiem prawnym przyczynienia ściąga się, chętnie do tego wszystkiego wolą naszą skłaniamy. Donieśli tedy nam przez suplikę swą Łazarz y Jonasz Moyżeszowiczowie—żydzi Wileńscy, także Samuel Salamonowicz, Icko Faywiszowicz y Boruch Nachmanowicz prozbę swoią y wszystkich żydów w. x. Lit., a mianowicie w stołecznym mieście Wileńskim, Brześciu, Mohilewie, Mińsku, Grodnie, Słucku, Pińsku, Orszy y inszych miastach, miasteczkach w. x. Lit. mieszkaiących imieniem, abyśmy wszystkie prawa, przywileia, reskrypta y wolności, zdawna od nayiaśnieyszych antecessorów naszych, królów polskich y w. x. Lit., onym nadane, approbowane y utwierdzone, w spokoynym używaniu ich będące, przez osobliwy przywiley nasz mocą y powagą naszą królewską approbowali, reassumowali y stwierdzili. A zatym, między inszemi przywileiami, pokładali przed nami przywiley ś. p. króla imści Władysława czwartego, pana brata naszego, pargaminowy, z podpisem ręki i. k. mości y z pieczęcią większą w. x. Lit., który z początku aż do końca słowo w słowo tak się w sobie ma:

Władysław czwarty, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Jednostaynymi y zgodnemi głosy od wolnych korony polskiey y w. x. Lit. narodów y na państwo y słodkiey po ś. p. królu imści panu oycu naszym obrani będąc, iakośmy zaraz po szczęśliwey naszey elekcyi na wszystkie prawa y wolności, tak ieneralne iako y specyalne, publiczne y prywatne przysięgli, tak przysięgi naszey ze wszech miar postrzegaiąc, wszytkim wszytkie wolności, prawa y przywileia wcale zachować gotowiśmy. Zaczym Samuel y Łazarz Moyżeszowiczowie — żydzi Wileńscy, Mordachay Wolfowicz, Samoyło Salamonowicz, Nachman Jakubowicz—żydzi Brzescy, Mińscy, Grodzieńscy, Pińscy, Nowogródzcy, gdy swym y wszystkim y wszystkich in genere żydów w. x. Lit., w miastach y miasteczkach mieszkaiących, suplikowali nam, abyśmy przywileia y wszystkie nadane od nayiaśnieyszych niegdy antecessorów naszych, wolności mocą y powagą naszą królewską stwierdzili. A między inszemi przywileiami pokładali przed nami przywiley króla imści Zygmunta trzeciego, z Bożey łaski króla polskiego, pana oyca naszego, po rusku pisany, y za pozwoleniem naszym po polsku wytłómaczony, który tak się w sobie ma:

Zygmunt trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszystkim wobec y każdemu zosobna, komu by o tym wiedzieć należało, ninieyszym y na potym będącym. Bili nam czołem wszyscy ...... żydowie zborów Brzeskiego, Trockiego, Grodzieńskiego, Pińskiego y inszych miast, miasteczek naszych królewskich, kniażkich, pańskich y ziemiańskich, duchownych y świetskich, w w. x. Lit. y w ziemiach ku niem należących, abyśmy im prawa, przywileia, listy, wolności ich, od przodków naszych królów ichmość polskich y wielkich xią-

żąt litewskich nadane y potwierdzone, także umowy y postanowienia ichmość pewne przez ugody z niektórym miastem uczynione, listem naszym utwierdzili. Acześmy wszystkie przywileia, listy, daniny y wolności koronie polskiey y w. x. Lit. y wszystkim ziemiom ku nim należącym, wszystkim w poosobitości y każdemu z osobna iakiego kolwiek stanu y narodów ludziom tych państw od przodków mych królów ichmość polskich y w. x. Lit. zwłaszcza króla imści Kazimierza, Ludwika, Lois nazwanego, Władysława Jagiełła nazwanego y bracią iego Witolda y Zygmunta—wielkich xiążąt litewskich, Władysława y Kazimierza synów Jagiełłów: Jana Olbrychta, Alexandra, Zygmunta, Zygmunta Augusta, Henryka y Stefana—królów ichmość polskich, wielkich xiążąt litewskich, słusznie y prawnie nadane listem y przywileiem naszym utwierdzili, zmocnili y obwarowali, pod który warunek y utwierdzenie zamykaią się też wszystkie listy, przywileia, prawa y wolności ludziom narodu żydowskiego, od przodków naszych dane. Jednakże my z łaski naszey królewskiey, na czołobicie wszystkich żydów w w. x. Lit. y w ziemiach ku nim należących y mieszkaiących, tym osobnym listem y przywileiem naszym wszystkie prawa y przywileia, dekreta, listy y wolności ich słusznie, od przodków naszych im nadane, także stanowienia y umowy łagodliwe z miasty y miasteczkami uczynione, y ku temu zwyczaie ich dawne, tak w kupiectwach y handlach, iako y w inszych sprawach, który ten naród żydowski, za panowania przodków naszych, królów ichmość polskich y wielkich xiążąt litewskich, zdawna aż do tego czasu używa, we wszystkich punktach, artykułach, kondycyach, tak iakoby w tym liście naszym mianowicie wpisane y wyrażone były, umacniamy, stwierdzamy, na wszystkie potomne y wieczne czasy, chcąc mieć, aby wszędzie na wszystkich urzędach y u każdego prawa według przywileiów przodków naszych y według używania y zwyczaiu ich mocnie y nienaruszenie dzierżane y zachowane były, którzy żydowie nie pod inszą władzą y urzędami, iedno pod zwierzchnością królewską, woiewod y starost naszych, pod któremi kto z nich mieszka, być maią y nie inszemi prawy, iedno iako artykuły y przywileia ich omawiaią y w statucie są opisane, o których dotychczas oni sami y potomkowie ich używali y onemi sprawowani y sądzeni byli. Y na tośmy wszystkim żydom, w państwie naszym y w. x. Lit. mieszkaiącym, dali ten nasz list z podpisem ręki naszey królewskiey, do którego y pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Pisan w Krakowie, roku od narodzenia Syna Bożego tysiąc pięćset ośmdziesiąt ósmego, miesiąca Lutego pierwszego dnia.

Pokładali potym y list upominalny tegoż króla imści Stefana, w którym serio napominać sąd trybunalski raczy, aby żydom przed sobą y sądami swemi rozprawiać się nie kazali, ani dopuszczali.

Potrzecie pokładali między inszemi przywileiami ś. p. króla imści Zygmunta III, pana oyca naszego, de data w Warszawie, dnia dwudziestego szóstego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego, którym od sądów trybunalskich, ziemskich y mieskich excepowawszy żydów, poddaie ich pod sąd zamkowy grodzki, appellatione salva do nas y sądu naszego, za mandatem też przed sądem naszym niema mieć forum, aż się wprzód rozprawi u sądu naszego należnego zamkowego, a z tamtąd dopiero appellacya do sądu naszego za dworem. Z domów tych, które w miastach maią podatki, powinni dawać żwy-

czayne, iako inni mieszczanie, inszym powinnościom mieyskim niezwyczaynym, iako donatywom, nie podlegaią, względem tego że pogłówne daią, albo gdzie pakta z mieszczany maią, tedy podług ich płacić powinni, same zaś osoby w prawach wszelakich do iuryzdykcyi tylko zamkowey należeć maią. Żyd, któryby miał sprawę swoią z żydem, tedy starsi ich sądzić maią y karać według zakonu swego; także, gdy przysięgę przed sądem iakim któremu z nich nakażą, tedy ieśliby szło o iąką barzo wielką summę, ma na rodale, to iest dziesięcioro Boże przykazanie przysięgać, a ieśli o małą, tedy, wziąwszy się za klamkę w bożnice, według przywileiów, im od przodków naszych nadanych. Żyd ieśliby który umarł a został się dłużen, tedy wprzód żonie iego pozostałe wiano, iey naznaczone, według zapisu żydowskiego spełna doyść ma; a coby zbywało nad wiano, to kredytorom iego ma być dano, a ieśliby żona wprzód zmarła, tedy dzieciom iego to wiano należeć ma. Rzemieślnikom, którzy kolwiek między żydami są, iakie kto z nich rzemiosło umie, wolno im robić bez przeszkody wszelkiey, do cechów należeć nie maią, także w szabat y inne dni święta aby ich do sądów nie przypozywano, ani sądzono.

Pokładali poczwarte różne listy w różnych daciech króla imści Zygmunta III, pana oyca naszego, strony robienia rzemiosł, do cechów nie należąc, y wolnych handlów wszelakich, żydom pomienionym dane. Te tedy punkta, kondycye y artykuły ze wszystkim ich originałem przywileiami, in quantum iuris communi non repugnant, my Władysław IV król wiecznemi czasy stwierdzamy, umacniamy y przy powinney mocy zachowuiemy y zostawuiemy z tym nadaniem y dostateczną deklaracyą naszą sędziowie ziemscy w. x. Lit. wszelakie sprawy żydów, sprawiedliwości dochodzących, z iakimikolwiek osobami zachodzące przyimować y nieodwłoczną sprawiedliwość czynić powinni, według prawa pospolitego y przywileiów, żydom nadanych, aby żyd za żyda, bez obowiązku na się danego, o długi y inne krzywdy nie odpowiadał nikomu y. aby żaden in vim repressaliorum na żydach sprawiedliwości dochodzić tak w drodze, iako na mieyscu grabić y hamować y insze iakiekolwiek rzeczy czynić nie ważył się, ale tego requirował, który się princypałem albo też spółuczestnikiem być ukaże, rozumieiąc to tak, że syn lat dorosłych possesionatus za oyca, ani oyciec za syna, mąż za małżonkę, ani małżonka za męża bez słusznego zapisu y obowiązku odpowiadać y dosyć czynić niemaią, ociec też y matka maiąc dzieci niedorosłe nic ku szkodzie ich oddalać ani zapisować nikomu nie może sub nullitate. A ktoby się temere ważył przeciwko tey naszey deklaracyi in tergum partis uczynić, tedy to violentiam sapere ma. Przysięgę gdy in causis magni momenti czynić żydzi maią, tedy na swym rodale, to iest dziesięciorgu Bożym przykazaniu w szkole żydowskiey bez żadney okoliczności simpliciter według zakonu żydowskiego w tym między niemi zachowanego y przywileiów im nadanych czynić będą powinni. Waruiemy też to żydom obywatelom w. x. Lit., w miastach y miasteczkach naszych, świeckich y duchownych mieszkaiącym, iż bożnic y nabożeństwa u nich, które dotąd w używaniu mieli, spokoynie y na potomne czasy zażywać maią. Także y kopiszcze dla chowania ciał zmarłych wolne im nabywać, a zdawna nabytych spokoynie według danych zwyczaiów zażywać. A iż ciż żydzi w. x. Lit. suplikowali nam,

abyśmy ich przy opisanych prawem kancelaryiskich y sądowych, wszelkich dochodach zachowali y od depaktacyi niesłuszney ochronili, w tym im łaskę naszą królewską miłościwie oświadczamy, chcąc mieć po starostach, podstarościch, sędziach, pisarzach ziemskich y grodzkich, po magistratach mieskich, aby dochody prawem pospolitym opisane od żydów brali, żadnych depaktacyi nad zwyczay y słuszność im nie czyniąc. Jeśliby żyd też o iaki dług albo iakiekolwiek excessa do więzienia był dekretem naznaczony, tedy nie gdzie indziey, ieno w grodzie ma siedzieć, zastawę po roku y sześciu niedziel officiose oszacowawszy, bez obwieszczenia żydom będzie wolno przedać, nawiązka każdemu żydowi taka, iaka prawem y przywileiem iest opisana, dawana być ma.

Co wszystko stwierdzaiąc y do wiadomości wszem wobec przywodząc chcemy mieć, aby wszyscy żydzi w. x. Lit. przy tych wolnościach y prerogatywach wcale nienaruszeni byli y ni od kogo przeszkody y violencyi żadnych, pod obroną naszą zostaiąc, nie ponosili, czego urzędy grodzkie y mieskie z powinności swych postrzegać maią. Na co dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie walnym szczęśliwey koronacyi naszey, dnia XV miesiąca Februaryi roku Pańskiego MDCXXXIII, panowania naszego polskiego y szwedskiego I roku. Wladislaus rex; Marcyan Tryzna—referendarz y pisarz w. x. Lit.

Którego po tytule króla imści ten iest tenor.

Władysław IV. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy. Przekładane nam były częstokroć skargi od żydów, w mieście naszym Wileńskim, także y w inszych miasteczkach naszych w w. x. Lit., w ulicach przywileiowanych y od chrześcian wyłączonych wolności, mieszkaiących, iż niektóre osoby, maiąc długi od żydów w sobie winne, w niezapłaceniu onych, domy y kamienice ich zwykle w possesyą swą obeymować y nad zwyczay dawny w nich mieszkać, przez co żydów w ulicach ich będących różnemi sposobami krzywdzą, boie, grabieże y szkody im czynią, że nigdy ludzie bespieczni od nich bydź nie mogą. Doniesiona zatym była nam suplika przez niektórych panów rad y urzędników naszych dwornych, abyśmy ich w tey mierze od dalszego niepokoiu y ukrzywdzenia ochronili y obwarowali. My tedy król, czyniąc aby wszelakiego stanu y kondycyi ludzie, poddani nasi, w pokoiu pospolitym na każdym mieyscu zachowani byli, a przychylaiąc się do przywileiu ikmści Zygmunta Augusta, przodka naszego, w roku tysiąc pięćset trzydziestym trzecim na szczęśliwey koronacyi naszey dnia dwudziestego miesiąca Marca żydom Poznańskim danego y w roku tysiąc pięćset sześćdziesiąt czwartym, miesiąca Augusta siódmego dnia, przodka naszego s. p. króla imści Zygmunta Augusta, żydom Krakowskim konferowanego, który per oblatam do xiąg Lubelskich wpisany y z nich extraktem w roku MDCXL, w dzień przemienienia Pańskiego, authentice wydany, przed nami był pokładany, z łaski y dobroczynności naszey królewskiéy przerzeczonym żydom Wileńskim y w innych miastach, miasteczkach naszych w. x. Lit. będącym, w których pewne ulice uprzywileiowane, wydzielone y od chrześcian wyłączone, sobie maią, te prerogatywy y wolność dać y konferować umyśliliśmy, iakoż ninieyszym listem naszym

daiemy y konferuiemy: iż kiedyżkolwiek trafisię pomienionym żydom u chrześcian iakiegokolwiek stanu y kondycyi na obligi lub na cyrograffy y iakimkolwiek sposobem zadłużyć się, a nie mogli by gotowemi pieniędzmi tych długów zapłacić, więc kredytorowie nie pierwiey, ażby prawnie długów sobie winnych dowiedli, domy y kamienice ich w odprawę do possesyi swey obeymować będą mogli; po obięciu zaś w takowych domach y kamienicach żydom w ulicach, które im są uprzywileiowane, wydzielone y od chrześcian wyłączone, będących, sami chrześcianie mieszkać nie będą y nikomu inszemu, prócz tylko żydowi, któremukolwiek przez arendę, zastawę albo przez iaki inszy kontrakt od dzierżenia y używania zawodzić, a pogotowiu przedawać nie maią: a ieśliby żaden żyd takowego domu, abo kamienicy naiąć, lubo kupić nie chciał, tedy zbor tameczny żydowski powinien będzie taką summę pieniędzy iako podług słuszności, ieśli pod przysądem prawa maydeburskiego, dom albo kamienica będzie, przez dwie osoby z magistratu mieskiego z dwoma starszemi żydami, a ieśli pod zamkowym albo dwornym prawem będzie, przez podstarościego y przy nim chrześcianina iednego, a przez dwu żydów za naiem albo za wszystko prawo zechcieli dzierżący przedać uznana y postanowiona będzie odłożyć y zapłacić. A nadto z osobliwey łaski naszey prócz ninieyszy list nasz deklaruiemy, waruiemy, iż gdy na którym żydzie albo żydowce, w szkole żydowskiey mieysca maiących, wskaz przez chrześcianina będzie otrzymany, nie wprzód mieysce ich szkolne odprawie ma podlegać, aż kiedy insze dobra leżące y ruchome nie będą wystarczały, a po otrzymaniu odprawy ma bydź takowe mieysce od chrześcianina inszego żydowi albo żydówce za słuszną cenę puszczone; a ieśli żyd ani żydówka takowego mieysca kupić y zapłacić nie chcieli, maią starsi żydzi, za wykonaniem przez szkolnika przysięgi, na cenie, czego tamte mieysce będzie warto, zapłacić. A chrześcianin powinen będzie tę zapłatę przyiąć, prawa się swego sobie na tam to mieysce służącego zrzec y one na zbor żydowski transfundować, porządkiem prawnym. Co wszystko stwierdzaiąc, daliśmy żydom, w w. x. Lit. będącym, ten list przywiley nasz z podpisem ręki naszey y pieczęcią w. x. Lit. Pisan w Warszawie, dnia trzydziestego pierwszego miesiąca Decembra, roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego szóstego panowania naszego polskiego czternastego a szwedskiego piętnastego roku. Wladislaus rex. Franiszek Szaykowski—referendarz y pisarz w. x. Lit.

Które, z ruskiego pisma na polskie za pozwoleniem naszym przetłumaczonego, te są słowa:

Zygmunt III, z Bożey łaski król polski etc. Woytowi, burmistrzom, ławnikom, radom wszystkim y pospólstwu mieskiemu miasta naszego Brzesckiego. Żałował nam, królowi, sługa nasz żyd miasta naszego Brzesckiego Szaul Judycz, sam od siebie y imieniem wszystkich żydów zboru ich Brzesckiego, o to: Iż gdy się im trafi mieć sprawę przed nami o bóy albo insze rzeczy, tedy się wy, zachowuiąc przeciwko onym podług przywileiów im nadanych, prawem maydeburskim, a nie ziemskim czynicie przywodząc ich ku wielkiey krzywdzie y wszelkiey szkodzie nad prawo pospolite, y prosili nas, króla, abyśmy im tym więcey od was krzywdy cierpieć nie dopuszczaiąc list nasz do was pisać kazali. Czego my, król, z powinności naszey chsześciańskiey postrzegać powinniśmy,

iako by nikomu nad prawo niiakie ukrzywdzenie y szkoda nie działa. Przeto chcemy mieć y rozkazuiemy wam, abyście iuż od tego czasu, gdzie by się trafiło żydowi z mieszczaninem u sądu waszego maydeburskiego sprawę mieć, tedy nie maydeburskim, ale ziemskim czynili, przywodząc ich ku wielkiey krzywdzie y szkody prawne sądzili, odprawowali, zachowuiąc się w tym podług prawa pospolitego y statutu ziemskiego koniecznie. Pisan w Warszawie, roku Pańskiego tysiąc pięćset dziewiędziestąt wtórego, miesiąca Oktobra dziesiątego dnia. Sigismundus rex; Maciey Woyna—pisarz.

My tedy, pomieniony Jan Kazimierz król, za przyczyną pp. rad y urzędników naszych dawnych takowe przywileia, reskripta, wyżey inserowane, całe, zupełne, w niczym nienaruszone y żadney wątpliwości w sobie nie maiące, tudzież prawa, wolności, swobody, warunki, zwyczaie, w nich wyrażone, żydom w. x. Lit. w miastach y miasteczkach mieszkaiącym, od naiaśnieyszych królów polskich y w. x. Lit. nadane, pozwolone y potwierdzone słusznością y prawem pospolitym zgodliwe we wszystkich kontentach, punktach, kondyciach, klauzulach y paragrafach approbować y utwierdzić umyśliliśmy, iakoż tym listem przywileiem naszym authoritate nostra regia approbuiemy, reassumuiemy, roboruiemy, stwierdzamy, zmacniamy y żeby u każdego sądu y prawa za ważne y prawne przyimowane y przy zupełney mocy zachowane były, mieć chcemy y deklaruiemy na wszystkie przyszłe wieczne czasy. I na tośmy dali ten list przywiley nasz z podpisem ręki naszey y pieczęcią w. x. Lit. Dan w Krakowie, na seymie koronacyinym dnia siedmnastego miesiąca Lutego roku Pańskiego tysiąc sześćset czterdziestego dziewiątego, panowania naszego polskiego y szwedzkiego 1 roku. Joannes Casimirus rex; Franciszek Jzaykowski—referendarz y pisarz w. x. Lit.

My tedy Michał król, do proźby takowey, imieniem Dawida Samuelowicza, Icka Faywiszowicza, Borucha Nachmanowicza, Łazarza Dawidowicza y innych starszych y młodszych żydów, do nas wniesionych, iako słuszney, łaskawie się skłoniwszy, a przychylaiąc się, do listów, przywileiów, dekretów królow ich mści antecessorów naszych, tudzież do rekognicyi y decyzyi kommissarskiey, y dawnych zwyczaiów y pakt mieskich żydom, obywatelom w. x. Lit. służących, wszystkie wolności in genere et specie onym nadane iako to: na wolne handle, place y grunty zdawna nabyte y w używaniu ich będące, tak mieskie iako zamkowe y duchowne, na domy, kramy z dawnych czasów budowane y murowane, tudzież po spustoszeniu nieprzyiaciela restaurowane y nowo wystawione domy y kramy na ulicach, dworach swoich także szkołach, bożnicach drewnianych y murem wywiedzionych, łaźniach, kopiskach we wszystkim w. x. Lit. w miastach y miasteczkach naszych szlacheckich, duchownych y świeckich będące zdawna żydom w. x. Lit. służące, we wszystkich punktach, klauzułach y warunkach stwierdzamy, zmacniamy y ratyfikuiemy, przy wieczney nadziei y powinney mocy zostawuiemy, a do wiadomości w Bogu ww. i. w. urodzonym biskupom, woiewodom, marszałkom y sędziom głównym trybunalskim, starostom, ich podstarościm y substytutom, urzędom ziemskim y grodzkim y innym w miastach y miasteczkach naszych duchownych y świeckich przełożonym przywodząc, żądamy y mieć chcemy, aby się żydom poddanym naszym w w. x. Lit. mieszkaiącym, w ich prawach, wolnościach y swobodach wyżey

specifikowanych, naymnieysza przeszkoda y bezprawie nie działo się, y we wszystkim według dawnych zwyczaiów byli zachowani. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na seymie walnym szczęśliwey koronacyi naszey dnia czwartego miesiąca Nowembra, roku Pańskiego MDCLXIX, panowania naszego pierwszego roku. Michał król. Waleryan Stanisław Judycki— archidiacon Wileński—pisarz w. x. Lit.

My tedy Jan trzeci król do prożby takowey imieniem Dawida Samuelowicza, Icka Faywiszowicza, Borucha Meierowicza, Sołomona Jakubowicza, y innych starszych y młodszych żydów, do nas wniesioney, iako słuszney, łaskawie się skłoniwszy do tego, inhaerendo pewnym punktom konfirmacyinym przywileiu nayiaśn. ś. p. króla imci Zygmunta pierwszym, ruskim pisanego skryptem, wypisem z xiąg grodzkich woiewodztwa Trockiego, w dacie roku tysiąc sześćset dwudziestego dziewiątego, miesiąca Augusta dnia dwudziestego wyiętego, aby żaden z żydów o rzecz małą na rodale, dziesięciorgu Bożego przykazania, to iest na xięgach Moyżeszowych nie przysięgał, tylko w wielkiey a znaczney rzeczy, która by piędziesiąt grzywien śrebra lanego była y wynosiła, albo przed naszą królewską słusznością wyznaną będzie, a ma przysięgać przed szkołą żydowską we drzwiach bożnicy stawszy, tak też przerzeczonych wszystkich żydów w. x. Lit. będących od wszelakich sądów y iuryzdykcyi excypuiemy y wyłączamy, a do sądów tylko grodzkich, zamkowych, a potym per viam appellationis do naszych zadwornych assessorskich we wszystkich sprawach excessowych, kryminalnych, potocznych y prywatnych inkorporuiemy y w nich forum naznaczamy. Za czym wolno żydom wszelakie rzeczy brać w zastawę y one kupować, wyiowszy kościelnych, krwawych y mokrych, konformuiąc się do listu przywileiu naiasnieyszego Alexandra Witolda, iż żyd przysiądz powinien super ignorantiam, ieżeli rzeczy wzięte gwałtem, alboli kradzione, a po przysiędze samą iściznę z kwotą należytą płacić powinien. Co się dotycze świadectwa, na które żydów ma bydź takowe, że dwuch chrześcian, a ieden żyd maią świadczyć. Nakoniec chcąc aby za szczęśliwego panowania naszego wszyscy poddani nasi żydzi w. x. Lit. mieszkaiący ze swoich praw, swobód y wolności cieszyli się, wyżey wspomniany ś. p. króla imci confirmationis przywiley osobliwą łaską y powagą naszą krolewską we wszystkich onego punktach, paragrafach, kontentach, artykułach, przydatkach, kondycyach y klausulach stwierdzamy, zmacniamy y ratifikuiemy y przy zupełney mocy y spokoynym praw, swobod y wolności używaniu przerzeczonych żydow, w miastach y miasteczkach w w. x. Lit. będących y mieszkaiących, wiecznemi czasy cale y nienaruszenie zachowuiemy. Co do wiadomości w Bogu ww. iaśnie ww. biskupom, woiewodom, marszałkom y sędziom głównym trybunalskim, starostom, ich podstarościm y substitutom, urzędom ziemskim y grodzkim y innym w miastach, miasteczkach naszych duchownych y świeckich przełożonym przywodząc, żądamy y mieć chcemy, aby żydom, poddanym naszym w w. x. Lit. mieszkaiacym, w ich prawach, wolnościach y swobodach, wyżey specifikowanych żadna y naymnieysza przeszkoda y bezprawia nie działy y we wszystkim podług dawnych zwyczaiów byli zachowani. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w

Krakowie, na seymie walnym szczęśliwey koronacyi naszey dnia trzeciego miesiąca Apryla roku PańskiegoMDCLXXVI panowania naszego iednastego roku. Jan trzeci król; Michał Drucki Sokoliński—pisarz w. x. Lit.

My tedy August drugi, król, za przyczyną pp. rad y urzędników naszych zadwornych takowe przywileia, rescripta wyżey inserowane, całe, zupełne, ni w czym nienaruszone y żadney wątpliwości w sobie nie maiące, tudzież prawa, wolności, swobody y zwyczaie w nich wyrażone żydom w. x. Lit., w miastach y miasteczkach mieszkaiącym, od naiaśnieyszych ś. p. królów polskich y wielkich xiążąt Litewskich nadane, pozwolone y utwierdzone z słusznością y prawem pospolitym zgodliwe we wszystkich punktach kondycyach, klauzulach y paragrafach, approbować y utwierdzić umyśliliśmy, iakoż tym listem, przywileiem naszym authoritate nostra regia approbuiemy, reassumuiemy, roboruiemy, stwierdzamy, zmacniamy, żeby u każdego sądu y prawa za ważne y prawne przyimowane y przy zupełney mocy zachowane były, mieć chcemy y deklaruiemy na wszystkie przyszłe wieczne czasy. Y na tośmy dali ten nasz list przywiley z podpisem ręki naszey y pieczęcią w. x. Lit. Dan w Warszawie dnia dziesiątego miesiąca Februaryi roku Pańskiego MDCCXX, panowania naszego XXIV roku.

U tey konfirmacyi wszystkich praw y przywileiów przy pieczęci w. x. Lit. wiszącey podpis naiaśnieyszego króla im p. n. m. temi wyrażony słowy: Augustus rex. Na tym że przywileiu subskrypcya takowa: Confirmacya praw y przywileiów in universum wszystkich żydów w. x. Lit. Suscepta his verbis: Cancellariatu celsisimi et illustrissimi principis Michaelis Serwatii Koribut in Wiszniowice ducis Wiszniowiecki—comitis in Dolsk,Dombrowica et Komarno, supremi m. d. Lit. cancellarii, principis Glinianensis, Wiłkowiscensis etc. capitanei, sigillatum, est in actis. Przy suscepcie zaś podpis takowy: Stanisław Michał Brodowski i. k. mści pieczęci w. x. Lit. sekretarz. Concordat haec confirmatio cum suis originalibus de verbo ad verbum. Która to takowa konfirmacya za podaniem oney przez wyż wyrażoną osobę do akt, iest do xiąg urzędowych grodzkich Grodzieńskich przyięta y wpisana.

1720 г.

Изъ книги за 1720 годъ, стр. 364.

14. Универсалъ надворнаго коронпаго подскарбія Оссолинскаго противъ злоупотребленій, дѣлаемыхъ Городненскимъ кагаломъ.

Коронный подскарбій и генеральный администраторъ Городненской экономіи Оссолинскій симъ универсаломъ поставляетъ на видъ Городненскому кагалу его злоупотребленія по разнымъ дѣламъ и требуетъ ихъ исправленія. Такъ онъ указываетъ на беззаконное избраніе имъ новыхъ раввиновъ, которые распоряжаются во всемъ, не будучи утверждены въ своихъ должностяхъ городомъ. Онъ требуетъ устраненія ихъ отъ должностей, такъ какъ они угнетаютъ бѣдныхъ жи-

довъ незаконными поборами. Указываетъ на жестокое осужденіе кагаломъ Шмойлы Абрамовича; единственно изъ желанія противорѣчія и досажденія ему Оссолинскому въ то время, когда дѣло его не въ такой мѣрѣ преступно, чтобы наказывать его лишеніемъ чести и всего имущества, и требуетъ возвращенія обиженному и того и другаго, подъ страхомъ штрафа въ 2,000 битыхъ талеровъ. Указываетъ также на уклоненіе торговцовъ-жидовъ отъ пошлинъ и предписываетъ Городненскому ловчему привести въ извѣстность количество доходовъ впредь до разсмотрѣнія этого дѣла коммиссіею. Предписываетъ также своей канцеляріи обслѣдовать самовольное разрушеніе ратушной стѣны подъ лавку жидомъ Зельманомъ Берковичемъ до будущаго разсмотрѣнія этого дѣла тою же генеральной коммиссіей. Предписываетъ также жидамъ содержать въ чистотѣ улицы и рынокъ вымостить камнями.

Roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego, miesiąca Junii dwudziestego ósmego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Janem Kazimierzem Tymińskim—skarbnikiem y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od w. imć pana Hrehorego Józefa Kotowicza—łowczego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego ustanowionym, stanąwszy personaliter imć pan Jerzy Roszkowski—instygator ekonomii i. k. mści Grodzieńskiey, uniwersał od i. w. imć pana z Tenczyna Ossolińskiego—podskarbiego nadwornego koronnego ekonomii i. k. mości Grodzieńskiey, Sokolskiego, Nowodworskiego, Perstuńskiego, Przełomskiego leśnictw ieneralnego administratora, o rzecz w nim y tu niżey wyrażoną do niewiernych żydów Grodzieńskich wydany, ad acta grodu Grodzieńskiego podał, w te słowa pisany:

Franciszek Maxymilian hrabia z Tenczyna na Ciechanowcu Ossoliński—podskarbi nadworny koronny, Chmielnicki starosta, półkownik woysk koronnych, ekonomii i. k. mości Grodzieńskiey, Sokolskiego, Nowodworskiego, Perstuńskiego y Przełomskiego leśnictw ieneralny administrator, wszem wobec y każdemu zosobna, komu by o tym wiedzieć należało, mianowicie iednak żydom starszym y wszystkiemu ieneraliter pospólstwu synagogi Grodzieńskiey donoszę. Iż widząc iawne postępki w przeciwnościach interesom prowentu skarbu i. k. mości, pana mego miłościwego, y zdradliwe dyspozycyi moiey administratorskiey wasze intencye, kiedyście y teraz bez żadnego assensu moiego y nie stosuiąc się do dawnych zwyczaiów y komissyi i. k. mości, pana mego miłościwego, rabina do kahału tutecznego przyiąć, a drugiego w Indurze lokować ważywszy się, onych chowacie y zdzierstwa ubogich ludzi, tak tutecznych żydów, w mieście i. k. mości Grodnie mieszkaiących, iako y innych po miasteczkach y prywatnych karczmach ekonomicznych srodze depaktuiąc zbogacacie, oni zaś za zezwoleniem waszym obiąwszy rządy y dyspozycyą nad pomienionemi żydami wszelkich wynayduią sposobów do uszkodzenia prowentu skarbu i. k. mości, wymagaiąc niesłuszne obligi od żydów ekonomicznych. Przeto z władzy moiey administratorskiey, zabiegaiąc takowym opressyom y niesprawiedliwościom, aby bez żadney odwłoki ten rabin, który w mieście tutecznym Grodnie osadzony, był wyrugowany, mieć chcę y imieniem skarbu i. k. mości przykazuię y w tym niemnieysza was wszystkich starszych pokazała się zufałość, żeby namniey nierespektuiąc na to, że żyd Szmóyła Abrahamowicz ciężko zadłużywszy się na domowstwo swoie tu w Grodnie, za wolą moią wystawione, że tylko protekcyą iuryzdykcyi moiey administratorskiey

zaszczycał się, wy przez złość y zazdrość żydowską, uformowawszy do niego iakowyść praetext, nie tylkoście go w sądach swoich bez wiadomości grodu tutecznego Grodzieńskiego niesłychanemi terminami dekretowawszy, czci y sławy odsądzili, ale na ostatek na contempt iuryzdykcyi moiey ze wszystkiey iego substancyi zdarli y między siebie rozebrali. Przeto zważywszy w tym punkcie złość, hardość y bezpieczeństwo wasze, zniosszy się z iaśnie wielmożnym imć panem łowczym litewskim, iako starostą tutecznym Grodzieńskim, po długiey w tym punkcie deklaracyi moiey ninieyszym uniwersałem postanowiłem y po was mieć chcę, aby pomieniony żyd Szmóyło nieodwłocznie do tści, honoru y do równey ze wszystkiemi wami praeeminentii w szkole y w każdym mieyscu był przywrócony, rzeczy iego wszystkie zabrane aby zaraz w całości oddane były. Y to pod winami dwóch tysięcy talerów bitych. Ten zaś uniwersał dla ugruntowania sprawiedliwości, aby tym prędzey y niezawodny odebrał skutek, ono sam w dzień targowy po czterech rogach miasta, iako też y w bożnicy publikować rozkazałem. Co aby z tym większą było powagą iuryzdykcyi i. k. mości, pana mego miłościwego, on że sam do exekucyi imć panu instygatorowi ekonomii Grodzieńskiey przywieść instantanee zleciłem. A że z inquizycyi y rewizyi, z obopólney rady y postanowienia z i. w. imć panem łowczym litewskim, starostą Grodzieńskim w tymże mieście Grodnie, iako też na przedmieściach y folwarkach expediowaney pokazało się, że żydzi z kramnic y taszów swoich znaczne maią profita, cale się z nich do żadnych nie przykładaią podatków; więc dogadzaiąc woli y ordynacyi i. k. mości, pana mego miłościwego, aby ratusz w mieście tutecznym Grodnie, tak dawno pustkami stoiący do iako nayprędszey mógł przyiść perfekcyi, na zaczęcie y wspomożenie tey fabryki, aby te wszystkie kramy y tasze, tak murowane, iako y drewniane, proporcionalnie przykładali się, tymże uniwersałem moim publikować rozkazałem, y pomienione kramnice, tak z ramienia mego przez imć pana instygatora ekonomicznego, iako też strony i. w. imć pana łowczego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, przez pana landwoyta, albo kto do tego wysadzony będzie, wespół otaxowane były, ad certum quantum corocznie redukowane, ex re iustitiae postanowiłem; które to certum quantum dla tym lepszego bezpieczeństwa y dla porządku fabryki ratuszney za ręce imć xiędza proboszcza Grodzieńskiego m. p., y za kwitami iego przez exekucyą zamkową wydawane być powinny. A że także z rewizyi wyżey pomienioney pokazało się, że żyd Zelman Berkowicz, kopiąc fundamenta na swoie kramnice in praeiuditium miasta ważył się y wyciąć kazał rury, które zdawnych czasów zasadzone y ufundowane dla bezpieczeństwa miasta od ognia przypadkowego, tym końcem były, aby nimi woda sprowadzona do studni bydź mogła; więc aby y ten występek y licentia tym iawniey y dowodniey obiawiona przyszłey generalney kommissyi była, iuryzdykcyi moiey administratorskiey serio injungitur, iakoby o początku takowych rur informowała się y iakim praetextem żyd pomieniony one ruynować ważył się, doskonałą uczyniła inquizycią, dogadzaiąc woli y ordynacyi i. k. mości, aby w rynku Grodzieńskim dla bezpieczeństwa całego miasta studnia iako nayporządnieysza y iako naygruntownieysza wystawiona być mogła, y rynek cały Grodzieński wybrukowany. Który to uniwersał do przyszłey aprobacyi

i. k. mości, pana mego miłościwego, wydany, dla lepszey wiary, wagi y pewności, tym czasem ręką własną podpisawszy, sygnetem moim stwierdzić rozkazałem. Dan w Grodnie, dnia dwudziestego siódmego Czerwca, roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego dwudziestego. U tego uniwersału podpis ręki i. w. imć pana podskarbiego nadwornego koronnego, przy pieczęci tegoż imć sygnetem przyciśnioney, tymi słowy: Franciszek Maxymilian Ossoliński—podskarbi nadworny koronny, ekonomii i. k. mości Grodzieńskiey ieneralny administrator. Który taki uniwersał, przez osobę wyż wyrażoną do akt podany, iest do xiąg grodzkich Grodzieńskich przyięty y wpisany.

1727 г.

Изъ книги за 1727 годъ, стр. 45.

15. Жалоба Городненскихъ жидовъ шинкарей на Городненскихъ мѣщанъ о нарушеніи послѣдними условій на счетъ шинкарства.

Въ этомъ документѣ жиды Городенскаго кагала жалуются на Городенскій магистратъ и поименованныхъ лицъ въ томъ, что эти послѣднія, вопреки договору, заключенному между ними относительно некуренія и не шинкованія водки, не только курили оную, но отказались еще уплачивать капщизну съ корчемъ, шеляжное и другія подати, чѣмъ причинили имъ—жидамъ великій ущербъ. Жиды вслѣдствіе этого требуютъ возстановленія договора и возмѣщенія понесенныхъ ими убытковъ отъ мѣщанъ.

Roku tysiąc siedmset dwudziestego siódmego, miesiąca Januaryi dwudziestego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Zygmuntem Bouffałem—podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego od iaśnie oświeconego xięcia imci Michała na Klewaniu y Żukowie Czartoryskiego—podkanclerzego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, ustanowionym, solennie się protestowali niewierni żydzi Faywisz Aronowicz, Aron Szewelowicz y wszyscy żydzi szynkarze Grodzieńscy na szlachetnych panów Jana Rozumowicza, Michała Kolendę, Józefa Sudana, Woyciecha Winiarza, w kamienicy w Bogu wielebnych ichmościów xx. dominikanów mieszkaiącego, y na szlachetną panią Lewancewiczową, w iednostayney radzie y namowie z sobą będących, o to.

Iż co magistrat Grodzieński o szynkowanie gorzałki z żydami, Grodzieńskiemi szynkarzami, dla uwolnienia się od płacenia kapszczyzny z gorzałek szynkować zrzekł się, a żydzi przyiowszy kapszczyznę, którey na ow czas pięđziesiąt kop do roku płacono, szynk gorzałczany prowadzić wolni zostali; magistrat zaś Grodzieński przy takowym postanowieniu, zrzekłszy się szynku gorzałczanego, zapisem osobliwym sub vadio sprawionym, więcey nieszynkować obowiązali się. A zatym naruszaiąc swóy zapis y iawnie w zaręki padaiąc obżałowani szlachetni pp. Jan Rozumowicz, Michał Kolenda y Lewancewiczowa, od lat kilkudziesiąt, mianowi-

cie szlachetny pan Michał Kolenda w aptece szynk gorzałczany miewały, a w czopowym szelężnym do żałuiących niewiernych żydów nigdy nie przykładali się, obżałowani zaś Józef Sudan y Woyciech Winiarz od lat dwóch, ustawiczny swóy szynk gorzałczany miewali, gorzałki od postronnych kupowali, y swoie maiąc alembiki przepędzali y szynkowali. O co gdy niewierni żydzi w roku przeszłym tysiąc siedmset dwudziestym szóstym, miesiąca Apryla dwudziestego czwartego dnia, drugi raz w tym że roku, miesiąca Julii trzydziestego dnia, trzeci raz w tym że roku, miesiąca Augusta dwódziestego siódmego dnia, a czwarty raz w roku teraznieyszym tysiąc siedmset dwudziestym siódmym, miesiąca Januaryi dwudziestego dnia, z obżałowanymi szlachetnemi pp. burmistrzami y wyżey wyrażonemi osobami, aby zapisu swego nie naruszali y gorzałek szynkować przestali, umawiali się, za przeszłe zaś szynkowanie o zapłacenie kapczyzny y czopowego szelężnego uprazali. Obżałowani, a mianowicie szlachetny p. Józef Sudan żyda Arona Szewelowicza, o czopowe szelężne upominaiącego się, mało kamieniem nie przybił, y tak ustawiczne odpowiedzi y pochwałki czyniąc, szynkować nie przestaią; a żałuiące za obżałowanych kapczyznę in triplo ustanowioną y tak wielkie czopowe szelężne co rok wypłacaiąc do ostatniey ruiny przychodzić muszą. Zaczym żałuiące niewierni żydzi do utwierdzenia uczynionego magistratu Grodzieńskiego z żydami postanowienia, wskazania ząrąk, do zapłacenia za szynkowanie gorzałek, czopowego, szelężnego, nigdy niepłaconego y przyłożenia się do kapczyzny tych że szynków, do nagrodzenia szkod, expens prawnych y o to wszystko, co czasu prawa przełożono y dowiedziono będzie, dali tę protestacyą salva oney melioratione do xiag urzędowych zapisać. Co iest zapisano.

1727 г.

Изъ книги за 1727 годъ, стр. 758.

16. Жалоба Городненскаго магистрата на жидовъ Городненскаго кагала о противузаконныхъ дѣйствіяхъ послѣднихъ.

Лавники города Городны отъ имени Городенскаго кагала и всѣхъ жителей жалуются на жидовъ Городенскихъ въ несоблюденіи послѣдними конституцій, запрещающихъ имъ занимать ся перекупничествомъ всякихъ жизненныхъ продуктовъ а равно и въ препятствіи, оказываемомъ ими христіанамъ въ винокуреніи на свои надобности, вопреки привилегіямъ и специальнымъ по сему предмету декретамъ.

Roku tysiąc siedmsetnego dwódziestego siódmego, miesiąca Nowembra czternastego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imć pana Michała

Józefa Massalskiego—pisarza wielkiego w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radaszkowskiego, Berznickiego starosty, ustanowionym, żałowali y solennie się protestowali szlachetni panowie Józef Sudan—burmistrz, Felicyan Legatowicz, Woyciech Ciechlewicz—ławnicy, urzędnicy sądowi miasta i. k. mści Grodna, swoim y całego szlachetnego magistratu Grodzieńskiego, tudzież totius communitatis tegoż miasta imieniem, na niewiernych żydów Zelmana Berkowicza, Judę Burdę, Borucha Berkowicza, Faywisza Aronowicza, Kochmana Izakowicza y całą synagogę kahału Grodzieńskiego o to:

Iż obżałowani niewierni żydzi, tak starsi, iako y wszystkie pospólstwo kahału Grodzieńskiego, iako zwykli prawem pospolitym y constytucyami seymowemi postponować y onych nigdy nie obserwować, tak też in simili przywileiami i. k. mści, miastu Grodnowi in perpetuum nadanemi y dekretami i. k. mści kommissarskiemi, tot constitutionibus obwarowanemi postponendo, przeciwko prawom postępować nie przestaią. Jakoż w roku tymże tysiąc siedmsetnym dwódziestym siódmym, nie respektuiąc nie tylko na przywileia nayiaśnieyszych królów ichmościów y dekreta i. k. mści kommissarskie, constitucyami obwarowane, lecz y na dekret oczewisty i. k. mości kommissarski poslednieyszy w roku tymże tysiąc siedmsetnym dwódziestym siódmym, miesiąca Oktobra dwódziestego ósmego dnia, ferowany, śmieli y ważyli się podczas dni targowych przed godziną dziewiątą, czego przywileia vetant, uprzedzaiąc mieszczan Grodzieńskich, żywnością ante tempus za miasto wychodzić, ryby y inne victualia przekupować, w mieście i. k. mści Grodnie nie dopuszczaiąc mieszczanom wprzód kupować zboża, różne tak na swoią potrzebę, iako y na spław wodny, na wiciny y wszelkie victualia zakupować y przeszkody w różnych komercyach mieszczanom Grodzieńskim czynić, piw, gorzałek na swoią potrzebę y na wyszynk robić zabraniać, przez co mieszczanie Grodzieńscy, lubo privilegiis gaudent, z okazyi obżałowanych wiecznie podupadli y powstać nie mogą, a przez to całe miasto, kędy domicillia consiliorum zawsze odprawuią się, in ruinam poszło. A zatym przywileia, dekreta kommissarskie, constytucyami obwarowane y poślednieyszy oczewisty dekret i. k. mści commissarski, datą supra specyfikowany, naruszali et in virtute onego w poeny y winy popadli. Za czym żałuiące delatores, chcąc z obżałowanemi niewiernemi żydami y całą synagogą kahału Grodzieńskiego in ubiquinario iudicio prawem czynić y tego wszystkiego, co iest superius wyrażono, przez kontrowersyą ichmościów pp. patronów dowodząc, rekwirować, co się pokaże w przywileiach y dekretach i. k. mści kommissarskich, do pokarania poenami prawnemi za naruszenie przywileiów, dekretów i. k. mści kommissarskich, do nagrodzenia strat y expens prawnych y tego wszystkiego, co żałuiące delatores noviter expendować będą, dali tę swą solenną protestacyą, zachowawszy oney salvam et integram meliorationem, do xiąg grodzkich zapisać. Co iest zapisano.

1730 г.

Изъ книги за 1730 годъ, стр. 700.

17. Жалоба Городненскаго магистрата на Городненскихъ жидовъ и весь кагалъ о несоблюденіи послѣдними установленнаго городскаго порядка и по поводу другихъ разныхъ ихъ своеволій.

Городненскіе бурмистры, райцы, лавники и нѣкоторыя лица изъ шляхты внесли въ судъ на жидовъ жалобу слѣдующаго содержанія:

Жиды, весьма мало обращая вниманія на посполитыя права и конституціи, поуничтожали вѣсы и мѣры, выданныя имъ изъ магистрата и позаводили свои собственныя; они занимаются перекупничествомъ и портятъ цѣны, обмѣриваютъ и обвѣшиваютъ людей; назначаютъ свои цѣны на спиртные напитки и продаютъ ихъ по своей мѣрѣ; укрываютъ у себя безпаспортныхъ людей; не уплачиваютъ городскихъ повинностей; не только не мостятъ улицъ и не чинятъ уже вымощенныхъ на городской счетъ, но грязнятъ ихъ и засориваютъ сметьемъ; христіанамъ воспрещаютъ открывать и содержать шинки; взвели на горожанъ несправедливыя денежныя претензіи; жолнеровъ отводятъ на постой въ домъ бурмистра; при возобновленіи ратуши позволили себѣ нападать на каменщиковъ и бросать въ нихъ кирпичами и камнями, и вообще позволяютъ себѣ дѣлать и другія подобныя безчинства.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego, miesiąca Septembra trzynastego dnia.

Na urzędzie iego królewskiey mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imci pana Michała Józefa Massalskiego—pisarza wielkiego w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego starosty ustanowionym, żałowali y solennie się protestowali, oraz reprotestowali szlachetni panowie: Jan Meyster, Woyciech Ciechlewicz—burmistrze, Michał Kolenda, Tomasz Markiewicz—rayce, Mikołay, Michał Szarkowski—pisarz, urzędnicy sądowi miasta iego królewskiey mości Grodna, tudzież panowie Jan Kazimierz Rozumowicz y Felicyan Legatowicz, względem starszeństwa małżeńskiego, a pani Ewa Legatowiczowa y Barbara Łaskiewiczówna, iako aktorki, na niewiernych żydów Grodzieńskich—Zelmana Berkowicza, Fawisza Aronowicza, Aryę Jakubowicza, Wigdera Markowicza, Berka Meierowicza, Icka Sapsaiewicza y cały kahał synagogi Grodzieńskiey, mieniąc do zaczętego procederu prawnego o rzecz w żałobach anterius zaszłych specyfikowaną, oraz do poparcia dekretów sądu iego królewskiey mości zadwornego assessorskiego w. x. Lit. w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym, tysiąc siedmsetnym dwudziestym wtorym y tysiąc siedmsetnym dwudziestym szóstym, tak z aktoratu obżałowanych żydów z magistratem iego królewskiey mości Grodzieńskim, iako też reciproce z aktoratu szlachetnego magistratu Grodzieńskiego z obżałowanemi niewiernemi żydami kahału Grodzieńskiego po wyszłych dylacyach, łączonych aktoratach y żałobach ferowanych, a zatym po zaszłey iuż litispendencyi o akcye recenter popełnione y o pretensye nowe, mieniąc o to:

Iż obżałowani niewierni żydzi, lekce sobie ważąc prawo pospolite y konstytucye seymowe, miary, miednicę, wagi,

łokcie sprawiedliwe, które szlachetny magistrat Grodzieński z zwierzchności iego królewskiey mości, a z władze urzędu swego postanowił, niszczą, a miarami swemi, nad miary mieyskie większemi, z krzywdą ludzką, zboża pokątnie mierzą; skupowaniem różnego zboża y wszelkiey żywności przed godziną dziewiątą chrześcian uprzedzaią, cenę większą podwyższaią y drożą, targi ustawicznie psuią, w prowencie mieskim, który in mundiciem miasta obrać się powinien, pokątnym mierzeniem zboż, uszczerbek wielki czynią; wagami niesprawiedliwemi towary korzenne y inne ważą, łokcie sprawiedliwe, które od magistratu niewiernym żydom obżałowanym, kupiectwem bawiącym się, pod pieczęciami do kramów rozdane były, dla skąpszey miary pourzynali y temi fałszywemi towary różne mierzą y na one przedaią, ludzie oszukiwaią; deinde gdy magistrat iego królewskiey mości Grodzieński podług ceny zboża cenę likworów, wszelkich (y aby do tych że likworów miary sprawiedliwe były) postanowi y w mieście obwołać każe, obżałowani niewierni żydzi, idąc uporem swoią cenę y miary podług woli swey ustanowiaią y iak chcą, tak według upodobania swego przedaią, ludzi różnych do miasta przy chorych bez spowiedzi urzędowey, prywatnym sposobem do siebie przyimuią y onych dla wygody swey pokomorno chowaią; czeladź chrześciańską, (co ażeby u chrześcian nie służyli) większym naymem do siebie przenaymuią, który prawo pospolite obżałowanym chować zakazuie y konstytucye seymowe zabraniaią; czynszów ani składek od niemałego czasu zaległych z placów mieskich do miasta nie oddaią, y daley płacić nie chcą; bruków przed kramami, domami swemi nie daią, starych bruków nie naprawuią, ulice, kosztem miasta brukowane, gnoiami y śmieciem zarzucaią, błota zawsze przymnażaią, a sprzątnąć nigdy nie chcą; handlów y szynków chrześcianom mieć zabraniaią, dwie części nieiakichści expens y innych ciężarów swych, które do miasta non regulantur, na miasto zwalaią y do onych niesłusznie pociągać chcą, nie respektuiąc na prawa, konstytucyę y wolności miasta, żołnierzów na domy burmistrzowskie naprawuią, nawet gdy w roku teraznieyszym tysiąc siedmset trzydziestym żałuiące przed seymem circa erectionem ratusza początek uczynili, we śrzodku kramów, tyłem do ratusza przybudowanych, rysztowanie dawać y stary zepsowany mur mularzom zbiiać kazali, obżałowani niewierni żydzi nie dopuszczaiąc, kamieniami, cegłami na mularzów ciskali, od roboty odpędzali; na który hałas gdy szlachetny pan Woyciech Ciechlewicz—burmistrz iego królewskiey mości Grodzieński nadszedł, żałuiącego burmistrza tumultem ostąpiwszy o śmierć przyprawić usiłowali, ledwo ciż mularze przypadłszy obronili; sami we wszystkim będąc winni, żałuiących nic zgoła niewinnych na iedną szczególnie wexę, czego nigdy w samey rzeczy nie było y dowieść nie mogą, pomówną swą żałobą calumniose opisali, owo zgoła cała żałoba żałuiących napasna, niesprawiedliwa. Zaczym żałuiące, chcąc z obżałowanemi niewiernemi żydami tak o praetensye w pierwszey żałobie y zaszłym procederze prawnym, iako też w pośledanieyszey specifice wyrażone inforo fori prawem czynić y tego wszystkiego, co w pierwszey y pośledanieyszey żałobie iest expressum, przez kontrowersyą ichmość pp. patronów dowodząc, requirować, do położenia zapisów, kontraktów y wszystkich dokumentów in praeiudicium praw, przywileiów,

od nayiaśnieyszych antecessorów królów ichmościów y od teraznieyszego imci miastu nadanych, a na zgubę miasta całego dolo et fraude otrzymanych, y do skassowania onych wespół z żałobami calumniose opisanemi y całym procederem prawnym do zapłacenia czynszów, składek za wszystkie lata aż do tego czasu, do wskazania poen, win prawnych za naruszenie praw, przywileiów od funduszu miasta magistratowi Grodzieńskiemu nadanych y za uczyniony tumult grożąc na zabicie żałuiącego burmistrza, a za niepłacenie quotannis czynszów, składek y za wszystkie praetensye w żałobach wyrażone, do przysądzenia kramów wszystkich, do uwolnienia od niesłuszney wexy y do nagrodzenia szkody, strat, antea et noviter poniesionych y expens prawnych, dali ten swóy solenny proces, oraz y reproces, zachowawszy sobie salvam et integram tey żałoby meliorationem, ieżeli tego potrzeba będzie ukazywała, do xiąg mieskich powiatu Grodzieńskiego zapisać. Co iest zapisano.

1730 г.

Изъ книги за 1730 годъ, стр. 831.

18. Охранный листъ короля Августа II, данный Городненскимъ жидамъ въ обезпеченіе ихъ отъ претенсій Городненскаго магистрата.

Король Августъ II-й, по жалобѣ Городненскихъ жидовъ на Городненскій магистратъ, симъ универсаломъ предписываетъ Городненскимъ бурмистрамъ и райцамъ не дѣлать Городненскимъ жидамъ никакихъ обидъ впредь до окончанія ихъ дѣлъ слѣдственнымъ порядкомъ. Изъ универсала этого видно, что жиды приписывали магистрату такія же насилія и обиды, какія въ свою очередь приписывалъ имъ магистратъ въ жалобѣ, поданной Городненскому гродскому суду.

Roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego trzydziestego, miesiąca Nowembra czternastego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imci pana Michała Józefa Masalskiego—pisarza w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty ustanowionym, stanowszy personaliter niewierny żyd Mowsza Eufraymowicz—sendyk kahału Grodzieńskiego, list zaręczny, kahałowi Grodzieńskiemu służący, na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad acta grodu Grodzieńskiego podał, który de verbo ad verbum do xiąg wpisuiąc tak się w sobie ma:

August wtóry z Bożey łaski król polski etc. Wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć należy. Doniesiona nam iest od żydów starszych kahału Grodzieńskiego querimonia, iż szlachetny Jan Meyster, Woyciech Ciechlewicz— burmistrze, Michał Kolenda, Thomasz Markiewicz—raycy, Michał Szarkowski—pisarz y cały magistrat Grodzieński zostaiąc in lite w sądach naszych zadwornych assessorskich w. x.

Lit. z kahałem Grodzieńskim, mimo zaszłą litispendecyą nie czekaiąc rozprawy, która in ultimo gradu iuris zostaie, et ad futurum iuris iest odłożona rozprawa, różne violencye czynić ważycie się, a mianowicie restawruiąc ratusz w mieście naszym Grodnię, na kromach rynsztowanie stawić, gruz na też kromy rzucać y kromy ruynować mimo uczynione postanowienia, przywileiami approbowane, gorzałki szynkować y inne różne praeiudicia ważycie się y nieznosnie aggravuiecie. Których żydów kahału Grodzieńskiego wziowszy w naszą protekcyą, listem tym zaręcznym upominamy, ażebyście, wierność wasza, mieszczanie Grodzieńscy, wiodąc z kahałem prawo, przywileiów, reskrypta, dekretów zaszłych ni wczym nie naruszali, krom onych ruynować, gorzałek, których osobliwemi zapisami swemi zrzekliście się, szynkować y aż do rozprawy prawney żadnego praeiudicium kahałowi Grodzieńskiemu czynić nie ważyliście się, ale w pokoiu ad ultimam decisionis sententiam zachowali się, pod zaręką tysiąca kop groszy litewskich, która zaręka in casu contraventionis irremissibiliter per medietatem parti et iudicio cedere ma. Y na to wydaiąc ten nasz zaręczny upominalny list ręką naszą podpisaliśmy. Datum w Grodnie, roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego miesiąca Oktobra dwódziestego dnia, panowania naszego trzydziestego czwartego roku. U tego listu zaręcznego przy pieczęci w. w. x. Lit. podpis ręki temi słowy: Michał xiąże Wiszniowiecki—kanclerz w. w. x. Lit. y generalny woysk regimentarz. Pod pieczęcią notacya temi słowy: Władysław Domański—i. k. mści pieczęci w. w. x. Lit. sekretarz. Który to list zaręczny przez osobę w wierzchu mianowaną iest do xiąg wpisany.

1732 г.

Изъ книги за 1732 годъ, стр. 160.

19. Жалоба Городненскихъ жидовъ на Городненскій магистратъ, о томъ, что онъ позволяетъ христіанамъ продажу водки.

Городненскіе жиды указываютъ, что вслѣдствіе конкуренціи по части корчемства и шинкарства между христіанами и жидами, тѣ и другіе вошли между собой въ сдѣлку, на основаніи которой христіане и отказались на будущее время заниматься виноторговлей. Ихъ обоюдный угодливый листъ былъ подтвержденъ даже королями. Но такъ какъ въ настоящее время христіане опять стали продавать водку, не смотря на протестъ кагала, угодливый листъ и привилегіи королей по сему дѣлу,— то жиды требуютъ воспрещенія христіанамъ шинковать и удовлетворенія за проторы и убытки.

Roku tysiąc siedmset trzydziestego wtórego, miesiąca Marca siedmnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od i. w. imci pana Michała Massalskiego—pisarza w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionym,

solennie się protestowali żydzi kontrahenci czopowego—szelężnego miasta Grodna, swoim y wszystkich żydów— szynkarzów Grodzieńskich imieniem, na szlachetny magistrat Grodzieński, a mianowicie: na szlachetnych panów Michała Kolęde, Józefa Sudana, Felicyana Legatowicza y innych, mimo dawne convencye żydów kahału Grodzieńskiego wódkę szynkuiącym, o to:

Iż co antecessorowie ichmość szlachetni burmistrzowie, raycy, ławnicy y cały magistrat, zrzekłszy się szynku gorzałczanego, z żydami kahału Grodzieńskiego convencye uczynili y od zaszłych convencyi trunków gorzałczanych, sub vadiis circumscriptis, in conventionibus expressis, szynkować nie mieli y nie szynkowali. Które convencye naiasnieysi regnanci Korony polskiey kilko przywileiami, żydom danemi, aprobowali. Imimo tedy zaszłe convencye y tot privilegiis aprobacye, obżałowany magistrat Grodzieński, naruszaiąc zapisy antecessorów swoich et postponendo przywileie i. k. mości, gorzałki szynkować zaczeli, o co z kahałem y wszystkiemi żydami kahału Grodzieńskiego, takoż o inne pretensye różne, w sądach i. k. mości zadwornych assesorskich litispendencya zaszła, y po wyszłych dylacyach commissie naznaczone y w Grodnie expedyowane byli, przez które gdy strony suum nie mogły sortire effectum, iterum sprawę przed sąd i. k. mości zadworny assesorski strony inchoaverunt, kędy po uczynionych aktoratach y zaszłych dylacyach listem zaręcznym upominalnym, a żeby magistrat Grodzieński w szynkowaniu liquorów, ażeby gorzałczanych przeszkody żydom nieczynił y żaden z chrześcyan w mieście Grodnie gorzałek nie szynkował, iniunctum. Jakoż ten list zaręczny upominalny niewierni żydzi otrzymawszy propter scientiam officiose magistratowi Grodzieńskiemu w roku przeszłym tysiąc siedmsetnym trzydziestym, miesiąca Decembra wtórego dnia, podali. Obżałowany szlachetny magistrat Grodzieński, a precipue szlachetni panowie, Michał. Kolenda, maiąc aptekę, a Józef Sudan in vicinitate dom w samym rynku, Felicyan Legatowicz kramki przy kramkach żydowskich, nie tylko podczas seymu, ale też y po podanym liście zaręcznym ustawiczny szynk gorzałczany, bez żadnego consensu żydów Grodzieńskich, ultro per potentiam, mieli, convencye, prawa przywileia i. k. mości y wydany list zaręczny naruszyli, w zaręki y peny prawne przywiedli, nietylko pożytków żydom uieli, lecz do niemałych szkod, expens prawnych przywiedli. Zaczym żałuiące niewierni żydzi do utwierdzenia zaszłey między magistratem a niewiernymi żydami konvencyi, et intuitu oney praw, przywileiów i. k. mości, żydom nadanych, tudzież listu zaręcznego upominalnego, vigore których praw do skasowania szynków chrześciańskich gorzałczanych, a za gwałtowne w takowe szynki wdzieranie się et per potentiam szynkowania do wskazania zarąk y poen, w konvencyi wyrażonych, z listem zaręcznym założonych, do restitucyey za uięte pożytki żydom szkody y zapłacenie expens prawnych, takoż o to wszystko, co czasu prawa przełożono y dowiedziono będzie, salva tey żałoby melioratione, do xiąg urzędowych przyięty y wpisany.

1736 г.

Изъ книги за 1737 годъ, стр. 32.

20. Жалоба Волковыйскихъ жидовъ, поданная гетману в. кн. Литовскаго.

Въ этой жалобѣ жиды жалуются на свою бѣдность и просятъ гетмана:

1) снять у нихъ со счетовъ 1,200 тынфовъ, взятыхъ у нихъ конфедератскимъ маршалкомъ;

2) уволить отъ взноса 500 тынфовъ сухой аренды, назначенной коммисаромъ гетмана;

3) прогнать со службы ихъ намѣстника Дановскаго;

4) принять во вниманіе ихъ ежегодные убытки въ 250 зл. за загнаныхъ жолнерами лошадей, которыхъ они поставляютъ въ теченіи 20 лѣтъ;

5) запретить плебану Волковыйскому держать безпошлинно 2 корчмы и не допускать христіанъ въ жидовскіе шинки;

6) уволить ихъ отъ дорожныхъ повинностей, починки мельницъ и плотовъ, принадлежащихъ двору.

За исполненіе всего этого жиды обѣщаютъ молить Бога за здаровье гетмана.

Roku tysiąc siedmset trzydziestego siódmego, miesiąca Januaryi dwunastego dnia.

Na urzędzie i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od i. w i. p. Michała Józefa Massalskiego — pisarza w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty ustanowionym, stanowszy personaliter żyd Isel Izakowicz — obywatel miasta Wilkowyskiego, suplikę pokorną na rzecz w niey y tu niżey wyrażoną ad acta grodu Grodzieńskiego podał de tenore tali:

J. o. i. w. mści xiąże hetmanie w. w. x. Lit. woiewoda Wileński panie a panie nasz miłosciwy! Przy upadnieniu do stóp pańskich waszey x-cey mści pana naszego miłościwego, z tą naszą pokorną supliką, w naszym podupadku, uciekamy się. Chciey wasza x-cia mość weyrzeć sercem miłościwym na nasze ruinę wielką, a po tey ruinie głód, a po głodzie teraz nieznosna drożyna, gdyż nieznosną krzywdę uczuł od ruiny różnymi przechodami zgubieni iesteśmy przez nieznosne wszelkie podatki; więc punktami podaiąc żebrzemy finalney decyzyi y od i. miłościwego pana y dobrodzieia.

1-mo Maiąc deklaracyą w Wilnie, podczas wiazdu na woiewództwo Wileńskie, z podpisem ręki xiążęciey miłości pani y dobrodzieyki naszey, na depactacią, to iest, na tynfów 1,200, co tę summę i. p. woiewoda Witepski, podczas marszałkowstwa konfederackiego, odebrał.

2-do. Imć p. Szawaniowski, będąc u nas kommisarzem od i o. x-cia p. miłościwego y dobrodzieia, włożył na nas aukcyi suchey arendy tynfów 500, co my w takim czasie y razie nie możemy żadnym sposobem wytrzymać.

3-tio. Za dekretem w. m. Muśnickiego, kommisarza, przeciw namiesnika naszego p. Danowskiego, za dekretem w. imci p. Maszyńskiego kommisarza tenże p. Danowski, przebieglec, nie chce żadnym zposobem wykonać dekretu, przez co my mizeracy rozeydziemy się, bo nie wytrzymamy takiey biedy.

4-to Chorągiew Petyhorska x. p. woiewody Krakowskiego, iuż lat 20 iak stoi, w niwecz nas obróciła, konie na potrzeby swoie brali y pozaieżdżali, y tak na tą chorągiew w tym roku spendowaliśmy na zł. 250, a rachuiąc na każdy rok od 20 lat, co nas kosztuie?

5-to. X. pleban Wołkowyski ma dwie karczmy w Wilkowysku, czopowego nie daie, przez niego wielka przeszkoda mamy, co przed tym tego nie bywało; karczma tylko iedna była y od tey czopowe powinien płacić, wesela chrześciańskiego do żadnego domu nie przypuszcza żydowskiego.

6-to. Do młynów y grobel y innych robot dworskich przywilegia y prawa naszego, do wszystkiego nas pociągaią; przez to tegy niemożemy utrzymać czeladzi, żebrzemy w tym ratunku w naszey mizeryi y ruinie, gdyż my Pana Boga codziennie prosimy y obliguiemy się do zgonu życia iako mizeracy i. o. x-cia imci m-ściwego p. a p. dobrodzieia naszego nayniżsi podnożkowie żydzi kahału Wilkowyskiego.

Akceptacya tey supliki temi wyrażona słowy: ta suplika kahału Wilkowyskiego ma na wszystkie punkta zupełną rezolucyę w liście do imć p. Muśnickiego — obersztleymanta i. k. mści, kommisarza naszego, wyrażoną, którey aby się kahał Wilkowyski mocno trzymał, mieć chcę y zalecam. Dan w Wiśniewcu dnia czwartego Grudnia tysiąc siedmset trzydziestego szóstego roku.

U tey acceptacyi podpis przy pieczęci na laku wyciśniętey temi wyrażony słowy: i. xiężna Wiszniewiecka—woiewodzina Wileńska, hetmanowa wielka w. x. Lit. Która to suplika wespół z acceptacyą, za podaniem w niey przez wyż pisane osoby do akt, iest do xiąg urzędowych przyięta y wpisana.

1733 г.

Изъ книги за 1733—1735 годы, стр. 313.

21. Жалоба Городенскихъ христіанъ шинкарей на жидовъ контрагентовъ о томъ, что они насильственнымъ образомъ взимаютъ съ христіянъ больше, нежели сколько слѣдуетъ чоповаго шеляжнаго.

Христіане, имѣющіе *ливкоры* (занимающіеся винодѣліемъ), внесли въ гродскій судъ жалобу на контрагентовъ — жидовъ, стражниковъ — жидовъ и писарей — жидовъ въ томъ, что они позволяютъ себѣ дѣлать разныя несправедливости христіанамъ, какъ то: не обращаютъ вниманія на постановленія, узаконяющія взимать за право на винодѣліе по 8 злотыхъ и взыскиваютъ съ каждымъ годомъ все болѣе и болѣе; за право варенія пива тоже взыскиваютъ болѣе положеннаго по закону и взимаютъ еще съ каждаго христіанина по 10 шестаковъ; а чтобы христіане не могли на нихъ жаловаться, не выдаютъ имъ квитанцій въ полученіи, а отмѣчаютъ только жидовскимъ письмомъ въ своихъ незаконныхъ, поддѣльныхъ жидовскихъ книгахъ, и на основаніи ихъ подвергаютъ христіанъ взысканіямъ, даже дѣлаютъ нападенія, чему слѣдуютъ доказательства.

Вслѣдствіе этого христіане просятъ, чтобы контрагенты и писарь были назначены изъ христіанъ, а жиды оставлены были только на долж-

ности стражника и то на половину съ христіанами; чтобы угнетатели подвержены были суду и взысканію съ нихъ и перебранныхъ денегъ и пограбленныхъ вещей во время производимыхъ ими христіанамъ насилій.

Roku tysiąc siedmset trzydziestego trzeciego, miesiąca Maia trzynastego dnia.

Przed aktami grodzkiemi powiatu Grodzieńskiego, stanąwszy oczewisto pp. Franciszek Wiszniewski, Felician Legatowicz, Jerzy Pecernik, Dawid Hartwich, Ludwik Woroniec, Jan Zieziulewski y pani Jakóbowa Luwancewiczowa—wdowa, chrześcianie w mieście Grodnie szynki pewne, oraz niektórzy chrześcianie liquory miodowe y gorzałczane maiące, żałowali y solennie się protestowali na niewiernych żydów Grodzieńskich Meiera Jowzelowicza, Mowszę Aronowicza, Feska Jozefowicza, Jodrysa Samsonowicza, Izaię Izakowicza, Leybę Zelmanowicza— kontrahentów czyli sukkolektorów czopowego szelążnego, Abrama Izakowicza—pisarza, Szmóyłę Jozefowicza, Abrama Moyżeszowicza—strażnika, o to:

Iż obżałowani niewierni żydzi kontrahenci czyli sukkolektorowie, iako zwykli dekreta ferowane, prawa y konstytucye postanowione łamać y swemi wykrętnemi sposobami postępować, tak y teraz tymże zwyczaiem postępuią, dekretami oczewistemi in antecessum ferowanemi, to iest sądów fiskalnych, grodzkich y sądu trybunału skarbowego w. x. Lit., któremi chrześcianom od każdego robienia piwa po złł. ośmiu płacić iniunctum, y cokolwiek konstytuciami postanowiono y obwarowano iest, tego cale nie obserwuią, uporem swym na chrześcian gravaminose następuią, respektem długów swoich per plus offerentiam aukcyą szelążnego corocznie podnoszą, za kontrahencyi czyli za sukkolektoryi swoiey y nad dekreta, konstytucye seymowe do płacenia szelążnego po tynfów dziesięciu od każdego robienia piwa chrześcian niesłusznie pociągaią, insuper szostaków dziesięć od każdego chrześcianina za każdym robieniem piwa co rok wymagaią y przebieraią; aby chrześcianie dowodu na obżałowanych żadnego nie mieli, kwitów nigdy nie daią, tylko w regestra swoie żydowskie napaśnie, fałszywie, hebrayskim pismem zapisuią y za onemi, względem długów swoich, chrześcian nad słuszność zdzieraią, exekucyami ciężkiemi agrawuią, przymuszaiąc do płacenia napaści narzuconey, grabią a innych do detencyey pod wartę biorą, iakoż żałuiącemu panu Franciszku Wiśniewskiemu w roku tysiąc siedmsetnym trzydziestym pierwszym, in absentia samego nasławszy na dom żydów strażników z żołnierską exekucią czarkę srebrną valoris tynfów sześć, pistolety kosztuiące talarów sześć, za napasne narzucone szelążne gwałtownie zagrabili y po te czasy u siebie trzymaią; tegoż czasu pana Legatowicza subordynowanym strażnikom y żołnierzom do detencyi wziąść kazali, y pod wartą póty trzymali, aż kartę żałuiący w domu obżałowanego Meiera Jowzelowicza za kontrahencyi czyli sukkolektoryi iego na złtch dziewiętnaście napaścią narzucone dać musiał; obżałowanym kontrahentom od trzech likworów maiącym, to iest, miodu, gorzałki y piwa, iakoby od każdego z obżałowanych na rok po tysiącu złtch naymniey płacić należało y coby do skarbu sześć tysięcy złotych przez rok intraty w sześciu od siebie przyczynić mieli, samych siebie od płacenia szelążnego excypuią y bliskich kollegatów swoich

prywatnie ochraniaią, czopowego szelążnego do skarbu od troiakich likworów z pokrewieństwem swym nigdy nie płacą, pisarzowi swemu z tegoż samego zdzierstwa złtch cztyrysta szesnaście, a strażnikom po złotych dwieście do roku płacą, przez co skarbowi wielki uszczerbek czynią, długi swoie zaciągnione na chrześcian pod pretextem szelążnego napasnym sposobem narzucaią y czym daley, tym więcey zadłużaią się; corocznie dla zniesienia długów swych do kontrahencyi, alias sukkolektoryi niesłusznie wbiiaią się, y aukcyą większą zawsze na zgubę chrześcian podnaszaią. Zaczym żałuiące chrześcianie, chcąc o to wszystko z obżałowanemi żydami w sądach kapturowych prawem czynić, kontrahencią lub sukkolektorią żydowską z pisarstwem y strażnikowstwem żydowskim znieść, a odtąd do kancelaryi grodzkiey Grodzieńskiey y sukkolektora ufundowanego katolika iednego, vigore dawnego postanowienia, od każdego robienia piwa y innych likworów wnaszać, nienależytych nad słuszność przeborów, oraz y strat y expens prawnych, a zatym poen, vin, de iure ściągaiących się, za naruszenie dekretów y konstytucyi, y tego wszystkiego, co czasu produktu sprawy szerzey dowiedziono będzie rekwirować, do komportancyi ante omnia dekretów y do approbacyi onych, do zabronienia w dalszy czas kontrahencyi y sukkolektoryi obżałowanym y do zniesienia oney, do ufundowania sukkolektora z chrześcian y strażnika iednego chrześcianina, a drugiego żyda, do restytucyi czarki srebrney y pistoletów, za napasne narzucone szelężne żałuiącemu panu Wiśniewskiemu, przez subordynowanych z exekucyą żołnierską strażników żydów in absentia samego violenter zabranych, et in casu non restitutionis do zapłacenia za czarkę srebrną tynfów sześciu, a za pistolety talarów bitych sześciu, do komportancyi y wrócenia wymożoney od pana Legatowicza na złtch dziewiętnaście karty, a za niekomportowaniem y nieoddaniem do skupowania oney, do zapłacenia przeborów wszystkich, insuper nad dekreta oczewiste y konstytucye, za kontrahencyi czyli sukkolektoryi swoiey od chrześcian przebranych y do nagrodzenia strat y expens prawnych, dali tę swą solenną protestacyą z wolną melioracyą, ieżeli tego potrzeba będzie ukazywała.

1734 г.

Изъ книги 1733—1735 годы, стр. 817.

22. Жалоба Мартина Счасновича на жида Янкеля Лейбовича о причинении ему симъ послѣднимъ оскорбленій и убытковъ.

Нешковскій Счасновичъ внесъ въ судъ жалобу на жидовъ Янкеля Лейбовича, его сыновей и другихъ жидовъ въ томъ, что эти жиды, неимѣющіе осѣдлости и занимающіеся арендой, взяли у него въ аренду фольварокъ Груду и живя въ немъ въ теченіи девяти лѣтъ, производили многочисленныя безчинства, преступленія и убытки. Такъ жидъ Янкель Лейбовичъ, вступя въ аренду фольварокъ въ жилой избѣ предалъ сожженію всѣ находившіеся въ ней священные предметы, метлой позатиралъ всѣ надписи съ именемъ Христа и *laudetur sanctissimum sacramentum*,*) для

*) Да будетъ хвалима св. Евхариста.

погибели истца; выстроилъ возлѣ церкви свою жидовскую божницу; своими и другихъ жидовъ лошадьми натравилъ въ полѣ хлѣба и сѣна приблизительно на 200 злотыхъ; *отравилъ и околдовалъ его сына и билъ его нѣсколько разъ; но всякій разъ, какъ только истецъ намѣревался ѣхать къ своимъ знакомымъ или въ городъ, чтобы подать на жида жалобу, жидъ оный вступалъ съ нимъ въ мировую, пріѣзжалъ къ нему съ телятами и мѣшками и забиралъ въ долгъ рожь, ячмень, хмѣль и другія сѣмена*; самъ же истцу никогда ничего не давалъ въ долгъ, а все на наличныя деньги; по этой статьѣ жидъ нанесъ ему убытковъ до 500 злотыхъ; сманиваетъ батраковъ, покупаетъ краденые вещи, самъ дѣлаетъ наѣзды, не сохраняетъ христіанскихъ праздниковъ, даже св. Пасхи и Рождества Христова, и вообще дѣлаетъ разныя другія преступленія и безчинства, предусмотрѣнныя закономъ. Посему вышепомянутый Нешковскій Счасновичъ проситъ гродскій судъ поступить съ виновнымъ жидомъ по закону, взыскать съ него 1,500 злотыхъ убытку, приказать снести синагогу и удовлетворить за безчестіе его сына.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego czwartego, miesiąca Iunii dnia wtórego.

Na urzędzie ikmści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imści pana Michała Józefa Massalskiego—pisarza w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego, ustanowionym, żałował y solennie protestował imci pan Marcin Nieszkowski Szczęsnowicz na niewiernego żyda Jankiela Leybowicza y synów iego Josia y Morycha Jankielowiczów, nigdzie osiadłości nie maiących, tylko po arendach doczesnych różnie mieszkaiących, a teraz na Hrudzie w folwarku żałuiącego, arendą mieszkaiącym, o to na onych iawnych kryminalistów:

Iż pomieniony żyd, iak prętko y do tego folwarku Hruda na arendę zeszedł w budynku mieszkalnym, w izbie białey, gdzie sam żałuiący pan Sczęsnowicz mieszkał, stały, świętości, na których mszy świętych do kilkunastu było, hostye święte, oleia święte, podczas chrztu y szlubów stawione, popalił, połamał, obrazy święte od ścian pooddzierał y gdzieby to napisane imie ś. Jezus! laudetur sanctissimum sacramentum, żyd bezbożnie miotłą pościerał; na zelżywość chrześciańską y naywiększą zgubę żałuiącego, blizko cerkwi szkołę żydowską czyli bożnicę założył, czego prawo duchowne y świeckie broni, oni, bezbożni żydzi, co subota, co święto żydowskie zebrawszy się do kilkudziesiąt, trzykroć na dzień klną chrześciański narod, a żałuiącemu końmi swemi y przyiezdżych żydów spasuie żyto, ięczmień, owies, na niwie corocznie, przez lat dziewięć uczynił szkody na złotych dwieście; a co żałośnieysza, tenże niezbożny żyd syna żałuiącego, pana Ludwika Szczęsnowicza, struł y sczarował y iuż po dwakroć bił y kaleczył, okrwawił y potaiemnie bez żałuiącego wiadomości y bez bytności w domu, gdy do kościoła odiedzie, albo do panów którego dla pisania, ów kryminalista żyd pogodzi, przeprasza y z wozami, worami y z miarą swoią iedzie do dworu żałuiącego y tam z świrna, z gumna y z budynku żyto, ięczmień, chmiel sam mierzy y bierze barany, gęsi, wszystko na kredyt, obiecuiąc płacić, nie płaci, żałuiącemu szkody w tym na złotych pięćset uczynił, a żałuiącemu nigdy y za grosz nie powierzy, tylko za gotowe, idąc z cerkwi dla posiłku żałuiący starzec gdy zaydzie, żyd za nayście na karczmę formuie y przed wielwożnym imci panem Micutą—podstolim y podstarościm Grodzieńskim udaie y

zwodzi czeladź, parobków podmawia, że parobek pokradszy żałuiącego fanty, suknie na złotych półtorasta, żydowi temu przedał, y kożuch lice u żyda poznano, drugiego parobka Tatarzynowi naraił, że Tatar naiechawszy na dom strzelił na żałuiącego y parobka wzioł, żałuiący szkody poniosł na złotych trzydzieście y w tym że roku 1736, chłopca bronowłoka odmówił do siebie y czeladzi roczney pięcioro chowa, onych biie, w święta y w niedzielę robić każe, piwa, gorzałki pędzi na Wielkanoc y Boże Narodzenie, żadney uroczystości nie obserwuie; budynki ogrodnicze dwa, browar, gumno, obory, staynie inwentarzowe wszystkie spustoszył, popalił z umysłu y żałuiącemu szkody na złotych sto uczynił w budynkach. Tenże, żyd kryminalista, na imie Leona Patkę iaśnie wielmożnego imci pana Zawiszy—starosty Mińskiego, który na czas za ogrodnika w budynkach wsi ichmć panów Nowickich, przez lat kilka był, y świadczył przed różnemi godnemi ludźmi, że słyszał y widział, iako tenże żyd krymnalista z innymi żydami dziecie chrześciańskie w nocy męczyli, rzneli nożami, obżałowani żydzi nalazszy go w sieniach bili, y na dwor aż na wygon zawlekli, nazaiutrz godząc tego człowieka, gorzałki prawney dali, że tegoż czasu w godzinę pod płotem nagle umarł; y drugiego także zachożego człowieka otruł, że mu nie chciał za parobka służyć, charta kosztuiącego złotych czterdzieście zabili y w chróst zawlekli y różnych szkod, kryminałów, boiu, które na osobliwym regestrze opisane y relacya ieneralska świadczy na złotych półtora tysiąca uczynili. Zaczym żałuiący aktor tak o spustoszenie folwarku swego Hruda, iako zbicie y skaleczenie pana Ludwika Sczęsnowicza, syna swoiego y opresyą honoru, tak in primario do zniesienia szkoły żydowskiey y do pokarania za kryminał y zapłacenia szkod półtora tysiąca, do dania paręki, iako nie osiadły, wskazaniem win, pen na ruchomości wszelkiey onego, dał tę swoią protestacyą solenną do xiąg grodzkich Grodzieńskich zapisać. Co iest zapisano.

1735 г.

Изъ книги за 1736 годъ, стр. 108.

23. Опредѣленіе Трокскаго каштеляна, Городненскаго старосты, Сапѣги по дѣлу между жидами Берестовицкими и Брестскимъ кагаломъ.

Берестовицкіе жиды подали въ гродскій судъ жалобу на Мстибоговскій кагалъ и Брестскаго раввина въ томъ, что не смотря на кагальныя постановленія Мстибоговскаго и Берестскаго кагаловъ, опредѣляющія кругъ и мѣстность для административной дѣятельности этихъ кагаловъ, по наущенію Брестскаго раввина, Мстибоговскій кагалъ отторгнулъ нѣсколько корчемъ отъ кагала Берестовицкаго, привлекаетъ жидовъ этого кагала не только къ уплатѣ поголовнаго, но и поборовъ *за райское яблоко*, и подвергаетъ ослушниковъ религіозному преслѣдованію. Спрошенный раввинъ показалъ, что онъ никогда не подговаривалъ Мстибоговскихъ жидовъ къ такимъ поступкамъ и эти послѣдніе никогда ихъ не дѣлали. Староста по соображеніи всѣхъ обстоятельствъ этого дѣла постановилъ: возвратить назадъ отнятыя корчмы, такъ какъ по поста-

новленіямъ кагальнымъ онѣ записаны за кагаломъ Берестовицкимъ; за райское яблоко не требовать взносовъ, а поголовное вносить въ Мстибоговскій кагалъ, такъ какъ кагалъ Берестовицкій приписанъ къ нему въ тарифѣ; на нарушителей этого постановленія назначить штрафъ въ 10,000 копъ грошей (заруку); раввина же, въ случаѣ новыхъ интригъ съ его стороны, лишить раввинскаго достоинства.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego szóstego, miesiąca Marca dziewiątego dnia.

Na urzędze i. k. mści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, stanąwszy personaliter imć pan Józef Wzdulski—koniuszy dworu iw. imć pana marszałka wielkiego koronnego, dekret na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną ad acta grodu Grodzieńskiego podał, który, za przyięciem, wpisuiąc w xięgi de verbo ad verbo, tak się w sobie ma:

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego piątego, miesiąca Września siódmego dnia. Przede mną Janem Fryderykiem hrabią na Kodniu Sapiehą—kasztelanem Trockim, starostą Brzeskim, agitowała się sprawa niewiernych żydów kahału Brzostowickiego, dóbr dziedzicznych iw. imci pana Józefa Wandalina Mniszcha—marszałka koronnego, z niewiernemi żydami miasta i. k. mści Brześcia, iż mimo skrypt, od kahału Brzeskiego dany y od kahału Mścibowskiego akceptowany y osobliwą assekuracyą dobrowolną potwierdzony, ważył się kahał Mścibowski, z poduszczenia rabina Brzeskiego, oderwać karczmy, alias partykularze, we wsiach Klepaczach, Lewszowszczyznie, Bursowszczyznie y kwaterach będące y do siebie przyłączyć, tudzież dotąd defaktacyami miasto Brzostowicę uciemiężać nie przestaie, niesłuszne podatki wkłada, pociąganiem do swych sądów wexuie, klątwy na nich wydaie y podobne czyni bezprawia, przeto przez swoich plenipotentów Rafała Hauszeykowicza y Salamona Szmóyłowicza pomieniony kahał Brzestowicki uskarżał się przed sądem moim na kahał Brzeski, iż maiąc zwierzchność nad kahałem Mścibowskim y innemi przykahałkami do siebie należącemi, tudzież nie pamiętaiąc na swoią kartę, miastu Brzostowickiemu daną y od Mścibowskich żydów akceptowaną y podtwierdzoną, żadney w tey krzywdzie nie uczynił sprawiedliwości, do niemałych przez to szkód poczynionych stał się przyczyną, do większych agravacyi kahał Mścibowski pobudził; dla czego nayprzód przywrócenia niesłusznie oderwanych partykularzów de nomine wyżey wyrażonych domawiał się, potym nie mogąc dłużey znieść agrawacyi żydów Mścibowskich, o excepcyą od iurysdykcyi ich, żeby directe do kahału Brzeskiego, nad wszystkiemi innemi przy - kahałkami zwierzchności maiącego, do niego podatki swoie, iako to: za iabłko rayskie y inne, prócz pogłówne, które będąc w taryfie kahału Mścibowskiego, do niegoż importować nie wzdryga się, upraszał; z drugiey strony zaś, żydzi kahału i. k. mści Brześcia adcytowani, stanowszy przed sąd móy, przez plenipotenta swego Jzaaka Szymchowicza—sendyka Brzeskiego, tym się exkuzował, że żadney nie miał od zwyż pomienioney depaktacyi rekwizycyi od kahału Brzestowieckiego, ani Mścibowskich żydów na niego podmawiał, ani też temu przeczyć, ażeby mieli należeć do iuryzdykcyi iego. A tak ia, starosta, widząc rzecz słuszną, z produkowanych przede mną autencycznych

dokumentów tak kahału Brzeskiego, iako y Mścibowskiego kahału danych, y dalszym zabiegaiąc depaktacyom, przywracam ninieyszym dekretem moim oczewistym starościńskim kahałowi Brzestowickiemu niesłusznie oderwane, to iest karczmy we wsiach: Klepaczach, Lewszowszczyznie, Burszowszczyznie y Kwatery nazwanych, aby nie do składek Mścibowskich, ale do Brzostowickich należały, tenże kahał Brzestowicki stosuiąc się do praw religii żydowskiey, które pozwalaią każdemu ukrzywdzonemu sądzić się mimo sąd ninieyszy u większego żydowskiego excypuię od wszelkiey iurizdukcyi y subiekcyi, miasto Mścibowa, a poddaię iuryzdykcyi y kahału Brzeskiego, aby we wszelkich składkach, sprawach, podług ich zwyczaiu praktykowanych, w płaceniu za iabłko rayskie wespół z partykularzami swemi należało, krom pogłównego żydowskiego, ponieważ iest w taryfie w Mścibowskiey, zakładaiąc na sprzeciwiaiącą się stronę winy dziesięć tysięcy kop groszy litewskich statutowych, których połowica na zamek i. k. mści Brzeski, a druga strona ukrzywdzoney należeć ma; y ieżeliby rabin albo kahał Brzeski miał dawać potaiemnie lub iawnie iakowe reskrypta przeciwne opisowi swoiemu y ninieyszemu dekretowi na stronę żydów Mścibowskich, albo iakowe intrigi, fakcye y inne przeciwieństwa czynić, tedy rabin degradacyi z funkcyi swoiey, a kahał Brzeski teyże winie statutowey wyżey wyrażoney y pod surowszą animadersyą do sądu mego starościńskiego zapozwani będąc, podlegać będą; w którey to sprawie oczewistey wieczne milczenie nakazuie się. Działo się w Kodniu, roku y dnia ut supra.

U tego dekretu przy pieczęci iw. imci pana Sapiehi temi wyrażono słowy podpis: Jan Sapieha—kasztelan Trocki, starosta Brzeski. Który to dekret, za podaniem onego przez wyż pisanego imci do akt, iest do ksiąg grodzkich Grodzieńskich przyięty y wpisany.

1735.

Изъ книги за 1736 г., стр. 107.

24. Подтвержденіе декрета Трокскаго каштеляна Сапѣги, даннаго Берестовицкимъ жидамъ.

Великій канцлеръ вел. княжества Литовскаго князь Вишневецкій, вполнѣ соглашаясь съ декретомъ Трокскаго каштеляна Сапѣги, по которому четыре корчмы: въ Клепачахъ, Лѣвшовщизнѣ, Бурсовщизнѣ и Кватерахъ возвращены назадъ Берестовицкому кагалу, подтверждаетъ это постановленіе и требуетъ, чтобы на будущее время поголовная подать съ этихъ корчемъ не перевышала 120 злотыхъ.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego szóstego, miesiąca Marca dziewiątego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstaro-

ścim sądowym powiatu Grodzieńskiego, comparens personaliter imć pan Józef Zdulski—koniuszy dworu i. w. imć pana marszałka wielkiego koronnego, dokument na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną od i. o. xięcia imci Wiszniowieckiego—na ten czas bywszego kanclerza w. x. Lit. y generalnego regimentarza ad acta grodu Grodzieńskiego podał, który, za przyięciem wpisuiąc w xięgi de verbo ad verbum, tak się w sobie ma:

Ponieważ dekret i. w. imci pana kasztelana Trockiego, starosty Brzeskiego, in fundamento ugody y postanowienia między żydami Brzostowicy Wielkiey y Mścibowskiemi uczynionego y od i. w. imci pana woiewody Wileńskiego, hetmana w. w. x. Lit., także y ode mnie samego approbowanego, nakazał y warował to, aby żydzi Brzostowicy Wielkiey y partykularze do niey należące, to iest Klepacze, Lewszczowczyzna, Burszczowszczyzna y Kwatery summy pogłównego co rok sto dwadzieście złotych polskich płacili, a do większego płacenia żydów Brzeskich nie byli pociągnieni, więc pomienione postanowienie w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym wtórym, dnia trzynastego Maia, uczynione, żydom Brzostowskim służące, in toto approbuię y dekret i. w. imci pana kasztelana Trockiego, starosty Brzeskiego, w tym punkcie ferowany, za słuszny we wszystkim przyznaię. Datum w Warszawie, dnia dwunastego Października, roku tysiąc siedmset trzydziestego piątego. U tego dokumentu, alias approbacyi, podpis i. o. xięcia imci, przy pieczęci na laku wyciśnioney, temi wyrażony słowy: Michał xiąże Wiszniowiecki—kanclerz wielki w. x. Lit. Która to approbacya, za podaniem oney przez wyż mianowanego imci do akt, iest do xiąg urzędowych przyięta y wpisana.

1736 г.

Изъ книги за 1736 г., стр. 619.

25. Подтвердительная привилегія короля Августа III, данная Городненскому раввину Менделю Лейбовичу.

Король Августъ III подтверждаетъ привилегію своего предшественника Августа II, дарованную Городненскому раввину Менделю Лейбовичу въ обезпеченіе его имѣній и личности отъ всяких обязательствъ, какія только будутъ налагаемы разными обществами и кагалами, а равно предоставляетъ ему полное право на раввина со всѣми принадлежащими къ нему аттрибутами, какъ въ Городненскомъ, такъ и въ другихъ кагалахъ.

Roku tysiąc siedmsetnego trzydziestego szóstego, miesiąca Augusta dwudziestego trzeciego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imci pana Michała Massalskiego—pisarza wielkiego w. x. Lit., Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionym, stanąwszy personaliter niewierny żyd Mowsza Efraimowicz—szkolnik stary kahału Grodzieńskiego, przywiley od nayiaśniey-

szego króla imci Augusta trzeciego, żydowi Mendelowi Leybowiczowi—rabinowi Grodzieńskiemu służący, na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną ad akta grodu Grodzieńskiego podał, który, wpisując do xiąg de verbo ad verbum, tak się w sobie ma:

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym confirmationis przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż pokładany y praesentowany przed nami był przywiley naiaśnieyszego ś. p. oyca naszego Augusta wtórego—regnanta polskiego, w Warszawie, dnia dwudziestego trzeciego miesiąca Lipca roku Pańskiego tysiąc siedmset trzydziestego wtórego, niewiernemu żydowi Mendelowi Leybowiczowi—rabinowi Grodzieńskiemu dany, za którym panowie rady y urzędnicy, przy boku naszym rezyduiący, supplikowali, abyśmy pomieniony przywiley in omnibus punctis, paragraphis, contentis, utilitatibus et commodis zmocnili, stwierdzili y approbowali, oraz ten przywiley nasz confirmationis de tenore verborum wpisać tu rozkazali, który, słowo w słowo wpisując, tak się w sobie ma:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu by o tym wiedzieć należało, mianowicie urodzonym urzędnikom ziemskim, grodzkim, y innym patryotom y obywatelom powiatu Grodzieńskiego. Iż maiąc sobie przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, zaleconą niewiernego ku nam wierność żyda, imieniem Mendela Leybowicza—rabina Grodzieńskiego, którego w naszą królewskiego zwykłego respektu wziąwszy protekcyą, wespół z małżonką y potomkami iego, tudzież ze wszystkiemi dobrami teraz y napotym nabytemi, oraz z przychodzącemi prowentami y pożytkami, tymże listem, przywileiem naszym, excypuiemy y wyłączamy, aby do żadnego długu kahału Grodzieńskiego anterioris et posterioris temporis od nikogo bynaymniey nie był pociąganym y wexowanym, tudzież do żadnych obligacyinych y wyderkaffowych zapisów, tak do suscepcyi, iako y paręki, nie tylko za Grodzieńskie, ale też za wszystkie generaliter synagogi wielkiego xięstwa Litewskiego, kahały, przymuszonym bydź nie powinien. Pomienionemu zaś Mendelowi Leybowiczowi—rabinowi Grodzieńskiemu wolno będzie żydom kahału Grodzieńskiego z przykahałkami do niego należącemi zapozywać, sądzić, dekretować według praw żydowskich, penować nieposłusznych, bez żadney ni od kogo przeszkody karać. Ieżeli by zaś pomieniony rabin został obranym za rabina do inney synagogi, tedy onego przy teyże protekcyi mieć chcemy y zachowuiemy, serio przykazuiąc, aby wolny wyiazd od wszystkich kredytorów kahału Grodzieńskiego y synagog miał w drodze y gdzie się tylko obróci, a choćby chciał tenże rabin w którym mieście z przykahałków, do synagogi Grodzieńskiey reguluiących się, dla spokoynego swego mieszkania rezydować y mieszkać, nie było onemu broniono, oraz wszelkie dochody przy tytule rabińskim zewsząd onemu podług zwyczaiów dochodzić maią y powinni. Co wszem wobec, komu o tym wiedzieć należy, do wiadomości podaiemy y mieć chcemy, aby pomienionemu Mendelowi—rabinowi Grodzieńskiemu, iako pod protekcyą naszą zostaiącemu, żadnego sprzeciwieństwa, krzywdy y opressyi tak sami nie czynili, iako też nikomu czynić nie dopuszczali. Uczynicie to, wierność wasza, dla łaski naszey

królewskiey y z swoiey ku nam powinności. Na co, dla lepszey wiary y wagi, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego trzeciego miesiąca Lipca, roku Pańskiego tysiąc siedmset trzydziestego wtórego, panowania naszego trzydziestego szóstego roku. Augustus rex.

A tak my król, do pomienioney suppliki łaskawie się skłoniwszy, pomieniony przywiley, insuper wyrażony, we wszystkich punktach, contentach, kondycyach, okolicznościach, clausulach, paragrafach ratyfikuiemy, komprobuiemy, korroboruiemy y samego w naszą królewską protekcyą z żoną, dziećmi y ze wszelkiemi dobytkami y nabytkiem iego bierzemy y mieć chcemy; oraz vigore pierwszego y teraznieyszego confirmationis przywileiu naszego wszelkie onemu dane y wyrażone punkta, też do używania in munere officii iego pozwalamy y powagą naszą królewską ztwierdzamy. Na co, dla lepszey wiary y wagi, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia dwudziestego wtórego miesiąca Julii, roku Pańskiego tysiąc siedmsetnego trzydziestego szóstego, panowania naszego trzeciego roku.

U którego to przywileiu, przy pieczęci wielkiey w. x. Lit., podpis ręki naiaśnieyszego króla iegomości tymi słowy: Augustus rex. Na dole notacya pod pieczęcią tymi słowy: Felix Stanisław Owsiany — i. k. mości pieczęci wielkiey w. x. Lit. sekretarz—mp. Na drugiey stronie tey pieczęci notacya tymi słowy: Cancellariatu illustrissimi et excellentissimi domini Joannis Friderici comitis in Kodeń, Czarnobyl et Dorohostaie, Sapieha supremi cancelarii m. d. Lit., Brestensis etc. capitanei, sigillatum, est in actis. Który to przywiley, za podaniem onego przez osobę wyż wyrażoną, do xiąg grodzkich Grodzieńskich, iest przyięty y wpisany.

1738 г.

Изъ книги за 1738 годъ, стр. 550.

26. Привилегія Виленскаго епископа Михаила Зенковича Мостовскимъ жидамъ на починку синагоги и открытіе кладбища.

Roku tysiąc siedmset trzydziestego ósmego, miesiąca Junii dziewiątego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od i. w. imć pana Michała Józefa Massalskiego — woiewody Mścisławskiego, Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionym, stanąwszy personaliter niewierny żyd Nowach Zelmanowicz—arendarz Mostowski, przywiley ten, na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad acta grodu Grodzieńskiego podał de tenore tali:

Michał Jan Zeńkowicz, z Bożey y stolice apostolskiey łaski biskup Wileński. Oznaymuiemy ninieyszym listem przywi-

leiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komuby to teraz y napotym wiedzieć należało, mianowicie iednak wielebnym w Bogu ichmości xx. dziekanom, proboszczom, plebanom, komendarzom y onych wikarym et respective wielebnemu x. plebanowi Mostowskiemu, teraz y na potym będącemu. Iż na pokorną suplikę niewiernych żydów, w miasteczku Mostach i. k. mości mieszkaiących, którym iako przed nami przekładali przywileie y prawa onych, bożnice y mogiły onych ab antiqvo nadane, per casum incendii pogorzały; przęto ex certis rationibus et motivis, animum nostrum permoventibus, daliśmy niniеyszy list przywiley nasz na to, ażeby ciż żydzi obywatele Mostowscy i. k. mości, podług potrzeby y exigencyi czasu, bożnicę swoią, per vetustatem do upadku nakłonioną, in quantum będzie można, pro possibilitate reparować, alia sin casu ostatecznego upadku oney nową na tymże mieyscu prócz żadney wspaniałości wybudować mogli, oraz mogiły ab antiquo iuż tam będące, podług przyzwoitego zwyczaiu opatrzyć na tymże mieyscu za pozwoleniem dworu tamecznego wolni byli, kędy iako nabożeństwa swoie w tey szkole podług obrzędu swoiego odprawować, iako też y na mogiłach przerzeczonych cadavera mortuorum sepelire wolno im będzie. W czym ażeby żadney ni od kogo in praemissis omnibus nie mieli przeszkody, turbacyi y zatrudnienia, tym listem przywileiem naszym waruiemy y ubezpieczamy, requirendo singulariter tego po wielebnym xiędzu plebanie Mostowskim, niniеyszym y sukcesorach imci, aby onym tak in puncto restauracyi, albo de novo budowania, iako też y w inszych obrzędach, do dewocyi y obrzędu onych ściągaiących się, żadnego przenagabania nie czynił y żadnym praetextem nikomu czynić nie dopuszczał, a to sub poenis arbitrio nostro irrogandis. Y na tośmy dali ten nasz list z podpisem ręki naszey, tudzież z pieczęcią naszą. Pisan w Grodnie, roku tysiąc siedmset trzydziestego ósmego, miesiąca Junii szóstego dnia. U tego przywileiu, przy pieczęci, podpis temi wyrażony słowy: Michał Zieńkowicz—biskup Wileński. Który to przywiley, za podaniem onego przez pisanego żyda do akt, iest do xiąg urzędowych przyięty y wpisany.

1738 г.

Изъ книги за 1738 годъ, стр. 709.

27. Рескриптъ Виленскаго епископа Михаила Іоанна Зенковича, данный Городненскому кагалу объ уменьшеніи взиманія съ него процентовъ по церковнымъ суммамъ.

Roku tysiąc siedmset trzydziestego ósmego, miesiąca Julii dwudziestego pierwszego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od i. w. imć p. Michała Józefa Massalskiego — woiewody Mścisławskiego, Grodzieńskiego, Radoszkowskiego, Berznic-

kiego etc. starosty, ustanowionym, stanąwszy personaliter niewierny żyd Zelman Judkowicz — szkolnik kahału Grodzieńskiego, skrypt ten na rzecz w nim y tu niżey wyrażoną, ad acta grodu Grodzieńskiego podał de tenore tali:

Michael Joannes Zeńkowicz, Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Vilnensis, universis et singulis, quorum interest aut interesse poterit, praecipue tamen universo tam seculari quam regulari clero, per et intra dioecesim nostram Vilnensem existenti, summas capitales quocunque titulo et iure, in synagoga Iudeorum Grodnensium locatas habenti, significamus hisce literis nostris. Qualiter comparentes personaliter coram nobis infideles Iudaei seniores totaque communitas praefatae synagogae Grodnensis cum fletu et lachrimis humiliter exposuerunt, quod ipsi per varias calamitates, hostilitates et iniuriam temporis, singulariter sub annis millesimo septingentesimo trigesimo tertio, millesimo septingentesimo trigesimo quarto et millesimo septingentesimo trigesimo quinto consistemtes ad eam pervenerunt desolationem et ruinam, quinimo adeo sunt depaupertati, ut solvendis censibus ecclesiasticis, varias ecclesias concernentibus, nullatenus sufficere eosque iuxta praescriptum legum etiam per septem a centum persolvere valeant et possint, eo magis, quia a creditoribus suis summas widercafales habentibus, praesertim ecclesiasticis per provisiones dispositionem iuris communis excedentes agravati, nec non in stependiis tributorum reipublicae, videlicet plus iusto hactenus praeagravati, tum etiam per protectiones possessorum oppidorum, bonorum, aggrorum et arearum, praesertim in civitate Grodensi habentium, in quorum iurisdictionibus incolae Iudaei degentes contributionibus universalis synagogae subesse et obtemperare nequeunt, impediti quod suas dispositiones existunt, quamobrem nobis humillime suplicaverunt, quatenus illorum tali afflictioni, inopiae et paupertati succurrendo in praemissis alleviare et per diminutionem praedictorum censuum ad aliquod tempus faciendam securitati capitalium summarum, ne per inopiam communitatis depereant, providere, tum protectiones dictas maxime spiritualium personarum suis inquilinis dari solitam amovere et ad super tanta paria onera eorum incolas Iudaeos adstringi debere et compellere dignaremur. Nos igitur indemnitati summarum ecclesiasticarum consulentes, justamque eorum supplicationem agnoscentes ac minus damnum majori praeferendum esse censentes, ne ob praemissam exactionem integrorum censuum et alias injurias modis praeexpressis inferri solitas summae capitales ecclesias et conventus dioecesis nostrae concernentes, per dispersionem gentis hujus pereclitentur, quinimo intereant et anihilentur; proinde inhaerendo rescriptis serenissimorum regum, in fundamento iurium emanatis et praecipue rescripto serenissimi Augusti tertii, feliciter nobis regnantis, sub die vigesima tertia anni praesentis dato, quo praefatos Iudaeos ab ulteriori eorum oppressione tueatur et subvenire desolationi illorum intendat, tum inhibitioni sacrae tribunalis nuntiaturae apostolicae, qua recensitis aggravationibus exponentium provisiones et census annuos ad orbitam iurium reducere conatur, coram nobis productis tum aliis documentis, animum nostrum permoventibus, ejusmodi onus solutionis censuum ad quinque florenos a quolibit centum, minime praejudicando iis, ubi minus hac quantitate sponte constitutum solvebatur reducendum et restringendum esse duximus, prout actu redu-

cimus et restringimus per praesentes ad biennium ex hinc valituras, requirentes ab omnibus et singulis caeteris vero in virtute sanctae obedientiae et subemendantes, ne ultra praesignatam modo pensionem quispiam eorum amplius exigere et pretendere audeat et praesumat, nullo sibi iure et judicio, favorabili foro, imo a protectionibus dandis suis inquilinis sese abstineant et eos ad propria sustinenda quaecunque communitatis onere permittant; in quem finem Iudaeis post fluvium Niemen habitantibus nos etiam scholam singularem et sepulturam haberi interdiximus et praesenti interdicimus scripto, inquorum fidem idem manu nostra subscripsimus et sigillo communiri mandavimus. Datum Grodnae anno millesimo septengentesimo trigesimo octavo, die prima mensis Julii. U tego skryptu przy pieczęci wyciśnioney, podpis temi wyrażony słowy: Michael episcopus mp.; Hieronimus Dominicus Szymkowicz, actorum curiae suae illustrissimae celsitundinis, notarius et sigilli secretarius mp. Który to skript, za podaniem onego przez wyż pisanego żyda do akt, iest do xiąg urzędowych przyięty y wpisany.

1741 г.

Изъ книги за 1741 годъ, стр. 118.

28. Жалоба жидовъ, города Городна на жидовъ состоящихъ подъ юрисдикцieй подскарбія Яна Сологуба о томъ, что послѣдніе, будучи покровительствуемые подскарбіемъ, не платятъ чоповаго шеляжнаго и др. кагальныхъ налоговъ и вообще не хотятъ признавать надъ собой законной власти Городненскаго кагала.

Roku tysiąc siedmset czterdziestego pierwszego, miesiąca Marca trzeciego dnia.

Na urzędzie ikmości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, solennie się manifestowali niewierni żydzi: Mowsza Enochowicz, Berko Meierowicz, Abel Peyletowicz—starsi kahału Grodzieńskiego, Widger Jankielowicz, Mowsza Eberlowicz, Eliasz Markowicz, Szmóyło Abramowicz, Eliasz Mowszowicz, Wolf Natanowicz, Hirsz Abramowicz, Josiel Kielmanowicz—szynkarze y obywatele miasta ikmości Grodna, swoim y całego gminu imieniem, na iw. imć pana Jana z Dewoyna Sołłohuba—podskarbiego wielkiego w. x. Lit. y samą imć panią Teressę z Ogińskich Sołłohubową—podskarbiną w. x. Lit. qua panów, a niewiernych żydów Zeliga Josielowicza, Owsieia Jankielowicza, Neocha Markowicza, qua iuryzdyczanów tychże iw. imć panów podskarbich, na przedmieściu miasta ikmości Grodna mieszkaiących, mieniąc o to: iż co in fundamento praw, przywileiów naiaśnieyszych królów ichmciów, od początku ufundowania kahału Grodzieńskiego, wszyscy żydzi w mieście Grodnie, przedmieściach in circuitu miasta na iakichkolwiek iurysdykcyach, dobrach y placach mieszkaią, we wszystkim podług religii żydowskiey do kahału Grodzieńskiego należeli y należą, obżałowani niewierni żydzi na iuryzdyce iw. ichmciów panów Sołłohubów—podskarbich

w w. x. Lit. na przedmieściu, za rzeką Niemnem mieszkaiące, naywiększe maiąc handle y z miasta Grodna pożytki od trunków, towarów, zboż y robienia słodów, a chcąc wyłamać się od składek y kahalskich powinności, bez wiadomości y licencyi kahału, nayprzód szkółkę postawili, a zatym udawszy się do protekcyi, bydło, kury, gęsi, indyki rznięcie, szluby, obrzynanie dzieci, mimo zakazanie żydów starszych Grodzieńskich, odprawuie się, składek na wypłacenie zaciągnionych długów postanowionych, ani żadnych króbek od handlów, rzezi y żadnych podatków nie daią y do kahału od lat kilku nie importuią, protekcyą iw. w. imć p. p. podskarbich w. w. x. Lit. zasłaniaią się y zaszczycaią się; na ostatek, naruszaiąc dekret oczewisty w roku tysiąc siedmset trzydziestym siódmym miesiąca Octobra trzeciego dnia w trybunale skarbowym w. x. Lit. ferowany, czopowego szelężnego secundum obloquentiam dekretu od robienia piw, pędzenia gorzałek płacić nie chcą, a iw. imć pan podskarbi w. w. x. Lit. sam będąc do trybunału z senatu naznaczony, y ferowawszy dekret, ony narusza y ruynuie, daiąc protekcyą od warów piwa y kurzenia gorzałek odbierać, strażnikom doglądać y do regestrów skarbowych zapisywać, na rewizyę chodzić nie pozwala y ieżeliby który z żydów Grodzieńskich na iuryzdykę w interesie skarbowym przyiść miał, srogą śmiercią kiimi zabić odgraża. Zaczym żałuiący żydzi Grodzieńscy, starsi y szynkarze, chcąc o to prawem czynić, do utwierdzenia wszystkich praw, przywileiów, confirmacyi kahałowi Grodzieńskiemu nadanych y służących, iakoto dekretów oczewistych skarbowego trybunału w. x. Lit. do obwarowania żydom wszystkim Grodzieńskim securitatem zdrowia y fortun, do skassowania wszelkich dokumentów in praeiudicium przywileiom ikmości wydanych, któremi się obżałowani żydzi zaniemeńscy zaszczycaią, do zniesienia bez wiadomości kahalskiey pobudowaney szkoły, zabronienią szlubów, obrzynania dzieci y rzezi wszelkiego bydła y żywioł, do nakazania płacić wszelkich podatków y profitów do kahału Grodzieńskiego, iakoteż secundum obloquentiam dekretu skarbowego trybunału w. x. Lit., do płacenia czopowego szelężnego od każdego robienia piwa y pędzenia gorzałki z wolną każdego czasu rewizyą, do zapłacenia z sowitością za niepłacenie podatków, a za naruszenie praw, przywileiów, dekretów oczewistych, do wskazania poen y win cum restitutione litis expensorum y o to wszystko, co czasu prawa przełożono y dowiedziono będzie, salva tey żałoby melioratione, dali ten swóy manifest do xiąg urzędowych zapisać. Co iest zapisano.

1742 г.

Изъ книги за 1742 годъ, стр. 738.

29. Облигаційная запись, данная жидами Городненскаго кагала подкоморію Волковыйскому Хлусевичу на купеческую коробку.

Жиды Городненскаго кагала даютъ обязательство супругамъ Хлусевичамъ, чтобы эти послѣдніе пользовались кагальной купеческой кружкой въ теченіи года, въ возмѣщеніе суммы въ 9,788 злотыхъ, взятой у нихъ кагаломъ. Въ запискѣ жиды обѣщаютъ не защищаться ни привилегіями, ни желѣзными листами, даютъ право на свои особы и своихъ потомковъ.

Roku tysiąc siedmset czterdziestego wtórego, miesiąca Nowembra trzynastego dnia.

Na roczkach sądowych grodzkich Grodzieńskich, secundum legem positivam roku, miesiąca y dnia wyż na dacie pisanego, w Grodnie sądzących się, przed nami Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm, Marcinem Janem Nepomucenem Olizarowiczem — krayczym, protunc sędzią, Dobrogostem Kazimierzem Bouffałem—pisarzem, urzędnikami sądowemi grodzkiemi powiatu Grodzieńskiego od i. w. imci Michała Józefa Massalskiego—kasztelana Trockiego grodzkiego sądowego, Radoszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionymi, na sądzenie roczków Nowembrowych do Grodna zgromadzonemi, stanąwszy personaliter u sądu niewierni żydzi starsi kahału Grodzieńskiego, w tym zapisie wyrażeni, zapis swóy na króbkę wielką kupiecką w. imci panu Michałowi Chłusowiczowi — podkomorzemu Wołkowyskiemu dany y służący, przyznali, którego, wpisując w xięgi de verbo ad verbum, tenor sequitur talis:

My Mowsza Enochowicz, Juda Nachmanowicz, Berko Meierowicz, Mowsza Aronowicz, Jeruchym Izaakowicz, Thodrys Samsonowicz, Izaia Izaakowicz, Eliasz Mowszowicz, Mowsza Eberłowicz, Eliasz Markowicz, Leyba Zuśmanowicz, Wolf Natanowicz, Owsiey Faywiszowicz, Leyba Szmóyłowicz—żydzi starsi kahału Grodzieńskiego, swoim y całego gminu pospólstwa imieniem synagogi Grodzieńskiey, iedna osoba za wszystkich, a wszyscy za iednego ręcząc y obowiązuiąc się, oraz pod wszystkie vadia, ligamenta nas y sukcessorów naszych podaiąc, czyniemy wiadomo y zeznawamy sami na siebie tym naszym listem dobrowolnym strictissimae obligationis zapisem, komu by o tym teraźnieyszego y w przyszły czas następuiącego wieku ludziom wiedzieć należało. Iż my żydzi starsi za iednostayną radą y zgodą nas wszystkich y całego pospólstwa kahału Grodzieńskiego, więcey od roku zaciągnioney ręko-dayney summy od w. imci pana Michała Chłusowicza—podstolego Wołkowyskiego na króbkę naszą kupiecką ze wszystką intratą do niey należącą nic z niey nie excypuiąc, ani wyłączaiąc, aż do wypłacenia zupełnego summy z prowizyą temuż w. imci panu Michałowi Chłusowiczowi — podstolemu Wołkowyskiemu invadyowaną nietylko nie wypłaciliśmy, ale ieszcze dla gwałtownych potrzeb naszych na wypłacenie ciężarów y długów naszych, przybraliśmy takiż od świętego Marcina święta rzymskiego w roku teraznieyszym tysiąc siedmset czterdzie-

stym wtórym, dnia iedynastego Nowembra, takowegoż dnia y miesiąca w roku, da Bóg, przyszłym tysiąc siedmset dwudziestym trzecim przypadaiącego, zostaliśmy winni summy rękodayney, rękoma naszemi odebraney y odliczoney dziewięć tysięcy siedmset ośmdziesiąt ośm złotych polskich, dobrey śrebrney talarowey y tymfowey monety, w którey summie dziewięciu tysięcy siedmiuset sześciudziesiąt ośmiu złotych polskich za iednostayną nas wszystkich zgodą, iako się wyraziło, nic na nas nie excypuiąc samych, ani uzurpuiąc, też samę króbkę naszą kupiecką wolną, swobodną, niepienną, nikomu pierwszym, ani pośledniejszym prawem niezawiedzioną, ze wszystkiemi dochodami z tey króbki naszey przychodzącemi y należącemi, pomienionemu w. imci panu Michałowi Chłusewiczowi—podstolemu Wołkowyskiemu y samey wielmożney imci pani Emilii z Zienowiczów Chłusewiczowey—podstoliney powiatu Wołkowyskiego, małżonkom, aż do wybrania zupełnego z prowizyą summy w komput zniesioney dziewięciu tysięcy siedmset sześćdziesiąt ośm złotych polskich należącey, na ten rok, iako się wyżey wyraziło, do terminu świętego Marcina w roku, da Bóg, przyszłym tysiąc siedmset czterdziestym trzecim, dnia iedynastego Nowembra, przypadaiącego, w aktualną possesyę puściliśmy y puszczamy, y iako in antecessum podaliśmy, tak y teraz podaiemy, odtąd w następuiące lata y possessyi tey króbki kupieckiey sami w. imci panowie Chłusewiczowie—podstolowie powiatu Wołkowyskiego, małżonkowie, lub legitimi ichmościów panowie sukcessorowie, albo wlewkiem summy in parte vel in toto zostawać maią, aż do finalney exolucyi summy z prowizyą. A ta wyż wyrażona summa dziewięć tysięcy siedmset sześćdziesiąt ośm złotych polskich przez w. ichmość panów Chłusewiczów—podstolich powiatu Wołkowyskiego, małżonków, lub też przez sukcessorów ichmościów, albo sług, dozorców, faktorów, sukollektorów, kontrahentów, bez żadney od kahału przeszkody, owszem z pomocą ma być wybierana co tydzień po złotych sto, aż do odebrania summy z prowizyą; w dalsze następuiące lata, rachuiąc prowizyi po sto złotych od tysiąca złotych, z tym od nas dobrowolnie przyiętym obowiązkiem, iż ieżeli by w. ichmość panowie Chłusewiczowie, małżonkowie, lub sukcessorowie ichmościów, przez wlewek lub przez legacyą, czy też iakimkolwiek innym sposobem, ten nasz zapis y króbkę naszą w nim wyrażoną, czy to in parte summy, czy in toto puścili, pełnić y dotrzymać obowiązuiemy się y sukcessorowie powinni będą, a my nikomu innemu żadnym sposobem, kontraktem arendownym, zastawnym, obligacyinym tey króbki naszey kupieckiey puścić, podwodzić, inwadyować, długów na nią zaciągać, onerować, albo pod ewikcyą poddawać, mimo ten nasz zapis teraznieyszy, aż do wypłacenia zupełnego summy dziewięciu tysięcy siedmiuset sześciudziesiąt ośmiu złotych polskich z prowizyą, w nią inkludowaną, nie mamy y nie powinni będziemy, owszem od każdego turbatora albo praetext iakikolwiek do niey ścielącego u wszelkiego sądu y prawa swoim własnym kosztem, ile razy tego potrzeba będzie, zastępować y ewinkować ichmościów y sukcessorów ichmościów obowiązuiemy się, żądney sami przeszkody nie czyniąc, owszem sami od siebie cokolwiek od nas należeć będzie, importować powinni będziemy, iako też drugich żydów w Grodnie mieście mieszkaiących, do iak naysnadnieyszey inportancyi y exolucyi przywodzić ustanowionym

od ww. imci panów Chłusewiczów, małżonków, poborcom, sukkolektorom, czy też kontrahentom, których bez woli ww. imci panów Chłusewiczów, my ustanawiać, dopomagać, szkod, strat postrzegać, aż do zupełnego wybrania summy dziewięciu tysięcy siedmiuset sześciudziesiąt ośmiu złotych polskich z prowizyą, razem w teyże summie inkludowaną, obligowani iesteśmy pod zaręką takowey że summy dziewięciu tysięcy siedmiuset sześciudziesiąt ośmiu złotych polskich pod poenami banicyey, doczesney y wieczney infamii, którą zarękę y kapitalną summę, także wszystkie punkta, klauzuły, paragrafy tego zapisu naszego dobrowolnego, my sami y sukcessorowie nasi dotrzymać mamy, y powinni będziemy y nie zasłaniaiąc się żadnemi protekcyami, i. k. mości rescriptami, listami żelaznemi y nie udaiąc się w protekcyą i. w. ichmość panów hetmanów, senatorów, ministrów status, pieczętarzów, dygnitarzów duchownych y świeckich, starostów y woytów Grodzieńskich, tudzież klasztorów, konwentów y innych przełożonych y zagranicznych monarchów y potentatów, nie wynayduią coraz przeciwko temu zapisowi naszemu dobrowolnemu y summie wyrażoney rękodayney, realnie nam pożyczoney w ciężkich y gwałtownych kahału naszego (potrzebach) wygodzoney y przez nas zaciągnioney, żadney racyi y wymysłów, zwłok na szkodę y uszczerbek ichmościów wymyślnych, ani też prawnych y nieprawnych fortelów, sposobów albo pociągnienia do taxy dobr naszych wszelkich, przyłączenia do iakowych pewnych y niepewnych kredytorów, zgoła żadnych nie czyniąc y nie wymagaiąc wykrętów, aż do zupełnego wybrania z pomienioney króbki kupieckiey tey summy, razem z prowizyą w nią inkludowaną, pod sowitością takowey że summy dziewięć tysięcy siedmset sześćdziesiąt ośm złotych polskich, według którey summy razem z prowizyą wynoszącey wnosząc ewikcyą y inwaduiąc pod ciężar tey summy z prowizyą y zaręką, nie tylko tę króbkę kupiecką, ale też y inne wszelkie intraty, dochody kahalskie, oraz szkołę naszą Grodzieńską y wszelkie dobra nasze leżące, ruchome, summy pieniężne, gdzie y u kogokolwiek będące, place, kamienice, domy, kramy, sklepy, handle, towary, liquory, złoto, śrebro, kleynoty y wszelkie supellektylia, szaty, konie, bydło, łaźnie, studnie y inne wszelkie mobilia et immobilia, a na ostatek y własne osoby nasze, żony, dzieci utriusque sexus y sukcessorów naszych, daiąc moc y pozwalaiąc ichmość panom Chłusewiczom, podstolim powiatu Wołkowyskiego, małżonkom y sukcessorom ichmościów y każdemu ten nasz zapis, za wlewkiem od ichmościów lub legacyą maiącemu, za naymnieysze naruszenie tego zapisu naszego dobrowolnego, obligacyinego lub przeszkodę iakąkolwiek do wybierania summy z króbki, pomienione wszelkie dobra nasze leżące ruchome, szkołę, kamienice, kramy, domy, sklepy, place, summy pieniężne, towary, handle lądowe, wodne na wicinach, tu y za granicą w Prusiech y gdziekolwiek, fanty, złoto, śrebro, kleynoty, cynę, miedź, kotły, banie, y inny wszelki dobytek, nasze mobilia grabić, zabierać, aresztować, pieczętować, na swóy pożytek obracać y same osoby nasze, żony y dzieci sukcessorów naszych brać, łapać, tu y za granicą, w miastach, miasteczkach, wsiach, na targach, iarmarkach zabierać, sequestrować, inkarcerować, bez żadnego sądu, prawa y urzędu, y póty w detencyi trzymać, aż o wypłaceniu summy kapitalney prowizyi y zarąk szkód, wszelkich,

gołosłównie rzeczonych, stanie się satisfakcya, czego wszystkiego za wiolencyą poczytać y do protekcyi duchownych y świeckich udawać się, listów żelaznych i. m. mości protekcyinych, także od i. ww. ichmość panów woiewodów, starostów zaręcznych prokurować nie mamy, choćbyśmy naywiększe ponosili exekucye, ani też mamy się wymawiać inkursyami żadnemi, nieprzyiacielskiemi, domowemi rzeczy-pospolitey, woyskowemi przechodami, stanowiskami, podatkami wszelkiemi, exekucyami, ogniem y powietrzem morowym y innemi quocunque titulo przypadkami generalnemi y partykularnemi, które nam iść ku pomocy nie maią y sukcessorom naszym, aż do wypłacenia zupełney summy kapitalney y prowizyi coroczney. Nad to wolno będzie ichmość panom Chłusewiczom, małżonkom y sukcessorom ichmościów za naymnieysze naruszenie tego zapisu naszego, nas samych y sukcessorów naszych u wszelkiego sądu, prawa y urzędu ziemskiego, grodzkiego, sądu głównego trybunału w. x. Lit., koła wielkiego et compositi iudicii, etiam extra repartitionem konstytucyi seymu Grodzieńskiego ostatniego, także sądu i. k. mości zadwornego, assesorskiego, marszałkowskiego, kommisarskiego starościńskiego, a pod czas interregnum kapturowego, rokiem y terminem by naykrótszym y niestatutowanym, o który chcąc powiat y województwo pozwem, mandatem zapozwać, zàkazem zakazać, na którymkolwiek mieyscu będącym wszystkim, czy to iednemu takową cytacyą podać, a my będąc zapozwani lub zakazem zakazani, nie wymawiaiąc się szabasami, świętami żydowskiemi, obłożną chorobą, odiazdami za granicę, większością spraw w inszym województwie y powiecie maiących, nie biorąc na patrona, na godzinę, na kopią z pozwu mandatu zakazu, processu, ze wszystkich spraw y tego naszego dobrowolnego obligacyinego zapisu na munimenta, nie zasłaniaiąc się żadnemi aresztami, ani przyimuiąc ni od kogo aresztów zatrudnienia w wybieraniu summy, żadnemi wolnościami prawa statutowego, konstytucyami seymowemi, przywileiami i. k. mości nam ku obronie służącemi, nie czyniąc sami osobami naszemi, u wszelkiego sądu, prawa y urzędu stanąć mamy y sukcessorowie nasi powinni będą. A stanąwszy nie wymawiaiąc się niczym na pierwszym terminie usprawiedliwić się y zaraz summę realną z sowitością, ze szkodami, nakładami prawnemi, nie zchodząc z sądu, zapłacić powinni będziemy y sukcessorowie nasi powinni będą. Sąd tedy y urząd wszelki summę z zarękami, szkodami y expensami, na samych y dobrach naszych wszelkich wskazami, oraz na banicyą doczesną, wieczną y infamią nas samych wzdać y mocną, a nieodwłóczną, nie oglądaiąc się na żadne ni od kogo bronienie, nie przyimuiąc ceduły, iako w ostatnim stopniu prawa exekucyą na wszelkich dobrach naszych leżących, ruchomych summach pieniężnych, gdzie y u kogokolwiek będących y na samych osobach, każdy urząd udziałać y w realną possesyą podać wolen będzie; a my w inszym nie mamy być przeciwni temu, tak też sądu o zły wskaz, a strony o zły przewód prawa pozywać y turbować nie mamy wiecznemi czasy; owszem wyrokom prawa podlegać mamy y powinni będziemy, nie uraszczać do sądu wyższego appellacyi, decyzyą kontentować się mamy y sukcessorowie powinni będą, solucyami, iuramentami, także gleytami ikmści znaszać nie będziemy mogli, aż we wszystkim zadość się stanie zapisowi naszemu obligacyinemu y wszelkie szkody, expensa y kosz-

gołosłównie rzeczonych, stanie się satisfakcya, czego wszystkiego za wiolencyą poczytać y do protekcyi duchownych y świeckich udawać się, listów żelaznych i. m. mości protekcyinych, także od i. ww. ichmość panów woiewodów, starostów zaręcznych prokurować nie mamy, choćbyśmy naywiększe ponosili exekucye, ani też mamy się wymawiać inkursyami żadnemi, nieprzyiacielskiemi, domowemi rzeczy-pospolitey, woyskowemi przechodami, stanowiskami, podatkami wszelkiemi, exekucyami, ogniem y powietrzem morowym y innemi quocunque titulo przypadkami generalnemi y partykularnemi, które nam iść ku pomocy nie maią y sukcessorom naszym, aż do wypłacenia zupełney summy kapitalney y prowizyi coroczney. Nad to wolno będzie ichmość panom Chłusewiczom, małżonkom y sukcessorom ichmościów za naymnieysze naruszenie tego zapisu naszego, nas samych y sukcessorów naszych u wszelkiego sądu, prawa y urzędu ziemskiego, grodzkiego, sądu głównego trybunału w. x. Lit., koła wielkiego et compositi iudicii, etiam extra repartitionem konstytucyi seymu Grodzieńskiego poślednieyszego, także sądu i. k. mości zadwornego, assesorskiego, marszałkowskiego, kommisarskiego starościńskiego, a pod czas interregnum kapturowego, rokiem y terminem by naykrótszym y niestatutowanym, o który chcąc powiat y woiewództwo pozwem, mandatem zapozwać, zakazem zakazać, na którymkolwiek mieyscu będącym wszystkim, czy to iednemu takową cytacyą podać, a my będąc zapozwani lub zakazem zakazani, nie wymawiaiąc się szabasami, świętami żydowskiemi, obłożną chorobą, odiazdami za granicę, większością spraw w inszym woiewództwie y powiecie maiących, nie biorąc na patrona, na godzinę, na kopią z pozwu mandatu zakazu, processu, ze wszystkich spraw y tego naszego dobrowolnego obligacyinego zapisu na munimenta, nie zasłaniaiąc się żadnemi aresztami, ani przyimuiąc ni od kogo aresztów zatrudnienia w wybieraniu summy, żadnemi wolnościami prawa statutowego, konstytucyami seymowemi, przywileiami i. k. mości nam ku obronie służącemi, nie czyniąc sami osobami naszemi, u wszelkiego sądu, prawa y urzędu stanąć mamy y sukcessorowie nasi powinni będą. A stanąwszy nie wymawiaiąc się niczym na pierwszym terminie usprawiedliwić się y zaraz summę realną z sowitością, ze szkodami, nakładami prawnemi, nie zchodząc z sądu, zapłacić powinni będziemy y sukcessorowie nasi powinni będą. Sąd tedy y urząd wszelki summę z zarękami, szkodami y expensami, na samych y dobrach naszych wszelkich wskazami, oraz na banicyą doczesną, wieczną y infamią nas samych wzdać y mocną, a nieodwłóczną, nie oglądaiąc się na żadne ni od kogo bronienie, nie przyimuiąc ceduły, iako w ostatnim stopniu prawa exekucyą na wszelkich dobrach naszych leżących, ruchomych summach pieniężnych, gdzie y u kogokolwiek będących y na samych osobach, każdy urząd udziałać y w realną possesyą podać wolen będzie; a my w inszym nie mamy być przeciwni temu, tak też sądu o zły wskaz, a strony o zły przewód prawa pozywać y turbować nie mamy wiecznemi czasy; owszem wyrokom prawa podlegać mamy y powinni będziemy, nie uraszczać do sądu wyższego appellacyi, decyzyą kontentować się mamy y sukcessorowie powinni będą, solucyami, iuramentami, także gleytami ikmści znaszać nie będziemy mogli, aż we wszystkim zadość się stanie zapisowi naszemu obligacyinemu y wszelkie szkody, expensa y kosz-

ta na prawo łożone nagrodzić, także zaręki w tymże naszym obligacyinym zapisie strictissime opisane, wraz z oddaniem kapitalney summy my zapłacić mamy y sukcessorowie nasi powinni będą, Po zapłaceniu zaś takowey zaręki y nie po iednokrotnie iednak ten nasz dobrowolny obligacyiny zapis przy zupełney mocy y walorze aż do dość uczynienia we wszystkich punktach, klauzułach y paragrafach onemu zastawać ma. I natośmy dali wyż wyrażeni żydzi starsi kahału Grodzieńskiego swoimi y całego gminu pospólstwa imieniem żydów synagogi Grodzieńskiey, ten nasz dobrowolny obligacyiny na krόbkę wielką kupiecką zapis w. w. imć panom Chłusewiczom— podstolim powiatu Wołkowyskiego, małżonkom, z podpisem rąk naszych własnych, po hebraysku wyrażonych, y ichmościów panów od nas ustnie y oczewisto do tego obligacyinego zapisu o podpis rąk ichmościów uproszonych. Pisan w Grodnie, roku tysiąc siedmset czterdziestego wtόrego, miesiąca Nowembra iedynastego dnia. U tego zapisu obligacyinego przy podpisach rąk żydowskich ich mość panów pieczętarzów podpisy temi wyrażone słowy: Ustnie proszony pieczętarz od żydów starszych kahału Grodzieńskiego do tego zapisu obligacyinego, alias prawa na krόbkę wielką kupiecką, w summie dziewięciu tysięcy siedmiuset sześciudziesiąt ośmiu złotych polskich, w. imć panu na Chłusowie Michałowi Chłusewiczowi—podkomorzemu Wołkowyskiemu danego, podpisuię się. Jan Franciszek Olizarowicz—namiestnik regent grodzki powiatu Grodzieńskiego; ustnie y oczewisto proszony pieczętarz od osób wyżey po hebraysku wyrażonych do tego zapisu obligacyinego alias prawa na krόbkę kupiecką, w. imć panu na Chłusowie Chłusowiczowi— podstolemu Wołkowyskiemu danego, prawa podpisuię się: Stanisław Szaniawski mpr.; proszony pieczętarz od niewiernych żydów Mowszy Heynochowicza, Judki Nachmanowicza, Berki Meierowicza, Mowszy Aronowicza, Thodrysa Samsonowicza, Szai Izaakowicza, Leyba Zuszmanowicza, Wolfa Natanowicza, Owsieia Faywiszowicza y Leyby Szmόyłowicza, starszych kahału Grodzieńskiego, do tego zapisu alias prawa na krόbkę wielką kupiecką w summie dziewięciu tysięcy siedmset sześćdziesiąt ośmiu złotych polskich, w. imć panu Chłusowiczowi—podstolemu Wołkowyskiemu danego, podpisuię się: Walenty Targoński mpr. Ktόry to zapis, za przyznaniem onego y do akt podaniem, iest do xiąg urzędowych grodzkich przyięty y wpisany.

1744 г.

Изъ книги за 1744 годъ, стр. 55—58.

30. Жалоба Городненскаго магистрата на старшихъ жидовъ Городненскаго кагала о производимыхъ послѣдними разнаго рода безпорядкахъ и злоупотребленіяхъ.

Въ этой жалобѣ Городненскій магистратъ указываетъ на разныя злоупотребленія жидовъ по исполненію законовъ: что жиды не обращаютъ никакого вниманія на королевскія привилегіи, дарованныя городу Городнѣ и не признаютъ городскихъ мѣръ и вѣсовъ, а употребляютъ свои

фальшивые; занимаются перекупничествомъ и при этомъ обманываютъ простой народъ; курятъ вино и продаютъ его по произвольной цѣнѣ; не только не исполняютъ судебныхъ опредѣленій, но еще насчитываютъ разныя долги за городомъ, которые къ нему не могутъ относиться: сманиваютъ къ себѣ слугъ изъ христіанъ и укрываютъ ихъ не смотря на сеймовыя постановленія, полагающія за это преступленіе штрафъ, и вообще дѣлаютъ еще и разныя другія преступленія и обиды гражданамъ.

(Такая же жалоба, въ такихъ же почти выраженіяхъ встрѣчается раньше, подъ 1730 годомъ).

Roku tysiąc siedmsetnego czterdziestego czwartego, miesiąca Januaryi dwudziestego wtórego dnia.

Na urzędzie ikmści grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą—podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, od iaśnie wielmożnego imć pana Michała Józefa kniazia Massalskiego—kasztelana Trockiego, Grodzieńskiego sądowego, Radaszkowskiego, Berznickiego etc. starosty, ustanowionym, żałowali y solennie się protestowali szlachetni panowie: Jan Meyster, Józef Badaraki—burmistrze, Michał Kolenda, Jan Jordan, Mikołay Michał Szarkowski—rayce, y cały magistrat Grodzieński, przeciwko niewiernym żydom: Mowszy Aronowiczowi, Wulfowi Natanowiczowi, Owsieiowi Faywiszowiczowi, Eliaszowi Markowiczowi, Berkowi Meierowiczowi, Jeruchimowi Jckowiczowi, Mowszy Eberkowiczowi, Todrysowi Samsonowiczowi, Hilelowi Markowiczowi, Abelowi Peyletowiczowi—żydom starszym kahału Grodzieńskiego, tudzież Szai Izakowiczowi, Chaimowi Rożanskiemu—kramarzom y wszystkim żydom kramarzom, kramy w rynku na placach miasta Grodna maiącym, mieniąc o to: Mianowicie do zaszłego procederu prawnego z niewiernemi żydami starszemi, antecessorami obżałowanych o rzecz w żałobach, in antecessum wyniesionych, specifice wyrażoną, oraz do poparcia dekretów trzech sądów i. k. mści zadwornych assesorskich, iednego remissyinego w roku tysiąc siedmset dwudziestym, miesiąca Nowembra dziewiętnastego dnia, a dwuch na kommissyą, pierwszego—w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym wtórym, miesiąca Listopada czternastego dnia, za którym niewierni żydzi antecessorowie obżałowanych naznaczoney kommissyi wyprowadzać nie chcieli y nie wyprowadzali, powtórnego—w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym szóstym, także miesiąca Listopada czternastego dnia, tak z aktoratu żydowskiego z magistratem Grodzieńskim, iako też z aktoratu magistratu Grodzieńskiego z niewiernemi żydami starszemi, antecessorami obżałowanych, po wyszłych dylaciach, połączonych aktoratach y żałobach, oczewisto ferowanych, idque do dekretu kommisarskiego, który za dekretem sądów ikmści zadwornych assessorskich, na kommissią ferowanym, in casu niewyprowadzienia za pierwszym w roku tysiąc siedmsetnym dwudziestym siódmym stanął. A niewierni żydzi, antecessorowie obżałowanych, nie kontentuiąc się tym dekretem wielmożnych ichmć panów kommissarzów, do sądów i. k. mści zadwornych assessorskich apellowali. Tandem po zaszłey iuż litispendencyi y po uczynioney do sądów i. k. mści zadwornych assessorskich apellacyi o akcye recenter popełnione y o pretensye nowiter uroszczone, mieniąc: iż obżałowani niewierni żydzi, nie obserwuiąc cale praw, przywileiów, od nayiaśnieyszych królów ichmościów miastu Grodnowi nadanych y kon-

stitucyami obwarowanych, owszem lekce sobie ważąc prawo pospolite y konstitucye seymowe, iawno onym sprzeciwiaiąc się, illicite, uporczywie, przeciwko onymże postępuią; miary, miednice, wagi, łokcie sprawiedliwe, które magistrat Grodzieński z zwierzchności ikmści, a z władze urzędu swego gdy postanowi, zawsze niszczą, a miarami swemi, nad miary mieyskie większemi, z krzywdą ludzką pokątnie mierzą, skupowaniem różnego zboża y wszystkie żywności przed godziną dziewiątą chrześcian uprzedzaią, cenę większą podwyższaią y drożą, targi ustawicznie psuią, w prowencie mieskim, który in munditiem miasta obracać się powinien, pokątnym mierzeniem zboż uszczerbek wielki czynią, wagami swemi niesprawiedliwemi towary korzenne y inne ważą, łokcie sprawiedliwe, które od magistratu Grodzieńskiego obżałowanym niewiernym żydom, bawiącym się kupiectwem, pod pieczęciami do kramów rozdane były, dla skąpszey miary pourzynali y temi fałszywemi towary różne mierzą y przedaią, ludzi kupuiących oszukiwaią. Tandem gdy magistrat Grodzieński podług ceny zboża, cenę likworów wszelkich y do onych sprawiedliwe miary postanowi y w mieście przez trąbę ogłosić lub obwołać każe, obżałowani niewierni żydzi, idąc uporem, nietylko bez pozwolenia ratusznego y mieyskiego, gorzałki przeciwko przywileiom palą, wypędzaią, ale też swoią cenę y miary podług woli swey ustanowiaią y iak chcą podług upodobania swego niesprawiedliwemi miarami swemi przedaią likwory, ludzi loznych do miasta przychożych, bez opowiedzi urzędowey prywatnym sposobem do siebie przyimuią y onych dla wygody swoiey pokomorno chowaią czeladź chrześciańską (ażeby u chrześcian nie służyli) większym mytem do siebie przenaymuią, których prawo pospolite obżałowanym niewiernym żydom chować zakazuie y konstitucye seymowe zabraniaią; czynszów z kramów, na placach miasta ikmści Grodna będących, od roku tysiąc siedmset dwudziestego, miesiąca Julii pierwszego dnia dziewiętnaście tysięcy dwieście złotych polskich, iako w sobie specifikacya kramów y ordynacya postanowioney płacy od iaśnie wielmożnego imć p. Maxymiliana hrabi z Tenczyna Ossolińskiego—podskarbiego na ten czas nadwornego koronnego, ieneralnego ekonomii ikmści Grodzieńskiey y lesnicstw administratora, y i. w. imć pana Hrehorego Kotowicza—łowczego w. x. Lit., starosty y woyta Grodzieńskiego, z podpisem rąk wydana, omnem rem in se exprimit, do tych czas ad cassam magistratu Grodzieńskiego nie zapłacili y płacić nie chcą, przez co in amissionem placów popadli et actu do miasta wrócić się powinne, a sami obżałowani od statków przed kramami y w rynku stoiących, (na których żydzi towary swoie drobne kramne przedaią) prowent mieski do siebie odbieraią y z onego sobie profituią. Bruków przed kromami y domami swemi nie daią, starych bruków nie naprawuią, ulice, kosztem miasta brukowane, śmieciem zarzucaią, błota zawsze przymnażaią a sprzątnąć nigdy nie chcą. Handlów y szynków chrześcianom mieć zabraniaią, dwie części nie iakowych expens swych, do miasta nie reguluiących się na miasto zwalaią y do onych niesłusznie pociągać chcą, nawet gdy w roku tysiąc siedmset trzydziestym szlachetny magistrat Grodzieński przed seymem wcześnie circa erectionem ratusza uczynili początek we srzodku kramów, niesłusznie przeciwko prawu w publicznym mieście na rynku bez pozwolenia mieyskiego erygowanych, tyłem do

ratusza przymurowanych rysztowanie dawać y stary zepsowany mur ratuszny mularzom zbiiać kazali, obżałowani żydzi kramarze, nie dopyszczaiąc mularzów do łamania ratuszowego muru, kamieniami, cegłami na mularzów rzucali, od roboty odpędzali, y gdy na tenczas pan Woyciech Ciechlewicz—burmistrz Grodzieński nadszedł, ostąpiwszy tumultem, z krzykiem, hałasem pomienionego pana burmistrza zabiiać na śmierć usiłowali, ledwo aż mularze przypadszy obronili, murów ratuszowych łamać y ratusza erygować nie pozwolili, przez co ratusz, z okazyi obżałowanych niewiernych żydów uporczywych, niereperowany y teraz pustkami wakuie y do reszty ruynuie się. A obżałowani żydzi, sami zawsze in deformitate żyiący, przez szczegulną invidyą ozdoby miasta y magistratu, różne pańskie protekcye zaciągaiąc, od lat potrzebnego murów ratusznych rozpoczęcia gwałtownie odstraszywaiąc ullatenus nie dopuszczaią, wesrzód rynku przy starym ratuszu siedem handlów y profitów swoich zakładaiąc, abominationem miasta, desolationem obywatelom summam ac inexplicabilem, favore pańskich wdaiących się medyacyi, przeciwko okazuią. Są y inne krzywdy, szkody nieprzestanne różnemi terminami czynione. Zaczym żałuiące szlachetni burmistrze, rayce, nomine suo y całego magistratu, oraz totius communitatis miasta Grodna, chcąc o to wszystko z obżałowanemi niewiernemi żydami starszemi Grodzieńskiemi y wszystkiemi kramarzami in foro iure experiri, ante omnia do obżałowania, ażeby pro decore prowincyi w. x. Lit. y miasta Grodna, ex ratione przybudowanych niesłusznie kramków żydowskich ratusz sine ullo impedimento do erekcyi y wybudowania był wolny y ażeby żydzi nie przeszkadzali sub poenis irremissibilibus contraventionis et captivationis do approbaty wszystkich praw, przywileiów, dokumentów, miastu Grodnowi służących, vigore których do przeczysczania miasta, ulic, poprawiania bruków y wszystkich powinności, ordynacyi miasta żydzi byli posłuszni y bez żadnych od nikogo zasłon y protekcyi, według dyspozycyi magistratowey, in omni subiecti byli y w niwczym przeciwnemi, upornemi y nieposłusznemi nie stawili się, sub confiscatione bonorum mobilium, et captivatione samych osób. A ponieważ za kramy, place mieyskie, trzymaiąc od tak dawnych lat, magistratowi nie płacą y zawsze refragarii miastu staią się, vigore prawa ktoby naydaley do trzech lat czynszu nie płacił, odpadać ma od tenuty onych, więc y żydów od wszystkich placów mieyskich in perpetuum odsądzenia y miastu per decretum przepędziwszy, wrócenia y incorporowania; że zaś od roku tysiąc siedmsetnego dwudziestego, Julii pierwszego dnia, do daty ninieyszey czynszów nie inportowali, profituiąc z onych, niemniey że się do żadnych składek, do wyczysczenia miasta, bruków nie przykładali, onera civitatensia nie ponosili, czasu inkursyi kontribucyi porcye, racye z miastem nie subportowali, ogułem za przeszłe lata ad minimum sześciudziesiąt tysięcy złotych polskich na żydach adiudicowania, do obwarowania, ażeby gorzałek bez pozwolenia ratusznego nie palili, miar, łokci, wagi, inszych y potaiemnych in praeiudicium miasta nie trzymali, ale z ratusza wydane zachowali, publicznie, nie kradkiem, potaiemnie mierzyli, do skasowania wszelkich praw, dokumentów in praeiudicium miasta przez obżałowanych żydów wyprokurowanych y zasczycaiących się, do obwarowania, ażeby z gruntów, placów nabytych et sub quacunque iurisdictione mieszkaiące

żydzi ad iura civitatensia supportanda należeli, bez żadney excepcyi y wyszukania protekcyi, oraz bruki chędożyli, ratuszowym ordynaciom posłusznemi byli, do nagrodzenia wszystkich szkod, strat, expens prawnych, do reperowania przez Zelmana Berkowicza poprzecinanych rur, do wskazania na onym poen pro tanto ausu, do zdemoliowania kram zabudowanych, do wskazania poen, win y o to wszystko, co czasu prawa fusius z processów, żałob, dekretów y wszelkich dokumentów, przywileiów, reskryptów y przez kontrowersyą deducetur, salva tey żałoby melioratione, lub inney wyniesienia y do tey łączenia, dali ten swóy solenny proces do xiąg grodzkich powiatu Grodzieńskiego zapisać. Co iest zapisano.

1745 г.

Изъ книги за 1745 годъ, стр. 635.

31. Привилегія короля Августа II-го жидамъ мѣстечка Кринокъ.

Въ этой привилегіи король Августъ II-й даетъ Кринскимъ жидамъ права и вольности, равныя дарованнымъ его предшественниками, всѣмъ вообще жидамъ в. кн. Литовскаго, какъ то: пріобрѣтать земли, производить на нихъ постройки, дома и лавки, заниматься торговлей, ремеслами и корчемствомъ; построить синагогу, баню и кладбище; кромѣ этого даруетъ имъ права на входы въ королевскія пущи наравнѣ съ мѣщанами. При этомъ король переводитъ торговый день съ субботы на четвергъ, и подтверждаетъ обязательство, данное жидамъ Кринскими мѣщанами въ томъ, что они не будутъ больше возставать противъ жидовскихъ льготъ и королевской воли, а во всемъ будутъ сохранять миръ съ жидами и оказывать имъ помощь.

Roku tysiąc siedmset czterdziestego piątego, miesiąca Septembra siedmnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim, przede mną Antonim z Wahanowa Micutą — podstolim y podstarościm sądowym powiatu Grodzieńskiego, comparens personaliter niewierny żyd Kopel Todrysowicz— obywatel miasta i. k. mości Krynek, ten przywiley imieniem niewiernego żyda Mendela Leybowicza—przełożonego przykahałku Kryńskiego, ad acta podał, potrzebuiąc aby był przyięty y wpisany, którego, za przyięciem wpisuiąc de verbo ad verbum w xięgi, tenor sequitur talis:

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, konfirmacyinym przywileiem naszym, komu o tym wiedzieć należy. Suplikowali nam przez panów rad y urzędników naszych imieniem niewiernych żydów miasteczka naszego Kryńskiego, ekonomii Grodzieńskiey, abyśmy im prawa, przywileie, które przed nami pokładane były od nayiaśnieyszych Zygmunta trzeciego, Władysława czwartego y Jana trzeciego, królów polskich, przodków naszych, nadane y stwierdzone, mocą y powagą naszą królewską zmocnili, iakoż stosuiąc się do ieneralnego przywileiu wszelkich praw, wolności, swobód, poddanym naszym żydom

w całym xięstwie Litewskim, w miastach y miasteczkach nadanych, y ninieyszym przywileiem naszym we wszelkich punktach, kondycyach y paragrafach zmacniamy y approbuiemy y utwierdzamy, mianowicie: aby tymże mianowanym żydom Krynskim wolno było domów, placów w samym rynku y w ulicy ogrodów, gruntów włocznych, sianożęci nabywać, onemi dysponować, na nich bożnicę, domy wiezdne y iakie chcą budować, stare z dawna erygować, poprawować, lub de nowo wystawiać, mieszkać; gorzałki palić, miody, piwa robić, one ogółem lubo po części w domach swoich y prywatnych naiemnych przedawać, szynkować, handle wszelakich towarów prowadzić, kramy otworzyste w rynku y w domach mieć, łokciem mierzyć, funtem ważyć; rzemiosła wszelkie robić, iatki de novo erygować, stare poprawować, bydło wszelakie publice na rynku skupować y handlować, y w iatkach przedawać, bez dawania plecznego y innych podatków, oraz wszelakich w ieneralnym przywileiu naszym wyrażonych pożytków zażywać y żywności nabywać, osobliwie place, na których bożnica stoi, approbuiemy; kędy quo casu zgorzeć miała, tedy wolno im będzie na tymże mieyscu, albo na inszym gdzie mieysce naysposobnieysze opatrzyć będą mogli, nowe wybudować, stare poprawować, także kopiszcze swoie dla chowania ciał zmarłych mieć y one iako naylepiey będą rozumieli, budowaniem opatrzyć y ogrodzić; łaźnią budować bez czynienia żadnych z tych placów, na których bożnica zbudowana y kopiszcze maią powinności; z domu zaś, placów, ogrodów, pol sianożętnych, przez nich nabytych, także od szynków y samych osób zwyczayną powinność do dworu naszego Krynskiego, a niegdzie indziey, pełnić y oddawać będą powinni, do tego wygony bydła na popasy, wiazdu do puszczy po drwa wolno im będzie zażywać, zarówno z mieszczany Krynskiemi. Targu dzień czwartkowy, w który y przed tym przez lat kilkadziesiąt, względem skarbu naszego y wygody obywatelów tamecznych odprawowane były, nadaiemy y tym listem naszym wiecznie potwierdzamy y approbuiemy, każdego tygodnia postanowiamy, który takowym że porządkiem y przykładem odprawować maią, iakowym się w sobotę odprawował y obchodził, a tym listem naszym koždemu z mieszczan, furmanom, przekupniom, rzeźnikom żydom y ludziom wszelakiego stanu będącym do pomienionego miasta naszego Krynek, na te dni targowe ze wszelkiemi towarami, z rzeczami przedażnemi, iakimkolwiek imieniem nazwanemi, ma być wolno przybyć y przyiechać, towary y rzeczy wykładać, przedawać, kupować, zamieniać y handle ze wszelakiemi osobami odkądby kolwiek przyiechali, sprawować, krom żadney przeszkody; do składek zaś mieyskich, mianowicie żołnierskich, podług dawnych zwyczaiów y ustaw kommissarskich, do mieszczan przykładać się maią; przytym według constytucyi millesimi sexcentesimi wolni być maią y będą, od donatyw, pocztowych pieniędzy. A lubo takowym antecessorów naszych nadaniem wspomnionym przywileiem mieszczanie Krynscy sprzeciwiaiąc się popadli w winy y utratę prawa swego Magdeburskiego, osobliwemi nayiaśnieyszych przodków naszych listami upominalnemi skazane, lecz że w tey mierze listy wieczne y ad invicem między mieszczany a żydy postanowioney ugody ręką urodzonego Jana Kotowicza— stolnika Orszańskiego, na ten czas (administratora) myta naszego Krynskiego, tudzież sławetnych burmistrzów, radców in assistentia wielebnego xiędza kommendarza Krynskiego pod-

pisanych pozachodzili y onych od nayiaśnieyszego Jana Kazimierza approbata iest dana; teraz zaś też skrypta wieczysto kwitacyine, ugodliwe listy, pokładaiąc przed nami supplikowali, abyśmy vigore przywileiów antecessorów naszych we wszystkim y ten ugodliwy list powagą naszą zmocnili y utwierdzili, który od słowa do słowa, tak iest pisany:

Roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt dziewiątego, miesiąca Februarii dnia pierwszego. Ja Jan Kotowicz—stolnik Orszański, woyt miasta i. k. mości Krynek, y ia Iwan Stecewicz—burmistrz, Alexander Troszkiewicz, Maciey Żarnowski, Marcin Michniewicz, Trochim Mikłaszewicz—radcy, a z ławy Bazyli Ihnatowicz, Stefan Kopciewicz, Arciom Protasewicz, Piotr Protasewicz, z sławetnemi spólnie z mieszczanami, od starszego aż do naymnieyszego, tak z miasta iako y folwarków wiadomo czyniemy tym listem naszym dobrowolnym z postanowienia naszego iednostaynie ugodliwym y nienaruszonym zapisem na potomne czasy, komuby o tym wiedzieć należało, o to: iż cośmy byli zawiedli z żydami Krynskiemi strony przywileiów y spraw onym nadanych tak na bożnicę, iako y domach skupionych w rynku, w ulicach y w handlach wszelakich pozwolonych, co szerzey y dostateczniey w przywileiach ich opisane y dołożone, ażeszmy otrzymali byli dekret od ichmościów pp. kommissarzów i. k. mości, xiędza Tomasza Rzeuskiego—biskupa Kuiawskiego y Czerniechowskiego—opata Hoskiego, imć xiędza Stefana Wierzbickiego — opata Paradyńskiego, referendarza koronnego, podskarbiego nadwornego koronnego, od i. k. mości do ekonomii zesłanych, przeciwko przywileiowanych w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt wtórym, miesiąca Stycznia dwunastego dnia, o który dekret żydzi y o swoie krzywdy supplikowali do iego królewskie y mości o niesłuszne otrzymanie tego dekretu być mianowanego, ta sprawa końca nie mogła wziąć y do wielkiego unkosztu, szkody y zawodów przyiść musiało też miasteczko, iako y żydzi do ubóstwa przyszli; iakoż y królewska mość listownym upominalnym y zaręcznym kommissarskim do nas mieszczan urząd wyprowadzić raczył, abyśmy cale przy prawach y przywileiach im żydom Krynskim nadanych zachowali. Tak też cośmy protestacye w roku tysiąc sześćset sześćdziesiąt ósmym, miesiąca Junii czwartego dnia, na żydów starszych Krynskich y wszystkiego zboru zanieśli, o zburzenie siła rzeczy y o zginienie według powieści imć xiędza Gedroycia, co się na nich nie pokazało, ale owszem do wszelkich szkod y prawnych terminów nadaremnie przyszliśmy. W czym widząc y uważaiąc, abyśmy w dalszych naszych iuż od tego czasu nie byli zawodach, y ni w czym nadanym im prawom y przywileiom przeciwnemi nie byli, za poradą ludzi godnych przykładem y żydów od miasta, przy bytności oboyga duchowieństwa imć xiędza kommendarza y wielebnego oyca świeszczennika, tedy w tych wszystkich zawodach wieczny pokóy zawarli, między żydami Krynskiemi y te wszystkie munimenta y dokumenta, processa, dekreta, notacye, wyż mianowane od roku tysiąc sześćset wtórego, aż do roku y dnia wyż mianowanego skasowali, y przy prawach ich, tymże żydom nadanych, nic iego królewsktey mości woli nie deneguiąc, zachowali, tak samych onych iako y potomków ich. Bożnica na pewnym mieyscu ob miedzę, gdzie stoi pani Janowey Kotłubaiowey, a z drugiey strony Wolfa Ickiewicza, czołem do browaru y domu żyda Arona, a tyłem do uliczki wypustney y domy ich w rynku ulicy, tak teraźniey-

sze iako y napotym nabyte, wszelkie szynki mieć, kramy otworzyste za iedno w rynku budować, łokciami mierzyć, funtami ważyć y wszelkie towary, handle, tak w domach, iako y kramach chować maią y kapszczyznę zwyczayną, które z dawnych czasów tak y teraz zachować będą wszystko, według zwyczaiu dawnego y przywileiów im nadanych, wespół z nami, pożytków, wypustów bydła zażywać powinni będą teraźnieysze żydzi, iako y na potym będące y od wszystkich impetów, tumultów bronić mamy w pomocy, aby w pokoiu zostawać. A ieśliby którykolwiek z nas mieszczan, albo sam urząd folwarków Krynskich, albo przez kogokolwiek tak teraźnieyszych lat, iako y na potym będących miał by tych żydów z zboru Krynskiego teraźnieyszego y na potomków o iakikolwiek punkt według listu od nas danego wiecznego y praw ich turbować, albo te processa z xiąg grodzkich Grodzieńskich pozanoszone popierać, tak ze stanu duchowieństwa, iako też y świeckiego; tedy od kożdego takowego wszelkiego sądu prawa bronić, zastępować tak sami, iako potym po nas postać maią y powinni będą pod zaręką, tysiąca kop na dwór iego królewskiey mości, zapłaceniem nakładów, fatyg sowito y innych poen według prawa, albo też bezprawia dwornego nie czyniąc, dla lepszey wiary rękoma naszemi przy pieczęci mieyskiey uprzywileiowaney podpisuiemy się sami, tak też ichmość pp. obywatelów, szlachty do rąk naszych za pieczętarzów uprosiliśmy. Działo się w ratuszu, roku y dnia wyż mianowanego. U tego listu ugodliwego, przy pieczęci mieyskiey, podpisy rąk temi słowy: Jan Kotowicz—stolnik Orszański, wóyt Krynski; Iwan Stecewicz — burmistrz Krynski; Alexander Troszkiewicz — radca Krynski ręką swą; Marcin Miechnowicz—pisarz Krynski, moim y całey rady y panów mieszczan imieniem; Jan Michnowicz — radca mieyski Krynski; xiądz Jan Zebowski— kommendarz Krynski.

Zaczym, zabiegaiąc dobremu porządkowi, całości praw y pokoiu między temi nadańmi stwierdzamy, zmacniamy y winę na sprzeciwiaiących się tysiąc kop groszy litewskich na skarb nasz zakładamy, nad zapisy tych mieszczan Krynskich zakładamy dwa tysiące kop groszy litewskich monety y utratę praw, którybykolwiek z mieszczan Krynskich, tak teraźnieyszych, iako y na potym będących u iakiegokolwiek sądu ważył się turbować żydów Krynskich, contra czyniąc przywileiom naszym y antecessorów naszych. Których takowy confirmacyiny przywiley nasz, dla większey wagi, wiary y powagi królewskiey, własną ręką podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dziewiętnastego miesiąca Stycznia, roku Pańskiego tysiąc siedmset czterdziestego piątego roku. U tego przywileiu konfirmacyinego podpis przy pieczęci wiszącey temi wyrażony słowy: Augustus rex. Po drugiey stronie tegoż przywileiu, podpis w te słowa: Józef Dulęba—i. k. mości pieczęci mnieyszey w. x. Lit. sekretarz. Który to przywiley, za podaniem onego przez wyż wyrażoną osobę do akt, iest do xiąg urzędowych przyięty y wpisany.

1781 г.

Изъ книги за 1781 годъ, стр. 236.

32. Универсалъ скарбовой коммисіи в. кн. Литовскаго объ уничтоженіи такъ называемыхъ жидовскихъ хазаковъ. *)

Скарбвоая коммиссія рѣчи-посполитой, вслѣдствіе жалобъ разныхъ лицъ, симъ универсаломъ доводитъ до всеобщаго свѣдѣнія кагаловъ и прикагалковъ въ в. кн. Литовскомъ, что она воспрещаетъ на будущее время взыскивать съ евреевъ особыя подати, такъ называемыя *хазаки*, подъ страхомъ уплаты 1,000 грив. штрафа и годичнаго тюремнаго заключенія.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt pierwszego, miesiąca Maia dwudziestego ósmego dnia.

Na roczkach maiowych in solito iudiciorum loco w mieście i. k. mści Grodnie porządkiem prawa pospolitego sądzących się, przed nami Ludwikiem Kazimierzem Daszkiewiczem—prezyduiącym, Alexandrem Michałem Eysymontem—sędziami, Franciszkiem Suchodolcem—podstolim y pisarzem urzędnikami Grodzkiemi powiatu Grodzieńskiego, stanowszy obecnie u sądu patron imć pan Adam Eysymont—burmistrz powiatu Grodzieńskiego, uniwersał prześwietney kommisyi skarbu rzeczy-pospolitey w. x. Lit. pism, chazaka zwanych, wydawania y wydanych y exekwowania synagogom y kahałom żydowskim zakazuiący ad acta podał, którego tenor temi wyraża się słowy:

Kommissya rzeczy-pospolitey skarbu w. x. Lit. wiadomo ninieyszym obwieszczczeniem czyni. Iż od zamiaru powołania swego nigdy nie odstępna, stawiąc za szczegulny swoim obowiązkom cel całość dobra tak publicznego, iako y prywatnego obywatelów, gdy w poświęconym czasie na powolność słuchania zażaleń w memoryałach, do siebie zaniesionych, została naydokładniey upewnioną o przeciwnym a zadawnionym iuż układzie przez kahały żydowskie w prowincyi w. x. Lit., wskazuiącym pewną liczbę karczem obywatelskich do opłaty znaczney w tytule poboru iakowegoś chazaka zwanego, y wybrane z między siebie osoby żydów do pretendowania takowey exakcyi swemi pismami authoryzuiącemi sukcessyą nawet na potomstwo domu zyskuiącego, takowe pismo zlewaiące się na zawsze karczmy przerzeczone obciążaiącym, przywłaszczoną bezprawnie aż do maiątków obywatelskich rozciągaiącą się, y onęż interesuiącą, a nadto powagę rządu kraiowego małoszacuiącą, starszeństwa żydowskiego władzę, tudzież w arędach karczem do podatku takowego przeznaczonych, chronieniem się y odstępowaniem przez arenduiących żydów uszkodzenie przynoszącą, y w wielu mieyscach do opuszczenia y spustoszenia karczem przyczyniaiącą się, dochód oraz obywatelom należny uszczuplaiącą, też ustawę żydowską,

*) Слово—*хазакъ*, чисто еврейское, значитъ: утвердилъ, укрѣпилъ. Это была подать, вносимая въ кагалъ съ аренды, устраняющая всѣхъ прочихъ жидовъ, контрагентовъ на эту аренду. *Хазикъ* выдаваемъ былъ на письмѣ.

tytułem chazaki zwaną, zniesioną mieć chce y na zawsze znosi, pisma kahalne iakiegożkolwiek nazwiska, na takowy pobor zyskane annihiluie, y onych wydawać zakazuie, stanowiąc: iżby odtąd karczmy w prowincyi w. x. Lit. od wzmiankowanego poboru w tytule chazaka byli wolnemi, y tak pod przerzeczonym dawnym imieniem daniny, iako y żadnym innym opłacie kahałom, prócz podatku dla rzeczy-pospolitey pogłównego nie były podległemi od daty tego obwieszczenia; gdyby ad instantiam cuiusvis, etiam podanym tylko memoryałem przestępstwo w odbieraniu takowego poboru, lub ustanowieniu przez kahały innego, oświadczonym było, naysurowsze kary na nieposłusznych rozciągnąć deklaruie. Ci zaś, którzy z mocy danych sobie w tytule chazaka pism kahalnych dotąd nieprawną zyskowali z karczem daninę, wraz od ogłoszenia tego urządzenia w miesiącu iednym takowe pisma w kancelaryach grodzkich, aby bez żadnych zmitrężenia zwłoki wynalazków składali, przykazuię, ostrzegaiąc, iż oskarżeni y przekonani o zatrzymanie takowego pisma więzieniem rocznym y opłatą tysiąca grzywien ukarani będą. Takowe tedy obwieszczenie woli swey, aby starszeństwa żydowskie w sposobie wiadomym y obranym przez pismo we wszystkich szkołach y przyszkołkach kahału ogólnie wszystkich prowincyi w. x. Lit. publikować nie zaniedbały, pod karą iak na przestępców, rządom y wyrokom kraiowym nieulegaiących, kommisya rzeczypospolitey skarbu w. x. Lit. nakazuie. Dan na sessyi radney tysiąc siedmset ośmdziesiąt pierwszego roku, miesiąca Kwietnia iedenastego dnia. U tego uniwersału podpisy i. ww. kommisarzów circa locum sigilli oraz w. regenta y adnotacya temiż słowy wydrukowane: Michał Brzostowski — podskarbi wielki w. x. Lit; Józef Bystry—kasztelan Brzeski, kommissarz skarbu w. x. Lit., Franciszek Jelski—podkomorzy Starodubski, kommissarz skarbu w. x. Lit.; Antoni Suchodolski—sędzia ziemski Wołkowyski, kommissarz skarbowy w. x. Lit.; Jerzy Potocki—starosta Tłomacki, kommissarz skarbu w. x. Lit.; Józef Chrapowicki—kommisarz skarbu w. x. Lit.; Rafał Slizien—kommisarz skarbu w. x. Lit. ;Michał Bernowicz—kommissarz skarbu w. x. Lit.; Michał Zaleski—kommissarz skarbu w. x. Lit. (l. s.); Szymon Zawistowski—czesnik ziemi Bielskiey, regent kommissyi skarbu w. x. Lit. Zakaz synagogom y kahałom żydowskim, wydawania pism chazaka zwanych, wydawanych zaś przez żydów nie exekwowania. Który to przywiley, za podaniem onego do akt iest do xiąg grodzkich powiatu Grodzieńskiego przyięty y wpisany.

1783 г.

Изъ книги за 1783 годъ, стр. 163.

33. Напоминальный листъ Брестскаго кагала Копыловскому кагалу о томъ, чтобы онъ не вмѣшивался въ дѣла жидовъ мѣстечка Бобовни.

Брестскій кагалъ, симъ листомъ предписываетъ кагалу Копыловскому, чтобы этотъ послѣдній не дѣлалъ никакихъ обидъ жидамъ селенья Бобовни, которые поселились здѣсь недавно на жительство на основаніи правъ, полученныхъ отъ епископа; чтобы онъ не требовалъ съ нихъ

взносовъ котельныхъ, коробочныхъ и другихъ на уплату своихъ кагальныхъ долговъ; чтобы не предавалъ непокорныхъ жидовъ *хериму* т. е. проклятію, не принуждалъ ихъ отправлять свои религіозные праздники и торжества въ своемъ Копыловскомъ кагалѣ и не предпринималъ ничего впредь до судебнаго разбирательства.

Roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt trzeciego, miesiąca Kwietnia dwudziestego dziewiątego dnia.

Przed aktami grodu Grodzieńskiego stanowszy osobiście imć pan Jerzy Daszkiewicz—miecznikowicz Nowogrodzki, kopią listu napominalnego przy samym oryginale, od synagogi Brzeskiey do kahału Kopylskiego wydaną, z hebrayskiego na polskie słowa przetłumaczoną, z instancyi i. w. imć pana Michała Bernowicza—podczaszego woiewództwa Nowogrodzkiego, kommissarza rzeczy-pospolitey skarbu w. x. Lit., do akt podał, którego tenor, słowo do słowa wpisuiąc, tak się w sobie ma:

Excerpt listu napominalnego, od synagogi Brzeskiey do kahału Kopylskiego wydanego, z hebrayskiego na polskie słowa słowo w słowo przetłumaczonego. List napominalny kahałowi Kopylskiemu uprzeymie nam miłemu o to:

Przysłano iest do nas od i. w. imć pana Bernowicza—sędziego ziemskiego woiewództwa Nowogrodzkiego, kommissarza skarbu w. x. Lit., z oskarżeniem wielkim, mówiąc o to: iż co miasteczko nowofundowane, Bobownia nazwane, w odległości od nas mil dwie sytuowane, w którym przed tym, to - iest czasu lustrowania głów żydowskich, żaden żyd tam nie mieszkał, a że teraz za wielkim staraniem tegoż i. w. pana zafundowane iest te miasteczko y osadzone żydami, wcale cudzemi, nigdy ani w Kobylu, ani też w partykularzach do was należących nie mieszkaiącami y do opłacenia podatków do kahału waszego nigdy nienależącemi, lecz tylko obce y zakordonowe żydzi, którzy ządali mieszczenia pod skrzydłami i. w. pana, a zatym przez wielkie staranności tegoż i. w. pana wyprawiono iest dla tegoż miasteczka od i. o. xięcia biskupa na szkoły y mogiłki dla żydów tamecznych, którym aby dla wieczney osiadłości y mieszkania bezpiecznie obrządków swych religiynych wolno było sprawować; a że z doniesioney nam wiadomości, iż obciążacie tychże miesckańców Bobowieńskich różnemi podatkami, iako to: od kotła po złotych dziesięć wymagacie, oraz opłacenia wam króbki y inne podatki na opłacenie długów kahału waszego, takoż dopominacie się od nich pogłównego, zabraniacie im z mocy zwierzchności waszey chowania umarłych na mogiłkach tamecznych y przymuszacie ich, aby koniecznie do kahału waszego ziachawszy święta odprawowali. Któreto wszystkie pokrzywdzenia, od was obywatelom Bobowińskim poczynione, są niesłuszne y nigdy nie praktykowane, aby któren kahał z należącemi do siebie przykahałkami taką się przykrością rządzić miał, przeco może się być przyczyną y okazyą do zruynowania y spustoszenia tegoż miasteczka gospodarzów, które wielkim kosztem y expensem znacznym przez i. w. i. pana sędziego iest ufundowane. Przeto my, z mocy zwierzchności naszey synagogskiey serio przykazuiemy, nie aby pociągali tychże obywatelów Bobowieńskich do opłacenia do kahału waszego krobki y kotłowego, oraz składki na opłacenie długów kahału waszego, a barziey abyście ich nie pociągali do odprawowania świąt w kahale waszym y nie przeszka-

dzali im chowania umarłych na mogiłkach swych, owszem wolne im tak odprawowanie świąt w szkole swoiey, iako y chowania umarłych na mogiłki swych y instalowanie sobie starszego duchownego do rozsądzenia między niemi, tak spraw pieniężnych, iako y do utrzymania religii należących. Względem zaś podatku pogłównego y inne przyzwoitości wedle zwyczaiu do oczewistego z obu stron przed nami dla finalnego uporządkowania stawania się suspenduiemy; a póki takowe z obu stron stawanie się nie nastąpi, przykazuiemy serio, ażebyście się nie ważyli rozciągać zwierzchności swoiey nad obywatelami Bobowieńskiemi w naymnieyszym punkcie y żadnego na nich cheyrymu y klątwy nie nałożyli, a iakikolwiek cherym lub klątwa do tychczas przez was na nich nałożone lub nastąpić maiące, one per totum kassuiemy y za nic poczytamy, dopóki nie nastąpi oczewiste z obu stron przed nami dla uporządkowania stawania się. Wydaiąc takowy to list napominalny od starszey synagogi naszey Brzeskiey własnemi rękoma podpisuiemy. Datum dnia dwudziestego pierwszego Apryla, tysiąc siedmset ośmdziesiąt trzeciego roku, w Brześciu Litewskim.

U tego excerptu listu napominalnego podpisy temi wyrażaią się słowy: Josiel Ickowicz, Jankiel Josielowicz, Szmóyło Dawidowicz, Ekiwa Ickowicz, Icko Aronowicz, Josiel Abramowicz, Beniamin Chaimowicz, Hirsz Mowszowicz, Chaim Jankielowicz. Ad haec konnotata na obu stronach przez syndyka y plenipotenta kahału Grodzieńskiego y przez pisarza y sędziego tegoż kahału Grodzieńskiego zapisana z ich własnemi podpisami takowa: Tey karty kopia przez ludzi słusznych y moc maiących iest wpisana z oryginału od kahału Brzeskiego do kahału Kopylskiego wydanego y podpisanego, y nato się podpisuiem: Emanuel Faybisz—syndyk Grodzieński, Menochen Kobinowicz—sędzia kahału Grodzieńskiego. Tey karty pismo na pierwszey stronie y na drugiey nayduiące się z tegoż oryginału kahalnego Brzeskiego iest przypisane, zaświadczamy Emanuel Faybisz—syndyk Grodzieński, Manachen Rabinowicz—sędzia kahału Grodzieńskiego. Per consequens zaświadczenie na trzeciey stronicy zapisane y przez syndyka podpisane. Takowe pismo hebrayskie od świadków Emanuela Faybisza—syndyka y plenipotenta kahału Grodzieńskiego, oraz Nachima Michelowicza—pisarza y sędziego kahału Grodzieńskiego, że z hebrayskiego słowo w słowo przetłumaczone y wiernie na podpisaniu ięzykiem hebrayskim konnotowane zaswiadczam. Pisan roku tysiąc siedmset ośmdziesiąt trzeciego miesiąca Kwietnia dwudziestego ósmego dnia; Emanuel Faybisz—syndyk y plenipotent kahału Grodzieńskiego. Który to excerpt albo raczey kopia, za podaniem oney do akt, iest do xiąg grodzkich Grodzieńskich przyięta y zapisana.

B.

Копiи привилегiй и правъ, данныхъ разнымъ лицамъ на пожизненное владѣнiе землями въ Брестской и Кобринской экономiяхъ.

СОБРАНЫ КОРОЛЕВСКИМИ КОММИССАРАМИ 24 ОКТЯБРЯ 1765 ГОДА.

1759 г.

1. Привилегія короля Августа III Мальборскому мечнику Хоментовскому на деревню Михалково съ 3-мя уволоками въ Лебедевѣ.

Въ этой привилегіи король Августъ III предлагаетъ Козловскимъ-Горновскимъ уступить вышепомянутую землю съ крестьянами и всѣми угодьями Хоментовскимъ въ пожизненное владѣніе.

Въ примѣчаніи говорится, что имѣніе это перешло въ частные руки слѣдующимъ образомъ: во время между-царствія имъ завладѣлъ было Брестскій судья Грабовскій и пользовался имъ до своей смерти; потомъ оно перешло къ Козловскимъ, которые и получили на него привилегію; за тѣмъ къ Горновскимъ. Эти послѣдніе продали его за 10,000 зл. Имѣніе приносило доходу 1,000 зл., но еслибы было при экономіи, то моглобы приносить 1,800 зл.; почва земли хорошая; строенія въ порядкѣ.

EKONOMIA BRZESKA.

KLUCZ RZECZYCKI.

Wieś Michałkowo.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem w obec y każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż my pozwolili y dopuścili, iakoż ninieyszym listem pozwalamy y dopuszczamy, urodzonym Xaweremu y Katarzynie z Kozłowskich Hornowskim—cześnikowiczom woiewództwa Brzeskiego, małżonkom, aby mogli praw swych dożywotnich, które im służą na wieś Michałkowo y na włok trzy gruntu, Królewszczyzną nazwanego, we wsi Lebiedziowie, w ekonomii naszey Brzeskiey, w kluczu Rzeczyckim leżących, ustąpić y zrzec się, y toż prawo na osoby urodzonych Jerzego Maxymiliana y Katerzyny z Piekarskich Chomentowskich, mieczników woiewództwa Malborskiego, małżonków, zupełnie wlać y przenieść; których to praw wlewek y cessya skoro przed aktami któregokolwiek authentycznemi zeznana y uczyniona będzie, my one za ważną y przyiemną mieć będziemy iako tę, która za poprzedzaiącym ninieyszym listem naszym stanie się. Za którym to konsensem y cessyą pomienieni urodzeni Jerzy Maxymilian y Katarzyna Chomentowscy, małżonkowie, przerzeczoną wieś Michałków nazwaną, z trzema wspomnionemi włokami, we wsi Lebiedziowie ze wszystkiemi polami, rolami, gruntami, morgami, zaroślami, chróstami, sianożęciami, błotami, wodami, rzekami, ieziorami, stawami, sadzawkami, zabudowaniem dwornym y gumien-

nym, młynami y karczmami, z wolną wszelkich trunków propinacyą, z poddanemi utriusque sexus, ich żonami, robociznami, czynszami, daninami, odsypami, ze wszelkiemi dochodami, prowentami, obwencyami, tudzież wszelkiemi przyległościami, do teyże wsi Michałkowa y do włok trzech w Lebiedziowie leżących, przynależytościami, nic nie excypuiąc, ale tak iak przeszli possessorowie trzymali y zażywali, mieć, dzierżeć, zażywać y w spokoyney possessyi trzymać będą, oraz z tey wsi y włok wspomnionych wszelkich pożytków wynaydować, ad extrema vitae suae seu alterius superstitis coniugum tempora maią, płacąc nam zwyczayny, w teraznieyszym ekonomii naszey Brzeskiey inwentarzu specifikowany, coroczny podatek. Obiecuiemy przytym naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż od używania y spokoyney possesyi przerzeczoney wsi Michałkowa y włok trzech we wsi Lebiedziowie urodzonych Chomentowskich małżonków nie oddalimy, ani oddalić mocy nikomu nie pozwolemy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y świętego kościoła Rzymskiego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ninieyszy konsens przywiley ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, miesiąca Marca dnia XXVIII roku Pańskiego MDCCLIX, panowania naszego XXVI roku. Augustus rex.

Ta wieś nigdy za przywileiami nie chodziła, zawsze do klucza Rzeczyckiego należąca, teraz avulsum iest prawdziwe. Devenit zaś do possesyi do nataryuszów tym sposobem pod interregnum, y domowych rewolucyi. Naypierwiey imć pan Grabowski—sędzia Brzeski, activitate przywłaszczył sobie tę wieś y tak in turbido zażywał iey do śmierci. Po którego decessum zaraz suscepit imć pan Kozłowski y exportował na siebie przywiley. Ten cessit imć panu Hornowskiemu—sędziemu Brzeskiemu, od którego (według relacyi swoiey) kupił teraznieyszy possesor za złotych polskich 10,000. Ta wieś pod samym miastem Brześciem leży w gruntach bardzo dobrych y paszach; według podania teraźnieyszego czyni złot. 1,000 na rok; gdyby zaś była przyłączona do ekonomii, ex ratione przyległości miasta, gruntów dobrych paszy y karczmy, może importować plus minus złot. pol. 1,800.

1757 г.

2. Привилегія Августа III-го Дешкуровой на пожизненное увладѣніе имѣніемъ Кобыляны.

Король Августъ III, по просьбѣ оберштеръ-лейтенанта Петра Ивана Дешкура—оставить за его женой въ фольваркѣ Кобылянахъ 13 уволокъ въ пожизненное ея владѣніе, соглашается съ его просьбой и выдаетъ настоящую привилегію. Впрочемъ Дешкура обязывается платить 50 тынфовъ чиншу и гиберны по расчету администраторовъ.

Въ примѣчаніи говорится, что вся деревня Кобыляны находится въ рукахъ *донатаріушовъ*; земля въ ней хорошая, есть три корчмы; но фольварочныя строенія розорены; доходу приноситъ 4,000 злотыхъ, но моглабы приносить 6,000 злотыхъ.

Wieś Kobylany.

Donataryusz imć pan Leparski—podkomorzy Upitski.

Przywileiu swego za wielu rekwizycyiami, eo intuitu czynionemi, nie produkował; trzyma włok № 22, na których

połowic poddani, ostatek pod dworskiemi zasiewami; folwark z wszystemi porządnemi budowlami, młynek, karczem dwie na trakcie ma w swoiey possesyi.

Przywiley ieymci pani Deszkurowey—obersztlerleytnantowey wdowy.

August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tèm wiedzieć należy. Iż wniesiona iest do nas prośba imieniem urodzonego Jana Deszkura—obersztlerleytnanta regimentu pieszego gwardyi naszey woysk wielkiego xięstwa Litewskiego, abyśmy przy prawie iego dożywotnim, ktoremu służy na folwark, Kobylany nazwany, włok trzynaście w sobie zawieraiący, w ekonomyi naszey Brzeskiey leżący, takoweż prawo dożywotnie małżonce iego urodzoney Karolinie z Buchowieckich Deszkurowey, dali et in solidum komunikowali. Do którey supliki my król łaskawie się skłoniwszy, w zwyż namieniony folwark Kobylany iure communicativo przerzeczoney urodzoney Karolinie z Buchowieckich Deszkurowey daiemy et in solidum kommunikuiemy. Maią tedy y powinni będą pomienieni urodzeni Deszkurowie, małżonkowie, przerzeczony folwark cum omnibus attinentiis et pertinentiis, tak iako zdawnych czasów w swoich cyrkumferencyach zostawał ad praesens zostaie, spokoynie trzymać, używać y wszelkich sobie pożytków wynaydować, aż do ostatniego życia swego kresu, albo z nich która osoba dłużey żyć będzie. Z którego to folwarku czynszu rocznego do skarbu naszego tynfów piędziesiąt, annuatim wnosić będą; hybernę zaś y inne onera fundi według dyspartymetu zwierzchności ekonomiczney wypłacać tenebuntur, prawa nasze królewskie rzeczypospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego, wcale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, wagi, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia IV miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLVII, panowania naszego XXV roku.

Jeymć pani Deszkurowa wdowa na połowie gruntów włocznych ma poddanych, na drugiey połowie grunt folwarczny; budowle folwarczne, karczma zdezelowane.

Imć pan Grabowski -- horodniczy Brzescki trzyma w tey wsi włok № 6 do swoiego urzędu, do którego y w innych wsiach trzyma włoki, które suo loco będą wypisane

---

Ta wieś Kobylany, cała pod donataryuszami, iest oderwana a corpore ekonomii, grunta ma dobre, mieyscami piaszczyste, paszy dobrey dosyć, na trakcie dobrym; karczem trzy. Folwark tu, do klucza tego wygodny y potrzebny byłby, od miasta Brześcia pół mili. Teraz possesyia imć Leparskiego—podkomorzego y ieymość pani Deszkurowey według podania importuie imć zł. 4,000. Cała zaś wieś, do klucza przyłączona, może importować plus minus złt. 6,000.

1674 г.

3. Привилегія короля Яна III-го татарскому полковнику Самуилу Мурзѣ Корицкому на имѣніе Лебедево.

Король Янъ III-й, принимая во вниманіе отличныя заслуги татарскаго полковника Корицкаго и его отряда изъ 30 человѣкъ, оказанныя рѣчи-посполитой и ему, королю, во время Турецкой войны, а равно и то, что эти татары были прогнаны во время Московской войны и лишились своихъ земель въ имѣніяхъ Острожскихъ, даетъ имъ настоящею привилегіей земли: въ селѣ Лебедевѣ 38 ув.; въ селѣ Кобылянахъ 40 ув.—въ экономіи Брестской, и 30 ув. въ разныхъ селахъ экономіи Кобринской,—даетъ на правахъ поселенцевъ (jus colonorum) на вѣчныя времена. За эти земли татары обязываются нести военную службу. Завѣдываніе ими поручается полковнику, а равно и рѣшеніе споровъ съ лицами посторонними. Крестьяне, жившие на этихъ земляхъ, обязываются продать или перенести въ другія мѣста свою движимость. Земли должны переходить отъ отца къ сыну, отъ мужа къ женѣ; малолѣтніе освобождаются отъ военной службы впредь до совершеннолѣтія. Во время отправленія службы татары получаютъ установленное жалованье. Въ случаѣ уклоненія отъ военной службы, виновные лишаются имѣнія.

Wieś Lebiedziowo.

Donataryuszowie ichmość panowie Koryccy, w których possesyi cała wieś zostaie, w teyże wsi trzymaią imć pan horodniczy Brzeski wł. 1, imć pan mostowniczy Brzeski (którego teraz nie masz) włok N 2, i. p. Chomentowski do Michałkowa wł. 3.

Prawo urodzonego Samuela Murzy-Koryckiego—półkownika tatarskiego y sukcessorów iego.

Vidimus z xiąg grodzkich powiatu Grodzieńskiego roku 1698, miesiąca Septembra piętnastego dnia.

Na urzędzie i. k. mości grodzkim Grodzieńskim y aktami starościńskiemi, przede mną Albrychtem Chrebtowiczem—stolnikiem y podstarościm sądowym grodzkim, od w. imć pana Franciszka Kotowicza—starosty Grodzieńskiego ustanowionym, stanąwszy personaliter imć pan Samuel Murza-Korycki—półkownik i. k. mości tatarski, przywiley osady tatarów na rzecz niżey mianowaną sobie y kompanii służący y należący, ad acta podał, potrzebuiąc, aby był w xięgi wpisany, który wpisuiąc de verbo ad verbum tenore sequitur tali:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc doświadczoną w dziełach rycerskich odwagę, cnotę y stateczną ku nam y rzeczy-pospolitey życzliwość urodzonego Samuela Murzy-Koryckiego—półkownika naszego Tatarskiego, który z przodków swoich w państwach naszych zasiadszy, y zawsze wierną rzeczy-pospolitey, antecessorom y nam samym w każdey okazyi woienney usługę oddaiąc, przez woynę Moskiewską z gniazda swego ustąpić musiał; chcąc iednak teyże stateczności nam y rzeczy-pospolitey dotrzymać, pod naszą protekcyą z całą kompanią z dóbr ww. xiążąt Ostrowskich, woyną Turecką spędzonych osób trzydziestu, z towarzystwem swoim udał się y też wiarę, cnotę, y życzliwość nam y rzeczy-pospolitey na każdą usługę y okazyą wo-

ienną ofiarował: tedy my, pragnąc w iak naywiększym bezpieczeństwie y siłach przeciwko nieprzyiaciołom państwa naszego opatrzyć, pomienionego Samuela Koryckiego—półkownika naszego Tatarskiego y ludzi kompanii iego, iako nam y rzeczy-pospolitey dobrze zasłużonych, życzliwych y statecznych w naszę królewską protekcyą y iuryzdykcyą bierzemy, y do obywatelów w państwach naszych tegoż urodzonego Samuela Koryckiego z kompanią y potomkami ich przyłączamy, a na gruntowną ich samych y potomków ich daliśmy iemu y kompanii iego jure colonorum pewne dobra w ekonomii naszey Brzeskiey kluczu Rzeczyckim leżące, we wsi Lebiedziowie włok trzydzieście. Tamże po urodzonym Krzysztofie Sągayle włok sześć y po urodzonym Józefie Bidowskim włok dwie, z siedliskami, ogrodami, z przydatkami, morgami, polami, sianożęciami, stawiską pustą y morgów trzy z przydatkiem leśnym do teyże wsi Lebiedziowa należącym. We wsi Małaszewiczach alias Kobylanach, Starosielskie nazwane, włok czterdzieście trzy, w ekonomii także Brzeskiey leżące; a zaś w ekonomii Kobryńskiey w różnych wsiach włoki puste: we wsi Batczy—włok iedenaście, we wsi Litwinkach—włok sześć, we wsi Kleszczach—włok trzy, we wsi Polatyczach — włok dwie, we wsi Piaskach włok dwie, we wsi Żabinach—włok cztery, we wsi Ruchowiczach—włok dwie, co czyni w tey ekonomii włok trzydzieści, z przydatkami, morgami do tych włok należącemi, nadaiemy y daruiemy tym listem naszym przywileiem na wieczne czasy, które to włoki w pomienionych wsiach, tak ekonomii Brzeskiey, iako y Kobryńskiey leżących, aby urodzeni administratorowie nasi temuż Samuelowi Koryckiemu — półkownikowi przez mierniczego przysięgłego Brzeskiego wymierzyli y wydali, rozkazuiemy. A urodzony półkownik oficerów swoich y wszystko towarzystwo, podług pocztów y zasług każdego, temiż włokami podzielić tam zaraz będzie powinien, zostawiwszy na osobę swoię półkowniczą, na porucznika y chorążego, według pocztów, włoki pewne, na które im osobliwy przywiley wydać rozkazaliśmy. Y tak te wsi y włoki sobie nadane y wymierzone pomieniony półkownik, porucznik, chorąży y wszystko towarzystwo sami, żony y potomkowie ich ze wszystkiemi rolami, polami, siedliskami, ogrodami, łąkami, sianożęciami, poletkami, borami, lasami, chróstami y wolnym w puszczach naszych na opał y budynki wrębem; z wolnym także miodu, piwa, gorzałki na swoią tylko potrzebę robieniem, z sadzawkami, rzekami y inszemi wszystkiemi pożytkami trzymać, na nich się budować, osadzić, zażywać y niemi według woli y upodobania swego (z obligiem usługi woienney, dysponować, zastawiać y przedać, wolni będą wiecznemi czasy. A że w tych wsiach iest po części osady poddanych, tedy pomieniony Korycki—półkownik y kompania iego powinni będą przerzeczonym poddanym budynki wszystkie według oszacowania przez urząd administratorski, albo zgodą przyiacielską także dożywotnikom popłacić. Jeżeliby też który poddany, albo dożywotnik budynku swego przedać nie chciał, tedy mu wolno zabrania y do inszych wsi przeniesienia. Tak też y krescencyi ozimey zabrania lub sprzedania pozwalamy; a tymczasem póki się nie przeniesie, aby żadney krzywdy y szkody ciż poddani nie mieli przestrzegamy. Względem którey dzierżawy włok pomieniony Korycki y kompania iego z potomkami swemi miasto czynszów y innych powinności dworskich powinni będą służbę woienną, każdy na usługę naszą y nayia-

śnieyszych sukcessorów naszych, królów, za uniwersałem naszym, z pocztami swemi, według ordynansu z rycerska zmonderowany odprawować wiecznemi czasy, y po teyże na tey usłudze naszey być, póki by woyny albo okazyi stawało; a nadto do żadnych innych ciężarów, hybern y ekonomicznych powinności należeć nie maią, nie będą, oprócz publicznych rzeczy-pospolitey z seymu uchwalonych podatków, z tą iednak kondycyą, iż zaraz gdy na koń siędą, y popisani do okazyi będą, żołd zwyczayny tatarski z hyberną iść im będzie powinien, póki w służbie będą. Któryby zaś towarzysz albo oficer na taki uniwersał y usługę naszę nie stanął, albo chorym będąc na mieysce zgodnego żołnierza z pocztem nie osadził, lub zachoway Boże w czym się nam y rzeczy-pospolitey przeniewierzył, taki od uczciwego zdrowia, dzierżawy y wszystkich dóbr swoich odpadać będzie, oprócz gdyby na usłudze naszey y rzeczy-pospolitey w okazyi woienney, półkownik, oficer albo towarzysz zginął, takiego successorowie do wzrostu swego od tey usługi wolni być maią. Więc gdyby się krzywda iaka, albo szkoda poddanym naszym od pomienionych Tatarów stała, tedy sprawiedliwość półkownik z towarzysza albo sługi iego, lub w niebytności namiestnik, uczynić powinien, a gdyby nie uczynił, albo sam półkownik, albo oficer poddanego ukrzywdził, tedy przed urodzonym administratorem ekonomii naszey sprawić się o to powinien będzie, salva appelatione do nas samych, osobliwie in criminalibus w sprawach, gdzieby taxę sto kop litewskich przenosiły. Wzaiemnie też poddani nasi gdyby iaką krzywdę lub szkodę, który chłop towarzyszowi któremu uczynił, tedy o sprawiedliwości do urzędu administratorskiego ekonomii naszey, natenczas będącego, udać się powinien, y sam administrator albo urząd iego sprawiedliwość z poddanemi uczynić ma, absque ulla appellatione. W którey to dzierżawie y possesyi włok y wsi pomienionych przerzeczonego Samuela Koryckiego — półkownika naszego y całą kompanią iego z potomkami ich, iako tudzież rycerskich do usługi naszey y rzeczy-pospolitey zatrzymanych y osadzonych, spokoynie zachować na wieczne czasy z nayiaśnieyszemi successorami naszymi obiecuiemy, prawa nasze królewskie, podatki rzeczy-pospolitey y kościoła rzymskiego wcale zachowuiąc. Który dla większey wagi ręką naszą podpisawszy, pieczęć większą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Grodnie na seymie generalnym koronnym, dnia dwunastego miesiąca Marca, roku Pańskiego 1674, panowania naszego szóstego roku. Jan król.

1697 г.

4. Подтвердительная привилегія Августа II-го татарскому полковнику Самуилу Мурзѣ-Корицкому на земли въ Брестской и Кобринской экономіяхъ.

Король Августъ II подтверждаетъ Корицкому и его отряду изъ 30 человѣкъ привилегію короля Яна III. Въ этой подтвердительной привилегіи есть нѣкоторыя подробности, не находящіяся въ первой. Такъ Корицкій обязывается вносить голый чиншъ съ уволоки по 2 польск. злота, съ 3-хъ морговъ — по 6 грошей, съ лѣсныхъ прибавокъ по $7^1/_2$ грошей. Татары, въ случаѣ уступ-

ки кому-либо своей доли земли, все-таки обязываются нести военную службу и ставить за себя другихъ лицъ—наймитовъ; земли такихъ лицъ переходятъ въ вѣдѣніе полковника Корицкаго.

Въ примѣчаніи говорится, что татары въ Лебедевѣ владѣютъ лишними уволоками; что позднѣйшія привилегіи заключаютъ въ себѣ разногласія; что имѣніе даетъ дохода 3,000 злотыхъ, но моглобы приносить 4,000 зл.; что въ Лебедевѣ есть еще земли и другихъ лицъ—Мостовничаго и Хоментовскаго.

Przywiley drugi.

Wypis z xiąg grodzkich starostwa Brzeskiego roku Pańskiego 1698 dnia 4 Sierpnia.

Na urzędzie grodzkim Brzeskim, przede mną Janem Beklewskim—podstarościm Brzeskim, stanąwszy osobiście pan Alexander Koricki, przywiley iego królewskiey mości, osobom y na rzecz w nim niżey wyrażoną dany y służący, ku aktykowaniu do xiąg grodzkich Brzeskich podał, w te słowa pisany:

August wtóry z Bożey łaski król polski etc.

Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc doświadczone w dziełach rycerskich męstwo, odwagę y ostateczne ku nam y rzeczy-pospolitey życzliwości, urodzonego Samuela Murzy-Koryckiego, półkownika naszego Tatarskiego, iż co było nadano świętey pamięci za Jana III pod czas seymu Grodzieńskiego w roku 1679 a maiąc nagrodzić łaską naszą królewską, daliśmy onemu y kompanii iego osób trzydzieści iure colonorum pewne dobra na ekonomii naszey Brzeskiey kluczu Rzeczyckim leżące we wsi Lebiedziewie włok trzydzieście ośm, z siedliskami, ogrodami, przydatkami, morgami, polami, sianozęciami, stawiskę pustą y morgów trzy z przydatkiem leśnym, do teyże wsi Lebiedziewa należącym, we wsi Małaszewiczach, alias Kobylany Starosielskie nazwane—włok czterdzieści trzy w ekonomii Brzeskiey, a zaś w ekonomii Kobryńskiey w różnych wsiach włoki puste: we wsi—Batczy włok iedynaście, we wsi Litwinkach - włok sześć, we wsi Kleszczach—włok trzy, we wsi Polatyczach włok dwie, we wsi Piaskach włok dwie, we wsi Żabinach—włok cztery, we wsi Buchowicach—włok dwie, co czyni w tey ekonomii włok trzydzieści, z przydatkami, morgami, do tych włok należącemi, z których tych dóbr urodzony Samuel Murza-Korycki, z kompanią swą powinien był miasta czynszów służbę woienną za ordynansem naszym, lub ww. hetmanów naszych, na każdą usługę naszą y rzeczy-pospolitey odprawować; iakoż ze wszystkim po te lata pełnił y odprawował usługę. A że teraz tenże urodzony Samuel Murza-Korycki suplikował do nas, postępuiąc nam ze wszystkich włok czynsz goły na każdy rok wnieść do skarbu naszego, tedy my przyiąwszy tę suplikę, temuż urodzonemu Samuelowi Koryckiemu y kompanii iego pomienione grunta y włoki, tymże prawem iure colonorum nadaiemy. Z których pomienionych włok nic więcey niepowinien urodzony Samuel Korycki z kompanią swoią płacić, iedno z każdey włoki po zł. pol. dwa, a z morgów trzech po groszy pięć, z przydatku leśnego groszy pół osma, więc do żadnych inszych podatków dwornych naszych, iako to hyberny należeć nie powinni, y iakim kolwiek tytułem podatkom naszym podlegać, czasy wiecznemi niema. Iako tenże teraz urodzony Samuel Murza-Korycki, te wszystkie pomienione włoki,

grunta w ekonomii y Kobrynskiey podane przez urodzonego Jana Daniłowicza, podskarbiego naszego nadwornego, a w ekonomii Brzeskiey przez urodzonego Krzysztofa Grabowskiego, wice-ekonoma naszego Brzeskiego, y przez urodzonego Jakuba Mężyńskiego, miecznika naszego Wisskiego, przez urodzonego Abrahama Konstantego Gołuchowskiego, stolnika naszego Mielnickiego, kommisarza na ten czas od nas zesłanego do wsi Lebiedziewa, podać w possesią urodzonemu Koryckiemu, iakoż w possesią swe odebrał, tak y teraz za tymże podaniem spokoynie z kompanią czasy wiecznemi trzymać ma. Któremu na osobę iego więc udziela się w ekonomii Kobryńskiey włok trzydzieście, z przydatkami, morgami y we wsi Liebiedziowie, od Krzysztofa Szangayła włok sześć, od Józefa Bidmowskiego włok dwie, od Jakuba Brzurskiego włoki pół-tory, włoka Lesiewiczowska, tedy w tey wsi Lebiedziewie wszystkich włok trzydzieście ośm a w tey ekonomii we wsi Małaszewiczach włok sześć; które to tedy te wszystkie grunta, włoki, ze wszystkiemi przynależytościami urodzony Samuel Murza—Korycki z kompanią iego ma wiecznemi czasy trzymać, daiąc za siebie y za następców naszych nayiaśnieyszych królow polskich assekuracyą, że od nich nieoddalemy, ale nadto deklaruiemy, że przerzeczone dobra pomieniony Murza Korycki y kompania iego czasy wiecznemi spokoynie maią trzymać sami, żony y potomkowie ich ze wszystkiemi in genere przynależytośćiami, y tym ubespieczeniem maią bydź od nas, że żona po mężu, dzieci po ojcu, aż póki ich pokolenia stanie, każdy z osoby swoiey od tych gruntów oddalony nie będzie; wolno im sobie wydzielone grunta dać, przedać, swoim prawem puścić, tak iednak, aby człowiekowi woiennemu do usług naszych y rzeczy-pospolitey. A ieżeliby ciż Tatarowie, przez nieurodzay albo przez iaką okazyą z tych gruntów ustąpili, tedy urodzony Samuel Korycki powinien na to mieysce człowieka sposobnego do woyny zaciągnąć. Tedy te wszystkie grunta pod dyrekcyą y possesyą temuż urodzonemu Samuelowi Koryckiemu y potomkom iego podpadać maią, prawa nasze ninieysze królewskie, podatki rzeczy-pospolitey, seymem uchwalone, y kościoł rzymski wcale zachowawszy. Dla lepszey tego przywileiu wagi ręką naszą podpisuiemy się y pieczęć wielkiego xięstwa Litewskiege przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, dnia 20 Września, roku 1697, panowania naszego roku pierwszego.—August król.

Ta wieś ze wszystkiemi wygodami, dobrami, do wsi należącemi, blisko miasta leży. Dawno należała do klucza Rzeczyckiego, dopioro zaś w roku 1674 od n. Jana III konferowana iure colonorum urodzonemu Samuelowi Koryckiemu, pułkownikowi tatarskiemu, którego successores dotąd zostaią w possessyi. Notandum: w oryginalnym przywileiu maią wyrażonych tylko włok 38; teraz trzymaią 40 y więcey; trzymaią y propinacyą karczmy, którey niemaią tylko in usum sui. Przywileie confirmationis następuiących po n. Janie III monarchów, wielkiey animadwersyi wyciągaią, gdyż discrepantiam maią w sobie y rezolucyi subesse powinni. Teraz przy lichym gospodarstwie importuie złt. pol. 3,000, lecz przy rozrządzeniu doskonałym w ekonomice importować by mogła zł. 4,000. Włoki № 2 mostowniczego wł. 3 - pana Chomentowskiego w tey wsi adnotantur.

Въ актовыхъ книгахъ Городненскаго гродскаго суда на стр. 346—347 за 1765 годъ находится подлинная привилегія Корицкому, выданная королемъ на Городненскомъ сеймѣ. Разница между подлинною привилегіей и напечатанною здѣсь заключается въ томъ, что въ подлинной привилегіи помѣщены имена свидѣтелей. Они приводятся здѣсь:

Przy bytności wielmożnych y urodzo-

nych Krzysztofa Grzymałowskiego, prymasa Dimitra, Jerzego xięcia na Zbarażu Wiśniewieckiego—Krakowskiego hetmana, Paca—Wileńskiego hetmana wielkiego xięztwa Litewskiego, Marciana Ogińskiego—Trockiego, Andrzeia Potockiego—Kiiowskiego, Stanisława Jabłonowskiego—Rùsskiego, hetmana polnego koronnego Michała, na Klewaniu xięcia Czartoryskiego—Wołyńskiego, Kazimierza Jana Sapiehi—Połockiego, Władysława Reia—Lubelskiego, Jana Antoniego Chrapowickiego—Witebskiego, Wacława Leszczyńskiego—Podlaskiego, Jana Gwońskiego—Hełmińskiego, Marcina na Zamoyściu Zamoyskiego—Bracławskiego, woiewodów: Stanisława Lubomierskiego—Koronnego, Alexandra Hilarego Połubińskiego—wielkiego xięztwa Litewskiego, marszałków; Krzysztofa Paca—wielkiego xięztwa Litewskiego kanclerza, Jana Wielepolskiego—Koronnego, Michała xięcia na Ołyce y Nieświeżu Radziwiła — hetmana wielkiego xięstwa Litewskiego podkanclerza, Andrzeia Morszyta—Koronnego, Benedykta Sapiehi—wielkiego xięstwa Litewskiego, wielkich podskarbich: Karola z Żurawia Daniłowicza, podskarbiego nadwornego koronnego Lubelskiego, Parczewskiego starosty, Marka Marczyńskiego—Koronnego, Franciska Sapiehi wielkiego xięstwa Litewskiego—koniuszych y seymu teraznieyszego marszałka, Kazimierza Zapolskiego—Sirackiego, Spiska Prokońskiego—Brzeskiego, Jana Woysławskiego—Łomżyńskiego, Michała Łosockiego — Wyszegrodzkiego, podkomorzych, Jana Morsztyna—Kolwalskiego, Albrychta Andryana Łosockiego—Wyszegrodzkiego, Jana Radzieiewskiego—Bolesławskiego, Franciszka Weszła—Rozenskiego, Atanazego Mączyńskiego—Krepickiego; starostów: Pawła Mostowskiego—Płockiego, Franciszka Załuskiego—Stanisława Michała Ubysza—Gostyńskiego, chorążych, Michała Pocieia Brześciańskiego sędziego, Władysława Łosia — stolnika Płockiego, Franciszka Horskiego— sędziego grodzkiego Gostyńskiego, Benedykta Olszewskiego—podstolego Bielskiego, administratora ekonomii Grodzieńskiey. U tego przywileiu przy pieczęci przyciśnioney wielkiego xięztwa Litewskiego podpis ręki nayiaśnieyszego kr. imci tymi słowy: Jan król; a z drugiey strony pieczęci przypisek z podpisem ręki podskarbiego nadwornego koronnego w te słowa: Osada chorągwi urodzonego Koryckiego iure colonorum z usługi woienney w ekonomii Brzeskiey y Kobryńskiey, Jan Karol Daniłowicz—podskarbi nadworny koronny. Który to ten przywiley, za podaniem onego iest do xiąg powiatu Grodzieńskiego przyięty y zapisany z których y ten widymus za podstarostwa Wileńskiego imci pana Hrehorego Józefa Kotowicza, a za pisarstwa mnie Stanisława Małyszczyńskiego—pod pieczęcią grodzką Grodzieńską, roku tysiąc siedmset dziewięćdziesiąt ósmego, miesiąca Decembra dwudziestego ósmego dnia stronie potrzebuiącey iest wydany. Pisan w Grodnie. U tego widymusu przy pieczęci grodowey correcta takowa: W niebytności imci pana regenta correxit Puchalski—wice-regent. Który to takowy widymus, za podaniem onego przez wyrażonego imci do akt, iest do xiąg grodskich Grodzieńskich przyięty y wpisany.

1679 г.

5. Подтвердительная привилегія Августа III-го татарскому ротмистру съ компаніей Даніилу Шабловскому на имѣніе Малашевичи.

Въ этомъ документѣ заключается первоначальная привилегія короля Яна III-го и подтвердительная Августа II-го.

Въ первоначальной привилегіи король Янъ III-й, принимая во вниманіе отличную военную службу татарскаго ротмистра Шабловскаго и его отряда изъ 12 человѣкъ ему королю и рѣчи-посполитой, а равно и то, что эти татары лишились своихъ земель въ Острожскихъ имѣніяхъ во время Московской войны, даетъ ротмистру и его отряду 41 уволоку земли въ имѣніи Малашевичахъ на правахъ поселенцевъ на вѣчныя времена. За эти земли татары обязываются нести военную службу и являться на войну въ полномъ вооруженіи по выходѣ королевскаго универсала. Крестьяне, живущіе на этихъ земляхъ, должны или продать татарамъ свою движимость или перенести ее въ другія мѣста. Въ случаѣ споровъ съ крестьянами, оные разрѣшаются съ одной стороны ротмистромъ, а съ другой администраторомъ Брестской экономіи. Дѣла уголовныя въ 100 копъ вины передаются на благоусмотрѣніе короля. Въ случаѣ болѣзни кого-либо изъ татаръ, таковой долженъ поставить за себя наймита; въ случаѣ уклоненія отъ службы или измѣны слѣдуетъ лишеніе земли; въ случаѣ смерти земля переходитъ къ женѣ или дѣтямъ. Землю долженъ раздать татарамъ ротмистръ. Офицеръ его отряда и хоружій получаютъ особыя привилегіи.

Король Августъ II-й, подтверждая эту привилегію, освобождаетъ татаръ отъ военной службы и назначаетъ чиншъ по 2 зл. съ уволоки, съ тѣмъ однакоже условіемъ, что во время войны они должны получать установленное жалованье.

Wieś Małaszewice.

Donataryuszowie ichmość panowie Koryccy y ieymość pani Józefowiczowa—wdowa.

Przywiley pp. Koryckich (vide pod wsią Lebiedziowo).

Prawo Daniela Szabłowskiego—rotmistrza tatarskiego.

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem extraktem naszym, komu to wiedzieć należy. Iż w xięgach metryki kancelaryi naszey w. x. Lit. znayduie się konfirmacya praw na włok dwadzieścia we wsi Małaszewicach tatarom litewskim, za nayiaśnieyszego antecessora naszego Augusta wtórego, w roku 1698, miesiąca Decembra wtórego dnia dana, y supplikowano nam iest przez panów rady y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, abyśmy tę konfirmacyą z tychże xiąg metryki kancelaryi naszey mnieyszey w. x. Lit. per extractum authentice wydać pozwolili, która, słowo do słowa wypisuiąc, tak się w sobie ma:

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem wszem wobec y każdemu zosobna. Produkowany był przed nami list pargaminowy, ręką nayiaśnieyszego ś. p. Jana trzeciego, antecessora naszego, podpisany, pieczęcią w. x. Lit. stwierdzony, zdrowy, cały, zupełny, żadnego podeyrzenia w sobie nie maiący, zawieraiący intus nadanie włok 41, urodzonemu Danielowi Szabłowskiemu—rotmistrzowi naszemu tatarskiemu y z Stalkowskich Zofii Szabłowskiey, małżonkom, y sukcessorom ich w ekonomii naszey Brzeskiey, kluczu Brzeskim, wsi Małaszewicach leżących, jure

colonorum służących, tak samemu urodzonemu rotmistrzowi, iako y kompanii iego podług zasług y pocztów do wydzielenia y wymierzenia naznaczonych, y suplikowano nam imieniem onych, abyśmy ninieyszy przywiley approbowali, którego przywileiu słowo w słowo tenor następuie takowy:

Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc doświadczoną w dziełach rycerskich odwagę, cnotę y stateczną ku nam y rzeczy-pospolitey życzliwość urodzonego Daniela Szabłowskiego — rotmistrza naszego tatarskiego, który, z przodków swych w państwach naszych zasiadszy, wierne zawsze rzeczy-pospolitey, nayiaśnieyszym antecessorom naszym y nam samym w każdey woienney okazyi usługi oddawał, a przez woynę Moskiewską z gniazda swego ustąpić musiał; chcąc iednak teyże ostateczności nam y rzeczy-pospolitey dotrzymać, pod naszą się protekcyą z całą kompanią swoią z dóbr w. xiążąt Ostrowskich, woyną Turecką spędzony, w osób dwunastu z towarzystwem swym udał się y też wiarę, cnotę y życzliwość nam y rzeczy-pospolitey na każdą usługę woienną ofiarował. Tedy my, pragnąc w iak nay-większym bezpieczeństwie y siłach przeciwko nieprzyiaciołom państwa naszego opatrzyć, chcemy pomienionych Daniela Szabłowskiego— rotmistrza naszego tatarskiego y ludzi kompanią iego, iako nam y rzeczy-pospolitey dobrze zasłużonych, życzliwych y statecznych, w naszą królewską protekcyą y iuryzdykcyą bierzemy y do obywatelów w państwach naszych tegoż urodzonego Szabłowskiego z kompanią y potomkami ich połączamy, a na gruntownieyszą ich samych, żon, potomków ich konsystencyą włok czterdzieści iednę, w ekonomii naszey Brzeskiey, w kluczu Rzeczyckim, we wsi Małaszewicach leżących, przykładem inszych iure colonorum dzierżawców y pisarzów, daiemy, daruiemy tym listem przywileiem naszym na wieczne czasy. Które to włoki w pomienioney wsi Małaszewicach, aby urodzony administrator ekonomii naszey Brześciańskiey temuż rotmistrzowi naszemu przez mierniczego przysięgłego Brześciańskiego aby wymierzył y wydał, rozkazaliśmy. A urodzony rotmistrz oficerów swych y wszystko towarzystwo podług pocztów y zasług każdego temiż włokami podzielić tam zaraz powinien, zostawiwszy na osobę swoię rotmistrzowską, na porucznika y chorążego według pocztów włoki pewne, na które osobny przywiley wydać rozkazaliśmy. Y tak tę wieś y włoki sobie nadane y wymierzone pomieniony rotmistrz, porucznik, chorąży y wszystko towarzystwo; sami, żony y potomkowie ich ze wszystkiemi rolami, polami, gruntami, robociznami y leżącemi siedliskami, sadzawkami, ogrodami, rzekami, łąkami, wypustkami, wygonami, morgami, przydatkami y ze wszystkiemi pożytkami, ileby iakie znaydować się mogły, y z wolnym w puszczach naszych na opał y budynek wrębem, także z wolnym robieniem piwa, miodu, gorzałek w teyże wsi mieć y zażywać, a do inszych wsiów y dzierżaw przedawać nie pozwalamy. Także ze wszystkiemi pożytkami trzymać y na nich się budować, osadzać, zażywać y niemi według woli swoiey y upodobania, z obligiem usługi woienney, dysponować, zastawiać, przedawać wolni będą wiecznemi czasy. A że w tey wsi iest po części osady poddanych naszych, tedy pomieniony rotmistrz y kompania iego powinni będą przerzeczonym poddanym budynki wszystkie, według oszacowania przez urząd administratorski, albo

za zgodą przyiacielską, popłacić. A ieżeliby też który poddany budynków przedać nie chciał, tedy mu wolno zabrać y do innych wsi przenieść, także y z krescencią oziminą zabrać lub sprzedać pozwalamy; tym czasem, póki się nie zniosą, żadney krzywdy, ani szkody ciż poddani aby nie mieli, przestrzegamy. Względem którey dzierżawy pomieniony rotmistrz z kompanią iego, potomkami swemi miasto czynszu powinni służbę woienną na usługę naszą y nayiaśnieyszych successorów naszych, królów polskich, za uniwersałem naszym, sami z pocztami swemi stawać y monderunkiem żołnierskim odprawować służbę woienną wiecznemi czasy, y póty na tey usłudze naszey będą, póki woyny y okazyi będzie stawało. A nadto też do żadnych innych ciężarów dworskich y podatków ekonomicznych należeć nie będą y nie maią, iako to hyberna y chleby zimowe y inne podatki dworskie, co też my od wszelkich podatków uwalniamy wiecznemi czasy, oprócz publicznych rzeczy-pospolitey z seymu uchwalonych podatków, z tą iednak kondycyą, iż zaraz gdy na koń wsiędą y popisani do okazyi będą, żołd zwyczayny tatarski z hyberną iść im będzie powinien, póki w służbie będą. Którybу zaś towarzysz albo oficer na taki uniwersał y usługę naszą nie stanął, albo chory będąc na swoie mieysce żadnego żołnierza z pocztem nie stawił, lub nie osadził, lub też, zachoway Boże, czym się nam y rzeczy-pospolitey przeniewierzył; taki od uczciwego zdrowia, dzierżawy y wszystkich dóbr swych odpadać będzie, prócz gdyby na usłudze naszey y rzeczy-pospolitey w okazyi woienney, rotmistrz, oficer albo towarzysz zginął, takiego successorowie do wzrostu samego od tey usługi wolni być maią. Więcey gdyby się krzywda iaka, albo szkoda poddanym od pomienionych tatarów stała się, tedy sprawiedliwość rotmistrz z towarzysza, albo sługi iego, lub w niebytności namiestnik uczynić powinien będzie; gdyby nie uczynił, tedy przed urodzonym administratorem ekonomii naszey sprawić się o to powinien będzie, salwa appelatione do nas samych, osobliwie w kryminałach y sprawach, gdzieby taxę sto kop litewskich przenosiło. Wzaiemnie też poddani nasi, gdyby iaką krzywdę albo szkodę który chłop tatarzynowi uczynił, tedy o sprawiedliwość do urzędu urodzonego administratora ekonomii naszey, na tenczas będącego, udać się powinien, y tam administrator albo urząd iego sprawiedliwość z poddanego uczynić ma absque ulla appelatione. W którey to dzierżawie y possesyi włok pomienionych przerzeczonego Szabłowskiego y kompanii iego z potomkami ich, albo ludzi rycerskich, do usługi naszey y rzeczy-pospolitey zatrzymanych y osadzonych, spokoynie zachować na wieczne czasy obiecuiemy, y że nayiaśnieysi successorowie nasi królowie polscy zachowaią, tym listem assekuruiemy. Który dla lepszey wiary y wagi, ręką naszą podpisawszy, pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy, dnia 12 miesiąca Marca, roku Pańskiego 1679. Dan w Grodnie na seymie walnym koronnym, panowania naszego szóstego roku. Jan król.

My tedy August król, skłaniaiąc się do supliki wniesioney wzwyż mianowany przywiley, we wszystkich iego punktach, klauzulach, kondycyach y obowiązkach, approbować, konfirmować, ratifikować umyśliliśmy, iakoż praesentibus approbuiemy, konfirmuiemy y ratifikuiemy; ażeby zaś dyminucya skarbu naszego nie działa, pomienionych tatarów od usługi woienney uwalniamy, postanawiaiąc czynszu gołego z włoki każdey corocznie płacenia po złotych dwa, oraz onych żony y succes-

sorów ich przy włokach 20 pierwszym przywileiem od nayiaśnieyszego antecessora naszego, cale y nienaruszenie zachowuiemy y konserwuiemy. Który przywiley dla tym większey wagi ręką naszą podpisawszy, pieczęcią w. x. Lit. stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Brześciu, dnia wtórego miesiąca Decembra, roku Pańskiego 1698, panowania naszego wtórego roku. August król.

My tedy król, do przerzeczoney supliki łaskawie się skłoniwszy, wzwyż wyrażoną konfirmacyą z xiąg przerzeczonych metryki kancelaryi naszey w. x. Lit. extraktem stronie potrzebuiącey wydać y dla większey wagi, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w kancelaryi naszey w. x. Lit. dnia XXIII miesiąca Nowembra, roku Pańskiego MDCCXLVI, panowania naszego XIV roku. August król.

1746 г.

6. Подтвердительная привилегія Августа II-го татарскому ротмистру Шабловскаму на 21 уволоку земли въ имѣніи Малашевичахъ.

Въ этой привилегіи король Августъ II-ой къ 10 уволокамъ, дарованнымъ Шабловскому и его семейству королемъ Яномъ III-мъ, присоединяетъ еще 11 въ имѣніи Малашевичахъ на правахъ поселенцевъ на вѣчныя времена. Король Августъ III-й выдаетъ выпись этихъ привилегій изъ Литовскихъ метрикъ.

Przywiley drugi tegoż. August III z Bożey łaski król polski etc.

Oznaymuiemy tym extraktem listem naszym, komu o tym wiedzieć należy. Iż w xięgach metryki kancelarii naszey mnieyszey w. x. Lit. znayduie się konfirmacya praw na włok dwadzieścia iedną w ekonomii Brześciańskiey we wsi Małaszewiczach urodzonemu Zabłockiemu—rotmistrzowi Tatarskiemu, małżonce iego, y successorom ich za nayiaśnieyszego antecesora naszego Augusta wtórego, pana y oyca naszego, w roku 1698, miesiąca Decembra wtórego dnia dana, y supplikowano nam przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, abyśmy tę konfirmacyą z tych że xiąg metryki kancelaryi naszey mnieyszey w. x. Lit. per extractum authentice wydać pozwolili, która, słowo do słowa wypisuiąc, tak się w sobie ma:

August wtóry, z Bożey łaski król polski ect. Oznaymuiemy ninieyszym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Produkowany był przed nami list pargaminowy ręką nayiasnieyszego ś. p. Jana III, antecessora naszego, podpisany, pieczęcią w. x Lit. stwierdzony, zdrowy, cały, zupełny, żadnego podeyrzenia w sobie nie maiący, zawieraiący intus nadanie włok dziesięciu w ekonomii Brzeskiey, kluczu Rzeczyckim, we wsi Małaszewiczach urodzonemu Danielowi Szabłowskiemu—rotmistrzowi naszemu Tatarskiemu y Zofii z Talkowskich Szabłowskiey, małżonkom, y ich successorom służący, y suplikowano nam

iest imieniem pomienionych urodzonych Szabłowskich,małżonków, abyśmy nnnieyszy przywiley powagą naszą królewską approbowali, konfirmowali y ratyfikowali, którego przywileiu słowo w słowo tenor następuie takowy:

Jan III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc doswiadczoną cnotę, życzliwą wiarę ku nam y rzeczypospolitey przez te wszystkie zamieszane czasy urodzonego Daniela Szabłowskiego—rotmistrza naszego Tatarskiego, iakośmy go z kompanią w państwach naszych do usługi naszey y rzeczy-pospolitey zatrzymali y w naszą królewską protekcyą y iurizdykcyą wzięli, tak onego do usług naszych y nayiasnieyszych królów polskich zachowuiąc, włok dziesięć we wsi Małaszkiewiczach w ekonomii Brzeskiey, kluczu Rzeczyckim, leżących, onemu y małżonce iego y sukcessorami ich iure Colonnorum dać y konferować umyśliliśmy. Jakoż zaraz tym listem naszym y przywileiem pomienione włoki, w teyże wsi Mataszewiczach leżące, z morgami, zasiewami, z poddanemi, których sobie osadzi y ich wedle, ustaw kommissarskich, powinnościami y robociżnami, czynszami, daninami, siedliskami, rolami, polami, łąkami, borami y ze wszystkiemi zdawna należącemi pożytkami y przynależytościami, lasami, chróstami, sadzawkami, rzekami, strugami, stawami, daiemy y konferuiemy, y daiemy wiecznemi czasy, z tą conditią y obligiem, aby miasto czynszu skarbowi naszemu należącego, woienną służbę w rotmistrzowskim poczcie y munderunku on sam y z potomkami iego na własną naszą każdą okazyą woienną, za uniwersałem lub ordynansem naszym y nayiasnieyszych successorów naszych, królow polskich, według przywilegia locationis y kompanii dannego odprawował, obiecuiąc to po nas y nayiasnieyszych successorach naszych, iż pomienionego Daniela Szabłowskiego, żonę z potomkami y successorami iego, w possesią pomienionych włok dziesięciu we wsi Małaszewiczach leżących, spokoynie zachowani y nayiasnieysi successorowie nasi królowie polscy zachowuią, tym listem przywileiem naszym assekuruiemy, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey, kościoła swiętego Katolickiego wcale zachowuiąc. Na co, dla lepszey wagi, ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Grodnie na seymie walnym koronnym dnia 12 miesiąca Marca, roku 1679 panowania naszego szóstego roku. Jan król.

My tedy August król, skłaniaiac się do supliki wniesioney, iako słuszney, wzwyż mianowany przywiley we wszystkich iego punktach, kondycyach, klauzulach y obowiązkach approbować, konfirmować y ratyfikować umyśliliśmy, iakoż praesentibus approbuiemy, konfirmuiemy y ratyfikuiemy. A ponieważ urodzony Szabłowski — rotmistrz nasz, podług osobliwego prawa od nayiaśnieyszego króla imć Jana III, antecessora naszego, tylko sobie y małżonce z successorami swemi miał nadane włok 10, a trzyma dotąd w realney possesyi swoiey w przyłączonvch sobie włok 11, które w kompnnt złączywszy wynoszą włok dwadzieśćia iedna, a między kompanią swoią rozdał podług osobliwego prawa włok dwadzieścia, tedy przytych pomienionych włokach № 21 onego, żonę y sukcessorów iego wiecznymi czasy zachowuiemy y konserwuiemy, z tą iednak kondycyą, aby miasto służby woienney corocznie do skarbu naszego z każdey włoki czynszu po złotych dwa, tak on sam

iako y sukcessorowie iego wnosili y realiter oddawali, żadney inney, krom tego nie pełniąc powinności. Który przywiley dla tym większey wiary y pewności ręką naszą podpisawszy pieczęcią w. x. Lit. stwierdzić rozkazaliśmy. Dan w Brześciu, dnia wtórego miesiąca Decembra, roku 1698, panowania naszego wtórego roku. August król.

My tedy król, do przerzeczoney supliki łaskawie się skłoniwszy, zwyż wyrażoną konfirmacyą z xiąg przerzeczonych metryki kancelaryi naszey w. x. Lit. extraktem stronie potrzebuiącey wydać y dla lepszey wagi pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w kancelaryi naszey w. x. Lit., dnia XXII miesiąca Nowembra roku pańskiegoMDCXLVI panowania naszego XIV roku. August król.

1702 г.

7. Консенсъ короля Августа II, данный ротмистру Шабловскому на уступку дарованныхъ ему уволокъ ротмистру Юзефовичу.

Въ этомъ листѣ король Августъ II соглашается на уступку дарованной татарскому ротмистру Шабловскому земли 21 уволоки въ селѣ Малашевичахъ другому ротмистру Юзефовичу, съ тѣмъ, чтобы этотъ послѣдній не только платилъ чиншъ по 2 зл. съ уволоки, но несъ еще и другія государственныя повинности.

Въ примѣчаніи говорится, что между позднѣйшими привилегіями на эти уволоки встрѣчаются разногласія, равно какъ и между количествомъ владѣемой земли по привилегіямъ и въ дѣйствительности; такъ Юзефовичи владѣютъ 41 ув. вмѣсто 21-й. Имѣніе находится въ упадкѣ; даетъ доходу 2,800 тынфовъ, но моглобы давать до 5,320 тынфовъ.

Konsens temuż na ustąpienie włok № 21 in personas urodzonych Józefowiczów—rotmistrzów.

August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy, do wiadomości podaiemy. Iż pozwoliliśmy y pozwalamy niniejszym listem naszym urodzonym Danielowi Szabłowskiemu—rotmistrzowi naszemu tatarskiemu y Zofii z Talkowskich, małżonkom, sprzedać dobra swoie, to iest, włok № 21 w ekonomii naszey Brzeskiey, kluczu Rzeczyckim we wsi Małaszewiczach leżące, y ich wszystkiego y zupełnego prawa swego, które im iure colonorum służy, ustąpić y one na osoby urodzonych Samuela Józefowicza—rotmistrza naszego Tatarskiego y Heleny z Koryckich, małżonków, wlać y przenieść. Które to przedanie albo prawa ustąpienie, gdy w xięgach którychkolwiek grodzkich uczynione y zeznane będzie, my ie za ważne uznamy y approbować będziemy, iako za tym konsensem naszym uczynione. Według którego kupna y uczynioney sobie cessyi pomienieni urodzeni Józefowiczowie małżonkowie też włok dwadzieścia y iednę colonorum iure w swoią realną odebrawszy posesyią, z posiewkami, krescencyami, przyległościami y należytościami wszystkiemi, według dawnych zwyczaiów y praw, opisanych w dawnieyszych przywileiach, trzymać y za-

żywać będą. Przyrzekamy zaś za nas y nayiasnieyszych sukcessorów naszych, że od swobodney possesyi et usu iuris colonorum alienować ich nie będziemy, ani komu pozwolimy, ale przy spokoyney possesyi zachowamy, co y successorowie nasi świadczyć będą. Respektem zaś tego kupna y possesyi włok specifikowanych powinności wszelkie, przywileiami y konstytucyami obwarowane pełnić winni będą, do skarbu naszego czynszu złotych dwa corocznie z tych włok wnosząc, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey, także kościoła Rzymskiego katolickiego nienaruszenie we wszystkim zachować. Na co dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit., przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XX miesiąca Februaryi, roku pańskiego MDCCII panowania naszego V roku. Augustus rex.

Ta wieś cała subest possesioni wyżey wyrażonych donataryszów za iednem przywileiem iak y Lebiedziewo konferowane. Te zaś wszystkie przywileie do ostatniego, mocney animadwersyi potrzebuią, bo w nich wielka różność, niezgadzaiąca się z oryginalnym, znayduie. Przywiley Szabłowskiemu dany ma repugnatiam cessyi uczynioney in personam Józefowicza, który oryginaliter Szabłowskiemu dany y na kompanią Tatarską ma w sobie włok № 41. Szabłowski cessit Iózefowiczowi włok 21, ale teraz wszystkie haerent w possesyi pani Józefowiczowe y wdowy. Co clarius indigitabunt przywileie, eo nomine wydane, wyżey wypisane. Ta wieś teraz, dosyć nierządną ekonomiką trzymana, importuie według podania tynf. 2,800; gdyby zaś była lepszym gospodarstwem trzymana, lub przynaymniey na czynsz włoczny ustanowiona, z włoki po tynf. 50, inportowałaby, oprócz karczemney propinacyi, tynf. 5,320; imć pan horodniczy trzyma tu włok № 4 quo iure, prawa nie produkował. Jako zaś zamku Brzeskiego teraz tylko indicia zostaią, tak włoki od tego urzędu trzymane subesse resolutioni powinny.

1762 г.

8. Привилегія короля Августа III Пашковскимъ на 6 уволокъ земли въ урочищѣ Скокахъ.

Король Августъ III-й сею привилегій даетъ супругамъ Пашковскимъ 6 уволокъ земли въ урочищѣ Скокахъ, остававшихся вакантными послѣ Краузовъ. За эту землю Пашковскіе обязываются платить 100 тынфовъ чиншу и гиберны по распрѣделенію администратора экономіи. Въ примѣчаніи говорится, что земля въ этомъ урочищѣ плодородная, что построекъ не было, ихъ сдѣлали на свой счетъ Пашковскіе.

Uroczyszcze Skoki.

Przywiley pana Paszkowskiego donatoryusza.

August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu teraz y na potym wiedzieć będzie należało. Iż maiąc wzgląd na rekomendowane przez panów rad y ministrów, przy boku naszym rezyduiących, zasługi urodzonego Stanisława Paszkowskiego, umyśliliśmy onemu y małżonce Barbarze z Krauzów Paszkowskiey włok sześć w ekonomii Brzeskiey, kluczu Rzeczycklm, we wsi Skokach leżące, post liberam resignationem urodzonych Daniela y Barbary Krawzów małżonków, dać y konferować. Iakoż nininieyszym listem przywileiem naszym tymże

urodzonym Stanisławowi y Barbarze Paszkowskim małżonkom in solidum, cum omnibus tych sześciu włok attinentiis et pertinentiis, z gruntami, łąkami, błotami, zaroślami, morgami, zaściankami, borami, rzekami, rzeczkami, daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Paszkowscy małżonkowie pomienionych sześciu włok zażywać, pożytków wszelkich wynaydować y one in proprium usum obracać, aż do zgonu życia obóyga kresu, bez żadney od nikogo przeszkody. Salva z tych sześciu włok do skarbu naszego czynszu po tynfow 100 według ostatniego inwentarza, y hyberny według dyspartymentu ekonomicznego quotannis exolutione, które wypłacić powinni będą. Na co dla lepszey wiary y wagi ręką się naszą podpisawszy pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVI miesiąca Listopada roku pańskiego MDCCLXII panowania naszego XXX roku. Augustus rex.

W tym uroczyszczu iest włok 6 gruntu dobrego, w samym sobie od innych wśiów osobnego. Donataryusz te włoki odebrał bez żadnego zabudowania. Teraz zaś kosztem swoim budynki gospodarskie należyte pobudował. Z tych włok importuie do skarbu tynf. 100 czynszu y hyberny tynf. 12. A że przez odległość gruntów folwarcznych przytrudniey mogą bydź przyłączone, zaczym gdyby pod podaństwa były puszczone można z nich pretendować czynszu po tynf. 60, facit tynf. 456.

1759 г.

9. Привилегія Августа III Лингамъ по 9 уволокъ земли въ с. Прилукахъ.

Король Августъ III сею привилегіей предлагаетъ Тиманомъ уступить 3 уволоки земли въ селѣ Прилукахъ и 6 уволокъ въ селѣ Гершоновичахъ Лингамъ, съ обязательствомъ послѣднихъ платить установленныя королевскимъ скарбомъ подати.

Въ примѣчаніи говорится, что $3^1/_4$ уволоки въ Прилукахъ расположены въ самомъ центрѣ села, между крестьянскою землею, вслѣдствіе чего происходятъ частыя недоразумѣнія и драки съ крестьянами.

Wieś Przyłuk.

Przywiley pana Linga donatoryusza.

August III, z Bożey łaski król polski etc.

Oznaymúiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż pozwoliliśmy y dopuścili, iakoż ninieyszym listem naszym pozwalamy y dopuszczamy, urodzonym Janowi y Maryannie Tymanom, kapitanom gwardii naszey pieszey wielkiego xięstwa Litewskiego, aby mogli prawa swego dożywotniego, które im na włok trzy y czwierć we wsi Przyłuku, tudzież na włok sześć we wsi Gerszanowicach, kluczu Rzeczyckim, w ekonomii naszey Brzeskiey leżących, służy y przynależy, ustąpić y zrzecz się, y toż prawo na osoby Jana y Anny Lingów, małżonków, zupełnie wlać y przenieść. Który to wlewek prawa y cessya, skoro przed aktami którémi kolwiek authentycznemi zeznany y uczyniony będzie, my ony za ważny y przyiemny mieć będziemy, iako ten, który za poprzedzaiącym ninieyszym listem consensem naszym stanie się; za którym to konsensem y ces-

syą pomienieni Jan y Anna Lingowie małżonkowie, przerzeczone włoki w Gierszonowicach y Przyłuku, z nadatkami y wszystkiemi do nich należytościami, nic wcale, nie excypuiąc, ale tak, iako przeszli possesorowie trzymali y zażywali, mieć, dzierżeć, zażywać y w spokoyney possesyi trzymać będą, wraz z tych że włok wszelkich wynaydować pożytków od extrema vitae suae, seu alterius superstitis coniugum, tempora maią, płacąc nam z tychże włok coroczny podatek ad sonantiam inwentarza ekonomicznego. Obiecuiemy im przytym naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem od spokoyney possesyi przerzeczonych włok tychże Lingów, małżonków, ani my oddalemy, ani oddalić nikomu nie dopuszczemy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczpospolitey y świętego kościoła Rzymskiego katolickiego, nie naruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ninieyszy konsensu przywiley ręką podpisawszy, naszą pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXIV mięsiąca Kwietnia, roku Pańskiego MDCCLIX, panowania naszego XXVI roku. Augustus rex.

W tey wsi donatoryusz pan Ling trzyma w possesyi swoiey włok 3¼, na których ma poddanych osadzonych № 11., którzy pańszczyznę odbywaią do wsi Gierszonowic, w którey także ma włok № 6. Te wyżey wyrażone w Przyłuku włok 3¼ są w samym środku wsi, co iest cum praeiudicio skarbu y poddanych iego królewskiey mości: gdyż przez to dyferencye y częste okazye kłótni y szkody oriuntur między temiż poddanemi.

1669 и 1698 г.

10. Подтвердительная привилегія короля Августа II-го Брестскимъ Іезуитамъ на 18 уволокъ въ с. Плоской и 18 въ с. Прилукахъ.

Въ этой привилегіи заключается подлинная привилегія короля Михаила, которою онъ, въ видахъ распространенія хвалы Божіей и римско-католической вѣры, даруетъ Брестскимъ іезуитамъ вышепомянутыя 36 уволокъ съ крестьянами на правахъ вѣчнаго наслѣдства. Король Михаилъ заявляетъ, что въ данномъ случаѣ онъ исполняетъ только обѣщаніе своего предшественника, Яна Казиміра. Земли эти освобождаются отъ всѣхъ податей, исключая общихъ рѣчи-посполитой.

Въ примѣчаніи говорится, что эти Прилукскія уволоки составляютъ источникъ разоренія и убытковъ для королевскихъ имѣній, такъ какъ къ нимъ присоединено незаконно много Гершоновицкихъ уволокъ и изъ нихъ производится опустошеніе Прилукской пущи.

Donatoryuszowie xx. Jezuici Brzescy. Przywiley. August wtóry, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu o tym wiedzieć należy. Iż produkowano było przed nami prawo przywiley na pargaminie pisany, ręką nayiaśnieyszego ś. p. króla Michała podpisany, pieczęcią wiszącą w. x. Lit. stwierdzony, cały, zdrowy, nienaruszony, ani żadney wątpliwości w sobie niemaiący, zawieraiący w sobie incorporatią, vigore constitutionis anni 1667, wsi Płoska nazwaney, w woiewództwie Brzeskim oo. Jezuitom collegium Brzeskiego służą-

cą; y supplikowano nam imieniem tegoż przerzeczonego collegium, abyśmy zwyż mianowany przywiley approbować, konfirmować y ratyfikować raczyli, którego to przywileiu od słowa do słowa sens y tenor idzie takowy:

Michał, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Za naygruntownieyszy szczęśliwego zakładaiąc panowania naszego fundament pomnożenie chwały Bożey y oney propagationem przedsiębierzemy, a zatym w każdey okazyi tę naszą pobożną chcąc wyświadczyć intencyą, za wniesieniem do nas prośby ww. oo. societatis Jesu x-dza Alexandra Lorenczowicza— prowincyała polskiego, xiędza Błażeia Grycyniego, przeszłego, x-dza Stanisława Skibickiego—teraźnieyszego rektora collegium Brześcia-Litewskiego, abyśmy onym vigore incorporationis per legem publicam, w konstytucyi anni 1667 za panowania nayiaśnieyszego króla imć Jana Kazimierza, antecessora naszego, wyrażoney, wieś Płoskę, w woiewództwie y ekonomii Brzeskiey leżącą, per rescriptum et privilegium nostrum, ponieważ na to od przeszłego króla imci przywileiu onym otrzymać nie przyszło, nadali et jure perpetuo haereditario irrevocabili donationis konferowali y incorporowali. Do którey tak słuszney y pobożney ww. oo. societatis Jesu proźby łaskawie się skłoniwszy, a życząc majorem Dei gloriae w państwach naszych propagationem, pomienioną wieś Płoskę, włók osiadłych pustych ośmnaście w sobie maiącą, która quondam do ekonomii naszey Brzeskiey y do klucza Rzeczyckiego należała, tak iako iest w swoim ograniczeniu y przynależytościach, a mianowicie ze wschodu słońca zaczynaiąc, granicę od Czerniów uroczyszczem Czernianki mimo Tryzki, borku Brzozowca, a z Brzozowca ku kopcu przy gościńcu Brzeskim, z tamtąd do Pliska, Brodyszczem nazwanym, przy samym brodzie od Kurnice Tyszkiewiczowskiey. Zosobna do teyże Płoski należące, w Przyłukach przydatki, także włok ośmnaście w sobie zawieraiące, których początek y ograniczenie zaczyna się od brodu Czarnego ku sosnie uschłey, idąc w smuku ieziorem aż do brodu Jasion, albo w Jasionach nazwanego, ztamtąd ciągnie się na wschód słońca brodami y doliną w okrąg, idąc aż do Czarnego brodu, zkąd się poczęła tych przydatków granica, ze wszystkiemi tak do samey wsi Płoski, iako y do przydatków k Przyłuka należącemi borami, sosnami, gaiami, barciami, łąkami, ieziorami, rzekami, polmi oranemi y nieoranemi, pustemi y osiadłemi, z poddanemi, ich żonami, z synami, z wołmi, końmi y ze wszelkiemi ich maiętnościami y zbiorami, tudzież ze wszystkiemi ich powinnościami, robociznami, dniami, daninami, czynszami, tak iako się ta wieś ante incorporationem przez konstytucyą miała y teraz nayduie, wyimuiąc y wyłączaiąc ią z ekonomii Brzeskiey y od klucza Rzeczyckiego, a incorporuiąc y wiecznie oddaiąc w poddaństwo collegium Brzeskiemu societatis Jesu, nie nam samym, ani nayiaśnieyszym successorom naszym, królom polskim, wielkim xiążętom litewskim, nie zachowuiąc, ani zostawuiąc, ale całą tę wieś ze wszystkimi immunitatibus ecclesiasticis poddaiąc na wieczne czasy. Którą to wieś Płoskę ze wszystkiemi do niey przynależytościami teraźnieyszy y pro tempore existens rektory, wszystko collegium Brzeskie societatis Jesu, będą wolni trzymać y używać, pożytków sobie przymnażać, y onemi według upodobania swego y starszych swoich dysponować, nam, ani skarbowi naszemu żadney nie pełniąc powinności, tylko oneribus reipublicae

uchwałą seymową postanowionym, równo z innemi wsiami y dobrami tey rzeczypospolitey, wyiąwszy pospolitego ruszenia, do którego ex natura et origine sua te dobra nigdy nie należały et in futurum należeć nie maiąc y nie powinne będą, dosyć czyniąc względem przez rzeczpospolitą, tey wsi collegio Brestensi donacyi ww. oo. in collegio Brestensi rezyduiących, aby za nayiaśnieyszego króla imści Jana Kazimierza, antecessora naszego, cuius motu et promotione ta donacya stanęła, za nas samych y za nayiaśnieyszych successorów y następców naszych, królów polskich, y za szczęśliwe rzeczy-pospolitey naszey powodzenie, Pana Boga prosili, obliguiemy y obowiązuiemy. Y natośmy dali ten list, przywiley nasz incorporationis, ręką naszą podpisany y pieczęcią w. x. Lit. zapieczętowany. Dan w Krakowie, na seymie szczęśliwey koronacyi naszey, dnia ośmnastego miesiąca Oktobra, roku Pańskiego 1669, panowania naszego pierwszego roku.

Michał król.

My tedy August król, do pomienioney supliki przez ww. oo. collegium Brzeskiego societatis Jesu do nas wniesioney, iako słuszney, łaskawie się skłoniwszy, wzwyż inserowany przywiley incorporationis approbować, confirmować y ratifikować umyśliliśmy, iakoż życząc większey pomnożenia chwały Boskiey, powagą naszą królewską, we wszystkich punktach, klauzulach, artykułach, kondycyach y obowiązkach, approbuiemy, confirmuiemy y ratyfikuiemy, owszem nie przełamaney mocy y wagi mieć chcemy teraźnieyszym listem naszym. Na co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy się, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Brześciu-Litewskim, dnia piętnastego miesiąca Grudnia, roku Pańskiego 1698, panowania naszego iedenastego roku.

Augustus rex.

Te włok 18 wyrażone są w środku puszczy Przyłuckiey położone; przy których wiele usurpative trzymaią morgów Gierszonowskich. Te włoki były y są wielką dezolacyą puszczy iego królewskiey mości Przyłuckiey, których cum praejudicio zażywaią.

1624 г.

11. Постановленіе ревизора Ельскаго, заключающее въ себѣ разграниченіе сѣнокосовъ съ одной стороны—ксендзовъ Бернардиновъ, а съ другой—королевскихъ крестьянъ въ селѣ Прилукахъ.

OO. Bernardyni Brzescy maią w środku gruntów dworskich Przyłuckich szmat gruntu dobrego y sianożęci, które w possesyi swoiey przeszło od lat 140 zażywaią. Prawo do tego gruntu z iakim się popisali adnectitur.

Józef Jelski— sługa y rewizor iaśnie wielmożnego imć pana Leona Sapiehy Wileńskiego, Mohylewskiego etc. starosty, pana mego miłościwego, oznaymuię. Iż ich mość oo. Bernardyni z iedney, a poddani króla imci z sioła Przyłuka y z sioła Gerszanowicz z drugiey strony, żądali mnie, abym na sianożęci, które z oycami pospół z sobą leżące maią, wyiechawszy, granice, znaki pewne uczynił. Żądaniu ich dosyć czyniąc zsyłam na mieysce moie pana Piotra Dorohinicza

na uspokoienie tych sianożęci, który, ziechawszy tam na to mieysce, za zgodą ich wszystkich, ograniczył tymi mieyscami, iako od dawnych czasów oo. Bernardyni te sianożęci trzymali. Przytym rozgraniczeniu byli poddani króla imci na imie woyt Przyłucki a Joachim Iwanowicz, leśniczy Przyłucki y inni poddani, którzy będąc dobrze wiadomi o tey granicy przyznawali. Która to sianożęć Uroczyszczem nazwana, w Gadmin Ostrowie między sianożęciami Przyłucką y dworną y Gierszonowską, w położeniu y ograniczeniu tak się ma: począwszy od pięty kopca y na dębie herbu nasieczonego ieymci od sianożęci dworney przyłuckiey iedną stroną nad rzeczką Wyboiem, aż do Pawłowskiey Doliny, y rzeczyszczą do drugiego kopca y herbu ieymci zasieczonego na dębie; od tego kopca dołem, od sianożęci Gierszonowskiey do trzeciego kopca herbu iey mci na dębie założonego; od tego kopca do Sakowa, do czwartego kopca y zasieku na dębie; od tego kopca do rzeki Kotelni, do pnia Paluchowicz, gdzie kopiec zasypany y herb iemu na dębie Osiey, od tego pnia do drzewa topola, od topola doliną przez grodek do Sosnowa ostrowa, do trzech dębów herbami iemu zasieczonych; od tych dębów do dębu bartnego Żedzkowa Machowicz, od Żedzkowa dębu do pięty rzeczki Wyboiu nad drogą, gdzie y kopiec zasypany, zkąd granica zaczęła tam się skończyła. W tym ograniczeniu wkoło wszystkich kopców, nad każdym kopcem herby ieymci założone na drzewach, z którego ograniczenia, oycowie Bernardyni y poddani króla imci ukontentowali się. Od tego czasu maią spokoynie każdy swych sianożęci zażywać, wiecznie trzymać. I na tom dał ten móy skrypt z pieczęcią moią y z podpisem ręki moiey. Działo się w Brześciu, 20 Julii, anno Domini 1624. Józef Jelski— rewizor.

1754 г.

12 Привилегія Августа III-го супругамъ Мановскимъ на три уволоки земли въ селѣ Гершоновичахъ.

Король Августъ III-й по ходатайству сановниковъ разрѣшаетъ супругамъ Мановскимъ пользоваться тремя уволоками земли, оставшимися послѣ смерти Прейса вакантными въ Гершоновичахъ съ узаконенными повинностями.

Въ примѣчаніи говорится, что эти уволоки лежатъ среди крестьянскихъ уволокъ; когда-то Лингъ заплатилъ за нихъ Тимону 600 тынфовъ.

Wieś Gierszonowice.

Donataryusz pan Ling. Przywiley supra pod Przyłukiem. Donataryusz drugi pan Manowski.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż my maiąc wzgląd na zasługi urodzonego Ignacego Manowskiego, nam przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, rekommendowanego, chętnie skłoniliśmy się do tego, abyśmy onemu y małżonce iego urodzo-

ney Rozalii z Krzyżanowskich Manowskiey włok trzy we wsi Gierszonowicach w kluczu Brzeskim, ekonomii naszey Brzeskiey leżące, post fata urodzonego Preysa wakuiące, dali y konferowali, iakoż ninieyszym listem daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Ignacy y Rozalia Manowscy małżonkowie, wspomnione trzy włoki we wsi Gierszonowicach leżące, ze wszystkiemi do nich przynależytościami, przydatkami, ogrodami, zabudowaniem, zgoła nic nie excypuiąc, ani wyłączaiąc, ale tak, iak przeszły trzymał possesor, dzierżeć, używać y wszystkich ad libitum sui wynaydować pożytków, bez naymnieyszey od nikogo przeszkody, aż do ostatniego życia oboyga kresu, płacąc corocznie z tych włok do skarbu naszego zwyczayny podatek, iak antecessor iego urodzony Preys wypłacał, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y świętego kościoła katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszę pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia XVII miesiąca Sierpnia roku Pańskiego MDCCLIV, panowania naszego XXI roku. Augustus rex.

Te № 6 pana Linga, włok 3 pana Manowskiego są położone między gromadzkiemi gruntami. Pan Ling za possesyą swoię zapłacił niegdy imć panu Tymanowi tynf. 600, y budowli wiele kosztem swoim postawił.

1738 г.

13. Привилегія Августа III-го князю Чарторыйскому съ женой на имѣнія Кринки и Новоселки.

Король Августъ III-й сею привилегіей предлагаетъ князю Понятовскому и его супругѣ уступить вышепомянутыя имѣнія Чарторыйскимъ въ пожизненное владѣніе за 14,000 злотыхъ, безъ всякихъ податей и повинностей королевскому скарбу.

Wsie Krynki y Nowosiołki.

W possesyi iaśnie oświeconego xięcia iegomości kanclerza w. x. Lit.

Przywiley. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem, konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż pozwoliliśmy y dopuściliśmy ww. Stanisławowi Ciołkowi Poniatowskiemu y Konstancyi z xiążąt Czartoryiskich Poniatowskim — woiewodom Mazowieckim, małżonkom, aby mogli prawa swego dożywotniego, które onym vigore przywileiu od ś. p. nayiaśnieyszego króla imci, oyca antecessora naszego, na wsi Krynki y Nowosiołki w ekonomii naszey Brzeskiey, kluczu Rzeczyckim, cum suis attinentiis w woiewództwie Brzeskim leżące, wroku 1726, dnia 19 miesiąca Nowembra, w Grodnie danego, oraz na summy dwoiakie—iednę sześć tysięcy złotych ad manus urodzonego Michała Orzeszki — woyskiego y podstarościego sądowego Pińskiego, successorom urodzonego Kotowicza — łowczego w. x. Lit., starosty Grodzieńskiego,

za pretensye słuszne y sprawiedliwe do wsiów Zakrośnica,.... nazwanych, do ekonomii naszey Kobryńskiey należących, drugą—ośm tysięcy złotych polskich urodzoney Brzoszczyny— chorążyny Nowogródka Siewierskiego, za iuryzdykcyą ante unionem w mieście naszym Kobryniu wniesioną, przez tegoż w. Stanisława Ciołka Poniatowskiego, na ten czas podskarbiego wielkiego y pisarza ziemskiego w. x. Lit., aere proprio z wyrażoney woli ś. p. króla imci, oyca antecessora naszego, znosząc do pomienionych dóbr naszych ekonomicznych Kobryńskich pretensye y one do ekonomii naszey Brzeskiey przyłączaiąc wypłacone, służy rzeć się ustąpić y wlewek prawny na osoby io. Michała xięcia Czartoryiskiego y Eleonory z Walszteynów xiężny Czartoryiskiey — podkanclerzych w. x. Lit., małżonków, uczynić. Mocą którego wlewku coram actis authenticis juridice uczynionego, a powagą ninieyszego przywileiu konsensu naszego wolni y mocni będą pomienieni io. xiążęta Czartoryiscy — podkanclerzowie w. x. Lit., małżonkowie, wyżey wyrażone dwie wsi, Krynki y Nowosiołki nazwane, z summą in unum złączoną czternaście tysięcy złotych polskich wynoszącą na tychże wsiach przywileiem wyżey wyrażonym ww. Poniatowskim małżonkom, przyznaną y assekurowaną, tudzież ze wszystkiemi do nich przynależytościami, przyległościami, polami, rolami, borami y innemi wszystkiemi attynencyami, w possesyi pomienionych ww. Poniatowskich — woiewodów Mazowieckich, małżonków, będącemi, trzymać, używać y wszełkich sobie wynaydować pożytków ad extrema vitae suae tempora, albo która osoba dłużey z nich żyć będzie. Obiecuiemy zaś po nas y nayiaśnieyszych nastepcach naszych, iż ab usu et pacifica possessione successorów io. xiążąt Czartoryiskich — podkanclerzych w. x. Lit., małżonków, nie oddalemy y mocy do odebrania nikomu nie daiemy, ale spokoynie im póty te wsi trzymać, dzierżeć y ich zażywać pozwolemy, póki summa zwyż wyrażona, zupełnie y realiter przez nas, lub successorów naszych onymże wypłaconą nie będzie. Względem którego trzymania wsi pomienionych, żadnych do skarbu naszego królewskiego przerzeczeni ww. xiążęta Czartoryiscy — podkanclerzowie w. x. Lit., małżonkowie, y ich successorowie płacić nie maią powinności. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XV miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCXXXVIII, panowania naszego VI roku.

1749 г.

14. Подтвердительная привилегія Августа III-го мѣстечку Дивину на магдебургское право.

Въ этой привилегіи находится подлинная привилегія короля Владислава IV, подтвержденная потомъ его преемниками—Яномъ Казимiромъ и Августомъ II-мъ.

Въ подлинной говорится, что магдебурскія права даются мѣстечку Дивину по просьбѣ Осинскаго Брестскаго тивуна для развитія въ краѣ промышленности. Войтомъ долженъ былъ быть родовитый шляхтичъ; бурмистрами, радцами и лавниками—римско-католики. Мѣстечку дарованъ былъ торговый день еженедѣльно въ четвергъ, и 2 ярмарки въ году. Подати и всѣ повинности, а равно и акцизы мѣщане должны были вносить въ королевскую казну чрезъ войта.

KLUCZ RUDZKI.

Miasto Dywin.

Przywiley mieyski. August III król etc. Oznaymuiemy, tym listem, przywileiem konfirmacyinym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż pokładany był przed nami przywiley, na pargaminie pisany, świętey pamięci króla imći pana Kazimierza, antecessora naszego, ręką podpisany, z pieczęcią zawiesistą mnieyszą wielkiego xięstwa Litewskiego, zawieraiący w sobie konfirmacyą prawa magdeburskiego, od ś. p. króla imści Władysława IV miasteczku Dywinowi, do ekonomii Brzeskiey należącemu, nadanego, pod datą roku 1649 miesiąca Decembra 9 dnia, y suplikowano nam iest przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, imieniem mieszczan wspomnionego miasteczka Dywina, abyśmy takowy przywiley stwierdzić, zmocnić y approbować raczyli, którego to przywileiu tenor od słowa do słowa tak się w sobie ma:

Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Pokładany był przed nami przywiley, na pargaminie pisany, świętey pamięci króla imci Władysława IV, pana brata naszego, z podpisem ręki króla imci, y pod pieczęcią przywiesistą wielkiego xięstwa Litewskiego, kancelaryi mnieyszey, na prawo magdeburskie miasteczku naszemu Dywinowi, do ekonomii Brzeskiey należącemu, nadany, de data w Warszawie, dnia 7 miesiąca Marca, roku Pańskiego 1642, który słowo w słowo tak się w sobie ma:

Władysław IV, z Bożey łaski król Polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu to wiedzieć należy. Do ozdoby państw naszych rzecz potrzebną bydź baczemy, aby wszystkie miasta, miasteczka w państwach naszych pospolitemi y domowemi opływali dostatkami, któremi nie tylko sobie, ale wszystkiey rzeczy-pospolitey pomocnemi byli. A iż takowe pomnożenie dostatków z mnóstwa ludzi y nadania praw, osobliwie wolności powstawaią, chętnie się do tego skłaniamy, cokolwiek do pomnożenia ich należy. Za wniesieniem tedy przez niektórych panów rad y urzędników dworu naszego imieniem mieszczan miasteczka naszego Dywina, do ekonomii Brzeskiey należącego, proźby, tudzież na przyczynę urodzonego Samuela Osińskiego—tiwona Borzniańskiego, ekonoma Brzeskiego, półkownika gwardii naszey dworney, pomienionemu miasteczku Dywinowi prawo magdeburskie, przykładem inszych miast naszych korony polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego, dać y fundować umyśliliśmy. Iakož y ninieyszym listem naszym nadaiemy, funduiemy wiecznemi czasy y zaraz pozwalamy, aby urodzony Osiński—ekonom nasz Brzeski, oddaliwszy od nich wszystkie porządki y zwyczaie, któreby kolwiek prawu magdeburskiemu przeciwne były, urząd mieyski postanowił, to iest: wóyta stanu szlacheckiego, burmistrzów dwóch, rayców dwóch, ławników sześciu. A ci burmistrze y ławnicy ludzie religii rzymskiey

y greckiey w unii z kościołem świętym rzymskim będący, obierani bydź maią przez pospólstwo, które z pośrodka siebie ośmnastu osob co rok obrać ma; a czas elekcyi albo obierania tych że urzędników, dzień nowego lata święta rzymskiego naznaczamy. Który, będąc iednostaynie na urząd obrani y od urodzonego ekonoma naszego teraźnieyszego y napotym będącego approbowani, maią na odprawianie urzędów swoich w ratuszu na mieyscu sądowym przysięgę wykonać rotą, iaka im według prawa magdeburskiego podana będzie. Zaś na mieyscu tych dorocznych albo zmarłych urzędników, znowu na czas naznaczony pospólstwo z pośrodka siebie obierać ma aby zawsze radzieckich y pospólstwa elektów ośmnaście było. A za wyściem trzech lat ciż burmistrze, rayce bez obierania, za pierwszą przysięgą, do którey iuż (drugi raz nie będą powinni) mieysce swe otrzymać będą mogli. Ma tedy y moc będzie miał woyt Dywiński, urodzony Samuel z Kostrów Wyszyński, od urodzonego ekonoma naszego teraz zaraz podany, a od nas osobliwszym przywileiem konfirmowany, y successorowie iego woytowie Dywinscy, od tegoż urodzonego ekonoma naszego Brzeskiego y na potym będących ekonomów podani a od nas także konfirmowani, lubo sami przez się, lub przez lantwoyta przysięgłego postanowionego, po wykonaniu przysięgi rotą, podług prawa magdeburskiego podaną, pospołu z burmistrzami y radą mieyską sprawy małe y wielkie, potoczne, wieczyste, kryminalne y inne excessa sądzić, dekretować, karać, exekucyą czynić, stosuiąc się we wszystkim do opisania prawa magdeburskiego. Wolno będzie iednak każdemu, ktoby się dekretem takowego sądu obciążonym bydź rozumiał, do ekonoma naszego Brzeskiego teraznieyszego y na potym będących, a od ekonoma naszego do nas y sądu naszego za dworem appellować, spraw swych wedle prawa magdeburskiego pilnować y popierać, a urodzony ekonom teraznieyszy y na potym będący, także według tegoż prawa sądzić ich powinni będą. A dla większey ozdoby tego miasta Dywińskiego nadaiemy mu herb albo pieczęć takim kształtem, iaki tu w przywileiu iest malowany y wyrażony; którey to pieczęci urząd ma używać we wszelkich sprawach publicznych na wypisy, extrakty, listy y inne wszelkie mieyskie sprawy. A pisarz do tych sądów spraw prawa magdeburskiego od obywatelów tegoż miasta Dywińskiego obierany y przysięgły bydź ma. Ratusz też maią zbudować w rynku, gdzie mieysce naysposobnieysze pokazane będzie. Przy nim kramy y dzwonek na tym że ratuszu mieć powinni będą. A chcąc my ieszcze znak osobliwey łaski naszey królewskiey miastu Dywińskiemu oświadczyć y pomnożeniu dostatków iego wszelką radę dać, skład solny, dokąd ratusza nie zbuduią w domu z dawa woytowskim gościnnym; przytym targ ieden w tydzień, w dzień czwartkowy; a iarmarki dwa do roku, ieden podług przywileiu ś. p. króla imści pana oyca naszego, w dzień święta ruskiego świętey Piatnice Wielkiey, a drugi na w Niebowstąpienie Pańskie podług tegoż kalendarza, wiecznie ustanawiamy y nadaiemy; które iarmarki przez niedziel dwie trwać maią, chcąc to mieć, aby podług pomienionych czasów na każdy rok odprawowane były. Daiąc wolność y pozwalaiąc w tym mieście naszym Dywinie mieszczanom tamecznym, którzy tam są y napotym przychodzić y osiadać będą, piwa, miody y gorzałki robić, szynkować, kupiectwa y handle wszelakie wieść, suknami, futrami, woskami, ło-

iami y wszystkim tym, co ieno do kupiectwa należy, kupować, przedawać, towary za towary zmieniać, dozwalaiąc ludziom kupieckim y innym wszelkim (wyiąwszy tych, których prawo przechowywać y z niemi przestawać broni), na iarmarki y targi pomienione przyieżdżać, y tam wszystkie kupiectwa należyte wolno y bezpiecznie wieść, przedawać y bez wszelkiego hamowania odieżdżać; myto iednak targowego według obyczaiów innych miast, co czyia powinność niesie od wszelkiey kupi y przedarzy, ludzie kupuiący płacić powinni będą; waruiąc y to, aby arendę od napoiów, młynów y grobelnego, do której trzymania arendy mieszczanie nasi ciż Dywińscy sami bliższemi bydź maią, y onę trzymaiąc, każdego roku podług zwyczaiu y postanowienia przez ekonoma naszego, do dworu naszego Poleskiego, przez ręce pomienionego woyta dywinskiego, teraznieyszego y na potem będących, skutecznie oddawali y wnosili; także czynsz, dań, pobory y inne z tego miasta powinności, do skarbu naszego należące, tenże woyt tameczny od nas podany, wybrawszy, do dworu naszego Poleskiego, w teyże ekonomii będącego, odwozić y skutecznie oddawać ma. Względem którey płacenia arendy, wsie trzy—Kletyszcze, Ossa y Borysowka, przysiołkami nazwane, spólne grunta y ograniczenia z miastem maiące, gorzałki nie maią indziey, tylko w pomienionym mieście naszym Dywinie brać; insze zaś wszystkie powinności te trzy wsie podług inwentarza skarbowego do dworu naszego Poleskiego pełnić maią. Tychże mieszczan naszych Dywińskich od robot, podoroszczyzn, haydukowszczyzn, palenia węgla, staczania do rudni drzewa, stosuiąc się do przywileiu ś. p. króla imci pana oyca naszego, także od straży, ciągnienia niewodów, podwód y innych ciężarów, które dotąd do dworu naszego Poleskiego pełnili y czynili, wiecznie wolnych czyniemy. A na wychowanie woyta tamecznego Dywińskiego w tymże mieście naszym dom, zdawna woytowi nadany; przytym włok dwie—iednę zdawna woytowską, Połuniecka alias Kłoda, alias Łypiczna nazwana, druga Jacka, Pławnicka albo Hiranicka, którą trzymał Huc Mazurowicz, ze wszystkiemi do tych włok zdawna należącemi pożytkami y przynależytościami, iakokolwiek nazwanemi, żadnych nie wyimuiąc, y na nikogo nie zostawuiąc, ale tak, iako się te włoki zdawna w sobie y ograniczeniu swym miały y teraz maią; do tego placów trzy, kupnych od mieszczan naszych Dywińskich, a do tychże włok przyłączonych, przy końcu placu y ulicy Powickiey, na wygonach ku ieziorowi, wiecznemi czasy nadaiemy y funduiemy, waruiąc y to, ieżeliby pomiara włok w pomienionym mieście Dywińskim była, luboby, co więcey gruntów w tych dwóch włokach z miary nalazło się, ma wiecznie y nienaruszenie przy tych włokach w dzierżeniu woyta tamecznego, teraz od nas podanego, y na potym będących, zostawać. W tych zaś porządkach, które tu nie są w tym przywileiu naszym wyrażone, przykładem inszych miast naszych zostawać się y sprawować maią, obiecuiąc to naszym y nayiaśnieyszych sukcessorów naszych imieniem, że przy tych wolnościach wszystkich, od nas y ś. p. króla iego mości, oyca naszego, mieszczanom Dywińskim nadanych, wcale y nienaruszenie onych zachowamy, y nayiaśnieysi sukcessorowie nasi zachowaią. Co wszystko, na wieczne czasy stwierdzaiąc, daiemy tym mieszczanom naszym Dywińskim ten przywiley nasz.

Doniesiona nam tedy iest przez nie-

których panów rad y urzędników naszych dwornych, imieniem mieszczan y poddanych naszych miasteczka Dywina, w ekonomii Brzeskiey leżącego, prożba, abyśmy ten przywiley, na prawa magdeburskie im dany, stwierdzili y zmocnili. My tedy Jan Kazimierz król, widząc ich prożbę słuszną, ten przywiley, na prawo magdeburskie dany we wszystkich punktach, paragrafach, kondycyach y klauzulach stwierdzamy, zmacniamy, y przy zupełney mocy ze wszystkim, (in quantum juris communis est), wiecznemi czasy nienaruszenie zachowuiemy. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 10 miesiąca Decembra, roku Pańskiego MDCXLIX, panowania naszego polskiego 1-go, a szwedzkiego 2-go roku.

Jan Kazimierz król.

My tedy August król, do zwyż mianowaney suppliki, iako słuszney, łaskawie się skłoniwszy, zwyż mianowane przywileiu nadanie y wolności miasteczku Dywinowi od nayiaśnieyszych antecessorów naszych pozwolone y służące, stwierdzić, zmocnić, approbować y konfirmować umyśliliśmy, iakoż we wszystkich punktach, paragrafach, klauzulach y kondycyach, (in quantum juris est), stwierdzamy, zmacniamy, approbuiemy y konfirmuiemy mocą y wagąননieyszego przywileiu naszego. Do którego się ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 24 miesiąca Lipca, roku Pańskiego MDCCLXI, panowania naszego XXVIII roku.

Augustus rex.

1634 г.

15. Привилегія Владислава IV-го Дивинскимъ жидамъ на торги, земли, синагогу и кладбище.

Король Владиславъ IV даруетъ жидамъ Дивинскимъ право на устройство своей синагоги, кладбища, торговли и владѣнія землею; уравниваетъ также въ правахъ съ Дивинскими мѣщанами и подчиняетъ нихъ старостинскому суду съ правомъ апелляціи къ самому королю.

Przywiley żydom miasta Dywina.

Władysław IV, król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, komu o tym wiedzieć należy, iż supplikowali żydzi, poddani nasi miasteczka Dywina, w ekonomii Brzeskiey leżącego, aby się przy bożnicy, kopisku, tak też słusznie nabytych domach, placach, gruntach y łaźni zachowawszy, niżey pomienione z łaski swoiey od nas nadanie mieli. Do czego my, za prożbą niektórych panów rad y urzędników, u boku naszego przy nas na ten czas będących, do nas za niemi wniesioną, tudzież przychylaiąc się do generalnego przywileiu w. x. Lit, od nayiaśnieyszych antecessorów naszych nadanego, poniekąd łaskawie się skłoniwszy, żydom Diwińskim przy domach, placach, łaźni y gruntach, które od kogokolwiek za słusznym prawem trzyma-

ią, osobliwie przy bożnicy y spokoynym mieyscu obrzędów żydowskich odprawowaniu, także kopiszczu, gdzie się zmarłych żydów ciała grzebść zwykły, ninieyszym listem zachowuiemy y possesyią ich utwierdzamy, pozwalaiąc im dla słusznego pożywienia, wszelakie handle odprawować y inszych wolności y pożytków temu miasteczku Diwińskiemu nadanych, w przywileiu świętey pamięci króla imci pana y oyca naszego wyrażonych, zarówno z mieszczanami tamecznemi zażywać. Niech to tymże żydom Dywińskim, teraźnieyszym y na potym będącym, we wszelkich akcyach, iako potocznych, tak pogotowiu w kryminalnych z iakiegokolwiek stanu osobami we dworze naszym Diwińskim, do którego iurysdykcyi tych żydów, inszych wszelakich wyimuiąc, przyłączamy, odprawuiących się od dekretu starosty albo podstarościego tamecznego, z wolna do nas, lub sądu naszego zadwornego appelacyą wiecznie naznaczamy. Powinność iednak wszelką do dworu naszego Dywińskiego należącą, iako y drudzy mieszczanie pełnić powinni będą. Co wszystko stwierdzaiąc, a do wiadomości tym, którymby wiedzieć należało, przywodząc, chcemy mieć y rozkazuiemy, aby żydów Dywińskich przy wolnościach, miasteczku Dywińskiemu nadanych y tu opisanych, krom żadnego przenagabania, ich zachowali, dla łaski naszey. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie na seymie, dnia XXVIII miesiąca Lipca, roku Pańskiego MDCXXXIV, panowania naszego polskiego 2, a szwedzkiego 3 roku.

Władysław król.

1700.

16. Коммиссарское подтвержденіе 6 документовъ Карсницкаго на владѣніе имъ 4 уволоками земли въ Оссѣ и Борисовкѣ на правахъ купли.

Въ примѣчаніи говорится, что документы эти подлежатъ сомнѣнію и уволоки должны принадлежать громадѣ (т. е. сельскому обществу).

Przysiołek Ossa y Borysowka.

Prawo na wł. 4 komisarskie. Donataryuszowie pp. Karśniccy.

Przed nami kommisarzami iego królewskiey mości, od wielmożnego imci pana Chrystyana Kleysta, podczaszego Chełmińskiego, dworzanina pokoiowego, administratora ekonomii Brzeskiey y Kobryńskiey, kommisarza generalnego iego królewskiey mości, naznaczonemi, imć pan Adam Karśnicki pokładał y prezentował prawa y listy kommisarskie na włok 4 w kluczu Rudzkim, w ekonomii Brzeskiey, w przysiołku Dywińskim, we wsi Ossy, toiest, włok dwie wprzódy zeszłemu imci panu Teodorowi Rosczycowi, potym od niego zeszłemu imci panu Władysławowi Rosczycowi; a zatym na drugie dwie włoki zeszłemu imci panu Janowi Rosczycowi, data wyż wyrażonemu imć panu Karśnickiemu y pani małżonce ieymści za

prawem kupnym służącemi, które listy kommisarskie ieden w roku 1657 miesiąca Nowembra 23 dnia, drugi w roku 1677 miesiąca Septembra 6 dnia, trzeci list w roku 1678 miesiąca Julii 6 dnia, czwarty list pod tąż datą wyżey mianowaną, piąty y szósty list w roku 1678, ieden dnia 9, drugi d. 29 Nowembra na te włoki sobie służące, y oraz prawa cessyine przedażne od imć panów Jana, Władysława Rosczyców, a sobie od imci pana Stefana Rosczyca, datami w nich wyrażonemi służące, przed nami pokładał. Które prawa y listy ichmościów panów kommisarzów iego królewskiey mości, iako słuszne y prawne przed nami prezentowane we wszystkich punktach y paragrafach za słuszne bydź uznawszy, stwierdzamy y zmacniamy, y oraz przy possesyi tych włok czterech imć pana Kraśnickiego zachowuiemy. Pisan w Rudzie, dnia 25 Junii 1700 roku. Henryk z Rayska Rayski—cześnik Podlaski, Maxymian z Bieykowa Bieykowski—łowczy Smoleński, Paweł Jan Wierzbicki—w. Brzeskiego komisarz.

To prawo dotąd bez żadnego waloru; per consequens possessio nulla, reintegracyi podlegać włoki te gromadzie powinny.

1758 г.

17. Привилегія короля Августа III-го Блюмскимъ на 5 уволокъ земли въ Брестской и Кобринской экономіяхъ.

Король Августъ III-й по ходатайству нѣкоторыхъ сановниковъ предлагаетъ Ивану и Софіи Блюмскимъ отказаться отъ своего права на вышепомянутыя пять уволокъ въ пользу другихъ Блюмскихъ Станислава и Бригиды. Въ примѣчаніи говорится, что земля эта, какъ крестьянская, должна принадлежать крестьянскому обществу.

Wieś Wielka Ryta.

Donataryusz imci pan Blumski.

Przywiley. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem, konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć będzie należało. Iż na instancyą panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, pozwoliliśmy y niniеyszym konsensem naszym pozwalamy urodzonym Janowi y Zofii Blumskim, małżonkom, aby mogli prawa swego dożywotniego, które im służy na włok trzy y pół, to iest iedną Czebanowską, drugą Szyczyńską, trzecią Błachowską y pół włoki Husaczewicz zwane, we wsi Wielkiey Rycie, kluczu Rudzkim, ekonomii Brzeskiey leżące, tudzież y na włok dwie, to iest pół włoki we wsi Piaskach Hotystowskie, pół włoki także Lewkowskie, y pół włoki Budeszowiczowskie, a we wsi Litwinkach pół włoki Miroszkowskie zwane, w kluczu Czerwaczyckim, ekonomii Kobryńskiey leżące, zrzec y ustąpić in personas urodzonych Stanisława y Brygidy z Swięckich Blumskich, małżonków; które to wlewek alias cessya, skoro bedzie przed aktami któremikolwiek prawnie

uczyniona y zeznana, my ią za ważną mieć deklaruiemy, iako tę, która za konsensem naszym stanie się, mocą zaś tego wlewku, a powagą ninieyszego konsensu naszego wolni y mocni będą przerzeczeni urodzeni Stanisław y Brygida Blumscy, małżonkowie, pomienione włoki ze wszystkiemi attynencyami, polami, rolami, łąkami, borami, lasami, młynami, rzekami, ieziorami, sadzawkami, poddanemi y ich powinnościami y daninami tak, iako immediati possessores używali w swoię obiąwszy possesyią trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich sobie wynaydować pożytków, aż do ostatniego życia ich oboyga kresu, lub która z nich osoba w życiu superstes zostanie, importuiąc corocznie z tychże włok czynsz zwykły, także y do płacenia hyberny, według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dyspartymentu tenebuntur. Obiecuiemy zaś naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż tychże urodzonych Blumskich, małżonków, od wzwyż wyrażonych włok nie oddalemy, ani do oddalenia nikomu mocy nie damy, y owszem przy spokoyney dożywotney ich utrzymamy possessyi, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego w całości zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary y wagi, ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XVI miesiąca Czerwca, roku Pańskiego MDCCLVIII, panowania naszego XXV roku. Augustus rex.

Włoki te iako gromadzkie, tey wrócone być powinny.

1659—1669 г.

18. Право на землю Луковскаго священника.

Подлинной привилегіи нѣтъ. Священникъ владѣетъ 5 уволоками, изъ коихъ 2 ув. принадлежатъ церкви издавна; 3-я дарована по привилегіи короля Яна Казиміра, 4-я и 5-я коммиссаромъ Котовичемъ на голомъ чиншѣ. Эти послѣднія были подтверждены за церковью и Яномъ Казиміромъ. Король Михаилъ уменшилъ чиншевую плату. Короли Янъ III-й и Августъ III-й подтвердили эти права.

Wieś Łukie.

Donataryuyz prezbiter Łukiewski ma włok № 5. Z tych dla wielości przywileiów excerpt tylko in generali wyraża się. Włok dwie funduszowych, zdawna do cerkwi należących, wolne. Trzecia za przywileiem Jana Kazimierza pusta, roku 1653 z płaceniem zwykłego, według inwentarza czynszu nadana; czwarta y piąta za listem Andrzeia Kotowicza—kommissarza do ekonomii Brzeskiey na czynsz goły z iedney zł. 10 płacąc nadane; którego to listu approbata iest od Jana Kazimierza roku 1659. Przywiley od króla imci Michała roku 1669, którym kassuie wzwyż mianowany czynsz, a naznacza tylko z iedney włoki po zł. 3, z dwóch zaś po zł. 5. Na co późniey zaszły konfirmacye Jana III y Augusta III królów polskich.

Na te włoki przywileie rosolutioni subesse powinny.

1758 г.

19. Привилегія короля Августа III-го супругамъ Нѣмцевичамъ на пожизненное владѣніе 28 уволоками въ Збаражѣ и Малой Ритѣ.

Король Августъ III-й по ходатайству своихъ сановниковъ позволяетъ Рейнольду Лепарскому отказаться отъ вышепомянутыхъ 28 ув., заселенныхъ крестьянами, въ пользу Нѣмцевичей, съ тѣмъ, чтобы эти послѣдніе уплачивали чиншъ и гиберны.

Въ примѣчаніи говорится, что эти 28 уволокъ уступлены Нѣмцевичамъ съ явнымъ ущербомъ для крестьянъ и для королевской пущи.

Wieś Mała Ryta.

Donataryusz imci pan Niemcewicz.

P r z y w i l e y. August III, z Bożey łaski król polski etc.

Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iżeśmy pozwolili ninieyszym przywileiem naszym, iakoż pozwalamy y dopuszczamy urodzonemu Reynaldowi Leparskiemu, kapitanowi woysk naszych, aby mógł prawa swego dożywotniego, które ma na włok dwadzieścia we wsi Zbarażu y osim w Małey Rycie, w kluczu Rudzkim ekonomii Brzeskiey leżących, zrzec się, ustąpić y wlewek prawny na osoby urodzonych Franciszka y Anny z Korytnickich Ursynów Niemczewiczów, cześników Brzeskich, małżonków, uczynić. Które to zrzeczenie się, ustąpienie y wlewek prawny na osoby wzwyż namienione, iak skoro przed aktami któremikolwiek authentycznemi zeznany y uczyniony będzie, my go iako za wyrazną wolą y pozwoleniem naszym za ważny mieć chcemy, mocą którego wlewku y ninieyszego pozwolenia naszego, przerzeczoni urodzeni Niemczewiczowie, cześnikowie Brześciańscy, małżonkowie, zwyż mianowane włok dwadzieścia we wsi Zbarażu, y osim we wsi Małey Rycie, podług dawnego ograniczenia y sytuacyi ich ze wszystkiemi attynencyami y zabudowaniem, chłopską osiadłością y ich powinnościami, daninami, gruntami oromemi y nieoromemi, sianożęciami, różnemi y błotnemi, lasami, borami, tak iako się w sobie zdawna miały, z wolnym w nich zwierza biciem, owo zgoła nic z nich niewyimuiąc, ani wyłączaiąc, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich pożytków sobie wynaydować, aż do oboyga ich życia kresu będą. Względem którego dożywocia, czynsz roczny, zdawna płacić zwykły do skarbu naszego, hybernę zaś y inne onera fundi, podług dyspartymentu zwierzchności ekonomiczney importować y wypłacać powinni będą. Waruiemy przytym urodzonym Franciszkowi y Annie z Korytnickich Ursynom Niemczewiczom, czesnie Brześciańskiey, małżonkom, iż onych ani my, ani nayiaśnieysi następcy nasi od spokoyney possesyi y używania mianowanych włok dwudziestu y ośmiu nie oddalemy, ani mocy do oddalenia nikomu nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego wcale y nienaruszenie za-

chowuiąc. Na co dla, lepszey wiary, przywiley ten ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 1 Czerwca, roku pańskiego MDCCLVIII, panowania naszego XXV roku. Augustus rex.

Prawo na te włoki y we wsi Zbarażu exportowane cum praeiudicio gromad, a co więcey cum discrimine puszczy iego królewskiey mości, którey to puszczy teraznieyszy possesor znaczną dezelacyą corocznie (czyni) przez zpławienie do dóbr swoich po kilkanaście kop drzewa różnego gatunku; dla czego succurendo egestati gromad y integritati puszczy, reintegracyi per omnia podlegać powinny.

1682 г.

20. Коммиссарское постановленіе, подтверждающее королевскую привилегію Плющевскому на 6 уволокъ въ селѣ Ляховкѣ.

Wieś Lachowce.

Donataryuszowie panowie Pluszczewscy y pan Łobaczewski. Prawo panów Pluszczewskich na włok № 6.

Roku 1682, dnia 5 miesiąca Sierpnia. Oznaymuiemy tym listem naszym generalnym kommissarskim, iż pokładała prawa swoie ieymść pani Elżbieta z Stachowskich Pluszczewska, pozostała wdowa po małżonku swoim od imci pana Sokolskiego z świata tego przez naiazd zniesiony, iż ma nadane sobie prawo na włok 6 we wsi Lachowcach od naiasnieyszych królów przeszłych za krwawe zasługi małżonka swego, ieszcze za żywota temuż nadane; także y approbacyę w roku 1670, dnia 30 Nowembra, od ichmościów panów kommissarzów na ten czas będących. My tedy kommissarze, od i. k. mści, pana naszego miłościwego, do odbierania ekonomii Brzeskiey naznaczeni, uważywszy samą słuszność y prawa ugruntowanie iey mści pani Pluszczewskiey, tym listem naszym we wszystkim approbuiemy. Ma się iednak taż ieymć starać o to, aby od teraźnieyszego króla imci otrzymała approbacyą. Na co, dla lepszey wiary y pewności, rękami własnemi przy pieczęciach naszych podpisaliśmy się. W Rzeczycy. A. D. ut supra. X. Urban Czechowicz—sekretarz y kommissarz i. k. mści; Felicyan Wychrowski—woyski Brzeski.

1755 г.

21. Привилегія короля Августа III-го Лобачевскому на 3 уволоки земли въ селѣ Ляховкѣ.

Король Августъ III-й предлагаетъ Плющевскимъ отказаться отъ 3-хъ уволокъ земли въ селѣ Ляховкѣ въ пользу Лобачевскихъ. Земля эта съ крестьянами передается во владѣніе послѣднимъ.

Въ примѣчаніи говорится, что документы Плющевскихъ не имѣютъ никакой цѣны, что 6 ув. ихъ земли отрѣзаны отъ крестьянъ и должны быть возращены имъ по принадлежности.

Prawo pana Łobaczewskiego na włok 3.

August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zoosobna, komu o tem wiedzieć należy, iżeśmy pozwolili y dopuścili, iakoż niniеyszym konsensem naszym pozwalamy y dopuszczamy urodzonemu Janowi Pluszczewskiemu, aby mógł prawa swego dożywotniego na włok trzy we wsi Lachowce nazwaney, w ekonomii Brzeskiey, w kluczu Rudzkim leżące, sobie służącego, zrzec się, ustąpić y wlewek prawny in personas urodzonych Antoniego y Elżbiety z Kurowskich Łobaczewskich, małżonków, uczynić. Który to wlewek alias cessya skoro prawnie uczyniona y przed aktami któremi kolwiek authentycznemi zeznana będzie, my ią za ważną mieć deklaruiemy, iako tę, która za konsensem naszym stanie się. Mocą którego wlewku alias cessyi, prawnie uczynioney y zeznaney, a powagą niniеyszego przywileiu konsensu naszego autoryzowaney, wolni y mocni będą pomienioni urodzeni Łobaczewscy, małżonkowie, przerzeczone włok trzy, z polami, rolami, gruntami, sianożęciami, łąkami, borami, lasami, gaiami, iezioramі, rzekami, rzeczkami, budynkami, poddanemi y ich powinnościami, czynszami, daninami, oraz ze wszystkiemi z tych włok intratami, dochodami, prowentami, cum omnibus attinentiis et pertinentiis, nic nie excypuiąc ani wyłączaiąc, w swoią obiąwszy possesyę, trzymać, dzierżeć, używać, aż do ostatniego życia swego kresu in solidum oboie, lub która z nich osoba w życiu superstes zostanie. Z których to włok czynsz pieniężny po tynf. 4 z włoki do skarbu naszego corocznie wypłacać; hybernę zaś y inne podatki, według dyspartymentu zwierzchności ekonomiczney wnosić powinni będą. Obiecuiemy też po nas y naiaśnieyszych następców naszych, iż wspomnionych Antoniego y Elżbiety z Kurowskich Łobaczewskich, małżonków, od spokoyney possesyi y tenuty dożywotniey tychże włok trzech nie oddalemy, y nikomu do oddalenia mocy nie damy, prawa nasze królewskie, rzeczy - pospolitey y kościoła świętego rzymsko-katolickiego, wcale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, wagi, przywiley ten ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Schowie, dnia XXIV miesiąca Maia, roku Pańskiego MDCCLV, panowania naszego XXII roku.

Augustus rex.

Prawo panów Pluszczewskich, iako nullius valoris, bez dyskwizycyi, włok ich 6, ile w środku gruntów gromadzkich zostaiące, żadney possesyi nie podlegaią, między poddanych wrócone bydź powinni.

P. Lobaczewskiego na włok trzy resolutioni subesse powinny, które równo z gromadzkich gruntów wydzielone.

1759 г.

22. Привилегія Августа III-го супругамъ Буховецкимъ на 11 уволокъ земли въ селѣ Чернянахъ.

Король Августъ III-й дозваляетъ Александру Унрую уступить владѣемыя имъ 11 ув. земли въ селѣ Чернянахъ супругамъ Буховецкимъ въ пожизненное ихъ владѣніе съ уплатою узаконеннаго чиншу и гиберны.

Въ примѣчаніи говорится, что эти уволоки отняты у крестьянъ съ крайнимъ неудобствомъ для послѣднихъ и должны быть возвращены имъ назадъ.

Wieś Czerniany.

Donataryusz imci pan Buchowiecki.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król Polski etc.

Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy, iż pozwoliliśmy y dopuściliśmy, iakoż pozwalamy y dopuszczamy ninieyszym listem naszym, urodzonemu Alexandrowi Unruiowi—staroście naszemu Zeylniewskiemu podkomorzemu naszemu, ażeby prawa swego wszystkiego dożywotniego, które mu do włok dziewięciu po niegdy urodzonym Rayskim, a do włok dwuch po urodzonym Brzeskim, we wsi Czernianach w kluczu Rudzkim ekonomii Brzeskiey leżących, służy y przynależy, mógł ustąpić, y na osoby urodzonych Piotra Buchowieckiego y Heleny małżonki iego przenieść y onegoż wlewek uczynić. Które to ustąpienie, skoro tylko przed aktami któremi kolwiek autentycznemi prawnie według ninieyszego pozwolenia naszego uczyniono, my onę za prawną y ważną mieć będziemy. Mocą którego konsensu naszego ustąpienia czyli cessyi uczynioney, przerzeczeni urodzeni Buchowieccy, małżonkowie, wzwyż mianowane włoki we wsi Czernianach, w kluczu Rudzkim ekonomii Brzeskiey leżące, w swoią obiąwszy possesyię, cum omnibus attinentiis et pertinentiis, cum antiquitus et ad praesens spectantibus, trzymać, dzierżeć y posiadać będą, do ostatniego życia ich oboyga kresu;—obiecuiemy to zaś po nas y nayiaśnieyszych następcach naszych, że wspomnionych urodzonych Piotra Buchowieckiego y Heleny z Unrugów, małżonków, tak oboyga, iako też po zeyściu z tego świata iednego, w życiu pozostałego drugiego od spokoynego dzierżenia namienionych włok nie oddalemy, ani alienować będziemy, y nikomu prawa lub mocy oddalić lub alienować nie damy, y owszem ich przy prawie dożywotnim zachowamy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią. Z których to włok czynsz roczny według ostatniego inwentarza do skarbu naszego wnosić, hybernę zaś y inne onera fundi według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dispartimentu punktualnie wypłacać będą, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego w całości zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ninieyszy list ręką naszą podpisawszy, pieczęcią naszą stwierdzić roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XVIII miesiąca Lutego, roku Pańskiego MDCCLXI, pano-

wania naszego XXVIII roku. Augustus rex.

Na włok dwie w tey wsi dawniey miał prawo jurę colonorum Brzeski, po którego decessum exportował przywiley imć pan Buchowiecki na tę dwie włoki, przyłączywszy włok dziewięć, przez poddanych Czerniańskich osiadłych; in virtute tedy tego przywileiu poddani z włok tych y z chat swoich wypędzeni, z wielkim dotąd uciążeniem y krzywdą swoią. Jako zaś to się stało cum praeiudicio et summa iniuria poddanych iego królewskiey mości Czerniańskich, tak per omnia restytucyi subesse powinny.

1756 г.

23. Привилегія Августа III-го капитану гвардіи в. кн. Литовскаго Лепарскому на 17¼ ув. земли въ Старомъ Селѣ.

Король Августъ III-й, желая наградить заслуги вышепомянутаго Лепарскаго, даруетъ ему право на пожизненное владѣніе 17¼ ув. земли, оставшимися вакантными послѣ смерти прежнихъ владѣтелей, въ Старомъ Селѣ, съ обязательствомъ уплачивать узаконенный чиншъ и гиберны.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти прежде входили въ составъ фольварочной пахатной земли и вырваны изъ среды крестьянскихъ участковъ съ крайней обидой для послѣднихъ, такъ какъ нѣкоторые изъ нихъ уплачиваютъ за эти уволоки чиншъ, а другіе исполняютъ натуральныя повинности — барщину.

Wieś Stare Sioło.

Donatoryusz imci pan Leparski ma włok 17¼.

Przywiley. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc wzgląd osobliwy na wierne usługi urodzonych Karola Leparskiego — gwardyi naszey w. x. Lit. kapitana, a do dalszych go zachęcaiąc, umyśliliśmy onemu y małżonce iego Reinie z Rozenbaumów, włok siedmnaście y ćwierć we wsi Starym Siele, w kluczu Rudzkim ekonomii naszey Brzeskiey, po zeszłych ostatnich tych włok donatoryuszach y possesorach wakuiących, do dyspozycyi naszey przypadłych, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym, daiemy y konferuiemy. Mocą którego wolni będą ciż urodzeni Leparscy, małżonkowie, wspomnione włoki w swoią obiąwszy posssesyą, ze wszystkiemi budynkami, morgami, nadatkami, polami, rolami, łąkami, stawami, lasami, karczmami, młynami, poddanymi y ich powinnościami, czynszami, daninami, zgoła ze wszystkiemi przynależytościami y przyległościami, do włok tych przynależącemi, tak iako ie ultimi et immediati possessores trzymali y ich używali, oboie in solidum dzierżeć, trzymać, używać y wszelkich z nich pro libitu pożytków wynaydować do ostatniego życia swego kresu, czynsz zwyczayny corocznie, tudzież hybernę y inne onera według dyspartymentu ekonomicznego płacąc, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszę przyyisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XX miesiąca Listopada, ro-

ku Pańskiego MDCCLVI, panowania naszego XXIV roku. Augustus rex.

Te włoki dawniey były iednym gruntem folwarcznym tego kluczu, oderwane zaś przez przywiley ten, nie tylko z decessem klucza, ale też i inne włok siedzibne przydane z krzywdą poddanych, które w środku gromadzkich leżą, i z nich się opłacać iedni, drudzy pańszczyznę czynić muszą. Jest tedy ten grunt y poddani praejudiciose odebrani; adeoque ten przywiley animadwersyi potrzebuie, a grunt przywrócenia, iako folwarczny kluczowi, tak poddanych siedzibny gromadzie.

1750 г.

24. Привилегія Августа III-го татарскому хоружему Тупальскому на 10 уволокъ земли въ с. Верхолѣсьѣ.

Король Августъ III-й, желая наградить военныя заслуги татарскаго хоружаго Тупальскаго, даруетъ ему право на пожизненное владѣніе 10-тью уволоками земли въ с. Верхолѣсьѣ, остававшимися впустѣ послѣ прежнихъ владѣтелей, съ обязательствомъ уплаты узаконеннаго чинша и другихъ повинностей.

Въ примѣчаніи говорится, что привилегія эта должна подлежать резолюціи; что уволоки эти отняты у крестьянъ, и, хотя онѣ безплодны, но моглибы быть заселены крестьянами.

Wieś Wierzchołesie.

Donatoryusz imć pan Tupalski ma włok 10.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu o tym wiedzieć należy. Iż zalecone nam są przez panów rady urzędników, przy boku naszym rezyduiących, merita urodzonego Józefa Tupalskiego—chorążego tatarskiego, ku nam y rzeczypospolitey w expedycyach woiennych pokazane; in vim zasług których, nim się dalsza łaski naszey poda okazya, umyśliliśmy nad praesent pomienionemu urodzonemu Tupalskiemu—chorążemu tatarskiemu włok pustych dziesięć w ekonomii Kobryńskiey, kluczu Rudzkim, we wsi Wierzcholesiu, post fata urodzonego Stanisława Żebrackiego do dyspozycyi naszey przypadłych, dać y konferować. Jakoż ninieyszym listem daiemy y konferuiemy włoki pomienione. Mocen tedy y wolen będzie przerzeczony urodzony Józef Tupalski—chorąży tatarski te włoki z morgami y podatkami, do tych włok należącemi, z polami, rolami, sianożęciami, zaroślami, tak iako się w sobie te włoki zdawna miały, trzymać, używać y wszelkich pożytków wynaydować, aż do ostatniego życia swego kresu, płacąc do skarbu naszego po tynfie iednym czynszu z każdey włoki, tudzież hybernę y inne wszelkie zwyczayne podatki według dyspozycyi y zwierzchności ekonomiczney. Na co, dla lepszey wiary y wagi, ręką naszą podpisawszy się, pieczęć naszą pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy.

Dan w Warszawie, dnia XI miesiąca Lipca, roku Pańskiego MDCCL, panowania naszego XVII roku. Augustus rex.

Ten przywiley resolutioni subesse powinien. Włoki zaś te z gromadzkich są wydzielone, w gruncie prawda bardzo nikczemnym, ale gromada posiedlić ich łatwo może.

1759 г.

25. Привилегія короля Августа III Здитовецкимъ на 2 уволоки земли въ селѣ Хотиславѣ.

Король Августъ III-й даруетъ право Здитовецкимъ на 2 уволоки земли въ с. Хотиславѣ, остающіяся впустѣ послѣ смерти владѣльца оныхъ Лучинскаго.

Wieś Hotysław.

Donatoryusz pan Zdzitowiecki ma włok 2.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż maiąc wzgląd na zasługi urodzonych Michała y Zofii Zdzitowieckich, umyśliliśmy onym włok dwie we wsi Hotysławiu, kluczu Rudzkim, w ekonomii Brzeskiey leżące, a post fata urodzonego Łuczyńskiego zawakowane y do dyspozycyi naszey przypadłe, dać y konferować, iakoż ninieyssym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą ciż Michał y Zofia Zdzitowieccy wzwyż pomienione włoki w possesyą obiąwszy, possesyą takowę trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich sobie z nich pożytków wynaydywać, aż do ostatniego życia obóyga kresu, z wszelkim zabudowaniem na tychże włokach y wszelkiemi do nich zdawna należącemi attynencyami y pertynencyami, płacąc corocznie do skarbu naszego czynsz taki, iaki immediatus dożywotnik płacił, hybernę zaś według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dyspartymentu. Obiecuiemy zaś naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż przerzeczonych urodzonych Zdzitowieckich, od spokoyney possesyi włok tych oddalić nie dozwolemy, ale owszem przy ninieyszym prawie dożywotnim zachowamy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego rzymskiego w całości zachowuiąc. Na co się, dla tym lepszey wiary y wagi, własną ręką podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXIX miesiąca Grudnia, roku Pańskiego, MDCCLIX, panowania naszego XXVII roku. Augustus rex.

1713 г.

26. Коммиссарское постановленіе о правѣ на 2 уволоки земли Якубовскихъ въ селѣ Радошѣ.

Въ примѣчаніи говорится, что это постановленіе не имѣетъ никакого значенія, и уволоки должны быть отданы крестьянамъ.

Wieś Radesz.

Donatoryusz imć pan Jakubowski ma włok 2.

P r a w o. Michał Stanisław na Dąbrowie Dąbrowski—kawaler maltański, generał-maior woysk koronnych, podkomorzy pokoiowy y kommisarz generalny dóbr stołowych iego królewskiey mości.

Oznaymuię tym moim kommisarskim listem, komu to wiedzieć należy. Iż ziachawszy z woli iego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, do ekonomii Brzeskiey, Kobryńskiey y leśnictwa Białowieskiego, dla werefikowania wszelkich intrat skarbu pańskiego, y przeyrzenia praw ich mościów panów dożywotników, za któremi dobra stołu pańskiego possident, y wszelkiego iako naylepszego czynienia porządku, gdzie, będąc w kluczu Rudzkim, znayduię włok dwie gruntu, we wsi Radeszu leżące, które pan Ludwik Jakubowski za prawem kommisarskim sobie danym trzymał, które prawo że było non in forma iuris napisane, zkassowawszy, za prozbą tegoż pana Ludwika Jakubowskiego, oraz naybardziey postrzegaiąc, aby intrata skarbu iego królewskiey mości nie tylko reintegrari, ale et augeri mogła, też same włok dwie, we wsi Radeszu leżące, Haładubowską y Terechowiczowską nazwane, w possesyą y spokoyne używanie pana Karola Józefa Jakubowskiego, ze wszystkiemi przynależytościami, ogrodami, łąkami, sianożęciami, rzekami, zatokami, wypustkami, naddawkami, morgami, gruntami oranemi y nieoranemi, zaroślami, owo zgoła ze wszystkiemi przynależytościami do tych włok zdawna należącemi, oddałem y konfirmowałem, czynsz do skarbu iego królewskiey mości płacić naznaczywszy z każdey włoki corocznie po tynfów dwa, do żadnych innych nienależąc powinności, y do wieyskich składek, ani ciężarów. I na tom dał ten list móy kommisarski do dalszey dyspozycyi skarbu iego królewskiey mości, z podpisem ręki własney y pieczęcią. Dat wedworze Rudzkim, dnia 12 Nowembra 1713 anno.—Kawaler Dąbrowski—ienerał-maior, komisarz iego królewskiey mości.

To prawo żadnego woloru. Włoki reintegrari gromadzie powinny.

27. Привилегія Августа III-го Выгановскимъ на деревню Озяты и коммисарскій декретъ.

Въ привилегіи король Августъ III-й передаетъ помянутымъ Выгановскимъ деревню Озяты за военные заслуги. Въ декретѣ приводятся имена лицъ владѣвшихъ этою деревней, начиная отъ временъ Сигизмунда Августа до Августа III-го, и документы, на основаніи которыхъ они ею владѣли. Въ декретѣ говорится, что такъ какъ деревня эта оторвана отъ экономіи, то и должна быть возвращена къ ней по смерти Выгановскихъ.

Wieś Hwoznica.

Włok dwie pod donatoryuszem panem Kamieńskim, na które żadnego prawa nie produkował, teraz są leśniczemu dla dozoru puszczy Poleskiey oddane.

Wieś Zburasz.

Donatoryusz imć pan Niemczewicz ma włok za przywileiem № 20, który vide pod wsią Mała-Ryta fol. 40.

Prawo razem pod Małą-Rytą wypisane z uciążeniem gromady otrzymane, z krzywdą znaczną puszczy zażywane, reintegracyi subesse powinno.

1758 r.

Avulsum. Dobra Oziaty cum attinentiis w possesyi imć pana Wygonowskiego — pisarza grodzkiego Brzeskiego.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż maiąc wzgląd na zalecone nam przez panów rad y urzedników, przy boku naszym rezyduiących merita urodzonego Ignacego Wyganowskiego— pisarza grodzkiego woiewodztwa Brzeskiego-Litewskiego, umyślilismy onemu y urodzoney Elżbiecie z Tarnowskich małżonce iego, dobra Oziaty nazwane w ekonemii naszey Brzeskiey-Litewskiey, kluczu Rudzkim leżące, post liberam onych in manus nostras resignationem przez urodzonego Ludwika de Saul, intimum consiliarium nostrum legationum, do dyspozycyi naszey przypadłe, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni zatym y mocni będą ciż urodzeni Wyganowscy, małżonkowie, przerzeczone dobra Oziaty ze wszystkiemi do nich przynależłościami, rolami, polami, łąkami, borami, lasami, gaiami, folwarkami, budynkami, poddanemi y ich powinnościami, czynszami, daninami, cum omnibus attinentiis et pertinentiis, tak iako zdawna w swoim ograniczeniu zostawały, et adpraesens zostaią, nic nie wyimuiąc w swoią obiąwszy possesyą, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich sobie pożytków wynaydować, oboie in solidum ad extrema vitae suae tempora, lub która z nich osoba dłużey żyć będzie, a to cum extinctione z takowym ich dożywociem summy czerwonych złotych ośmiuset przez naiaśnieyszego króla Zygmunta Augusta, praedecessora naszego de data w Knyszynie die 1-ma mensis Decembris roku Pańskiego 1560 na te dobra wniesioney. Obiecuiemy przytym naszym y naiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż my wzwyż rzeczonych urodzonych Ignacego y Elżbietę z Tarnowskich Wyganowskich małżonków, od spokoyney possesyi tychże dobr Oziaty nie

oddalemy, ani mocy do oddalenia nikomu nie damy, co y naiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego wcale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co dla lepszey wiary ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia IV miesiąca Października, roku Pańskiego MDCCLVII panowania naszego XXIV roku.

Augustus rex.

Te dobra cum attinentiis iako są a corpori ekonomii Brzeskiey klucza Rudzkiego oderwane, dekret kommissyi anno 1731, który tu się copiatim annectitur świadczy.

1731 r.

Dekret.

Wsprawie z imć panem Michałem Nestorowiczem — generałem - adiutantem woisk w. x. Lit o dzierżawę Oziaty nazwaną, do klucza Rudzkiego ekonomii Brzeskiey należącą, za pozwanym ad reproductionem prawo przez tegoż imć pana Nestorowicza iako to: 1-mo Przywileiu króla imci Zygmunta Augusta de data w Knyszynie die 1-ma Octobris 1569, który ten że król imść dobra Oziaty w woytowstwie Starosielskim włok № 58 prawem zastawnym w summie ośmiuset czerwonych złotych (każdy czerwony złoty po piędziesiąt y trzy groszy polskich rachuiąc) na wielką y pilną potrzebę, podczas woyny Moskiewskiey zaciągnioney, panu Piotrowi Cypryiskiemu, dworzaninowi swemu, małżonce y rodzicom iego, ad exemptionem, od roku do roku, a termino Bożego Narodzenia począwszy, nadaie cum facultate tegoż prawa, komu inszemu do ustąpienia. 2-do, Przywileie tegoż króla imci Zygmunta Augusta de data w Knyszynie die 7 Octobris w roku 1569, którym tenże król imć nie tylko prawo pomienione zastawne, do wykupienia y oddania summy ośmiu set czterech złotych utwierdza, ale y dożywocie temuż Piotrowi Cypryskiemu przyznaie. 3-tio. Przywileiu króla imci Zygmunta III de data w Warszawie die 29 Martii 1594, którym tenże król imć cessyą prawa zastawnego w teyże summie przez urodzonego Piotra Cypryskiego, urodzonemu Jaroszowi Zwierzowi uczynioną approbuie. 4-to, Konsensu króla imci Zygmunta III de data w Warszawie na seymie walnym die 10 Februarii 1605 urodzonemu Jaroszowi Zwierzowi na ustąpienie tegoż prawa in personam urodzonego Gedeona Somoroka nadanego. 5-to Przywileiu króla imci Władysława IV de data w Wilnie die 25 Augusti 1636 juris communicativi, którym ad vitae tempora urodzonemu Andrzeiowi Piaseckiemu—stolnikowi Brzeskiemu y Annie Pocieiownie małżonkom, wieś Oziaty nadaie z przyznaniem summy znayduiącey się. 6-to Konsensu tegoż króla imć de data w Warszawie die 12 Aprilis 1641 urodzoney Annie Piaseckiey—stolnikowey Brzeskiey, ad cedendum wsi Oziaty in personas urodzonego Hieronima Sokolińskiego y Gryzelii Stankiewiczowey małżonków, z przyznaniem summy. 7-mo Konsensu króla imć Jana Kazimierza de data w Nowym Dworze die 2 Octobris 1654 urodzonym Sokolińskim małżonkom, ad cedendum teyże wsi in personam urodzonego Piotra Dunina Raieckiego—czesnika Trockiego. 8-vo, Przywileiu króla imci Jana Kazimierza de data w Warszawie die 21 Aprilis 1659 iuris advitalitii na dobra Oziaty urodzonemu Cypryanowi Pawłowi Brzostowskiemu, post fata urodzonego Piotra Dunina Raieckiego—podkomorzego Smoleńskiego, z summą zastawną iemu y urodzoney Duni-

nownie Raieckiey, małżonce iego, iako successorowi przyznaną. 9-no, Konsensu króla imci Jana III de data w Krakowie die 15 Aprilis 1674 urodzonemu Cypryanowi Pawłowi Brzostowskiemu—referendarzowi w. x. Lit. ad cedendum wsi Oziaty in personam urodzonego Jana Władysława Brzostowskiego—pisarza w. x. Lit., z summą ante unionem wniesioną. 10-mo, konsensu króla imći Jana III de data w Warszawie die 12 octobris 1695 urodzonemu Janowi Władysławowi Brzostowskiemu—referendarzowi y pisarzowi w. x. Lit., ad cedendum wsi Oziaty z summą anteunionem wniesioną in personam urodzonego Jana Nestorowicza—podstolego Brzeskiego y urodzoney Katarzyny Wolskiey małżonki iego. 11-mo, Konsensu króla imci Augusta II szczęśliwie panuiącego de data w Warszawie die 20 Martii 1726 wielmożnemu Janowi Nestorowiczowi — kasztelanowi Brzeskiemu y małżonce iego, ad cedendum wsi Oziaty z summą zastawną in personas urodzonego Michała Nestorowicza—ienerała adiutanta woysk w. x. Lit. y Anny Wyganowskiey małżonków. 12-mo, Cessya de actu w Janowszczyznie die 20 octobris 1727 vigore pomienionego consensu przez imć pana Jana Piotra Nestorowicza — kasztelana Brzeskiego, uczynioney, y do grodzkich xiąg starostwa Brzeskiego per oblatam podaney. Sąd kommisarski i. k. mści y rzeczypospolitey, atte nta legalitate summ ośmiuset czerwonych złotych, na wsi Oziaty modo praemisso wniesioney, w teyże summie pacificam possessionem usque ad exemptionem ichmściom panom Nestorowiczom małżonkom et successoribus ich przyznaie, oraz conformuiąc się do przywileiu powtórnego króla imci Zygmunta Augusta jus advitalitium tymże ichmściom panom Nestorowiczom, małżonkom przysądza, post sera fata których, skarb i. k. mści za rzetelnym summy wzwyż wyrażoney ośmiuset czerwonych złotych successoribus oddaniem y zapłaceniem, dzierżawę Oziaty do klucza Rudzkiego ekonomii Brzeskiey przyłączyć potestatem mieć będzie, dekretuननieyszego mocą y powagą, w Brześciu die 3 octobris, anno 1731.

Te dobra są mere avulsa od klucza Poleskiego, iako zaś dawno y iakim prawem przywileie y rezolucya kommisyi anno 1731 wyżey adnotowane edocebunt.

Teraz te dobra importuią złotych 6,000, gdyby zaś były przyłączone do klucza, kluczowi wygodne, skarbowi daleko znacznieyszą wnieść mogą inportacyą.

1754 и 1761 г.

28. Двѣ привилегіи Августа III-го двумъ полковымъ товарищамъ — Андреевскому и Сметанкѣ на землю въ селѣ Замолодичи, первому на 6 уволокъ, а второму на 4 ув. въ пожизненное владѣніе съ обязательствомъ уплачивать чиншъ и другія повинности.

KLUCZ KRZYWOWIERBSKI.

Wieś Zamołodycze.

Donataryuszowie pan Andrzeiewski—włok 6; pan Smietanko—włok 2.

Przywiley pana Jędrzeiewskiego. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem naszym, wszem wobec y każdemu zoso-

bna, komu o tym wiedzieć będzie należało, mianowicie urodzonym ekonomom, dzierżawcom, dyspozytorom ekonomii naszey Brzeskiey. Iż maiąc zalecone merita urodzonego Stanisława Andrzeiewskiego — towarzysza półku naszego kommendy urodzonego Bronikowskiego, życzliwie dotąd nam pełnione, którego chcąc łaską naszą królewską praemiari y do dalszych nam y rzeczy-pospolitey zachęcić usług, umyśliliśmy onemu y małżonce iego Terezie z Pawłowskich Andrzeiewskiey włok sześć gruntu wakuiących we trzech zmianach, w ekonomii Brzeskiey, kluczu Krzywowierbskim, we wsi Zamołodyczach leżących, post fata urodzonego Stefana Kotoniego, dać y konferować, iakoż nnieyszym listem przywileiem naszym pomienione włoki, podług dawnych ograniczeń y sytuacyi, ze wszystkiemi attinencyami, gruntami oromemi y pustemi, sianożęciami, zaroślami, chróstami et cum omnibus denique pertinentiis, iako się zdawna te włoki w sobie miały i iako immediatus possessor Kotoni używał, daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Stanisław y Tereza z Pawłowskich Andrzeiewscy, małżonkowie, w swoią obiąwszy possesyią, trzymać, dzierżeć, używać, wszelkich pożytków wynaydować, et in usum proprium obracać, aż do ostatniego życia swego kresu, in solidum oboie, lub która z nich w życiu superstes zostanie, płacąc corocznie z tych włok do skarbu naszego zwyczayny podatek. Mieć zatym chcemy po urodzonych ekonomach, dzierżawcach y dyspozytorach ekonomii naszey Brzeskiey, ażeby pomienionym urodzonym Andrzeiewskim, małżonkom, te włok sześć w Zamołodyczach do possesyi postąpili, żadney onym w dzierżeniu przeszkody nie czynili dla łaski naszey królewskiey. Na co się ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszę pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XIX miesiąca Sierpnia, roku Pańskiego MDCCLIV, panowania naszego XXI roku. Augustus rex.

Przywiley p. Smietanki. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem naszym, wszem w obec y każdemu z osobna, mianowicie urodzonym ekonomom, wice-ekonomom, dzierżawcom y dyspozytorom ekonomii naszey Brzeskiey. Iż my, maiąc zalecone merita urodzonego Michała Smietanki — towarzysza półku naszego kommendy urodzonego Bronikowskiego — półkownika y generalnego adiutanta, wiernie y życzliwie przez lat kilka nam zasłużonego, a chcąc go do dalszych naszych y rzeczy-pospolitey zachęcić usług, umyśliliśmy onemu y małżonce iego Balbinie z Słotwieńskich Smietankowey, pewną dzierżawę, mianowicie gruntu włok cztery, pierwsza Kowalewska, druga Syrakowska nazwane, post fata Stefana Milewskiego we wsi Zamołodyczu, w ekonomii Brzeskiey, w kluczu Krzywowierbskim, drugie dwie włoki, iedna nazwana Żydakowska, druga Dyakońska we wsi Holi, w tymże kluczu post fata Stefana Gonskiego, do tychże z nadatkami, które iako wakuiące y do dyspozycyi naszey przypadłe, dać y konferować, iakoż niniejszym listem naszym albo przywileiem daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą pomienieni małżonkowie, Michał y Balbina Smietankowie, obiąwszy w swoią possesyą pomienione włok cztery, pierwszą Kowalewską, drugą Syrakowską we wsi Zamołodyczu, drugie dwie Żydakowską y Dyiakońską we wsi Holi, w ekonomii Brzeskiey, kluczu Krzywowierbskim, ze wszystkiemi przynależytościami y nadatkami, ogrodami, rola-

mi, zaroślami, oromymi y nieoromymi, łąkami morożnymi y błotnymi, zdawna w miedzach swoich granicami trzymać, dzierżeć y używać, y wszelkich sobie pożytków wynaydować, a in usum proprium aż do ostatniego życia swego kresu obracać, nic nam ztąd daley nie pełniąc, oprócz czynszu z włoki każdey po tynf. 3, hybernowego na rathę — po tynf. 3, groszy 6, podymnego według dawnych zwyczaiów, wypłacać annuatim tenebuntur. Obiecuiemy też naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż my przerzeczonych Michała y Balbinę Smietanków, małżonków, od spokoyney possesyi y dzierżenia dożywotniego wzwyż wyrażonych włok № 4 nieoddalemy, ani mocy do oddalenia nikomu nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego cale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co się, dla lepszey wiary y wagi, ręką własną podpisawszy, pieczęć naszą pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXX miesiąca Januarii, roku Pańskiego MDCCLXI, panowania naszego roku XXVIII. Augustus rex.

Włoki te są z gromadzkich oderwane tak imci pana Jędrzeiewskiego, iako i imć pana Smietanki. Decisioni przywiley relinquitur.

1744 г.

29. Привилегія короля Августа III-го Левковичу на 7 уволокъ земли въ Кривовербскомъ ключѣ.

Уволоки эти отведены были въ разныхъ мѣстахъ и состояли изъ полуволокъ. Въ примѣчаніи значится, что эти участки земли отняты у крестьянъ съ крайнею обидою для послѣднихъ и должны быть возвращены имъ обратно.

Wieś Kodeniec.

Donatoryusz pan Lewkowicz ma włok № 7.

Przywiley. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem przywileiem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż my, maiąc w osobliwey łasce y respekcie naszym, za zezwoleniem przez pany rad naszych, urodzonego Józefa Lewkowicza, umyśliliśmy onemu włok sześć w ekonomii naszey Brzeskiey, kluczu Krzywowierbskim, w siele Kodeniec leżące, puste, nazwane Kozłowskie ½ włoki, Kościukowskie ½ włoki, Szostakowskie ¼ włoki, Koszowskie ½ włoki, Łyszkowskie ½ włoki, Gołochowskie ½ włoki, Dulikowskie ½ włoki, Juchyma Joszczenicy 1 włoka, Szumtowskie ½ włoki, Paszykowskie ¼ włoki, Szuprynowskie ½ włoki, Szelepowskie ¼ włoki, Kapanowskie ½ włoki, Wołkowskie ¼ włoki, Kapłanowskie ½ włoki, po zeszłym niegdy urodzonym Hieronimie Swiadzkim y Teressie z Boianeckich, małżonkach, per distributivam gratiam nostram jure colonorum z dodatkiem włok ośmiu pustych, Zaduba nazywaiacych się, ad liberam dispositionem nostram należących, w teyże ekonomii Brzeskiey

y kluczu Krzywowierzbskim leżących, dać y konferować, które ninieyszym listem przywileiem pomienionemu urodzonemu Józefowi Lewkowiczowi przerzeczone grunta ze wszystkiemi onych przyległościami, należytościami y cyrkumferencyami, tak iako się te włoki zdawna dotąd w sobie y ograniczeniu swoim maią, ze wszystkiemi onych dla siebie wynayduiącemi pożytkami, lasami, borami, gaiami, rzekami, sadzawkami, stawami, ogrodami, sadami, łąkami, paszami polnemi y lesnemi, poddanych osadzeniem, z wolnym budowaniem na tych pustych włokach, karczmą y szynkiem piwnym y gorzałczanym, daiemy y konferuiemy, intromissyi wolney do tychże gruntów dopuszczamy, spokoyną possesyą przyrzekamy, trzymaiąc to po nas y nayiaśnieyszych sukcessorach naszych, iż przerzeczonego urodzonego Józefa Lewkowicza od pomienionych gruntów y włok, z onych należytościami y przyległościami, od nas konferowanych, nie oddalemy, ani do oddalenia mocy nikomu nie damy, ani pozwolemy, ale onego przy spokoyney possesyi zupełnie konserwować obiecuiemy, z płaceniem iednak czynszu corocznie do skarbu naszego z włoki po złotych trzy idącą w państwie naszym monetą; od innych zaś wszelkich ciężarów duchownych, na włość włożonych y nadwornych, hybern, stacyi, stanowisk, przechodów, wolnych czyniemy. Co się dla lepszey wiary, wagi y pewności, ręką naszą własną podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Grodnie, dnia 12 miesiąca Listopada, roku Pańskiego 1744, panowania naszego XI roku. Augustus rex.

Te włoki, iako cum praejudicio gromady dotąd otrzymane, tak gravaminosissime z uciemiężeniem ich zażywane, do gromady wrócone być powinny: ile będąc w różnych częściach rozdzielone, z przykrością dworowi, na znaczney są poddaństwu przeszkodzie.

1763 г.

30. Привилегія Августа III-го фурьеру пѣшей гвардіи Пернету на 3½ уволоки въ селѣ Вылаховѣ.

Въ примѣчаніи значится, что и эти уволоки отняты съ большою обидой для крестьянъ, какъ въ Коденцѣ, и должны быть возвращены имъ обратно.

Wieś Wyłachow.

Donatoryusz pan Pernett—furyer ma włok 3½.

P r z y w i l e y. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu o tym wiedzieć należy, mianowicie urzędnikom naszym ekonomii Brzeskiey. Iż nam przez panów rad, przy boku naszym rezyduiących, są zalecone merita urodzonego Izaaka Perynneta—sztabs-foueriera gwardyi naszey pieszey litewskiey, y zatym umyśliliśmy dać y konferować iemu y urodzoney Maryannie z Wieńczkiewiczów Perynetom sztabs-fouerierom pewne włoki post fata urodzonych Antoniego y Katarzyny z Zborowskich Tchorzewskich zawakowałe, a do naszey dyspozycyi

przypadłe, w ekonomii Brzeskiey, kluczu Krzywowierzbskim, to iest we wsi Wyłachowie, półtory włoki—Moskalowska, trzecia część włoki Żeniowska, ćwierć włoki Semeniowska, pół włoki Eliaszowska, sześcina na Zadubiu, zać włok dwie—iedna Kratowska, poł włoki we włoce Potakowskiey, pół włoki we włoce Nazakowskiey za wszelką osiadłością y zabudowaniem, oraz z wszelkim pożytkiem, iak przeszli antecessorowie to dzierżeli y fruktyfikowali w swoich granicach y obrębie, tak ninieyszym przywileiem naszym tymże urodzonym Izaakowi y Maryannie Perynettom konferuiemy y wrzetelną possesyą daiemy wspomnione włok pół czwarty, z wolnym onych pożytków wynaydowaniem. Z czego do naszego skarbu więcey nie będą powinni płacić czynszy, iak kopę iednę litewską z każdey włoki; przytym według dyspartymentu ekonomicznego hybernę y podymne. A my król y nayiaśnieysi successorowie nasi ad dies vitae urodzonego Izaaka y Maryanny z Wienczkowiczów Perynettów, małżonków, przy possesyi spokoyney utrzymać przyrzekamy. Na dowod większy, ten przywiley ręką własną, przy pieczęci naszey kameralney podpisuiemy. Dan w Warszawie, dnia XXV miesiąca Kwietna, roku Pańskiego MDCCLXIII, panowania naszego XXX roku. Augustus rex.

Te włoki similiter iak y w Kodeńcu położone, z przeszkodą y decessem gromady otrzymane, wspólnie y w uroczyszczu Zadubie leżące, powinny reintegrari.

1754 г.

31. Привилегія Августа III-го Буловскому на 1½ ув. въ селѣ Голѣ.

Въ этомъ документѣ приводятся фамиліи и другихъ владѣтелей, какъ то: Сметанки, Перинета и польнаго писаря в. кн. Литовскаго. Документовъ своихъ на право владѣнія землей не представилъ только польный писарь, по причинѣ своего отсутствія; документы же другихъ лицъ здѣсь пропущены, потому что записаны при другихъ деревняхъ и селахъ.

Wieś Hola.

Donatoryusz pan Buławski ma włok 1½.

P r z y w i l e y. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż my, maiąc sobie dobrze zalecone wierne usługi urodzonego Andrzeia Buławskiego, umyśliliśmy onegoż y potomków iego przy prawie na grunta pewne w kluczu Krzywowierbskim, we wsi Holi będące, to iest pierwszym włokę iedną, Michnowską nazwaną, w sobie maiącym, drugim zaś dwie ćwierci Buławińskie, rzeczonym przodkom iego zdawna nadanym y służącym zachować y zatrzymać, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym wiecznemi czasy zachowuiemy y zatrzymuiemy. Które to grunta według ograniczenia, w oryginalnym prawie wyrażonego, to iest włokę iednę, Michniowską nazwaną, y czwierci dwie Buławskie rzeczone

z iedney strony włok pustych Dubieszewskich, z drugiey strony między Osypa Ratańczuka, tudzież z przydatkiem morgów pół trzecia przy łanie pańskim na drugą Kropiwką leżących, także ze wszystkiemi budynkami, polami, rolami, ogrodami, łąkami, pastwiskami, sadzawkami, y innemi do tychże gruntów wyżey wspomnionych należącemi przynależytościami y przyległościami, z wolnym na opał y domową potrzebę w lasach klucza Krzywowierbskiego wrębem, z wolnym piwa na swoią potrzebę robieniem y gorzałki paleniem, przerzeczony Andrzey Buławski z potomkami swemi, mieć, trzymać y zażywać będzie, aż do ostatniego życia swego kresu, obiecuiąc to po nas y nayiaśnieyszych następcach, iż pomienionego Andrzeia Buławskiego y iego potomków od tych że gruntów nie oddalemy, ani oddalenia mocy nikomu nie damy, owszem onych przy spokoynem dzierżeniu zachowamy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, tak iednak, aby według dawnego zwyczaiu y postanowienia wspomniony Andrzey Buławski z tychże gruntów każdego roku należący czynsz w przyzwoitym czasie do dworu Krzywowierbskiego wypłacał y oddawał, a po takowym wypłaceniu do żadnych innych solucyi y podatków należeć, ani ich podeymować y płacić nie powinien; żadnych także robot, ani czynszów y innych naymnieyszych powinności staroście tamecznemu oddawać, ani stacyi żołnierskich podeymować, ani chlebów składać obligowany nie będzie, prawa nasze królewskie, rzecypospolitey y kościoła rzymskiego katolickiego wcale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co się, dla lepszey wiary, ręką własną podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XVI miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLIV, panowania naszego XXV roku. Augustus rex.

Przywiley donataryusza drugiego pana Smietanki na włok 2 w teyże wsi Holi, vide pod wsią Zamołodycze.

Przywileiu na włok № to iest, całey wsi z osiadłością, oprócz wyżey wspomnionych donatoryuszów, zostaiący w possesyi iaśnie wielmożnego pisarza polnego Litewskiego, nie masz produkowanego.

Uroczyszcze Zabuda.

Donatoryusz p. Perynet ma włok № 2, na które przywiley junctim iako y na drugie dwie we wsi Wyłachowie otrzymał. Ten vide supra pod wsią Wyłachowem.

Wieś Kropiwki.

Cała z wszelką powinnością zostaie w possesyi iaśnie wielmożnego pisarza polnego Litewskiego, iako y wieś Hola wyżey specyfikowana, na które przywileiu in absentia sui nie pokazał.

1588 г.

32. Привилегія Сигизмунда III-го мѣстечку Ломазамъ на магдебургское право (*).

KLUCZ ŁOMAZKI.

Miasto Łomazy.

Przywiley mieyski, po rusku pisany, który tu kopiatim kładzie się polskiemi literami.

Tego przywileiu approbacya Władysława IV, Jana Kazimierza, Michała, Jana III, królów polskich, solita praxi znayduie się, lecz ta dla obszerności swoiey nie ingrossuie się tu, szczególnie przywiley pierwszy locationis miastu nadany.

1762 г.

33. Двѣ привилегіи Августа III-го на 24 уволоки земли въ селѣ Ортелѣ—4 ув Богуславскому и 20—Улану.

Въ деревнѣ этой было три пожизненныхъ владѣльца: Богуславскій, Мантушъ и Уланъ. Всей земли у нихъ было 36 ув. Мантушъ своей привилегіи не показалъ по причинѣ своего отсутствія въ Варшаву; остальныя двѣ здѣсь приводятся.

Въ примѣчаніи значится, что земли эти отняты у крестьянъ.

Wieś Ortel.

Donatoryusze imci pan Bogusławski—włok 4, pan Mantusz— włok 12, pan Ułan—włok 20.

Przywiley imci pana Bogusławskiego. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż zalecone nam są przez panów rad naszych y urzędników merita urodzonego Jana Bogusławskiego, a chcąc go do dalszych zachęcić usług, umyśliliśmy onemu włok cztery we wsi Ortelu, w ekonomii Brzeskiey, kluczu Łomazkim leżące, post fata urodzonego Władysława Mikulskiego wakuiące, y do dyspozycyi naszey przypadłe, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Ma tedy y wolen będzie urodzony Jan Bogusławski zwyż rzeczone włoki ze wszystkiemi do nich przynależytościami, tak, iako teraz w sobie się maią y u przeszłych possesorów zostawały, w swoią obiąwszy possesyią, mieć, trzymać, używać y wszelkich wynaydować pożytków, aż do żywota swego, żadney nam ztąd nie pełniąc powinności, prócz czynsz goły pieniężny, według dyspartymentu ekonomicznego, do skarbu naszego płacić powinien będzie,— prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y ko-

---

(*) Привилегія эта напечатана въ IV т. (см. стр. 245) актовъ Вилен. Арх. Коммиссіи, потому здѣсь пропущена.

ścioła świętego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ten przywiley ręką naszą podpisawszy, pieczęć pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia VIII miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLXII, panowania naszego XXX roku. Augustus rex.

Przywileiu pana Montusza na włok № 12 nie było produkowanego in absentia iegoż samego pod bytność w Warszawie.

Przywiley pana Ułana. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem, konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iżeśmy pozwolili y dopuścili, iakoż pozwalamy y dopuszczamy, urodzoney Felicyannie z Lisowskich Azulewiczowey, ażeby prawa swego, ex vi juris communicativi, po zmarłym małżonku swoim urodzonym Macieiu Azulewiczu—rotmistrzu chorągwi letkiey nadworney tatarskiey naszey, sobie służącego, na włok dziesięć we wsi Ortelu, w ekonomii naszey Brzeskiey, kluczu Łomazkim leżących, mogła się zrzec, ustąpić y cessyę prawną na osoby urodzonych Bohdana Ułana—rotmistrza półku naszego urodzonego Bielaka uczynić; mocą którego wlewku alias cessyi przy powadze teraźnieyszego konsensu naszego prawnie uczynioney, y przed aktami któremikolwiek autentycznemi zeznaney, wolni y mocni będą ciż urodzeni Bohdan y Felicyanna z Bielaków Ułanowie, małżonkowie, też włoki idque pierwszą Kisielewską, drugą od miedzy Cerkiewney Parachwinoską, trzecią Dzierżowską, czwartą Podwienchowszczyzna nazwane, item włoka Bukleiowska, włoka Makarowska, Sząstowska, tudzież włok trzy, Zgorskie przezwane, które in summa wynoszą włok dziesięć, w swoią obiąwszy possesyią ze wszystkiemi rolami, polami, sianożęciami, gruntami, chróstami, zaroślami, budynkami, poddanymi y ich powinnościami, czynszami, daninami, robociznami, owo zgoła z wszystkiemi zdawna do nich należącemi przyległościami y przynależytościami, nie wyimuiąc, ani wyłączaiąc, ale iako w swoiem zostawały et ad praesens zostaią ograniczeniu, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich sobie pożytków wynaydować oboie in solidum aż do ostatniego życia swego kresu. Z których to włok dziesięciu czynszu rocznego, z każdey rachuiąc po złotych polskich dwa, do skarbu naszego corocznie wnosić powinni będą złotych dwadzieścia; hybernę zaś y inne onera fundi według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dyspartymentu wypłacać tenebuntur. Obiecuiemy też naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż przerzeczonych urodzonych Bohdana y Felicyanny z Bielaków Ułanów, małżonków, rotmistrzów naszych, od wyżey wyrażonych włok dziesięciu spokoyney possesyi y dzierżeniu dożywotniego nie oddalemy, ani mocy do oddalenia nikomu nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego wcale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ręką się własną podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XV miesiąca Lutego, roku Pańskiego MDCCLXII, panowania naszego XXIX roku.

Augustus rex.

Te wszystkie włoki, z gruntów gromadzkich wydzielone, decisioni subsunt et resolutioni privilegiorum.

1759 г.

34. Привилегія Августа III-го Рабчевскому на 3 уволоки земли въ селѣ Лубянкѣ.

Въ примѣчаніи значится, что эти три уволоки отняты у крестьянъ и должны быть возвращены имъ обратно.

Содержаніе привилегіи такое же какъ и остальныя привилегіи.

Wieś Łubenka.

Donatoryusz pan Rabczewski ma włok 3.

Przywiley. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, merita urodzonego Franciszka Rabczewskiego zalecone, umyśliliśmy włok trzy puste, we wsi Łubence, kluczu Łomazkim, ekonomii Brzeskiey leżące, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem naszym przywileiem daiemy y konferuiemy. Wolen tedy y mocen będzie pomieniony urodzony Franciszek Rabczewski wzwyż mianowane włok 3 gruntu pustego ad vitae suae tempora trzymać, używać bez żadney ni od kogo przeszkody. Z których to włok trzech czynsz goły corocznie z każdey włoki po tynfów dwa, tudzież y hybernę, według dyspartymentu zwierzchności ekonomiczney, do skarbu naszego wypłacać powinien, nadto żadnych innych nie pełniąc powinności. Co my naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem nienaruszenię dotrzymać deklaruiemy y chcemy. Na co, dla lepszey wiary, ten przywiley ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 1-go miesiąca Lutego, roku Pańskiego MDCCLIX, panowania naszego XVI roku.

Augustus rex.

Te włoki trzy z gromadzkich wydzielone, redintegrari powinny.

1763 г.

35. Привилегія Августа III-го татарскому полковнику Бѣляку на 42 уволоки въ селѣ Кошолахъ.

Король Августъ III-й, желая наградить военныя заслуги вышепомянутаго полковника, оказанныя имъ ему и рѣчи-посполитой, а равно заохотить его къ службѣ и на будущее время, даетъ ему въ пожизненное владѣніе всю деревню Кошолы съ крестьянами, ихъ повинностями и доходами, съ обязательствомъ вносить установленный чиншъ и гиберны.

Въ примѣчаніи говорится, что деревня эта приноситъ доходу 4,000 тынфовъ.

Wieś Koszoty.

Cała w possesyi donatoryusza imci pana Bielaka pułkownika.

Przywiley. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem konfirmacyinym naszym, komu

o tym wiedzieć teraznieyszego y na potem będącego wieku ludziom należy. Iż maiąc zalecone przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, zasługi urodzonego Józefa Bielaka, pułkownika naszego tatarskiego, który w różnych okazyach woiennych przeciwko nieprzyiaciołom naszym z odwagą zdrowia y stratą fortun swoich własnych stawał, a chcąc go do dalszych usług naszych tym bardziey zachęcić, umyśliliśmy iemu przywiley nasz post fata urodzonego Cymbaia Barym Murzy-Rudnickiego, generała-maiora naszego, y Maryanny Achmatowiczowny, primi voti Ułanowey, pułkownikowey, secundi voti Rudnickiey nadany na wieś Koszoły włok czterdzieści cztery, a post fata urodzonego Stefana Horodeńskiego w teyże wsi włok dwie pomienionemu Józefowi Bielakowi, pułkownikowi naszemu tatarskiemu, y Urszuli z Łosiów Bielakowey, małżonce iego, konfirmować, stwierdzić y zmocnić, pomienioną wieś Koszoły włok czterdzieści sześć, w kluczu Łomazkim, ekonomii Brzeskiey, w woiewodztwie Brzeskim leżącą, nadaney konfirmować, iakoż ninieyszym listem konfirmacyinym, przywileiem naszym, daiemy y konferuiemy pomienioną wieś Koszoły z karczmą y morgami urodzonemu Józefowi Bielakowi, pułkownikowi, y Urszyli z Łosiów Bielakowey, małżonkom, ze wszystkiemi przynależytościami, siedliskami, chłopami, ich powinnościami, budynkami, lasami, zaroślami, łąkami, morgami, przydatkami z karczmy nic nie wyłączaiąc, iako wieś, włoki y morgi w sobie w granicach y miedzach zdawna zostaie. Wolni tedy y mocni pomienieni urodzeni Bielakowie, małżonkowie, pomienioną wieś Koszoły z karczmą w possesyi swey trzymać, dzierżeć y używać, pożytków wszelkich wynaydować, bez żadney ni odkogo przeszkody, aż do ostatniego obóyga życia kresu, tak iednak, aby czynsz do skarbu naszego corocznie tak, iako dawnieysi possesorowie, wnosili; hybernę zaś według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dyspartymentu punktualnie wypłacali. Obiecuiemy przy koncensie y przywileiu naszym konfirmacyinym narzeczoną wieś Koszoły służącym, wcale y nienaruszenie zachować, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego rzymskiego katolickiego wcale y nienaruszenie zachowuiąc. Co dla lepszey wiary y wagi ręką własną podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dat. w Warszawie, dnia XXIII miesiąca Marca, roku Pańskiego MDCCLXIII, panowania naszego XXX roku. Augustus rex.

Cała ta wieś integraliter w possesyi haeret imci pana Bielaka pułkownika, importuie na rok, według podania, tynfów 4,000.

1759—1757 г.

36. Три привиегіи Августа III-го на 49 уволокъ земли тремъ лицамъ въ селѣ Студянкѣ.

Комарацкому отданы 16 уволокъ за его заслуги, послѣ смерти прежнихъ пожизненныхъ владѣльцевъ; Азулевичу 8 уволокъ, а Романовскому 25 уволокъ; переданы онѣ въ потомственное владѣніе съ обязательствомъ нести военную службу и уплачивать узаконенныя повинности.

Wieś Studzianka.

Donatoryuszowie imci pan Komaracki włok 15, pan Azulewicz włok 33.

P r z y w i l e y imci pana Komarackiego.

August III, etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu o tem wiedzieć należy. Iż maiąc nam rekomendowane od wielu lat ustawicznie w różnych okazyach słyżby woienney rycerskie zasługi urodzonego Jana Komarackiego—porucznika półku naszego nadwornego kommendy urodzonego Bogusława Bronikowskiego—półkownika y ienerała-adiutanta naszego nam y rzeczypospolitey pełnione, którego chcąc do dalszych zachęcić usług y za zasłużone łaskę naszą królewską oświadczyć, umyśliliśmy onemu, iako y Salomei z Nielepców małżonce iego, włok 16 we wsi Studziance, w kluczu Łomazkim ekonomii naszey Brzeskiey leżące, po ostatnich legitimo iure possesorach zawakowane, do dyspozycyi naszey przypadłe y należące, dać y konferować, iako de facto ninieyszym listem przywileiem naszym pomienionym Komarackim małżonkom, daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą przerzeczoni wzwyż wyrażoni Komaraccy małżonkowie mianowane włok 16 w swoię obiąwszy possesyią ze wszystkiemi należytościami y przyległościami, zdawna należącemi, nic nie wyimyiąc, ani wyłączaiąc, ale tak iak zdawna te włoki w swoim ograniczeniu zostaią, y iak legitimi za przywileiem naszym possesores one trzymali, dzierżali y używali, z wszelkim zabudowaniem, polami, rolami, sianożęciami, poddanymi, czynszami, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich pożytków wynaydować, aż do ostatniego życia oboyga, lub która z nich dłużey żyć będzie kresu. Względem którego dożywocia płacić z tych włok czynsz do skarbu naszego zwykły, według ostatniego inwentarza przez kommisarzów naszych opisany, hybernę zaś y inne podatki według zwierzchności ekonomiczney corocznie wnosić powinni będą. Obiecuiemy też naszym y naiiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż tychże urodzonych Komarackich małżonkow od spokoyney possesyi tych włok nie oddalemy y nikomu mocy do oddalenia nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła rzymskiego-katolickiego nienaruszenie zostawuiąc. Na co dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia 30 Marca roku Pańskiego 1759, panowania naszego 29 roku. Augustus rex.

Cała ta wieś zostaie w possesyi wyrażonych possesorów,

Przywiley Pana Azulewicza. August III król etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem y konsensem naszym, komu o tem wiedzieć należy. Iż prezentowano nam przywileie od naiaśnieyszych antecessorów naszych, a naypierwiey nayiaśnieyszego świętey pamięci Jana III pod datą w Warszawie dnia 25 Marca roku 1681 na imię Adama Korsackiego — towarzysza chorągwi usarskiey, starosty naszego Łuckiego, drugi konfirmacyiny od nayiaśnieyszego ś. p. Augusta wtórego pod datą wBreściu dnia 2 grudnia roku 1698, post fata urodzonego Adama Ułana Korsackiego na urodzonego Dawida y Felicyanny z Romanowskich: 1-mo Korsaki, 2-o Ułanów małżonków y Alexandra Ułana, na urodzonego niegdy Adama Korsackiego syna; trzeci tegoż nayiasnieyszego Augusta wtórego pod datą w Warszawie dnia 3 marca roku 1731 na urodzonego Michała Ułana Łosteyskiego y Zuzannie z Krzeczowskich małżonków y sukcessorom ich służące; a my, maiąc na wierne usługi nam y rzeczy-pospolitey przez urodzonego Alexandra Azulewicza—rotmistrza naszego Tatarskiego świadczone, pozwoliśmy y ninieyszym przywileiem konsensem naszym pozwalamy, post fata urodzonego Michała Ułana Łosteyskiego, urodzoney Zuzannie z Krzeczowskich, przerzeczonego Michała Ułana żonie y tegoż Michała Ułana Łosteyskiego pochodzącym successorom, adpraesens Mustafowey Ułanowey ustąpić y wlewek prawny uczynić na włok ośm, w ekonomii Brzeskiey, kluczu Łomazkim, we wsi Studziance leżące, na osoby urodzonego Alexandra y Felicyanny z Baranowskich Azulewiczów—rotmistrzów naszych Tatarskich y successorów ich. Którzy wolni y mocni będą, obiąwszy te włok ośm cum omnibus attinentiis et pertinentiis rządzić się y wszelkie pożytki wynaydować, z płaceniem iednak czynszu do skarbu naszego z każdey włoki co rok po złotych dwa, do żadnych inszych ekonomicznych nie należąc rozpisów, iako to hybern, od których wiecznie podług dawnych przywileiów uwalniamy. Oprócz służby woienney w porządnym poczcie y munderunku, ile się do tego okazyia poda, y gdy przez nas y successorów naszych ordynansem iakim, albo uniwersałem, tenże urodzony Alexander Azulewicz y iego successorowie zawołani y obwieszczeni będą, zawsze gdy im rozkazano będzie, wiecznemi czasy aby odprawowali, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego katolickiego w całości zachowuiąc. Na co się dla lepszey wagi ręką naszą podpisawszy pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia XIX miesiąca lutego roku Pańskiego MDCCLVII panowania naszego XXIV roku..

Augustus rex.

Przywiley drugi tegoż. August III etc. Oznaymuiemy tym listem naszym y konsensem wszem wobec y każdemu zosobna komu o tem wiedzieć należy. Iż produkowano nam przywileie, pierwszy od naiaśnieyszego świętey pamięci Jana III, antecessora naszego, pod datą w Grodnie 12 marca roku 1679, urodzonemu niegdy Samuelowi Romanowskiemu—rotmistrzowi naszemu Tatarskiemu, żonie y successorom ich; drugi konfirmacyiny od nayiaśnieyzzego Augusta wtórego pod datą w Warszawie dnia 12 maia roku 1698 na osoby urodzonego Cymbaia Murzy—rotmistrza naszego Tatarskiego y Reginy Kińskiey małżonków, trzeci od nas w Schowie dnia 21 maia roku Pańskiego 1742 urodzoney Reginie, 1-mo urodzonego niegdy Samuela Romanowskiego, 2-o Cymbaia Murzy, 3-tio Benedykta Alexan-

drowicza, ultimo ad praesens voto Dawida Lisowskiego, rotmistrzów naszych Tatarskich, wdowie, na ustąpienie włok № 25 we wsi Studziance, na osoby urodzonego Eliasza Łowczyckiego—porucznika y żony iego służące. Teraz zaś za rekomendacyą ww. hetmanów obóyga narodów naszych, wiernie y statecznie usługi urodzonego Alexandra Azulewicza, rotmistrza naszego Tatarskiego y Felicyanny z Baranowskich małżonków zalecone nam, pozwoliliśmy y ninieyszym listem przywileiem y konsensem naszym pozwalamy, salvo iure colonorum służącego urodzonemu Eliaszowi Łowczyckiemu—porucznikowi naszemu Tatarskiemu y Maryannie z Woyniczów, małżonków, ustąpić y wlewek prawny yczynić na też włok № 25 spełna, we wsi Studziance w ekonomii naszey Brzeskiey kluczu Łomazkim leżące, in personas urodzonego Alexandra Azulewicza—rotmistrza naszego Tatarskiego y Felicyanny z Baranowskich, małżonków, y ich, podług prawa lennego, successorów. Którzy to urodzeni Azulewiczowie wolni y mocni będą, obiąwszy te włok № 25 cum omnibus attinentiis et pertinentis, rządzić się y wszelkie sobie pożytki wynaydować wraz z successorami swoiemi. Im samym y succesorom ich wnosić należy czynszu, według ostatniego przywileiu od nas danego, do skarbu naszego z włoki po złotych dwa, a do żadnych innych ekonomicznych nienależąc rozpisów, iako to: hybern etc, od których wiecznie uwalniamy, krom służby woienney w rotmistrzowskim poczcie y munderunku; tak urodzony Azulewicz sam, wraz z kompanią swoią, iako y potomkowie iego, na każdą usługę, czyli okazią woienną, za uniwersałem lub ordynansym naszym, y naiaśnieyszych successorów naszych według przywileiu locationis dawnego, odprawowali, prawa nasze etc. Datum w Warszawie, dnia XIX Lutego, roku Pańskiego MDCCLVII, panowania naszego XXIV roku. Augustus rex.

1658 г.

37. Подтвердительная привилегія короля Яна-Казиміра Гущанской и Тучнянской шляхтѣ на земли и льготы.

Шляхта, жившая въ этихъ деревняхъ, еще со временъ короля Стефана Баторія получила земли съ обязательствомъ нести военную службу, т. е. съ 4-хъ уволокъ давать лошадь и вооруженнаго пахолка (крестьянина) или же уплачивать ежегодно чиншъ въ размѣрахъ 1 копы и 6 литовскихъ грошей съ уволоки. Другіе короли Владиславъ IV-й и Сигизмундъ III-й уволили эту шляхту отъ уплаты корчемныхъ арендъ. При королѣ Янѣ-Казимірѣ козаки уничтожили эти привилегіи; вслѣдствіе этого Янъ-Казиміръ и подтверждаетъ имъ ихъ прежнія привилегіи съ требованіемъ, чтобы шляхта не смѣла продавать своихъ земель плебеямъ, какъ свою собственность; въ противномъ-же случаѣ покупатель крестьянинъ обязанъ будетъ платить по 12 зл. съ уволоки.

Wsie dwie Hoszcza y Tuczna.

Obie zostaią w possesyi donatoryuszów szlachty różney.

Przywiley. Jan Kazimierz, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym każdemu, komu to wie-

dzieć należy. Pokładany był przed nami przywiley ś. p. króla imci Władysława czwartego, pana brata naszego, na pargaminie pisany, de data w Krakowie na seymie walnym koronacyinym, roku 1633, Marca 11 dnia dany, ręką tegoż króla imci podpisany, którym w. Krzysztofa Przemyckiego, Woyciecha Czarnkowskiego, Pawła Trzebickiego y Woyciecha Rudzkiego, szlachtę w siołach Hoszczy y Tuczney, do ekonomii Brzeskiey należących, mieszkaiących, zachowuie według przywileiów nayiaśnieyszych królów, antecessorów naszych, mianowicie: wprzód króla imci Stefana, pod datą w Warszawie, roku 1680, miesiąca Stycznia 30 dnia, a potem ś. p. króla imci Zygmunta trzeciego, pana y oyca naszego, także pod datą w Warszawie, roku 1613, Marca 26, przy prawach wyżey pomienioney szlachcie y innych siołach Tuczney y Hoszczy na włok 139, od króla imci Zygmunta Augusta przez sprawcę na ówczas starostwa Brzeskiego godney pamięci Dmitra Sapiehę, z rozkazania tegoż króla imci nadanych, w dzierżeniu ich będących. Z których to włok szlachta pomieniona y inna na nich mieszkaiąca, do takowey pełnienia powinności obowiązana, że za uniwersałem naszym na woynę iechać y stawiać ze czterech włok konia iednego z pochołkiem zbroyno powinna; a którego by roku na woynie nie byli, tedy iako z gruntu przepadłego wedle ustawy rewizorskiey po kopie y po sześciu groszy czynszu dorocznego z każdey włoki płacić maią; a nadto żadnych innych nie czyniąc powinności, y podatków nie daiąc. Który przywiley naruszony y od kozaków podczas inkursyi woiewództwa Brzeskiego kozackiey na części porznięty. Doniesiona nam zatym iest imieniem wszystkiey szlachty, w mianowanych wsiach mieszkaiącey, prozba, abyśmy te przywileia powagą naszą królewską stwierdzili y onych przy tych włokach y powinnościach zachowali; a nadto z osobliwey łaski naszey królewskiey od płacenia arendy karczemney do dworu Łomazkiego onych wiecznemi czasy uwolnili, także do wybierania czynszów, do skarbu naszego należących, starszych między sobą obrać pozwolili, y względem prac tym, którzy czynsze wybierać będą, wolną włokę iedną w każdey wsi, która na to naznaczona będzie, od czynszu y wszystkich innych ciężarów uczynili. My tedy, do prozby imieniem innych wyniesioney łaskawie się skłoniwszy, pomienione królów ichmościów przywileie we wszystkich punktach, kondycyach, klauzulach y paragrafach stwierdzamy, zmacniamy y approbuiemy, y przy zupełney mocy tym listem naszym zachowuiemy. A nadto z osobliwszey łaski naszey królewskiey pomienioną szlachtę, we wsi Tuczny y Hoszczy mieszkaiącą, wszystkę od płacenia arendy karczemney do dworu Łomazkiego wiecznemi czasy uwalniamy, y dla lepszego wybierania czynszów, do skarbu naszego należących, porządku starszych im na to obierać między sobą pozwalamy, którzy wybrawszy zupełnie do dworu Łomazkiego czynsze naydaley za tydzień po ś. Marcinie oddawać powinni będą; względem którey ich prace w każdey wsi zosobna włokę od czynszu y wszelkich innych ciężarów tych tylko, którzy do wybierania czynszów obrani będą, uwalniamy. A że szlachta, w mianowanych wsiach mieszkaiąca, dobra na ziemiańskiey wolności, na takoweyże włoki prostego stanu y kondycyi ludziom przedawać zwykli, tedy waruiemy teraźnieyszym przywileiem naszym, aby dóbr tych, które na wolnościach oni szlacheckich, od nayiaśnieyszych antecessorów naszych nadane, sobie maią, in praejudicium praw sobie

służących, plebeac conditionis ludziom nie przedawali, y do zażywania takowych wolności, cum abusu praw swoich, onych nie przypuszczali. A ieżeliby chłop kupnym albo innym sposobem iakowym kolwiek tych dóbr od daty teraźnieyszego przywileiu naszego nabył, tedy nie na ziemskiey powinności, ani płacić po kopie groszy sześciu ma z włoki, albo dobra trzymać, ale po złotych dwunastu z włoki płacić powinien będzie. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Poznaniu, dnia 2 Maia, roku Pańskiego 1658, panowania naszego polskiego 10, szwedzkiego 11 roku.

Jan-Kazimierz król.

1680 г.

38. Коммиссарское постановленіе объ отдачѣ деревни Висковъ шляхтѣ, съ обязательствомъ уплачивать чиншъ и нести военную службу.

Въ постановленіи говорится, что деревня эта была прежде заселена путными и панцырными боярами; по уничтоженіи ихъ Венграми, козаками и Москвой, деревня опустѣла. Тогда собрались сюда съ разныхъ мѣстъ земляне королевскіе и стали заселять ее вновь. Во время посѣщенія коммиссаровъ, эти земяне заявили, что они готовы отбывать военныя повинности и уплачивать съ уволоки по 10 зл. чиншу. Коммиссары нашли ихъ предложенія весьма выгодными для государства и составили постановленіе въ ихъ видахъ, уравнявши ихъ въ правахъ съ Гощанской и Тучнянской шляхтою и подчинивши въ судебныхъ дѣлахъ Ломазскому двору. Позднѣйшіе короли подтвердили это постановленіе.

Wieś Wiski.

Cała w possesyi donatoryuszów szlachty różney.

Prawo. Wieś Wiski włok 12. W tey wsi, iako świadczą inkwizycyie y dekreta dawne, na tych włokach siedzieli boiarowie na gołym czynszu, a podczas inkursyi woienney od Węgier, kozaków y Moskwy, ta wieś od nieprzyiaciół wycięta y spalona została; a gdy iuż żadnego kolona nie miała, tedy urodzona szlachta, ziemianie iego królewskiey mości, z różnych mieysc na tych włokach posiadali, y czynsz według dawnych zwyczaiów z włoki po złotych dziesięć płacili. Z woli y rozkazania iego królewskiey mości, pana naszego miłościwego, gdyśmy generalną rewizyą naszą kommisarską w ekonomii Brzeskiey, kluczu Łomazskim odprawowali, suplikowali nam urodzona szlachta. ziemianie iego królewskiey mości, którzy tu osiedli po zruynowaniu nieprzyiacielskim te włoki y sioło, Wiski nazwane, aby adinstar ziemianów y obywatelów o granicę iego królewskiey mości Tuczniańskich y Hoszczańskich używali wolności swoich szlacheckich, przy którey suplice pokazywali nam przywileie nayiaśnieyszych królów ichmościów, iako w dekrecie naszym kommissarskim opisane są. My tedy, generalni iego królewskiey mości kommissarze, nie widząc znaczney uymy skarbowi i. k. mości, owszem aukcyą, gdy się służbą woienną ta szlachta służyć podięli y tenże czynsz płacić, co przed zniesieniem nieprzyia-

cielskim dawali kolonowie Wiszczeńscy, pomienionych urodzonych szlachtę, obywatelów wsi Wisków, przy wolnościach onych szlacheckich, w przywileiach nayiaśnieyszych królów ichmościów nadanych zachowuiemy powagą naszą y zwierzchnością kommisarską, przyłączaiąc do wsi Hoszczy y Tuczny, aby we wszystkich sprawach, rekognicyach, prawach, wolnościach y zapisach wespół z szlachtą obywatelami Hoszczańskiemi y Tuczniańskiemi, we dworze Łomazskim przed podstaroścím roczkami się sądzili y przy wolnościach swych zostawali; czynszu gołego, iak dawali po złotych 10 z włoki, tak y od teraźnieyszey rewizyi naszey kommisarskiey do skarbu i. k. mości oddawać powinni na ś. Marcin; od innych powinności wszelkich, osobliwie składek wieyskich y całey włości klucza Łomazkiego, ani wpisnego pociągani być nie maią. A że się sama szlachta, ziemianie i. k. mości, z tym poddali, aby królowi i. k. mości, panu naszemu miłościwemu, pospolite ruszenie służyli; tedy, gdy iuż pospolite ruszenie służyć będą, czynszu do skarbu naszego z tych włok oddawać nie będą, ale żołnierza z dobrym rynsztunkiem, na koniach dobrych y wozem naładowanym, z 10 włok iednego wystawić powinni, lub do boku i. k. mości, lub gdzie będzie wola wyrazna i. k. mości, osobliwie iednak do wyprawy woiewództwa Brzeskiego, czegośmy im wszystkiego pozwolili do woli y łaski iego królewskiey mości. Którą ustawę rękami naszemi y pieczęciami stwierdzamy. Pisan w Łomazach, roku 1680, dnia 11 Lutego. Piotr z Wielkiego Rylska Rylski—kanonik Wrocławski, proboszcz Lubelski, kommisarz i. k. mości; Abram Konstanty Gołuchowski — stolnik Mielnicki, kommisarz; Mikołay Jan Buyno—łowczy Liwski, kommisarz i. k. mości.

Tego prawa iest approbata od ś. p. króla Jana trzeciego — sub die 22 Martii, 1681 anno.

Augusta wtórego sub die 25 Februarii 1720, z uwolnieniem ich, aby sądowi dworu Łomazskiego nie byli podlegli, ale w grodzie Brzeskim sądzili się. Wyprawę nie ad latus regium, ale do pospolitego ruszenia w woiewództwo swoie wysyłali, czynsze samemu podskarbiemu nadwornemu oddawali. Tego wszystkiego powtórnie zaszła approbata od króla imci Augusta trzeciego, sub die 22 Aprilis anno 1763.

Te wsi trzy Hoszcza, Tuczna, Wiski, całe z ich pożytkami y karczemną propinacyą zostaią w possesyi różney szlachty, których przywileie resolitioni relinquantur.

1739 г.

39. Привилегія Августа III-го ксендзамъ іезуитамъ на 5 уволокъ земли въ Гротовкѣ.

Король Августъ III, движимый ревностію къ распространенію римско-католической вѣры въ средѣ простаго народа, даетъ Коднецскимъ іезуитамъ привилегію на 5 утолокъ земли въ вышепомянутомъ урочищѣ Гротовкѣ съ тѣмъ, чтобы они просвѣщали темный народъ въ римской вѣрѣ.

Uroczyszcze Grotowka.

W possesyi wielmożnych księży iezuitów Kodeńskich.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym przywileiem, komu o tym

wiedzieć należy. Iż maiąc pro primo obiecto szczęśliwego panowania naszego propagationem chwały Pana Boga, per quem reges regnant, mianowicie in erudiendo rudi populo w artykułach wiary świętey katolickiey rzymskiey, nie chcemy uniknąć takowych libertatis nostrae okazyi, któreby potrzebuiącym duszom chrześciańskim duchowne alimentum, naszey zaś orthodoxae in aras pietatis oświadczyły documentum: przeto na prożbę panów rad naszych, przy boku naszym rezyduiących, łatwośmy się skłonili do tego, abyśmy mogli szczupłey de novo fundacyi missyi Kodeńskiey societatis Jesu de facultatibus, od Pana Boga nam powierzonych, munificentia nostra subvenire. Jakoż ninieyszym listem przywileiem naszym, póki nas opatrzność Boska in vivis conserwować będzie, włok pięć pustych, Grotowka nazwanych, według dawnieyszego y teraz będącego ograniczenia, w ekonomii Brzeskiey kluczu Łomazkim leżące, w possesyi zaś urodzonego Jozefa Kosmowskiego, hic ex nunc zostaiące, oycom iezuitom missyi Kodeńskiey nadaiemy y konferuiemy, salva moderni possesoris advitalitate lub mediante ninieyszego przywileiu konsensu naszego libera eiusdem in rem pomienioney missyi Kodeńscy societatis Jesu cessione, zalecaiąc nayiaśnieyszym sukcessorom naszym królom polskim, y tego się po ich pobożności spodziewaiąc, że hunc zeli nostri actum nie tylko naruszyć nie zechcą, ale owszem augebunt beneficia ulteriora, ku tymże oycom missyonarzom Kodeńskim societatis Jesu, conserwuiąc ich przy nadaniu naszym. Vicissim obliguiemy tych missyonarzów Kodeńskich, pro tempore existenti, aby respectu hujus beneficii cztery missye corocznie odprawowali w pobliższey wsi naszey Hoszcza nazwaney, in erudiendo populo w artykułach wiary świętey, czego na tamtym mieyscu ruditas poddanych naszych potrzebuie. Moc zatym ninieyszego listu przywileiu nadania naszego, ww. oo. missyonarze Kodeńscy societatis Jesu pomienione włok pięć, Grotowka nazwane, w dawnym ograniczeniu zostaiące, iako modernus trzyma tenutarius, z polami, gruntami etc. ze wszystkimi in genere et specie przynależytościami, do tych włok należącemi, y z wolnym poddanych osadzeniem, modo et tempore supra expresso per officium intromissione w swoią obiąć possesyą, one trzymać, zażywać y wszelkich pożytków wynaydować wolni y mocni będą, żadney nam ztąd nie pełniąc powinności, ani też czynszów, lub cujuscunque nominis do skarbu naszego daninom nie podlegaiąc, owszem urodzonym administratorom ekonomii naszey Brzeskiey teraz y napotem będącym pilnie zalecamy y serio przykazuiemy, ażeby w spokoyney oyców iezuitów pomienionych włok possesyi naymnieyszey prepedycyi nie czynili, dla łaski naszey królewskiey. Na co dla lepszey wiary y wagi ten przywiley ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia 10 Lutego roku 1739, panowania naszego VI roku. Augustus rex.

———

To uroczyszcze było ultimate w possesyi Kosmowskiego, post cujus decessum primitive exportowany ten przywiley z przyłączeniem do fundacyi oycom iezuitom Kodeńskim, contextus iego edocebit possesionis habilitatem.

1531 и 1551 г.

40. Двѣ привилегіи мѣстечку Войнѣ на магдебургскія права, одинъ Сигизмунда стараго, а другой Сигизмунда Августа.

Въ первой привилегіи Сигизмундъ (I, старый) даетъ Воинскимъ мѣщанамъ магдебургскія права, такія же какъ и г. Брестю; разрѣшаетъ имъ пользоваться безпошлиннымъ корчемствомъ и проѣздомъ чрезъ гребли. Повинности съ мѣщанъ назначены слѣдующія: съ полуволоки 7 грошей; съ 4-хъ солянокъ солоду 3 гроша; съ огородовъ 6 грошей; ремесленники обязываются платить войту и радцамъ *въ сухіе дни* по *) полугрошу.

Во второй привилегіи король Сигизмундъ Августъ присоединяетъ къ прежнимъ льготамъ еще новыя: даетъ гербъ (изображеніе рака) печать, еженедѣльные торговые дни и ярмарки.

KLUCZ WOHYNSKI.

Miasto Wohyń.

Przywiley pierwszy. Zygmunt z łaski Bożey król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym, kto nań spoyrzy albo czytaiący usłyszy, teraznieyszym y na potem będącym, komu to potrzeba będzie wiedzieć. Bili nam czołem woyt y mieszczanie wszyscy miasta Wohyńskiego o to, iżeśmo kazali ich tak w Wohyniu osadzić na włokach y list nasz na to im dali y rozkazaliśmy z nich płacą na nas wybierać od trzech półwłoczków po dwudziestu groszy y po kokoszy y po dziesięciu iaiec, a po pół korca owsu, ze dwuch półwłoczków czternaście groszy, a z iednego półwłoczka siedem groszy; a kto półwłoczków niema, na małych ogrodach mieszka, z takowych domów po sześciu groszy. Jakośmy obiecali, prawa magdeburskie im dać, czymby się oni rządzić imieli y sprawować, a oni tymi czasy powiedzieli przed nami, iż tak w Wohyniu iuż miasto osiadło, a oni nie maiąc u siebie prawo, czymby się rządzić mieli y sprawować, y bili nam czołem, abyśmy im to prawo magdeburskie wydali, tak też my z łaski naszey, na ich czołobicie to uczynili y to prawo niemieckie magdeburskie im dali. I iuż oni od tego czasu tym magdeburskim maią rządzić się y sprawować, tak iako w mieście naszym Brzeskim mieszczanie sprawuią się, y we wszystkich tych członkach y artykułach maią bydź zachowani, iako na to prawo magdeburgskie należy. I maią woyt z burmistrzami y raycami wszystkich mieszczan sądzić y skazować tym prawem magdeburgskim, a żaden z nich nie ma z tego prawa nigdzie się odzywać, a urząd nasz Wohyński niema mieszczan spraw ich przed sobą stanowić y ich sądzić, ani przesądów y win żadnych z nich brać. A co się tknie płacy naszey, maią one nam na każdy rok oddawać z tych półwłoczków czternaście groszy, a z iednego półwłoczka siedm groszy; a kto półwłoczków niema, lecz na małych ogrodach mieszka, z takowych domów po sześciu groszy, a więcey nad to nie maią oddawać. A browary maią mieszczanie po mieście wolne mieć, y od cztech solanek słodu maią nam po trzy grosze, a woyt z raycami maią słody

*) Подъ именемъ сухіе дни (suchedni), извѣстные въ католической церкви подъ названіемъ—Quatuor tempora, разумѣется сухоядение въ середу, пятницу и субботу, которое бываетъ четыре раза въ году.

wymierzać; a z budek płat maią też w każdy rok na dwór nasz dawać; a im y miastu przydaliśmy kadki pomienione. A z karczem swych kapszczyzny nie maią dawać. A k temu im tam w tym mieście naszym targować dobrowolnie bez żadnego myta. A drzewo na budowanie y potrzeby wszystkie domowe maią z puszczy naszey do domów, łubu y łyka brać dobrowolnie, y gdzieby tylko bez szkody było łanów naszych, pastwę na bydło swoie po dubrowach mieć y siano kosić, y ryby za młynem naszym ma każdy na siebie łowić w rzece y bydła swoie w stawie poić. A ieżdżące przez grobele, oni sami, mieszczanie, którzy będą w tym mieście mieszkali, nie maią myta płacić. A pomierne z korców y solanek im przydali. A rzemiesnicy wszyscy, którzy będą w tym mieście mieszkali y piekarze, ci maią woytom y raycom na suchedni po półgrosza dawać, iako y w innych miastach naszych obyczay iest. I iuż ci mieszczanie nasi Woynscy maią we wszystkich punktach spokoynie, nieporuszenie, na wieczne czasy zachowane bydź. A urząd nasz Wohyński mimo ten przywiley nasz żadney ciężkości im czynić, ani płaty podwyższać nie ma. A na mocność tego y pieczęć naszą kazaliśmy przywiesić do tego listu naszego. Pisan w Krakowie roku Pańskiego 1531 miesiąca Julii 26 dnia, indicta 4-go. Zygmunt król.

Przywiley drugi. Zygmunt August etc. Czyniemy wiadomo tym listem naszym, kto nań spoyrzy albo czytaiący usłyszy, teraznieyszym y na potem będącym, komu będzie potrzeba tego wiedzieć. Które miasto nasze Wohyńskie w starostwie Brzeskim, iuż nie od małego czasu iest osadzone, gdzie oyciec nasz, świętey pamieci Zygmunt król imć prawo niemieckie magdeburskie y przy nim inne rzeczy y pożytki temu miastu nadać y przywileiować raczył, czego potenczas używaią wszyscy mieszczanie onego miasta Wohyńskiego. I bili nam czołem, abyśmy ku tym wolnościom y pożytkom ich mieyskim przydali ieszcze temu miastu herb, pieczęć mieyską, czymby oni, pod tym prawem magdeburskim siedząc, pieczętować się mieli, y ktemu dla zapomożenia ich, iarmark w rok y targi na każdy tydzień im nadali y ustanowili. A tak my chcąc miasto to Wohyńskie y wszystkich poddanych naszych tam mieszkaiących, ku większemu pomnożeniu pożytków ich przywieść y tym ich zapomoc, z łaski naszey królewskiey to uczynić, pieczęć mieyską, herb, nazwany rak, miastu Wohyniowi daliśmy, y tym listem naszym daiemy, y targi w każdy rok na dzień świętego Krzyża, y targi każdey niedzieli w sobotę tam bydź ustanawiamy. Woyt, burmistrze, rayce y wszystek urząd mieyski ten herb trzymać y na wszystkich listach w sprawach y potrzebach mieyskich sprawowanych pieczętować się y we wszystkich potrzebach mieyskich tego herbu utrzymować y używać. Także wolno będzie na ten iarmark do onego miasta Wohyńskiego, w tenże dzień naznaczony świętego Krzyża, kupcom państw naszych y cudzoziemców wszystkich postronnych państw ze wszystkiemi towarami przyieżdżać y onymi kupczyć, targować y przedawać, we wszystkim tak się sprawuiąc, iako y w innych miastach naszych obyczay takowych iarmarków zachowuie się; tak też y targi na dzień subotni na każdy tydzień maią bydź wolne na wszystkie kupiectwa towarów y innych rzeczy iezdnym, kto tam przyiezdżać będzie; a na możność tego y pieczęć naszą kazaliśmy przycisnąć do tego naszego listu. Pisan w Piotrko-

wie roku Pańskiego 1555 miesiąca Junia 18 dnia. Sigismundus Augustus rex.

Na te dwa przywileie, in quantum iuris est, zaszły konfirmacye od nayiaśnieyszych królów polskich Zygmunta III, Władysława IV, Jana Kazimierza, Michała króla, Jana trzeciego, Augusta wtórego.

1748 г.

41. Привилегія Августа III-го Краевскому на 6 ув. въ селѣ Рудномъ.

Король Августъ позволяетъ Киркорамъ отказаться отъ владѣемыхъ ими 7 уволокъ въ пользу Краевскаго. Этому послѣднему онѣ передаются на общихъ основаніяхъ донативы.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти, какъ крестьянскія, должны быть возвращены имъ обратно.

Wieś Rudno.

Donatoryusz pan Kraiewski ma włok 7.

Przywiley. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iżeśmy pozwolili y ninieyszym listem, konsensem naszym, pozwalamy z prawa dożywotniego, które służy urodzonym Adamowi y Jadwidze Kirkorom, małżonkom, na włok sześć we wsi Rudnie, kluczu Wohyńskim, ekonomii naszey Brzeskiey leżących, zrzec się, ustąpić y wlewek prawny coram actis quibusvis authenticis uczynić, in personas urodzonych Benedykta y Katarzyny Kraiewskich małżonków. Vigore którego wlewku prawnie uczynionego za teraźnieyszym listem, konsensem naszym, wolni y mocni będą urodzeni Kraiewscy, małżonkowie, pomienione włok sześć, w swoią obiąwszy possesyią, z poddanemi y powinnościami ich, et cum omnibus attinentiis et pertinentiis, tak iako przeszli antecessorowie trzymali, trzymać, dzierżeć ad extrema vitae eorum tempora, y wszelkich bez uymy intrat skarbu naszego wynaydować sposobów; względem którego dożywocia z pomienionych włok sześciu, czynsz goły, corocznie z każdey włoki po tynfów dwa, tudzież hybernę y inne według dyspartymentu zwierzchności ekonomiczney do skarbu naszego, y podatki publiczne do skarbu rzeczy-pospolitey wypłacać powinni będą; innych żadnych nadto nie pełniąc powinności. Co naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem nienaruszenie deklaruiemy. Na co, dla większey wagi, ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 8 Augusta, roku MDCCXLVIII, panowania naszego XV roku. Augustus rex.

Przywiley ten otrzymany inordinate, bo sub advitalitio et sine cessione żyiącey Ilmerowey, grunt zaś iest gromadzki, y w środku wsi leżący, reintegrari powinien, z chęcią gromady, szczupłość gruntów maiącey, posiedlony będzie.

Wieś Ossowa.

Donatoryusz pan Montusz ma włok № 7, na które in absentia sui prawa nie pokazał.

Te włoki z środku gruntów gromadzkich wydzielone, wielką poddaństwu, dla szczupłości w siedzibie, przynoszą krzywdę.

1754 г.

42. Привилегія короля Августа III-го Крижановскому на 2 уволоки земли въ селѣ Королебродѣ.

Король Августъ III-й позволяетъ пожизненному владѣльцу Ячевичу отречься отъ своего права на 2 уволоки въ вышепомянутомъ селѣ въ пользу Крижановскихъ.

Въ примѣчаніи значится, что уволоки эти отрѣзаны отъ крестьянскихъ и возвращеніе ихъ моглобы принести крестьянамъ большую пользу, такъ какъ у нихъ земель очень мало.

Wieś Krolombrod.

Donatoryusz imci pan Krzyżanowski ma włok № 2.

Prawo. August III z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu o tem wiedzieć będzie należało. Iż pozwoliliśmy y pozwalamy successorom niegdy uczciwego Naumana Jaczewicza — młynarza, aby mogli ze wszystkiego prawa swego, które im na włok dwie y morgów ośm w kluczu Wohyńskim, we wsi Krolombrodzie nazwaney, w ekonomii Brzeskiey leżących, służy y należy, zrzec się, y onego wlewek na osoby szlachetnych Michała Krzyżanowskiego y Joanny z Czerniewskich, małżonki iego, które to zrzeczenie się y wlewek, iak prędko przed aktami iakiemikolwiek urzędowemi, zeznane y uczynione będzie, my to zrzeczenie się y wlewek za ważny przyznamy iako ten, który za ninieyszym konsensem naszym uczyniony będzie. Według którego zrzecenia się y wlewku, iako y konsensu teraznieyszego naszego, przerzeczeni szlachetni Krzyżanowscy, małżonkowie, mianowane włoki dwie y ośm morgów w swoią obiąwszy possesyę ze wszystkiemi budynkami, przynależytościami, zdawna należącemi, zgoła iako też włoki ostatni possesorowie successorowie przerzeczeni trzymali, używali y dzierżeli, tak pomienieni szlachetni Krzyżanowscy małżonkowie, oboie trzymać, używać y dzierżeć do ostatniego życia swego kresu będą, urzędem którego dożywocia czynsz zwyczayny, iaki immediati possesores, successores płacili, corocznie płacić będą, prawa nasze królewskie rzeczy-pospolitey y kościoła katolickiego nie poruszenie zachowuiąc. Na co dla lepszey wiary y wagi ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia IV miesiąca Pazdziernika roku Pańskiego MDCCLIV panowania naszego XXI roku.

Augustus rex.

Włoki z gromadzkich wydane, w szczupłości gruntów ich teraznieyszey mocną pomoc przywrócenie ich uczyni poddanym.

1763 г.

43. Привилегія короля Августа III Онихимовскому на 8 ув. земли въ с. Воронцѣ.

Король Августъ III, позволяетъ Мѣреевскому отречься отъ владѣемыхъ имъ уволокъ въ селѣ Воронцѣ въ пользу новаго пожизненнаго владѣльца Онихимовскаго.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти находятся среди крестьянскихъ подѣловъ и должны быть возвращены обратно крестьянамъ.

Wieś Woroniec.

Donataryusz imci pan Onichimowski ma włok 8.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem, konsensem naszym, wszem wobec y każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, yżeśmy pozwolili, dopuścili, iakoż ninieyszym listem przywileiem konsensem naszym pozwalamy y dopuszczamy urodzonemu Janowi Mierzeiewskiemu, aby mógł prawa swego dożywotniego na grunta włok ośm we wsi Woroncu, w kluczu Wohyńskim, w ekonomii naszey Brzeskiey leżące, sobie służącego, zrzec się, ustąpić y wlewek prawny in personas urodzonych Franciszka y Apolonii z Korzeniewskich Onichimowskich, małżonków, uczynić, który to wlewek, alias cessyia, skoro prawnie uczyniona y przed aktami authentycznemi zeznana będzie, my ią za ważną mieć deklaruiemy, iako tę, która prawie konsensu nostro staniesię. Mocą tedy takowey cessyi, uczynioney y zeznaney, a powagą ninieyszego listu przywileiu konsensu naszego ztwierdzoney, wolni będą urodzeni Franciszek y Apolonia z Korzeniewskich Onichimowscy, małżonkowie wspomnione włok ośm we wsi Worońcu sytuowane, ze wszystkim, iak się w dawney znayduią cyrkumferencyi y iak teraźnieyszy używa donataryusz, zgoła nic nie excypuiąc, ani wyłączaiąc, w swoią obiąwszy possesyą trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich ad libitum sui wynaydować pożytków aż do ostatniego życia obóyga kresu, płacąc corocznie do skarbu naszego czynsz y inne podatki ad obloquentiam inwentarza. Obiecuiemy przytym naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż rzeczonych urodzonych Onichimowskich małżonków od possesyi takowych włok nie oddalemy, y mocy oddalenia nikomu nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi praestabunt. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia XXIX miesiąca Marca, roku Pańskiego MDCCLXIII, panowania naszego XXIX roku.

Augustus rex.

Te włoki mocno między gromadzkiemi pomieszane redintegrari powinny, kóre z uszczerbkiem poddanych hucsque possidet.

1760 г.

44. Привилегія короля Августа III Воротыницкому на 4 уволоки въ Сельцѣ.

При ревизіи мѣщане г. Кобриня не представили своихъ привилегій; точно также не представилъ никакихъ документовъ на влавѣніе $3\frac{1}{2}$ уволоками въ Лехатахъ и лѣсничій Кобринскаго лѣсничества. Ревизоры замѣчаютъ, что эти $3\frac{1}{2}$ уволоки очень удалены отъ лѣсничества и вмѣсто ихъ слѣдуетъ отвести лѣсничему землю въ другомъ мѣстѣ. Что касается 4-хъ уволокъ въ Сельцѣ то по замѣчанію тѣхъ же ревизоровъ онѣ какъ крестьянскія, и должны принадлежать крестьянамъ.

EKONOMIA KOBRYŃSKA.

KLUCZ KOBRYŃSKI.

Miasto Kobryń.

Dla agituiącey się prywatney kommissyi skarbowey w Grodnie, będąc wokowani mieszczanie cum iuribus suis, tam na tenczas przytomni, przywileiów swoich nie produkowali.

Wieś Lechaty włok 3. Wieś Koziszcze włok ½.

W tych dwóch wsiach leśniczy te włok $3\frac{1}{2}$ in possesione trzyma, lecz na nie z żadnym nie popisał się prawem, włoki te originaliter do leśniczego Kobryńskiego należeć powinny dotąd od Czachca zażywane były; dla odległości zaś puszczy bez potrzebnie zażywane. Leśniczemu zaś grunt Jocykowski pod wsią Stryiami naysposobnieyszy wydzielony bydź ad custodiam puszczy powinien, a te włoki redintegrari gromadzie.

Wieś Sielce.

Donatoryusz imć pan Worotynicki ma włok 4.

Prawo. August III z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy, iż my, maiąc wzgląd na zasługi urodzonego Andrzeia Worotyńskiego, nam przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, rekomendowane, umyśliliśmy iemu y małżonce iego urodzoney Maryannie z Mickiewiczów Worotynickim włok 4 we wsi Sielcu, w kluczu y ekonomii naszey Kobryńskiey sytuowane, wakuiące y do dyspozycyi naszey przypadłe post liberam resignationem urodzonego Franciszka z Panków Woiewodzkiego dać y konferować, iako ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Andrzey y Maryanna z Mickiewiczów Worotyniecсy małżonkowie, przerzeczone włoki, we wsi Sielcu leżące, ze wszystkiemi do nich przynależytościami, nic nie excypuiąc ani wyłączaiąc, w swoią obiąwszy possesyią trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich ad libitum sui wynaydować pożytków aż do ostatniego życia obóyga kresu, płacąc corocznie do skarbu naszego czynsz, według ostatniego inwentarza, a hybernę według dyspartymentu ekonomicznego. Prawa przytym nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego katolickiego nienaruszenie za-

chowuiąc. Na co dla lepszey wagi ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia VII, miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLX, panowania naszego XXVII roku Augustus rex.

Te włoki, iako z gromadzkich nadane, tak poddanym należą,

1762 г.

45. Привилегія Августа III Домбровскому на 3½ ув. земли въ с. Хабовицѣ.

Уволоки эти король Августъ III отдаетъ Домбровскому въ пожизненное владѣніе за заслуги, оказанныя имъ рѣчи посполитой, на общихъ основаніяхъ пожизненныхъ владѣльцевъ.

Въ примѣчаніи говорится, что эта земля должна принадлежать крестьянамъ.

Wieś Chabowice.

Donatoryusz imci pan Dąbrowski ma włok № 3½.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc zalecone przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, zasługi urodzonego Józefa Dąbrowskiego, umyśliliśmy onemu włok półczwarty pustych, w ekonomii Kobryńskiey, we wsi Chabowiczach leżące, nazwane—włokę iednę Pankowicz, drugą Łastycz, trzecią Załobkowicz, pół włok we włoce Deczewicz, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym pomienione półczwarty włoki puste, ze wszystkiemi polami, rolami, sianożęciami, lasami, błotami, iazami, morgami, naddatkami y ze wszystkiemi do nich zdawna przynależytościami daiemy y konferuiemy. Wolen zatym y mocen będzie urodzony Józef Dąbrowski te zwyż wyrażone włoki ze wszystkiemi zdawna do nich nalężącemi attynencyami, do swoiey aktualney obiąwszy possesyi, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich ad libitum sui wynaydować pożytków do ostatniego życia swego kresu, płacąc z nich co rok do skarbu naszego czynsz z włok po złotych półtrzecia et onera fundi bez żadnych innych danin y powinności,—prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary y wagi, ten przywiley ręką naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 11 miesiąca Kwietnia roku Pańskiego MDCCLXII, panowania naszego XXIX roku. Augustus rex.

I te włoki równie gromadzie wrócone bydź powinny.

1760 г.

46. Привилегія короля Августа III-го Лясковскому на 15 ув. земли въ с. Гороздричѣ.

Король Августъ III-й позволяетъ своему коммиссару Минасовичу отказаться отъ своего права на 15 ув. земли въ с. Гороздричахъ въ пользу капитана гвардіи Лясковскаго.

Въ примѣчаніи говорится, что Лясковскій хотѣлъ было купить эту землю за 16,000 тынфовъ; доходу она приноситъ 1,500 тынфовъ.

Wieś Horozdrycze.

Donatoryusz imć pan Laskowski—kapitan—włok 15.

Prawo. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iżeśmy pozwolili y ninieyszym listem, przywileiem naszym pozwalamy urodzonym Janowi Minasowiczowi, kommisarzowi naszemu, kommissyi naszey skarbowey aktualnemu sekretarzowi, y Dorocie z Knabów małżonce iego, aby mogli z prawa swego dożywotniego, które onym na wsi Horozdrycze na włokach piętnastu zasiadłe, w ekonomii naszey y kluczu Kobryńskim leżąca, służy, zrzec się y ustąpić, y wlewek prawny na urodzonych Sebestyana Laskowskiego—kapitana naszego y Katarzyny z Chrzanowskich małżonki iego, uczynić, które to zrzeczenie się, ustąpienie z prawa, przez uczyniony wlewek przed wszelkiemi aktami urzędowemi iak prędko stanie się, my ią iako wyraźną wolą y pozwoleniem zeznane za ważne mieć chcemy; mocą którego wlewku prawnego y ninieyszego pozwolenia naszego przerzeczeni urodzeni Laskowscy, małżonkowie, pomienioną wieś Horozdrycze ze wszystkiemi budynkami, folwarkami, rolami, łąkami, sianożęciami, lasami, borami, do nich wchodami wolnemi, borciami, zaroślami, rzekami, ieziorami, sadzawkami, młynami, karczmami, poddanemi, ich robociznami, czynszami, daninami y wszystkiemi in genere et specie przynależytościami, przyległościami, do niey zdawna należącemi, tak, iako inne y przerzeczeni urodzeni Minasowiczowie, małżonkowie, immediate donatoryuszowie nasi dzierżeli y używali, iak y teraźnieysi urodzeni Laskowscy, małżonkowie, trzymać, dzierżeć y używać będą, do ostatniego życia swego kresu obóyga, lub która z nich osoba pozostała będzie. Względem którego dożywocia urodzeni Sebestyan y Katarzyna Laskowscy, małżonkowie, czynsz zwyczayny iako ostatni possesorowie Minasewiczowie małżonkowie płacili, płacić y inne wszystkie onera fundi za sprawiedliwym zwierzchności dyspartymentem, ekonomiczne, które ciż praedecessorowie wnosili, wnosić będą. Waruiemy też to urodzonym Laskowskim małżonkom, iż onych iak my, tak y następcy nasi przy teyże wsi Horozdrycze w spokoyney possesyi zachowamy y zachowaią, co y po urodzonych dzierżawcach naszych, teraz y na potym będących, mieć chcemy, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego rzymskiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary y

wagi, ręką naszą podpisawszy się, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia V miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLX, panowania naszego XXVII roku.

Augustus rex.

Cała wieś subest possesioni imć pana Laskowskiego—kapitana gwardyi w. x. Lit., którą ut asserit miał kupić za summę tynfów 16,000. Ta wieś teraz importuie półtora tysiąca.

1759 г.

47. Привилегія Августа III Малишевскимъ на владѣніе деревнею Залѣсьемъ.

Король Августъ III-й позволяетъ Феликсу Пелкѣ Саноцкому чашнику отказаться отъ своего права на деревню Залѣсье въ пользу новыхъ пожизненныхъ владѣльцовъ Малишевскихъ.

Въ примѣчаніи говорится, что деревню эту купилъ Малишевскій отъ Пелки за 18,000 тынфовъ доходу; это имѣніе приноситъ до 3,000 тынфовъ.

Wieś Zalesie.

Cała w possesyi ichmościów panów Maliszewskich małżonków.

Prawo. August III z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iżeśmy pozwolili y dopuścili, iakoż ninieyszym listem przywileiem konsensem naszym pozwalamy y dopuszczamy, urodzonemu Felixowi Pełce—czesnikowi Sanockiemu, aby mogł prawa swego dożywotniego, na wioskę Zalesie w Kobryńskim, tudzież na włok siedm nazywaiących się Kuczkowska, Mickowicz, Wołoszkowicz, Jawdosik, Bienkowska, Brząszkowska y Truchanowska we wsi Kamieniu w Horodeckim kluczu, w ekonomii naszey Kobryńskiey leżące, sobie służącego, zrzecz się, ustąpić y wlewek prawny in personas urodzonych Ignacego y Anny z Tąklów Maliszewskich—stolników Parnawskich, małżonkow uczynić, który to wlewek, alias cessya skoro prawnie uczyniona et coram quibusvis actis authenticis zeznana będzie, my ią za ważną mieć deklaruiemy, iako tę która praevio consensu nostro stanie się. Mocą takowego wlewku wolni będą urodzeni Ignacy y Anna Maliszewscy małżonkowie, wspomnioną wieś Zalesie y włok siedm we wsi Kamieniu cum omnibus attinentiis et pertinentiis, nic nie wyłączaiąc ani excypuiąc, ale tak iak urodzony Pełka używał, w swoią obiąwszy possesyą, trzymać, dzierżeć y wszelkich ad libitum sui wynaydować pożytków, aż do ostatniego życia obóyga kresu, płacąc corocznie do skarbu naszego czynsz według dyspozycyi inwentarza y hybernę według dyspartymentu ekonomicznego. Obiecuiemy też naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż przerzeczonych urodzonych Maliszewskich od possesyi tey wsi y włok nie oddalemy ani oddalenia mocy nikomu nie damy, quod et serenissimi successores nostri praestabunt. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć pokoiową

przycisnąć rozkazaliśmy. Datum w Warszawie dnia 23 miesiąca marca roku Pańskiego 1759 panowania naszego 26 roku.

Augustus rex.

Wieś ta cała haeret w possesyi imci pana Maliszewskiego—stolnika Parnawskiego, którą kupił od imci pana Pełki za tynfów 18,000, wiele znać w budowlach nowo postawionych, gruntach, rowami, groblami osuszonych, dobyciem nowin reperacyi; teraz importuie tynfów 3,000.

1762 г.

48. Привилегія короля Августа III-го Брестскому судьѣ Лепарскому на 14 ув. земли въ с. Хидрахъ въ пожизненное владѣніе.

Въ Черевачицкомъ ключѣ въ селахъ Пескахъ и Хидрахъ было два пожизненныхъ владѣльца: Блюнскій и Лепарскій. Привилегія перваго приведена подъ селомъ Великою Ритой; привилегія втораго приводится здѣсь.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти отрѣзаны отъ крестьянскихъ и должны быть возвращены крестьянамъ, такъ какъ они сильно нуждаются въ землѣ, особенно сѣнокосной.

KLUCZ CZEREWACZYCKI.

Wieś Piaski.

W tey wsi donatoryusz imć pan Blumski ma włok $1\frac{1}{2}$; prawo iego vide w kluczu Rudzkim pod wsią Wielką Rytą.

Wieś Chydry.

Donatoryusz imci pan Leparski—sędzia Brzeski Litewski ma włok 14.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż my, maiąc wzgląd na zasługi urodzonego Romualda z Stanusa Leparskiego—podstolego powiatu Lidzkiego, nam przez panów rad, przy boku naszym rezeduiących, rekomendowane, a chcąc one królewską naszą praemiare łaską, umyśliliśmy iemu y urodzoney Karolinie z Obyrnów Leparskiey, małżonce iego, włok czternaście pustych we wsi Chidrach, a osobliwie włok pięć, Szmaty nazwane, w woiewodztwie Brzeskim Litewskim, w ekonomii naszey Kobryńskiey, w kluczu Czerewaczyckim sytuowane, adpraesens wakuiące y do naszey należące dyspozycyi, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Romuald y Karolina Leparscy—podstoli Lidzkie małżonkowie, pomienione dziewiętnaście włok z zabudowaniem, osiadłością y ze wszystkim, iako się w granicach dawnieyszych y cyrkumferencyi maią, w swoią obiąwszy possesyą, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich ad libitum sui wynaydować pożytków, do ostatniego życia obóyga kresu, płacąc corocznie tak z każdey włoki w Chidrach (chociaż są dla podłości gruntu y szczerych piasków ostatnią kommissyą naszą anni 1742 od podatku uwolnione), równie iak ad sonantiam teyże kommissyi ustaw y inwentarza z włok Szmatowskich po tynfów trzy, osobliwie hybernę według dyspartymentu ekonomicznego, prawa nasze

królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia XVII miesiąca lutego roku Pańskiego MDCCLXII, panowania naszego XXIX roku. Augustus rex.

Te włoki z uszczerbkiem y krzywdą siedzib gromadzkich dotąd trzymane, dla sianożęci y szczupłości gruntów z wielkim żądaniem poddanych redintegrari powinny,— ile ta wieś mocno zdezelowana y zubożona, y w gruntach uszczuplona.

1758, 1744 и 1759 г.

49. Три привилегіи короля Августа III-го на земли: Лясковскому на 6 уволокъ, Абрагимовичу на 16 уволокъ и Блюмскому на $^1/_2$ ув. въ селѣ Литвинкахъ, на правахъ пожизненнаго владѣнія.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти отрѣзаны отъ крестьянскихъ съ крайней обидой для крестьянъ, такъ какъ многіе изъ нихъ были прогнаны изъ своихъ жилищъ и лишились своего хозяйства, о чемъ крестьяне начали процессъ и могутъ доказать свою обиду фактами.

Wieś Litwinki.

Donatoryuszowie w tey wsi imci pan Laskowski włok 6, imci pan Szachan Abrachimowicz za dwiema przywileiami włok 16, imci pan Blumski włoki $^1/_2$, którego przywiley iunctim vide pod wsią Wielką Rytą w kluczu Rudzkim.

Prawo imci pana Laskowskiego.

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż my urodzonemu Józefowi Rudziewiczowi—towarzyszowi woysk koronnych umyśliliśmy konsens nasz dać y zezwolili, aby mógł prawa swego, iakie mu na włok sześć, w ekonomii naszey Kobryńskiey, kluczu Czerewaczyckim, we wsi Litwinkach leżące, służy, ustąpić y one na osobę urodzonego Jana Bogusława Laskowskiego wlać y transfundować. Która to cessya y transfusia, skoro przed aktami któremikolwiek authentycznemi zeznana będzie, my onę za ważną, iako za konsensem naszym uczynioną, mieć chcemy. Mocą której cessyi y nabytego prawa, pomieniony urodzony Jan Bogusław Laskowski też włok sześć, iako wyżey namienione, w ekonomii Kobryńskiey, wsi Litwinkach leżące, ze wszystkiemi użytkami, pożytkami y przyległościami, zdawna, y dotąd do nich należącemi, mieć, trzymać, posiadać, poddanych na nich osadzać, czynsz brać y inne emolumenta sobie wynaydować, wolen będzie do zgonu życia swego. Względem których włok czynszu rocznego tynfów 15 płacić, hybernę zaś y inne onera fundi, według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dyspartymentu, do skarbu naszego wnosić powinien będzie. Przyrzekamy także swoim y nayiaśnieyszych następców imieniem, iż wyżey wyrażonego urodzonego Laskowskiego od spokoynego używania tych sześciu włok oddalić nie pozwolimy, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła świętego rzym-

skiego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla tym lepszey wiary y wagi, ręką własną podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XX miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLVIII, panowania naszego XXVI. Augustus rex.

Prawo pana Abrahimowicza, № 1.

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu o tym teraźnieyszego y na potym będącego wieku ludziom wiedzieć będzie należało. Iż wniesiona proźba y rekomendacya od panów rad y urzędników naszych za urodzonym Szachanem Abrahimowiczem — rotmistrzem półku naszego tatarskiego nadwornego, który w różnych okazyach woiennych, iako na poczciwego należało to żołnierza, na niebezpieczeństwo zdrowia y życia rezolwował się, szczerze nam y rzeczy-pospolitey służąc; więc chcąc łaską naszą królewską to praemiare, umyśliliśmy iemu y Joannie z Łowczyńskich, małżonce iego, nadać ad vitae tempora włók dwanaście, — dziewięć pusto leżące, a trzy z possesorami, to iest włokę Zubowiczowską, włokę Haydanowiczową y włokę Konstantynowiczową w woiewództwie Brzeskim Litewskim, w ekonomii Kobryńskiey, kluczu Czerewaczyckim, we wsi Litwinkach. Jakoż ninieyszym listem, przywileiem naszym, daiemy y konferuiemy pomienione włoki cum omnibus attinentiis, iakieby się na tych włokach znaydowały, nic z nich nie excypuiąc, ale tak, iako te włoki y morgi w swoich granicach y miedzach zostawały y zostaią, a przez administracyą generalną iuż mu są podane. Wolen tedy y mocen będzie pomieniony urodzony Abrahimowicz y małżonka iego pomienione włoki w possesyi swoiey trzymać, używać, pożytkować, wszelkich wynaydować pożytków, od nikogo przeszkody, żadney inszey nam nie płacąc powinności, krom czynszu gołego z włoki po tynfów dwa, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinni będą. Y dla lepszey tego przywileiu wagi, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia VIII miesiąca Września, roku MDCCXLIV, panowania naszego XI roku. Augustus rex.

Przywiley drugi tegoż na włok 4.

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż maiąc przez panów rad y urzędników przy boku naszym rezyduiących, merita urodzonego Szachana Abrahimowicza — rotmistrza półku naszego nadworney komendy, urodzonego Rudnickiego, zalecone, umyśliliśmy mu y samey urodzoney Joannie z Łowczyńskich Abrahimowiczowey — małżonkom, włok cztery gruntu pustego we wsi Litwinkach, w kluczu Czerewaczyckim, w ekonomii Kobryńskiey, w woiewództwie Brzeskim leżących, post fata urodzoney Eleonory Bęklewskiey wakuiących y do dyspozycyi naszey przypadłych, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą pomienieni urodzeni Szachan Abrahimowicz y Joanna, małżonkowie, wzwyż mianowane włok cztery gruntu pustego we wsi Litwinkach, w kluczu Czerewaczyckim, w ekonomii Kobryńskiey dzierżeć, trzymać y używać, poddanych osadzać, pożytków wszelkich wynaydować, aż do ostatniego życia swego kresu, nic nam ztąd nie płacąc, oprócz czynszu z włoki po tynfów dwa, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie. Na co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy się, pieczęć pokoiową przycisnąć

rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 1 miesiąca Lutego, roku MDCCXLIX, panowania naszego XVI roku.

Augustus rex.

Prawa na włoki w tey wsi wielkiego względu wyciągaią, gdyż gromada cała, wiele uciążliwości ztąd ma, o co z imć panem Abrahimowiczem—rotmistrzem dawny proces prowadzi, które włoki praejudiciose odebrane, a poddani z chat y siedzib swoich spędzeni, w wielkiey szczupłości grunta swoie trzymaią. W czym wokowani poddani edocebunt processom swoim krzywdy swoie y pokażą praejudicata y uciążliwości tak szkodliwe dla siebie przez odebranie włok tych.

1744 г.

50. Привилегія Августа III-го Абрагимовичу на 8½ уволокъ земли въ селѣ Шиповицѣ.

Король Августъ III-й въ вознагражденіе военныхъ заслугъ помянутаго Абрагимовича, даетъ ему 8½ уволокъ земли въ пожизненное владѣніе на правахъ пожизненеыхъ владѣльцевъ.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти отрѣзаны отъ крестьянскихъ и при возросшемъ народонаселеніи очень нужны для крестьянъ.

Wieś Szypowicze.

Donatoryusz pan Maciey Abrahimowicz ma włok № 8½.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komu by o tym teraznieyszego y na potem będącego wieku ludziom należało wiedzieć. Iż wniesiona prośba y rekomendacya od panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, za urodzonym Macieiem Abrahimowiczem—chorążym pułku naszego nadwornego Tatarskiego, który w różnych okazyiach woiennych iako na poczciwego należało żołnierza na niebezpieczeństwo zdrowia y życia rezolwował się, szczerze nam y rzeczy-pospolitey służąc; więc chcąc łaską naszą królewską praemiari, umyśliliśmy iemu ad vitae tempora nadać post fata Macieia Zborowskiego—pisarza Brzeskiego włok ośm y pół w ekonomii Kobryńskiey kluczu Czerewaczyckim, we wsi Szypowiczach leżące, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy pomienione włoki cum omnibus attinentiis, iakieby się na tych włokach znaydowały, nic z nich nie excypuiąc, ani wyłączaiąc, ale iako te włoki y morgi w granicach swoich y miedzach zostawały y zostaią, a przez administracyą ieneralną podane będą. Wolen tedy y mocen będzie pomieniony urodzony Abrahimowicz pomienione włoki w possesyi swoiey trzymać, używać y pożytków wszelkich wynaydować, bez żadney ni od kogo przeszkody, żadney inszey nam nie płacąc powinności, krom czynszu gołego z włoki po tynfów pięć, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie. I dla lepszey tego przywileiu naszego wagi ręką się naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit., przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie dnia VII miesiąca Września, roku Pańskiego

MDCCXLIV, panowania naszego roku XII. Augustus rex.

Similiter iak w Litwinkach włoki te otrzymane z gromadzkich gruntów, z uszczupleniem poddaństwa, którzy teraz będąc rozmnożeni, wielką ciasność w siedzibach swoich ponoszą.

1763 г.

51. Привилегія короля Августа III-го Технеру на 5 уволокъ земли въ селѣ Тевеляхъ.

Король Августъ III-й передаетъ въ пожизненное владѣніе Технера 5 уволокъ земли, остающихся вакантными по смерти прежнихъ владѣльцевъ.

Въ примѣчаніи говорится, что привилегія дана на 5 уволокъ, а донаторіушъ владѣетъ $8^1/_2$ уволокъ; такъ какъ $3^1/_2$ переданы крестьянамъ, то во владѣніи донатаріуша остается 5 ув. Земля эта находится среди крестьянскихъ надѣловъ и служитъ источникомъ обидъ для крестьянъ, о чемъ они жаловались ревизорамъ, такимъ образомъ дѣло это требуетъ большаго вниманія въ смыслѣ избавленія крестьянъ отъ обидъ на будущее время.

Wieś Tewele.

Donatoryusz pan Techner ma włok № 5.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż my skłoniwszy się do prożb panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, umyśliliśmy włoki puste we wsi Tewelach, w kluczu Czerewaczyckim ekonomii naszey Kobryńskiey sytuowane, dwie Kossowickie post-immediatos legitimos possesores, trzy post liberam resignationem urodzoney Anny primo voto Sztangowey do disposycyi naszey przypadłe, dać y konferować urodzonym Bogusławowi y Annie Karolinie Sztangów Technerom małżonkom, iakożननnieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Bogusław y Anna Karolina Technerowie małżonkowie, wspomnione włok 5 we wsi Tewelach, modo supra expresso wakuiące, z zabudowaniem na nich, od urodzoney Glinskiey nabytym, oraz ze wszystkiemi przynależytościami, polami, rolami, łąkami, zaroślami, owo zgoła nic nie wyłączaiąc, ale tak, iako w dawnym były y są ograniczeniu, w swoią obiąwszy possesyą, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich ad libitum sui wynaydować pożytków, aż do ostatniego życia ich obóyga kresu, płacąc do skarbu naszego czynsz ostatnim 1742 anni, kommissyi naszey inwentarzem opisany, y hyberny według sprawiedliwego dyspartymentu ekonomicznego, obiecuiąc przytym naszym y naiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż przerzeczonych urodzonych Technerów małżonków od spokoynego dzierżenia tych to pięciu włok do terminu życia ich nie oddalemy y nikomu oddalenia mocy nie damy, co y nayiasnieysi następcy nąsi uczynią. Na co dla lepszey wiary ręką się naszą podpisawszy, pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w

Warszawie dnia XIX mięsiąca Stycznia, roku Pańskiego MDCCLXIII, panowania naszego XXX roku. Augustus rex.

Przywiley otrzymany na włók 5, a teraznieyszy possesor trzymał włok $8^1/_2$, teraz $3^1/_2$ włoki oddane gromadzie, resztuiące włok 5 w possesyi zostaią donatoryusza, które iako pomieszane między gromadzkięmi wielką są uciężliwością przez possesora gromadzie, o co wiele suplik zanosili w krzywdach widocznych swoich, dla czego mocnego względu wyciągaią, aby od dalszych uciążliwości byli uwolnieni.

1759 г.

52. Привилегія Августа III-го Абрагимовичу на 7 ув. земли въ с. Батчѣ.

Король Августъ III-й, во уваженіе къ военнымъ заслугамъ поручика Абрагимовича, даетъ ему настоящую привилегію на право пожизненнаго владѣнія 7-ю уволоками земли въ с. Батчѣ, остающимися вакантными послѣ смерти прежняго ихъ владѣльца Улана.

Въ примѣчаніи говорится, что уволоки эти отняты у крестьянъ и должны быть имъ возвращены.

Wieś Batcze.

Donatoryusz pan Alexander Abrahimowicz.

Prawo. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc przez panów rad y urzędników przy boku naszym rezyduiących, merita urodzonego Alexandra Abrahimocza — porucznika półku naszego urodzonego Błędowskiego, zalecone, umyśliliśmy mu włok siedm gruntu pustego we wsi Batcze, w kluczu Czerewaczyckim ekonomii Kobryńskiey leżących, post fata urodzonego Dawida Ułana wakuiących y do dyspozycyi naszey przypadłych, dać y konferować, iakcż ninieyszym listem, przywileiem naszym, daiemy y konferuiemy. Które włoki generalna administracya podać powinna będzie. Wolen tedy y mocen będzie pomieniony urodzony Alexander Abrahimowicz — porucznik półku naszego zwyż mianowane włoki siedm gruntu pustego, we wsi Batczu leżących, dzierżeć, trzymać, używać, poddanych osadzać, pożytków wszelkich wynaydować aż do ostatniego życia swego kresu, nic nam ztąd nie płacąc, prócz czynszu z włoki po tynfów dwa, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie. Na co, dla lepszey wiary, ręką własną podpisawszy się, pieczęć pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 1 miesiąca Lutego, roku Pańskiego MDCCLIX, panowania naszego XVI roku.

Augustus rex.

Te włoki także z gromadzkich odięte, do gromady zawsze należeć powinny.

Wieś Szmaty.

Donatoryusz imci pan Leparski — sędzia Brzeski ma włok 5, na które przywiley vide junctim pod wsią Chydrami, kluczu Czerewaczyckiego.

To uroczyszcze za przywileiami dawniey trzymane, extra gruntów gromadzkich zostaiące.

1759 и 1744.

53. Двѣ привилегіи Августа III-го на земли—Цымбаевичамъ на 9 уволокъ и Лепарскому на 6 уволокъ въ селѣ Прусскомъ.

Въ этихъ двухъ привилегіяхъ, равно какъ и въ слѣдующихъ двухъ, король Августъ III-й даетъ привилегію на 10 уволокъ земли въ селѣ Прусскомъ Цымбаевичамъ въ вознагражденіе за ихъ военныя заслуги на правахъ пожизненнаго владѣнія.

KLUCZ WIEŻECKI.

Wieś Prusko.

Donatoryusze Samuel, Jan y Alexander Cymbaiewiczowie maią włok № 9; imci pan Leparski—sędzia włok 6.

Prawo Samuela Cymbaiewicza. August III, etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc wzgląd na zalecone nam dobrze przez panów rady, przy boku naszym rezyduiących, zasługi urodzonego Samuela Cymbaiewicza—porucznika chorągwi Tatarskiey, umyśliliśmy onemu gruntu pustego włok trzy, we wsi Prusku, w ekonomii naszey Kobryńskiey, w kluczu Wieżeckim leżących, post fata urodzonego Daniela Cymbaiewicza—towarzysza pułku naszego nadwornego Tatarskiego, wakuiących y do naszych dyspozycyi przypadłych, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy, z wszelkiemi, zdawna y teraz do nich należącemi własnościami y przynależytościami, budynkami, łąkami, ogrodami, pastwiskami, lasami, zaroślami, stawami, ieziorami, strugami, poddanemi y ich robociznami, daninami y powinnościami, zgoła tak, iak są y były w ograniczeniu swoim, nic nie excypuiąc ani wyłączaiąc, aż do ostatniego życia iego kresu, obiecuiąc to naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, pomienionego urodzonego Samuela Cymbaiewicza—porucznika, od używania y spokoyney possesyi włok tych nie oddalemy, ani oddalenia mocy nikomu nie damy, ale go przy prawie dożywotnim cale y nienaruszenie zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 11 miesiąca Kwietnia, roku Pańskiego MDCCLIX, panowania naszego XXV roku Augustus rex.

1744 г.

54. Двѣ привилегіи короля Августа III-го тѣмъже Цымбаевичамъ на земли.

Prawo pana Jana Cymbaiewicza. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym przywileiem, komuby o tem teraźnieyszego y na potem będącego wieku ludziom wiedzieć należało. Iż wniesiona prośba y

rekomendacya od panów rad, u boku naszego rezyduiących, za urodzonym Janem Cymbaiewiczem—towarzyszem półku naszego nadwornego tatarskiego, który w różnych okazyach woiennych (iako na poczciwego należało żołnierza) dystyngwował się. Któremu chcąc łaską naszą królewską dawnieysze praemiare zasługi y do dalszych zachęcić, umyśliliśmy iemu nadać ad vitae tempora gruntu pustego w woiewództwie Brzeskim, w ekonomii naszey Kobryńskiey, w kluczu Wieżeckim, we wsi Prusku leżące, włok dwie, iakoż ninieyszym listem, przywileiem naszym, daiemy y konferuiemy pomienione włoki cum attinentiis et pertinentiis, iakieby się na tych włokach znaydowały, nic z nich nie wyłączaiąc, ani excypuiąc, iako te włoki y morgi w sobie w granicach y miedzach zdawna zostaią y przez administracyą generalną podane będą. Wolen tedy y mocen pomieniony urodzony Jan Cymbaiewicz pomienione włoki w possesyi swoiey trzymać y używać, pożytków wszelkich wynaydować, bez żadney od nikogo przeszkody, żadney inszey nam nie pełniąc powinności, krom czynszu gotowego z włoki tynfów pięć, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie, excepto podatków publicznych, z tą praecaucyą, żeby żadnych in praeiudicium intrat naszych królewskich, szynków nie miewali. Y dla lepszey tego przywileiu naszego wagi, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVII Czerwca, roku MDCCXLIV, panowania naszego XII roku. Augustus rex.

Prawo Alexandra Cymbaiewicza.

August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem naszym przywileiem, komu o tym teraźnieyszego y na potem będącego wieku ludziom wiedzieć należało. Iż wniesiona prośba y rekomendacya od panów rad u boku naszego rezyduiących, za urodzonym Alexandrem Cymbaiewiczem—towarzyszem półku naszego nadwornego tatarskiego, który w różnych okazyach woiennych, iako na poczciwego należało żołnierza, dystyngwował się. Któremu chcąc łaską naszą królewską dawnieysze praemiare zasługi y do dalszych zachęcić, umyśliliśmy iemu nadać ad vitae tempora gruntu pustego, w ekonomii naszey Kobryńskiey, w kluczu Wieżeckim, we wsi Prusku włok dwie. Jakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y konferuiemy pomienione włoki cum omnibus attinentiis et pertinentiis, iakieby się na tych włokach znaydowały, nic z nich nie wyłączaiąc ani excypuiąc, jako te włoki y morgi w sobie w granicach y miedzach zdawna zostaią y przez administracyą generalną podane będą. Wolen tedy y mocen pomieniony Alexander Cymbaiewicz pomienione włoki w possesyi swoiey trzymać y używać, pożytków wszelkich wynaydować bez żadney od nikogo przeszkody, żadney inszey nam nie pełniąc powinności, krom czynszu gołego z włoki po tynfów pięć, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie, excepto podatków publicznych, z tą prekaucyą, żeby żadnych in praejudicium intrat naszych królewskich szynków nie miewali. Y dla lepszey tego przywileiu naszego wagi, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVII Czerwca, roku MDCCXLIV, panowania naszego XII roku. Augustus rex.

1759 г.

55. Привилегія короля Августа III-го Лепарскому на 6 уволокъ земли въ селѣ Прускомъ.

Король Августъ III-й сею привилегіей позволяетъ Абрагамовичу отказаться отъ своего права на 6 уволокъ земли въ селѣ Прусскомъ въ пользу Лепарскаго, которому отдаетъ ихъ на правахъ пожизненнаго владѣнія.

Prawo imci pana Leparskiego.

August III etc. Oznaymuiemy tym listem, przywileiem konsensem naszym, wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iżeśmy dozwolili y dopuścili, iakoż ninieyszym listem, przywileiem, konsensem naszym pozwalamy y dopuszczamy urodzonemu Michałowi Abrahimowiczowi—porucznikowi półku naszego Tatarskiego, aby mógł prawa swego dożywotniego na włok sześć, we wsi Prusku, w kluczu Wieżeckim ekonomii Kobryńskiey leżących, sobie służącego, zrzec się, ustąpić y wlewek prawny in personas urodzonych Romualda z Hanuszów y Karoliny d'Ober Leparskich—kapitanów gwardyi pieszey w. x. Lit., małżonkow, uczynić. Który to wlewek, alias cessya, skoro prawnie uczyniona y przed aktami authentycznemi zeznana będzie, my ią za ważną mieć deklaruiemy, iako tę, która praevio consensu nostro stanie się. In virtute tedy takowey cessyi uczynioney y zeznanèy, a powagą ninieyszego konsensu naszego stwierdzoney, wolni y mocni będą urodzeni Romuald y Karolina d'Ober Leparscy—kapitanowie gwardyi pieszey w. x. Lit., małżonkowie, wspomnione włok sześć z zabudowaniem cum omnibus denique attinentiis et pertinentiis w swoią obiąwszy possesyą trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich wynaydować pożytków aż do ostatniego życia obóyga kresu, nic nam ztąd nie płacąc, prócz czynszu z włoki po tynfów dwa, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć pokoiową przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XII miesiąca Pazdziernika, MDCCLIX, panowania naszego XXVII. Augustus rex.

Te przywileie subiacent resolutioni, grunta zaś, które są w possesyi terazniejszey między gromadzkiemi są y im przywrócone bydź powinny.

Przywiley drugi tegoż. August III, etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, komuby o tem terazniejszego y na potem będącego wieku ludziom wiedzieć należało. Iż wniesiona prożba y rekomendacya od panów rad, u boku naszego rezydujących, za urodzonym Samuelem Czymbaiewiczem—towarzyszem półku naszego nadwornego Tatarskiego, który w różnych okazyach woiennych, iako na poczciwego należało żołnierza, dystyngwował się; któremu chcąc łaskę naszą królewską dawnieysze praemiare zasługi y do dalszych zachęcić, umyśliliśmy y iemu nadać ad vitae tempora gruntu pustego w ekonomii naszey Kobryńskiey, w kluczu Wierzeckim, we wsi Prusku włok dwie, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym daiemy y

konferuiemy pomienione włok dwie cum omnibus attinentiis et pertinentiis, iakieby się na tych włokach znaydowali, nic z nich nie wyłączaiąc, ani excypuiąc, iako te włoki y morgi w sobie w granicach y miedzach zdawna zostaią y przez administracyą generalną podane będą. Wolen tedy y mocen pomieniony urodzony Samuel Cymbaiewicz pomienione włoki w possesyi swoiey trzymać y używać, pożytków wszelkich wynaydować, bez żadney ni od kogo przeszkody, żadney inney nam nie pełniąc powinności, krom czynszu gołego z włoki po tynfów pięć, który annuatim do skarbu naszego wnosić powinien będzie, excepto podatków publicznych, z tą praekaucyą, żeby żadnych in praeiudicium intrat naszych królewskich szynków nie miewiali. I dla lepszey tego przywileiu wagi ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVII Czerwca, roku MDCCXLIV, panowania naszego XII roku, Augustus rex.

1589 г.

56. Привилегія короля Сигизмунда III-го городу Пружанамъ на магдебургское право.

Король Сигизмундъ III, по ходатайству тетки своей королевы Анны, даетъ жителямъ Пружанъ магдебургское право на вѣчныя времена. Въ силу этого права жителямъ разрѣшается: избрать себѣ войта — шляхтича, а этому послѣднему — бургомистровъ и ратмановъ имѣть, свой собственный судъ; заниматься торговлей и ремеслами, а также курить вино и шинковать съ платою узаконеннаго акциза, 60 грош. за шинки и 100 зл. польскихъ за винокуреніе; варить также меды и пиво; пользоваться мѣрами и вѣсами и двумя ярмарками въ году. Кромѣ этого, городу дарована гербовая печать и другія льготы въ пользованіи городскими доходами, лѣсомъ и рыбною ловлей.

Привилегія эта была подтверждаема и позднѣйшими королями: Владиславомъ IV, Яномъ Казиміромъ, Михаиломъ, Яномъ III и Августомъ III.

KLUCZ PRUŻANSKI.

Miasto Pruzana.

Przywiley mieyski—locationis.

Zygmunt III, etc. Czyniemy wiadomo tymże naszym przywileiem, komu o tym wiedzieć należy, iako przytomnym, tak też y przyszłym. Że gdy od nayiaśnieyszey Anny, z łaski Bożey królowey polskiey, ciotki naszey nayukochańszey, miastu Pružanie y obywatelom iego za łaskę y dobroczynność swoią, prawo magdeburgskie y inne wolności, w prawie swoim reformowanym; niemniey pragnąc usiłowania lepiey obwarować y osobliwszym swoim przywileiem y konsensem udarować, proszono nas od magistratu y mieszczan tegoż miasta Prużany; którey prożbie łaska y dobroczynność nasza królewska, na wzór innych miast naszych królewstwa y w. x. Lit., prawo magdeburgskie dać y do niego należacemi licencyami obwarować y pozwolenie ciotki naszey nayukochańszey pozwoleniem naszym królewskim stwier-

dzić chcieli w długie wieki; a że insze miasta wszelką wolnością cieszyć się zwykli, iako to: przywileiem, prawem y innemi licencyami: dla czego y my miastu Prużanie y mieszczanom iegoż bynaymniey denegować nie chcemy. Naypierwey miastu Prużanie y mieszczanom iego prawo magdeburgskie, które insze miasta nasze królewskie y w. x. Lit. używać zwykli, pozwalamy, oddalaiąc od tego czasu od miasta Prużany y obywatelów iego wszystkie prawa ziemskie litewskie, czyli ruskie, które samemu prawu magdeburgskiemu przeszkodzić mogłyby, a co większa wszystkich obywatelów pomienionego miasta naszego y ich sukcessorów od wszelkiey superyntendencyi, władzy y sądu wszystkich woiewodów, kasztelanów, starostów, podstarościch, y za ich suplikuiących y innych dygnitarzów officyalistów, iako to: dziedzkich, wyzwalamy; ale tym pomienionym mieszczanom roz kazuiemy, aby żadnym innym sądem sądzić się nie ważyli, iako magdeburgskim; które kolwiek osoby, którego kolwiek stanu y kondycyi zostaiące, przy sądach tak małych iako y wielkich kryminałów, iako to: złodzieystwa, konflagraty, połamania członków y innych przypadków y excessów przypadaiących, nikomu się wtrącać do tego bynaymniey nie pozwalamy. Jednym tylko mieszczanom pozwalamy radzić y według zasług, kary naznaczać, przed wóytem prawem magdeburgskim sądzić będą. Wóyt zaś o co się badać będą y w czym kolwiek trudność zachodzić będzie, radzić będzie. Co zaś do pomienionego wóyta należą przychody, tak do nas iako y do wóyta należące znaleźć się mogły, przyiąć gotowi. Którym mieszczanom pozwalamy obierać sobie wóyta, który wóyt ma mieć superyntendencyą nad wszystkiemi kryminałami y mieszczan sprawami, ma wielką wolność w mieście samym sądzenia, mierzenia, umnieyszenia, skarania y dekretowania na gardło, ile kolwiek same prawo magdeburskie w swoich głównych interessach y punktach potrzebuie; y tenże sam wóyt y iego sukcessorowie z pomienionego miasta, burmistrze, rayców, ławników będą naznaczali, osobliwie do odebrania czynszów, składania podatków, wszelkich poborów mieyskich, alias kapszczyzna nazwanych, tenże sam wóyt tegoż samego miasta będzie na to nastawał y odbierał, a zebrawszy do rąk starosty czyli ekonoma naszego, pod ten czas zostaiącego, Kobryńskiego, każdego roku w całości oddać powinien. A ponieważ że iednostaynym konsensem obrali y teraz nam prezentowali wóyta swego szlachcica Bartłomieia Mazowieckiego, którego do tey godności y honoru zgodne upatrzyli, y dla tego, tegoż Bartłomieia Mazowieckiego na to wóytowstwo Prużańskie ztwierdzamy y postanawiamy. Jemu y iegoż sukcessorom za wóytowstwo w mieście Prużany dwie włoki gruntu, iedną wolną, zdawna fundowaną dla wóyta, drugą zaś we wsi Mikytyczach, przez teraznieyszego starosty naszego naznaczoną, w realną y prawdziwą possessyią podaiemy, y w długie czasy trzymać pozwalamy. Oprócz tego pozwalamy iemu y iego sukcessorom wszystkie prowenta od sądów, które na niego iść będą, a nam y naszym succesorom żadnego rachunku czynić z tego nie będzie. Chcąc oprócz tego tymże mieszczanom naszym Prużańskim większą łaskę naszą pokazać, pozwalamy im mieć kramy kupieckie, czyli klatki, przytem iatki, woskoboynię y wagę woskową, oprócz tego zboża y miodu miarę mieć pozwalamy, y wolne iarmarki wodbieraniu podusznego pomiernego, stoł-

bowego y łopatkowego. Do praw zaś też miasto Prużana za pieczęć czyli herb będzie miało węża małego kręconego, w którego paszczece dziecie wydaie się wpół. Pozwalamy oprócz tego wzwyż mianowanym mieszczanom naszym Prużańskim y daiemy wolność gotowania piwa, miodu, gorzałki, trzymania wina y też same trunki przedawać, dla pożytku samychże mieszczanów, od którego gotowania piwa, miodu, wszyscy, którzy tym szynkuią, pobor czyli kap nazwany do skarbu naszego każdy po groszy sześćdziesiąt liczbą litewską płacić powinien. Za wina zaś y gorzałki arendę złotych sto monetą y liczbą polską ciż sami mieszczanie Prużańscy nam zapłacą, którey arendy y innych prowentów składki każdego roku podczas ś-go Marcina wóytowi oddadzą, wóyt zaś do rąk starosty czyli ekonoma naszego Kobryńskiego w całości wypłacić powinien. Dochody zaś według dawnieyszego zwyczaiu za ordynansem naszym przez woyta naznaczone czyli przez burmistrza zawsze gotowi dać. Jednak uwalniamy ich od podwod, do dzierżawy Prużańskiey czyli zamku, których mieszczan ani starosta, czyli ekonom nasz Kobryński, ani zostaiący na iego mieyscu obciążać nie powinien. Podobnym sposobem y od straży, chyba podczas nieprzyiaciela abo woyny, albo podczas prezencyi naszey królewskiey pomienionych mieszczan Prużańskich uwalniamy. Pozwalamy drew do palenia y budowli w lesie naszym Kobryńskim, a osobliwie na ratusz, y łowienia ryb w rzece nazwaney Muchawiec póty, póki do miasta należy y w tym z dyskrecyą, bo za wiadomością starosty czyli ekonoma naszego; oprócz tygodniowego zawsze targu w piątek, który z dawnych czasów postanowiony iest, będą mieli każdego roku dwa iarmarki, ieden nazaiutrz po świętey Tróycy, drugi na święto Przemienienia Pańskiego; podczas których iarmarków wolno kupcom obywatelom, iako też y innym z kądkolwiek przybyłym, rzeczy, towary wystawiać, przedawać, kupować, towar na towar handlować y innym uczciwym bawić się handlem. Szlachta niektórzy, że maią swoią possesyą w mieście Prużany dla tego z racyi tych possesyi y gruntów iuryzdykcyi y sądom mieyskim podlegać powinny. I te wszystkie wyż wyrażone punkta, napisane y specyfikowane, od nawiększego aż do naymnieyszego punktu, miasta Prużany obywatele obserwować powinni w długie wieki, tak iak inne miasta nasze, a osobliwie Brzeskie. Dla których wszystkich wyrażonych punktów y dla onych lepszey wiary, ten przywiley ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit., przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia VI miesiąca Maia, roku MDLXXXIX panowaniu zaś naszemu rok drugi.

Zygmunt król.

Tego przywileiu iest konfirmacya od nayiaśnieyszych monarchów polskich, iako to: Władysława IV, Jana Kazimierza, Michała króla, Jana III y Augusta III.

1644 г.

57. Привилегія короля Владислава IV Пружанскимъ жидамъ. *)

Przywiley żydów Prużańskich.
Tego przywileiu od Jana Kazimierza, Jana III, Augusta wtórego, zaszły konfirmacye.

*) Такъ какъ привилегія эта напечатана уже въ томѣ V, на стр. 208, то здѣсь она пропущена.

1760 г.

58. Привилегія короля Августа III-го Быстрому, Гатовскому старостѣ, на 12 уволокъ земли и три деревни.

Король Августъ III сею привилегіей даетъ въ пожизненное владѣніе помянутому Быстрому 12 ув. и три деревни: Пѣшки, Михалки и Борки съ обязательствомъ уплаты узаконенныхъ податей, т. е. чиншу и гиберны.

Wsie Pieszki, Michałki y Borki, alias Czerniaków nazwane.

Zostaią za przywileiem wszystkie trzy w possesyi imci pana Bystrego—starosty Hatowskiego.

Prawo. August III, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iżeśmy, maiąc wzgląd na zasługi urodzonego Józefa Bystrego—starosty naszego Hatowskiego, chętnieśmy się skłonili do tego, abyśmy onego przy włokach dwanastu, Jurewiczowskie zwanych, dawniey iemu osobliwym przywileiem naszym nadanych, iako też przy trzech wioskach—Pieszki, Michałki y Borki, alias Czerniakow nazywaiących się, z puszczą, lasem y borem, od leśnictwa Czacheckiego odłączonemi, począwszy od rzeki Wieńca y uroczyszcza Rygala, drogą idąc wśród Mogilek Horkich, daley ścianką, ciągnącą się do Wilkowni y Plity, przy gościńcu, z Zobczego do Wyłoska idącym położonych, daley tym samym gościńcem mimo uroczyszcza Stołpiec nazwanego, po lewey ręce leżące, y daley gościńcem tym samym Wyłoskim na przeciwko błota, Krzywucha nazwanego, po lewey ręce leżącego, ztamtąd rzuciwszy się w lewą y pominąwszy w lewey ręce toż błoto same, Krzywucha nazwane, dróżką prosto wychodzącą na gościniec z Wyłoska do Dziadkowicz idącą, aż do grobelki y młynka y granicy Dziadkowickiey z Czerniakowym, z tym tedy wszystkim, po lewey ręce leżącym, do pomienionych wiosek należeć maiącym, utrzymali, utwierdzili et ad vitae eius tempora konserwowali, iakoż ninieyszym listem przywileiem naszym utrzymuiemy, utwierdzamy y konserwuiemy. Wolen tedy y mocen będzie uro dzony Józef Bystry pomienione włoki

Jurewiczowskie y wioski przerzeczone z lasami y puszczą, zwyż opisanemi, trzymać, dzierżeć y wszelkich sobie do zgonu życia iego wynaydować pożytków, do skarbu naszego czynszu y hyberny płacąc, co hucusque tenże urodzony Bystry płacił, prawa nasze królewskie, rzeczypospolitey y kościoła świętego katolickiego nienaruszenie zachowuiąc. Co, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Datum w Warszawie, dnia XXVII miesiąca Sierpnia roku pańskiego MDCCLX, panowania naszego XXVII. Augustus rex.

Te wioski trzy są mere avulsa od ekomomii Kobryńskiey klucza Prużanskiego, iako y włok, 12, Jurewiczowskie zwanych, które ze wszelką prowenienсyą, robociznami y karczemną propinacyą znaczną przy tym puszczy iego królewskiey mości częścią zostaią w possesyi wzwyż mianowanego donatoryusza.

1752 г.

59. Привилегія Августа III-го на 26 мор. земли Чулкевичамъ въ с. Чаховѣ.

Въ примѣчаніи говорится, что морги эти смежны съ Кобринской пущей и владѣтели ихъ обязаны были стеречь пущу; вслѣдствіе этого стража пущи вмѣняется и настоящему ихъ владѣтелю.

Wieś Czachec.

Prawo donatoryusza pana Czułkiewicza na morgów 24.

August trzeci, z Bożey łaski król polski, etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tem wiedzieć należy. Iż my, maiąc wzgląd na zasługi urodzonego Czułkiewicza, przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, rekomendowane, chętnie my się skłonili do tego, abyśmy onemu y małżonce iego Katarzynie z Bęklewskich primo voto Brzezkowey, adpraesens Czułkiewiczowey, morgów pustych № 24, w ekonomii naszey Kobryńskiey, kluczu Prużańskim leżące, Jaczewicze nazwane, dali y konferowali, iakoż ninieyszym przywileiem naszym daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą Józef y Katarzyna Czułkiewiczowie wspomnione morgi, w swoią obiąwszy possesyią, ze wszystkiemi do nich przynależytościami, lasami, łąkami trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich sobie wynaydować pożytków do ostatniego życia obóyga kresu, płacąc corocznie czynsz y hybernę do skarbu naszego według dyspartymentu ekonomicznego. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć pokoiową przycisnąć rozkązaliśmy. Datum w Warszawie, dnia 5 Grudnia, roku Pańskiego 1752, panowania naszego 20-go roku.

Augustus rex.

Te morgi dawniey przydawane były do attynencyi puszczy Kobryńskiey, dla czego teraźnieyszy possesor, gdyby był utrzymany przy tych morgach, ma mieć obowiązek dozoru wymienioney puszczy.

1677 г.

60. Привилегія Яна III-го на 1 ув. земли въ селѣ Грушевѣ—Луковскому.

Въ примѣчаніи значится, что уволока Луковскаго послѣ его смерти остается впустѣ и должна быть возвращена громадѣ (обществу).

KLUCZ HORODECKI.

Wieś Kamień.

Donatoryusz imć pan Maliszewski ma włok № 7, którego prawo junctim w przywileiu na wieś Zalesie w kluczu Kobryńskim vide supra.

Donatoryusz imci pan Maiewicz ma włok 12, przywileiu nie produkował. Te wszystkie włoki są z gruntów gromadzkich.

Wieś Hruszewo.

Dożywotnik quondam pan Łukowski na włoce 1.

Prawo. Jan trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komuby o tem wiedzieć należało. Iż merita rycerskich ludzi maiąc w osobliwszym respekcie y do dalszey maiestatu naszego y rzeczy-pospolitey usługi zachęcaiąc y daiąc pochop, gdy nam dobrze urodzonego Samuela Łukowskiego pracowite horowanie od zaczęcia woyny inter fluctus et procellas, in recompensam takowey onego ku nam y oyczyznie życzliwości onemu samemu y małżonce iego Barbarze z Siodłów Łukowskim y sukcessorom potomnym ich, włokę gruntu, nazywaiącą się Lisowicz, którą on wiecznością sobie kupił w dobrach naszych stołowych w ekonomii Kobryńskiey, kluczu Horodeckim, wsi Hruszowo leżącey, od wszelkich żołnierskich ciężarów, chlebów, stanowisk, noclegów, popasów, stacyi, wybieraniu podwod, brania składek wszelkich, na tę wieś Hruszowo przypadaiących, uwalniamy. Z którey to włoki cum omnibus attinentiis urodzony Łukowski na każdy rok do skarbu naszego czynszu tynfów 3 wnosić ma, pod żadne insze nie podlegaiąc ciężary, ni sądu dworu naszego Horodeńskiego. Do czego się, dla lepszey wiary, ręką naszą podpisawszy, pieczęć w. x. Lit. wydać rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 25 Maia, roku Pańskiego 1677, panowania naszego . . . . . roku.

Jan król.

Ta włoka w środku tey wsi położona, nie maiąc successorów w sprawie wyrażonego, wsi reintegrari powinna.

1758 г.

61. Привилегія короля Августа III-го Іосифу Бродинскому на 6 ув. земли въ с. Грушевѣ, данныхъ ему въ пожизненное владѣніе.

Въ примѣчаніи говорится, что эти 6 уволокъ по смерти Бродинскаго переходятъ къ его женѣ.

Dożywotnik w teyże wsi Hruszowo na włok № 6 imci pan Brodziński.

Prawo. August trzeci, z Bożey łaski król polski etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym komu teraz y na potem wiedzieć będzie należało. Iż maiąc wzgląd przez panów rad y urzędników, przy boku naszym rezyduiących, na rekomendowane zasługi urodzonego Józefa Brodzińskiego y małżonki iego, umyśliliśmy im wakuiące włok sześć, Szyce nazywaiące się, w kluczu naszym Horodeckim, we wsi Hruszowo, w ekonomii Kobryńskiey leżące, post fata urodzonego Woyciecha Gorskiego — podczaszego ziemi Dobrzyńskiey, do dyspozycyi naszey spadłe, dać y konferować, iakoż ninieyszym listem naszym temuż urodzonemu Józefowi Brodzińskiemu y małżonce iego in solidum cum omnibus tych sześciu włok attinentiis et pertinentiis, z gruntami, łąkami, błotami, zaroślami, morgami, zaścianakami, borami, gaiami, lasami, rzekami, rzeczkami ad vitae eorum tempora daiemy y konferuiemy. Wolen tedy y mocen będzie urodzony Józef Brodziński y małżonka iego pomienionych włok sześciu zażywać, pożytków, wszelkich wynaydować y one in propium usum obracać, aż do zgonu życia obóyga, bez żadney od nikogo przeszkody, salva z tych sześciu włok do skarbu naszego czynszu y hyberny exolutione, które corocznie płacić powinni będą. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia 14 miesiąca Stycznia, roku Pańskiego 1758, panowania naszego 25 roku.

Augustus rex.

Te włok sześć, po śmierci wielmożnego Brodzińskiego, są w possesyi żony iego.

1762 г.

62. Привилегія Августа III-го Милковскому на 1 уволоку земли въ с. Худлинѣ.

Въ привилегіи этой король Августъ III-й отдаетъ помянутому Милковскому 1 ув. земли, остающуюся праздною послѣ смерти прежняго донаторіуша Антоновича, съ обязательствомъ уплачивать установленный чиншъ и гиберны.

Въ примѣчаніи значится, что такъ какъ уволока эта отрѣзана отъ крестьянскихъ, то и должна быть возвращена сельскому обществу.

Wieś Chudlin.

Donatoryusz pan Miłkowski ma włokę iednę.

Prawo. August trzeci, z Bożey łaski król polski, etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y

każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż my, maiąc wzgląd na zalecone nam zasługi urodzonego Benedykta Miłkowskiego — towarzysza półku naszego letkiego, umyśliliśmy onemu y urodzoney Maryannie z Szczytosickich, małżonce iego, włokę iedną we wsi Chudlinie, w kluczu Horodeckim, ekonomii naszey Kobryńskiey leżącą, post fata urodzonego Franciszka Antonowicza wakuiącą, do dyspozycyi naszey przypadłą, dać y konferować, iakoż daiemy y konferuiemy ninieyszym przywileiem naszym. Mocą którego wolni y mocni będą ciż urodzeni Benedykt y Maryanna Miłkowscy, małżonkowie, przerzeczoną włokę, w swoią obiąwszy possesyą, ze wszystkiemi do niey przyległościami y przynależytościami, tak iak zdawna w swoich miedzach y ograniczeniu zostawała y dotąd zostaie, nic nie wyimuiąc, ani wyłączaiąc, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich sobie pożytków wynaydować, oboie in solidum aż do ostatniego życia swego kresu, z którey to włoki czynsz roczny do skarbu naszego płacić będą, tak iako immediatus possessor wnosił, hybernę zaś inne onera fundi według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dispartymentu wypłacać tenebuntur. Obiecuiemy przy tym naszym y nayiaśnieyszych następców naszych imieniem, iż wyżey mianowanych urodzonych Miłkowskich, małżonków, od spokoyney possesyi przerzeczoney włoki nie oddalemy, ani mocy do oddalenia nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi uczynią, prawa nasze królewskie, rzeczy-pospolitey y kościoła ś. rzymskiego wcale zachowuiąc. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć naszą przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVI miesiąca Maia, roku Pańskiego MDCCLXII, panowania naszego XXIX roku. Augustus rex.

Ta włoka z gromadzkich wydana gromadzie należy.

1762 г.

63. Привилегія Августа III Гарису, на 2 деревни Илоско и Березну.

Король Августъ III-й, желая почтить заслуги вышепомянутаго Гариса, оказанныя имъ въ отправленіи многихъ экономическихъ должностей, сею привилегіей даетъ ему право на пожизненное владѣніе двумя деревнями, съ обязательствомъ уплачивать установленные чиншъ и гиберны.

Въ примѣчаніи значится, что имѣнія эти приносятъ доходу 3,000 злотыхъ, но могли-бы приносить и больше; что деревня Березна отдается донаторіушу первый разъ.

Wsie Iłosko y Berezna.

Te dwie wsie zostaią z całą proweniencyą w possesyi imci pana Harysza donatoryusza.

Prawo. August III, etc. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym wszem wobec y każdemu zosobna, komu o tym wiedzieć należy. Iż maiąc my względem zasługi urodzonego Samuela Harysza, nam przez panów rad y urzędników,

przy boku naszym rezyduiących, dobrze rekomendowane y życzliwe, na kilkunastey funkcyi w ekonomiach naszych Brzeskiey y Kobryńskiey, a całość tychże dóbr y prowentów onych stawania doniesione, chętnie my się skłonili do tego, abyśmy iemu y urodzoney małżonce iego Dorocie z Harszmanów, wioski Iłosko y Berezna, w kluczu Horodeckim, w ekonomii naszey Kobryńskiey sytuowane, post fata Motowskiego sive alias cuius vis nominis ultimi legitimi possessoris wakuiące y do dyspozycyi naszey przypadłe, dali y konferowali, iakoż niniëyszym listem przywileiem daiemy y konferuiemy. Wolni tedy y mocni będą urodzeni Samuel y Dorota Haryszowie, małżonkowie, rzeczone wioski, Iłosko y Berezna nazwane, z folwarkiem we wsi Iłosku zabudonym y z przynależącemi do niego gruntami, polami, rolami, z poddanemi, ich powinnościami, czynszami, dziakłami; karczmami, owo zgoła ze wszystkiemi przynależytościami, iak się te wioski antiquitus w ograniczeniu miały y teraz maią, nic penitus nie wyłączaiąc, ani excypuiąc, w swoią obiąwszy possesyą, trzymać, dzierżeć, używać y wszelkich ad libitum sui wynaydywać pożytków, aż do ostatniego życia oboyga kresu, płacąc co rocznie do skarbu naszego czynsz, według ustaw ostatniego kommissyi naszey inwentarza, hybernę według sprawiedliwego zwierzchności ekonomiczney dyspartymentu. Obiecuiemy przytym po nas y nayiaśnieyszych następcach naszych, że wspomnionych Haryszów, małżonków, od wspomnioney possesyi wyrażonych wiosek nie oddalemy y oddalenia mocy nikomu nie damy, co y nayiaśnieysi następcy nasi praestabunt. Na to, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXVI miesiąca Listopada, roku Pańskiego MDCCLXII, panowania naszego XXX roku. Augustus rex.

Iłosk wieś cała z wszystkim dochodem y znaczną częścią puszczy Kobryńskiey y Berezna z poddanemi y prowenioncyami wszystkiemi haerent w possesyi imci pana Harysza. Te wsie są oderwane od klucza Horedeckiego, w tych ekonomiach nayszczupleyszego. Iłosk dawniey chodził za przywileiami, Berezna wieś cała czynszowa, pierwszy raz tym przywileiem od klucza odebrana; dla szczupłości poddanych, gruntu y puszczy retyntegracyi podlegać powinny. Te wsie teraz importuią tysięcy trzy; do ekonomii oddane daleko więcey importować będą.

ПРИМѢЧАНІЕ.

Привилегіи городамъ и мѣстечкамъ заключаютъ въ себѣ изложеніе правъ, повинностей и данинъ горожанъ; онѣ были дарованы имъ по причинѣ непріятельскихъ нашествій, но потомъ per abusum совершенно были забыты.

Привилегіи на деревни татарамъ, шляхтѣ и боярамъ полны противорѣчій и несогласій, такъ что одна привилегія уничтожаетъ другую. Онѣ должны подлежать строгому разбирательству: ибо древнѣйшія привилегіи хотя и имѣютъ за собой законное основаніе, за то позднѣйшія заключаютъ въ себѣ противорѣчія и послабленія гораздо значительнѣйшія первыхъ. Такъ какъ ими пользуются тѣмъ шире, то слѣдуетъ избрать что нибудь одно изъ двухъ: или оставить древнѣйшія привилегіи въ полной силѣ, или же уничтожить ихъ, такъ какъ abusus привилегій уничтожаетъ самыя привилегіи.

Доходы пожизненныхъ владѣльцовъ не могутъ быть опредѣлены здѣсь съ точностію, такъ какъ

пожизненные владѣльцы имѣютъ за собой въ разныхъ мѣстахъ по нѣсколько уволокъ и придерживаются разнообразнаго и безпорядочнаго хозяйства; такъ одни отдаютъ свои земли въ третьей долѣ, другіе арендаторамъ, третьи оставляютъ подъ паръ и въ заросли; тѣ и другіе имѣютъ больше заботъ, нежели прибылей. Отсюда происходитъ общее обнищаніе имѣній: строенія разваливаются, крестьяне беднѣютъ и остаются безъ рабочаго скота.

Вообще всѣ земли пожизненныхъ владѣльцевъ отрѣзаны отъ крестьянскихъ; во многихъ мѣстахъ за нихъ уплачиваютъ повинность крестьянеже. Пользованіе этими землями сопряжено съ крайнимъ угнетеніемъ для крестьянъ: такъ они не имѣютъ никакой свободы ни въ лѣсѣ, ни въ полѣ, ни въ доходахъ, не смотря на свои труды. Границы крестьянскихъ земель не опредѣлены и постоянно нарушаются пожизненными владѣльцами, съ которыми трудно имъ тягаться. Чтобы поднять здѣсь хозяйство нужно уничтожить эти привилегіи, иначе нельзя требовать службы и съ крестьянъ.

Въ городахъ есть много владѣтелей изъ духовенства, шляхты, жидовъ и крестьянъ. Владѣютъ они землей съ большой обидой для мѣщанъ, такъ какъ послѣдніе должны нести за нихъ повинности. Обстоятельства такъ розорительны для мѣщанъ, что они придутъ въ окончательному упадку, если только не устранятся такія беззаконія.

Ни одной нѣтъ деревни смежной съ землей духовенства такой, которая бы не терпѣла обидъ и насилій въ отнятіи отъ нея земель и доходовъ, сопровождающихся искалѣченіями и бѣдами для королевскихъ крестьянъ. Такое положеніе крестьянъ вызываетъ къ нимъ большое вниманіе, и еще большее состраданіе.

NOTANDUM.

Przywileie locationis miast maią w sobie obowiązki, różne wyrażaiące powinności mieszczan y danin, które per hostilitates indultum im, potym per abusum cale zapomniane; przywileie locationis wsiów tatarom y szlachcie, tudzież boiarom konferowanych, maią w sobie varietates y przeciwności, tak że ieden przywiley znosi drugi, te wielkiey animadwersyi circa resolutionem wymagaią: gdyż ieżeli orygi nalia iura maią dla siebie pro cardine, pośledniейsze daleko dissonantiam et relaxationem pierwszych w sobie zamykaią; których że dla mocnieyszey dla siebie wolności laxius zażywaią, dla tego albo circa primitiva utrzymani, albo totaliter cassari powinny, ponieważ abusus privilegiorum tollit privilegia.

Intraty wszystkich dożywotników w possesyach zostaiacych plene wypisane bydź tantisper nie mogą, z tych przyczyn gdyż po kilkanaście włok trzymane różną y nieporządną ekonomiką są zażywane, iedne na trzeciak puszczaią, drugie arenduią obcym, inne odłogiem leżące, inne w zaroślach będące, in disordine powinnego zostaią gospodarstwa z małą iednym, drugim więcey decessu iak zysku przynoszącą importacyą; zkąd budowle zpustoszone, poddani zubożeni, bez inwentarza y bydeł zostaią. Wszystkie zaś in generali włoki po wsiach od dożywotników trzymane, są avulsa z własnych gromadzkich gruntów, które w wielu wsiach gromady opłacać muszą. Wszystkie zaś te włoki są nieokreślonym przez różne uciążliwości poddanym ukrzywdzeniem: bo ani w puszczach, ani w gruntach, ani chatach, ani dobytku swoim nie maią powinney wolności, które wielekroć obrabiać y opłacać muszą. Granice, miedze ich, przez to nie są ucalone, bo dożywotnik, między któremi iest naywięcey żołnierów służących, łatwo bardzo ubogiego poddanego odstraszyć y od własności mieysca oddalić, mieyscami ukrzywdzić potrafi. Dla czego chcąc przyprowadzić poddanych do stą-

nu takowego, w którym zawsze zostawać powinni y w których skarbowi przyzwoicie wysłużyć y wypłacać im się należy te primitiva obstacula avellere należy, inaczey nie można należących pretendować od nich w usłudze y maiątku powinności.

W miastach wszystkich iest wiele possesorów xięży, szlachty, żydów, obcych poddanych, za przywileiami, kontraktami, zastawami, cyrografami grunta, place, domy trzymaiących; ci wszyscy cum discrimine mieszczan maią swoie possesye, trzymaią wiele gruntów, z których wszystkie ciężary, powinności, opłacki mieszczanie ponoszą. Tamci od wszystkiego exempti tak dalece, że w niektórych miastach ledwie połowa, w niektórych część przy mieszczanach zostaie, dla czego do ostatniego stopnia ubóstwa y mizeryi przyszli, y dokąd nie będą uwolnieni od tego bezprawia, nigdy w stanie należytym znaleźć się nie mogą. Co distinctim wypisać znacznego czasu potrzebuie, dla wiadomości tylko y przyszłych reflexyi adnotatur.

Wsie wszystkie, które naymnieyszym punktem dotykaią się gruntów duchownych, ziemskich, żadna nie iest, aby nie miała w granicach gwałtu, w gruntach oczewistey krzywdy ponosić, z grabieżą na własnych gruntach zboża, siana, dobytków własnych przy częstey wiolencyi kaleczeniach, biciach poddanych i. k. mści. Ci dotąd bez żadney zostaiący protekcyi w tych wyrażonych prawdziwie ukrzywdzeniach wiele względu a więcey kompassyi wypraszaią.

Конецъ V-го тома.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

III.

Акты юридическіе.

(*Продолженіе*).

ПРИБАВЛЕНІЕ КЪ АКТАМЪ БРЕСТСКАГО ГРОДСКАГО СУДА.

А.

Акты относящіеся къ исторіи и быту евреевъ Брестскаго воеводства.

Б.

Акты, относящіеся къ исторіи и быту евреевъ, извлеченные изъ актовыхъ книгъ Городненскаго гродскаго суда.

В.

Копіи привилегій и правъ, данныхъ разнымъ лицамъ на пожизненное владѣніе землями въ Брестской и Кобринской экономіяхъ.

Собраны королевскии коммиссарами 24 Октября 1765 г.

Опечатки.

	Напечатано.	Слѣдуетъ читать.
Стр. I, предисловіе, ст. 3 св. . .	воеводства Городненскаго	воеводства и Городненскаго
— XXI, — — 20 сн. . .	вышіе	выше
— XXIX, — — 7 — . .	анимозія	иллюзія
— XXXII, — — 13 — . .	шинкары	шинкари
— 3, столб. 2-й, ст. 16 св. . . .	на улици, жидовской на	на улици Жидовской, на
— 12, — 2-й, — 13 — . . .	новодовое	поводовое
— — содерж. столб. 1-й, ст. 3 сн. .	Коромanту	Карамaнту
— 16, текстъ, — 1-й, — 12 — .	Миморовича	Махляровича
— 17, оглавленіе	ихъ ученикамъ	ея ученикамъ
— 26, —	королевской привилегіи	ихъ обоюдныхъ условій
— 27, —	сдѣланномъ	сдѣланныхъ
— — содер. столб. 2-й, ст. 1 сн. .	знатнаго купца	на знатнаго купца
— 30, текстъ, — 2-й, — 16 — .	Криковичъ	Нриковичъ
— 32, содерж. — 1-й, — 1 св. .	сослалъ	сослался.
— 35, текстъ, — 1-й, — 11 — .	Lewka	Leyby
— 54, содерж. — 2-й, — 1 — .	къ жидамъ	жидамъ
— 61, содер. — 2-й, — 1 сн. .	мирскія дѣла.	мірскія дѣла.
— 68, примѣч. — 2-й, — 14 — .	Подъ № 147-мъ	Подъ № 247-мъ
— 69, — — 1-й, — 2 св. .	Колєнды	Коленду
— — — — — — 16 — .	Процевичу	Троцевичу
— 72, оглавленіе	Авгучика	Авдучика
— 73, текстъ, столб. 2-й, ст. 17 св. .	że także	że takie
— 75, — — 1-й, — 21—22 св.	żydy wyszey specyfikowanych,	żydom wyszey specyfikowanym,
— 97, — — 1-й, — 25 . . —	imscią,	imściem,
— 99, оглавленіе	и экономомъ Брестской экономіи Босяцкимъ	—экономомъ Брестской экономія и Босяцкимъ
— 107, текстъ, столб. 2-й, ст. 7 сн.	przy-	(вычеркнуть)
— — — — 2-й, — 8 —	woiewhdzswa	woiewództwa
— 119, содерж. — 1-й, — 2 —	возовъ 457;	возовъ 45;
— 137, оглавленіе	подтверждающая	подтверждающій
— 141, текстъ, стол. 2-й, — 14 св. .	praw z wolności	praw y wolności
— 155, — — — — 5 сн. .	Roszyc	Rosczyc
— 165, — — — — 18 — .	Goisewski	Gosiewski
— 174, — — 2-й, — 3 — .	y officerów	y officerom
— 183, — — 2-й, — 1 сн. .	od nas	do nas
— 190, — — 1-й, — 7 — .	nami	wami
— — — — 2-й, — 1 св. .	nas	was
— — — — 2-й, — 10 — .	naszego	waszego
— 209, — — 2-й, — 2 — .	budowali.	nie budowali.
— 236, — — 2-й, — 5 сн. .	przedawać, od którego „przedawać, od	przedawać, od
— 256, — — 1-й, — 17 — .	Ramą	Rasną
— 257, — — — — 14 — .	Gzodzień-	Grodzień-
— 258, — — 2-й, — 19 — .	Horoec	Horodec
— 267, оглавленіе	пополнили	исполнили
— 279, текстъ, столб. 1-й, ст. 13 — .	Theoder	Theodor
— — содерж. — 1-й, — 1 св. .	предположилъ	предложилъ
— 289, текстъ, — 1-й, — 16 сн. .	kontuiąc się	kontentuiąc się
— 291, — — 2-й, — 2 — .	Grodzieski	Grodzieński
— 293, — — 1-й, — 3 — .	pożytków	pożytkach
— — содерж. — 1-й, — 1 св. .	этого	этою
— 294, текстъ, — 1-й, — 1 сн. .	z kapszczyznę	kapszczyznę
— 303, — — 2-й, — 11 — .	przed nami	przed wami
— — — — — — 25 — .	Szaykowski	Isaykowski
— 317, содерж. — 2-й, — 3 — .	и плотовъ	и плотинъ
— — примѣчаніе внизу	Евхариста	Евхаристія
— 339, текстъ, столб. 2-й, ст. 7 св.	poslulzni	posluszni
— 363, оглавленіе	Августа II-го	Августа III-го
— 408, — —	одинъ ...., а другой	одна ...., а другая